

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστημίων Αθηνών
-Ιδρυθέν το 1837-
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΖΑΧΑΡΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

**ΟΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΤΑΤΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (1837-1967).
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.**

Μέλη Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Φυριππής Εμμανουήλ, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επιβλέπων)

Βρεττός Ιωάννης, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπαμπούνης Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθήνα 2020

Copyright © Βασιλεία Ζαχάρη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Διδακτορική Διατριβή

Οι διαδικασίες εισαγωγής στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση (1837-1967).

Ιστορική και ιδεολογική προσέγγιση.

Ζαχάρη Βασιλεία

Μέλη Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Φυριππής Εμμανουήλ, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Επιβλέπων)

Βρεττός Ιωάννης, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπαμπούνης Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής:

Φυριππής Εμμανουήλ, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Επιβλέπων)

Βρεττός Ιωάννης, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπαμπούνης Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Δασκαλάκης Δημοσθένης, Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μυλωνάκου-Κεκέ Ζαφειρία Ηρώ, Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπαμπάλης Θωμάς, Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Περιεχόμενα:

Περίληψη.....	7
Abstract.....	9
Συνοπτομογραφία.....	11
Πρόλογος (Σκοποθεσία,υποθέσεις και μεθοδολογία έρευνας).....	13
Κεφάλαιο 1ο Το Οθώνειο Πανεπιστήμιο από την ίδρυση του μέχρι το 1862.....	18
1.1 Οι σημαντικότερες λειτουργικές θεσμίσεις της περιόδου. Τα προσόντα και οι προϋποθέσεις εγγραφής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο.....	19
1.2 Ο θεσμός των ακροατών φοιτητών.....	26
1.3 Εκπαιδευτικά τέλη.....	30
1.4 Σχόλια και παρατηρήσεις.....	34
Κεφάλαιο 2ο Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1863 έως το 1926.....	40
2.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου.....	41
2.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.....	54
2.3. Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο.....	75
2.4 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση.....	93
2.5 Εκπαιδευτικά τέλη.....	95
2.6 Σχόλια και παρατηρήσεις.....	108
Κεφάλαιο 3^ο Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1927 έως το 1939.....	113
3.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου.....	114
3.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.....	119
3.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο.....	136
3.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων φοιτητών.....	147
3.5 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση.....	150
3.6 Εκπαιδευτικά τέλη.....	157
3.7 Σχόλια και παρατηρήσεις.....	162

Κεφάλαιο 4^ο Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1940 έως το 1959.....	167
4.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου.....	168
4.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.....	177
4.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο.....	184
4.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων.....	191
4.5 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση.....	203
4.6 Εκπαιδευτικά τέλη.....	208
4.7 Ο θεσμός των ακροατών φοιτητών.....	211
4.8 Σχόλια και παρατηρήσεις.....	212
Κεφάλαιο 5^ο Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1960 έως το 1967.....	216
5.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου.....	217
5.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.....	221
5.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο.....	223
5.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων φοιτητών	230
5.5 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση.....	232
5.6 Βαθμολογία και συντελεστές βαρύτητας μαθημάτων	243
5.7 Σχόλια και παρατηρήσεις.....	250
6. Συμπεράσματα.....	259
Βιβλιογραφία.....	267
Αρχειακές πηγές.....	273
Κείμενα Νομοθετικού περιεχομένου.....	274
Εισηγητικές και αιτιολογικές εκθέσεις	291
Νομοσχέδια	292
Παραρτήματα της Εφημερίδας της Βουλή	293
Επιτροπές Παιδείας	293

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.....	294
Λόγοι.....	294
Εφημερίδες και Περιοδικά	294
Παράρτημα	298
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι Πίνακας κατά χρονολογική σειρά των Κυβερνήσεων και των νομοθετημάτων για τη στοιχειώδη, μέση & τριτοβάθμια εκπαίδευση από το 1836 έως το 1967.....	299
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ Εξεταστέα μαθήματα για την εισαγωγή των φοιτητών στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1926 έως το 1967.....	359
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ Συντελεστές βαρύτητας μαθημάτων (σύστημα 4 ομάδων) την περίοδο από 9.7.1964 έως 24.10.1964.....	373
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV Συντελεστές βαρύτητας μαθημάτων ακαδημαϊκού απολυτηρίου τύπου Α και Β	376

Περίληψη

Στις δύσκολες και κρίσιμες ιστορικές περιόδους από το 1920 έως και το 1967 του ελληνικού κράτους, ένας από τους πρωταγωνιστικούς ρόλους στη διαμόρφωση των κοινωνικών και πολιτειακών αλλαγών και ωριμάνσεως κατείχε και ο θεσμός των εισιτηρίων εξετάσεων, δηλαδή το σύστημα εισαγωγής των υποψηφίων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην ελληνική Ανώτατη εκπαίδευση. Αυτός ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων βρήκε πρόσφορο και κατάλληλο έδαφος να δοκιμαστεί και να εφαρμοστεί νομοθετικά αρκετές δεκαετίες μετά την ίδρυση του πρώτου ελληνικού πανεπιστημίου το 1837.

Πριν την θέσπιση των εισαγωγικών εξετάσεων αυτών υπήρχε αθρόα και χωρίς περιορισμούς εγγραφή των υποψηφίων στην Ανώτατη Εκπαίδευση, που δημιούργησε ένα επαρκέστατο φοιτητικό πληθυσμό με στόχο την πανεπιστημιακή μόρφωση. Όμως, τόσο η ανεξέλεγκτη και ελεύθερη πρόσβαση των υποψηφίων, όσο και η αυξημένη ζήτηση για πανεπιστημιακές σπουδές οδήγησε στην ανάγκη ελέγχου, αντιμετώπισης και περιορισμού αυτής της αθρόας προσέλευσης υποψηφίων, καθώς ούτε τα πανεπιστημιακά ιδρύματα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις αυξανόμενες εκπαιδευτικές ανάγκες που δημιουργήθηκαν, ούτε και η πολιτεία είχε τη δυνατότητα κρατικής ενίσχυσης των πανεπιστημίων.

Παράλληλα και αναγκαία έπρεπε να αντιμετωπιστεί το φάσμα της ανεργίας των φοιτητών και να αναβαθμιστεί ουσιαστικά η δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας. Συνεπώς, ήταν αναγκαία και επιβεβλημένη η θέσπιση εισαγωγικών εξετάσεων που θα είχαν τόσο συγκεκριμένο αριθμό εισακτέων και εξέταση συγκεκριμένων μαθημάτων, όσο και επιτυχή συγκεκριμένη βαθμολογία για τους υποψηφίους αλλά και καταβολή εκπαιδευτικών τελών. Βέβαια, όλα τα παραπάνω ήταν σε άμεση συνάρτηση με το ιστορικό, ιδεολογικό και κοινωνικό συγκείμενο της κάθε περιόδου και αναλόγως διαμορφώνονταν οι σχετικοί παράμετροι και ο βαθμός αυστηρότητας τους. Ωστόσο, η κάθε κυβερνητική εξουσία της κάθε περιόδου διαδραμάτιζε τον πλέον σημαντικό ρόλο στην τελική έκβαση για τις εισαγωγικές εξετάσεις στα πανεπιστήμια. Όμως, παρά τις εκάστοτε διαφορετικές ιδεολογικές προσεγγίσεις τους, το αποτέλεσμα τους ήταν παρόμοιο.

Αξίζει τέλος να επισημανθεί πόσο σημαντική ήταν η ιδιαιτερότητα των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών της κάθε περιόδου και πόσο συσχετιζόνταν με την ακριβώς επόμενη περίοδο αλλά και πόσο την επηρέαζε, ώστε ύστερα από την μελέτη και αυτών των στοιχείων μπορούν να εξαχθούν συνολικά ασφαλή συμπεράσματα.

Λέξεις –Κλειδιά:

Εισαγωγικές ή εισιτήριες εξετάσεις, εισαγωγικός διαγωνισμός, κριτήρια επιλογής, πανεπιστήμιο, Ανώτατη Εκπαίδευση, αυξημένη ζήτηση, υποψήφιοι, ακροατές φοιτητές, επιλαχόντες, εκπαιδευτικά τέλη, δίδακτρα, numerus clausus, συγκεκριμένος αριθμός εισακτέων, καθ' υπέρβαση εισαγωγή, βαθμολογία, εξεταστικές επιτροπές, συντελεστές βαρύτητας.

Abstract

The Greek university admission system, in other words, the entrance exam method of secondary education candidates into Greek universities, played a leading role in shaping and maturing the society model, during the crucial historical period from 1920 to 1967.

Several decades after the establishment of first Greek university, in 1837, the circumstances were ideal, for the admission system to be developed, tested and implemented socially and legally.

Prior to the induction of the entrance exams, there was a wide and unrestricted enrollment of candidates in Higher Education, which expanded academic knowledge at a sufficient student population. However, the uncontrolled and free access of candidates, along with the increased demand for university studies, required the implementation of a system that could control and decrease the number of them. The main obstacle was that neither the university institutions could respond to the growing educational needs, nor the state had the financial and human resources to support universities.

At the same time, it was necessary for the state to confront student unemployment and upgrade secondary and higher education in Greece. Therefore, it was imperative and essential to introduce admission exams that would lead to a certain number of students via examination tests of predefined courses. It was also important to define a success grade for candidates as well as a specific educational fee. It goes without saying, that the above-mentioned systems were completely related to the historical, ideological and social context of each period. Specific rules were applied and pursued vigorously, in accordance with the settled principles. However, in every historical period, each government had the potentials to play the most important role in the final outcome of the university entrance exams. Nevertheless, despite different political and ideological approaches, the outcome was very alike.

In conclusion, it is worth mentioned to highlight the importance of political, financial and social specificities of each period, since the next time-period was directly affected. In this way, the analytical study of these data could lead to safe conclusions.

Key-words:

Entrance examination, entrance exams, admission exams, selection criteria, Higher Education, University, increased demand, candidates, students, audience, tuition fees, numerus clausus, certain number of entrants, excessive admission, grade, examination committees, rate of gravity

Συντομογραφίες:

ΑΒΣΠ: Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς
ΑΓΣΑ: Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών
ΑΕΙ: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγγώριο Προϊόν
Αρθρ.: Άρθρο
ΑΣΟΕΕ: Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστήμων
ΑΣΠΙΔΑ : Αξιωματικοί Σώσατε Πατρίδα Ιδανικά Δημοκρατία Αξιοκρατία
ΒΔ: Βασιλικό Διάταγμα
Βλ.: Βλέπε
ΓΕΣ: Γενικό Επιτελείο Στρατού
ΓΣΥΕ: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας
Δρχ.: Δραχμές
ΕΑ: Εθνική Αλληλεγγύη
ΕΑΜ: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΔΑ: Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά
ΕΔΕΣ: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
ΕΕΑΜ: Εργατικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΚ: Ένωση Κέντρου
ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΚΠΑ: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΕΛΑΣ: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΜΠ: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΕΚ: Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου
ΕΠΟΝ: Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας
Επιμ.: Επιμέλεια
ΕΟΤ: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΡΕ: Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση
ΕΣΑΣ: Εθνικός Σύνδεσμος Ανώτατων Σχολών
ΙΔΕΑ: Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών
ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
ΚΥΠ: Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών
Μετ.: Μετάφραση
Ν: Νόμος
Ν.Δ.: Νομοθετικό Διάταγμα
ΟΧΟΑ: Οργανισμός Χρηματοδότησης Οικονομικής Ανάπτυξης
Παρ: Παράγραφος
ΠΑΜΕ: Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδας
ΠΑΣΠΕ: Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών
ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΕΑ: Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης
ΣΑΣΥ: Σχολή Αξιωματικών Στρατιωτικών Υπηρεσιών
Τ.: Τεύχος
ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδα Κυβέρνησης

Αφιερωμένη

Στον σύζυγο μου Άγγελο, για την αμέριστη συμπαράσταση και κατανόησή του στις δυσκολίες που κάθε φορά προέκυπταν, στους γονείς μου για την ηθική υποστήριξη και ενίσχυση.

Πρόλογος

Από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης, πολλά ήταν τα θέματα της τα οποία κατά καιρούς βρέθηκαν στις πρώτες γραμμές της επικαιρότητας και είχαν αποτελέσει, και πολλά από αυτά αποτελούν ακόμη και σήμερα, αντικείμενα συζητήσεων, αντιπαραθέσεων και προβληματισμού, τόσο μεταξύ φορέων και μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας, όσο και μεταξύ παραγόντων της πολιτικής και κοινωνικής ζωής του τόπου μας. Στη συνέχεια, επιγραμματικά αναφέρω τα σημαντικότερα, κατά τη γνώμη μου, από αυτά.

Αρχικά με την ίδρυση του Οθώνειου Πανεπιστημίου (1837) θέματα που είχαν σχέση με την οργάνωση, τη δομή και τη λειτουργία του (ακαδημαϊκή και διοικητική), με τη χρηματοδότησή του, με τους διορισμούς των πρώτων καθηγητών και των πρώτων οργάνων διοίκησής του, με τα γνωστικά αντικείμενα των προγραμμάτων σπουδών του κ.α. Ακολούθησαν θέματα που είχαν σχέση με την επιβολή εκπαιδευτικών τελών και διδάκτρων στους φοιτητές, θέματα επαγγελματικής αποκατάστασης πτυχιούχων, θέματα κτηριακών και εργαστηριακών υποδομών, θέματα περιορισμού του αριθμού των εισακτέων, θέματα θέσπισης εισαγωγικών εξετάσεων κ.α.

Με την πάροδο του χρόνου και τη δημιουργία και άλλων Πανεπιστημίων ανά την ελληνική επικράτεια, ορισμένα από τα ανωτέρω προβλήματα οξύνθηκαν έτι περαιτέρω, και δυστυχώς αρκετά από αυτά εξακολουθούν να απασχολούν μέχρι σήμερα ιδιαίτερα την πανεπιστημιακή κοινότητα και γενικότερα την ελληνική κοινωνία. Τα τελευταία πενήντα χρόνια κυρίαρχα θέματα-προβλήματα της ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης, είχαν και έχουν σχέση με τον δημόσιο χαρακτήρα της, με το πανεπιστημιακό άσυλο, με την αυτοδιοίκησή της, με τις συμμετοχικές διαδικασίες στην εκλογή των μονομελών και συλλογικών οργάνων διοίκησής της, με τα συγγράμματα, με τις μεταπτυχιακές σπουδές και την έρευνα, με την αξιολόγηση και την ποιότητα του πανεπιστημιακού εκπαιδευτικού έργου, με τις επιδόσεις των υποψηφίων φοιτητών στις εισαγωγικές εξετάσεις κ.α.

Με την εργασία αυτή επιχειρήθηκε η ερευνητική αναζήτηση των διαδικασιών εισαγωγής των φοιτητών στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση. Διαδικασίες οι οποίες στα πρώτα ογδόντα περίπου χρόνια λειτουργίας του Πανεπιστημίου και μέχρι το 1925, απαιτούσαν μόνο την κατάθεση απολυτηρίου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για έρευνα, είχε σχέση κυρίως

με την ανάγκη εντοπισμού-προσδιορισμού των λόγων-αιτιών που οδήγησαν στη θεσμοθέτησή τους και στην ερμηνευτική τους προσέγγιση.

Έχοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα εκπαιδευτικά δρώμενα, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο και έχοντας λάβει μέρος με επιτυχία στις εξετάσεις για την εισαγωγή μου στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, του οποίου είμαι πτυχιούχος, αποφάσισα την επιστημονική μελέτη του θέματος, με την πεποίθηση ότι με την εργασία μου αυτή θα συμβάλω και εγώ, έστω και κατ' ελάχιστον, στον εμπλουτισμό της επιστήμης της ιστορίας της ελληνικής εκπαίδευσης.

Με την παρούσα ερευνητική μελέτη επιχειρήθηκε να δοθεί απάντηση στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Πώς εισάγονταν οι πρώτοι φοιτητές στο ελληνικό Πανεπιστήμιο; Ποια ήταν τα κριτήρια επιλογής-εισαγωγής τους;
- Πότε θεσμοθετήθηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις; Ποιοί ήταν οι λόγοι θεσμοθέτησής τους; Ήταν λόγοι που είχαν σχέση με την αυξημένη ζήτηση από τους υποψηφίους φοιτητές; Ήταν άλλοι λόγοι σχετικοί με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της εκάστοτε περιόδου;
- Ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων είχε σχέση με την ιδεολογία της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας; Αλλαγές στις κυβερνητικές εξουσίες επέφεραν αλλαγές και στον τρόπο εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο; Άλλοι πολιτικοί και κοινωνικοί φορείς επηρέαζαν με τις στάσεις τους και τις πολιτικές τους το θεσμό;

Σημειώνουμε ότι η έρευνα μας εξελίσσεται σε μια περίοδο 130 ετών με πολλές και ποικίλες αλλαγές στο ιστορικό, ιδεολογικοπολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, μια περίοδο που θεωρούμε ικανή να στοιχειοθετήσει επαρκώς τα συμπεράσματά μας, με βάση τις υποθέσεις του ερευνητικού πεδίου που ήδη αναφέραμε. Την ανωτέρω περίοδο προσεγγίσαμε ερευνητικά και κριτικά σε πέντε υποπεριόδους με βάση κυρίως τις ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις αλλά και τις αλλαγές-μεταρρυθμίσεις του αντικειμένου της έρευνάς μας.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα έγινε με βάση το «ιστορικό - ερμηνευτικό πρότυπο». Στόχος ήταν η ιστορική, ιδεολογική και πολιτική προσέγγιση του θεσμού

των εισαγωγικών εξετάσεων σε συνδυασμό με την εκπαιδευτική νομοθεσία, με ειδικότερο στόχο την «ανάλυση», την «κατανόηση» και την «ερμηνεία» τους¹. Η ανάλυση του θεσμού των εισαγωγικών εξετάσεων και των σχετικών νομοθετημάτων επιχειρήθηκε με βάση τις αρχές της «ερμηνευτικής» μεθόδου², προκειμένου να διασφαλισθεί σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό η διυποκειμενικότητα. Αναλυτικότερα σε ό,τι αφορούσε:

1. Στα ιστορικά δεδομένα. Για κάθε περίπτωση η ερμηνευτική προσέγγιση επιχειρήθηκε μέσα στο ιστορικό πλαίσιο που τη διαμόρφωσε.
2. Στην ταύτιση υποκειμένου – αντικειμένου και στη σημασία του χωροχρόνου. Με βάση την αρχή αυτή, η ερμηνευτική προσέγγιση του αντικειμένου της έρευνας, δηλαδή ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων, οι λόγοι θεσμοθέτησής τους, οι αλλαγές τους κ.α., επιχειρήθηκαν με τη «μεταφορά» του ερευνητή στο αντικείμενο της έρευνας και στο χωροχρόνο που θεσμοθετήθηκαν.
3. Στη διαλεκτική σχέση Μέρους – Όλου. Σε όλες τις πτυχές της διατριβής επιχειρήθηκε η ερμηνεία του θεσμού των εισαγωγικών εξετάσεων (Μέρος) σε σχέση με τα γεγονότα που εξελίσσονταν στον ευρύτερο πολιτικό, ιδεολογικό και κοινωνικό χώρο (Όλον).
4. Στον ερμηνευτικό κύκλο. Εδώ ακολουθήθηκε το τρίπτυχο ερμηνείας που έχει προταθεί από τον Heidegger, δηλαδή αυτό της «κατάστασης» - «κατανόησης» - «ερμηνείας». Σύμφωνα με το προτεινόμενο αυτό σχήμα, ο ερμηνευτής «πρέπει να έχει αρχικά μια συνολική εικόνα της κατάστασης του ερευνώμενου *corpus*, μια εικόνα που οφείλει να σχηματίσει πρωτίστως μέσα από πολλαπλές αναγνώσεις του πρωτογενούς υλικού. Έτσι αποκτά μια πρώτη κατανόηση και, μετά από αλληπάλληλες προσπάθειες ανάγνωσης των τεκμηρίων, οδηγείται με μεγαλύτερη σιγουριά στην κατανόηση που αποτελεί και όρο εκ των ουκ άνευ για την ερμηνεία³».

¹ Edward Hallett Carr, *Τι είναι ιστορία; Σκέψεις για τη θεωρία της ιστορίας και τον ρόλο του ιστορικού* Μετ.. Ανδρέας Παππάς, (Αθήνα: Πατάκης,2015) (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1961), 48 - 50

² Ιωάννης Πυργιωτάκης και Νίκος Παπαδάκης, *Ερμηνευτική μέθοδος και έρευνα γύρω από την εκπαιδευτική πολιτική και μεταρρύθμιση. Ζητήματα αλήθειας και μεθόδου. Στο Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος. Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου. Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα* (Αθήνα: Ατραπός,1999),853-858

³ Σήφης Μπουζάκης, *Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005), Τεκμήρια Ιστορίας*, (Αθήνα:Gutenberg,2006),27-28; Ιωάννης Πυργιωτάκης, *Ερμηνευτική προσέγγιση εκπαιδευτικών νόμων και νομοσχεδίων: Μια απόπειρα διαμόρφωσης ενός σχεδίου εργασίας. Στο Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, Πρακτικά του 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου, Αλεξανδρούπολη, 28-30 Μαΐου 2004* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης,2004), 73-86

Η δομή της παρούσας διατριβής έχει ως ακολούθως: Πρόλογος – Κεφάλαια (πέντε) – Συμπεράσματα – Βιβλιογραφία -Παράρτημα.

Στο 1^ο κεφάλαιο της έρευνας γίνεται περιληπτική καταγραφή των σημαντικότερων λειτουργικών θεσμίσεων του πρώτου ελληνικού Πανεπιστημίου (Οθώνειου) από της συστάσεώς του (1837) μέχρι το 1862. Στο κεφάλαιο αυτό αναπτύσσονται αναλυτικά οι προϋποθέσεις εγγραφής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο, γίνεται αναφορά στο θεσμό των ακροατών φοιτητών και σε διάφορες πρακτικές που επηρέαζαν την εγγραφή των υποψηφίων φοιτητών.

Στο 2^ο κεφάλαιο αναφέρεται η εξέλιξη της ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης από το 1863 μέχρι το 1926 με ιδιαίτερη αναφορά στο ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου. Καταγράφονται οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο, τα μαθήματα, οι εξεταστικές πρακτικές κ.α.

Με μικρές διαφοροποιήσεις σε ό,τι αφορά στις επί μέρους θεματικές κάθε κεφαλαίου, αναπτύσσονται και τα επόμενα τρία κεφάλαια που ακολουθούν και αναφέρονται στην περίοδο 1927-1967. Ιδιαίτερα σημειώνουμε ότι στο τέλος κάθε κεφαλαίου γίνεται σχολιασμός των στοιχείων με στόχο να αναλυθούν και να ερμηνευτούν επιδράσεις του αντικειμένου της έρευνας από το εκάστοτε πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο.

Η έρευνά μας ολοκληρώνεται με τα Συμπεράσματα τα οποία καταγράφονται αναλυτικά στις σελίδες 259 έως και 266.

Στο τέλος της διατριβής προσαρτάται ως Παράρτημα ένας αναλυτικός πίνακας στον οποίο παρουσιάζονται κατά χρονολογική σειρά οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και εν γένει η εκπαιδευτική νομοθεσία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, από το 1837 μέχρι και το καταληκτικό έτος της έρευνας το 1967, σε αντιστοίχιση με τα πολιτικοκοινωνικά γεγονότα. Το Παράρτημα μπορεί να λειτουργήσει ως οδηγός συγκριτικών συσχετισμών ή όπου αλλού ο αναγνώστης το κρίνει απαραίτητο.

Κλείνοντας τον πρόλόγό μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Φυριπή Εμμανουήλ, για την επιστημονική, πνευματική και ηθική υποστήριξη που μου παρείχε καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής μου. Οι υψηλές απαιτήσεις του και οι καίριες παρατηρήσεις του στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας αποτέλεσαν κίνητρο για την βελτίωση της συγγραφικής δραστηριότητάς μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους συνεπιβλέποντες κ. Βρεττό Ιωάννη και κ. Χαράλαμπο Μπαμπούνη, διακεκριμένους Καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών για τις πολύτιμες συμβουλές τους, την αμέριστη συμπαράσταση και την άμεση ανταπόκρισή τους κατά τη διάρκεια της εκπόνησής της.

Βασιλεία Ζαχάρη

Κεφάλαιο 1^ο

Το Οθώνειο Πανεπιστήμιο από την ίδρυσή του μέχρι το 1862

1.1 Οι σημαντικότερες λειτουργικές θεσμίσεις της περιόδου. Τα προσόντα και οι προϋποθέσεις εγγραφής των υποψηφίων στο Πανεπιστήμιο.

Η οργάνωση της ανώτατης εκπαίδευσης εντός του ελλαδικού χώρου αποτέλεσε ένα από τα ιδιαίτερα θέματα που απασχόλησαν τις εκάστοτε αρχές εξουσίας, τόσο της επαναστατικής όσο και της μετεπαναστατικής περιόδου. Ο Ιωάννης Καποδίστριας από τους πρώτους, αναγνώρισε την ανάγκη ίδρυσης ενός Πανεπιστημίου, η λειτουργία όμως του οποίου θα προϋπέθετε μια οργανωμένη κατώτερη και μέση εκπαίδευση. Στη συνέχεια, ο Αρχικαγκελάριος ή αρχιγραμματέας κόμης Άρμανσπεργκ έθεσε τα θεμέλια του πρώτου Πανεπιστημίου στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος με το Διάταγμα «Περί Συστάσεως Πανεπιστημίου» της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836. Ο Βασιλιάς Όθωνας, όμως, ανέστειλε και τροποποίησε το ανωτέρω Διάταγμα αντικαθιστώντας το με τα διατάγματα της 10^{ης}/22^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Συστάσεως Πανεπιστημίου» και της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού Κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου».

Με το πρώτο Διάταγμα ορίστηκαν οι σχολές που θα συγκροτούσαν το Πανεπιστήμιο ως εξής: α) η σχολή της Φιλοσοφίας και της άλλης εγκυκλίου παιδείας, β) η σχολή της Θεολογίας, γ) η σχολή της Ιατρικής και δ) η σχολή των Νομικών επιστημών. Το δεύτερο Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου» όρισε τις προϋποθέσεις εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών ως εξής: Δικαίωμα εγγραφής χωρίς εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο είχαν όλοι οι υποψήφιοι που κατείχαν «τας αναγκαίας προκαταρκτικάς γνώσεις», οι οποίες πιστοποιούνταν με το απολυτήριο γυμνασίου⁴ και «άμεμπτον αγωγήν». Το απολυτήριο γυμνασίου ή άλλου ισότιμου με αυτό εκπαιδευτικού ιδρύματος αποτελούσε και τη μοναδική προϋπόθεση εγγραφής, με μόνη εξαίρεση το Φαρμακευτικό σχολείο⁵. Οι προϋποθέσεις εισαγωγής για το τελευταίο διαφοροποιούνταν σε σχέση με τις υπόλοιπες σχολές καθώς οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να ήταν κάτοχοι απολυτηρίου ελληνικού σχολείου, να γνώριζαν τη λατινική γλώσσα, να ήταν άνω των 16 ετών και να είχαν τετραετή προϋπηρεσία σε «φαρμακοπωλείο». Λίγα χρόνια αργότερα, το Διάταγμα της 4^{ης}/16^{ης} Μαΐου 1843 «Περί συστάσεως του Φαρμακευτικού Σχολείου» και το Διάταγμα της

⁴ Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», άρθρο 59 ΦΕΚ 86/Α/31-12-1836

⁵ Το Φαρμακευτικό σχολείο και το Φροντιστήριο ιδρύθηκαν με το Διάταγμα της 15^{ης}/27^{ης} Ιουλίου 1838 «Περί συστάσεως καθέδρας φαρμακολογίας»

21^{ης} Οκτωβρίου 1856 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών» καθόρισαν τα προσόντα των υποψηφίων ως εξής: απολυτήριο Α ή αργότερα Γ Βασιλικού γυμνασίου⁶, το οποίο αποδείκνυε ότι είχαν αποκτήσει ικανοποιητικές γνώσεις της Ελληνικής γλώσσας, της λατινικής, των μαθηματικών και της γεωγραφίας. Μετά την επιτυχή εξέταση των ανωτέρω μαθημάτων και τον προβιβασμό τους στην τετάρτη τάξη θα έπρεπε οι υποψήφιοι να προσέλθουν σε φαρμακευτική άσκηση, αρχικώς διάρκειας τριών χρόνων και αργότερα δύο χρόνων, σε φαρμακείο του οποίου την άδεια θα κατείχε φαρμακοποιός με σπουδές στο Πανεπιστήμιο. Ο Φαρμακοποιός όφειλε, σύμφωνα με το ανωτέρω Διάταγμα να είχε λάβει την άδεια του Βασιλικού Ιατροσυνεδρίου στην ηλικία των 18 ετών. Ιδιαίτερα επισημαίνουμε ότι οι υποψήφιοι για το Φαρμακευτικό σχολείο που προέρχονταν εκτός των συνόρων του ελληνικού κράτους θα έπρεπε να υποστούν την ίδια διαδικασία εξέτασης όπως αυτή των ημεδαπών υποψηφίων.

Το απολυτήριο γυμνασίου που λάμβαναν οι μαθητές των Αθηνών, του Ναυπλίου και της Σύρου μέχρι το 1863 αποτελούσε το νομίμως αποδεκτό εισιτήριο εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο. Στην πραγματικότητα, αν διατρέξει κανείς στα ευρετήρια του Μητρώου των φοιτητών⁷ θα διαπιστώσει ότι αρκετοί φοιτητές είχαν εγγραφεί χωρίς απολυτήριο. Αυτό θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι υπήρχαν λίγα γυμνάσια, μικρός αριθμός μαθητών που φοιτούσαν αλλά μεγάλη ανάγκη να λειτουργήσει το Πανεπιστήμιο με ένα επαρκές φοιτητικό ακροατήριο. Στις 11 Οκτωβρίου 1837⁸, κατόπιν αιτήσεως της Συγκλήτου, διορίστηκε από την Κυβέρνηση μια προσωρινή Εξεταστική Επιτροπή, η οποία θα αξιολογούσε τους υποψηφίους που δεν είχαν καταφέρει να ολοκληρώσουν τις γυμνασιακές σπουδές τους. Η Εξεταστική Επιτροπή απαρτιζόταν από Καθηγητές της σχολής της Φιλοσοφίας και της Ιατρικής⁹, οι οποίοι κλήθηκαν να διαπιστώσουν τον βαθμό ικανότητας των υποψηφίων να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του Πανεπιστημίου, παράλληλα την ελλιπή φοίτησή τους. Το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως με την ανωτέρω ενέργεια στόχευε, τουλάχιστον για το

⁶ Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας) 1821-1894*, τόμος Α (Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, 1973), 60-65

⁷ Κώστας Λάμπας, *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα* (Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, 2004), 175, 300-303

⁸ Ιωάννης Πανταζίδης, *Χρονικόν της πρώτης πεντηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου* (Αθήνα: Τυπογραφείον Παλιγγενεσία Ιω. Αγγελοπούλου, 1889), 32

⁹ Ο Πρύτανης, ο Καθηγητής της Σχολής της Φιλοσοφίας Κ. Γεννάδιος και της Ιατρικής σχολής Κ. Βούρος

πρώτο έτος λειτουργίας του Πανεπιστημίου να δείξει κατανόηση απέναντι στην αδυναμία ορισμένων υποψηφίων να κατέχουν επαρκείς γνώσεις προκειμένου να παρακολουθήσουν πανεπιστημιακά μαθήματα. Παράλληλα, δόθηκε οδηγία στην Πρυτανεία να επιτραπεί η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο των υποψηφίων χωρίς απολυτήριο και χωρίς εξετάσεις. Οι Καθηγητές με τη σειρά τους θα έπρεπε να δώσουν τη συγκατάθεσή τους σε αυτή την κατηγορία των υποψηφίων από τη στιγμή που τους είχαν κρίνει ικανούς¹⁰. Η ευνοϊκή αυτή οδηγία είχε ως συνέπεια να προσελκύσει μεγάλο αριθμό μαθητών, οι οποίοι παρόλο που δεν είχαν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν είχαν λάβει απολυτήριο γυμνασίου έκαναν αιτήσεις για να εγγραφούν στο Πανεπιστήμιο¹¹. Η ρύθμιση αυτή είχε ως σκοπό τη δημιουργία ενός επαρκούς φοιτητικού ακροατηρίου, δημιούργησε όμως στη συνέχεια αρκετά προβλήματα, τα οποία είχαν σχέση με το γνωσιακό υπόβαθρο του φοιτητικού ακροατηρίου και την ποιότητα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας.

Μια δεύτερη προϋπόθεση για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, σύμφωνα με τον Κανονισμό του 1836, ήταν η κατάθεση γραπτής δήλωσης των υποψηφίων στην οποία υπόσχονταν ότι δεν θα συμμετείχαν σε μυστική εταιρία και αν ήταν μέλη, θα έπρεπε να παραιτηθούν¹². Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ο Κανονισμός του 1836 επέτρεπε σε αντίθεση με τον Κανονισμό του 1837 την ίδρυση εταιριών που είχαν σκοπό την συναναστροφή μεταξύ των μαθητών και την παροχή βοήθειας σε όσους από τους μαθητές είχαν ανάγκη. Στην περίπτωση αυτή, οι εταιρίες θα έπρεπε να δημοσιεύουν τους κανονισμούς τους και τα ονόματα των μελών τους, αλλιώς θα απαγορεύονταν¹³ η λειτουργία των. Ο Κανονισμός του 1837 δεν περιέλαβε στις διατάξεις του την περίπτωση ίδρυσης συλλόγων-εταιριών. Γενικότερα, η νοοτροπία που επικρατούσε στην ελληνική κοινωνία σύμφωνα με τον Ποινικό Νόμο του 1834¹⁴ απαγόρευε τη σύσταση χωρίς την άδεια της Κυβέρνησης, εταιριών που είχαν σχέση με τη θρησκεία ή με εσωτερικά και εξωτερικά ζητήματα που αφορούσαν την Επικράτεια. Επίσης, μυστική εταιρία μπορούσε να θεωρηθεί αυτή που δεν έχει λάβει

¹⁰Ιωάννης Πανταζίδης, *Χρονικόν της πρώτης πενηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου* (Αθήνα: Τυπογραφείον Παλιγγενεσία Ιω. Αγγελοπούλου, 1889), 29-30

¹¹Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 10.4.1839, 14.10.1839, 17.10.1840, 9.10.1844

¹²Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί προσωρινού κανονισμού του Εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», (άρθρο 62); Κώστας Λάμπας, *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα* (Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, 2004), 85

¹³Εμμανουήλ Φυριπής, *Το Αθήνησι ελληνικόν πανδιδακτήριον (Οθώνειο Πανεπιστήμιο)*, (Αθήνα: Βιβλιοτεχνία, 2007), 81

¹⁴ΦΕΚ 3/Α/10-1-1834, 30-32 Κεφάλαιο Θ «Περί αθέμιτων ενώσεων και εταιριών», «Ποινικός Νόμος», Παράρτημα, άρθρα 212-221

άδεια από την Κυβέρνηση¹⁵ και η συμμετοχή του μαθητή ή του φοιτητή σε αυτή επέφερε πειθαρχικές ποινές. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι εταιρίες είχαν τις ρίζες τους στα γερμανικά πρότυπα. Πριν από την ίδρυση του Οθώνειου Πανεπιστημίου, το 1815, ιδρύθηκε στο Πανεπιστήμιο της Ιένας η φοιτητική ένωση Burschenschaft. Σκοπός ήταν να συμβάλλει στη συγκέντρωση «όλων των πατριωτικών στοιχείων, που ενδιαφέρονταν για τη μεταρρύθμιση του Κράτους και της κοινωνίας και ιδιαίτερα για την ενότητα της Γερμανίας»¹⁶. Μια εκδήλωση που οργανώνεται το 1817 στο Wartbourg από την Burschenschaft, και μετέπειτα μια δολοφονία το 1819 στην Ιένα ώθησε τον καγκελάριο της Αυστρίας Μέτερνιχ να περιορίσει την ελευθερία των Πανεπιστημίων και να απαγορεύσει τις μυστικές εταιρίες μεταξύ των οποίων και την Burschenschaft¹⁷.

Η υποχρέωση του υποψηφίου φοιτητή να προσέλθει ενώπιον του Πρυτάνεως συνοδευόμενος από ένα κτηματία ή μόνιμο κάτοικο των Αθηνών αποτελούσε την τρίτη προϋπόθεση εγγραφής του φοιτητή στο Πανεπιστήμιο. Ο κτηματίας ή ο κάτοικος, του οποίου τα στοιχεία επικοινωνίας καταγράφονταν στο βιβλίο της Πρυτανείας, προσέφερε κατάλυμα στους φοιτητές για λόγους συγγένειας ή φιλικούς. Θα έπρεπε δηλαδή ο ενδιαφερόμενος να δήλωνε μια διεύθυνση στην οποία οι αρχές του Πανεπιστημίου θα μπορούσαν να απευθυνθούν σε περίπτωση που έπρεπε να επικοινωνήσουν με τον φοιτητή. Ήταν φυσικό να αναζητηθεί ο πιο πρόσφατος τόπος διαμονής του υποψηφίου καθώς ο τόπος καταγωγής των εγγραφομένων φοιτητών δεν περιοριζόταν μόνο στην πρωτεύουσα αλλά εκτεινόταν γεωγραφικά σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια αλλά και στα Επτάνησα ή σε περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μετά τον καθορισμό των ανωτέρω προϋποθέσεων οι πρώτοι ημεδαποί φοιτητές που πληρούσαν τα ανωτέρω αριθμούσαν 52 συνολικά, εκ των οποίων οι 8 φοίτησαν στη Θεολογική, οι 22 στη Νομική, οι 4 στην Ιατρική και οι 18 στη σχολή της Φιλοσοφίας.

Μια άλλη κατηγορία μαθητών, η οποία διεκδίκησε μια θέση στο Πανεπιστήμιο ήταν οι λεγόμενοι «αλλοδαποί». Οι αλλοδαποί υποψήφιοι χωρίζονταν σε δυο κατηγορίες: στους ξένους δηλαδή σε όσους προέρχονταν από άλλες χώρες

¹⁵Χαρίλαος Γκούτος, *Ο συνδικαλισμός στο ελληνικό κράτος 1834-1914*, τόμος Α' (Αθήνα: 1988), 226.

¹⁶Stephan d'Irsay, *Histoire des Universités francaises et étrangères*, τόμος Β (Paris:Editions Auguste Picard,1933), 222

¹⁷Stephan d'Irsay, *Histoire des Universités francaises et étrangères*, τόμος Β (Paris:Editions Auguste Picard,1933), 221, Félix Ponteil, *L'éveil des nationalités et le mouvement libéral (1815-1848)*, (Παρίσι:Presses Universitaires de France, 1968), 111-112, 134-136

(Ρουμανία, Αίγυπτο, Ρωσία κλπ¹⁸) και στους ομογενείς. Οι ομογενείς προέρχονταν από περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (νησιά του Αιγαίου, Ήπειρος, Μακεδονία, Θράκη, Μικρά Ασία, Κρήτη, Θεσσαλία) και από τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα, εν αντιθέσει με τους ημεδαπούς (Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα και Κυκλάδες). Τα γυμνάσια τα οποία είχαν φοιτήσει οι ομογενείς δεν θεωρούνταν ισότιμα προς τα γυμνάσια του ελληνικού κράτους και κατά συνέπεια τα απολυτήρια που τους χορηγούσαν. Το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε με τη σύσταση μια ειδικής Εξεταστικής Επιτροπής αποτελούμενη από Καθηγητές της σχολής της Φιλοσοφίας, η οποία έκρινε αν οι μαθητές είχαν την απαραίτητη εγκύκλια παιδεία για την εγγραφή τους στο Πανεπιστήμιο¹⁹. Η Εξεταστική Επιτροπή είχε επιφορτιστεί με τον έλεγχο των γνώσεων και των δεξιοτήτων που είχαν αποκτηθεί μέσα από τη διδασκαλία των μαθημάτων που προβλέπονταν από τη μέση εκπαίδευση. Εκτός της ανωτέρω υποχρέωσης, η Εξεταστική Επιτροπή²⁰ είχε την δικαιοδοσία να εξετάζει ημεδαπούς, οι οποίοι όμως παρουσιάζονταν σε αυτή ως αλλοδαποί. Η ιδιαίτερη αυτή κατηγορία εκμεταλλεύτηκε προς όφελος της τη δυνατότητα αυτή που είχε δοθεί στους αλλοδαπούς. Όσοι από τους ημεδαπούς δεν επιθυμούσαν να υποστούν τις γυμνασιακές εξετάσεις όπως ορίζονταν στην ελληνική επικράτεια ή είχαν αποτύχει σε αυτές εξετάζονταν από την Επιτροπή και εγγράφονταν με μεγαλύτερη ευκολία στο Πανεπιστήμιο. Εξαιτίας αυτού του φαινομένου το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαίδευσης με το από 27 Αυγούστου 1853 έγγραφό του επισήμανε ότι οι αλλοδαποί υποψήφιοι θα έπρεπε στο εξής να προσκομίζουν τα δικαιολογητικά που πιστοποιούσαν ότι ήταν αλλοδαποί γιατί σε αντίθετη περίπτωση δεν θα τους επιτρεπόταν η συμμετοχή.

Η σύσταση της Εξεταστικής Επιτροπής αποδείκνυε μεταξύ άλλων ότι και οι προθέσεις του Πανεπιστημίου ειδικότερα αλλά και της κυβερνητικής εξουσίας γενικότερα, προσανατολίζονταν στη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού καθώς δεν απευθύνονταν μόνο στους κατοίκους του ελληνικού κράτους αλλά και σε περιοχές που δεν είχαν απελευθερωθεί από την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Προς επικύρωση των ανωτέρω, υποστηρίχθηκε στη Σύγκλητο το 1849 ότι το *«Πανεπιστήμιον είναι το μόνον αντικείμενον το οποίον συνδέει ημάς μετά των εκτός*

¹⁸ Λάππας, ό.π., 313, 338-339

¹⁹ Πανταζίδης, ο.π., 32

²⁰ Στο ίδιο, 75

της ελευθέρας Ελλάδος ομογενών. Επομένως δεν συμφέρει κατ' ουδένα λόγον το να φέρωμεν δυσκολίας περί την εγγραφήν αυτών»²¹.

Παράλληλα η Εξεταστική Επιτροπή των αναγνωρισμένων γυμνασίων συνέβαλε στη δημιουργία ενός φοιτητικού ακροατηρίου, του οποίου οι γνώσεις είχαν πιστοποιηθεί μέσω των εξετάσεων. Παρολαυτά, δεν μπορεί να μην αναφερθεί ότι προκάλεσε τις παρατηρήσεις του Υπουργείου επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως και της Συγκλήτου λόγω της άνισης μεταχείρισης των εξεταζομένων. Οι αλλοδαποί/ομογενείς υποψήφιοι αντιμετώπιζονταν κατά τη διάρκεια της εξέτασης πιο ευνοϊκά έναντι των ημεδαπών μαθητών. Οι ημεδαποί φοιτητές ήταν υποχρεωμένοι να έχουν ολοκληρώσει τις γυμνασιακές τους σπουδές προτού προσέλθουν στην Επιτροπή, ενώ δεν ίσχυε για τους αλλοδαπούς. Επίσης, η Εξεταστική Επιτροπή επέτρεπε να προσέρχονται ενώπιόν της μαθητές που δεν ήταν ομογενείς ή φοιτούσαν ακόμα σε γυμνάσια του ελληνικού κράτους. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος συστήθηκε μια επιτροπή το 1860, η οποία θα προχωρούσε στη σύνταξη ενός κανονισμού με βάση τον οποίο θα εξετάζονταν μόνο οι ομογενείς²². Ο κανονισμός όριζε επακριβώς τα εξεταζόμενα μαθήματα. Επίσης, όλοι οι μαθητές του ελληνικού γυμνασίου θα έπρεπε να αποπερατώσουν κανονικά τις σπουδές τους και σε περίπτωση διακοπής αυτών, θα έπρεπε να υποβληθούν προηγουμένως σε επιτυχείς εξετάσεις προκειμένου να εγγραφούν στα Πανεπιστήμια, όπως και οι αλλοδαποί. Μόνο οι απόφοιτοι γυμνασίων που είχαν λάβει απολυτήριο γυμνασίου από τα γυμνάσια της Χάλκης, των Ιωαννίνων, της Κέρκυρας²³ και της Ζακύνθου μπορούσαν να εγγράφονται χωρίς εξετάσεις. Αυτό συνέβαινε γιατί οι Θεολογικές σχολές της Χάλκης και των Ιεροσολύμων, καθώς και η Ζωσιμαία σχολή των Ιωαννίνων είχαν αναγνωρισθεί από την αρχή ως ισότιμες με τα γυμνάσια του ελληνικού κράτους. Ομοίως, οι φοιτητές που αποφοίτησαν από διάφορα σχολεία μέσης εκπαίδευσης της Επτανήσου και από την Ιόνιο εκπαίδευση για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1837-1864²⁴. Προβλεπόταν, τέλος, ότι οι προσερχόμενοι στις

²¹Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 1.10.1857, Ιούλιος Τυπάλδος, *Περί του Νέου κανονισμού του Πανεπιστημίου και της τύχης των εν Ελλάδι διδασκόντων κρίσεις τινές* (Αθήνα: Τύποις Φιλομούσου Λέσχης, Δ. Σ. Κοπίδα και ΣΙΑ, 1860), 47

²² Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 1.10.1857, 15.10.1860, 14.4.1861

²³Georges Chassiotis, *L' instruction publique chez les grecs, : depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours, avec statistique et quatre cartes figuratives pour l'année scolaire 1878-1879*, (Paris:Leroux, 1881), 270-271

²⁴Λάμπας, ο.π., 350

εξετάσεις θα έπρεπε να καταβάλουν το ποσό των 20 δρχ.²⁵, το οποίο θα τους επέτρεπε τη συμμετοχή τους σε αυτές. Ο εν λόγω Κανονισμός δεν εφαρμόστηκε για το λόγο ότι καταργήθηκε η Εξεταστική Επιτροπή τον Σεπτέμβριο του 1863²⁶. Αιτία στάθηκε η αναγνώριση από τη Σύγκλητο των «εν τη αλλοδαπή Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων»²⁷ ως ισότιμων των γυμνασίων του ελληνικού κράτους²⁸. Η κατάργηση της Εξεταστικής Επιτροπής σήμαινε ότι όλοι οι υποψήφιοι έπρεπε στο εξής να πληρούν τις προϋποθέσεις εγγραφής χωρίς εξαιρέσεις, δηλαδή να είναι κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου. Σε αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι όλα τα γυμνάσια του ελληνικού κράτους αναγνωρίστηκαν ως ισότιμα. Επιπλέον, αναγνωρίστηκαν ως ομοταγή²⁹ και γυμνάσια που βρίσκονταν εκτός της ελληνικής επικράτειας, ήτοι το πρακτικό λύκειο και η Ριζάρειος Εκκλησιαστική σχολή³⁰.

Προς το τέλος της υπό εξέταση περιόδου, όλοι οι υποψήφιοι -ημεδαποί, αλλοδαποί και ομογενείς - για την εισαγωγή τους στο Οθώνειο Πανεπιστήμιο όφειλαν να ολοκληρώσουν επιτυχώς τον κύκλο των γυμνασιακών τους σπουδών και να λάβουν το απολυτήριο γυμνασίου. Η προϋπόθεση αυτή ήταν κοινή για όλους τους υποψηφίους καθώς ο τρόπος εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο σε συνδυασμό με την οργάνωση των σπουδών έτεινε πλέον να οριστικοποιηθεί.

²⁵Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 15.5.1861

²⁶Στέφανος Παρίσης, *Ανωτέρα και Μέση Εκπαίδευσις ήτοι συλλογή των διεπόντων την ανωτέραν και μέσης εκπαίδευσιν νόμων, Β. Διαταγμάτων και εγκυκλίων του επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Υπουργείου*, τόμοι Α-Γ (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Ο. Παλαμίδης, 1886)

²⁷Αριστείδης Βάμπας, *Οι νόμοι του Εθνικού Πανεπιστημίου* (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1885), 193, Στέφανος Παρίσης, *Ανωτέρα και Μέση Εκπαίδευσις ήτοι συλλογή των διεπόντων την ανωτέραν και μέσης εκπαίδευσιν νόμων, Β. Διαταγμάτων και εγκυκλίων του επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Υπουργείου*, τόμος Γ (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου "Ο Παλαμίδης, 1886), 152, Νικόλαος Σταυράκης, *Στατιστική του πληθυσμού της Κρήτης: Μετά διαφόρων γεωγραφικών, ιστορικών, αρχαιολογικών, εκκλησιαστικών κτλ. ειδήσεων περί της νήσου*, σημ. 1 (Αθήνα: Τυπογραφείον "Παλλιγενεσία" Ιω. Αγγελοπούλου 1890), 201, Κώστας Ξανθοπουλίδης, *Οδηγός των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου* (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, 1902), 52, Νικόλαος Ιγγλέσης, *Οδηγός της Ελλάδος, απάσης της Μακεδονίας, της Μικράς Ασίας μετά των νήσων του Αρχιπελάγους και των νήσων: Κρήτης – Κύπρου – Σάμου: Οικονομία, Δημόσια έργα, Εμπόριον, Ναυτιλία, Γεωργία, Κτηνοτροφία, Τοπογραφία, Αρχαιολογία, Γράμματα, Τέχναι, Στατιστική, Μεταλλειολογία, Χρηματιστήριον, Συγκοινωνία, κλπ. Μετά πολλών οδοιπορικών και τοπογραφικών χαρτών*, τόμος Α, περίοδος Δ (Αθήνα: Εταιρεία Διαφημίσεων "Η Ανατολή", 1915), 191-192

²⁸Η μεγάλη του γένους Σχολή, οι θεολογικές Σχολές της Χάλκης και των Ιεροσολύμων, η Ζωσιμαία των Ιωαννίνων, η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης κλπ. Αριστείδης Βάμπας, *Οι νόμοι του Εθνικού Πανεπιστημίου*, (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1885), 193

²⁹Αναγκαστικός Νόμος 3317/1945, «Περί της Εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών λειτουργιών εν τοις ελληνικοίς σχολείοις της αλλοδαπής (αναδημοσιευταί συμφώνως τω άρθρω 8 της υπ. Αριθμ. 21/1945 συντ. πράξεως, ως δημοσιευθείς εν τη αλλοδαπή), άρθρο 5, ΦΕΚ 131/Α/30-05-1945 Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», άρθρα 136-138, ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922

³⁰Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», άρθρα 136-138, ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922

1.2 Ο θεσμός των ακροατών φοιτητών

Ο κανονισμός του Οθώνειου Πανεπιστημίου (άρθρο 26) προέβλεπε δύο κατηγορίες σπουδαστών: οι πρώτοι ήταν όσοι πληρούσαν τις τυπικές προϋποθέσεις εγγραφής και μετά το τέλος της φοίτησης τους λάμβαναν πτυχίο, ενώ οι δεύτεροι ήταν οι λεγόμενοι ακροατές. Οι ακροατές υποδιαιρούνταν σε δυο υποκατηγορίες: στους τακτικούς και στους περιστασιακούς.

Οι τακτικοί ακροατές μπορούσαν να παρακολουθήσουν τα ίδια μαθήματα με τους φοιτητές με τη διαφορά ότι δεν χρειάζονταν να προσκομίσουν το απολυτήριο γυμνασίου ως δικαιολογητικό εγγραφής τους. Προϋπόθεση για να παρακολουθήσει κάποιος τα μαθήματα ως ακροατής ήταν η συμπλήρωση του 17ου έτους της ηλικίας του και η γραπτή άδεια των διδασκόντων του. Οι ακροατές δεν εγγράφονταν στο Μητρώο φοιτητών και δεν είχαν τα ίδια δικαιώματα με αυτούς. Μετά το τέλος της παρακολούθησης των μαθημάτων, οι ακροατές είχαν το δικαίωμα να εξετασθούν στα μαθήματα που διδάχθηκαν και να πάρουν σχετικές βεβαιώσεις. Οι ακροατές θα έπρεπε να πληρώνουν τέλη για να παραλάβουν τις βεβαιώσεις τους³¹. Στη συνεδρίαση ΣΒ/11.3.1860 της Συγκλήτου αποφασίσθηκε ότι το ύψος των τελών θα ήταν 5 δρχ.³². Τα αποδεικτικά, κατά τον Κανονισμό δεν αντικαθιστούσαν τα διπλώματα/πτυχία του Πανεπιστημίου και δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αυτοτελώς ή να υποβληθούν όπως τα πτυχία. Αποτελούσαν ένα επιπρόσθετο προσόν για όσους είχαν ήδη άλλα διπλώματα³³.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των πρώτων τακτικών ακροατών κατεγράφη στη Νομική (71) και ακολουθούσαν η σχολή της Φιλοσοφίας (2) και της Ιατρικής (2) (βλέπε λογοδοσία του Πρύτανη, Κ. Σχινά στις 3.5.1838). Το 1841, ο αριθμός των ακροατών θα φτάσει τους 133 σε σύνολο 159 φοιτητών³⁴, εκ των οποίων οι 115 στη Νομική, 15 στη σχολή της Φιλοσοφίας και 3 στην Ιατρική.

³¹ Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», άρθρο 26

³² Συνεδρίαση ΣΒ/11.3.1860, 1106

³³ «Αυτά μεν καθ' εαυτά ούδεμίαν έχουσιν ισχύν, αλλά συνοδεύοντα άλλα διπλώματα επαυξάνουν αυτών την αξίαν».

³⁴ Γεώργιος Ράλλης, Λόγος εκφωνηθείς την 9^η Νοεμβρίου 1841 /Υπό του πρώην πρυτάνεως κ. Γ. Α. Ράλλη παραδιδόντος εις τον διάδοχόν του την διεύθυνσιν του Οθώνειου Πανεπιστημίου. (Εν Αθήναις: Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας, 1842), 2. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 http://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=10&cclterm1=%CF%81%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CF%82&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=term&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=

Πώς δικαιολογείται η τόση μεγάλη προσέλευση των ακροατών στις πανεπιστημιακές αίθουσες; Η απάντηση βρισκόταν στο ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων τακτικών ακροατών ήταν δημόσιοι υπάλληλοι και η συμμετοχή τους ως ακροατές είχε διπλό σκοπό: ο πρώτος ήταν για να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις καθώς στον πόλεμο δεν είχαν αυτή την ευκαιρία³⁵ και ο δεύτερος ήταν για να βελτιώσουν την επαγγελματική τους υπόσταση στο εργασιακό τους περιβάλλον (δηλ. στο δημόσιο). Ενθαρρυντικός παράγοντας για την εν λόγω παρουσία τους ήταν και η μη πληρωμή διδασκτρων δεδομένου ότι το μέτρο αυτό ενώ προβλεπόταν, δεν εφαρμοζόταν στην πράξη.

Η δεύτερη κατηγορία ακροατών ήταν αυτή των «περιστασιακών», οι οποίοι δεν παρακολουθούσαν τα μαθήματα ανελλιπώς, όπως οι τακτικοί ακροατές. Η κατηγορία αυτή απαρτιζόταν από ανθρώπους όλων των ηλικιών και όλων των κοινωνικών τάξεων και εθνικοτήτων - Ελλήνων ή ξένων ακροατών- οι οποίοι παρακολουθούσαν επιλεκτικά κάποια από τα μαθήματα, είτε από αγάπη προς τη μάθηση, είτε από περιέργεια. Ήταν τόσο μεγάλη η προσέλευση των ακροατών που πολλές φορές οι αίθουσες διδασκαλίας γέμιζαν ασφυκτικά προκαλώντας προβλήματα στις παραδόσεις αλλά και τη δυσφορία των Καθηγητών³⁶.

Ωστόσο η παρουσία των ακροατών - τακτικών ή περιστασιακών - ως τα μέσα του αιώνα έδωσε μια ποικιλόμορφη εικόνα της πανεπιστημιακής ζωής της τότε

d7=&cclfield8=&cclp1=&cclp2=&cclp3=&cclp4=&cclp5=&cclp6=&cclp7=&isp=&display_help=0&offset=21&search_coll[metadata]=1&&stored_cclquery=&skin=&rss=0&store_query=1&show_form=&export_method=none&ioffset=1&old_offset=1&display_mode=detail&ioffset=1&offset=22&number=1&keep_number=10&old_offset=21&search_help=detail, Νίκος Κωστής, Λόγος εκφωνηθείς υπό του Πρυτάνεως Κ. Ν. Κωστή διαδεχομένου την διεύθυνσης του Οθώνειου Πανεπιστημίου.(Εν Αθήναις :Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας,1842),3-4. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018

[http://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=10&cclterm1=&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&cclp1=&cclp2=&cclp3=&cclp4=&cclp5=&cclp6=&cclp7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll\[metadata\]=1&&stored_cclquery=creator%3D%28%CE%9A%CF%89%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82%2C+%CE%9A.%CE%9D.%29&skin=&rss=0&show_form=&export_method=none&display_mode=detail&ioffset=1&offset=1&number=1&keep_number=10&old_offset=1&search_help=detail](http://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=10&cclterm1=&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&cclp1=&cclp2=&cclp3=&cclp4=&cclp5=&cclp6=&cclp7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll[metadata]=1&&stored_cclquery=creator%3D%28%CE%9A%CF%89%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82%2C+%CE%9A.%CE%9D.%29&skin=&rss=0&show_form=&export_method=none&display_mode=detail&ioffset=1&offset=1&number=1&keep_number=10&old_offset=1&search_help=detail)

³⁵J.J. Ampere, «De l'instruction publique et du mouvement intellectuel en Grece», *Revue des Deux Mondes*, 2, (1843), 19. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 https://fr.wikisource.org/wiki/L%E2%80%99Instruction_publique_et_mouvement_intellectuel_en_Gr%C3%A8ce; Εμμανουήλ Φυριπτής, *Το Αθήνησι ελληνικόν πανδιδακτήριον (Οθώνιο Πανεπιστήμιο)*, (Αθήνα: Βιβλιοτεχνία, 2007), 126

³⁶Τον Δεκέμβριο του 1839, ο Σχολάρχης της Σχολής της Φιλοσοφίας θα παραπονεθεί στη Σύγκλητο ότι η μεγάλη συρροή περιστασιακών ακροατών στις παραδόσεις ορισμένων Καθηγητών εμποδίζει τους φοιτητές και τους τακτικούς ακροατές να παρακολουθούν τα μαθήματα και να κρατούν σημειώσεις (Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου της 27^η Δεκεμβρίου 1839).

εποχής, όπως περιγράφεται χαρακτηριστικά από τον Καθηγητή της Φιλοσοφίας Ι. Πανταζίδη: «νεανία και παίδες πολλάκις εκ των εις το γυμνάσιον φοιτώντων, μεσήλικες και πολιότριχες, φουστανελλοφόροι και ευρωπαϊκώς ενδεδυμένοι, Ρασοφόροι και τας πολύπτυχους νησιωτικές περισκελίδας περιβεβλημένοι, πάντες ούτοι παρεκάθηντο ανεκτικώτατα επί των πανεπιστημιακών θρανίων»³⁷. Όλοι είχαν δικαίωμα πρόσβασης στην παρακολούθηση των μαθημάτων αλλά και στα πειράματα της φυσικής και της χημείας. Σε άλλη περίπτωση, ένας Αμερικανός ταξιδιώτης και περιστασιακός φοιτητής στο ελληνικό Πανεπιστήμιο ο Henry M. Baird σημείωνε γύρω στο 1850 ότι εκτός από τους 400 περίπου κανονικούς φοιτητές, «υπάρχουν και τριακόσιοι τουλάχιστο ακόμη που παρακολουθούν μερικά μόνο μαθήματα με μεγαλύτερη ή μικρότερη συνέπεια για ένα ή δύο χρόνια, και που ονομάζονται ακροατές». Για παράδειγμα έδωσε μια εικόνα μαθήματος του Καθηγητή της Ιστορίας Θ. Μανούση. Η αίθουσα διδασκαλίας, γράφει, ήταν γεμάτη, «όχι μόνο από τακτικούς φοιτητές αλλά και από άλλους που εκμεταλλεύονταν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν ένα ενδιαφέρον κεφάλαιο από την Παγκόσμια Ιστορία. Βρίσκονται εδώ ο αδειούχος στρατιώτης με τη γκρίζα στολή του, και δίπλα του ο Ιερέας της ενορίας με το μακρύ μαύρο ράσο και το καμηλαύκι του. Σε ένα άλλο θρανίο είναι ένας νέος που καθώς δείχνουν τα μακριά του μαλλιά προορίζεται για το Ιερατικό λειτούργημα. Εδώ κι εκεί ανακατεμένοι μ' αυτούς είναι αρκετοί κάτοικοι της πόλης που ξεφεύγοντας από τις έγνοιες της ημέρας, μπαίνουν για μια δύο ώρες στο Πανεπιστήμιο πριν να γυρίσουν στα σπίτια τους»³⁸. Το κίνητρο για την παρακολούθηση των πανεπιστημιακών μαθημάτων από ανθρώπους με διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα, όπως ο στρατιώτης και ο μελλοντικός ιερέας ήταν η διεύρυνση των γνώσεων τους, η κατανόηση των πολιτικών γεγονότων ή ένας τρόπος να ξεφύγουν από τις δυσκολίες της καθημερινής ζωής μέσω της μελέτης της ιστορίας. Η ανάγκη των πολιτών να έρθουν σε επαφή με ζητήματα που δεν άπτονταν μόνο της δικής τους ιστορίας αποκάλυπτε όχι μόνο τη δίψα τους για μάθηση αλλά και τις ανάγκες τους να κατανοήσουν τις ιστορικές αλλαγές που συντελέστηκαν με το πέρασμα του χρόνου στη ζωή των ανθρώπων.

³⁷ Πανταζίδης, ο.π., 30, Ευθύμιος Καστόρχης, *Τα κατά την ΛΓ πρωτανείαν του Εθνικού Πανεπιστημίου υπό Ευθυμίου Καστόρχη* (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Ιωάννου Αγγελοπούλου, 1873), 23; Ιωάννης Σούτσος, «*Ιδρύσεις του Πανεπιστημίου Όθωνος*», («*Εκ των αναμνήσεων*»), ο βασιλεύς Όθων. *Ιστορικών εράνισμαν επι τη πενηκονταετηρίδι του θανάτου αυτού (14 Ιουλίου 1867)*, (Αθήνα: Σιδέρης), 115-120

³⁸ Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας) 1895-1967*, τόμος Β (Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, 1973), 325

Η μεγάλη επιτυχία που είχε ο θεσμός των ακροατών δεν στάθηκε ικανή για να αποτρέψει την κατάργηση του από τη Σύγκλητο στις 11 Νοεμβρίου 1841³⁹. Αιτία στάθηκε το γεγονός ότι ο θεσμός των ακροατών δεν βρήκε μόνο ανταπόκριση από τους δημοσίους υπαλλήλους. Ως ακροατές εγγράφονταν και μαθητές του γυμνασίου πριν ακόμη ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, «είτε από απερισκεψίαν και αστασίαν κινούμενοι, είτε από σφοδρόν προς την ανωτέραν παιδείαν έρωτα ορμώμενοι⁴⁰». Πέρα όμως από την αγάπη για μάθηση, υπήρχε μια κατηγορία ανθρώπων που επέλεγαν να φοιτήσουν υπό την ιδιότητα των ακροατών⁴¹, γιατί θα είχαν τη δυνατότητα να απαλλαγούν από την στρατιωτική τους θητεία⁴². Παρά την κατάργηση του θεσμού των ακροατών το 1841 ο θεσμός αυτός άτυπα συνεχίστηκε και δίνονταν αποδεικτικά ακροάσεως τα οποία χρησιμοποιούνταν για απαλλαγή από το στρατό⁴³. Ο θεσμός των ακροατών εμφανίστηκε στα σχέδια του Οργανισμού του Πανεπιστημίου το 1844 (άρθρο 40), του 1848 (άρθρο 26) και του 1860 (άρθρο 31). Το τέλος του θεσμού δόθηκε επίσημα το 1855, επί υπουργίας Α. Μαυροκορδάτου, (Υπουργός Εσωτερικών), ο οποίος κατήγγειλε το γεγονός αυτό και έκτοτε έπαυσαν να εκδίδονται αποδεικτικά σπουδών⁴⁴.

³⁹ Πανταζίδης, ο.π., 33

⁴⁰ Νίκος Κωστής, Λόγος εκφωνηθείς υπό του Πρυτάνεως Κ. Ν. Κωστή διαδεχομένου την διεύθυνση του Οθωνείου Πανεπιστημίου (Εν Αθήναις: Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας, 1842), 3, Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018, [http://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=10&cclterm1=&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&ccllop1=&ccllop2=&ccllop3=&ccllop4=&ccllop5=&ccllop6=&ccllop7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll\[metadata\]=1&&stored_cclquery=creator%3D%28%CE%9A%CF%89%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82%2C+%CE%9A.+%CE%9D.%29&skin=&rss=0&show_form=&export_method=none&display_mode=detail&ioffset=1&offset=1&number=1&keep_number=10&old_offset=1&search_help=detail](http://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=10&cclterm1=&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&ccllop1=&ccllop2=&ccllop3=&ccllop4=&ccllop5=&ccllop6=&ccllop7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll[metadata]=1&&stored_cclquery=creator%3D%28%CE%9A%CF%89%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82%2C+%CE%9A.+%CE%9D.%29&skin=&rss=0&show_form=&export_method=none&display_mode=detail&ioffset=1&offset=1&number=1&keep_number=10&old_offset=1&search_help=detail)

⁴¹ Η απόφαση της Συγκλήτου μνημονεύεται σε έγγραφο του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης προς την Πρυτανεία της 26^{ης} Αυγούστου 1842. Βλ. Πέτρος Κλάδος, Εκκλησιαστικά και Εκπαιδευτικά, ήτοι νόμοι, διατάγματα, εγκύκλιοι, οδηγία κλπ. *αποβλέποντα εις την εκκλήσιαν και την δημόσιαν εκπαίσεισιν εν Ελλάδι* τόμος Α, (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Πέτρου Β. Μωραϊτίνης, 1869), 333-334). Ζητείται να γνωστοποιηθεί στους Καθηγητές και τους υφηγητές «να προσέχωσιν εις τα οποία δίδουσιν εις τους ακροατάς των αποδεικτικά να μη ονομάζωσι ταχτικούς ακροατάς, ειμή όσοι πραγματικώς είναι τοιούτοι, τουτέστιν όσοι κατεγράφησαν ως τοιούτοι προ της ρηθείσης εποχής» [Νοέμβριος 1841]. Και τούτο για να αποφευχθούν οι καταχρήσεις εκείνων που προσπαθούσαν να αποφύγουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, παρουσιάζοντας τέτοια αποδεικτικά.

⁴² Πρακτικά Συγκλήτου της 29^{ης} Απριλίου 1840 Κατά τον «Περί απογραφής» Νόμο του 1837 δεν υποχρεώνονταν σε στρατιωτική υπηρεσία οι «τακτικοί μαθηταί και τακτικοί ακροαταί εις το Γυμνάσιον και εις το Πανεπιστήμιον...» (Νόμος «Περί απογραφής ΦΕΚ 40/Α/8-12-1837).

⁴³ Κλάδος, ο.π., 377-378, Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 13 Οκτωβρίου 1854

⁴⁴ Πανταζίδης ο.π., 35

1.3 Εκπαιδευτικά τέλη

Στα πρώτα διατάγματα ιδρύσεως του Οθώνειου Πανεπιστημίου προβλεπόταν η υποχρέωση των υποψηφίων φοιτητών να καταβάλουν εκπαιδευτικά τέλη για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο. Σύμφωνα με το πρώτο Διάταγμα του Άρμανσπεργκ «Περί συστάσεως Πανεπιστημίου»⁴⁵, ο υποψήφιος όφειλε να πληρώσει ένα γραμμάτιο, το ύψος του οποίου θα καθοριζόταν από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του Πανεπιστημίου (άρθρο 49). Στη περίπτωση που ο φοιτητής κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στο Πανεπιστήμιο συναντούσε δυσκολίες για την εξόφληση των χρεών του, υπήρχε η δυνατότητα να απαλλαγεί. Απαλλαγή από τα δίδακτρα edικαιούνται μόνο «ντόπιοι» φοιτητές, οι οποίοι μπορούσαν να αποδείξουν εγγράφως την οικονομική τους ένδεια καθώς και οι υπότροφοι φοιτητές (άρθρο 80). Όλοι οι υπόλοιποι όφειλαν να τακτοποιήσουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις δεδομένου ότι σε αντίθετη περίπτωση θα «εστερούντο το κατά την έξοδον αυτό πιστοποιητικόν» (άρθρο 79).

Το Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 (άρθρο 24) προέβλεπε τέλη ως εξής:

- α) για την εγγραφή και τη χρήση συλλογών του Πανεπιστημίου ποσό δέκα (10) δρχ.,
- β) δέκα – σαράντα (10-40) δρχ. κατά μάθημα και ένα ποσό για το απολυτήριο. Είχε οριστεί ότι τα δίδακτρα αυτά οι φοιτητές θα τα κατέβαλλαν απευθείας στους Καθηγητές τους. Εξαιρούνταν από την καταβολή διδάκτρων εγγραφής οι «μεμαρτηρημένως πένητες»⁴⁶, δηλαδή οι αποδεδειγμένως άποροι. Τελικά, η διάταξη του κανονισμού του 1837 για τα εκπαιδευτικά τέλη και τα δίδακτρα δεν εφαρμόστηκε. Το Διάταγμα της 7^{ης} Μαρτίου 1838 ανέστειλε την καταβολή των ορίζοντας «να μην εισπραχθώσι τα δικαιώματα του Πανεπιστημίου από τους φοιτητάς μέχρι εγκρίσεως του οριστικού οργανισμού του καταστήματος τούτου»⁴⁷. Ο Πρύτανης Κ. Σχινάς⁴⁸ με δική του πρωτοβουλία αποφάσισε για τους 32 εγγραφέντες του πανεπιστημιακού έτους 1837-1838 να μην εισπραχθούν τα τέλη με την αιτιολογία ότι: «Αν εφαρμοζόταν αμέσως το άρθρον 24 του διατάγματος το επιβάλλον την μετριοτάτην εισφοράν 10 δραχμών ως δικαιώματος εγγραφής, ήθελον αποτραπή οι πλείστοι του να

⁴⁵ Διάταγμα της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836

⁴⁶ Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837, άρθρο 25

⁴⁷ Βάμπας, ο.π., 51. Θεόδωρος Δηλιγιάννης, Γεώργιος Ζηνόπουλος και Ιωάννης Αγγελόπουλος, Ελληνική Νομοθεσία, τόμος Ζ, (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Ιω. Αγγελοπούλου, 1876), 212-214

⁴⁸ Εμμανουήλ Φυριππής, *Περί εκλογής των Αρχών Διοίκησης του Οθώνειου Πανεπιστημίου*, τόμος Α (Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2009), 28

εγγραφώσι εις το Πανεπιστήμιον. Τούτο θέλων να αποφύγω και προθυμούμενος να συντελέσω παντί σθένει εις την ευδοκίμησιν του αρτιπαγούς τούτου καταστήματος, ετόλμησα επί ιδία ευθύνη να αναβάλω την είσπραξιν του δικαιώματος τούτου, αναλαβών συγχρόνως ενώπιον της συνειδήσεώς μου και την υποχρέωσιν του να αποτίσω εξ' ιδίων μου την όλην ποσότητα, αναβαίνουσα εις 320 δραχμές, ουδέποτε δεν ήθελε εγκριθή το μέτρον τούτο. Αλλ' η πατρική του προς πάντα τα καλά καγαθά αυθορμήτου γενναίου και φιλομούσου Βασιλέως μας κηδεμονία επρονοήσατο απροτρέπτως και περί του αντικειμένου τούτου, διατάξασα προ μικρού, εξ' οικείας προαιρέσεως να μην εισπραχθώσι τα δικαιώματα ταύτα, μέχρι της εγκρίσεως και δημοσιεύσεως των οριστικών του Πανεπιστημίου κανονισμών»⁴⁹. Από τα ανωτέρω παρατεθέντα φαίνεται ξεκάθαρα ότι η απόφαση του Πρύτανη Κωνσταντίνου Σχινά να αναστείλει την καταβολή διδάκτρων εξέφραζε και τη βούληση του για δημόσια και δωρεάν ανώτατη εκπαίδευση, δημόσιο αγαθό για όλους τους Έλληνες. Παράλληλα, η εφημερίδα «Αθηνά» το 1837 δημοσίευσε την άρνηση του Καθηγητή Π. Αργυρόπουλου να εισπράξει δίδακτρα από τους φοιτητές: «Ο Καθηγητής Κ.Π. Αργυρόπουλος δηλοί ότι ακροαταί του τινές του επρόσφεραν χρήματα. Επιθυμών να φυλάξη η επιστήμη άμισθον χαρακτήρα, αποκρούει την αμοιβήν και εύχεται να χρησιμοποιηθή εις παρηγοριάν πτωχών μαθητών»⁵⁰». Επιπρόσθετα, οι λόγοι που οδήγησαν το Πανεπιστήμιο και το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως στη μη εφαρμογή του μέτρου ήταν και η γενικότερα δεινή οικονομική κατάσταση που βρισκόταν η μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού λαού μετά την Επανάσταση αλλά και η βούληση να συμμετέχει όσο το δυνατό μεγαλύτερος αριθμός ομογενών, στις τάξεις του φοιτητικού πληθυσμού.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η αναστολή των εκπαιδευτικών τελών αποφασίσθηκε εξαιτίας κυρίως της οικονομικής κατάστασης των Ελλήνων πολιτών, αλλά και της ανάγκης ύπαρξης ενός ικανοποιητικού αριθμού φοιτητικού πληθυσμού. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε και η νοοτροπία μεγάλης πλειοψηφίας των Ελλήνων

⁴⁹Κωνσταντίνος Σχινάς, Λόγος εκφωνηθείς υπό του κυρίου Κωνστ. Δ. Σχινά κατά την γ Μαΐου ΑΩΛΗ, (Αθήνα: 1838), 10-12. Τα επιχειρήματα αυτά επαναλαμβάνονται και στα επόμενα χρόνια. Το 1841, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου θα χαρακτηρίσει τα δίδακτρα ως ασυμβίβαστα «με την ενεστώσαν του Πανεπιστημίου κατάστασιν» (Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου της 7^{ης} Νοεμβρίου 1841). Στα Πρακτικά της 24^{ης} Απριλίου 1844 συνεδρίασης της Νομικής σχολής ο Καθηγητής Ι. Σούτσος της «Κοινωνικής Οικονομίας» θα υποστηρίξει ότι ο θεσμός των διδάκτρων αν και υποδαυλίζει την προθυμία των φοιτητών, «εις την Ελλάδα όμως επί πολύν έτι χρόνον δεν δύναται να εφαρμοσθη δια τήν ενδειαν των φοιτώντων». Εφημερίδα «Ελληνικός Ταχυδρόμος», Παράρτημα 32/1838, 1-4

⁵⁰ Εμμανουήλ Φυριπής, *Το Αθήνησι ελληνικόν πανδιδακτήριον (Οθώνειο Πανεπιστήμιο)*, (Αθήνα: Βιβλιοτεχνία, 2007), 126-127

πολιτών, οι οποίοι τάσσονταν υπέρ της δωρεάν παιδείας⁵¹ στο σύνολο της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση ως κοινωνικό αγαθό, ως δικαίωμα όλων των κοινωνικών τάξεων ανεξάρτητα από την οικονομική δυνατότητα της καθεμίας όφειλε να παρέχεται δωρεάν από το ελληνικό κράτος. Το Σύνταγμα του 1844, προέβλεπε για την εκπαίδευση ότι το κόστος λειτουργίας της κατώτερης θα αναλάμβαναν οι δήμοι, ενώ προβλέπονταν χαμηλά δίδακτρα για τους μαθητές. Επίσης, το κόστος λειτουργίας της μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης θα ενεργούνταν με δαπάνες του κράτους. Παρά την πληρωμή διδάκτρων στην κατώτερη και μέση εκπαίδευση, οι φοιτητές δεν υποβάλλονταν σε καμία δαπάνη για την φοίτηση τους στο Πανεπιστήμιο σύμφωνα με τα ανωτέρω. Στο γεγονός αυτό όμως αντιτασσόταν κυρίως μια μικρή μερίδα Καθηγητών που είχαν σπουδάσει στη Γερμανία. Οι Καθηγητές αυτοί τάσσονταν υπέρ της καταβολής διδάκτρων. Υποστήριζαν ότι τα δίδακτρα είχαν καθιερωθεί σε όλα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ευρώπης και δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση το ελληνικό Πανεπιστήμιο. Ένα ακόμη επιχείρημα, το οποίο θα είχε θετικά αποτελέσματα τόσο για τους Καθηγητές όσο και για τους φοιτητές ήταν ότι: οι μεν πρώτοι θα αμείβονταν και θα αφοσιώνονταν στο έργο τους, ενώ οι δεύτεροι θα γίνονταν επιμελέστεροι⁵². Κυριαρχούσε η αντίληψη ότι το μάθημα για το οποίο είχε καταβληθεί τέλος παρακολουθείται περισσότερο από ένα άλλο που δεν είχε γίνει κάτι αντίστοιχο. Ακόμα όμως και μέσα σε αυτούς που υποστήριζαν τη καταβολή τελών υπήρχαν και κάποιοι που διατηρούσαν τις επιφυλάξεις τους. Ο Α. Ραγκαβής υποστήριξε ότι τα δίδακτρα θα μπορούσαν να γίνουν η αφορμή για τους Καθηγητές: «*δια μεθόδου επιδεικτικής μάλλον και επαγωγού ή ωφέλιμου να θηριεύωσι δημοτικότητα*»⁵³. Εν τέλει δέχθηκε την μη επιβολή διδάκτρων με την αιτιολογία ότι «*ως προς την Ελλάδα, επειδή η παιδεία είναι το διανοητικόν μάνα το τρέφον τον ελπίζοντα λαόν εν τη εξορία του και η μόνη ευεργεσία ην η πλούσια μήτηρ δύναται να δαμιλεύση τοις λιμώττουσι τέκνοις της, ουδείς φθόνος αν δίδηται η παιδεία άμισθος*»⁵⁴.

⁵¹ Λάππας, ο.π., 227

⁵² Λάππας, ο.π., 227

⁵³ Αλέξανδρος Ραγκαβής, «Περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, τ. 137,(1855-1856): 447, Ραγκαβής Αλέξανδρος *Απομνημονεύματα*, τ.Α (Αθήνα: Γεώργιος Κασδόνης, 1895), 387, Πρόσβαση στις 13 Μαΐου 2018 http://anemi.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?rec=/metadata/c/4/8/metadata-181-0000007.tkl&do=68230_02.pdf&pageno=5&width=392&height=553&maxpage=420&lang=el; Εφημερίδα Αιών αρ. 854/10.3.1848. Πρόσβαση στις 13 Μαΐου 2018, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=43689&seg=59714, Δ. Αντωνίου «Αναζητώντας Καθηγητές για το Πανεπιστήμιο: η περίπτωση του Κωνσταντίνου Κούμα», Μνήμων, τόμος 13, (1991): 288-289, doi: <http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.280>

⁵⁴ Αλέξανδρος Ραγκαβής, «Περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, τεύχος 137,(1855-1856): 447

Τον Οκτώβριο του 1851, η Ακαδημαϊκή Σύγκλητος, (συνεδρίαση της 19/10/1851) σε αντίθεση με την διάταξη του άρθρου 11 του Συντάγματος του 1844 («η ανωτέρα εκπαίδευσις ενεργείται δαπάνη του κράτους»), παρακάμπτοντας το Διάταγμα του 1838 αποφάσισε να επιβληθούν τέλη ως ακολούθως: Δέκα (10) δραχμές για την εγγραφή⁵⁵ των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο και δέκα (10) δραχμές για κάθε ανανέωσή της. Παρά την απόφαση αυτή, δεν εγκρίθηκαν τα εκπαιδευτικά τέλη από το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως και αποφασίστηκε να ανασταλούν μέχρι την ψήφιση του Νέου Οργανισμού. Άλλη προσπάθεια επιβολής τελών πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1850 όπου θεσπίστηκαν και εισπράχτηκαν και τα πρώτα τέλη εγγραφής τρεις (3) δρχ⁵⁶. Σαφώς, τα ποσά που προτεινόνταν ήταν πολύ χαμηλότερα από αυτά που είχε προτείνει η Σύγκλητος το 1851, αλλά και πάλι δεν εισπράχθησαν με απόφαση του Υπουργού Χ. Χριστόπουλου. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε: «ανυπέρβλητα και δυστυχώς και νυν έτι υφιστάμενα αίτια εμπόδισαν και εμποδίζουν ακόμη την εφαρμογήν της καθημάς αναγκαιότητας ταύτης διατάξεως»⁵⁷. Παρά τη μη είσπραξή τους, στον καταστατικό νόμο του Πανεπιστημίου του Όθωνος συζητήθηκε και αποφασίστηκε ότι το τέλος εγγραφής θα ήταν είκοσι (20) δρχ.⁵⁸, κάτι που στην πράξη και πάλι δεν εφαρμόστηκε. Σε επόμενη συζήτηση αναφέρθηκε ότι όσοι δεν είχαν τη δυνατότητα να πληρώσουν τα τέλη να τους χορηγηθεί προσωρινή αναβολή των χρηματικών συνεισφορών. Η αποπληρωμή του ποσού θα γινόταν μελλοντικά αλλά ούτε και αυτή η σκέψη προχώρησε λόγω της «μικρότητας αυτής»⁵⁹.

Η επιβολή των εκπαιδευτικών τελών ήταν ένα ζήτημα που απασχολούσε συχνά τους υποψηφίους και το Πανεπιστήμιο. Κάθε φορά υπήρχαν αντιδράσεις τόσο από τους υποψηφίους φοιτητές, όσο και από ανθρώπους της πολιτικής, όπως ο Επαμ. Δεληγιώργης, ο οποίος χαρακτήριζε την επιβολή διδάκτρων ως ιδέα «σατανική», καθόσον θα επέφερε εμπόδια στην προσέλευση νέων στο Πανεπιστήμιο και θα

⁵⁵ Ανανέωση εγγραφής, 100 δρχ. για το διδακτορικό δίπλωμα, 50 δρχ. για το δίπλωμα του τελειοδίδακτου & «ανά πέντε δραχμάς διά πάν έτος σπουδών» για το αποφοιτήριο, Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου 19 Οκτωβρίου 1851; Πανταζίδης Χρονικόν, 86.

⁵⁶ Λάππας, ο.π., 228

⁵⁷ Ιωάννης Βούρος, «Έκθεσις περί προϋπολογισμού των εξόδων του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης δια το έτος 1858, Εφημερίς των Φιλομαθών αρ. 203 (1857):21-24, Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018, Αναγνωριστικό τεκμήριο 5211_2, <http://digital.lib.auth.gr/record/142778>

⁵⁸ Συνεδρίαση ΣΒ/11.3.1860,1106

⁵⁹ Συνεδρίαση ΟΒ/20.3.1860,1419-1420

ανέκοπτε «την φυσική αυτήν κλίσην του έθνους, δι ής εδοξάσθη και εις ην οφείλει την αρχαίαν αυτού εύκλειαν»⁶⁰.

Συμπερασματικά, η εφαρμογή ή μη των εκπαιδευτικών τελών στην ανώτατη εκπαίδευση ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα την περίοδο αυτή τόσο την πολιτική εξουσία και την πανεπιστημιακή κοινότητα όσο και την ελληνική κοινωνία γενικότερα. Τα επιχειρήματα υπέρ ή κατά της επιβολής τους ήταν αιτία να διαφανεί η διαφορά όσων είχαν την οικονομική δυνατότητα να ακολουθήσουν τις ανώτερες σπουδές και σε όσους περιοριζόνταν στις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Όσοι περιοριζόνταν στην παρακολούθηση των δύο πρώτων βαθμίδων εκπαίδευσης είχαν ανάγκη μεγαλύτερης οικονομικής ενίσχυσης έναντι αυτών που θεωρούνταν πολίτες πρώτης τάξεως. Το ελληνικό έθνος όφειλε να μεριμνά για όλες τις κοινωνικές ομάδες προσφέροντας μέσω της παιδείας τρόπους βιοπορισμού αλλά και επιστημονική, κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη.

1.4. Σχόλια και παρατηρήσεις

Η οργάνωση της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες της, ήταν ένα από τα ιδιαίτερα σημαντικά θέματα που απασχόλησαν τις εκάστοτε αρχές εξουσίας από την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα. Οι διατάξεις του Συντάγματος του 1822, οι αποφάσεις της Πελοποννησιακής Γερουσίας, το Σύνταγμα του 1823 και το Σύνταγμα του 1827 σύγκλιναν στην στόχευση να οργανωθούν κατά τρόπο συστηματικό και επιμελή οι τρεις βαθμίδες. Η προτεραιότητα που δίνονταν στις δυο πρώτες (κατώτερη και μέση) σε σχέση με την ανώτατη, για την οποία υπήρξε ήδη πρόβλεψη, ήταν αποτέλεσμα των συνθηκών που επικρατούσαν στην ελληνική κοινωνία. Η εκπαιδευτική πολιτική του Ι. Καποδίστρια βασίστηκε ακριβώς στην ανάγκη να οργανωθεί αρχικά η στοιχειώδης εκπαίδευση (Κεντρικό σχολείο στην Αίγινα, αλληλοδιδασκτική μέθοδος κ.α), η οποία αποσκοπούσε στην καλλιέργεια της ανάγνωσης, της γραφής και της πρακτικής αριθμητικής για το σύνολο του λαού καθώς και της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Βασιλιά Όθωνα, μετά την ενηλικίωσή του, έθεσε τα θεμέλια ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα ίσχυε για έναν περίπου αιώνα. Εκτός της ίδρυσης του Πανεπιστημίου, που ήταν και αίτημα του ελληνικού

⁶⁰Επαμεινώνδας Δεληγιώργης, *Πολιτικά ημερολόγια, Πολιτικά Σημειώσεις, Πολιτικά Επιστολαί μέρος Α 1859-1862* (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1896), 90-91

λαού, η βασιλική εξουσία κλήθηκε να αντιμετωπίσει και να επιλύσει μια σειρά από προβλήματα σε κοινωνικό⁶¹, οικονομικό⁶² και πολιτικό⁶³ επίπεδο. Στόχος της πολιτικής του Όθωνα ήταν η αναδιοργάνωση της χώρας μέσω της κάλυψης των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, της διατήρησης ασφάλειας αλλά και της εξασφάλισης της ισορροπίας μεταξύ του κράτους και της εκκλησίας, το αγροτικό κ.α. Εκτός των εσωτερικών προβλημάτων που έχρηζαν άμεσης αντιμετώπισης, τα εξωτερικά ζητήματα όπως αυτό του διαμοιρασμού των εδαφών⁶⁴ ή της ανεξαρτησίας περιοχών που βρίσκονταν υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία ή του καθορισμού συνόρων, αποτελούσαν αιτίες ποικίλων αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Οι αποφάσεις που αφορούσαν στο κοινωνικό και πολιτικό τομέα έβρισκαν πολλές φορές τον βασιλιά Όθωνα σε συμφωνία ή αντιπαράθεση με το αγγλικό, το γαλλικό και το ρωσικό κόμμα⁶⁵. Αυτό που πρέπει να σχολιαστεί είναι ότι τα κόμματα που υπήρχαν κατά τη βασιλεία του Όθωνα δεν θα μπορούσαν να παρομοιαστούν με αυτά που εμφανίστηκαν στην πολιτική σκηνή τις επόμενες δεκαετίες. Τα εν λόγω κόμματα ήταν πολιτικές παρατάξεις, που δεν εκπροσωπούσαν κάποια συγκεκριμένη πολιτική ιδεολογία αλλά εξέφραζαν τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων. Το γεγονός ότι βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του Βασιλιά Όθωνα δεν άφηνε περιθώρια στα κόμματα να ενεργήσουν αυτόνομα, καθώς οποιαδήποτε νομοθετική πράξη έπρεπε να επικυρωθεί από εκείνον. Το ενδιαφέρον των κομμάτων επικεντρωνόταν πρωτίστως σε πολιτικά και οικονομικά ζητήματα και δευτερευόντως σε εκπαιδευτικά. Οι πολιτικές ισορροπίες μεταξύ των κομμάτων αλλά και μεταξύ των κομμάτων και του Όθωνα ήταν εύθραυστες και εξαρτώνταν από τα συμφέροντα που έπρεπε να εξυπηρετηθούν κάθε φορά. Το απολυταρχικό καθεστώς δεν επέτρεπε τη δημιουργία μιας εθνικής Κυβέρνησης. Η πορεία προς τη δημιουργία ενός εθνικού κράτους βασισμένο στις αρχές της δημοκρατίας και της ισοπολιτείας θα έπρεπε πρώτα να ξεπεράσει πολλές εσωτερικές, πολιτικές και κοινωνικές διαφορές.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το ελληνικό κράτος οργανώθηκε και σχεδιάστηκε με βάση την εμπειρία, τις πολιτικές και πρακτικές των Γερμανών αξιωματούχων. Ακολουθήθηκε το συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό μοντέλο

⁶¹ Τρύφων Ευαγγελίδης *Ιστορία του Όθωνος, (1832- 1863)*, Β έκδοση (Αθήνα: Αριστείδης Γ . Γαλανός, 1894), 190, 200-205

⁶² Στο ίδιο, 181, 195-196, 336, 357

⁶³ Στο ίδιο, 296-300, 391-392

⁶⁴ Στο ίδιο, 347-350

⁶⁵ Στο ίδιο, 183, 302-303

οργάνωσης⁶⁶ που παρέπεμπε στα βαυαρικά πρότυπα. Δεν ελήφθησαν υπόψη οι ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και οι ιδιαιτερότητές της. Η εμπειρία και η γνώση των Ελλήνων αξιωματούχων που γνώριζαν με περισσότερη ακρίβεια για αυτό που θα ήταν ταιριαστό για τη χώρα⁶⁷, αγνοήθηκαν. Η οργάνωση και ίδρυση του Οθώνειου Πανεπιστημίου, το οποίο έμελλε να είναι το μοναδικό για πολλά χρόνια στον βαλκανικό χώρο⁶⁸ θεσμοθετήθηκε και οργανώθηκε με βάση τα βαυαρικά πρότυπα. Οι προτεραιότητες των κυβερνήσεων από το 1833 έως το 1862 έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στη γενικότερη διοικητική διάρθρωση του ελληνικού κράτους. Η διοικητική διάρθρωση του ελληνικού κράτους ενσωμάτωσε στις δομές του τις τάσεις και τις ιδέες της κυρίαρχης τάξεως και των οικονομικών συμφερόντων που υπαγορεύονταν από τις Προστάτιδες δυνάμεις. Όσες από τις Κυβερνήσεις ασχολήθηκαν με το ζήτημα της εκπαίδευσης προώθησαν περισσότερο τα ζητήματα της οργάνωσης και της λειτουργίας της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης (Ορφανοτροφείο του Χατζηκώστα⁶⁹ (1853) για τα αγόρια, το εθνικό ορφανοτροφείο για τα κορίτσια, Αμαλείο Ορφανοτροφείο κορασίδων(1854)⁷⁰κ.α.). Η ανοδική ή μη πνευματική εξέλιξη του ελληνικού κράτους αποτελούσε συνάρτηση όχι μόνο των ενεργειών του κράτους αλλά και του ελληνικού πληθυσμού. Θα πρέπει να αναλογιστούμε ότι η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού κατοικούσε σε αγροτικές ή ορεινές περιοχές, εκ των οποίων πολλές ήταν απομονωμένες και απομακρυσμένες από τις μεγαλύτερες πόλεις. Δεν είχαν αναπτυχθεί τα μεγάλα αστικά κέντρα στην Ελλάδα, όπως σε άλλες χώρες που είχαν αναπτυχθεί βιομηχανικά. Αναφορικά με τον τόπο προέλευσης των μαθητών θα πρέπει να τονιστεί ότι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αναφερόμαστε για τις περιοχές Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας, τις Κυκλάδες. Η γεωγραφική προέλευση των φοιτητών δεν θα μπορούσε να αποδειχθεί με ακρίβεια καθώς δεν είχε γίνει απογραφή του πληθυσμού, δεν μπορεί να συσχετιστεί η αναλογία πληθυσμού με φοιτητές αλλά και τα μητρώα των φοιτητών δεν συμπληρώνονταν με λεπτομέρεια

⁶⁶ Σήφης Μπουζάκης, *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985): εξαρτημένη ανάπτυξη* (Αθήνα: Gutenberg, 1996), 40

⁶⁷ Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή, ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)* (Αθήνα: Ιστορική Βιβλιοθήκη Θεμέλιο, 2006)

⁶⁸ Στέργιος Φασουλάκης, «Γερμανικές καταβολές του ελληνικού Πανεπιστημίου και ελληνικές αμφισβητήσεις του γερμανικού Πανεπιστημίου» στα Πρακτικά διεθνούς συμποσίου, Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία, ιστορική διάσταση και προοπτικές, Αθήνα, 21-25 Σεπτεμβρίου 1987, τόμος Α, (Αθήνα: Ιστορικό αρχείο ελληνικής νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1987), 102

⁶⁹ Τους μάθαιναν γραφή, ανάγνωση, αριθμητική, κατήχηση, σχέδιο, χειρωνακτικές εργασίες όπως, ξυλουργική, επαγγέλματα του ράφτη του τσαγκάρη κλπ. και σε όσους άρεσε η μουσική μπορούσαν να ακολουθήσουν μαθήματα και να δώσουν εξετάσεις στο ωδείο Αθηνών

⁷⁰ Δημήτριος Βερναρδάκης, *Ψευδαττικισμού έλεγχος*, (Τεργέστη: Τύποις του αυστρουγγρικού Λόυδ, 1884), 413

σχετικά με τον τόπο καταγωγής των φοιτητών ή το γυμνάσιο που αποφοίτησαν. Συνεπώς, το γεγονός ότι ο πληθυσμός ήταν διάσπαρτος σε όλη την επικράτεια δεν επέτρεπε την ίδρυση ισάριθμων δημοτικών ή γυμνασίων σε όλες αυτές τις περιοχές. Τα πρώτα χρόνια η ίδρυση των γυμνασίων πραγματοποιούνταν στις πρωτεύουσες των νομών και ευνοούνταν περισσότερο οι μαθητές που κατοικούσαν πλησιέστερα του γυμνασίου. Υπήρξε ανισότητα στην πρόσβαση μεταξύ των παιδιών που κατοικούσαν στις περιοχές αυτές και αυτών που ζούσαν σε μεγαλύτερες πόλεις, την οποία οι οικογένειες των πρώτων προσπάθησαν να ισοσκελίσουν με την μετακίνηση τους σε περιοχές που είχαν την ανάλογη εκπαιδευτική υποδομή.

Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της θεωρήθηκε κυρίως ως μέσο προόδου και ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας αλλά και ως εργαλείο επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας του νεοσύστατου κράτους μετά την απελευθέρωση του από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Συνεπώς, η σύσταση επαρκούς φοιτητικού σώματος δεν θα μπορούσε να προσκρούει σε αυστηρές προϋποθέσεις εισαγωγής. Το απολυτήριο γυμνασίου αποτέλεσε το μοναδικό κριτήριο για την εισαγωγή των υποψηφίων. Πολλές φορές η βεβαίωση αυτή παραβλέφθηκε ή η απουσία της δικαιολογήθηκε λόγω του μικρού αριθμού των γυμνασίων αλλά και όσων φοιτούσαν σε αυτά. Τα αναγνωρισμένα γυμνάσια ήταν συγκεντρωμένα κυρίως σε αστικά κέντρα ή σε μεγάλες πόλεις, τα οποία δεν ήταν προσβάσιμα για πολλούς υποψηφίους. Ιδιαίτερα, όσοι από τους υποψηφίους διέμεναν σε γεωγραφικά απομακρυσμένες περιοχές, αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονής τους και να μεταβούν κοντά στα γυμνάσια. Το κόστος διαμονής αλλά και φοίτησης τους επιβάρυνε τον οικονομικό προϋπολογισμό της οικογένειας, γεγονός που εμπόδιζε την διάδοση αυτής της πρακτικής.

Η δυνατότητα αύξησης και άλλοτε ενίσχυσης του φοιτητικού πληθυσμού δεν περιορίστηκε μόνο στους υποψηφίους που προερχόταν από το ελληνικό κράτος αλλά διευρύνθηκε στους ομογενείς υποψηφίους, (δηλαδή στους ελληνικούς πληθυσμούς που βρίσκονταν στην Μακεδονία, Ήπειρο, Θράκη και Μ. Ασία) και αλλοδαπούς φοιτητές⁷¹. Όσοι από τους εν λόγω υποψηφίους δεν κατείχαν απολυτήριο, διευκολύνονταν με τη συμμετοχή τους στις εξετάσεις. Πολλές φορές, η Εξεταστική Επιτροπή επικρίθηκε, όπως ανέφερε στα εγκαίνια του Πανεπιστημίου (3 Μαΐου 1837), ο Κων. Σχινάς, λόγω της επιείκειας που επέδειξε στους εξεταζόμενους, στους

⁷¹Εγγραφο με αρ. πρωτ. 6727/15.10.1857 «Περί της συσταθείσης επι των αλλοδαπών εξεταστικής επιτροπής»

«έξωθεν ερχομένους και μέλλοντας να μετέλθωσι βιωτικόν τι επάγγελμα εκτός των ορίων του Βασιλείου». Πραγματικά, η αναλογία μεταξύ των ημεδαπών και αλλοδαπών υπήρξε αμφίρροπη μεταξύ των δύο κατηγοριών κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Από την ίδρυση του Πανεπιστημίου και ως τις αρχές του 1850 οι αλλοδαποί φοιτητές έφταναν το 58,5 % του φοιτητικού σώματος ενώ οι ημεδαποί το 41,5%, Από τα μέσα του αιώνα αντιστρέφονται οι αναλογίες και οι ημεδαποί φτάνουν το 70% (1853-1870). Αυτό συνέβη γιατί έπαψαν να ονομάζονται ημεδαποί οι κάτοικοι των Επτανήσων και της Θεσσαλίας- Άρτας, μετά την ενσωμάτωση τους στην Ελλάδα⁷².

Ένας ακόμη λόγος που συνέβαλε στη μη λήψη αυστηρών κριτηρίων εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο ήταν η κατάσταση που βρισκόταν η γυμνασιακή εκπαίδευση και η άμεση σύνδεση της με την ανώτερη. Η στοιχειώδης και μέση εκπαίδευση δεν λειτουργούσαν κατά τρόπο οργανωμένο, συστηματικό και συνεπή. Οι ελλείψεις σε υλικοτεχνικό επίπεδο και σε βιβλία αλλά και η ανεπάρκεια σε δημοδιδασκάλους και Καθηγητές καθιστούσαν τη φοίτηση δυσχερή. Όσοι από τους μαθητές συνέχιζαν στην μέση εκπαίδευση καλούνταν να αντιμετωπίσουν πέρα των ανωτέρω δυσκολιών, το υψηλό κόστος φοίτησης. Το 1836-1837, οργανώθηκε για πρώτη φορά η μέση εκπαίδευση σε δυο κύκλους : το ελληνικό σχολείο και το γυμνάσιο. Η συμπλήρωση των νόμων για τους εν λόγω κύκλους δεν θα έρθει παρά με τον Εσωτερικό κανονισμό των γυμνασίων και των ελληνικών σχολείων της 19ης Οκτωβρίου 1857⁷³. Επιπλέον, η φοίτηση στις δυο βαθμίδες της εκπαίδευσης περιοριζόταν στον άρρενα πληθυσμό. Οι γυναίκες μπορούσαν να φοιτήσουν είτε σε ιδιωτικά σχολεία ή να λάβουν κατ' οίκον εκπαίδευση αλλά δεν τους δινόταν η δυνατότητα να φοιτήσουν στην ανώτατη εκπαίδευση. Όσα από τα αγόρια κατάφερναν να ολοκληρώσουν την κατώτερη εκπαίδευση⁷⁴, δεν σήμαινε απαραίτητα ότι θα συνέχιζαν στις επόμενες βαθμίδες, καθώς θα έπρεπε να συμβάλλουν στην οικονομική βοήθεια της οικογένειάς τους.

Η συγκρότηση επομένως του φοιτητικού πληθυσμού δεν θα μπορούσε να προχωρήσει προτού οι υποψήφιοι αποδείκνυαν ότι είχαν τις απαραίτητες γνώσεις

⁷²Πίνακας 9, Μητρώο φοιτητών(1837-1890/1) και τα κατά της εβδομηκοστήν πεμπτην αμφιετηρίδα, 367; Κώστας Λάμπας, *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα*, (Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, 2004), 306-307

⁷³Εσωτερικός Κανονισμός των Γυμνασίων και των Ελληνικών σχολείων (αριθμ. 6815/19.10.1857), όπως παρατίθεται στο βιβλίο του Στεφάνου Παρίση,ό.π.,570

⁷⁴Σήφης Μπουζάκης, *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985): εξαρτημένη ανάπτυξη* (Αθήνα:Gutenberg, 1996), 36

μέσω του απολυτηρίου γυμνασίου⁷⁵ αλλά και παράλληλα άμεμπτη αγωγή. Το απολυτήριο γυμνασίου διασφάλιζε τη βασική γνώση των υποψηφίων με ταυτόχρονο έλεγχο του ήθους όλων όσων ήθελαν να παρακολουθήσουν τα πανεπιστημιακά μαθήματα.

Ως συνολική θεώρηση του τρόπου εισαγωγής των υποψηφίων που είτε προέρχονταν από το ελληνικό κράτος είτε όχι, αποτελούσε το γεγονός ότι όλοι όσοι ήθελαν να λάβουν ανώτατη μόρφωση, μπορούσαν να συμμετέχουν ισότιμα. Οι απόφοιτοι των Πανεπιστημίων θα συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας γιατί θα ήταν αυτοί που θα στελέχωναν τον νεοπαγή κρατικό μηχανισμό. Η πρόοδος του δημοσίου τομέα και η σύσταση του εθνικού δημόσιου ιστού ήταν συνυφασμένη με όσους είχαν ασκηθεί κυρίως στις πολιτικές και νομικές επιστήμες. Συνεπώς, η πρόοδος του διοικητικού δημοσίου τομέα σχετιζόταν και με την πρόοδο των επιστημών αυτών, η οποία ήταν ευθύνη του ελληνικού κράτους. Το πέρασμα από την Οθωμανική κυριαρχία στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος εν μέσω πολιτικών και κοινωνικών αναταραχών/ πολέμων, ένδειας, λιμών κλπ. απαιτούσε και τη σύσταση και οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης με καταρτισμένο προσωπικό. Η επιείκεια που επέδειξαν οι εξεταστικές επιτροπές στους αλλοδαπούς ή ακόμα και στους ημεδαπούς, η μη επιβολή εκπαιδευτικών τελών, και η αποδοχή ότι ορισμένοι από τους πρώτους φοιτητές δεν είχαν απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καταδείκνυαν κυρίως την ανάγκη του νεοσύστατου κράτους για νέους επιστήμονες που θα στελέχωναν άμεσα τις υπηρεσίες του κρατικού μηχανισμού.

⁷⁵Το εμπορικό απολυτήριο του γυμνασίου της Σύρου δεν παρείχε δικαίωμα εγγραφής στο Πανεπιστήμιο παρά μόνο αν είχαν διδαχθεί λατινικά. (Διάταγμα εκτελεστικό περί εμπορικών Μαθημάτων επί υπουργίας Χ. Χριστόπουλος. Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας) 1821-1894*, τόμος Α. Τεκμήριο. 37α. 10.7.1856 (Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ: 1973), 134-136

Κεφάλαιο 2^ο

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1863 έως το 1926

2.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου

Μετά την έξωση του Όθωνα (10 Οκτωβρίου 1862), το ελληνικό κράτος μετατρέπει το πολίτευμα του σε αυτό της Βασιλευομένης δημοκρατίας (1864-1909). Βασιλευομένη Δημοκρατία σήμαινε ότι οι εξουσίες ασκούνταν από το Κοινοβούλιο και την Κυβέρνηση, ενώ ο βασιλιάς είχε μόνο αντιπροσωπευτικές ιδιότητες και μπορούσε να επικυρώνει νόμους και διατάγματα. Κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου (11 Οκτωβρίου 1862–7 Φεβρουαρίου 1863), η προσωρινή Κυβέρνηση του Δημ. Βούλγαρη, του Κων. Κανάρη και του Μπεν. Ρούφου ανέλαβε την εξουσία της χώρας με σκοπό τη σύνταξη νέου Συντάγματος και την εκλογή νέου βασιλιά. Στις 7 Φεβρουαρίου 1863, η Κυβέρνηση έχασε την υποστήριξη του Κων. Κανάρη και των Υπουργών της Αλ. Κουμουνδούρου, Π. Μαυρομιχάλη, Επαμ. Δεληγιώργη και Θρασ. Ζαΐμη. Η εν Αθήναις Β' Εθνική των Ελλήνων Συνέλευσις ή Β' Εθνική εν Αθήναις Συνέλευση του 1862 ανέλαβε την εκτελεστική εξουσία, καλούμενη να αντιμετωπίσει τις συγκρούσεις μεταξύ «ορεινών» και «πεδινών» στην Αθήνα. Η διαμάχη μεταξύ των πεδινών με αρχηγό τον Δημ. Βούλγαρη και των ορεινών, με αρχηγό τον Κων. Κανάρη δημιούργησε ταραχές. Η εσωτερική κατάσταση ήταν τόσο έκρυθμη που οδήγησε στη σύγκρουση, η οποία έμεινε γνωστή ως Ιουλιανά⁷⁶. Μετά από προσπάθειες της Εθνοσυνέλευσης αλλά και της Εκκλησίας εκτονώθηκε η κατάσταση και εκλέχθηκε βασιλιάς ο Γεώργιος Γκλύξμπουργκ από τη βασιλική οικογένεια της Δανίας (18 Μαρτίου 1863). Παράλληλα ενώθηκε η Επτάνησος με την Ελλάδα (23

⁷⁶ Τον Φεβρουάριο του 1863, ο Δημ. Βούλγαρης κάνει μια προσπάθεια να αναλάβει πραξικοπηματικά την Κυβέρνηση. Τα επεισόδια δεν πήραν έκταση μετά την επέμβαση της εθνοφυλακής. Μετά από τρεις κυβερνητικές αλλαγές, στις 29 Απριλίου 1863 ορκίσθηκε η Κυβέρνηση του Μπεν. Ρούφου. Το επεισόδιο με την απαγωγή και κακοποίηση μιας γαλλίδας από υπαξιωματικούς οδήγησε την Κυβέρνηση να την αποζημιώσει οικονομικά ενώ δύο υπουργοί παραιτήθηκαν. Οι πεδινοί με τους Ν. Σαρίπολο και Κ. Πετσάλη ζήτησαν την παραίτηση της Κυβέρνησης αλλά η υπάρχουσα Κυβέρνηση διατηρήθηκε μετά την ψήφο εμπιστοσύνης που έλαβε. Στη συνέχεια ο Δημ. Βούλγαρης επεδίωκε την ανάληψη της εξουσίας. Αφορμή στάθηκε η κατάληψη της Μονής Ασωμάτων στο κέντρο της Αθήνας από τον ληστή Κυριάκο, ο οποίος διάκειτο φιλικά προς τους πεδινούς. Από την πλευρά τους, οι ορεινοί έστειλαν το 6ο τάγμα υπό τον Λεωτσάκο, οπαδό των ορεινών για να συλλάβει τους ληστές. Οι τελευταίοι ενώθηκαν με τους πεδινούς αντί να συγκρουστούν, όπως είχε διαταχθεί από την Εθνοσυνέλευση. Στη συνέχεια ο Λεωτσάκος συνελήφθη από τους ορεινούς, ενώ στις 18 Ιουνίου οι στρατιώτες του τάγματος του συλληφθέντος Λεωτσάκου συνέλαβαν του υπουργούς Κουμουνδούρο και Καλλιφρονά. Απαίτηση για την απελευθέρωση των υπουργών ήταν η απελευθέρωση του Λεωτσάκου. Η Κυβέρνηση συναίνεσε στην απελευθέρωση του Λεωτσάκου. Στις 19 Ιουνίου, οι πεδινοί επιτέθηκαν εναντίον των ορεινών. Η σύρραξη μεταξύ των δύο παρατάξεων γενικεύθηκε στην πόλη των Αθηνών. Επίκεντρο των μαχών ήταν το κτίριο της τράπεζας της Ελλάδος στην Ομόνοια. Αποτέλεσμα των μαχών ήταν να σημειωθούν αιματηρές συγκρούσεις, με τραυματίες και θανάτους και από τις δύο παρατάξεις. Οι τρεις προστάτιδες δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία) μέσω των πρεσβευτών τους οδήγησαν στον συμβιβασμό μεταξύ των δύο παρατάξεων. Η νέα Κυβέρνηση που σχηματίστηκε αποτελούνταν από μέλη των πεδινών και των ορεινών με πρόεδρο τον Μπ. Ρούφο.

Σεπτεμβρίου 1863). Η ένωση αυτή αύξησε την επιφάνεια της Ελλάδος, τον πληθυσμό της κατά 236.000 κατοίκους καθώς και τα έσοδα του ελληνικού κράτους κατά 4.600.000 δραχμές⁷⁷. Η σημαντικότερη από τις εργασίες της «*Β' εν Αθήναις Εθνικής των Ελλήνων Συνελεύσεως*» μετά τις αναταραχές και συγκρούσεις στην Αθήνα, ήταν η ψήφιση του νέου Συντάγματος το 1864⁷⁸. Το Σύνταγμα του 1864 καθιέρωσε ως νέο πολίτευμα αυτό της Βασιλευομένης Δημοκρατίας. Σημαντικό ήταν ότι ψηφίστηκε η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας (άρθρο 21), ορίστηκε η ψήφος να είναι μυστική και καθολική (άρθρο 66) και έγινε δεκτό το τεκμήριο της αρμοδιότητας να είναι υπέρ του λαού και εναντίον του βασιλιά (άρθρο 44). Επίσης, ανώτατος άρχοντας ορίστηκε ο βασιλιάς αναλαμβάνοντας την εκτελεστική και νομοθετική εξουσία. Με το ψήφισμα ΕΖ της Εθνοσυνέλευσης καταργήθηκε η Γερουσία⁷⁹. Αναφορικά με την τελευταία εξουσία η ψήφιση των σχεδίων θα ήταν αποτέλεσμα εργασιών της Βουλής, ενώ θα επικυρώνονταν από τον βασιλιά. Στη συνέχεια, ψηφίστηκαν η αρχή της ισότητας και τα ατομικά δικαιώματα, καταργήθηκε ο πολιτικός θάνατος και αποφασίστηκε το συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως (άρθρο 10), ορίστηκε το απόρρητο των επιστολών (άρθρο 20) και ορίστηκε η ελευθερία εκφράσεως μέχρι εκεί που δεν υπήρχε παραβίαση των νόμων του κράτους⁸⁰. Η Βασιλευομένη Δημοκρατία με βασιλιά το Γεώργιο Α' χαρακτηριζόταν από έντονη πολιτική αστάθεια. Στα πρώτα έτη της βασιλείας του Γεωργίου έγιναν 19 κυβερνητικές μεταβολές⁸¹.

Η πρώτη Κυβέρνηση μετά το Σύνταγμα συστάθηκε από τον Αλέξ. Κουμουνδούρο (2 Μαρτίου 1865-20 Οκτωβρίου 1865), ενώ ακολούθησαν βραχύβιες κυβερνήσεις του Δημ. Βούλγαρη, μετά του Επαμ. Δεληγιώργη και του Θρασ. Ζαΐμη. Η εναλλαγή των κυβερνήσεων οφειλόταν σε διαφορετικές κάθε φορά αιτίες, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την πολιτική αστάθεια. Ακολούθησε η Επανάσταση της Κρήτης (1866-1869). Αιτία για την κήρυξη της επανάστασης αποτέλεσε η άρνηση του σουλτάνου να εφαρμόσει το Χαττι Χουμαγιούν. Οι συγκρούσεις μεταξύ Κρητών και τούρκων διήρκησαν 3 χρόνια. Ο αριθμός των τραυματιών και νεκρών ήταν πολύ

⁷⁷Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδος 1770-1923* (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005), 158-159

⁷⁸Γρύφων Ευαγγελίδης, *Τα μετά τον Όθωνα: ήτοι ιστορία της μεσοβασιλείας και της βασιλείας Γεωργίου του Α' (1862-1898)* (Αθήνα: Εκδοτικός Κατάστημα Γεωργίου Δ. Φέξη, 1898), 117-119

⁷⁹Συνεδρίαση ΠΝΖ 7 Οκτωβρίου 1863

⁸⁰Ευαγγελίδης, ο.π., 117-119

⁸¹Αλκιβιάδης Προβατάς, *Πολιτική ιστορία της Ελλάδος 1821-1980 νομοθετικά και εκτελεστικά σώματα* (Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1980), 291-324

μεγάλος⁸². Η στάση της Ελλάδος απέναντι στην κρητική επανάσταση εκφραζόμενη από τις κυβερνήσεις των Δημ. Βούλγαρη - Επαμ. Δεληγιώργη και αργότερα από την Κυβέρνηση Αλεξ. Κουμουνδούρου (18 Δεκεμβρίου 1866) διαμορφώθηκε από την επικρατούσα πολιτική κατάσταση, η οποία επηρεαζόταν από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Μάλιστα, οι ελληνικές κυβερνήσεις κλήθηκαν να διαχειριστούν την εισροή ενός μεγάλου αριθμού προσφύγων Κρητών, οι οποίοι κατέφυγαν στην Ελλάδα. Το αίτημα των Κρητών για απελευθέρωση της Κρήτης δεν οδήγησε στην επίλυσή του. Μετά τη σύγκληση της Συνδιάσκεψης στο Παρίσι την 28^η Δεκεμβρίου 1868, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να αποζημιώσει τους Οθωμανούς που είχαν υποστεί οικονομική βλάβη, να διευκολύνει την επιστροφή όσων είχαν καταφύγει στην Ελλάδα και να απαγορεύσει τον εξοπλισμό πλοίων στα λιμάνια καθώς και τη συγκρότηση αντάρτικων ομάδων. Μετά το τέλος της κρητικής επανάστασης, το ζήτημα των εθνικών γαιών που είχαν μείνει αναπαλλοτρίωτες μέχρι το 1870 απαιτούσε άμεσους χειρισμούς. Στις 25 Μαρτίου 1871, η Κυβέρνηση Κουμουνδούρου δημοσίευσε το νόμο «περί διανομής και διαθέσεως της εθνικής γης». Σκοπός του νόμου αυτού ήταν η απόδοση των πρώην τσιφλικιών τούρκικης ιδιοκτησίας στους ακτήμονες γεωργούς. Στην πραγματικότητα, η τιμή αγοράς ήταν τόσο υψηλή που δεν επέτρεψε στους αγρότες να αγοράσουν μεγάλες εκτάσεις⁸³.

Η ελληνική κοινωνία την ίδια περίοδο, μαστίζεται από εσωτερικά γεγονότα που δεν άφηναν περιθώρια ανάπτυξης. Το φαινόμενο της ληστείας⁸⁴ στην ύπαιθρο, οι ταραχές στα μεταλλεία του Λαυρίου⁸⁵, οι πολιτικές αυθαιρεσίες της Κυβέρνησης του Βούλγαρη ως προς την ερμηνεία του άρθρου 56⁸⁶ για την απαρτία στη Βουλή σε συνδυασμό με την πολιτική αστάθεια που επικρατούσε μεταξύ 1872-1875 καταδείκνυαν τις δυσκολίες τόσο στο πολιτικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο. Τέσσερις εκλογικές αναμετρήσεις έγιναν στο διάστημα αυτό, καθώς δεν μπορούσε να διατηρηθεί σταθερή Κυβέρνηση είτε λόγω ασυμφωνίας μεταξύ του βασιλιά και των πρωθυπουργών είτε λόγω αδυναμίας πλειοψηφίας στη Βουλή. Το επόμενο διάστημα

⁸²Σπύρος Μπρέκης, *Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, (19^{ος} αιώνας), (Αθήνα: Άγγελος Κωστόπουλος, 2004), 291

⁸³Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, τόμος Α' (Αθήνα: Πατάκης, 2011), 446-447

⁸⁴Το φαινόμενο της ληστείας στις αγροτικές κυρίως περιοχές προσπάθησε να ρυθμίσει ο νόμος καταδιώξεως της ληστείας (Διάταγμα 29^{ης} Μαΐου.1881). Χαρακτηριστική υπήρξε η περίπτωση της σφαγής ευρωπαίων περιηγητών και διπλωματών στο Δήλεσι (1870) από την καταδιωκόμενη ομάδα του λήσταρχου Τάκου Αρβανιτάκη. Ευαγγελίδης, ο.π. 269-270

⁸⁵Ευαγγελίδης, ο.π., 291-298

⁸⁶Ευαγγελίδης, ο.π., 343

μεταξύ 1875-1880, η χώρα προσήλθε 10 φορές σε εκλογικές αναμετρήσεις. Σχηματίστηκαν Κυβερνήσεις λίγων μηνών διάρκειας μέχρι να εκλεγεί η Κυβέρνηση του Αλέξ. Κουμουνδούρου, η οποία διατηρήθηκε στην εξουσία για 2 χρόνια (13 Οκτωβρίου 1880 – 3 Μαρτίου 1882). Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το 1881, οι εδαφικές διεκδικήσεις της διάσκεψης της Κωνσταντινούπολης επί Κυβέρνησης Κουμουνδούρου επικυρώθηκαν με την Συμφωνία της Κωνσταντινούπολης στις 28 Μαρτίου 1881. Αποτέλεσμα ήταν να προσαρτηθεί η Θεσσαλία εκτός της Ελασσόνας και η Άρτα στην Ελλάδα, παρόλο που η χώρα υποχρεώθηκε στην αποζημίωση των τουρκικών περιουσιών. Η προσάρτηση των νέων περιοχών αύξησε σημαντικά την εδαφική ισχύ της χώρας.

Λίγους μήνες μετά την Συμφωνία της Κωνσταντινούπολης διεξήχθησαν εκλογές στις οποίες, αναδείχθηκε νικητής ο Χαρ. Τρικούπης⁸⁷ (3 Μαρτίου 1882 – 19 Απριλίου 1885) με το Νεωτεριστικό κόμμα. Η περίοδος διακυβέρνησης του αποδείχθηκε μακροβιότερη σε σύγκριση με αυτές των προηγούμενων ετών. Οι πρώτες προσπάθειες αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού του κράτους καθώς και ανάπτυξης της οικονομίας της χώρας πραγματοποιήθηκαν επί πρωθυπουργίας του Χαρ. Τρικούπη. Η θητεία της Κυβέρνησης του συνέπεσε με την ανάδυση της αστικής τάξεως, δηλαδή με την ανάδυση των μεσαίων στρωμάτων, των εμπόρων και των ελεύθερων επαγγελματιών. Ο Χαρ. Τρικούπης ανέπτυξε το συγκοινωνιακό δίκτυο, το οποίο από το 1887 έως το 1899 είχε εξαπλωθεί σε ολόκληρη τη χώρα, συνέβαλε στην ανάπτυξη της ελαφράς βιομηχανίας, αναδιοργάνωσε και εξόπλισε τον στρατό, το ναυτικό και την αστυνομία, αναδιοργάνωσε τη σχολή Ευελπίδων, ίδρυσε τη σχολή υπαξιωματικών (1882) και φρόντισε για την εκπαίδευση των αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού. Όλες οι ανωτέρω ενέργειες για την οργάνωση του ελληνικού κράτους χρηματοδοτήθηκαν με τη σύναψη εννέα εξωτερικών δανείων από το 1879 έως το 1893⁸⁸. Ήταν αναπόφευκτη η προσφυγή σε εξωτερικό δανεισμό καθώς τα ανωτέρω έργα δεν μπορούσαν να καλυφθούν με κρατικά έσοδα λόγω του υψηλού συνολικού ελλείμματος της χώρας. Παράλληλα, για την ενίσχυση των κρατικών εσόδων η Κυβέρνηση επέβαλε και αύξησε έμμεσους φόρους⁸⁹, (φόρος περί

⁸⁷Ο Χαρ. Τρικούπης έχει γράψει το άρθρο στους «Καιρούς» με τίτλο «Τις πταίει;» επί πρωθυπουργίας Βούλγαρη σχολιάζοντας τις υπερβάσεις της Κυβέρνησης (1874).

⁸⁸Richard Clogg, *Σύντομη Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος*, (Αθήνα: Καρδαμίτσα, 2012), 137; Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας* (Αθήνα: Θεμέλιο, 2007), 103. Συνάπτονται νέα δάνεια τον Απρίλιο του 1893

⁸⁹Ευαγγελίδης, ο.π., 568

σιγαροχάρτου ΑΡΚΔ 1883 κλπ.) τελωνειακούς δασμούς και φόρους στην Παιδεία (03 Μαΐου 1892). Αποτέλεσμα ήταν να ξεσπάσουν ταραχές στο εσωτερικό της χώρας. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ο Χαρ. Τρικούπης κλήθηκε να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο της βουλγαρικής ηγεμονίας στην ανατολική Ρωμυλία, δυτική Θράκη και ανατολική Μακεδονία. Την άνοιξη του 1885, ο ελληνικός πληθυσμός που κατοικούσε στην περιοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας δηλαδή στην περιοχή που βρίσκεται μεταξύ των οροσειρών του Αίμου από το βορρά, της Ροδόπης από το νότο και του Ορβήλου από τα δυτικά και βρέχεται από τον Εύξεινο Πόντο από τα ανατολικά υπέστησε από τους Βουλγάρους μεγάλες πιέσεις προκειμένου να εγκαταλείψει τις περιοχές που διέμενε. Επισφράγιση της εγκαταλείψεως ήταν η Συνθήκη του Νεϊγύ (27 Νοεμβρίου 1919). Στη συνέχεια η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (19 Φεβρουαρίου 1878) προέβλεπε την ίδρυση αυτόνομης Βουλγαρικής ηγεμονίας από το Δούναβη ποταμό και τις λίμνες Πρέσπες και Αχρίδα αλλά χωρίς να περιλαμβάνεται η περιοχή της Θράκης νότια της Ροδόπης και ανατολικά του Πόρτο-Λάγο, η Χαλκιδική, η Θεσσαλονίκη και τα εδάφη νότια του Αλιάκμονα ποταμού. Η συνθήκη του Βερολίνου (01 Ιουλίου 1878) προχωρούσε στην διασφάλιση της βουλγαρικής ηγεμονίας. Από τις αρχές του 1885, υπήρξαν παραβιάσεις των δικαιωμάτων κατά του ελληνικού στοιχείου, τα οποία πήραν μεγαλύτερη έκταση μετά το ξέσπασμα των Βουλγάρων λόγω του σημαιοστολισμού των σπιτιών των Ελλήνων για τη γιορτή του Βασιλέα των Ελλήνων Γεωργίου Α' στη Φιλιπούπολη (22 και 23 Απριλίου 1885). Ακολούθησε ο αποκλεισμός των Ελλήνων εκλογέων από τις δημοτικές εκλογές του 1889, οι καταλήψεις ναών, μοναστηριών και ελληνικών σχολείων, καταστροφή και καταδίωξη του ελληνικού στοιχείου. Η συνθήκη του Νεϊγύ στις 27 Νοεμβρίου 1919 μεταξύ των μεγάλων Δυνάμεων και της Βουλγαρίας έθεσε τέλος στην κατάσταση αυτή με τον όρο της ανταλλαγής των πληθυσμών και των περιουσιών.

Σε ό,τι αφορά στα κόμματα της περιόδου αξίζει να αναφερθεί ότι δεν διαχωρίζονταν με βάση την ιδεολογία που πρέσβευαν αλλά με βάση την προσωπικότητα του αρχηγού τους. Οι ατομικές ιδέες και η προσωπικότητα του αρχηγού του κόμματος ήταν και η ιδεολογία του κόμματος. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι βουλευτές που τα υποστήριζαν έμειναν στην ιστορία ως οι Κωλεττικοί, οι Μαυροκορδάτοι, οι Βουλγαρισταί, οι Κουμουνδουρικοί, οι Δεληγιωργικοί, οι Τρικούπικοί και οι Δεληγιαννικοί. Όταν ο αρχηγός του κόμματος απεβίωνε το κόμμα του συνήθως διαλυόταν.

Η επόμενη θητεία του Χαρ. Τρικούπη, με το Νεωτερικό κόμμα (9 Μαΐου 1886 - 14 Οκτωβρίου 1890) προχώρησε στην ψήφιση ενός πολύ σημαντικού νομοθετήματος σχετικά με τον αριθμό των βουλευτών. Το νομοθέτημα αυτό αφορούσε τον περιορισμό του αριθμού των βουλευτών από 245 σε 150 και την είσοδο των στρατιωτικών στη Βουλή. Το ίδιο χρονικό διάστημα, ο Χαρ. Τρικούπης συνέβαλε στην ενίσχυση του πολεμικού ναυτικού με την κατασκευή τριών θωρηκτών πλοίων στα γαλλικά ναυπηγεία με τα ονόματα Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρρά, οργάνωσε το στρατό και ανέπτυξε τη συγκοινωνία. Αργότερα, η Κυβέρνηση Χαρίλαου Τρικούπη (9 Μαΐου 1886 – 14 Οκτωβρίου 1890) κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις ταραχές στην Κρήτη το 1889. Οι Κρήτες, επωφελούμενοι της σύμβασης Χαλεπά, η οποία είχε συναφθεί μεταξύ των Χριστιανών και του τούρκου στρατηγού Μουχτάρ το 1867-1868, κήρυξαν την ένωση της Κρήτης με το ελληνικό βασίλειο χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Χαρ. Τρικούπη. Αποτέλεσμα ήταν να κατασταλεί βιαίως η προσπάθεια αυτή και να μειωθούν οι ελευθερίες της συμβάσης της Χαλεπάς.

Στις 14 Οκτωβρίου 1890, προκηρύχθηκαν νέες εκλογές. Ο Θεοδ. Δηλιγιάννης (14 Οκτωβρίου 1890 – 18 Φεβρουαρίου 1892) ανέλαβε την εξουσία με την ιδιότητα του Πρωθυπουργού και Υπουργού Εσωτερικών, ενώ διόρισε Υπουργό Εξωτερικών τον Λ. Δεληγεώργη. Ο Θ. Δηλιγιάννης κλήθηκε να αντιμετωπίσει το δημόσιο χρέος με τους πόρους του κράτους, οι οποίοι όμως δεν επαρκούσαν. Ως εκ τούτου, ζήτησε νέα δάνεια προκειμένου να αποπληρώσει τα παλιά.

Μετά την παύση της Κυβέρνησης του Θεοδ. Δηλιγιάννη ακολούθησαν οι Κυβερνήσεις του Κων. Κωνσταντόπουλου (18 Φεβρουαρίου 1892 – 10 Ιουνίου 1892) και του Χαρ. Τρικούπη. Η πρώτη από τις Κυβερνήσεις του Χαρ. Τρικούπη άσκησε τη διακυβέρνηση από τις 10 Ιουνίου 1892 έως τις 3 Μαΐου 1893. Μετά από 11 μήνες διακυβέρνησης, η Κυβέρνηση του Χαρ. Τρικούπη αντικαταστάθηκε από την Κυβέρνηση Σωτηρόπουλου (03 Μαΐου 1893 – 30 Οκτωβρίου 1893) λόγω της αποτυχίας σύναψης νέου δανείου. Η δεύτερη Κυβέρνηση του Χαρ. Τρικούπη σχηματίστηκε στις 30 Οκτωβρίου 1893 και διήρκεσε έως 12 Ιανουαρίου 1895. Στα τέλη του 1893, ο Χαρίλαος Τρικούπης προσπάθησε ανεπιτυχώς να συνάψει νέο δάνειο για την αποπληρωμή των παλαιών. Στις 10 Δεκεμβρίου 1893, ο Νόμος ΒΡ-ΣΤ/93 κήρυξε επίσημα το ελληνικό κράτος σε κατάσταση πτώχευσης. Η οικονομία, η γεωργία και η κτηνοτροφία δέχτηκαν ισχυρό πλήγμα. Υπήρξε υποτίμηση προϊόντων και πτώση του νομίσματος. Οι ασθενέστερες τάξεις αποδυναμώθηκαν οικονομικά. Επίσης, η κατάσταση στη χώρα επιβαρύνθηκε μετά τη δυσμενή έκβαση του

ελληνοτουρκικού πολέμου (5/18 Απριλίου 1897) και την επιβολή της Επιτροπής Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου⁹⁰. Η Ελλάδα πτώχευσε για δεύτερη φορά μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα (1897).

Στις εκλογές της 7^{ης} Απριλίου 1895, πλειοψήφησε το κόμμα του Θεοδ. Δηλιγιάννη. Παρόλο που ο Θεοδ. Δηλιγιάννης κατήγησε κάποιους από τους φόρους που είχε επιβάλλει ο Χαρ. Τρικούπης προχώρησε στην επιβολή νέων.

Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν μετά τη δεύτερη πτώχευση έως το 1909 εναλλάσσονταν ανάμεσα στο Τρικουπικό - Νεωτεριστικό κόμμα με αρχηγό τον Γ. Θεοτόκη (1873-1910) και το Δηλιγιαννικό – Εθνικό κόμμα, με αρχηγό τον Θεοδ. Δηλιγιάννη⁹¹. Το νεωτεριστικό κόμμα προσπάθησε να εκσυγχρονίσει πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά τη χώρα κατά τα πρότυπα των δυτικών χωρών του 19ου αιώνα. Ήταν περισσότερο κεντρώο κόμμα με φιλελεύθερη ιδεολογία⁹². Τα εσωτερικά θέματα της χώρας όπως η αναδιοργάνωση και ο εξοπλισμός της, η αναδιάρθρωση του στρατού, η αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας στις κωμοπόλεις της Μακεδονίας⁹³, το ζήτημα της εφαρμογής της καθομιλουμένης (Ευαγγελικά 1901, Ορεσειακά 1903), οι διπλωματικές σχέσεις με τα γειτονικά βαλκανικά κράτη⁹⁴, η αυτονομία της Κρήτης κλπ. επηρέαζαν τα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα. Όλα αυτά τα ζητήματα δεν άργησαν να προκαλέσουν κοινωνική αντίδραση που εκδηλώθηκε στις 15 Αυγούστου 1909 με το κίνημα ή «*προνοντσιαμέντο*» στο Γουδί

⁹⁰ Κώστας Βεργόπουλος, *Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19^ο αιώνα*, (Αθήνα:Εξάντας,1978), 141-144; Clogg, ο.π., 140

⁹¹ Το Κόμμα των Εθνικοφρόνων ήταν ένα πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε στις αρχές του 1865, από τον πολιτευτή της Σπάρτης Αλέξανδρο Κουμουνδούρο. Από τον Νοέμβριο του 1873 άλλαξε ονομασία σε Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Δημήτριο Γούναρη. Το Εθνικό Κόμμα του Δηλιγιάννη στα τέλη του 19ου - αρχές 20ου αιώνα ήταν το αντίπαλο του Νεωτεριστικού που βασιζόταν στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Αργότερα τη θέση του Εθνικού Κόμματος θα πάρει η Ηνωμένη Αντιπολίτευση. Παράλληλα υπήρχαν και το Τρίτο κόμμα του Αλ. Ζαΐμη και το Νεοελληνικό του Ι. Ράλλη. Τα κόμματα Εθνικό, Νεωτεριστικό, Τρίτο, Νεοελληνικό κόμμα. Από το 1843 έως και το 1900, 63 κυβερνήσεις ανέβηκαν στην εξουσία και διατηρήθηκαν σε αυτήν για λίγο χρονικό διάστημα η κάθε μια.

⁹² Συγκεκριμένα, οι βασικές θέσεις του νέου κόμματος ήταν: η θέσπιση της «Αρχής της Δεδηλωμένης», η συγκρότηση κράτους δικαίου, η εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης, η οποία θα στελεχωνόταν από δημοσίους υπαλλήλους που θα κατείχαν ορισμένα προσόντα, η ανάπτυξη του ιδιωτικού οικονομικού τομέα, η ενίσχυση της γεωργίας, η ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων, η κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας.

⁹³ Ο Γ. Θεοτόκης, πρωθυπουργός από το 1903, μετά την εξέγερση του Τλιντεν έστειλε μυστικά στην Μακεδονία τους Γ. Κολοκοτρώνη, Αλ Κοντούλη, Π. Μελά και Αν. Παπούλα προκειμένου να αξιολογήσουν την κατάσταση που βρίσκονταν οι Έλληνες της περιοχής μετά τον πόλεμο του 1897 και τις επιθέσεις των Βουλγάρων στις κοινότητες που είχαν προσχωρήσει αναγκαστικά στην Βουλγαρική Εξαρχία.

⁹⁴ Το 1906, η Ρουμανία διακόπτει τη διπλωματική σχέση μεταξύ του Βουκουρεστίου και της Αθήνας. Επίσης, οι ισορροπίες αλλάζουν το 1903 με τον θάνατο του τελευταίου Οβρένοβιτς, γεγονός το οποίο δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τις ελληνοσερβικές σχέσεις.

αποτελούμενο από στρατιωτικούς (χωροφύλακες, ναυτικούς, αξιωματικούς) και φοιτητές. Το κίνημα επεδίωκε τη βελτίωση στα επαγγελματικά ζητήματα, την αναδιοργάνωση του στρατού και τη βελτίωση της πολεμικής ετοιμότητας της χώρας. Η απήχηση που είχε στις κατώτερες τάξεις, μικροαστούς και εργάτες, ήταν μεγάλη, καθώς οι τελευταίοι απαιτούσαν μεταρρυθμίσεις. Μετά το τέλος της αναταραχής αυτής, ο Ελ. Βενιζέλος, με το κόμμα των Φιλελευθέρων ανέλαβε την πρωθυπουργία σε μια δύσκολη περίοδο για τη χώρα.

Ο φιλελευθερισμός ως φιλοσοφία εκπροσωπούσε μια διαφορετική ιδεολογία, η οποία αντικατοπτριζόταν στις αποφάσεις και στη στάση του κόμματος των φιλελευθέρων. Βασίστηκε στις αρχές της ατομικής ελευθερίας και της ατομικής ιδιοκτησίας⁹⁵, υποστήριξε τη διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών, τα πολιτικά δικαιώματα, την ελευθερία του Τύπου, τη θρησκευτική ελευθερία, το ελεύθερο εμπόριο και την ιδιοκτησία⁹⁶. Πρέπει να σημειωθεί ότι η εκλογή του Ελ. Βενιζέλου (28 Νοεμβρίου 1910), όπως όριζε η ιδεολογία του φιλελευθερισμού, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, έβαλε τέλος στις αντιπαραθέσεις με τους αντιβενιζελικούς (Κ. Μαυρομιχάλης, Δ. Ράλλης, Γ. Θεοτόκης, Α. Ζαΐμης). Επί Πρωθυπουργίας του, προχώρησε στην αναθεώρηση του Συντάγματος. Η Β' Αναθεωρητική Βουλή, οδηγήθηκε στη ψήφιση του Συντάγματος του 1911, το οποίο σε μεγάλο βαθμό αναθεώρησε τις διατάξεις του Συντάγματος του 1864. Το νέο Σύνταγμα όριζε ότι η στοιχειώδης εκπαίδευση θα παρείχεται δωρεάν⁹⁷ και θα ήταν υποχρεωτική. Εκτός από θέματα της εκπαίδευσης, το Σύνταγμα του 1911 ενίσχυσε τις ατομικές ελευθερίες, μείωσε από το 30ό στο 25ο το όριο ηλικίας των εκλόγιμων βουλευτών, καθιέρωσε το δικαίωμα του «συνεταιρίζεσθαι» και του απαραβίαστου της κατοικίας. Ταυτοχρόνως, ενίσχυσε τις εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, επανίδρυσε το Συμβούλιο της Επικρατείας και καθιέρωσε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία και τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων.

Στη συνέχεια, ο Ελ. Βενιζέλος κατέβαλε συστηματική προσπάθεια για την αναδιοργάνωση τομέων που έχρηζαν άμεσων μεταρρυθμίσεων, όπως αυτός της

⁹⁵ Bertrand Russell, *History of Western Philosophy And Its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day* (London: Routledge, 2000) 577–578; Young Shaun, *Beyond Rawls: An Analysis of the Concept of Political Liberalism*. 2002, MD: (USA: University Press of America Lanham, Maryland, U.S.A, 2002), 39

⁹⁶ Kathleen Donohue, *Freedom from Want: American Liberalism and the Idea of the Consumer (New Studies in American Intellectual and Cultural History)*, (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005)

⁹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 16 του Συντάγματος 1911 «η εκπαίδευση διατελούσα υπό την εποπτεία του κράτους ενεργείται δαπάνη αυτού»

Δικαιοσύνης και της εκπαίδευσης, έλαβε μέτρα για την γεωργία και την εθνική οικονομία, προστάτευσε τα εργασιακά δικαιώματα, συνέβαλε στην επίλυση του αγροτικού ζητήματος μέσω των απαλλοτριώσεων. Υπενθυμίζεται ότι το Αγροτικό Ζήτημα στη Θεσσαλία αποτέλεσε αιτία αντιδράσεων με αποκορύφωμα την εξέγερση στο Κιλελέρ το 1910⁹⁸. Επίσης σε μια προσπάθεια προώθησης της ελληνικής βιομηχανίας ο Ελ. Βενιζέλος ίδρυσε το Υπουργείο Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας (1911)⁹⁹ και το Υπουργείο Συγκοινωνίας με τον Νόμο 276/1914 «*Περί ιδρύσεως Υπουργείου Συγκοινωνίας*» (ΦΕΚ 156/Α/11-06-1914).

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι που ακολούθησαν στη συνέχεια επέφεραν σοβαρές αναταράξεις στην πολιτική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους. Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος άρχισε τον Οκτώβριο του 1912 και έληξε με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου (1913) που συνομολογήθηκε μεταξύ των νικητών συμμάχων δηλαδή μεταξύ της Ελλάδας-Βουλγαρίας, Μαυροβουνίου και Σερβίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στις 18 Μαρτίου το 1913, ο βασιλιάς Γεώργιος δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη και τον διαδέχθηκε ο Κωνσταντίνος. Ο Α' Βαλκανικός πόλεμος έφτασε στο τέλος του με την προσάρτηση της Ηπείρου, της Πρέβεζας, των Ιωαννίνων και του Μετσόβου στην Ελλάδα. Ο Β' Βαλκανικός πόλεμος ξεκίνησε μετά την επίθεση της Βουλγαρίας εναντίον της Ελλάδας και της Σερβίας. Η ήττα της Βουλγαρίας επικυρώθηκε με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913. Τα σύνορα της Ελλάδας έφτασαν μέχρι το Νέστο. Επιπλέον, ενσωματώθηκε η Κρήτη και η Φλώρινα¹⁰⁰ στην Ελλάδα.

Τον Μάιο του 1914, οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας βρίσκονταν σε ένταση καθώς η Τουρκία επέμενε σε όλες τις εδαφικές απαιτήσεις της (όπως η κατοχή όλων των Ελληνικών νησιών κλπ.). Η Τουρκία ξεκίνησε τον ελληνικό διωγμό στην Ανατολική Θράκη και στις δυτικές ακτές της Μικράς Ασίας. Οι εκλογές της 31^{ης} Μαΐου 1915 ανέδειξαν στην εξουσία τον Ελ. Βενιζέλο, ο οποίος παραιτήθηκε

⁹⁸Η Κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου απαγόρευσε τις εξώσεις κολίγων, ενώ το νέο Σύνταγμα του 1911 έδωσε στο κράτος τη δυνατότητα να απαλλοτριώσει μεγάλα κτήματα για να τα μοιράσει στους ακτήμονες. Το αγροτικό ζήτημα θα έβρισκε την επίλυση του το 1917

⁹⁹Με τον Νόμο ΓΨΚΔ/28.4.1910 (Νόμος 3724/1910) ΦΕΚ 159/Α/4-5-1910 «Περί συστάσεως Υπουργείου Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας», το οποίο μετονομάστηκε σε «Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας» με τον Νόμο 241/1916 «Περί τροποποιήσεως του περί συστάσεως Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας Νόμου ΓΨΚΔ, ως μετερρυθμίσθη δια των Νόμων 3798, 3932 και 3963» ΦΕΚ 111/Α/26-04-1914

¹⁰⁰Frank Maloy Anderson and Amos Shartle Hershey, «*The Treaty of Bucharest, August 10, 1913*» *Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870-1914*. (Washington, DC: National Board for Historical Service, Government Printing Office, 1918), 440

λίγους μόνο μήνες αργότερα καθώς δεν μπορούσε να εφαρμόσει το πρόγραμμά του. Ακολούθησαν οι Κυβερνήσεις συνασπισμού του Α. Ζαΐμη και του Στ. Σκουλούδη.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι δημιούργησαν τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στο ελληνικό κράτος και διόγκωσαν το ύψος των κρατικών δανείων. Ως εκ τούτου, οι οικονομικές δυσκολίες οδήγησαν σε επιβολή έκτακτης φορολογίας και έκδοση χαρτονομίσματος. Η συνοχή της πολιτικής σταθερότητας όμως απειλήθηκε με το Κίνημα της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη τον Οκτώβριο του 1916 (26^{ης} Σεπτεμβρίου/9^{ης} Οκτωβρίου 1916), διασπώντας την Ελλάδα στο κράτος των Αθηνών υπό τη διακυβέρνηση του Ν. Καλογερόπουλου και του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Σπ. Λάμπρου και σε αυτό της Θεσσαλονίκης του Ελ. Βενιζέλου. Η περίοδος αυτή έμεινε γνωστή με τον όρο «Διχασμός». Η αιτία που οδήγησε στον Διχασμό ήταν η απόφαση της Κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης για την είσοδο της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Entente. Ακολούθησαν εσωτερικές αναταραχές, όπως η άρνηση του βασιλιά στο αίτημα των Γάλλων για παράδοση των αντιτορπιλικών, των σιδηροδρόμων και του λιμανιού του Πειραιά. Η μάχη των Αθηνών μεταξύ Γάλλων και των «επίστρατων», πολιτών τον Νοέμβριο του 1916 και τμήματος στρατού από την άλλη ήταν το αποτέλεσμα της σύγκρουσης αυτής.

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου¹⁰¹ (1918), η ελληνική επικράτεια αύξησε τα εδάφη της με την προσάρτηση της Δυτικής και Ανατολικής Θράκης, της Ίμβρου και Τενέδου, κάποιων νησιών του Αιγαίου που κατείχε ήδη από το 1913 ενώ παράλληλα της εμπιστευόταν η διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης. Το χρονικό διάστημα 1914-1918, η οικονομία της χώρας βασιζόταν κυρίως στην καλλιέργεια της γης. Δεδομένων των συνθηκών που επικρατούσαν στην χώρα, τόσο η βιομηχανία όσο και η αγροτική ζωή βρίσκονταν σε ύφεση. Ιδιαίτερα, οι γαιοκτήμονες ήταν ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων στη Θεσσαλία και Μακεδονία, τις οποίες και νοίκιαζαν στις χαμηλότερες τάξεις με σκοπό την καλλιέργεια δημητριακών, σταφίδας, σταφυλιών και λαδιού. Ένα επιπρόσθετο ζήτημα που επηρέασε την κοινωνική ζωή του τόπου ήταν η αύξηση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα,

¹⁰¹Η συμμετοχή στο πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ οδήγησε στην υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920) Στην Ελλάδα παραχωρούνταν: το μεγαλύτερο μέρος της Ανατολικής Θράκης, ως τη γραμμή της Τσατάλτζας, στα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης· η Κωνσταντινούπολη, η Δυτική Θράκη, προσωρινά η διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης, η Ίμβρος και η Τένεδος, ενώ επικυρωνόταν οριστικά η κυριαρχία της Ελλάδας σε όλα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, τα Δωδεκάνησα, εκτός από τη Ρόδο, που παρέμενε υπό ιταλική κατοχή.

όπως στην Πρωτεύουσα¹⁰² της χώρας και στον Πειραιά. Αιτία της αύξησης στάθηκε η συγκέντρωση του κρατικού μηχανισμού στις μεγάλες πόλεις. Ένας ακόμη λόγος αύξησης του πληθυσμού που είχε ήδη ξεκινήσει μετά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913) οφειλόταν στην προσάρτηση νέων εδαφών. Σημειώνεται ότι η έκταση του ελληνικού κράτους από 63.211 έφθασε τα 120.308 τετραγωνικά χιλιόμετρα ενώ ο πληθυσμός του αυξήθηκε κατά 80% δηλαδή από 2,6 σε 4,7 εκατομμύρια κατοίκους¹⁰³. Πέρα όμως από την προσάρτηση των νέων εδαφών οι διωγμοί του ελληνικού στοιχείου από την Ανατολική Θράκη και τη δυτική Μικρά Ασία¹⁰⁴, από τον Πόντο (1915) αλλά και οι πρόσφυγες που ήρθαν το 1922 μετά την Μικρασιατική Καταστροφή αύξησαν σε μεγάλο βαθμό τον πληθυσμό. Οι επιπτώσεις της Μικρασιατικής Καταστροφής είχαν μεγάλο αντίκτυπο στον εσωτερικό κορμό της ελληνικής κοινωνίας τόσο σε επίπεδο εργασίας, στέγασης, σίτισης όσο και εκπαίδευσης. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι, τα στρατιωτικά μέτρα, η Μικρασιατική Καταστροφή και το πλήθος των προσφύγων δημιούργησαν έντονη δυσαρέσκεια στον ελληνικό λαό, η οποία εκφράστηκε με κινητοποιήσεις. Η κυριότερη όμως απαίτηση του λαού ήταν η ανάγκη απόδοσης ευθυνών σχετικά με την αποτυχία της Μικρασιατικής εκστρατείας. Η απόδοση της δικαιοσύνης από την Επαναστατική Επιτροπή υπό την ηγεσία των συνταγματάρχων Ν. Πλαστήρια και Στ. Γονατά, που διοικούσε προσωρινά τη χώρα το φθινόπωρο του 1922 έμεινε γνωστή στην ιστορία ως η «*δίκη των εζ*». Το στρατοδικείο έκρινε ενόχους και καταδίκασε σε θάνατο του Γ. Χατζηανέστη, Δ. Γούναρη, Ν. Στράτο, Π. Πρωτοπαπαδάκη, Γ. Μπαλτατζή και Ν. Θεοτόκη και σε ισόβια δεσμά του Μ. Γούδα και Ξ. Στρατηγό.

Παρά τις έντονες κοινωνικές αντιδράσεις, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ελ. Βενιζέλος και η Επαναστατική Επιτροπή του 1922 προσπάθησαν να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής του ελληνικού λαού μέσα από μια σειρά από ενέργειες: εφάρμοσαν μεταρρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος και στις δωρεές/κληροδοτήματα, θεσπίστηκε η οκτάωρη εργασία και μια σειρά από νόμους που καθόριζαν τις σχέσεις

¹⁰²Σβωρόνος, ο.π., 124. Από το 1907 συγκεντρώνει το 10% του συνόλου του πληθυσμού της Ελλάδος και στον Πειραιά

¹⁰³Ελένη Γαρδίκια-Κατσαδάκη, επιστημονική επιμέλεια, *Στα χρόνια του Βενιζέλου, εσωτερική και εξωτερική πολιτική, οικονομία, εκπαίδευση πολιτισμός*, (Χανιά: Εθνικό ίδρυμα ερευνών και μελετών» «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» Υπουργείο Παιδείας και δια βίου μάθησης και Θρησκευμάτων, 2010), 44

¹⁰⁴Η ανταλλαγή των πληθυσμών με τη σύμβαση του Ιανουαρίου 1923 έφερε 1.200.000 ελληνορθόδοξους πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, την Ανατολική Θράκη και τον Πόντο στην Ελλάδα ενώ 400.000 μουσουλμάνοι εγκατέλειψαν την Ελλάδα.

μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου (1910-1923)¹⁰⁵ κ.α. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές δεν ήταν αρκετές να εξισορροπήσουν την κατάσταση. Ιδιαίτερα, μετά τη δίκη των εξ, το 1923, η οικονομική κατάσταση της χώρας είχε επιδεινωθεί, καθώς οι μισθοί είχαν μειωθεί και υπήρχε βαριά φορολογία, με αποτέλεσμα έντονες κοινωνικές αντιδράσεις.

Στις 16 Δεκεμβρίου του 1923, προκηρύχθηκαν εκλογές, οι οποίες ανέδειξαν νικητές με συντριπτική πλειοψηφία τους Φιλελεύθερους, αλλά χωρίς τη συμμετοχή των βασιλοφρόνων. Λίγο αργότερα, ο Ελ. Βενιζέλος οδηγήθηκε σε παραίτηση μετά από τη διένεξη με τον Αλ. Παπαναστασίου. Τον Μάρτιο του 1924, ο Αλ. Παπαναστασίου (24 Μαρτίου 1924) προκήρυξε δημοψήφισμα στη Δ΄ Συντακτική Συνέλευση στο οποίο το 69% των πολιτών ψήφισε υπέρ της αβασίλευτης Δημοκρατίας. Η «Δ΄ εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευσις» κατήργησε στη συνεδρίαση της 25^{ης} Μαρτίου 1924 τον βασιλικό θεσμό. Στη συνέχεια, η Κυβέρνηση του Σοφούλη διαδέχτηκε για σύντομο χρονικό διάστημα την Κυβέρνηση του Αλ. Παπαναστασίου. Ακολούθησε η Κυβέρνηση του Μιχαλακόπουλου, η οποία στις 7 Οκτωβρίου 1924 κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις εργατικές ταραχές στην Καβάλα (10 Νοεμβρίου 1924) την απεργία των σιδηροδρομικών, των ναυτεργατών, των εργατών του ηλεκτρισμού και αερίοφωτος και των δημοσίων υπαλλήλων.

Τα ιστορικά γεγονότα της υπό εξέταση περιόδου θα ολοκληρωθούν με την δικτατορία του Θ. Παγκάλου την 25^η Ιουνίου 1925. Η κατάργηση των δημοκρατικών θεσμών, η κατάργηση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων, η μείωση της αξίας του νομίσματος και η μη σύναψη δανείων ήταν μερικές εκφάνσεις των νέων πολιτικών συνθηκών που επικράτησαν. Τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και η μη διευθέτησή τους οδήγησαν στην ανατροπή του Θ. Παγκάλου από τον Γ. Κονδύλη.

Η προηγηθείσα περιληπτική καταγραφή των ιστορικών γεγονότων της περιόδου από το 1863 έως το 1926 είχε ως σκοπό να περιγράψει τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικράτησαν στην χώρα. Οι πολιτικοί παράγοντες ήταν άμεσα συνδεδεμένοι και αλληλοεξαρτώμενοι με τους κοινωνικούς, οι κοινωνικοί με τους οικονομικούς και αντίστροφα. Αναλυτικότερα, την έξωση του βασιλιά Όθωνα ακολούθησε η εκλογή του Βασιλιά Γεωργίου με την μετατροπή του πολιτεύματος σε Βασιλευομένη δημοκρατία και η ψήφιση του νέου Συντάγματος του

¹⁰⁵ Σβορώνος, ο.π., 126

1864. Παρόλες τις πολιτικές αλλαγές, η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας συνέχιζε να είναι έκρυθμη και λόγω των κοινωνικών συγκρούσεων. Οι Κυβερνήσεις του Χαρ. Τρικούπη (3 Μαρτίου 1882 - 19 Απριλίου 1885 και 9 Μαΐου 1886 -14 Οκτωβρίου 1890) διατηρήθηκαν συγκριτικά με τις προηγούμενες για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην εξουσία. Συνέβαλαν στην οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους με μια σειρά έργα υποδομών, στην αναδιοργάνωση του στρατού και του ναυτικού κ.α. Σε αυτή τη σταθερή πολιτικά περίοδο, ο Χαρ. Τρικούπης για την υλοποίηση όλων των ανωτέρω προσέφυγε τόσο σε εξωτερικό δανεισμό όσο και στην επιβολή δασμών και φόρων.

Οι κοινωνικοοικονομικές αντιθέσεις που κυριαρχούσαν πριν το 1909 τόσο στον αγροτικό χώρο όσο και στα μεγάλα αστικά κέντρα οδήγησαν τελικά στο Γουδί. Η στάση στο Γουδί (1909) και η ανάληψη της εξουσίας από τον Ελ. Βενιζέλο σηματοδότησε μια εποχή που η αστική τάξη κλήθηκε να παίξει προοδευτικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία¹⁰⁶. Η πολιτική ιδεολογία του κόμματος των Φιλελευθέρων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκφράστηκε με μια σειρά από μεταρρυθμιστικά μέτρα επί Κυβέρνησης Ελ. Βενιζέλου. Σκοπός της φιλελεύθερης αυτής ιδεολογίας ήταν η πρόοδος και ευμάρεια του ελληνικού κράτους μέσω της προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη, της διασφάλισης της ελευθερίας του εμπορίου και της ιδιοκτησίας κ.α. Οι πολιτικές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση νέων πιο ευνοϊκών συνθηκών για την ελληνική κοινωνία. Χαρακτηριστικό δείγμα η ψήφιση του Συντάγματος του 1911.

Η πολιτική του κόμματος των Φιλελευθέρων δεν κατάφερε να ολοκληρώσει πλήρως το έργο της κυρίως λόγω των Βαλκανικών πολέμων, του Α' παγκοσμίου πολέμου, της Μικρασιατικής Καταστροφής και του προσφυγικού ζητήματος. Η χώρα κατάφερε να διπλασιάσει¹⁰⁷ τα εδάφη και τον πληθυσμό¹⁰⁸ με τους πρόσφυγες από

¹⁰⁶ Μάριος Νικολινάκος, *Μελέτες πάνω στον ελληνικό καπιταλισμό* (Αθήνα: Νέα σύνορα, 1976), 40

¹⁰⁷ Η έκταση της χώρας από 63.211 τ.χ. πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους σύμφωνα με την απογραφή 1907 έφτανε μετά την καταστροφή τα 129.281 τ.χ. (απογραφή 1928) Πηγή ΓΣΥΕ, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 1931; Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Η ελληνική τραγωδία. Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες*, μετ. Κ. Ιορδανίδη, επιμ. Μ. Κοτσάναρου, (Αθήνα: Όλκος, 1974), 21 και 170, σημ.3; Παναγιώτης Γουλιέλμος, *Νεοελληνική Πραγματικότητα*, (Αθήνα: Νέοι Σοσιαλιστές, 1974), 205, πίνακας α'.

¹⁰⁸ Από 2.631.952 σε 6.204.684 εκατομμύρια κατοίκους, (απογραφές 1907 και 1928 αντίστοιχα ΓΣΥΕ οπ. παρ. Επίσης βλ. Γεώργιος Χαριτάκης, *Η ελληνική βιομηχανία*, (Αθήνα: Εστία, 1927), 55. Η αναλογία των κατοίκων κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο μεταβλήθηκε ανάμεσα στο 1915 και το 1925 από 41,05 σε 49,60 κατοίκους, Νικολινάκος, ο.π., 40 και 110, σημ. 105. Για τα στοιχεία της απογραφής του 1928, βλ. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος: Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, (Αθήνα, 1930); Bernard Kayser, *Ανθρωπογεωγραφία της Ελλάδος*, μετ. Τ. Τσαβέα-Μ.

την Θράκη και την Μικρά Ασία. Την κοινωνική και οικονομική δομή της ελληνικής κοινωνίας επηρέασε θετικά και η ανάπτυξη της βιομηχανίας ιδιαίτερα με τον Νόμο 2948 του 1922 «Περί προαγωγής της βιομηχανίας και βιοτεχνίας». Ο Νόμος αυτός προέβλεπε απαλλοτριώσεις κτημάτων ή φορολογικές απαλλαγές μερισμάτων σε βιομηχανικές μετοχές, δασμολογικές ατέλειες για την εισαγωγή κεφαλαιουχικών μηχανημάτων, εκπτώσεις στα οικοδομικά υλικά χτισίματος μιας βιομηχανικής μονάδας στα σιδηροδρομικά ναύλα μεταφοράς αυτών των ειδών, καθώς και την μεταφορά των παραγόμενων προϊόντων και τέλος πρόβλεψη για ίδρυση τεχνικών και επαγγελματικών Σχολών με ευθύνη του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας για την δημιουργία του αναγκαίου στελεχιακού δυναμικού¹⁰⁹. Όμως, οι οικονομικές συνέπειες των πολέμων δημιούργησαν τεράστια οικονομικά προβλήματα και σημειώθηκαν αντιδράσεις και κινητοποιήσεις. Η αναδιανομή της γης¹¹⁰ και η αγροτική μεταρρύθμιση¹¹¹ στη Θεσσαλία, η ανάπτυξη της βιομηχανίας, η δυσκολία εύρεσης εργασίας, το ζήτημα της μετακίνησης του αγροτικού πληθυσμού προς τα μεγάλα αστικά κέντρα κ.α. έχρηζαν άμεσης λύσης.

2.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.

Όπως έχουμε προαναφέρει, από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους, η σύσταση και η οργάνωση της εκπαίδευσης απασχόλησε ιδιαίτερα τις επαναστατικές κυβερνήσεις την περίοδο του αγώνα, τον Ι. Καποδίστρια την Αντιβασιλεία, μετά τον βασιλιά Όθωνα, αλλά και τις μετέπειτα κυβερνήσεις. Οι πρώτες οργανωμένες κινήσεις για τη δημοτική και τη μέση εκπαίδευση πραγματοποιήθηκαν κατά τη περίοδο της Αντιβασιλείας με τα διατάγματα της 6^{ης} Φεβρουαρίου 1834 «περί δημοτικών σχολείων» και της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836 «περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων».

Μερακλή, (Αθήνα: ΕΚΚΕ, 1968),31-35. Σύμφωνα με την στατιστική του 1928 ο μέσος όρος κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο ήταν 48,4

¹⁰⁹Κώστας Βεργόπουλος, Εθνισμός και οικονομική ανάπτυξη (Αθήνα: Εξάντας, 1978),79

¹¹⁰Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία του αγροτικού κινήματος στην Ελλάδα*,(Αθήνα: Μπουκουμάνης,1973), Κώστας Βεργόπουλος, *Το αγροτικό ζήτημα στη Ελλάδα. Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας*, (Αθήνα: Εξάντας, 1975),80

¹¹¹Αλέξανδρος Σβώλος, Νομικά Μελέται, αναδημοσιευμένη επιμέλεια: Θ. Τσάτσου, Φ. Βεγλερή, Α. Ρουσοπούλου, τόμος Β (Αθήνα: Ι.Ζαχαρόπουλος,1958), 5-153 (ανατύπωση από την Α΄ έκδοση Αθήναι 1918). Εργασία με τον τίτλο: *Η αναγκαστική απαλλοτρίωση προς αποκατάστασιν ακτημόνων γεωργών υπό συνταγματικήν και οικονομικήν άποψην*

Η επτάχρονη υποχρεωτική φοίτηση χωριζόταν σε 4ετή φοίτηση στο δημοτικό σχολείο ή στο σχολείο του Λαού και σε 3ετή φοίτηση στο ελληνικό σχολείο ή σχολαρχείο. Στο δημοτικό σχολείο μπορούσε να φοιτήσει ο μαθητής που είχε συμπληρώσει το πέμπτο έτος της ηλικίας του. Προβλεπόταν η διδασκαλία της κατήχησης, τα στοιχεία της ελληνικής γλώσσας, ανάγνωσης, γραφής, γραμμικής, ιχνογραφίας και φωνητικής μουσικής, γεωγραφίας, ελληνικής ιστορίας και τα αναγκαιότερα από τις φυσικές επιστήμες¹¹². Επίσης προβλεπόταν για τα αγόρια η πρακτική διδασκαλία στην αγρονομία, κηπουρική, δενδροκομία, βομβυκοτροφία, μελισσοκομία και για τα κορίτσια το εργόχειρο. Η μετάβαση από το δημοτικό σχολείο στο ελληνικό ήταν χωρίς εξετάσεις, ενώ επιβάλλονταν οι εισαγωγικές εξετάσεις σε όσους ήθελαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα στο τριτάξιο γυμνάσιο. Η επίσημη γλώσσα διδασκαλίας στο δημοτικό σχολείο ήταν η αρχαία ελληνική. Η μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμοζόταν ήταν η αλληλοδιδασκτική, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η μεγάλη έλλειψη δασκάλων. Ο δάσκαλος με τη βοήθεια των μεγαλύτερων σε τάξη μαθητών μπορούσε να διδάξει τους μικρότερους σε ηλικία μαθητές. Το Διάταγμα της 23^{ης} Ιουλίου 1856 «περί τινών τροποποιήσεων επί του οδηγού της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου» επί Υπουργίας των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδείσεως Χ. Χριστόπουλου επιβεβαίωσε την εφαρμογή της μεθόδου στα δημοτικά σχολεία. Η επίσημη κατάργησή της έγινε με το Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880. Αντικαταστάθηκε με τη συνδιδασκτική που είχε εφαρμοσθεί στο διδασκαλείο μετά τη γνώμη της εννεαμελούς επιτροπής του ελληνικού διδασκαλικού συλλόγου¹¹³.

Το 1836, οργανώθηκε η μέση εκπαίδευση σε δυο κύκλους. Ο πρώτος περιλάμβανε το ελληνικό σχολείο και ο δεύτερος το γυμνάσιο. Σύμφωνα με το Διάταγμα της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836 «περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων», οι μαθητές των τριτάξιων ελληνικών σχολείων διδάσκονταν ανάγνωση, αριθμητική και λατινικά αλλά και τρόπους ανάπτυξης των δεξιοτήτων και σύνθεσης πολυσύνθετων και συνεχών προτάσεων. Μπορούσαν να προβιβασθούν στην επόμενη τάξη κατόπιν αυστηρών εξετάσεων.

Η εισαγωγή στο γυμνάσιο πραγματοποιούνταν μετά από επιτυχείς εξετάσεις. Σκοπός του γυμνασίου ήταν η προπαρασκευή των μαθητών για την φοίτηση τους στο Πανεπιστήμιο. Διδάσκονταν αρχαία ελληνικά (γραμματική και σύνταξη), μαθηματικά,

¹¹² Δημαράς, ο.π., τόμος Α, 45-50

¹¹³ Στο ίδιο, 243-244

γαλλικά, ιστορία, γεωγραφία, φυσική ιστορία, φυσική χημεία, λατινικά και φιλοσοφία¹¹⁴. Ο εσωτερικός κανονισμός των γυμνασίων και των ελληνικών σχολείων, όπως συντάχθηκε με το Διάταγμα της 19^{ης} Οκτωβρίου 1857 περιέγραφε αναλυτικά τις υποχρεώσεις και τις δεσμεύσεις του μαθητή. Προβλεπόταν ότι οι μαθητές των ελληνικών σχολείων έπρεπε να φοιτούν σε τρεις τάξεις και σε τέσσερις τάξεις στα γυμνάσια. Το σημαντικότερο είναι ότι την εποχή αυτή ορίζεται με ομοιομορφία και ομοιογένεια το πρόγραμμα των ελληνικών σχολείων και των γυμνασίων¹¹⁵ καθώς και το περιεχόμενο των μαθημάτων στην μέση εκπαίδευση¹¹⁶.

Η φοίτηση στα δημοτικά σχολεία δεν ήταν δωρεάν. Δωρεάν παιδεία παρέχόταν μόνο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση που αποτελούνταν από τα ελληνικά σχολεία και τα γυμνάσια. Το άρθρο 25 του διατάγματος του 1834 «Περί των δημοτικών σχολείων» υποχρέωνε τους γονείς να καταβάλουν ένα ποσό του οποίου το ύψος θα οριζόταν κάθε χρόνο από το δημοτικό Συμβούλιο¹¹⁷. Εξαιρούνταν από την καταβολή διδασκτρών οι άπορες οικογένειες. Ο Νόμος ΑΣΞΓ της 26^{ης} Ιουλίου 1885 κατήγγησε τα δίδακτρα αυτά, τα οποία επανήλθαν ξανά με τους νόμους ΑΧΚΕ του 1887 και ΒΝΔ του 1892.

Σε ό,τι αφορά στην επαγγελματική εκπαίδευση επισημαίνουμε ότι τον Δεκέμβριο του 1866, ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως, Χαρ. Χριστόπουλος μερίμνησε για τη σύσταση ναυτικών σχολείων. Νωρίτερα, είχαν συσταθεί το σχολείο της αρχιτεκτονικής και το σχολείο ψαλτικής¹¹⁸. Ιδρύθηκαν με το Διάταγμα της 11^{ης} Απριλίου 1867, ναυτικά σχολεία στην Ερμούπολη της Σύρου, στην Ύδρα, στις Σπέτσες, στο Γαλαξίδι, στο Αργοστόλι. Το Διάταγμα της 8^{ης} Απριλίου 1867 προέβλεπε ότι τα μαθήματα των ναυτικών σχολείων θα διαρκούσαν έξι μήνες. Οι απόφοιτοι του εμπορικού τμήματος του γυμνασίου της Σύρου θα είχαν διδαχθεί κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα Στοιχεία του Εμπορικού Δικαίου, εμπορική γεωγραφία και διπλογραφία. Οι απόφοιτοι δεν είχαν δικαίωμα να εγγραφούν στο Πανεπιστήμιο, εκτός αν διδάσκονταν λατινικά. Ο μαθητής της Β', Γ' και Δ' τάξεως του γυμνασίου μπορούσε να εγγραφεί στα εμπορικά μαθήματα, αρκεί να κατέθετε το ενδεικτικό του. Το 1882, συστήθηκαν στο Βόλο και στην Ιθάκη και

¹¹⁴ Στο ίδιο, τόμος Α', τεκμήριο 20α, 66-67

¹¹⁵ Διάταγμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1857

¹¹⁶ Δημαράς, ο.π., τόμος Α., τεκμήριο 43, 155-156

¹¹⁷ Στο ίδιο τόμος Α, 347

¹¹⁸ Διάταγμα της 26^{ης} Ιανουαρίου/7^{ης} Φεβρουαρίου 1837

άλλες εμπορικές ναυτικές σχολές¹¹⁹. Με το Νόμο ΑΑΘ «περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών»¹²⁰, ιδρύθηκαν ναυτικές σχολές πρώτου και δευτέρου βαθμού. Οι σχολές πρώτου βαθμού ιδρύθηκαν σε ναυτικές πόλεις που υπήρχαν γυμνάσια και οι δευτέρου βαθμού σχολές σε ναυτικές πόλεις που υπήρχαν σχολαρχεία. Στου πρώτου βαθμού, μπορούσαν να φοιτήσουν για 2 χρόνια όσοι είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στη δεύτερα τάξη του γυμνασίου. Στου δευτέρου βαθμού μπορούσαν να φοιτήσουν όσοι είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στο σχολαρχείο για 18 μήνες. Αν σε μια πόλη δεν υπήρχαν γυμνάσια, τότε συστήνονταν πρώτου βαθμού ναυτικές σχολές και η τριετής φοίτηση ξεκινούσε μετά την αποφοίτηση των μαθητών από το σχολαρχείο. Τα μαθήματα διδασκαλίας για τις σχολές του πρώτου βαθμού ήταν : ελληνικά, γαλλικά, γεωμετρία, κατωτέρα άλγεβρα, τριγωνομετρία, φυσική, κοσμογραφία και γεωγραφία, ναυτιλία, κυβερνητική τέχνη, ιστιοπλοΐα, ατμομηχανικά, ναυτικό δίκαιο, η συγγραφή του ημερολογίου, το ναυτικό ονοματολόγιο. Για του δευτέρου βαθμού, ήταν τα ίδια μαθήματα αλλά στην πιο απλούστερη μορφή τους, με εξαίρεση το μάθημα των ατμομηχανικών. Το 1887, εκτός από τα ναυτικά σχολεία, ιδρύθηκαν τρία γεωργικά σχολεία σε Αθήνα, Λάρισα και Τίρυνθα με σκοπό την μόρφωση πρακτικών γεωργών. Τα μαθήματα αποσκοπούσαν στην διδασκαλία των τελειότερων μεθόδων καλλιέργειας και διατροφής ζώων αλλά και στην άσκηση στην απλή λογιστική και στη κατάστρωση διαγραμμάτων. Γίνονταν δεκτοί οι νέοι, ηλικίας 14 - 18 ετών, με απολυτήριο ελληνικού σχολείου και με καλή υγεία, η οποία βεβαιωνόταν με το πιστοποιητικό ιατρού¹²¹. Πάντως παρόλες τις προσπάθειες που έγιναν, η ελλιπής οργάνωση, σε συνδυασμό με την κακή κατάσταση των δημοσίων σχολείων ή την έλλειψη δημοσίων κτιρίων αλλά και τα χαμηλά ποσά που προβλέπονταν από τον προϋπολογισμό του κράτους συνέβαλαν αρνητικά στην ανάπτυξη του χώρου της εκπαίδευσης.

Θα ακολουθήσει μια περίοδος για την εκπαιδευτική ιστορία, στην οποία σημειώθηκαν βήματα βελτίωσης της. Το 1877, ο Γ. Μιλήσης κατέθεσε στη Βουλή νομοσχέδια που στόχευαν σε διορθωτικές κινήσεις. Τα νομοσχέδια πρότειναν την κατάργηση των ελληνικών σχολείων, την επέκταση των γυμνασιακών σπουδών σε έξι χρόνια, την καθιέρωση μαθήματος για τα νέα ελληνικά και την ίδρυση διδασκαλείων.

¹¹⁹Βασιλικό Διάταγμα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών εν Βόλω και Ιθάκη»

¹²⁰Νόμος ΑΑΘ 2^{ης} Ιουλίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών», ΦΕΚ 60/Α/2-7-1882

¹²¹Νόμος ΑΦΜΒ' 28^{ης} Μαΐου 1887 «Περί συστάσεως γεωργικών σχολείων», ΦΕΚ 159/Α/20-6-1887

Από τα τέσσερα νομοσχέδια μόνο το τελευταίο θα υλοποιηθεί με τον Νόμο ΧΘ /1878 «Περί συστάσεως του διδασκαλείου εν Αθήναις» (ΦΕΚ 7/Α/21-01-1878). Τον Φεβρουάριο του 1880, θα υποβληθούν από τον Υπουργό Ανδ. Αυγερινό 5 νομοσχέδια σχετικά με τη στοιχειώδη και δημοτική εκπαίδευση, τα διδασκαλεία, τα παρθεναγωγεία και τη διεύθυνση της δημοτικής εκπαίδευσης, τα οποία όμως δεν θα ψηφισθούν.

Από το 1882 και για τις επόμενες δεκαετίες συστάθηκαν πλήρη δημοτικά σχολεία σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Ο Βόλος, η Ιθάκη, η Λάρισα, η Καρδίτσα¹²², η Σαλαμίνα, το Μπραχάμι του δήμου Αθηναίων, τα Κιούρκα του δήμου Μαραθώνος και το Μαρκόπουλο του δήμου Ωρωπίων¹²³ ήταν μερικές μόνο περιοχές που συστάθηκαν δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων. Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν και άλλες πόλεις όπως η Άρτα¹²⁴, τα Τζουμέρκα¹²⁵, τα Φάρσαλα¹²⁶, τα

¹²²Βασιλικό Διάταγμα της 14^{ης} Αυγούστου 1882 «Περί συστάσεως πλήρων δημοτικών σχολείων» Εκτελεστικό άρθρο 59 του από 6 Φεβρουαρίου 1834; Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880, ΦΕΚ 88/Α/29-81882; Υπουργική Απόφαση 8871 της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικού σχολείου εν Βόλω» ΦΕΚ 102/Α/13-9-1882; Υπουργική Απόφαση 11173 της 22^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου και διορισμού εν αυτοίς δημοδιδασκάλων»; Βασιλικό Διάταγμα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών εν Βόλω και Ιθάκη»; Υπουργική Απόφαση 11887 της 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου» ΦΕΚ 1546/Α/4-11-1882. Συστάθηκαν και άλλα σχολεία αρρένων και θηλέων σε Λάρισα και Καρδίτσας Υπουργική Απόφαση 10340 της 8^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ 130/Α/8-10-1882; Υπουργική Απόφαση 13930 της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Καρδίτσης», ΦΕΚ 198Α/20-12-1882; Υπουργική Απόφαση 12004 της 5^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Καρδίτσης» ΦΕΚ 159/6-11-882; Υπουργική Απόφαση 12332 της 11^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσσης»; Υπουργική Απόφαση 9897 της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καρδίτσας» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882; Υπουργική Απόφαση 10340 της 8^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882; Υπουργική Απόφαση 11849 της 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσσης»

¹²³Υπουργική Απόφαση 9760 της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων θηλέων εν τη επαρχία Αττικής» ΦΕΚ 124/ 1-10-1882

¹²⁴Υπουργική Απόφαση 9802 της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Άρτης» ΦΕΚ 124/1-10-1882; Υπουργική Απόφαση 12479 της 15^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Τζουμέρκων, Τρικκάλων, Άρτης και Καλαμπάκας» ΦΕΚ 168/Α/17-11-1882

¹²⁵Υπουργική Απόφαση Α9898 της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Τζουμέρκων» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882

Τρίκαλα¹²⁷, η Καλαμπάκα¹²⁸. Τα σχολεία αρρένων υπερτερούσαν έναντι των θηλέων. Ο δυσανάλογος αριθμός υπέρ των αρρένων υποψηφίων οφειλόταν στο γεγονός ότι τα αγόρια είχαν περισσότερες ευκαιρίες φοίτησης, παρόλο που η φοίτηση των κοριτσιών στην δημόσια εκπαίδευση είχε νομοθετικά κατοχυρωθεί ως υποχρεωτική από τα πρώτα διατάγματα της Αντιβασιλείας και τα κορίτσια είχαν εξίσου το δικαίωμα να φοιτήσουν στα δημοτικά και αργότερα στα γυμνάσια ή στα ανώτερα παρθεναγωγεία. Το γεγονός ότι απαγορευόταν η συνεκπαίδευση των δύο φύλων και οι ελληνικές οικογένειες ιδίως των επαρχιακών πόλεων δεν επέτρεπαν τις σπουδές των γυναικών, μείωνε τις πιθανότητες να λάβουν ισότιμη μόρφωση με τους άρρενες και αύξανε τα ποσοστά αναλφαβητισμού τους. Οι ελληνικές οικογένειες που κατοικούσαν σε μεγάλες πόλεις, όπως η Αθήνα και είχαν μια οικονομική ευχέρεια έδιναν περισσότερες ευκαιρίες φοίτησης στα κορίτσια. Αρχικές προσπάθειες στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης των κοριτσιών είχε αναλάβει η ιδιωτική πρωτοβουλία. Πολύ συνοπτικά αναφέρουμε την ύπαρξη σημαντικών ιδιωτικών σχολείων της εποχής όπως: το American collegiate institute της Σμύρνης, το Κολλέγιο θηλέων ή Pierce College, το Anatolia College στη Θεσσαλονίκη, η σχολή (Ηλία) Κωνσταντινίδη. Για τα αγόρια, το Κολλέγιο Αρρένων ή Κολλέγιο Αθηνών. Το 1883, συστάθηκε ιδιωτικό δημοτικό σχολείο στα Τρίκαλα¹²⁹, στην Λάρισα¹³⁰, στην Αθήνα¹³¹, στον Πύργο¹³², στη Σύρο¹³³, στον Πειραιά¹³⁴ κλπ. και μετέπειτα

¹²⁶Υπουργική Απόφαση 11225 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη Επαρχία Δομοκού και Φαρσάλων», ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882

¹²⁷Υπουργική Απόφαση 12175 της 9^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Τρικάλων» ΦΕΚ 162/Α/10-11-1882

¹²⁸Υπουργική Απόφαση 11228 της 22^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καλαμπάκας» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882; Υπουργική Απόφαση 12479 15^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Τζουμέρκων, Τρικάλων, Άρτης και Καλαμπάκας» ΦΕΚ 168/Α/17-11-1882

¹²⁹Υπουργική Απόφαση 1623 της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Τρικκάλους υπό Αστερίου Γεωργιάδου» ΦΕΚ 61/19-2-1883

¹³⁰Υπουργική Απόφαση της 31^{ης} Μαρτίου 1884 2462 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου < αρρένων > υπό Ν. Ιωαννίδου εν Αγίω Λαυρεντίω < ν. Λαρίσης >» ΦΕΚ 133/Α/ 6-4-1884

¹³¹Υπουργική Απόφαση 9007 της 3^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Αθήναις υπό Ιωάννου Οικονόμου», ΦΕΚ 277/Α/5-7-1884

¹³²Υπουργική Απόφαση 9754 της 11^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συμπληρώσεως του εν Πύργω ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου του Γ. Αργυροπούλου» με γ' και δ' τάξεις γυμνασίου, ΦΕΚ 288/Α/12-7-1884, Υπουργική Απόφαση 11559 της 22^{ης}

ακολούθησαν και άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες. Επίσης, συστάθηκαν ιδιωτικά παρθεναγωγεία στην Αθήνα¹³⁵ και στο Ναύπλιο¹³⁶ κλπ. Στη Λάρισα λειτούργησαν 3 δημοτικά σχολεία και ένα γραμματοδιδασκαλείο θηλέων¹³⁷. Ομοίως, συστάθηκε και ένας μεγάλος αριθμός ελληνικών σχολείων σε όλη την επικράτεια όπως για παράδειγμα στην Καλαμπάκα¹³⁸, στους Σοφάδες Καρδίτσας¹³⁹, στην Αυλώνα και στο Αλιβέρι¹⁴⁰.

Με το Διάταγμα της 26^{ης} Φεβρουαρίου/10^{ης} Μαρτίου 1843 «Περί οικοδομής λυκείου του ΙΑ Βαρβάκη» συστάθηκε το ομώνυμο λύκειο, το οποίο ήταν ισότιμο των γυμνασίων και περιλάμβανε τις τάξεις του ελληνικού σχολείου. Με το Διάταγμα της 6^{ης} Οκτωβρίου 1886, οι τρεις πρώτες τάξεις του Βαρβακείου λυκείου ήταν αντίστοιχες του ελληνικού σχολείου και οι 4 ανώτερες ήταν αντίστοιχες του γυμνασίου.

Συστηματική και οργανωμένη προσπάθεια μεταρρύθμισης της δημοτικής εκπαίδευσης έγινε αρχικά με το Διάταγμα της 12^{ης} Μαρτίου 1894. Συντάχθηκε για πρώτη φορά ωρολόγιο πρόγραμμα για το τετρατάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων. Σε αυτό προβλέπονταν 44 ώρες διδασκαλίας στα ελληνικά, 12 ώρες στα θρησκευτικά, 12 ώρες στην αριθμητική και 2 ώρες στη φυσική. Στη συνέχεια ακολουθούσε ο Νόμος ΒΤΜΘ του 1895 και το Διάταγμα της 30^{ης} Απριλίου 1896 «περί συστάσεως νηπιαγωγείων» με Υπουργό επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, τον Δ. Πετρίδη.

Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πύργω ιδιωτικού Ελληνικού σχολείου» ΦΕΚ 261/Α/24-9-1886

¹³³Υπουργική Απόφαση 10245 της 9^{ης} Αυγούστου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Ερμουπόλει ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 218/Α/12-8-1886.

¹³⁴Υπουργική Απόφαση 12977 της 26^{ης} Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πειραιεί ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 267/Α/29-9-1886

¹³⁵Υπουργική Απόφαση 9495 της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως εν Αθήναις ιδιωτικού παρθεναγωγείου υπό της Σοφίας Σωτηροπούλου» ΦΕΚ 358/Α/6-9-1883

¹³⁶Υπουργική Απόφαση 10666 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού παρθεναγωγείου εν Ναυπλίω υπό της κ. Αγγελικής Λαγκάδη» ΦΕΚ 394/Α/27-9-1883

¹³⁷Υπουργική Απόφαση 13472 της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως Τουρκικών δημοτικών σχολείων εν Λαρίση»

¹³⁸Βασιλικό Διάταγμα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/Α/2-11-1882

¹³⁹Βασιλικό Διάταγμα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/Α/2-11-1882

¹⁴⁰Βασιλικό Διάταγμα της 1^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως Ελληνικού σχολείου και τοποθέτησεως βοηθού» ΦΕΚ 126/Α/4-10-1882

Τις επόμενες δεκαετίες κατατέθηκαν μια σειρά από νομοσχέδια για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, πολλά από τα οποία δεν ψηφίστηκαν. Στην οικουμενική Κυβέρνηση του Κυρ. Μαυρομιχάλη, η οποία σχηματίστηκε μετά το επαναστατικό κίνημα της 15^{ης} Αυγούστου 1909 στο Γουδί, ο Υπουργός Ζαΐμης υπέβαλε στη Βουλή νομοσχέδια και για τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης¹⁴¹. Όμως και αυτά δεν ψηφίστηκαν. Την ίδια τύχη είχαν και τα σχετικά με την εκπαίδευση νομοσχέδια που κατατέθηκαν τόσο από τον Ανδ. Παναγιωτόπουλο το 1910 όσο και από τον Απ. Αλεξανδρή το 1911.

Ακολούθησε η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, η οποία με εισηγητή τον Γληνό κατέθεσε το Αναγκαστικό Διάταγμα περί διδακτικών βιβλίων¹⁴² που θα γίνει ο Νόμος 827/1917¹⁴³. Ο εν λόγω νόμος εισήγαγε ως επίσημη γλώσσα τη δημοτική στη στοιχειώδη εκπαίδευση καταργώντας τη διδασκαλία των αρχαίων. Ο νόμος αυτός καταργήθηκε μετά την ήττα των Φιλελευθέρων στις εκλογές και την ανάληψη της εξουσίας από την Κυβέρνηση του Δημ. Ράλλη με την Ηνωμένη Αντιπολίτευση που πρέσβευε μια πιο συντηρητική πολιτική. Κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του 1915-1919 θεσμοθετήθηκε η ίδρυση διδασκαλείων για την Τεχνική εκπαίδευση. Επιπλέον, τη δεκαετία του 1920 ιδρύθηκε η Γεωργική σχολή Μεσσάρας Κρήτης (1920), η σχολή Αδερφών Νοσοκόμων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού (1924) και η σχολή Επισκεπτριών Αδελφών και Νοσοκόμων του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών (1927). Το 1923 ιδρύθηκε το πρώτο Συμβούλιο Τέχνης, με σκοπό την οργάνωση και χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής στην τεχνικό - επαγγελματική εκπαίδευση¹⁴⁴, ενώ το 1925 έχουμε τη σύσταση της πρώτης Δημόσιας Ναυτικής σχολής με το Ν.Δ. «Περί ναυτικής Εκπαίδευσης».

Σε ό,τι αφορά στην οργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης θα πρέπει να αναφερθεί ότι αυτή επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές μεταβολές της περιόδου αυτής. Με το θέσπισμα της 20^{ης} Οκτωβρίου 1862, το Πανεπιστήμιο του Όθωνος μετονομάστηκε σε Εθνικό Πανεπιστήμιο. Το διδακτικό

¹⁴¹Παράρτημα της εφημερίδας της βουλής περίοδος ΙΗ σύνοδος Δ 1910, 79-80, 171-174, 306-307, 324-331,350,415-418,430-432

¹⁴²Εφημερίς της προσωρινής Κυβέρνησης του Βασιλείου της Ελλάδος 96/Α/30-5-1917

¹⁴³Νόμος 827/1917 «Περί κυρώσεως του από 11 Ιουλίου 1917 Αναγκαστικού Βασιλικού Διατάγματος "Περί κυρώσεως του από 11 Μαΐου 1917 Νομοθετικού Διατάγματος της Προσωρινής Κυβέρνησης» ΦΕΚ188/Α/5-9-1917; Νόμος 1332/1918 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως τινών διατάξεων του Νόμου 827 «Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 89/Α/ 27-4-1918, Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης} Μαΐου 1918 «Περί κωδικοποιήσεως των νόμων 827 και 1332 «Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 106/Α/15-5-1918

¹⁴⁴Αναστασία Αθανασούλα - Ρέππα, *Εκπαιδευτική διοίκηση και οργανωσιακή συμπεριφορά: Η παιδαγωγική της διοίκησης της Εκπαίδευσης*, 1^η έκδοση (Αθήνα : Έλλην, 2008), 327-328

προσωπικό του Πανεπιστημίου διακρινόταν σε τακτικούς, επίτιμους, έκτακτους Καθηγητές και διδάκτορες των νεότερων γλωσσών δηλαδή τους υφηγητές. Με το Διάταγμα της 9^{ης} Απριλίου 1882 «Περί του τρόπου πληρώσεως χηρευούσης έδρας του Πανεπιστημίου» συνέχιζε να διατηρεί το Υπουργείο την ευθύνη του διορισμού των Καθηγητών, ενώ ταυτόχρονα καθορίστηκαν τα τυπικά προσόντα που θα έπρεπε να έχει ο υποψήφιος Καθηγητής. Με το Διάταγμα της 28^{ης} Φεβρουαρίου 1883 «Περί του τρόπου τελέσεως διαγωνισμού προς πλήρωσιν χηρευούσης πανεπιστημιακής έδρας» ορίστηκαν οι προϋποθέσεις για την συμμετοχή σε διαγωνισμό του υποψηφίου προς πλήρωση κενής έδρας. Συνέχιζε το Πανεπιστήμιο να βρίσκεται υπό την άμεση επιτήρηση του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως. Σύμφωνα με το Νόμο ΑΧΜΕ της 9^{ης} Ιανουαρίου 1888 ορίστηκε ότι οι έδρες για τους εν ενεργεία Καθηγητές του Εθνικού Πανεπιστημίου ήταν 55. Ο ακριβής αριθμός των εδρών για κάθε σχολή προσδιορίστηκε με τον Νόμο ΒΡΗ της 24^{ης} Φεβρουαρίου 1893 «Περί των εδρών και των μαθημάτων του Εθνικού Πανεπιστημίου». Με τον ανωτέρω νόμο οριζόταν ότι ο τακτικός Καθηγητής έπρεπε να αποχωρήσει μετά τη συμπλήρωση του 70^{ου} έτους της ηλικίας του. Σύμφωνα με τον ανωτέρω Νόμο αυξήθηκαν οι έδρες κατά δύο (σύνολο 57), αλλά καταργήθηκαν οι έκτακτοι Καθηγητές. Ο Νόμος ΒΤΜΖ της 26^{ης} Αυγούστου 1895 κατήργησε τον ανωτέρω νόμο διατηρώντας μόνο τον αριθμό των εδρών, ενώ αυξήθηκε ο αριθμός των Καθηγητών.

Στις 3 Φεβρουαρίου 1894, ο Δημ. Καλλιφρονάς, Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως της Κυβέρνησης Χαρ. Τρικούπη (30 Οκτωβρίου 1893-12 Ιανουαρίου 1895) υπέβαλε πέντε νομοσχέδια για αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης χωρίς να γίνουν όμως νόμοι του κράτους.

Ακολούθησαν τα νομοσχέδια του Αθ. Ευταξία το 1899 που αφορούσαν την ανώτατη εκπαίδευση. Τα εν λόγω νομοσχέδια παρότι προέβλεπαν σημαντικές αλλαγές στη διοίκηση και στην οργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, τελικά δεν ψηφίστηκαν.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα έγιναν επίσης προσπάθειες να ψηφιστούν μια σειρά από νομοσχέδια που αφορούσαν και πάλι την οργάνωση και τη διοίκηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Τα νομοσχέδια του Σ. Στάη (12 Νοεμβρίου 1900), του Α. Στεφανόπουλου (16 Ιανουαρίου 1906), του Π. Ζαΐμη (1909) και του Α. Παναγιωτόπουλου ρύθμιζαν θέματα, όπως η ηλικία αποχώρησης των Καθηγητών από το Πανεπιστήμιο ή η αύξηση του αριθμού των Καθηγητών ή ο ορισμός των προσόντων του κατώτερου προσωπικού. Κανένα από τα ανωτέρω δεν έγινε νόμος

του κράτους. Ιδιαίτερα, ο Α.Στεφανόπουλος κατέθεσε δύο νομοσχέδια που αφορούσαν στη λειτουργία του Πανεπιστημίου: το πρώτο *«Περί μεταρρυθμίσεως του νόμου ΑΜΓ περί αποχωρήσεως των Καθηγητών του Πανεπιστημίου»* και το δεύτερο *«Περί γενικών και διδακτορικών εξετάσεων των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου»*¹⁴⁵. Με το πρώτο προβλεπόταν η υποχρεωτική αποχώρηση των Καθηγητών από τη στιγμή που θα συμπλήρωναν το 70^ο έτος της ηλικίας τους και μετά από τριάντα πέντε έτη καθηγητικής υπηρεσίας. Μέχρι εκείνη την εποχή ο Νόμος ΑΜΓ/1882 είχε ορίσει ως προαιρετική την αποχώρηση των Καθηγητών και αφού είχαν συμπληρώσει σαράντα έτη διδασκαλίας. Το δεύτερο νομοσχέδιο προέβλεπε την αύξηση σε δέκα εξάμηνα τη διάρκεια των σπουδών στην Ιατρική σχολή. Η ανάγκη ρύθμισης των εν λόγω διατάξεων με βάση τις ανάγκες της εποχής δεν ελήφθη υπόψη και τα ανωτέρω πανεπιστημιακά νομοσχέδια δεν συζητήθηκαν στη Βουλή. Δεδομένων των απαιτήσεων για εκσυγχρονισμό των διατάξεων που αφορούσαν τους Καθηγητές, τα δύο αυτά νομοσχέδια υποβλήθηκαν εκ νέου στην Βουλή στις 10 Μαΐου 1906. Στις 23 Μαΐου 1906 υποβλήθηκε ένα ακόμη νομοσχέδιο *«Περί του αριθμού των Καθηγητών εν τω Εθνικό Πανεπιστήμιω»*¹⁴⁶, το οποίο αύξανε τον αριθμό των Καθηγητών από 57 σε 67. Ο Α. Στεφανόπουλος υπέβαλε εκ νέου το ανωτέρω νομοσχέδιο στις 2 Δεκεμβρίου 1906 μαζί με άλλα δύο νομοσχέδια: *«Περί αποχωρήσεως των Καθηγητών του Πανεπιστημίου»* και *«Περί γενικών και διδακτορικών εξετάσεων των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου»*. Παρόλες τις επανειλημμένες προσπάθειες για τη ψήφιση τους σε νόμο, τα νομοσχέδια αυτά δεν ψηφίστηκαν από τη Βουλή.

Στις 22 Νοεμβρίου 1908, ο Σπ. Στάης υπέβαλε στη Βουλή δεκαέξι νομοσχέδια εκ των οποίων τρία αφορούσαν το Πανεπιστήμιο: *«Περί προσωπικού των γραφείων της Πρυτανείας του Εθνικού Πανεπιστημίου»*, *«Περί επιμελητών και βοηθών των κλινικών της Ιατρικής Σχολής και των εργαστηρίων και φροντιστηρίων ή μουσείων του Εθνικού Πανεπιστημίου»* και *«Περί ανωτέρου διδακτικού προσωπικού εν τω Εθνικό Πανεπιστήμιω, της εν αυτώ διδασκαλίας, της διάρκειας των σπουδών και των εξετάσεων των φοιτητών»*¹⁴⁷. Στα εν λόγω νομοσχέδια προβλεπόταν μεταξύ

¹⁴⁵Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου συνόδου της ΙΖ Βουλευτικής περιόδου (1906) (Εν Αθήναις: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου), 64

¹⁴⁶Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Α συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου (1906) (Εν Αθήναις: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου), 159

¹⁴⁷Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Γ συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου (1908) (Εν Αθήναις: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου), 116-117, 135-140

άλλων, ο αριθμός και τα προσόντα του κατώτερου προσωπικού, των επιμελητών και των βοηθών. Σχετικά με τις δυο τελευταίες κατηγορίες του προσωπικού προσδιοριζόταν ο τρόπος διορισμού τους, η θητεία και η μισθοδοσία τους. Το νομοσχέδιο απαγόρευε στους επιμελητές των εργαστηρίων ή φροντιστηρίων να είναι ιδιοκτήτες ή να εργάζονταν σε ιδιωτικό εργαστήριο. Το τρίτο νομοσχέδιο, όριζε ότι ο συνολικός αριθμός των Καθηγητών του Πανεπιστημίου θα έπρεπε να ήταν εβδομήντα τακτικοί, τριάντα πέντε έκτακτοι και πέντε επίτιμοι καθορίζοντας παράλληλα ονομαστικά τις έδρες.

Ο τρόπος εκλογής των τακτικών Καθηγητών ήταν απόφαση του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαίδευσης. Οι έκτακτοι Καθηγητές θα έπρεπε να είχαν τριετή προϋπηρεσία και θα επιλέγονταν μετά από διαγωνισμό ενώπιον πενταμελούς επιτροπής. Οι έκτακτοι Καθηγητές μπορούσαν να μετέχουν στις συνεδριάσεις των σχολών όπως και οι τακτικοί αλλά δεν μπορούσαν να εκλέξουν ή να εκλεγούν σε ακαδημαϊκά αξιώματα. Το νομοσχέδιο όριζε τις ώρες υποχρεωτικής και φροντιστηριακής διδασκαλίας (έξι και δύο ώρες αντίστοιχα), τις διαδικασίες ελέγχου της διδασκαλίας των Καθηγητών, την διάρκεια των σπουδών, τις εξετάσεις και τα εκπαιδευτικά τέλη. Τα νομοσχέδια του Σπ. Στάη της Κυβέρνησης του Γ. Θεοτόκη τελικά δεν ψηφίστηκαν από την Βουλή.

Στις 22 Οκτωβρίου 1909 ο Παν. Ζαΐμης κατέθεσε και αυτός μια σειρά από νομοσχέδια μεταξύ των οποίων τα: *«Περί των Καθηγητών του Εθνικού Πανεπιστημίου»*, *«Περί επιμελητών των κλινικών, των εργαστηρίων και μουσείων και λοιπού προσωπικού του Εθνικού Πανεπιστημίου»*, *«Περί ιδρύσεως Ακαδημαϊκής Λέσχης»* (27.10.1909) και *«Περί επιμισθίου των Καθηγητών του Πανεπιστημίου»*¹⁴⁸. Όμως και τα νομοσχέδια αυτά δεν ψηφίστηκαν.

Οι προσπάθειες οργάνωσης της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης συνεχίστηκαν. Στις 25 Φεβρουαρίου 1910, ο Αν. Παναγιωτόπουλος κατέθεσε το νομοσχέδιο *«Περί του Εθνικού Πανεπιστημίου»*¹⁴⁹. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, το Πανεπιστήμιο θα αποτελείτο από πέντε σχολές (Θεολογική, Νομική, Ιατρική, Φιλοσοφική και σχολή Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών). Στη διοίκηση προβλεπόταν και δεύτερος Αντιπρύτανης, ο οποίος θα εκλεγόταν από την ολομέλεια των τακτικών Καθηγητών του Πανεπιστημίου. Η Σύγκλητος θα ήταν δωδεκαμελής και θα αποτελείτο από τον

¹⁴⁸Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Δ'συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου (1908) (Εν Αθήναις: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου), 326.329-331,350,430

¹⁴⁹Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Β' εκτάκτου συνόδου της ΙΗ βουλευτικής περιόδου (1910) (Εν Αθήναις: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου), 330-341

Πρύτανη, τους δύο Αντιπρυτάνεις, τους πέντε Κοσμήτορες των Σχολών και τέσσερις Συγκλητικούς Καθηγητές. Ο Πρύτανης μαζί με τους δύο Αντιπρυτάνεις συνιστούσαν την οικονομική επιτροπή του Πανεπιστημίου.

Το ανώτερο διδακτικό προσωπικό αποτελούσαν οι τακτικοί, οι έκτακτοι, οι επίτιμοι Καθηγητές και οι υφηγητές. Οι τακτικοί Καθηγητές θα επιλέγονταν από μια τριμελή επιτροπή τακτικών Καθηγητών, οι οποίοι αξιολογούσαν το επιστημονικό έργο των υποψηφίων. Οι έκτακτοι Καθηγητές διορίζονταν με διαγωνισμό. Το νομοσχέδιο προέβλεπε 61 τακτικές και 30 έκτακτες έδρες, οι οποίες αναγράφονταν ονομαστικά. Διορίζονταν τρεις υφηγητές με Β.Δ. σε κάθε τακτική έδρα. Υπήρχε η δυνατότητα να διοριστούν μετά από έγκριση της Συγκλήτου άλλοι ημεδαποί ή αλλοδαποί επιστήμονες σε περίπτωση που δεν υπήρχαν αντίστοιχες ειδικότητες. Ένα ακόμη ζήτημα που ρύθμιζε το νομοσχέδιο ήταν η αποχώρηση των Καθηγητών, η οποία προβλεπόταν είτε μετά τη συμπλήρωση του 70^{ου} έτους της ηλικίας τους είτε με τη συμπλήρωση 35χρόνων διδασκαλίας. Όσοι αποχωρούσαν μπορούσαν να συνεχίσουν να διδάσκουν ως επίτιμοι. Ο τίτλος του επίτιμου Καθηγητή δινόταν στους τακτικούς Καθηγητές που αποχωρούσαν από το Πανεπιστήμιο. Οι ώρες διδασκαλίας για τους τακτικούς Καθηγητές ήταν τρεις ώρες για τη θεωρία και δύο για τα φροντιστήρια εβδομαδιαίως. Για τους έκτακτους μειώθηκε κατά μια ώρα την εβδομάδα σε σχέση με τους τακτικούς και μπορούσαν να συμμετέχουν στα εργαστήρια, στις κλινικές και στα μουσεία μόνο μετά από πρόταση του οικείου Καθηγητή και έγκριση της σχολής. Τελικά, το νομοσχέδιο Παναγιωτόπουλου δεν συζητήθηκε, γιατί η Βουλή διαλύθηκε τον Ιούνιο του 1910.

Λίγο πριν τη ψήφιση του πρώτου Οργανισμού του 1911 από την πρώτη Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου, ψηφίστηκε ο Νόμος ΓΨΛΑ (3731) του 1910 «*Περί εκκαθάρισεως του Εθνικού Πανεπιστημίου*» που αποτελούσε ένα από τα βασικά αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου¹⁵⁰. Η Κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Στ. Δραγούμη κατέθεσε ένα σχέδιο νόμου τον Μάρτιο του 1910, βάσει του οποίου ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως μπορούσε να

¹⁵⁰ Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ήταν μια οργάνωση στρατιωτικών, η οποία έδρασε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Μέλη του συνδέσμου ήταν οι Γεώργιος Καραϊσκάκης, Θεόδωρος Πάγκαλος, Επαμεινώνδας Ζυμβρακάκης, Νικόλαος Πλαστήρας και Γεώργιος Κονδύλης. Μόλις έγινε γνωστή, η σύνταξη των αρχών του Συνδέσμου, η Κυβέρνηση του Θεοτόκη κατελύθη και αντικαταστάθηκε από την Κυβέρνηση του Ράλλη. Η τελευταία Κυβέρνηση προχώρησε σε μεταθέσεις. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος επιθυμούσε στρατιωτικές, διοικητικές και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις βρίσκοντας σύμμαχο τον ελληνικό λαό. Ο Ελ. Βενιζέλος προσκλήθηκε από τον Σύνδεσμο προκειμένου να προχωρήσει στην προκήρυξη εκλογών για Αναθεωρητική Βουλή. Μετά την προκήρυξη των εκλογών ο Σύνδεσμος διαλύθηκε.

απολύσει τους Καθηγητές του Πανεπιστημίου που δεν πληρούσαν ορισμένες προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα τη συμπλήρωση δεκαπέντε ετών δημόσιας υπηρεσίας¹⁵¹. Σκοπός αυτών των απολύσεων ήταν να διδάσκουν οι καλύτεροι¹⁵². Συγκροτήθηκε μια 15 μελής επιτροπή αποτελούμενη από Καθηγητές της Θεολογικής, Νομικής, Ιατρικής, Φιλοσοφικής και Φυσικομαθηματικής σχολής, η οποία θα αποφάσιζε αν οι Καθηγητές πληρούσαν τα κριτήρια για τη διδασκαλία. Η Κυβέρνηση του Δραγούμη προχώρησε στην ψήφιση του νόμου αυτού την τελευταία μέρα πριν κλείσει η Βουλή. Σε συνέντευξη που παραχώρησε στην εφημερίδα «Χρόνος»¹⁵³ ο πρωθυπουργός Δραγούμης υποστήριξε ότι ήταν υποχρέωση του να γίνει εκκαθάριση όλων των υπηρεσιών του από τους υπαλλήλους που δεν είχαν άμεμπτη ηθική και τα απαιτούμενα προσόντα. Τελικά, οι απολύσεις των Καθηγητών αποφασίστηκαν από την Κυβέρνηση γιατί η πλειοψηφία των μελών της επιτροπής δεν μπορούσε να αποφανθεί λόγω έλλειψης χρόνου για ενδελεχή μελέτη πάνω στην επιστημονική και διδακτική εργασία των συναδέλφων τους¹⁵⁴. Ο Νόμος 3826/1911 ΦΕΚ 183/Α/17-7-1911 επανέφερε τους απολυθέντες Καθηγητές στις έδρες τους, ενώ ο νέος Νόμος 4004/1912 ΦΕΚ 19/Α/20-11912 επέτρεπε στους απολυθέντες Καθηγητές να διορίζονται με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Στις 21 Μαρτίου 1911, ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Απ. Αλεξανδρής, της Κυβέρνησης Ε. Βενιζέλου, θα εξαγγείλει την κατάθεση 16 νομοσχεδίων, από τα οποία τα πέντε αφορούσαν πανεπιστημιακά θέματα. Μετά από πολλές συζητήσεις και παρά τις αντιδράσεις μιας μερίδας βουλευτών ψηφίσθηκαν οι νόμοι ΓΩΚΓ 3823 «*Περί Εθνικού Πανεπιστημίου* και ΓΩΚΕ «*Περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου*». Το Εθνικό Πανεπιστήμιο όπως είχε διαμορφωθεί μέχρι εκείνη την εποχή διαχωρίστηκε με το νόμο ΓΩΚΓ 3823 «*Περί Εθνικού Πανεπιστημίου*», στο Εθνικό Πανεπιστήμιο και με το νόμο ΓΩΚΕ «*Περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου*», στο Καποδιστριακό. Ο χωρισμός σε δύο νέα ιδρύματα οφειλόταν στη διαθήκη του Ι. Δομπόλη που συντάχθηκε στις 4 Φλεβάρη 1849 και δημοσιεύτηκε το 1911. Το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο περιλάμβανε τη Νομική, Θεολογική και τη Φιλοσοφική σχολή και το Εθνικό την Ιατρική σχολή, το

¹⁵¹ Εφημερίς της Βουλής, Περίοδος ΙΗ, Σύνοδος Β, έκτακτο παράρτημα 1910, αρ. εγγράφου 356

¹⁵² Στρατής Μπουρνάζος, «η εκπαίδευση στο ελληνικό κράτος» στο Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα : οι απαρχές 1900-1922, επιμ. Χρήστος Χατζηιωσήφ , Α τόμος, μέρος 2ο (Αθήνα: Βιβλιόραμα 1999), 230

¹⁵³ Εφημερίδα Χρόνος, 19.3.1910

¹⁵⁴ Πράξεις επί της εκκαθάρισεως του Εθνικού Πανεπιστημίου κατά τον περί τούτου νόμον ΓΨΛΑ (3731) της 31^{ης} Μαρτίου 1910 ΦΕΚ 235/Α/13-7-1910

Φυσικομαθηματικό τμήμα και το Φαρμακευτικό σχολείο που, με το Β.Δ. της 3/4-6-1904, είχε ενταχθεί στη Φυσικομαθηματική σχολή.

Μετά την ψήφιση των νομοσχεδίων του 1911, δύο Κοινοβουλευτικές Επιτροπές απαρτιζόμενες από βουλευτές και των δυο Πανεπιστημίων υπέβαλαν στη Βουλή την έκθεση της 11^{ης} Ιουνίου 1911¹⁵⁵. Σ' αυτήν διατυπώνονταν τα παρακάτω:

- Η εισαγωγή εδρών μαθημάτων των εφαρμοσμένων επιστημών στη Φυσικομαθηματική σχολή και η ίδρυση εδρών «εφαρμοσμένης μηχανικής, γεωργικής χημείας, βιομηχανικής χημείας και ζυμοχημείας, μεταλλουργίας, ζωοτεχνίας, αγρονομίας και οργάνωσης κτηνιατρικού σχολείου».
- Τα μαθήματα να διακρίνονται σε θεμελιώδη και μη. Ο φοιτητής έπρεπε να υποστεί επιτυχή δοκιμασία στα θεμελιώδη, προκειμένου να λάβει πτυχίο.
- Οι έκτακτοι Καθηγητές να επιλέγονται μετά από διαγωνισμό. Στην Ιατρική σχολή, οι τακτικοί Καθηγητές έπρεπε να προέρχονταν από τις τάξεις των έκτακτων Καθηγητών και των υφηγητών και οι έκτακτοι Καθηγητές από τους υφηγητές.
- Να αποκλείονται από την Επιτροπή της σχολής οι Καθηγητές που ήταν συνδεδεμένοι με συγγένεια ή αγχιστεία μέχρι δ' βαθμού με κάποιον από τους υποψήφιους.
- Η απαγόρευση της άσκησης του επαγγέλματος του ιατρού θεωρήθηκε αντίθετη προς την επιστημονική ελευθερία αλλά και την προαγωγή της επιστήμης.
- Η αύξηση του μισθού των τακτικών και των έκτακτων Καθηγητών.
- Ο τακτικός Καθηγητής να έχει την υποχρέωση εντός πενταετίας και όχι εντός διετίας, όπως ίσχυε από το διορισμό του να εκδώσει εγχειρίδιο με την κατάλληλη ύλη για τους φοιτητές. Κρίθηκε, επίσης, δίκαιο το Πανεπιστήμιο να αναλαμβάνει τα έξοδα εκτύπωσης των έργων των Καθηγητών.
- Οι διατριβές να είναι σε πρωτότυπη μορφή
- Η κάθε σχολή να μπορεί να απονέμει πιστοποιητικά δοκιμασίας.
- Ως προς το Φαρμακευτικό σχολείο, η Επιτροπή γνωμάτευσε να προσαρτηθεί στη σχολή των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών.
- Να διατηρηθεί η Αστυκλινική.

¹⁵⁵Σήφης Μπουζάκης, *Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα*, (1836-2005) τεκμήρια ιστορίας, τόμος Α (1836-1925), (Αθήνα: Gutenberg, 2006), 62

- Η απόλυση των υπαρχόντων υφηγετών και η εκ νέου δοκιμασία των για την υφηγεσία.

Η Επιτροπή για το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο υπέβαλε την έκθεση της στις 18 Ιουνίου 1911. Σ' αυτήν μεταξύ άλλων διατυπώνονταν τα παρακάτω:

- Η διατήρηση των ίδιων διατάξεων με το Εθνικό για θέματα που αφορούσαν στη διοίκηση του Πανεπιστημίου, τους διδάσκοντες, τους φοιτητές, τη διδασκαλία και τις εξετάσεις
- Η ίδρυση έδρας Γαλλικού και Συγκριτικού Δικαίου και Οθωμανικού Δικαίου.
- Η ίδρυση έδρας Ιστορίας του αρχαίου, μέσου και νεότερου Ελληνικού Δικαίου
- Οι πτυχιούχοι της Θεολογικής σχολής της Χάλκης να εξομοιώνονται με τους διδάκτορες της Θεολογικής σχολής της Ελλάδας.

Ο νέος Οργανισμός του Εθνικού Πανεπιστημίου ψηφίστηκε παράλληλα με αυτόν του Καποδιστριακού, αλλά δεν ενσωμάτωσε όλες τις προτάσεις των κοινοβουλευτικών επιτροπών. Καθένα από τα δύο νέα Πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν είχε ξεχωριστή σφραγίδα, σημαία και περιουσία. Προβλεπόταν η εισαγωγή του θεσμού της αυτοδιοίκησης. Αυτό σήμαινε ότι το ίδιο το Πανεπιστήμιο θα μπορούσε να εκλέγει τα όργανα διοίκησής του. Το Πανεπιστήμιο διοικούνταν από τον Πρύτανη και την Πανεπιστημιακή Σύγκλητο, τα οποία ήταν κοινά και για τα δυο Πανεπιστήμια. Ο Πρύτανης ή εν απουσία αυτού ο Αντιπρύτανης εκπροσωπούσε το Πανεπιστήμιο σε όλες τις δημόσιες αρχές ή δικαστήρια ή οπουδήποτε αλλού κρινόταν αναγκαίο και μεριμνούσε για την τήρηση των διατάξεων που το διέπουν. Ο Πρύτανης έπρεπε να είχε διατελέσει Αντιπρύτανης ένα χρόνο νωρίτερα πριν την εκλογή. Ο Αντιπρύτανης εκλεγόταν μεταξύ των τακτικών Καθηγητών του Εθνικού και του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Η Πανεπιστημιακή Σύγκλητος αποτελείτο από τον Πρύτανη, τον Αντιπρύτανη, τους Κοσμήτορες των Σχολών και των δύο Πανεπιστημίων, από τους αμέσως προκατόχους τους και δυο μέλη που εκλέγονταν από την ολομέλεια των Σχολών. Η Σύγκλητος λάμβανε αποφάσεις σχετικά με τη διοίκηση και τη διαχείριση της πανεπιστημιακής περιουσίας, τα κληροδοτήματα, τις δωρεές, την ίδρυση ή κατάργηση των εδρών και τον προϋπολογισμό. Σε κάθε σχολή προϊστάτο ο Κοσμήτωρ ή απουσία αυτού, ο Κοσμήτορας του προηγούμενου έτους. Οι τακτικοί και έκτακτοι Καθηγητές μπορούσαν να εκλέξουν τον Κοσμήτορα του επόμενου πανεπιστημιακού έτους. Σε περίπτωση ισοψηφίας η ψήφος του Πρύτανη

καθόριζε το αποτέλεσμα. Ο Κοσμήτορας ή δύο Καθηγητές τουλάχιστον μπορούσαν να συγκαλέσουν συνεδρίαση της κάθε σχολής. Η σχολή θεωρείτο ότι βρισκόταν σε απαρτία όταν παρίστατο η πλειοψηφία των Καθηγητών. Υπερτερούσε η ψήφος του Κοσμήτορα σε περίπτωση ισοψηφίας.

Το ανώτερο διδακτικό προσωπικό των Πανεπιστημίων αποτελείτο από τακτικούς, επίτιμους και έκτακτους Καθηγητές, ενώ το κατώτερο από υφηγητές, επιμελητές και βοηθούς που υπηρετούσαν στις κλινικές, τα πανεπιστημιακά εργαστήρια και τα Μουσεία. Μπορούσε να εκλεγεί τακτικός Καθηγητής αυτός που ήταν κάτοχος διδακτορικού διπλώματος της οικείας σχολής του Εθνικού ή άλλου ομοταγούς Πανεπιστημίου. Ο συνολικός αριθμός των τακτικών εδρών διδασκαλίας στο Εθνικό Πανεπιστήμιο δεν ξεπερνούσε τις 15 και των εκτάκτων τις 16. Σε περίπτωση που «χρήρευε» κάποια έδρα, θα έπρεπε η σχολή να προσκαλέσει τους υποψηφίους να υποβάλουν τους τίτλους και την επιστημονική εργασία τους εντός μηνός μέσω της Εφημερίδας της Κυβέρνησης. Μετά το τέλος της προθεσμίας, μια τριμελής επιτροπή τακτικών Καθηγητών εκτιμούσε τις ικανότητες των υποψηφίων και δήλωνε την προτίμησή της. Στη συνέχεια, ο Κοσμήτορας καλούσε σε συνεδρίαση τη σχολή λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση αυτή για να προβεί στην εκλογή του υποψηφίου. Η εκλογή γινόταν με φανερή ψηφοφορία και η επιλογή με πλειοψηφία από τους τακτικούς Καθηγητές. Δικαίωμα ακύρωσης της εκλογής είχε ο Υπουργός επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως. Αν δεν υπήρχε πλειοψηφία, η ψηφοφορία επαναλαμβανόταν εντός δέκα ημερών. Αν και κατά τη δεύτερη ψηφοφορία δεν υπήρχε πλειοψηφία, επιλεγόταν από τον Υπουργό των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως ο υποψήφιος, που κατά την ψηφοφορία είχε λάβει πάνω από τις μισές ψήφους των Καθηγητών. Ο μισθός των τακτικών Καθηγητών ήταν μηνιαίως 400 δρχ. και αυξανόταν κατά 100 δρχ. για όσους δίδασκαν σε φροντιστήρια, εργαστήρια, κλινικές. Ιδιαίτερα, όσοι από τους Καθηγητές δίδασκαν στην Ανατομική, Φυσιολογία, Παθολογική ανατομική, Μικροβιολογία και Υγιεινή λάμβαναν αυξημένο μηνιαίο επιμίσθιο ποσού 200 δρχ. αλλά δεν μπορούσαν να ασκήσουν το ιατρικό επάγγελμα. Επίσης, υπήρχε πρόβλεψη από τον νόμο να μπορεί η ελληνική Κυβέρνηση να καλέσει ξένο ή Έλληνα Καθηγητή, τακτικό ή έκτακτο, για να διδάξει είτε στην Ελληνική είτε στη μητρική του ξένη γλώσσα προσωρινά. Ο συνολικός αριθμός των έκτακτων Καθηγητών, είτε σε αυτοτελείς έδρες, είτε σε επικουρικές δεν μπορούσε να ξεπερνά τους 27.

Ως έκτακτος Καθηγητής διοριζόταν αυτός που ήταν κάτοχος διδακτορικού διπλώματος της οικείας σχολής του Εθνικού ή άλλου ομοταγούς Πανεπιστημίου και μετά από εξετάσεις. Η θητεία του έκτακτου Καθηγητή ήταν επταετής. Ο υποψήφιος στο διαγωνισμό έπρεπε να καταβάλει στο ταμείο του Πανεπιστημίου 250 δρχ. ως τέλη συμμετοχής, τα οποία δεν επιστρέφονταν σε περίπτωση που δεν κατάφερε να επιτύχει στη δοκιμασία. Ο μισθός των έκτακτων Καθηγητών ήταν 200 δρχ. μηνιαίως. Η διδασκαλία στο Φαρμακευτικό σχολείο και στο Οδοντιατρικό σχολείο γινόταν από τακτικούς ή έκτακτους Καθηγητές που είχαν την έδρα της Ιατρικής και Φυσικομαθηματικής σχολής χωρίς να τους καταβάλλεται επιπλέον μισθός.

Άλλη κατηγορία καθηγητών ήταν οι επίτιμοι, οι οποίοι θα έπρεπε να είχαν συμπληρώσει τριάντα πέντε χρόνια διδασκαλίας για να μπορέσουν να αποχωρήσουν από το Εθνικό Πανεπιστήμιο. Ο τίτλος του επίτιμου Καθηγητή μπορούσε να απονεμηθεί και σε επιφανείς επιστήμονες Έλληνες ή αλλοδαπούς. Μια ακόμη κατηγορία ήταν ο υφηγητής, ο οποίος θα έπρεπε να είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος της οικείας σχολής του Εθνικού ή άλλου ομοταγούς Πανεπιστημίου. Επίσης, θα έπρεπε να επιτύχει στο διαγωνισμό για να διοριστεί σε μια από τις τακτικές και αυτοτελείς έδρες αν δεν υπήρχαν έκτακτοι Καθηγητές. Οι επιμελητές ήταν άλλη μια κατηγορία του διδακτικού προσωπικού. Ο επιμελητής έπρεπε να είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος της οικείας σχολής του Εθνικού ή άλλου ομοταγούς Πανεπιστημίου και να έχει διατελέσει επί τριετία βοηθός σε κλινική ή σε εργαστήριο ή σε μουσείο του Πανεπιστημίου. Η θητεία των επιμελητών ήταν τριετής για τις κλινικές και τετραετής για τα εργαστήρια και Μουσεία. Μπορούσε να παραταθεί μετά από πρόταση του Καθηγητή. Στις κλινικές γίνονταν οι πρακτικές ασκήσεις των φοιτητών της Ιατρικής και του Οδοντιατρικού σχολείου υπό την εποπτεία του Καθηγητή και του επιμελητή. Κάθε κλινική είχε έκτακτη - αυτοτελή ή επικουρική - έδρα στην Ιατρική σχολή. Κάθε εργαστήριο διευθυνόταν από τον τακτικό Καθηγητή του οικείου μαθήματος. Μεταξύ δύο ή περισσότερων τακτικών Καθηγητών, διευθυντής του Εργαστηρίου ήταν ο αρχαιότερος. Οι υφηγητές έπρεπε να διδάσκουν τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Σε περίπτωση που οι Καθηγητές παραβίαζαν τα καθήκοντα τους υπόκειντο σε πειθαρχικές ποινές.

Ως προς τη διαχείριση της περιουσίας και των δύο Πανεπιστημίων, αυτή τελούσε υπό την επίβλεψη του Πρύτανη. Ο προϋπολογισμός των Πανεπιστημίων εγκρινόταν από την πανεπιστημιακή Σύγκλητο και υποβαλλόταν τον Ιούνιο στον Υπουργό επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδείσεως. Ο Υπουργός είχε το δικαίωμα

να διαγράψει ή να ελαττώσει τα κονδύλια του προϋπολογισμού, ποτέ, όμως, να τα αυξήσει. Τα δυο Πανεπιστήμια είχαν αναπτύξει και διοικητικές υπηρεσίες, όπως το γραφείο των εγγραφών και ανανεώσεων, το γραφείο των Σχολών, το γραφείο προμηθειών, κληροδοτημάτων και υποτροφιών κ.α.

Τον Φεβρουάριο του 1921 συστάθηκε από τον Υπουργό των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Κ. Πολυγένη επιτροπή από τακτικούς Καθηγητές Πανεπιστημίου, η οποία, αφού έλαβε υπόψη της το έργο των προηγούμενων οργανισμών, τις απόψεις των Σχολών, των Καθηγητών και της Σύγκλητου προχώρησε στη σύνταξη του Οργανισμού του 1922 (Νόμος 2905 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου»).

Με το νέο Οργανισμό του 1922, ενώθηκε το Καποδιστριακό και το Εθνικό Πανεπιστήμιο υπό την επωνυμία «Αθήνησιν Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον». Το νέο Πανεπιστήμιο του 1922 αποτελούνταν από τη Θεολογική, τη Φιλοσοφική, τη Νομική, την Ιατρική και τη Φυσικομαθηματική σχολή. Η Νομική αποτελείτο από δυο Τμήματα, το πρώτο ήταν των Νομικών Επιστημών και το δεύτερο των Πολιτικών Επιστημών. Η Φυσικομαθηματική αποτελείτο από το Φυσικό, το Μαθηματικό και το Χημικό, ενώ στην Ιατρική σχολή ήταν προσαρτημένα το Οδοντιατρικό σχολείο και το Φαρμακευτικό τμήμα.

Αναφορικά με τη διοίκηση, ο Οργανισμός του 1922 διατήρησε τις προηγούμενες διατάξεις. Το Πανεπιστήμιο διοικείτο από τον Πρύτανη και τη Σύγκλητο και παρέμενε υπό την εποπτεία του Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως. Οι έδρες του Πανεπιστημίου διακρίνονταν σε τακτικές, έκτακτες, αυτοτελείς και έκτακτες επικουρικές και προσωρινές. Ο αριθμός τους αυξήθηκε από 126 που προέβλεπε ο Οργανισμός του 1911 σε 129. Το ανώτερο διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου αποτελείτο από τακτικούς Καθηγητές με βαθμό Αεροπαγίτη, έκτακτους Καθηγητές με βαθμό Εφέτου, επίτιμους, ομότιμους και από υφηγητές με βαθμό Πρωτοδίκου. Σε βαθμό προηγούνταν οι επίτιμοι Καθηγητές, μετά οι ομότιμοι, οι τακτικοί και τέλος οι έκτακτοι. Μεταξύ Καθηγητών ίδιου βαθμού των Σχολών προηγούνταν αυτοί που είχαν διορισθεί νωρίτερα. Το κατώτερο διδακτικό προσωπικό ήταν οι επιμελητές των εργαστηρίων ή κλινικών και παρασκευαστές εργαστηρίων ή οι βοηθοί σπουδαστηρίων, κλινικών ή εργαστηρίων και διδασκάλων.

Κάθε σχολή του Πανεπιστημίου ήταν αυτοτελής και είχε ξεχωριστό σύλλογο αποτελούμενη από έκτακτους και τακτικούς Καθηγητές. Προϊστατο ο Κοσμήτορας

και σε περίπτωση απουσίας αναπληρωνόταν από τον Κοσμήτορα του προηγούμενου έτους. Μετά τον διορισμό του Αντιπρύτανη ο Σύλλογος Καθηγητών κάθε σχολής εξέλεγε από τους τακτικούς Καθηγητές με πενταετή προϋπηρεσία τον Κοσμήτορα του επομένου πανεπιστημιακού έτους. Η εκλογή γινόταν με μυστική ψηφοφορία. Στα καθήκοντα του Κοσμήτορα ήταν η εφαρμογή των νόμων και η εκτέλεση των αποφάσεων που προέκυπταν από τις συνεδριάσεις της σχολής. Οι σχολές του Πανεπιστημίου συνέρχονταν σε συνεδρίαση μετά από πρόσκληση του Κοσμήτορα. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν με απόλυτη ψηφοφορία

Παραρτήματα του Πανεπιστημίου ήταν ο πανεπιστημιακός Ναός, τα σχολεία, τα σπουδαστήρια, τα εργαστήρια, τα εργαστήρια της Ιατρικής σχολής (π.χ. το ανατομείο, το φαρμακολογικό εργαστήριο κλπ.), τα εργαστήρια της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών επιστημών (π.χ. οργανικής ή φυσικής ή φαρμακευτικής χημείας κλπ.), τα εργαστήρια της Φιλοσοφικής σχολής (π.χ. το εργαστήριο της Πειραματικής Ψυχολογίας και της Πειραματικής Παιδαγωγικής), τα μουσεία (π.χ. το ανθρωπολογικό, το εγκληματολογικό, το ορυκτολογικό κλπ.), τα νοσοκομεία του Πανεπιστημίου (π.χ. το Παθολογικό και Χειρουργικών, το Αρεταίειο κλπ.). Η Αστυκλινική είχε ως σκοπό την πρακτική άσκηση των φοιτητών του τελευταίου έτους της Ιατρικής περιλαμβάνοντας μια παθολογική κλινική, θεραπευτικά τμήματα και εργαστήρια. Εκτός της Αστυκλινικής στην Ιατρική σχολή προσαρτήθηκε και μια σειρά από κλινικές όπως η Παθολογική κλινική, η Χειρουργική ή Γυναικολογική κλινική, που λειτουργούσε στο Αρεταίειο κλπ. Στα προσαρτήματα ανήκε και η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, η οποία περιλάμβανε την Εθνική Βιβλιοθήκη και η πανεπιστημιακή λέσχη, η οποία μεταξύ άλλων είχε σκοπό να προάγει την κοινωνική μόρφωση των φοιτητών.

Σημαντικός νόμος που αφορούσε στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση ήταν ο Νόμος 3341/1925 *«Περί ιδρύσεως του Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη»*¹⁵⁶. Το

¹⁵⁶Ο Νόμος 3341/1925 δε θα τεθεί σε ισχύ, γιατί μεσολάβησε η δικτατορία του Πάγκαλου που θα τον καταργήσει με το Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Ιουνίου 1926 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη» ΦΕΚ 201/Α/17-6-1926. Με το Νομοθετικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» της Κυβέρνησης Κονδύλη καταργήθηκε το Διάταγμα της 12^{ης} Ιουνίου 1926. Με το νέο νομοθέτημα προβλεπόταν η απόλυση όλων Καθηγητών που είχαν διοριστεί επι δικτατορίας του Πάγκαλου. Επίσης, προβλεπόταν η σύσταση πενταμελούς επιτροπής επιστημόνων για την επιλογή των 12 πρώτων Καθηγητών του νέου Πανεπιστημίου. Στη συνέχεια, στο άρθρο 2 του Νομοθετικού Διατάγματος της 11^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως και τροποποιήσεως του νόμου 3341 "Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη"», προβλεπόταν ότι οι τακτικοί Καθηγητές που είχαν απολυθεί με το Νομοθετικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 επαναπροσλαμβάνονταν. Στη συνέχεια, με το Νομοθετικό Διάταγμα της 17^{ης} Φεβρουαρίου 1928 «Περί διοικήσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», οριζόταν ότι η διοίκηση του Πανεπιστημίου θα

Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε για να καλύψει κυρίως τις ανάγκες των περιοχών που είχαν προσαρτηθεί στην Ελλάδα. Το Πανεπιστήμιο βρισκόταν υπό την ανώτατη εποπτεία του Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως και εκπροσωπείτο από τον Πρύτανη. Αποτελούσε αυτοτελή οργανισμό διοικούμενο από τη Γενική Συνέλευση των Καθηγητών, τη Σύγκλητο, το Πρυτανικό Συμβούλιο και τον Πρύτανη. Η οικονομική διοίκηση του Πανεπιστημίου ενεργείτο αυτοτελώς από το Πρυτανικό Συμβούλιο και τον Πρύτανη βάσει προϋπολογισμού. Αποτελείτο από τις εξής σχολές: α) Θεολογική, β) Φιλοσοφική, γ) Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, δ) Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών και ε) Ιατρική. Τα έσοδα του Πανεπιστημίου προέρχονταν από την περιουσία του, από δωρεές, από δίδακτρα ή από την περιουσία της χριστιανικής κοινότητας. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης είχαν προσαρτηθεί τα σχολεία, τα εργαστήρια και τα σπουδαστήρια, οι κλινικές και τα μουσεία, η πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη και το πανεπιστημιακό γυμναστήριο. Το διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου αποτελείτο από τακτικούς και έκτακτους Καθηγητές και από υφηγητές. Οι πέντε πρώτοι τακτικοί Καθηγητές κάθε σχολής διορίζονταν εντός πενταμήνου από την ίδρυση της σχολής με Διάταγμα που εκδιδόταν από τον Υπουργό των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως. Μετά την πάροδο του εξαμήνου από την ίδρυση της σχολής, ο διορισμός γινόταν με βάση τις σχετικές διατάξεις. Αυτό σήμαινε ότι το σύνολο των διδασκόντων θα έπρεπε να κατέχει διδακτορικό δίπλωμα ή δίπλωμα ανωτάτης ομοταγούς ειδικής σχολής και να έχει εκπονήσει πρωτότυπη εργασία. Επιλέγονταν πλειοψηφικά από τα δύο τρίτα του συνόλου των Καθηγητών. Ειδικότερα, υφηγητές διορίζονταν όσοι είχαν καταθέσει πρωτότυπη εργασία και είχαν υποστεί επιτυχή δοκιμασία. Για πληρέστερη επιστημονική κατάρτιση, οι έκτακτοι Καθηγητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μπορούσαν να παίρνουν κάθε χρόνο επί τρία χρόνια από το διορισμό τους εξάμηνη άδεια με πλήρεις αποδοχές για μετεκπαίδευση. Οι τακτικοί Καθηγητές είχαν βαθμό και επιδόματα Αρεοπαγίτη, οι έκτακτοι Καθηγητές Εφέτη και οι υφηγητές Πρωτοδίκου. Οι διδάσκαλοι είχαν βαθμό και αποδοχές τμηματάρχη β' τάξεως και οι επιμελητές τμηματάρχη β' τάξεως. Οι παρασκευαστές εργαστηρίων και μουσείων είχαν βαθμό και αποδοχές γραμματέως α' τάξεως,

πραγματοποιούνταν από τη συνέλευση των Καθηγητών, της Συγκλήτου, του Πρυτανικού Συμβουλίου και του Πρύτανη. Η Γενική Συνέλευση των Καθηγητών ενέκρινε τον προϋπολογισμό του ιδρύματος, την εκλογή Αντιπρύτανη και έξι Συγκλητικών. Τέλος, με το Νομοθετικό Διάταγμα της 5^{ης} Οκτωβρίου 1928 «Περί των Σχολών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» επανήλθαν οι διατάξεις του Νόμου 3341 αναφορικά με τις Σχολές και τα τμήματα

προαγόμενοι μετά από τριετή υπηρεσία στο βαθμό τμηματάρχη β' τάξεως. Επίσης, οι βοηθοί εργαστηρίων και μουσείων είχαν βαθμό και αποδοχές γραμματέως β' τάξεως. Μετά από υπηρεσία τριών χρόνων προάγονταν στο βαθμό γραμματέως α' τάξεως και μετά σε τμηματάρχη β' τάξεως. Οι βοηθοί κλινικών και σπουδαστηρίων και οι μη πτυχιούχοι βοηθοί εργαστηρίων και μουσείων είχαν βαθμό και αποδοχές γραφέα α' τάξεως.

Με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου διορίσθηκαν με 3ετή θητεία ο πρώτος Πρύτανης και οι πρώτοι Κοσμήτορες, οι οποίοι αποτελούσαν το πρώτο Πρυτανικό Συμβούλιο. Στη Γενική Συνέλευση μπορούσαν να πάρουν μέρος τέσσερις έκτακτοι Καθηγητές. Η οικονομική διοίκηση του Πανεπιστημίου ενεργείτο από το Πρυτανικό Συμβούλιο και τον Πρύτανη.

Συμπερασματικά μετά από όσα προηγουμένως αναφέραμε, διαπιστώνουμε ότι οι σοβαρές πολιτικές συγκρούσεις, η εναλλαγή κυβερνήσεων και ιδεολογικών αντιπαραθέσεων ήταν από τα κύρια χαρακτηριστικά της περιόδου που μελετήθηκε. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές που ασκήθηκαν κατά την περίοδο που ερευνήσαμε είχαν ως κύριο στόχο να διαμορφώσουν ένα κοινό εκπαιδευτικό δίκτυο, το οποίο θα κάλυπτε όλες τις ανάγκες της ελληνικής επικράτειας. Όμως, οι ελλείψεις υλικοτεχνικών υποδομών, η ελλιπής επιμόρφωση των δασκάλων, η απουσία σύγχρονων διδακτικών μεθόδων αλλά και η χαμηλή επιχορήγηση από τον προϋπολογισμό του κράτους αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη τους.

Το αίτημα της άμεσης αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης ήταν πάντοτε ενεργό. Η αριθμητική αύξηση των δημοτικών σχολείων ή γυμνασίων δεν συνεπαγόταν πάντα με την ποιοτική αναβάθμισή τους. Από το 1887 και εφεξής, θα συνταχθούν μια σειρά από νομοσχέδια που στόχευαν στην αρτιότερη και συστηματικότερη οργάνωση της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Πολλά από τα νομοσχέδια περιλάμβαναν διατάξεις, που βελτίωναν τις συνθήκες εκπαίδευσης και οριοθετούσαν τα πλαίσια μέσα στα οποία αυτή θα έπρεπε να κινηθεί προκειμένου να υπάρχουν θετικά αποτελέσματα. Η μετάβαση από την χαμηλότερη στην αμέσως επόμενη βαθμίδα πραγματοποιούνταν μέσα από μια εξεταστική δοκιμασία, η οποία πιστοποιούσε τις γνώσεις του μαθητή. Σκοπός της εξεταστικής δοκιμασίας ήταν να διασφαλιστεί ένα συγκεκριμένο επίπεδο γνώσεων που έπρεπε να κατέχει ο μαθητής, προκειμένου στη συνέχεια να μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της επόμενης εκπαιδευτικής βαθμίδας.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1900, μια σειρά από νομοσχέδια για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης κατατέθηκαν προς συζήτηση στη Βουλή. Όμως τα περισσότερα δεν έγιναν νόμοι του κράτους. Η τύχη των εν λόγω νομοσχεδίων βρίσκονταν πάντα σε άμεση εξάρτηση με τις εκάστοτε πολιτικές-κυβερνητικές εξελίξεις.

Η οργάνωση και λειτουργία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης βασισμένη στον πρωταρχικό σχεδιασμό της στα διατάγματα του Όθωνα πορεύεται κατά την υπό εξέταση περίοδο χωρίς ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις - μεταβολές. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η οργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης επηρεαζόταν και αυτή άμεσα από τις κοινωνικές και οικονομικοπολιτικές μεταβολές που επικρατούσαν στη χώρα. Η λειτουργία του Πανεπιστημίου βρισκόταν πάντα υπό την άμεση εποπτεία του Υπουργείου επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως. Στις αρχές του 20ου αιώνα, πολλά νομοσχέδια κατατέθηκαν στη Βουλή, που είχαν ως στόχο της αναβάθμιση της διοικητικής και εκπαιδευτικής λειτουργίας του. Όμως, τα περισσότερα από αυτά δεν προχώρησαν. Οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις συνεχείς κυβερνητικές αλλαγές, που συνοδεύονταν τις περισσότερες φορές, με απολύσεις προσωπικού, επαναπροσλήψεις κ.α. αποτελούσαν σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα στις όποιες προσπάθειες θεσμικής και ιδεολογικής ανασυγκρότησης του ελληνικού πανεπιστημίου.

2.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο

Η εισαγωγή των υποψηφίων στο Πανεπιστήμιο αποτέλεσε ένα από τα μείζονα ζητήματα της εκπαιδευτικής ιστορίας του ελληνικού κράτους. Οι εξετάσεις εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο απασχόλησαν τη Σύγκλητο και το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του. Πολλές φορές κατατέθηκαν προς ψήφιση νομοσχέδια, όπως του Καλλιφρονά (1894), του Στάη (1900), του Στεφανόπουλου ή του Παναγιωτόπουλου (1910), που προέβλεπαν τη θεσμοθέτησή τους χωρίς όμως να ψηφισθούν και να γίνουν νόμοι του κράτους. Κύρια αιτία της πρόβλεψης του μέτρου αυτού ήταν η αυξημένη ζήτηση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Εκτός όμως από τον περιορισμό του αριθμού των εισακτέων στο Πανεπιστήμιο κρίθηκε απαραίτητη η οργάνωση και ο εκσυγχρονισμός του Πανεπιστημίου. Προς τούτο συστάθηκε ειδική κοινοβουλευτική επιτροπή παιδείας με προτάσεις της οποίας ψηφίσθηκε ο Οργανισμός του 1911. Για πρώτη

φορά στις προτάσεις της επιτροπής γινόταν αναφορά σε προβλήματα της μέσης εκπαίδευσης που συνδέονταν με την ανώτατη¹⁵⁷.

Την επομένη δεκαετία, ο αριθμός των πανεπιστημιακών σχολών αυξήθηκε με την Ανωτέρα Γεωπονική και την Ανωτέρα Δασολογική σχολή¹⁵⁸, την Ανωτάτη Γεωπονική σχολή Αθηνών¹⁵⁹, την Ανωτάτη σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης¹⁶⁰.

Μια από τις πρώτες συζητήσεις, που αφορούσαν στην θέσπιση εισιτηρίων εξετάσεων στην ανώτατη εκπαίδευση, έλαβε χώρα επί Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Α. Κουμουνδούρου το 1864. Η πρόταση αφορούσε στη συγκρότηση Επιτροπής από πανεπιστημιακούς Καθηγητές οι οποίοι θα εξέταζαν αν όλοι όσοι είχαν απολυτήριο γυμνασίου ήταν επαρκώς προετοιμασμένοι για την εγγραφή τους στο Πανεπιστήμιο. Όσοι μετά την εξέτασή τους κρίνονταν ανεπαρκείς, είχαν δυο επιλογές : η πρώτη να συμπληρώσουν τις γυμνασιακές σπουδές τους και να επαναλάβουν την εξέταση για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο και η δεύτερη να επιλέξουν μια διαφορετική κατεύθυνση, ανεξάρτητη από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση¹⁶¹. Η Βουλή δεν προχώρησε ποτέ στην κύρωση της πρότασης αυτής με νόμο, με αποτέλεσμα να μην εφαρμοστεί. Την ίδια χρονιά, ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Α. Κουμουνδούρος συγκάλεσε σύσκεψη ειδικών για τη λήψη μέτρων με στόχο τον περιορισμό της ευκολίας με την οποία εκδίδονταν τα απολυτήρια του γυμνασίου, προκειμένου να αναβαθμιστεί το επίπεδο της εκπαίδευσης. Το 1865, ακολούθησε η πρόταση του Ι. Σαρίπολου, ο οποίος είχε επηρεαστεί από το τρόπο εισαγωγής των υποψηφίων στο Γαλλικό

¹⁵⁷ Αννυ Βρυχέα και Κώστας Γαβρόγλου, *Απόπειρες μεταρρύθμισης της ανώτατης Εκπαίδευσης 1911-1981*, (Αθήνα: Σύγχρονα θέματα, 1982), 24-25

¹⁵⁸ Εισαγωγική έκθεση του Υπουργού Γεωργίας Γ. Καφαντάρη σε Συνεδρίαση της Βουλής. 4/24.11.1919, 2; Νόμος 1844/1920 «Περί Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής» ΦΕΚ 17/Α/22-1-1920, Νόμος 1853/1920 «Περί Ανωτέρας Δασολογικής Σχολής» ΦΕΚ 16/Α/21-1-1920

¹⁵⁹ Νόμος 1844/1920 «Περί Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής» ΦΕΚ 17/Α/22-1-1920. Με το Νομοθετικό Διάταγμα της 6^{ης} Οκτωβρίου 1927 «Περί προσαρτήσεως των Σχολών Ανώτατης Δασολογικής και Γεωπονικής εις το Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης», το οποίο κυρώθηκε και τροποποιήθηκε με το νόμο 3577/1928 αποφασίσθηκε η κατάργηση και μεταφορά της Δασολογικής Σχολής». Η Δασολογική Σχολή θα αρχίσει τη λειτουργία της αμέσως από το έτος 1927-28, το Τμήμα Γεωπονίας από το έτος 1928-29. Ο Νόμος 3894/1929 «Περί κυρώσεως Νομοθετικού Διατάγματος της 13^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως Νομοθετικών Διαταγμάτων της 28^{ης} Σεπτεμβρίου 1925 περί τροποποιήσεως διατάξεων των περί ανωτέρων σχολών Γεωπονικής και Δασολογικής νόμων και Β περί καταργήσεως θέσεων κλπ Ανωτέρων σχολών Γεωπόνων» ΦΕΚ 55/Α/16-2-1929 μετονόμασε την ανωτέρα γεωπονική σε ανωτάτη.

¹⁶⁰ Θα υπογράψουν υπέρ οι Πρωθυπουργοί Παπαναστασίου, Σοφούλης, Μιχαλακόπουλος, Πάγκαλος, Κονδύλης και οι Υπουργοί Παιδείας Λυμπερόπουλος, Μανέτας, Σπυρίδης, Χατζηκυριάκος, Παππάς και Νικολούδης.

¹⁶¹ Ευθύμιος Καστόρρης, *Τα κατά την ΑΓ πρωτανείαν του Εθνικού Πανεπιστημίου υπό Ευθυμίου Καστόρρη* (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Ιωάννου Αγγελοπούλου, 1873), 14

Πανεπιστήμιο. Σύμφωνα με την άποψη του οι υποψήφιοι φοιτητές θα έπρεπε να είχαν παρακολουθήσει μαθήματα της Φιλοσοφικής ή της Φυσικομαθηματικής σχολής και μετά από επιτυχή εξέτασή τους, θα λάμβαναν τον τίτλο του bachelier¹⁶² (δίπλωμα baccalaureat), ο οποίος θα τους επέτρεπε να παρακολουθήσουν ανώτερες σπουδές. Η εφαρμογή της πρότασης αυτής στα ελληνικά δεδομένα σήμαινε ότι οι μαθητές του γυμνασίου θα έπρεπε να παρακολουθούν για ένα έτος μαθήματα της Φιλοσοφικής. Η επιτυχής εξέταση στα μαθήματα αυτά θα επέτρεπε στους υποψηφίους την εγγραφή στη σχολή που τους ενδιέφερε. Τελικά και η πρόταση αυτή δεν εφαρμόστηκε. Στα σχέδια των Οργανισμών του 1868 (άρθρο 36)¹⁶³ και του 1870 (άρθρο 23)¹⁶⁴ αναφέρθηκε για πρώτη φορά ότι οι υποψήφιοι φοιτητές θα έπρεπε να εξετασθούν από Επιτροπή Καθηγητών του Πανεπιστημίου. Σκοπός της εξέτασης αυτής, θα ήταν η πιστοποίηση των γυμνασιακών γνώσεων των υποψηφίων, οι οποίες θα επέτρεπαν την παρακολούθηση των πανεπιστημιακών μαθημάτων. Η σχετική πρόταση προστέθηκε και στο σχέδιο του 1869 του Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Αντ. Μαυρομιχάλη με την αιτιολογία ότι πολλοί μαθητές του γυμνασίου εγγράφονταν «χωρίς να είναι αρκούντως παρεσκευασμένοι εις πανεπιστημιακάς σπουδάς»¹⁶⁵. Στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου του 1869 επί Υπουργού επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Δ. Σαράβα¹⁶⁶ διαπιστώθηκε η ανάγκη σύστασης της ανωτέρω Επιτροπής, η οποία απορρίφθηκε από τον Πρύτανη Παύλο Καλλιγά¹⁶⁷. Στο σχέδιο νόμου του 1869¹⁶⁸, όσοι είχαν

¹⁶²Félix Ponteil, *L'éveil des nationalités et le mouvement libéral (1815-1848)* (Παρίσι:Presses Universitaires de France, 1968),180-184, 266-268

¹⁶³Αναστάσιος Μαυρομιχάλης, «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 694, άρθρα 36-37 (1869), 1725 - 1726, Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018, <https://digital.lib.auth.gr/record/143213?ln=en>

¹⁶⁴Απόστολος Βακαλόπουλος, «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 752,753,754, άρθρα 23-24, (1870), 2212-2213. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143262/?ln=en>

¹⁶⁵Αναστάσιος Μαυρομιχάλης, «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 692, (1869), 1715; Αναστάσιος Μαυρομιχάλης, «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 693, (1869), 1722- 1726. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143212/?ln=en>; Αναστάσιος Μαυρομιχάλης, «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 694, άρθρα 36-37 (1869), 1725 - 1726. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143213/?ln=en>

¹⁶⁶ Δημήτριος Σαράβας, «Έκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου» και «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713 – 714, (1869), 1881 - 1893. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>

¹⁶⁷Παύλος Καλλιγάς, Λόγος εκφωνηθείς τη κε Οκτωβρίου 1870 υπό του πρώην Πρυτάνεως κ. Παύλου Καλλιγά, 7-8

¹⁶⁸Δημήτριος Σαράβας, «Έκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713, (1869), 1883. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>

απολυτήριο της Ριζαρείου σχολής εγγράφονταν στη Θεολογική σχολή χωρίς εξετάσεις. Οι αλλοδαποί κληρικοί εγγράφονταν στη Θεολογική σχολή μετά από εξετάσεις ενώπιον τριμελούς επιτροπής Καθηγητών της Θεολογικής. Η πρόταση για θεσμοθέτηση των εισιτηρίων εξετάσεων επαναλήφθηκε στο σχέδιο Κανονισμού του Βακαλόπουλου¹⁶⁹. Ο υποψήφιος θα έπρεπε να είχε συμπληρώσει το 16^ο έτος της ηλικίας του και να είναι κάτοχος απολυτηρίου γυμνασίου. Αν ο υποψήφιος δεν κρινόταν ικανός στις εξετάσεις για τις πανεπιστημιακές σπουδές, μπορούσε να λάβει μέρος σε νέα εξέταση αφού πρώτα επαναλάμβανε όλα τα μαθήματα της τετάρτης τάξεως του γυμνασίου. Ίσχυαν οι ίδιες προϋποθέσεις εισαγωγής του σχεδίου 1869 για τους υποψηφίους της Θεολογικής σχολής. Καμία σχετική αναφορά για τα ανωτέρω δεν έγινε στο σχέδιο νόμου του 1874, το οποίο τελικά δεν συζητήθηκε στη Βουλή.

Οι εν λόγω συζητήσεις επαναλαμβάνονταν πολλές φορές τις επόμενες δεκαετίες, γεγονός που καταδεικνυε τόσο το επείγον του θέματος, όσο και τον προβληματισμό τόσο της Πανεπιστημιακής κοινότητας όσο και της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας. Η βραχύβια παραμονή των ελληνικών κυβερνήσεων μετά την έξωση του Όθωνα και έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα δεν επέτρεπαν τη διαμόρφωση μια σταθερής και ενιαίας εκπαιδευτικής πολιτικής που θα συνέβαλε και στον έλεγχο του αριθμού των εισακτέων και στην οριστικοποίηση των προϋποθέσεων εισαγωγής των υποψηφίων. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλες τις ατελέσφορες προσπάθειες για την θέσπιση εισιτηρίων εξετάσεων σε όλα τα υφιστάμενα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, οι εξετάσεις εφαρμόστηκαν σε δυο μόνο σχολές με διαφορά αρκετών χρόνων, ως εξής: Οι υποψήφιοι του Πολυτεχνείου το διάστημα 1887-1888 κλήθηκαν να δώσουν για πρώτη φορά εισιτήριες εξετάσεις, ενώ το 1920 αυτές έγιναν για την εισαγωγή στην Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και την Ανώτατη Γεωπονική. Προϋπόθεση επιτυχούς συμμετοχής ήταν οι υποψήφιοι να λάβουν στα μαθήματα εξέτασης κατά μέσο όρο βαθμό 6 με άριστα το 10. Ακολούθησαν νέες προτάσεις για το ζήτημα της εισαγωγής των υποψηφίων στα Πανεπιστήμια. Το 1894, το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως προώθησε νομοσχέδιο για την εισαγωγή εισιτηρίων εξετάσεων, το οποίο όμως δεν

¹⁶⁹ Απόστολος Βακαλόπουλος, «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 752,753,754, άρθρα 23-24 (1870), 2212-2213. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143262/?ln=en>

τελεσφόρησε¹⁷⁰. Στις 3 Φεβρουαρίου 1894, ο Δημ. Καλλιφρονάς Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως της Κυβέρνησης του Χαρ. Τρικούπη υπέβαλε 13 νομοσχέδια στη Βουλή¹⁷¹ εκ των οποίων τα 5 αφορούσαν στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Στο σχέδιο «Περί δοκιμασίας των εις το Πανεπιστήμιον εισερχομένων» γινόταν λόγος για τη θεσμοθέτηση εισιτηρίων εξετάσεων ως ένα μέσο ελέγχου όσων από τους υποψηφίους είχαν προετοιμαστεί καταλλήλως¹⁷². Οι εξετάσεις ήταν μονόδρομος, καθώς θα συνέβαλαν στην «επείγουσα ανάγκη του καθαρισμού της χώρας»¹⁷³. Μάλιστα, το νομοσχέδιο αυτό θα ενίσχυε τον Νόμο του 1882 που ψηφίσθηκε επί Κυβέρνησης Χαρ. Τρικούπη, με σκοπό να δημιουργηθεί ένα σώμα καλά εκπαιδευμένων δημοσίων λειτουργών που θα γίνονταν μόνιμοι υπάλληλοι. Οι εξετάσεις αφορούσαν τα εγκύκλια μαθήματα, δηλαδή την ελληνική και λατινική γλώσσα, τα στοιχειώδη μαθηματικά, την ελληνική ιστορία και τη γαλλική γλώσσα. Η Εξεταστική Επιτροπή θα αποτελείτο «υπό κριτών και εξεταστών αδούλωντων», από Καθηγητές του Φιλολογικού και Μαθηματικού τμήματος της Φιλοσοφικής σχολής. Στο σχέδιο νόμου «περί δοκιμασίας των εις το Πανεπιστήμιον εισερχομένων» (άρθρο 2) απαλλάσσονταν από την εξέταση των λατινικών μόνο όσοι ήταν απόφοιτοι του λυκείου Αθηνών. Όσοι επιθυμούσαν να εγγραφούν, στο Φυσικό τμήμα της Φιλοσοφικής σχολής (άρθρο 3)¹⁷⁴, θα έπρεπε να εξεταστούν και στο μάθημα της φυσικής.

Κανένα από τα νομοσχέδια αυτά δεν συζητήθηκε στη Βουλή, καθώς προκηρύχθηκαν εκλογές στις 16 Απριλίου 1895. Στη συνέχεια, το 1895, η θέσπιση εισιτηρίων εξετάσεων προχώρησε με τη σύμφωνη γνώμη της Φιλοσοφικής σχολής, η οποία πρότεινε τη σύσταση ειδικής Εξεταστικής Επιτροπής. Η Επιτροπή από Καθηγητές της Θεολογικής, Φιλοσοφικής και Φυσικομαθηματικής σχολής, θα εξέταζε τους υποψηφίους στα λατινικά και ελληνικά (άρθρα 53-55)¹⁷⁵. Στη συνέχεια στο νομοσχέδιο Ι. Πετρίδη του 1896, υπήρχε πρόβλεψη οι εισιτήριες εξετάσεις να

¹⁷⁰ Εφημερίδα Εστία αρ. 18/23.3.1894 Έτος Α (ΙΘ), http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=46244&seg=; Εφημερίδα Εστία αρ. 254/16.11.1894, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=46238&seg=13111

¹⁷¹ Παράρτημα της Εφημερίδας της Βουλής, περίοδος ΙΓ, Σύνοδος Γ, 1894, 129-142

¹⁷² Εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου «Περί δοκιμασίας των εις το Πανεπιστήμιον εισερχομένων», (Αθήνα: Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, εκπαιδευτικά νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Δ. Καλλιφρονά, 1894), 13

¹⁷³ Στο ίδιο, 13

¹⁷⁴ Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. Εκπαιδευτικά νομοσχέδια.

¹⁷⁵ Γνωμοδότηση στο παράρτημα της Εφημερίδας της Βουλής της Α συνόδου της ΙΕ Βουλευτικής περιόδου, 1013-1014

διεξάγονται από τους Καθηγητές των σχολών της Θεολογικής, της Φιλοσοφικής και της Φυσικομαθηματικής. Τα μαθήματα που θα εξετάζονταν οι υποψήφιοι θα ήταν τα λατινικά τα αρχαία ελληνικά και ένα ακόμη μάθημα του γυμνασίου, οριζόμενο με κλήρο¹⁷⁶.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, εισιτήριες εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο προβλέπονταν στο σχέδιο του Οργανισμού του 1899. Όλοι οι υποψήφιοι έπρεπε να υποστούν την εισιτήρια δοκιμασία με μόνη εξαίρεση οι πτυχιούχοι της Ριζαρείου σχολής και των Θεολογικών σχολών της Χάλκης και των Ιεροσολύμων. Οι τελευταίοι μπορούσαν να εγγραφούν μόνο στη Θεολογική σχολή (άρθρο 29).

Παρόλες τις συζητήσεις και τις προτάσεις για την εφαρμογή εισιτηρίων εξετάσεων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, το απολυτήριο γυμνασίου αποτελούσε τη μοναδική προϋπόθεση εισαγωγής για όλους τους υποψηφίους. Στην έκθεση περί του Οργανισμού του Πανεπιστημίου, όπως δημοσιεύτηκε στην «Εφημερίδα των Φιλομαθών¹⁷⁷», τα απολυτήρια γυμνασίου θα έπρεπε να μη χορηγούνται «κατά συγκατάβαση». Αυτό προϋπέθετε από τη μια πλευρά ότι οι γυμνασιακοί σύλλογοι θα έπρεπε να είχαν βεβαιωθεί ότι οι απόφοιτοι ήταν επαρκώς προετοιμασμένοι για την επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα και από την άλλη ότι οι μαθητές θα κατανοούσαν τη σημασία τη σωστής και συνεπούς προετοιμασίας τους, προτού συνέχιζαν τις σπουδές τους στο Πανεπιστήμιο. Η κατάλληλη γυμνασιακή εκπαίδευση θα συνέβαλε στην καλύτερη απόδοση των αποφοίτων του γυμνασίου στις Ανώτατες Σπουδές. Επίσης, οι Γυμνασιάρχες και οι Καθηγητές των Ελληνικών γυμνασίων, όπως είχε συμβεί και στην Γαλλία, θα απαλλάσσονταν από πιέσεις και απειλές των οικογενειών των μαθητών που απαιτούσαν τη χορήγηση των απολυτηρίων σε μαθητές που δεν είχαν παρακολουθήσει ή δεν είχαν λάβει σωστή εγκύκλια εκπαίδευση.

Απολυτήρια γυμνασίου λάμβαναν δύο ακόμα κατηγορίες μαθητών : αυτοί που είχαν παρακολουθήσει μαθήματα κατ' οίκον και αυτοί στα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Η «κατ' οίκον» εκπαίδευση αφορούσε όλους όσοι ήθελαν να έχουν πιο εξειδικευμένη

¹⁷⁶ Δημήτριος Πετρίδης, «Προς την βουλήν [Εισηγητική Έκθεση] και Σχέδιον Νόμου Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Β' Συνόδου της ΙΔ' βουλευτικής περιόδου, άρθρα 53-55 (Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1896), 374-375.

¹⁷⁷ Δημήτριος Σαράβας, «Έκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713, (1869), 1883. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>; Στις 2.12.1868 ο Υπουργός επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαίδευσως Α. Μαυρομιχάλη πρόσθεσε με το άρθρο 36 στον Οργανισμό του Πανεπιστημίου το εξής: όσοι έχουν απολυτήριο του κράτους ή ισόβαθμου εκπαιδευτηρίου του εξωτερικού να εξετάζονται για την επάρκεια των γνώσεων τους

και προσωπική μόρφωση από το 1881¹⁷⁸. Η κατ' οίκον διδασκαλία έπρεπε να πιστοποιηθεί με ένορκα πιστοποιητικά, των οποίων η εγκυρότητα εξεταζόταν από το Γυμνασιάρχη και αποφαιζόταν αν ο μαθητής θα έπρεπε να υποβληθεί σε απολυτήριο εξέταση σε ένα από τα δημόσια γυμνάσια των Αθηνών¹⁷⁹. Κάποιες φορές, διαπιστώθηκε μετά από ελέγχους ότι τα πιστοποιητικά που είχαν χορηγηθεί στους μαθητές προέρχονταν από Καθηγητές, που δεν τους δίδαξαν στην πραγματικότητα ή δίνονταν και από συνταξιούχους εκτός από τους εν ενεργεία Καθηγητές¹⁸⁰. Το 1891, τροποποιήθηκε¹⁸¹ η διαδικασία αυτή και υποχρέωσε όσους επέλεγαν να ακολουθήσουν την κατ' οίκον διδασκαλία, να υποστούν απολυτήριες εξετάσεις στο δημόσιο γυμνάσιο. Η επιτυχία στις εξετάσεις αυτές θα τους επέτρεπε την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο. Το Διάταγμα της 15^{ης} Απριλίου 1892, όριζε ότι όσοι είχαν λάβει κατ' οίκον εκπαίδευση ή σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια της χώρας ή του εξωτερικού όφειλαν να λάβουν μέρος σε απολυτήριες εξετάσεις ενώπιον Επιτροπής, η οποία απαρτιζόταν από πέντε Γυμνασιάρχες, δύο Καθηγητές ελληνικών, δύο Καθηγητές Μαθηματικών, ένα Καθηγητή φυσικής και δυο Καθηγητές γαλλικών. Το ανωτέρω Διάταγμα ανεκλήθη με τα Διατάγματα της 22^{ης} Ιουνίου 1892 και της 18^{ης} Αυγούστου. Υποχρέωση των υποψηφίων ήταν να υφίστανται οι κατ' οίκον διδασκόμενοι απολυτήρια εξέταση σε δημόσιο γυμνάσιο.

Ένα άλλο σημείο που χρήζει ιδιαίτερου σχολιασμού ήταν ότι οι κατ' οίκον διδασκόμενοι επέλεγαν να υποστούν την απολυτήρια εξέταση τους στα γυμνάσια των επαρχιών λόγω της ευκολίας της δοκιμασίας. Επιπλέον, δεν υπήρχε μια διαδικασία που θα ήλεγχε την ταυτοπροσωπία των συμμετεχόντων στην απολυτήρια εξέταση. Οι μαθητές που παρακολουθούσαν μαθήματα σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια όφειλαν μετά το πέρας των μαθημάτων να καταθέσουν πιστοποιητικά θεωρημένα από το

¹⁷⁸ Διάταγμα της 12^{ης} Απριλίου 1881 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ' οίκον ή εν ιδιωτικώ παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα»

¹⁷⁹ Στο ίδιο

¹⁸⁰ Σήφης Μπουζάκης, *Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005)*, Τεκμήρια Ιστορίας, Τεύχος Α, (Αθήνα: Gutenberg, 2006), 4. Μετά από έλεγχο που διενεργήθηκε από το Υπουργείο το 1897 αποδείχθηκε ότι πολλά πιστοποιητικά είχαν δοθεί από εν ενεργεία Καθηγητές που εργάζονταν ως δημοδιδάσκαλοι σε άλλες περιοχές από αυτές που δίδασκαν τους μαθητές, τους οποίους έλεγαν ότι δίδασκαν. Η Δικαιοσύνη δεν προχώρησε σε διώξεις λόγω απουσίας δόλου. Οι κατ' οίκον διδασκόμενοι έπρεπε να παρουσιάσουν απολυτήριο ελληνικού σχολείου και ένορκα πιστοποιητικά ότι είχαν διδαχθεί τα μαθήματα από Καθηγητές ενώ οι διδασκόμενοι των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων έπρεπε να καταθέτουν πιστοποιητικά.

¹⁸¹ Διάταγμα της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1891 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ' οίκον ή εν ιδιωτικώ παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα»; Διάταγμα της 18^{ης} Αυγούστου 1892 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθημάτων των Βασιλικών διαταγμάτων» ΦΕΚ 293/Α/22-8-1892

επιβλέποντα Γυμνασιάρχη. Οι μαθητές που προέρχονταν από την αλλοδαπή όφειλαν να επικυρώσουν τα πιστοποιητικά σπουδών τους είτε από την ελληνική προξενική αρχή είτε από τον αρχιερέα ή «υπό της εγχωρίου δημογεροντίας»¹⁸². Με το Νόμο ΒΤΒ του 1895¹⁸³ ο μαθητής του γυμνασίου ή ελληνικού σχολείου που ήθελε να υποστεί την εξέταση του προβιβασμού ή της απόλυσης μετά το τέλος των μαθημάτων, έπρεπε πρώτα να καταταχθεί στην τετάρτη τάξη του γυμνασίου (ανώτατη) και μετά την τακτική παρακολούθηση της να προαχθεί. Το μέτρο αυτό δεν είχε αναδρομική ισχύ για τους ήδη διδαχθέντες μαθητές κατ' οίκον. Εκτός από τα απολυτήρια γυμνασίου που ήταν απαραίτητα για την εισαγωγή στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, με το Νόμο 2191/1920 «Περί ιδρύσεως της Ανώτατης Σχολής Εμπορικών Σπουδών» ΦΕΚ 133/Α/18-6-1920 γίνονταν δεκτοί όσοι είχαν απολυτήριο δημόσιας ημεδαπής Εμπορικής σχολής ή ομοταγούς ελληνικής αναγνωρισμένης από το κράτος ή ομοταγούς σχολής αλλοδαπής αναγνωρισμένης από το Διδακτικό Συμβούλιο ή απολυτήριο γυμνασίου ή ομοταγούς ελληνικού ή αλλοδαπού αναγνωρισμένου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Σε αυτήν τη σχολή εισάγονταν μετά από εισιτήριες εξετάσεις στη λογιστική και στα εμπορικά μαθήματα. Δεκτοί γίνονταν και οι ακροατές. Η εν λόγω σχολή είχε μεγάλη απήχηση στους υποψηφίους, για το λόγο ότι μετά το τέλος των σπουδών τους οι πτυχιούχοι είχαν τη δυνατότητα να καταλάβουν και δημόσιες θέσεις.

Κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου δεν ήταν μόνοι οι ημεδαποί υποψήφιοι αλλά και οι αλλοδαποί, οι οποίοι όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, μπορούσαν να αποκτήσουν απολυτήριο γυμνασίου μετά την επιτυχή εξέτασή τους από Εξεταστική Επιτροπή Καθηγητών του Πανεπιστημίου. Η κατάργηση της Εξεταστικής Επιτροπής τον Σεπτέμβριο του 1863 λόγω της αναγνώρισης των αλλοδαπών εκπαιδευτηρίων ως ισότιμων προς τα γυμνάσια του Ελληνικού κράτους, συνέβαλε στην ισότιμη πρόσβαση ημεδαπών και αλλοδαπών στα Πανεπιστήμια. Το 1874, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου όρισε ότι τα απολυτήρια του γυμνασίου του εξωτερικού ίσχυαν, αρκεί να πληρούσαν τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) να διδάσκονταν τα ίδια μαθήματα με εκείνα των Ελληνικών γυμνασίων και να είχαν τουλάχιστον πτυχιούχους Καθηγητές, β) να κοινοποιούσαν κάθε χρόνο στο

¹⁸² Διάταγμα της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1891 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ' οίκον ή εν ιδιωτικό παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα», άρθρα 53-58

¹⁸³ Νόμος ΒΤΒ της 12^{ης} Ιουλίου 1895 «Περί εξετάσεων εν τοις γυμνασίοις»

Πανεπιστήμιο τα προγράμματα των μαθημάτων και γ) να μη δέχονταν σε απολυτήριες εξετάσεις μαθητές από τα γυμνάσια του Ελληνικού κράτους¹⁸⁴.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η εισαγωγή στις σχολές ανώτατης εκπαίδευσης απαιτούσε την κατοχή απολυτηρίου από τους υποψήφιους φοιτητές. Υπήρχαν όμως και κάποιες σχολές, όπως το Φαρμακευτικό Σχολείο, το Φροντιστήριο και η σχολή Βιομηχάνων και Τεχνών, για τις οποίες διαφοροποιούνταν οι προϋποθέσεις εισαγωγής τους σε αυτές. Στα εν λόγω Εκπαιδευτικά Ιδρύματα εφαρμόζονταν διαφορετικές διαδικασίες εισαγωγής όπως παρακάτω:

Για το Φαρμακευτικό σχολείο και Φροντιστήριο (1838)¹⁸⁵ οι προϋποθέσεις εισαγωγής ήταν αρχικά κοινές: οι υποψήφιοι όφειλαν να είναι κάτοχοι απολυτηρίου Ελληνικού σχολείου, να γνωρίζουν λατινικά, να είναι άνω των 16 ετών και να έχουν τετραετή προϋπηρεσία σε Φαρμακοπωλείο. Το 1843, για την εισαγωγή στο Φαρμακευτικό σχολείο¹⁸⁶ οι υποψήφιοι έπρεπε να διαθέτουν ενδεικτικό της Α' γυμνασίου και αργότερα Γ' τάξεως του γυμνασίου κατόπιν θεωρητικής και πρακτικής δοκιμασίας¹⁸⁷. Το 1875, η δοκιμασία περιορίστηκε μόνο στο πρακτικό μέρος¹⁸⁸, ενώ γίνονταν δεκτοί όσοι ήταν 18 ετών. Η ηλικία αποδεικνυόταν με μάρτυρες. Επιπλέον, θα έπρεπε να είχαν αρχικά τρία χρόνια πρακτικής δοκιμασίας, τα οποία αργότερα μειώθηκαν στα δύο έτη¹⁸⁹ και έπειτα στο ένα¹⁹⁰. Το Νομοσχέδιο της 14^{ης} Ιουλίου 1899 «Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου εν Αθήναις»¹⁹¹, προέβλεπε ότι ο υποψήφιος του Φαρμακευτικού Σχολείου έπρεπε να είναι κάτοχος απολυτηρίου γυμνασίου ή λυκείου. Το 1905, το Φαρμακευτικό σχολείο προσαρτήθηκε στη Φυσικομαθηματική σχολή, ενώ από το 1911-1922 στην Ιατρική και κατέστη ισότιμο με τα άλλα τμήματα της Φυσικομαθηματικής σχολής. Η εξομοίωση του Φαρμακευτικού σχολείου με τις υπόλοιπες Ανώτατες σχολές είχε ως αποτέλεσμα να

¹⁸⁴ Λόγος εκφωνηθείς τη λ' Νοεμβρίου 1875 ημέρα της επίσημης εγκαθιδρύσεως των νέων Αρχών του Εθνικού Πανεπιστημίου, «Περί των κατά την Πρυτανείαν του ακαδημαϊκού έτους 1874-1875 πεπραγμένων», Αθήνα 1876, 6-7

¹⁸⁵ Διάταγμα της 15^{ης}/27^{ης} Ιουλίου 1838 «Περί συστάσεως καθέδρας Φαρμακολογίας»

¹⁸⁶ Διάταγμα της 4^{ης}/16^{ης} Μαΐου 1843 «Περί συστάσεως του Φαρμακευτικού Σχολείου»(άρθρο Α & Γ)

¹⁸⁷ Διάταγμα της 21^{ης} Οκτωβρίου 1856 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών» άρθρα 1 και 6

¹⁸⁸ Διάταγμα της 17^{ης} Ιουνίου 1874 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών»; Διάταγμα της 15^{ης} Νοεμβρίου 1875 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθητών του Φαρμακευτικού σχολείου»

¹⁸⁹ Διάταγμα της 21^{ης} Οκτωβρίου 1856 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών»

¹⁹⁰ Διάταγμα της 17^{ης} Ιουνίου 1874 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών»; Διάταγμα της 15^{ης} Νοεμβρίου 1875 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθητών του Φαρμακευτικού σχολείου»

¹⁹¹ Νομοσχέδιο της 14^{ης} Ιουλίου 1899

εναρμονιστούν οι προϋποθέσεις εισαγωγής των υποψηφίων του σχολείου αυτού με τις υπόλοιπες σχολές. Επιπλέον, οι υποψήφιοι, εκτός των ανωτέρω δικαιολογητικών, θα έπρεπε να προσκομίσουν μια επικυρωμένη βεβαίωση από το Πρωτοδικείο ή Ειρηνοδικείο ή Προξενικό δικαστήριο του φαρμακοποιού δίπλα στον οποίο μαθήτευσαν τουλάχιστον για ένα χρόνο, με σκοπό να υποστούν τις εισιτήριες εξετάσεις ενώπιον Τριμελούς Επιτροπής Καθηγητών της Φιλοσοφικής σχολής¹⁹². Οι ανωτέρω προϋποθέσεις εισαγωγής ίσχυαν για όλους τους ημεδαπούς ή αλλοδαπούς υποψηφίους φοιτητές που μιλούσαν την ίδια γλώσσα αλλά και για όσους ήθελαν να μεταγραφούν στο Φαρμακευτικό σχολείο. Οι αλλόγλωσσοι φοιτητές μπορούσαν να εγγραφούν στο Πανεπιστήμιο αφού επιτύγχαναν στις εισιτήριες εξετάσεις της χώρας τους.

Το 1887 συστάθηκε σχολείο των Βιομηχάνων Τεχνών¹⁹³, το οποίο περιλάμβανε δυο Ανώτατες σχολές : α) τη σχολή των Πολιτικών Μηχανικών («*δια τε τας δημοσίας και ιδιωτικής ανάγκας καταλλήλους προς κατασκευήν οδών, γεφυρών, σιδηροδρόμων, υδραυλικών έργων και οικοδομών*») και Μηχανουργών και β) τη σχολή των Γεωμετρών και Εργοδηγών. Οι υποψήφιοι για την εισαγωγή στις εν λόγω σχολές έπρεπε να είχαν φοιτήσει σε πρακτικό λύκειο (1886) και μετά την επιτυχή εισιτήρια δοκιμασία τους, μπορούσαν να εγγραφούν στην τετραετούς διάρκειας σχολή των Πολιτικών Μηχανικών και Μηχανουργών. Όσοι είχαν φοιτήσει σε γυμνάσιο έπρεπε να δοκιμαστούν στις εξετάσεις του πρακτικού λυκείου και στις εισιτήριες δοκιμασίες για την ανώτατη εκπαίδευση. Στις διετούς σχολές Γεωμετρών και Εργοδηγών εγγράφονταν οι απόφοιτοι της Ε΄ τάξεως του πρακτικού λυκείου και της Β΄ τάξεως γυμνασίου. Τα μαθήματα που εξετάζονταν για την σχολή των εργοδηγών ήταν η θεωρητική αριθμητική, γεωμετρία και άλγεβρα μέχρι τις δευτεροβάθμιες εξισώσεις. Τα μαθήματα για τις σχολές των Πολιτικών Μηχανικών και των μηχανουργών ήταν άλγεβρα γεωμετρία, επίπεδος τριγωνομετρία, αρχές περιγραφικής γεωμετρίας, φυσική, χημεία (μεταλλοειδή) και σχεδιάσεις. Σκοπός της εφαρμογής των εξεταστικών διαδικασιών (1887) ήταν ο περιορισμός του αριθμού των εισαγομένων, καθώς πριν από το 1887 οι υποψήφιοι για κάθε ειδικότητα ήταν

¹⁹²Κώστας Παπαπάνος, *Χρονικό-Ιστορία της Ανωτάτης μας Εκπαίδευσης*, (Αθήνα: Εκδόσεις Pierce College, 1970), 46

¹⁹³Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Νόμου ΑΦΜΑ 27^{ης} Μαΐου/20^{ης} Ιουνίου 1887 ΦΕΚ159/Α/20-6-1887 «Περί Οργανισμού του εν Αθήναις Σχολείου των Βιομηχάνων Τεχνών», η ίδρυση του Σχολείου Βιομηχάνων οφειλόταν στην απουσία εξειδικευμένου προσωπικού (π.χ. μηχανικούς κλπ.) σε πιο πρακτικούς τομείς

δυο περίπου εκατοντάδες, ενώ μετά την καθιέρωση των πρώτων εισαγωγικών εξετάσεων έφτασαν τους 13¹⁹⁴.

Στο νομοσχέδιο «*Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου εν Αθήναις*» της 14^{ης} Ιουλίου 1899¹⁹⁵, επί Υπουργίας Α. Ευταξία, η μέση εκπαίδευση προβλεπόταν σε δυο κύκλους, εκ των οποίων ο δεύτερος κύκλος οδηγούσε στο Πανεπιστήμιο. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Α. Ευταξίας ζήτησε τη σύσταση μιας Επιτροπής, από όλες τις πολιτικές πλευρές, η οποία θα μελετούσε το ζήτημα εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο¹⁹⁶. Στο νομοσχέδιο αυτό, θεωρήθηκε απαραίτητη προϋπόθεση εισαγωγής το απολυτήριο λυκείου αλλά και η επιτυχής δοκιμασία των υποψηφίων σε εισαγωγικές εξετάσεις. Εξαιρέθηκαν μόνο όσοι είχαν πτυχίο της Εκκλησιαστικής Ριζαρείου σχολής και των εν Χάλκη και Ιεροσολύμων Θεολογικών Σχολών για την εισαγωγή τους στην Θεολογική σχολή. Οι τελευταίοι δεν μπορούσαν να μεταγραφούν σε άλλη σχολή. Όσοι ήθελαν να μεταγραφούν από τη Θεολογική ή Νομική ή Φιλοσοφική σχολή στη Φυσικομαθηματική ή Ιατρική και αντίστροφα όφειλαν να περάσουν εκ νέου εισαγωγικές εξετάσεις¹⁹⁷.

¹⁹⁴Κώστας Μπίρης, *Η ιστορία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου*, (Αθήνα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, 1957)

¹⁹⁵Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι. Άγνοια αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο Μεσοπόλεμο*, (Αθήνα: Κέδρος, 1992), 28. Στην εισηγητική έκθεση αναφέρεται ότι τα νομοσχέδια του 1899 "αποτελούσι σπουδαιότατην και δυνάμεθα να είπωμεν την πρώτην επιστημονικήν συμβολήν εις την μελέτην των εκπαιδευτικών ημών πραγμάτων" Δημήτρης Γληνός, «Γενική Εισηγητική Έκθεσις εις τα Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια», στα Άπαντα, επιμ. Ηλιού,Φ, τ. Β σημειώσεις Φίλιππος Ηλιού (Αθήνα: Θεμέλιο, 1983),230. Στη συνέχεια επισημαίνονται τα κυριότερα σημεία ως προς τα οποία διαφοροποιούνται τα Νομοσχέδια του 1913: προτείνουν ενιαίο ομοιόμορφο και κοινό εξαετές δημοτικό, που θα παρέχει σε όλα τα παιδιά την ίδια ηθική, εθνική και θρησκευτική αγωγή, σε αντίθεση με το διαχωρισμό της δημοτικής εκπαίδευσης σε κατώτερο και ανώτερο κύκλο που προέβλεπαν τα Νομοσχέδια του 1899. Προτείνουν επίσης να αρχίζει η μέση εκπαίδευση μετά το τέλος του δημοτικού και να διαιρείται σε δύο κύκλους, ο συντομότερος των οποίων θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών της μέσης τάξης και ο εκτενέστερος στις ανάγκες των παιδιών της ανώτερης (στο ίδιο, σ. 235-237.); Νομοσχέδιον περί Δημοτικής Εκπαίδευσης, 1 Νοεμβρίου 1899 (Αθ. Ευταξίας), σ. 1-22. Η έκθεση αναφέρεται επίσης στα νομοσχέδια των υπουργών Γ.Ν. Θεοτόκη (1889), Σ. Στάη (1908) και Απ. Αλεξανδρή (1912) Δημήτρης Γληνός, «Γενική Εισηγητική Έκθεσις εις τα Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια», στα Άπαντα, επιμ. Ηλιού,Φ, τ. Β σημειώσεις Φίλιππος Ηλιού, (Αθήνα: Θεμέλιο, 1983), 203. Σημειώνουμε ότι το "Σχέδιον Νόμου περί οργανώσεως της γυναικείας Εκπαίδευσης" του Σ. Στάη προέβλεπε υποχρεωτική εξαετή δημοτική μόρφωση για όλα τα κορίτσια. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, οι απόφοιτες του δημοτικού θα μπορούσαν να φοιτήσουν στις διεισείς αγρονομικές, οικοκυρικές και χειροτεχνικές Σχολές που επρόκειτο να ιδρυθούν ή να παρακολουθήσουν το παρθεναγωγείο. Οι απόφοιτες του παρθεναγωγείου θα μπορούσαν να συνεχίσουν στο γυμνάσιο και λύκειο και στο Πανεπιστήμιο ή να φοιτήσουν στις βιοτεχνικές, καλλιτεχνικές και εμπορικές σχολές, στις σχολές δημόσιων υπηρεσιών ή στο Διδασκαλείο. «Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό τον Υπουργόν των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Σ. Στάη κατά Νοέμβριον του 1908», Έκδοση Εθνικού Τυπογραφείου, 14.

¹⁹⁶Εφημερίδα συζητήσεως της Βουλής, συνεδρίαση 77/14.7.1899, 1567

¹⁹⁷Αθανάσιος Ευταξίας, «Νομοσχέδιον Περί Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α΄ Συνόδου της ΙΕ΄ βουλευτικής περιόδου άρθρο 29 (Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899), 1023-1024

Τα ανωτέρω νομοσχέδια έλαβαν θετικές κριτικές από τον Α. Δημαρά, επειδή ήταν «σημαντικά» γιατί ήταν πληρέστερα και επιστημονικά τεκμηριωμένα¹⁹⁸. Ο Δ. Γληνός και ο Α. Δελμούζος αναγνώριζαν ότι ανταποκρίνονταν καλύτερα στις ανάγκες της ελληνικής εκπαίδευσης¹⁹⁹ αλλά τελικά και αυτά δεν ψηφίστηκαν λόγω της βαθιάς κρίσης στην οποία βρισκόταν η ελληνική κοινωνία²⁰⁰.

Είναι βέβαιο ότι οι εισιτήριες εξετάσεις ως μέτρο υποδήλωναν την ανάγκη να διασφαλισθεί το υψηλό επίπεδο των φοιτητών ώστε να είναι ικανοί να παρακολουθήσουν τα πανεπιστημιακά μαθήματα αλλά και την ανάγκη να περιοριστεί η ροή των νέων προς το Πανεπιστήμιο. Οι υποψήφιοι φοιτητές οι οποίοι θα είχαν υποστεί εισιτήριες εξετάσεις από το δημοτικό προς το γυμνάσιο και από το γυμνάσιο προς το λύκειο έχοντας παρακολουθήσει το κατάλληλο πρόγραμμα θα είχαν προετοιμαστεί για τις αντίστοιχες (θετικές ή θεωρητικές) πανεπιστημιακές σπουδές. Το πρόβλημα της υπερπληθώρας και της μη επαρκούς προετοιμασίας των υποψηφίων φοιτητών όφειλε να ενταχθεί μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα συνολικά, με κατάλληλη προετοιμασία των υποψηφίων φοιτητών, αλλά και με τη θεσμοθέτηση άλλων εκπαιδευτικών δομών, όπως τον πρακτικό κύκλο του δημοτικού σχολείου και το δίκτυο των «ειδικών (εμπορικών και βιομηχανικών) και επαγγελματικών καθόλου Σχολών» κατώτερων και ανώτερων, τις οποίες η Κυβέρνηση υποσχόταν να ιδρύσει²⁰¹.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι έντονες αντιθέσεις που υπήρχαν ανάμεσα στην ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα και στον γραφειοκρατικό μηχανισμό, ανάμεσα στους αγρότες και στους μεγαλοκτηματίες, ανάμεσα στην εργατική τάξη και στους κεφαλαιοκράτες²⁰² αναδείκνυαν την πάλη σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Η επιρροή της αντίθεσης αυτής απεικονίστηκε σε γεγονότα, όπως στα «Ευαγγελικά», στα «Ορεστειακά», στη στάση στο Γουδί το 1909 και στην ανάληψη της διακυβέρνησης από τον Ελ. Βενιζέλο. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τον διπλασιασμό των ελληνικών εδαφών ως συνέπεια των Βαλκανικών Πολέμων, επέφεραν αλλαγές στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, ενώ παράλληλα έκριναν επιτακτική την

¹⁹⁸ Δημαράς, ο.π. τόμος Β,19

¹⁹⁹ Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι. Άγνοια αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο Μεσοπόλεμο*, (Αθήνα: Κέδρος, 1992),22

²⁰⁰ Στο ίδιο, 26

²⁰¹ Αθανάσιος Ευταξίας, Βουλευτής Λοκρίδος, *Τα νομοσχέδια του υπουργείου της παιδείας*, (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου,1900), 22-23.

²⁰² Μάριος Νικολινάκος, *Μελέτες πάνω στον ελληνικό καπιταλισμό*, (Αθήνα: Λιβάνης-Νέα Σύνορα,1991), 40

ανάγκη προσαρμογής της εκπαίδευσης στις νεοδιαμορφωμένες κοινωνικές και οικονομικές καταστάσεις. Η πρώτη προσπάθεια σημειώθηκε με ένα εκ των νομοσχεδίων, τα οποία υπέβαλε ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδευσεως Σπ. Στάης (12 Νοεμβρίου 1900) *«Περί εξετάσεων εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω»*. Η επιχειρηματολογία που χρησιμοποιήθηκε για τη στήριξη των εισιτήριων εξετάσεων συνέπιπτε με αυτή που είχε χρησιμοποιήσει ο Δημ. Καλλιφρονάς²⁰³ έξι χρόνια νωρίτερα. Το επιχείρημα βασιζόταν πάνω στην κακή κατάσταση στην οποία βρισκόταν η μέση εκπαίδευση αλλά και *«ένεκα των εν τοις γυμνασίοις κειμένων δυσεπανόρθωτων ελλείψεων»*²⁰⁴. Οι εισιτήριες εξετάσεις σε συνδυασμό με τα εκπαιδευτικά τέλη θα αποτελούσαν ανασταλτικούς παράγοντες εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο, υποψηφίων που δεν είχαν τις απαραίτητες γνώσεις για την παρακολούθηση των επιστημονικών μαθημάτων.

Ακολούθησε το 1906 το νομοσχέδιο *«Περί δοκιμασίας των εις το Εθνικόν Πανεπιστήμιον εγγραφομένων»* του Ανδρ. Στεφανόπουλου.²⁰⁵ Ο συντάκτης της εισηγητικής έκθεσης αιτιολογούσε την άποψή του *«επειδή δε τα ημέτερα γυμνάσια και δι' άλλους μεν λόγους, μάλιστα δι' έλλειψιν ικανών οργάνων και στοιχείων επί μακρόν χρόνον δεν δύνανται να προαλείψωσιν αρκούντως προς την ανωτέραν εκπαίδευσίν τους εις αυτά φοιτώντας νέους, ουκ ολίγοι δε τούτων πλανώμενοι προσέρχονται εις ταύτην γυμνοί των αναγκαίων εφοδίων και ναυαγούσιν ύστερον επί ζημία και εαυτών και του έθνους, εκρίθη αναγκαίον να δοκιμάζονται οι θέλοντες να πορευθώσι την μακράν, επίπονον και πολυδάπανον οδόν των επιστημών»*²⁰⁶. Στη συνέχεια κατατέθηκαν τα νομοσχέδια περί εφαρμογής των εισιτήριων εξετάσεων του Ανδ. Παναγιωτόπουλου στις 25 Οκτωβρίου 1910 αλλά δεν ψηφίσθηκαν, καθώς διαλύθηκε η Βουλή τον Ιούνιο του 1910. Στην εισηγητική έκθεση αναφερόταν μεταξύ άλλων ότι: *«το μέτρον τούτο αναμφιβόλως, ενώ θ' αποτελέση έλεγχον της εν τοις διαφόροις γυμνασίοις ημών τελουμένης διδακτικής εργασίας και θα ανυψώση αυτά προσηκόντως και παροτρύνη εις*

²⁰³ Η εισηγητική έκθεση αναφέρει για το νομοσχέδιο του 1894 ότι «προ εξ ετών ακριβώς ο εξ Αττικής βουλευτής και υπουργός τότε επί της Δημοσίας Εκπαίδευσης κ. Δ. Καλλιφρονάς υπέβαλε εις την Βουλήν σχέδιον μου περί δοκιμασίας των εις το Πανεπιστήμιον εισερχομένων αποφοίτων των γυμνασίων μετ' εκθέσεως εξηγήσεως ικανώς τους λόγους του νομοσχεδίου του»

²⁰⁴ Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «Περί εξετάσεων εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω» Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης(1900). Εκπαιδευτικά νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Υπουργού Σ. Ε. Στάη (Αθήνα: Τυπογραφείον Εστία Κ. Μαισενρ και Ν. Καργαδούρη, 1900),15

²⁰⁵ Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Εκτάκτου συνόδου της ΙΖ' βουλευτικής περιόδου 1906, (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου και lithογραφείου,1906), 65

²⁰⁶ Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «περί δοκιμασίας των εις το Εθνικόν Πανεπιστήμιον εγγραφομένων», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Εκτάκτου συνόδου της ΙΖ' βουλευτικής περιόδου 1906, (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου και lithογραφείου,1906), 65

άμιλλαν, θα βελτιώσει συγχρόνως μεγάλως και τα αποτελέσματα της εν τω Πανεπιστημίου διδασκαλίας δια της εισαγωγής φοιτητών εν αυτώ, επαρκώς και ειδικώς παρεσκευασμένων όπως παρακολουθήσωσι τας πανεπιστημιακάς παραδόσεις». Η εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων δεν θα περιοριζόταν στα ήδη υπάρχοντα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα αλλά θα αποτελούσε και προϋπόθεση για όσα θα ιδρύονταν στο μέλλον.

Ακολούθησαν τα νομοσχέδια του 1913²⁰⁷ και του 1917, εκ των οποίων τα πρώτα συντάχθηκαν από την Κυβέρνηση του Φιλελεύθερου κόμματος με αρχηγό τον Ελ. Βενιζέλο. Τα νομοσχέδια του 1913 προέβλεπαν ότι οι δύο κύκλοι του γυμνασίου θα οδηγούσαν ύστερα από εισαγωγικές εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο, στην Ανώτατη Τεχνική σχολή (πρόδρομος του ΕΜΠ) και στην σχολή Ευελπίδων. Στην εισηγητική έκθεση των νομοσχεδίων που υπέβαλε ο Υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδείσεως, Ι. Τσιριμώκος τον Νοέμβριο του 1913 σημείωνε ότι το εξαετούς διάρκειας γυμνάσιο θα διαιρούνταν σε δυο τμήματα: στο φιλολογικό, του οποίου το απολυτήριο θα παρείχε δικαίωμα εγγραφής στη Φιλολογική, Νομική και Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου και στο πρακτικό του οποίου το απολυτήριο θα επέτρεπε την εισαγωγή στην Φυσικομαθηματική, Ιατρική και το Φαρμακευτικό Σχολείο και μετά από δοκιμασία στο Ανώτατο Τεχνικό Εκπαιδευτήριο και στην Στρατιωτική σχολή των Ευελπίδων. Οι ανωτέρω μεταρρυθμίσεις, τελικά και αυτές δεν πραγματοποιήθηκαν εξαιτίας της ανόδου στην εξουσία το 1920 κομμάτων που είχαν συντηρητικότερες αντιλήψεις, όπως η Ηνωμένη Αντιπολίτευση²⁰⁸ ή αργότερα το Λαϊκό κόμμα.

Παρά τις όποιες προσπάθειες μεταρρυθμίσεων από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και έως και το 1922, οι διαδικασίες εγγραφής των ημεδαπών ή αλλοδαπών υποψηφίων στη Νομική, Θεολογική, Ιατρική, Φιλοσοφική σχολή, στο Μαθηματικό και Χημικό τμήμα αλλά και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης απαιτούσαν μόνο την κατοχή απολυτηρίου γυμνασίου της χώρας ή αντίστοιχου δημοσίου γυμνασίου του

²⁰⁷ Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Β' σύνοδον της ΙΘ' περιόδου εις την Βουλήν υπό Ιωάννου Δ. Τσιριμώκου, Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδείσεως 1913, Δημήτρης Γληνός, «Γενική Εισηγητική Έκθεση εις τα Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια», στα Άπαντα, επιμ. Ηλιού, Φ, τ. Β Τ. Β 1910-1914, (Αθήνα: Θεμέλιο, 1983), 185-366. Με ορισμένες αλλαγές η «Γενική εισηγητική έκθεση» αναδημοσιεύτηκε στον βιβλίο του Δημήτρη Γληνού, Ένας άταφος νεκρός Μελέτες για το εκπαιδευτικό μας σύστημα, (Αθήνα: Εκδοτική εταιρεία «Αθηνά»-Α.Ι. Ράλλης & Σια, 1925), 1-157

²⁰⁸ Δημητρόπουλος Ανδρέας, *Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις 1843-2004* (Αθήνα, 2004), 66-67. Πρόσβαση στις 30 Απριλίου 2020 <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/842.pdf>

εξωτερικού ή άλλου αναγνωρισμένου γυμνασίου ή του πρακτικού λυκείου²⁰⁹ στην Αθήνα. Η εισαγωγή στη Βιομηχανική και Εμπορική Ακαδημία επιτρεπόταν σε όσους είχαν ενδεικτικό Γ' γυμνασίου, απολυτήριο του προπαιδευτικού σχολείου ή απολυτήριο ή αποφοιτήριο γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου²¹⁰. Ακόμα και όταν το Πανεπιστήμιο διαχωρίστηκε σε «Εθνικό Πανεπιστήμιο» και «Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο», σύμφωνα με την διαθήκη του Ι. Δομπόλη (1911) διατηρήθηκαν οι ίδιες προϋποθέσεις εγγραφής²¹¹. Το 1926, προστέθηκε στα δικαιολογητικά και το απολυτήριο δημόσιας Εμπορικής σχολής της Ελλάδας ή ισότιμής της από το εξωτερικό το οποίο έδινε τη δυνατότητα στους πρόσφυγες να εγγραφούν στη Γεωπονική σχολή²¹². Ομοίως, για την εισαγωγή στην ΑΣΟΕΕ²¹³ προστέθηκε το απολυτήριο αναγνωρισμένου αλλοδαπού λυκείου ή πρακτικού λυκείου ή αλλοδαπής Εμπορικής σχολής τουλάχιστον τριτάξιας ή οικείας μέσης αναγνωρισμένης Εμπορικής Ιδιωτικής σχολής.

Κλείνοντας την ανωτέρω περίοδο επιγραμματικά αναφέρουμε ότι οι όποιες προσπάθειες έγιναν για θέσπιση εισαγωγικών εξετάσεων στις ανώτατες σχολές, αυτές έμειναν ημιτελείς και δεν εφαρμόστηκαν για τους λόγους που προαναφέραμε. Τελικά, ο Νόμος 2905 της 23^{ης}/27^{ης} Ιουλίου 1922²¹⁴ καθιέρωσε για πρώτη φορά τις εισαγωγικές εξετάσεις²¹⁵. Η Αιτιολογική Έκθεση του ανωτέρω Νόμου σημειώνει ότι οι Νόμοι ΓΩΚΓ και ΓΩΚΕ του 1911 μπορεί να συνέβαλαν σημαντικά στην ανακαίνιση της πανεπιστημιακής νομοθεσίας αλλά είχαν πολλές ατέλειες. Τα μειονεκτήματα αυτά έχρηζαν άμεσων μεταρρυθμίσεων, τα οποία προσπάθησαν να θεραπευτούν μέσω των νόμων που ακολούθησαν. Πιο σημαντική προσπάθεια έγινε με την επιτροπή των τακτικών καθηγητών που συστάθηκε το 1921 και επεξεργάστηκε τις εργασίες των προηγούμενων επιτροπών, τις γνώμες των σχολών

²⁰⁹Νόμος 3341/1925 «Περί ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», άρθρο 111 ΦΕΚ 154 /Α/22-6-1925

²¹⁰Δημαράς, ο.π. τόμος Α, 39

²¹¹Νόμος ΓΩΚΓ/1911 «Περί Εθνικού Πανεπιστημίου» άρθρο 12 ΦΕΚ 178/Α/1911

²¹²Διάταγμα της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής προσφύγων εις την Ανωτέραν Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 267/Α/18-12-1928

²¹³Προεδρικό Διάταγμα της 12^{ης} Δεκεμβρίου 1928 «Περί εκτελέσεως του από 5 Μαΐου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος «περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής των Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» (Εκτέλεση του ΝΔ 5-5-1926) ΦΕΚ 263/Α/12-12-1928

²¹⁴Ο νέος Οργανισμός του Πανεπιστημίου ψηφίζεται στις 23 Ιουλίου 1922 με Υπουργό επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως τον Κ. Πολυγένη, Καθηγητή του Αστικού Δικαίου.

²¹⁵Ο Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922 καταργήθηκε με το άρθρο 32 του Νομοθετικού Διατάγματος 696/1941 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας» ΦΕΚ 388/Α/13-11-1941

και της Συγκλήτου. Κατέληξε μεταξύ άλλων συμπερασμάτων στην νομοθέτηση των εξετάσεων για την εισαγωγή των υποψηφίων στις Σχολές. Ακολούθησε το Διάταγμα της 12^{ης} Αυγούστου 1924 «Περί τον τρόπον δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις το Χημικόν τμήμα κλπ.» και το Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών». Στο εξής, όσοι είχαν απολυτήριο γυμνασίου εγγράφονταν μετά από επιτυχή εξέταση σε οποιαδήποτε σχολή του Πανεπιστημίου, όσοι είχαν απολυτήριο πρακτικού λυκείου εισέρχονταν μετά από επιτυχή εξέταση τους στην Ιατρική σχολή, στην σχολή Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών. Μόνο όσοι είχαν απολυτήριο της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής σχολής εγγράφονταν στην Θεολογική σχολή χωρίς εξετάσεις. Σημειώνουμε και πάλι ότι το πρώτο τμήμα, στο οποίο εφαρμόστηκαν οι εισιτήριες εξετάσεις το ακαδημαϊκό έτος 1924-1925 ήταν το Χημικό²¹⁶. Για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης²¹⁷ εισιτήριες εξετάσεις εφαρμόστηκαν από το 1925, ενώ στις υπόλοιπες σχολές ίσχυσαν από το 1927-1928²¹⁸.

Η εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων στις Ανώτατες σχολές αποτέλεσε την αιτία για τη σύσταση και λειτουργία του Προπαρασκευαστικού σχολείου (Ν.Δ. της 12^{ης} Μαΐου - 12^{ης} Ιουνίου 1926²¹⁹), διάρκειας ενός έτους, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η λειτουργία του Προπαρασκευαστικού σχολείου θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι η φοίτηση στα γυμνάσια του ελληνικού κράτους ήταν ανεπαρκής για έναν μαθητή, ο οποίος επιθυμούσε να συνεχίσει τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο. Στόχος του Προπαρασκευαστικού σχολείου ήταν η προετοιμασία τόσο των υποψηφίων που θα λάμβαναν για πρώτη φορά μέρος στις εισιτήριες εξετάσεις όσο και αυτών που ήθελαν να επαναλάβουν τις εξετάσεις λόγω προηγούμενης ανεπιτυχούς προσπάθειάς τους. Η παρακολούθηση των μαθημάτων²²⁰ πραγματοποιούνταν κατόπιν καταβολής εξετάστρων²²¹. Οι

²¹⁶ Διάταγμα της 12^{ης} Αυγούστου 1924 «Περί του τρόπου δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις το Χημικόν τμήμα κλπ.»

²¹⁷ Νόμος 3341/1925 «Περί ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 154/Α/22-6-1925; Αναγκαστικός Νόμος 835/1937 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του νόμου 3341 "περί ιδρύσεως πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη"» ΦΕΚ 362/Α/17-9-1937

²¹⁸ Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926

²¹⁹ Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση επί του Νομοθετικού Διατάγματος περί τροποποιήσεως του Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926, 1578

²²⁰ Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση επί του Νομοθετικού Διατάγματος περί τροποποιήσεως του Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», άρθρο 10, παρ. 5 ΦΕΚ Α195/12-6-1926, 1578

υποψήφιοι μπορούσαν να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο κατευθύνσεις: η πρώτη αφορούσε το τμήμα των Θετικών Επιστημών (Ιατρική, Φυσικομαθηματική σχολή και το Οδοντιατρικό σχολείο) και η δεύτερη τις σχολές των Θεωρητικών Επιστημών (Θεολογική, Νομική και Φιλοσοφική σχολή). Επιτυχόντες για την εισαγωγή στις σχολές θεωρούνταν όσοι είχαν παρακολουθήσει τα αντίστοιχα μαθήματα της κατεύθυνσής τους και είχαν λάβει στις εξετάσεις τον βαθμό πέντε (5) σε κάθε μάθημα²²². Αν κάποιος από τους υποψηφίους δεν επιτύγχανε είτε στις εισιτήριες εξετάσεις είτε στις εξετάσεις του Προπαρασκευαστικού σχολείου είχε το δικαίωμα να επιλέξει αν θα επαναλάμβανε την παρακολούθηση των μαθημάτων στο Προπαρασκευαστικό σχολείο, προκειμένου να συμμετάσχει εκ νέου στην επόμενη εισιτήρια δοκιμασία. Αποκλείονταν οι ακροατές από την παρακολούθηση των μαθημάτων γιατί δεν είχαν δικαίωμα να συμμετέχουν στις εισαγωγικές εξετάσεις.

Συμπερασματικά, μετά από όσα προηγουμένως αναφέραμε για την περίοδο 1863-1926 μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, είχε απασχολήσει σχεδόν όλες τις κυβερνήσεις άλλες σε μικρότερο και άλλες σε μεγαλύτερο βαθμό. Η εφαρμογή ή μη του θεσμού αυτού έγινε αφορμή για ατέρμονες συζητήσεις μεταξύ πολιτικών και εκπαιδευτικών προσωπικοτήτων της περιόδου. Κάποιες από τις προτάσεις κατατέθηκαν με τη μορφή νομοσχεδίων αλλά δεν ψηφίστηκαν από τη Βουλή κυρίως λόγω των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων της εκάστοτε περιόδου. Δύο ήταν οι κυριότεροι στόχοι της θέσπισης εισαγωγικών εξετάσεων: ο πρώτος ήταν ο περιορισμός του αριθμού των υποψηφίων που επιθυμούσαν να εισαχθούν στις ανώτατες σχολές και ο δεύτερος ο έλεγχος των γνώσεων τους που είχαν αποκτηθεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο αυστηρότερος έλεγχος της απόκτησης των απολυτηρίων τους πιστοποιούσε το επίπεδο και την εκπαιδευτική ποιότητα τους για την εισαγωγή τους στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η θεσμοθέτηση των εισιτηρίων εξετάσεων με τον Νόμο 2905/1922 ψηφίστηκε από την Κυβέρνηση του Π. Πρωτοπαπαδάκη. Ο κυβερνητικός σχηματισμός ήταν αποτέλεσμα της συμμετοχής των κομμάτων της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης, προκειμένου να υπάρξει ευρεία κοινοβουλευτική συναίνεση και να

²²¹Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», άρθρα 215, παρ.2 ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922

²²²Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση επί του Νομοθετικού Διατάγματος περί τροποποιήσεως του Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου», άρθρο 10, παρ. 5 ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926, 1578

ομαλοποιηθεί η πολιτική κατάσταση. Αιτία του συνασπισμού των πολιτικών δυνάμεων ήταν να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές των προηγούμενων ετών, ενώ η ιδεολογική και πολιτική προσέγγιση των εν λόγω κομμάτων δεν αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για την εκλογή τους. Το εν λόγω κόμμα είχε προέλθει από την ένωση πολλών άλλων κομμάτων που είχαν ως ιδεολογική βάση τον συντηρητισμό, τον εθνικισμό και τον φιλελευθερισμό. Η ιδεολογία ενός κόμματος έπαιζε σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις που αφορούσαν όλα τα επίπεδα της κοινωνίας αλλά και της εκπαιδευτικής πολιτικής που θα ακολουθούσαν. Ο πληθωρισμός των υποψηφίων για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα ανάγκασε την σύντομης διάρκειας κυβέρνηση να θέσει τις βάσεις για τις εισιτήριες εξετάσεις. Δεδομένων των οικονομικών και κοινωνικών ανακατατάξεων που επέφερε η Μικρασιατική Καταστροφή διαταράσσοντας τις ήδη εύθραυστες ισορροπίες οδήγησαν στην αντικατάσταση της εν λόγω κυβέρνησης. Τα δυσεπίλυτα δημοσιονομικά προβλήματα, η οικονομική κρίση, τα προβλήματα στο αγροτικό τομέα, τα αυξημένα πληθυσμιακά δεδομένα, η αμφισβήτηση στις αξίες και τους θεσμούς του πολιτικού συστήματος ήταν μερικά από τα προβλήματα που οι επόμενες κυβερνήσεις κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν. Η εναλλαγή των κυβερνήσεων μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και μέχρι το 1926 δήλωνε την ταλάντευση του πολιτικού συστήματος που απέρρευε από την κοινωνική αναταραχή και την όξυνση των προβλημάτων. Για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, οι ιδεολογίες των πολιτικών σχηματισμών μπορεί να είχαν διαιρεθεί σε συντηρητικές και φιλελεύθερες απόψεις αλλά αυτές δεν διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο. Πρωτεύουσας σημασίας ήταν η λειτουργία του ελληνικού κράτους ως όργανο προάσπισης των συμφερόντων της χώρας και των τάξεων, ανασυγκρότησής του και εύρυθμης λειτουργίας του παραμερίζοντας τα ιδεολογικά προσκόμματα. Αυτό αποδεικνυόταν από το γεγονός ότι η διακυβέρνηση της χώρας ήταν αποτέλεσμα της πλειοψηφίας που αποκτούσαν τα κόμματα για το σκοπό αυτό. Οι αλληπάλληλες κυβερνητικές κρίσεις οδήγησαν στην συγκέντρωση των εξουσιών στον Θ. Πάγκαλο και αργότερα στον Κονδύλη. Παρόλο που το καθεστώς είχε επιβληθεί χωρίς δημοκρατικές διαδικασίες και απουσίαζε η πολιτική -ιδεολογική βάση προχώρησε σε ενέργειες που ρύθμιζαν και τον πληθωρισμό των εισακτέων στα ανώτατα ιδρύματα.

2.4 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση

Οι εισιτήριες εξετάσεις για τα Ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα προϋπέθεταν την ανάγκη ορισμού μαθημάτων προς εξέταση και καθορισμό της ύλης. Ο καθορισμός των μαθημάτων και της ύλης δεν είχαν ομοιόμορφο χαρακτήρα για όλες τις σχολές και κατευθύνσεις.

Το 1926²²³, ο υποψήφιος φοιτητής μπορούσε να ακολουθήσει δυο κατευθύνσεις ως εξής: η πρώτη ονομαζόταν θεωρητική και αφορούσε τις σπουδές στη Νομική, Θεολογική και Φιλοσοφική σχολή. Η δεύτερη κατεύθυνση ονομαζόταν πρακτική και αφορούσε τις Φυσικομαθηματικές σχολές, την Ιατρική σχολή και το Οδοντιατρικό σχολείο και αργότερα τη Γεωπονική και Δασολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το πρώτο κοινό μάθημα στο οποίο όφειλαν να εξεταστούν οι υποψήφιοι φοιτητές των σχολών της Νομικής, Θεολογικής, Ιατρικής, Φιλοσοφικής σχολής αλλά και στο Μαθηματικό και Χημικό τμήμα ήταν η έκθεση ιδεών. Οι υποψήφιοι της Θεολογικής σχολής εξετάζονταν πλέον της έκθεσης ιδεών και στα αρχαία ελληνικά. Υπαγορευόταν στους υποψηφίους ένα πεζό αρχαίο ελληνικό κείμενο, το οποίο θα έπρεπε να το μεταφράσουν στη νέα ελληνική. Σε ό,τι αφορούσε την εξέταση των λατινικών, στους υποψηφίους υπαγορευόταν ένα απλό πεζό λατινικό κείμενο, το οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Επίσης, εξετάζονταν στην ιερά ιστορία και στην κατήχηση. Για τα δυο τελευταία μαθήματα, ο υποψήφιος έπρεπε να αναπτύξει ένα από τα 3 ζητήματα για κάθε μάθημα. Για την εισαγωγή στην Νομική σχολή, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών. Σε ό,τι αφορούσε την εξέταση των λατινικών, στους υποψηφίους υπαγορευόταν ένα απλό πεζό λατινικό κείμενο, το οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Επίσης, εξετάζονταν και στην πολιτική ιστορία. Στο μάθημα αυτό θα έπρεπε να αναπτύξουν σύντομα ένα από τα 3 θέματα που τους δίνονταν. Για την εισαγωγή στην Φιλοσοφική σχολή, οι υποψήφιοι εξετάζονταν όπως και στις υπόλοιπες σχολές στην έκθεση ιδεών. Επίσης, υπαγορευόταν στους υποψηφίους ένα πεζό αρχαίο ελληνικό κείμενο, το οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στη νέα ελληνική. Για την εξέταση των λατινικών, στους υποψηφίους υπαγορευόταν ένα απλό πεζό λατινικό κείμενο, το

²²³Νομοθετικό Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926

οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Τέλος, οι υποψήφιοι της Φιλοσοφικής σχολής έπρεπε να αναπτύξουν ένα από τα 3 θέματα ιστορίας που τους δίνονταν για εξέταση. Στην Ιατρική σχολή και στο Οδοντιατρικό σχολείο, πλέον της έκθεσης ιδεών, εξετάζονταν στη φυσική και στη χημεία, με την υποχρέωση να αναπτύξουν ένα από τα τρία ζητήματα προς εξέταση για κάθε μάθημα. Στη Γεωπονική και Δασολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στη φυσική και στη χημεία, με την υποχρέωση να αναπτύξουν ένα από τα τρία ζητήματα προς εξέταση για κάθε μάθημα και στα μαθηματικά. Στο Μαθηματικό και Φυσικό τμήμα της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών επιστημών εξετάζονταν: στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά και στη φυσική. Στο Χημικό τμήμα και στο Φαρμακευτικό σχολείο των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά και στην χημεία. Η ύλη προερχόταν από τα μαθήματα του γυμνασίου και τα θέματα επιλέγονταν με κλήρωση.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι τα εξεταζόμενα μαθήματα είχαν ως σκοπό να διαπιστώσουν το βαθμό ανάπτυξης των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των υποψηφίων που είχαν αναπτυχθεί κατά τη διδασκαλία. Η έκθεση ιδεών ήταν το μοναδικό μάθημα που ήταν κοινό για όλες τις σχολές. Σκοπό είχε να αξιολογηθούν και να αποτιμηθούν οι γλωσσικές δεξιότητες των υποψηφίων και η ικανότητα τους να διατυπώνουν ορθά και λογικά το συλλογισμό τους. Στη συνέχεια, τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά που εξετάζονταν για την εισαγωγή στη Νομική, Θεολογική και Φιλοσοφική σχολή αποτελούσαν τη βάση της κλασσικής παιδείας που είχε στηριχθεί η ελληνική εκπαίδευση τόσο από τα πρώτα χρόνια οργάνωσης της όσο και στις μετέπειτα μεταρρυθμίσεις. Τα λατινικά είχαν σκοπό να διδάξουν στους μαθητές τους Λατίνους συγγραφείς και το ρωμαϊκό πολιτισμό. Η σημασία της λατινικής γλώσσας διαφαίνεται από το γεγονός ότι οι μαθητές των εμπορικών σχολών που δεν την είχαν διδαχθεί δεν μπορούσαν να εισέλθουν στο Πανεπιστήμιο. Το ίδιο ίσχυε και για τα αρχαία ελληνικά, τα οποία διατηρούσαν πρωταγωνιστικό ρόλο στα αναλυτικά προγράμματα. Η αύξηση ή μείωση των ωρών διδασκαλίας αυτών των δύο μαθημάτων ήταν απόρροια των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν εκείνη την εποχή. Για παράδειγμα μετά το τέλος του ελληνοτουρκικού πολέμου το 1897 αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας αυτών των μαθημάτων καθώς το εθνικό ιδεώδες είχε σφυρηλατηθεί πιο έντονα και υπήρχε μια τάση επιστροφής στα αρχαία πολιτισμικά ιδεώδη. Επιπρόσθετα, η εξέταση της ελληνικής ιστορίας θα

συνέβαλε στην γνώση, στη κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και πως αυτά τα γεγονότα οδήγησαν στις εξελίξεις και καθόρισαν την ηθική και πνευματική ανέλιξη του ελληνικού πολιτισμού.

Στις πρακτικές επιστήμες (ιατρική, μαθηματικά κλπ.) εξετάζονταν τα μαθήματα φυσικής, χημείας από τη γυμνασιακή ύλη. Σκοπός της διδασκαλίας των μαθημάτων αυτών ήταν να αναπτύξουν την κριτική σκέψη και τις δεξιότητες των μαθητών, να μάθουν τον τρόπο επίλυσης προβλημάτων, να συνθέτουν ή να ελέγχουν αποτελέσματα και τέλος να αξιολογούν την ορθότητά τους. Η επιτυχής εξέταση των μαθημάτων απαιτούσε την απρόσκοπτη παρακολούθηση των μαθημάτων του λυκείου από τους μαθητές αλλά και την εμβάθυνση των παρεχόμενων γνώσεων. Δινόταν κατά αυτό τον τρόπο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ένας ρόλος προετοιμασίας των μαθητών για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο. Αν υπολειτουργούσε η βαθμίδα αυτή ως προς την υλικοτεχνική υποδομή ή λόγω ελλιπούς κατάρτισης των εκπαιδευτικών ή έλλειψης διδακτικών βιβλίων, αυτό είχε αντίκτυπο στην επιτυχία ή μη των μαθητών. Τελικά σε μια εποχή που η εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση δεν ήταν εύκολη λόγω και των τελών που κατέβαλαν οι φοιτητές, τα εξεταζόμενα μαθήματα είναι βέβαιο ότι αποτελούσαν συνεπικουρικά ανασταλτικό παράγοντα από τη μια, ενώ από την άλλη λειτουργούσαν ως μηχανισμός διάκρισης αυτών που πραγματικά είχαν τις ικανότητες να προχωρήσουν σε ανώτατες σπουδές σε σχέση με άλλους που ήταν πιο αδύναμοι μαθησιακά.

2.5 Εκπαιδευτικά τέλη

Με υποχρεωτική καταβολή εκπαιδευτικών τελών ξεκινούσε η φοίτηση των εισαχθέντων στο Πανεπιστήμιο στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, καθώς όλες οι σχετικές διατάξεις για την εισαγωγή των φοιτητών προέβλεπαν την καταβολή ενός ειδικού τέλους. Οι φοιτητές του Πανεπιστημίου είχαν την υποχρέωση να καταβάλλουν ένα χαμηλό ποσό ως εκπαιδευτικά τέλη, αλλά δεν ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλλουν δίδακτρα για το διδακτικό προσωπικό. Ο θεσμός αυτός είχε πρωτοεισαχθεί με το Διάταγμα της 14^{ης} Απριλίου 1837 «Περί προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις

συστηθησομένου Πανεπιστημίου» (άρθρα 9, 24 και 25),²²⁴ αλλά όπως έχουμε προαναφέρει, δεν εφαρμόστηκε.

Οι απόψεις σχετικά με την καταβολή διδάκτρων δίσταντο: Από τη μια πλευρά τα Συντάγματα του 1843 και του 1864, προέβλεπαν ότι η ανώτατη εκπαίδευση θα έπρεπε να παρέχεται δωρεάν από το ελληνικό κράτος. Μάλιστα, στη συνεδρίαση της 31^{ης} Αυγούστου 1864 όπου συζητήθηκαν τα άρθρα του νέου Συντάγματος στην Εθνοσυνέλευση, οι τροπολογίες της πλειοψηφίας των βουλευτών προέβλεπαν ότι η ανώτατη εκπαίδευση θα έπρεπε να ενεργείται με δαπάνη του κράτους (τροπολογία Σαριπόλου, Σιδηροκαστρίτου κ.α) και μόνο η τροπολογία του Κατσικάπη υποστήριξε ότι θα έπρεπε να πραγματοποιείται με δαπάνη του δήμου. Η συζήτηση για τα εκπαιδευτικά τέλη στην Εθνική Συνέλευση έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της επιχορήγησης της ανώτατης εκπαίδευσης σε σχέση με την στοιχειώδη και μέση. Ο Ν. Σαρίπολος αναγνώρισε την ωφέλεια της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης αλλά υποστήριξε ότι αυτό που είχε μεγαλύτερη ανάγκη οικονομικής στήριξης²²⁵ σε σχέση με τη μέση και πανεπιστημιακή εκπαίδευση ήταν η κατώτατη εκπαίδευση. Σε υπόμνημά του στον Υπουργό επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως τάχθηκε υπέρ της δωρεάν εκπαίδευσης των μαθητών του δημοτικού σχολείου προτείνοντας την επιβολή υψηλών τελών (εκατόν πενήντα – διακοσίων (150-200) δραχμών τον χρόνο) στους μαθητές της μέσης εκπαίδευσης και τους φοιτητές²²⁶.

Από την άλλη πλευρά, ο Παύλος Καλλιγιάς, Καθηγητής της Νομικής, κατά τη διάρκεια της συζήτησης του άρθρου 16 του Συντάγματος στην Εθνική Συνέλευση του 1864, αντιτάχθηκε με τη διατύπωση που υπήρχε στο προηγούμενο Σύνταγμα δηλαδή ότι «η ανωτέρα Εκπαίδευση ενεργείται δαπάνη του κράτους». Έπρεπε κατά τα

²²⁴Κώστας Λάμπας, *Το ζήτημα των διδάκτρων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τον 19^ο αιώνα, προσεγγίσεις στις νοοτροπίες των βαλκανικών λαών, 15^{ος}-20^{ος} αιώνας*, (Αθήνα: Δαίδαλος-Ζαχαρόπουλος, 1988), 131-152

²²⁵Επίσημος Εφημερίς της Συνελεύσεως, τόμος ΣΤ, Αθήνα, 1864, 231-232. Ανάλογες είναι οι θέσεις που διατυπώνει ο Σαρίπολος και το 1865. Σε υπόμνημά του στον Υπουργό Παιδείας τάσσεται υπέρ της δωρεάν εκπαίδευσης των μαθητών του δημοτικού σχολείου, προτείνοντας παράλληλα την επιβολή υψηλών τελών (150-200 δρχ. τον χρόνο) στους μαθητές του γυμνασίου και τους φοιτητές: «οι των άλλων εθνών φοιτηταί δεν είναι πλουσιώτεροι των Ελλήνων, και όμως και διδάκτρα βαρέα τοις καθηγηταίς τελούσι και αδρός δια τας εξετάσεις πληρώνουσιν αυτούς». Νικόλαος Σαρίπολος, «Υπόμνημα περί του κατωτέρου κλήρου και περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 369, (1865-1866), 229 & 258. Πρόσβαση στις 25 Απριλίου 2018: <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18150/18134> & <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18136/18120>

²²⁶Νικόλαος Σαρίπολος, «Υπόμνημα περί του κατωτέρου κλήρου και περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 369, (1865-1866), 229, 258. Πρόσβαση στις 25 Απριλίου 2018: <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18150/18134> & <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18136/18120>

λεγόμενά του να βρίσκονταν τρόποι προκειμένου «να ανακουφίσωμεν το Κράτος εκ της μεγάλης δαπάνης της Ανώτατης Εκπαίδευσης». Οι τρόποι δεν ήταν άλλοι από το να επιβαρυνόταν ο υποψήφιος με τα τέλη, όπως ακριβώς γινόταν σε όλα τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια²²⁷. Αυτή η θέση του Καθηγητή Π. Καλλιγά αποδοκιμάστηκε από τους υπόλοιπους βουλευτές, καθώς σύμφωνα με την άποψη τους έπρεπε όλοι οι πολίτες να έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ο Καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου, Διομ. Κυριακού ήταν αντίθετος στην επιβολή διδάκτρων, ως μέσο μείωσης του αριθμού των φοιτητών. Κάθε πολίτης είχε το δικαίωμα να έχει πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση, η οποία θα συνέβαλε στη διανοητική ανάπτυξή του²²⁸. Παρόλα αυτά, το άρθρο 16 του Συντάγματος του 1864 δεν διαφοροποιήθηκε σε σχέση με αυτό του 1844, ενώ δεν απαγόρευε στο κράτος να επιβάλλει δίδακτρα²²⁹.

Η επιβολή διδάκτρων ήταν μία από τις αιτίες να έλθουν στο φως οι ταξικές διαφορές που επικρατούσαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Υπήρχε μια κατηγορία υποψηφίων που λόγω της οικονομικής ευμάρειας της οικογένειάς τους, είχαν την δυνατότητα να φοιτήσουν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Υπήρχε όμως και μια δεύτερη κατηγορία υποψηφίων, η οποία λόγω οικονομικής αδυναμίας της οικογένειάς τους να ανταπεξέλθουν στα εκπαιδευτικά τέλη θα έπρεπε να περιοριζόταν μόνο στην κατώτερη εκπαίδευση. Η οικονομικά ασθενέστερη ομάδα είχε πρόσβαση ευκολότερα μόνο στο δημοτικό σχολείο, η μεσαία είχε τη δυνατότητα να προχωρήσει στο Ελληνικό σχολείο, ενώ το γυμνάσιο και το Πανεπιστήμιο απευθύνονταν στην άρχουσα τάξη²³⁰. Κατά συνέπεια, το Πανεπιστήμιο δεν απευθυνόταν σε όλους. Αν οι υποψήφιοι προέρχονταν από τις φτωχές κοινωνικές ομάδες, η φοίτηση ήταν και επιζήμια, διότι

²²⁷ Επίσημος Εφημερίς της Συνελεύσεως τ. ΣΤ', Αθήνα 1864, 231-232.

²²⁸ Διομήδης Κυριακού, «Περί Εκπαίδευσης (κατά το 16 άρθρο του Συντάγματος)», Πανδώρα, 370, (1865-1866), 242. Πρόσβαση στις 25 Απριλίου 2018: <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18145/18129>

²²⁹ Αντίθετη ήταν η στάση στο ζήτημα αυτό του καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου Διομήδη Κυριακού. Αν και αναγνωρίζει στην πολιτεία το δικαίωμα να επιβάλλει κάτω από ορισμένες συνθήκες δίδακτρα, θεωρεί όμως ότι «είναι ασυγχώρητος αναχρονισμός κατά της οικονομολογικής επιστήμης και αυτόχρονα βλασφημία κατά της ανθρωπότητας» ο ισχυρισμός ότι πρέπει να επιβάλλονται δίδακτρα για τη μείωση του αριθμού των μαθητών και των φοιτητών. «Αντιπαρήλθον ανεπιστρεπτί αι παρ' Αιγυπτίοις και άλλοις αρχαίοις λαοίς τάξεις των μεμνημένων εις τα της θρησκείας, της επιστήμης και της πολιτικής μυστήρια. Ουδείς δύναται να έχη ως προνόμιον το εκπαιδεύειν τα ίδια τέκνα, όπως εις αυτά και μόνα μένωσιν ανοικταί των πολιτικών αξιωμάτων και του επιστημονικού σταδίου αι θύραι. Παν μέλος της πολιτείας δικαιούται ν' απαιτήση παρ' αυτής πάσαν ευκολίαν εις την διανοητικήν του ανάπτυξιν». Διομήδης, Κυριακού, «Περί Εκπαίδευσης (κατά το 16 άρθρον του Συντάγματος)», Πανδώρα, 370, (1865-1866), 242. Πρόσβαση στις 25 Απριλίου 2018: <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18145/18129>

²³⁰ Αλέξανδρος Ραγκαβής, «Περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 6,(1855-1856), 125. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/12873/12867>

«ένεκα της ελλείψεως διδάκτρων κακώς κρίνοντες θυσιάζουσι πολλάκις ην έχουσι μικράν περιουσίαν, όπως ωφεληθώσι δήθεν και τα τέκνα αυτών εκ της αμισθί και τοσούτον αφθόνως διαχεομένης ανωτέρας Εκπαίδευσης»²³¹.

Οι απόψεις περί επιβολής εκπαιδευτικών τελών κέρδιζαν συνεχώς έδαφος επειδή αποτελούσαν και αιτία ανακοπής του αυξημένου κύματος φοιτητών που ήθελαν να εισαχθούν στο Πανεπιστήμιο. Για το λόγο αυτό στα σχέδια του Οργανισμού του Πανεπιστημίου, που συντάχθηκαν στις δεκαετίες του 1860 και 1870, προβλεπόταν η καταβολή εκπαιδευτικών τελών υψηλότερων από εκείνα που ίσχυαν. Στο σχέδιο του 1860 (άρθρα 44-45) προβλέπονταν: τέλη εγγραφής είκοσι (20) δρχ. τον χρόνο, στο σχέδιο του 1867 (άρθρα 42, 51, 54,60) δεκαπέντε (15) δρχ. και στο σχέδιο του 1869 (άρθρα 30,34,40,41,47) προβλέπονταν για τις εισαγωγικές εξετάσεις δέκα (10) δρχ. Αν ο υποψήφιος δεν κρινόταν ικανός στις εξετάσεις για τις πανεπιστημιακές σπουδές μπορούσε να λάβει μέρος σε νέα εξέταση το ίδιο έτος και να καταβάλλει εκ νέου δέκα (10) δρχ.²³² Ανάλογα τέλη προβλέπονταν και στα σχέδια του 1868 και 1874. Το Υπουργείο επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως προχώρησε στην αναπροσαρμογή των υπαρχόντων εκπαιδευτικών τελών ως εξής: τρεις (3) δραχμές ως τέλη εγγραφής μέχρι το 1870 και δέκα (10) δραχμές από το 1871.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, η Κυβέρνηση Χαρ. Τρικούπη προσπάθησε να επιβάλει υψηλότερα εκπαιδευτικά τέλη από τα ισχύοντα τόσο σε φοιτητές, όσο και στους μαθητές των γυμνασίων και των ελληνικών σχολείων²³³. Οι πρώτες προσπάθειες της για την αναπροσαρμογή των έγιναν με το Νόμο ΑΧΚΕ/1887 «Περί τελών χαρτοσήμου»²³⁴.

Ακολούθησε ο Νόμος ΒΝΔ της 24^{ης} Ιουλίου 1892 ΦΕΚ 258/Α/31-7-1892 «Περί μεταβολής διατάξεων τινών του Νόμου ΑΧΚΕ περί τελών χαρτοσήμου», με βάση τον οποίο τα τέλη εγγραφής έφταναν τις εκατό (100) δραχμές. Στη συζήτηση του ανωτέρω νόμου, ο βουλευτής Ράλλης²³⁵ υποστήριξε ότι τα τέλη που επιβάλλονταν στην εκπαιδευτική νεολαία από την αρχή της φοίτησής της στο Ελληνικό σχολείο μέχρι και το Πανεπιστήμιο ήταν υψηλά. Το ποσό έφτανε κατά μέσο όρο τις χίλιες

²³¹ Δημήτριος Στρούμπος, *Το μέλλον ήτοι περί ανατροπής και παιδείσεως*, (Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1855), 68-69

²³² Δημήτριος Σαράβας, «Έκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713, (1869), 1883. Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2018 <https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>

²³³ Εφημερίς της Κυβέρνησης μέρος Α αρ. 258, 31.7.3892, 899-900

²³⁴ Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, Β' Σύνοδος, ΙΑ' Βουλευτικής Περιόδου, Εν Αθήναις εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Συνεδρίαση ΛΒ/7-12-1887, 166

²³⁵ Πρακτικά των συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίασης της 15^{ης} Ιουλίου 1892 για τον Νόμο ΑΧΚΕ

πέντε (1005) δραχμές²³⁶. Τα τέλη για τα τέσσερα χρόνια φοίτησης στο Πανεπιστήμιο διαφοροποιούνταν από τη μια σχολή στην άλλη. Για παράδειγμα ορίζονταν οκτακόσιες είκοσι (820) δρχ. για το Φαρμακευτικό σχολείο και για την Ιατρική σχολή χίλιες εκατόν ογδόντα πέντε (1185) δρχ. ανά φοιτητή. Η εγγραφή στο Εθνικό Πανεπιστήμιο και Φαρμακευτικό σχολείο έφτανε τις εκατό (100) δρχ., ενώ η Ιατρική και Νομική σχολή είχαν τα υψηλότερα τέλη. Στη συνέχεια, με το Διάταγμα της 18^{ης} Αυγούστου 1892, ο φοιτητής όφειλε να καταθέσει αποδεικτικό γραμμάτιο εγγραφής, το οποίο αποδείκνυε την ακαδημαϊκή του πολιτογράφηση (άρθρο 13). Το γραμμάτιο αυτό μπορούσε να αφαιρεθεί, αν κατά τη διάρκεια της φοιτήσεώς του παρουσιάζονταν δυσκολίες ως προς την εξόφληση του (άρθρο 14). Κάθε φοιτητής πλήρωνε κατά την εγγραφή του το ποσό των δέκα (10) δρχ.. Η συνολική δαπάνη για την εκπαίδευση ήταν τόσο αυξημένη ώστε υποψήφιοι προερχόμενοι από τις οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερες τάξεις δεν είχαν τη δυνατότητα να καταβάλλουν τέτοια ποσά. Ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα ήταν να αποκλείεται περίπου το 90% του πληθυσμού από αυτήν²³⁷. Ο αυξημένος αυτός αποκλεισμός θα κατέλυε την ισότητα ευκαιριών των παιδιών των εργατών και των αγροτών για ανώτατη εκπαίδευση. Η κοινωνική θέση και η οικονομική δυνατότητα του κάθε υποψηφίου θα αποτελούσαν ή όχι το εισιτήριο για τις ανώτατες σπουδές, ενώ δεν θα εξετάζονταν στο βαθμό που θα έπρεπε οι ικανότητές του. Αντίθετη άποψη είχε ο Σπ. Στάης, ο οποίος σύμφωνα με τα πρότυπα της Ευρώπης, ήταν υπέρμαχος της επιβολής του χαρτοσήμου για την ανόρθωση της παιδείας, καθώς αυτή «δεν γίνεται δια λέξεων αλλά δια χρημάτων». Ο Χαρ. Τρικούπης συνεπικουρικά υποστήριζε ότι ο Έλληνας υποψήφιος, όπως και ο Ρώσος, ο Γάλλος, ο Ιταλός, και ο Γερμανός, θα έπρεπε να πληρώνει για την εκπαίδευσή του, παρόλο που ο Έλληνας μετά την Επανάσταση απολάμβανε δωρεάν παιδεία. Μετά από όλη αυτή τη συζήτηση, 119 βουλευτές ψήφισαν θετικά για την επιβολή εκπαιδευτικών τελών επί συνόλου 136 και 17 αρνητικά²³⁸.

²³⁶ Δημαράς, ο.π., τόμος Α.,47; Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος ΙΓ, Σύνοδος Α, Αθήνα 1893, 372

²³⁷ Χαράλαμπος Μπαμπούνης και Εμμανουήλ Φυριπής, Το νομοσχέδιο θέσπισης εκπαιδευτικών τελών-διδάκτρων στους φοιτητές. Κομματικές θέσεις και αντιθέσεις, ιδεολογικές παραδοχές και συγκρούσεις, στο: Ιστορίας Μέριμνα. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Γ. Ν. Λεοντσίνη. Τόμος Α2, (Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α., 2011), 898-905

²³⁸ Νόμος ΒΝΔ 24^{ης} Ιουλίου 1892 ΦΕΚ 258/Α/31-7-1892 «Περί μεταβολής διατάξεων τινών του Νόμου ΑΧΚΕ περί τελών χαρτοσήμου», Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, Συνεδρίαση ΜΓ, 17.7.1892, 222-224

Τα αντεπιχειρήματα ήρθαν από τον αντιπολιτευόμενο βουλευτή Μεσσήνης, Π. Μερλόπουλο, ο οποίος παρουσίασε μέσω αριθμητικών στοιχείων τα ποσά που δαπανώνται στις χώρες του εξωτερικού και απέδειξε ότι δεν μπορεί να συγκριθεί η κατάσταση στην δημόσια εκπαίδευση μεταξύ των χωρών²³⁹. Η επιβολή εκπαιδευτικών τελών, κατά τον βουλευτή αδιακρίτως οικονομικής δυνατότητας της οικογενείας των υποψηφίων, παραβίαζε το άρθρο 3 του Συντάγματος, το οποίο προέβλεπε ότι «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου και συνεισφέρουσιν αδιακρίτως εις τα δημόσια βάρη αναλόγως της περιουσίας των». Άδικη, η επιβολή των εκπαιδευτικών τελών κρίθηκε και από τον βουλευτή Λοκρίδος ΑΘ. Ευταξία, ο οποίος χαρακτήρισε το νομοσχέδιο αντεθνικό γιατί πολλοί από τους νέους των «εκ των δούλων επαρχιών» δεν θα προσέρχονταν με συνέπεια να διακοπτόταν η πνευματική επικοινωνία μεταξύ της Ελλάδας και της «δούλης Ελλάδος»²⁴⁰. Ακολούθησε ο Νόμος ΒΤΕ της 12^{ης} Ιουνίου 1895 «περί εκπαιδευτικών τελών», ο οποίος διατήρησε τα εκπαιδευτικά τέλη αλλά σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα.

Η επιβολή των εκπαιδευτικών τελών από την Κυβέρνηση Τρικούπη είχε κυρίως «ταμιευτικό» χαρακτήρα²⁴¹. Αυτό σήμαινε ότι τα τέλη είχαν ως σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες που αντιμετώπιζε την εποχή εκείνη η χώρα, καθώς επίσης και τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού. Κατά συνέπεια, τα εισπραττόμενα από τους φοιτητές τέλη δεν είχαν σκοπό να ενισχύσουν οικονομικά τον προϋπολογισμό του κάθε ιδρύματος αλλά τα έσοδα του κράτους. Επιπρόσθετο επιχείρημα της Κυβέρνησης αποτέλεσε το γεγονός ότι τα εκπαιδευτικά τέλη θα αποτελούσαν ένα μέτρο περιορισμού του μεγάλου αριθμού των υποψηφίων, οι οποίοι λόγω της παροχής δωρεάν παιδείας εγγράφονταν χωρίς περιορισμό στα ελληνικά σχολεία και τα γυμνάσια. Είχε αυξηθεί τόσο ο αριθμός των μαθητών της μέσης εκπαίδευσης, που δεν μπορούσε να ελεγχθεί ο βαθμός της ικανότητάς τους για περαιτέρω συνέχεια των σπουδών τους. Κατά συνέπεια, είχε διαπιστωθεί ότι εισέρχονταν στις ανώτατες σπουδές υποψήφιοι «ανίκανοι προς οιαδήποτε μάθησιν» και κατ' επέκταση το Πανεπιστήμιο παρήγε στρατιές από ημιμαθείς, θεσιθήρες και αργόσχολους, ζημιώνοντας την ανάπτυξη του εμπορίου, της γεωργίας, της βιομηχανίας²⁴². Πέρα

²³⁹Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίαση 43/17.7.1892,417

²⁴⁰Εφημερίς των Συζητήσεων της βουλής, Συνεδρίαση 43/17.7.1892, 431, 436, 437

²⁴¹Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύνοδος Α΄, Αθήνα 1893, 430

²⁴²Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύνοδος Α΄, Αθήνα 1893, 441, 446, 441. Τα τέλη ανά Σχολή είναι τα εξής : Θεολογική 920 δρχ., Φιλοσοφική 910 δρχ., Νομική 1040 δρχ, Ιατρική 1185 δρχ. και Φαρμακευτική 820 δρχ.

όμως από τον περιορισμό του αριθμού των υποψηφίων, η επιβολή τελών είχε και ως αποτέλεσμα να αποκλειστούν οι οικονομικά ασθενέστερες ομάδες, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά και θα έπρεπε να περιοριστούν στην παροχή της δωρεάν κατώτερης εκπαίδευσης²⁴³. Από τον τύπο της εποχής, ιδιαίτερα η εφημερίδα «*το Άστυ*»²⁴⁴ υπερασπίστηκε την επιβολή τελών. Στο όνομα της ανορθώσεως του επιπέδου της εγκυκλίου και της επιστημονικής μορφώσεως δικαιολόγησε την απόφαση της Κυβέρνησης να προβεί σε μια τέτοια κίνηση. Απαντά στην αντιπολιτευόμενη εφημερίδα με την επωνυμία «*Καιροί*»²⁴⁵, ότι το καθεστώς της παρεχόμενης παιδείας μπορούσε να δικαιολογήσει μια μεταβολή χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα τέλη στο Πανεπιστήμιο θα ήταν «*πανάκεια*». Ακόμα και αν δεν διορθώνονταν τα προβλήματα, θα αποτελούσε ένα γενναίο βήμα βελτίωσης της κατάστασης. Ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ της επιβολής, βασίστηκε στο γεγονός ότι όσο δυσκολεύει ο τρόπος εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο τόσο περισσότερο κατανοεί ο υποψήφιος τις θυσίες που πρέπει να κάνει, συναισθάνεται τις υποχρεώσεις του και προσπαθεί με περισσότερη επιμέλεια να επιτύχει τους στόχους του. Το μεγαλύτερο ποσοστό των υποψηφίων ή των οικογενειών των υποψηφίων που πιστεύουν ότι «*πάρε το δίπλωμα σου και γίνεσαι ότι θέλεις*», μπορεί να στραφούν για την επαγγελματική αποκατάσταση τους σε λιγότερο προσφιλείς κατευθύνσεις όπως το εμπόριο, τη γη ή την βιομηχανία²⁴⁶. Λίγες μέρες αργότερα, η εφημερίδα το «*Άστυ*» επανέρχεται με ένα νέο άρθρο σύμφωνα με το οποίο η ανώτατη εκπαίδευση, η οποία ήταν αναγκαία δεν έπρεπε να παρέχεται δωρεάν. Θα έπρεπε να καταβάλλονταν είτε τα μισά τέλη είτε τα δυο τρίτα ή τα τρία τέταρτα από τους μισούς από τους υποψηφίους. Αν δεν εφαρμοζόταν η λύση αυτή, το κράτος λόγω της αδυναμίας κάλυψης των δαπανών θα έπρεπε να καταργήσει κάποια γυμνάσια ή ελληνικά σχολεία²⁴⁷. Στο ίδιο περίπου πνεύμα κινήθηκε και η εφημερίδα «*Νέα Ημέρα*», η οποία χαρακτήρισε

²⁴³ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύνοδος Α, Αθήνα 1893, 430

²⁴⁴ Εφημερίδα το «*Άστυ*», αρ. 817 (Σάββατο/Κυριακή 6 - 7 Μαρτίου 1893). Πρόσβαση στις 8 Ιουλίου 2019 https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=33215&seg=

²⁴⁵ Εφημερίδα το «*Καιροί*», αρ. 1493 (Παρασκευή, 19 Φεβρουαρίου 1983). Πρόσβαση στις 8 Ιουλίου 2019 https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=37460&seg=

²⁴⁶ Εφημερίδα το «*Άστυ*», αρ. 570 (Τρίτη/Τετάρτη 31 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 1892). Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2018, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

²⁴⁷ Εφημερίδα το «*Άστυ*», αρ. 582 (Κυριακή/Δευτέρα 12 - 13 Ιουλίου 1892). Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2018, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090, Εφημερίδα το «*Άστυ*», αρ. 583 (Δευτέρα/Τρίτη 13 - 14 Ιουλίου 1892). Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2018, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

το νομοσχέδιο «*το εμβριθέστερον, το σωτηριωδέστερον των κατά την τελευταίαν δεκαετίαν ψηφισθέντων*»²⁴⁸.

Το νομοσχέδιο για τα εκπαιδευτικά τέλη επικρίθηκε δριμύτατα από το κόμμα Θ.Δηλιγιάννη, που βρισκόταν στην Αντιπολίτευση. Χαρακτηρίστηκε «*αντισυνταγματικό*», «*φωτοσβεστικό*», «*αντεθνικό*», «*ανελεύθερο*», *άλλα και «αντικοινωνικό» και «πλουτοκρατικό*». Κατηγορήθηκε η Κυβέρνηση του Χαρ. Τρικούπη ότι τα εκπαιδευτικά τέλη θα οδηγήσουν ώστε οι λιγότερο οικονομικά προνομιούχοι μαθητές ή οι μαθητές των αλύτρωτων περιοχών να απομακρυνθούν από το Ελληνικό Πανεπιστήμιο και να στραφούν προς άλλα Ευρωπαϊκά ή Βαλκανικά Πανεπιστήμια, με κίνδυνο να αλλοιωθεί ή εθνική τους συνείδηση²⁴⁹. Αντιδράσεις όμως εκφράζονταν και από τον αντιπολιτευόμενο Τύπο αλλά και από τους φοιτητές. Η Κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη, που θα προκύψει από τις εκλογές της 16^{ης} Απριλίου 1895 κατήργησε τον Νόμο ΒΝΔ 1892 για τα εκπαιδευτικά τέλη. Ο Θ. Δηλιγιάννης είχε υποστηρίξει ότι «*δεν υπάρχει δικαιολογητικός λόγος προς επιβολήν ειδικών τελών εις τους μαθητάς της μέσης και της ανωτάτης Εκπαίδευσης, πολλώ δε ήσσον της στοιχειώδους*». Ακόμα, διά της επιβολής διδασκτρών στους φοιτητές του Πανεπιστημίου «*κλείομεν τας θύρας αυτού εις τα τέκνα των εν τη αλλοδαπή συμπολιτών ή ομοφύλων ημών*». Θα χαρακτήριζε δε «*δικαία και σκόπιμη*» την επιβολή τελών μόνον εάν δεν προορίζονταν για να καλυφθούν κενά του προϋπολογισμού, αλλά για τη βελτίωση της μέσης και πολύ περισσότερο της δημοτικής εκπαίδευσης²⁵⁰. Όσο για τα πανεπιστημιακά τέλη, ο Θ. Δηλιγιάννης αιτιολόγησε την επιλογή του να τα ελαττώσει κατ' ελάχιστον, όχι διότι φρονούσε ότι έπρεπε να κλείσουν οι θύρες της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στους ελληνόπαιδες, αλλά διότι θεωρούσε «*ότι όταν αποφασίση το κράτος να καταστήσει δυσπρόσιτον την πανεπιστημιακήν εκπαίδευσιν πρέπει να καταστήσει τη μέση εκπαίδευσιν τοιαύτην ώστε να δύνανται εν αυτή οι σπουδάζοντες να αποκτήσιν τας αναγκαίας πρακτικάς γνώσεις διά τας ανάγκας του βίου των*»²⁵¹.

Ο Νόμος ΒΝΔ του 1892 έφερε αντιδράσεις και των φοιτητών που κορυφώθηκαν στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1892. Δυο εφημερίδες τάσσονταν κατά: η ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΠΙΣ²⁵² και το ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ²⁵³. Η πρώτη εφημερίδα εξέδωσε ένα

²⁴⁸ Εφημερίδα το «Άστρ», αρ. 593, (Πέμπτη/Παρασκευή 23-24 Ιουλίου 1892). Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2018, http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

²⁴⁹ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύνοδος Α, Αθήνα 1893, 370, 425

²⁵⁰ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίαση 43/17-7-1892, 421, 424-425

²⁵¹ Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, Συνεδρίαση 34/ 27-6-1895, 647

²⁵² Εξεδόθη με υπεύθυνο συντάκτη τον σπουδαστή της Νομικής Σχολής Ε.Χ. Σολιώτη

²⁵³ Διευθυντές ήταν οι σπουδαστές Γ. Μπουκλάκος και Ε. Νικολαΐδης

άρθρο με τον τίτλο: «ΣΩΣΩΜΕΝ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ» στο οποίο ο συντάκτης του κειμένου, έκανε λόγο για την υποβάθμιση του Πανεπιστημίου που είχε αρχίσει να εκδηλώνεται από το 1862. Τα άλλα κράτη έπρατταν ακριβώς το αντίθετο από το ελληνικό «το έχον κοιτίδα την πηγήν εξής τα φώτα, ο πολιτισμός και η ευγένεια ωρμήθησαν» και «αδρανεί, ακινητεί, ασφυκτιά, εν μέσω μυρίων άλλων σκέψεων, ουδαμώς σκεπτόμενον περί της ανυψώσεως της εκπαιδευομένης νεότητος». Ο συντάκτης έκανε έκκληση προς όλους τους Έλληνες να βοηθήσουν το «κλυδωνιζόμενον» Πανεπιστήμιον και να σώσουν τους σπουδαστές του από την «επικρεμάμενη μάχαιρα του Δαμοκλέους», δηλαδή το νόμο περί εκπαιδευτικών τελών, τον οποίο επιπρόσθετα χαρακτήριζε ολέθριο και αποσυνθετικό. Το άρθρο προέτρεπε τους Έλληνες: «Τείνωμεν αλλήλοις χείρα αρωγόν, χείρα σώτιραν και σώσωμεν το Πανεπιστήμιον. Η σωτηρία του Πανεπιστημίου έστω πρόγραμμα, σημαία και σύμβολον ημών. Σύνθημα δε πάντων των πονούντων το έθνος: Σώσωμεν το Πανεπιστήμιον».

Σε επόμενο άρθρο του Α. Μαντζουράκη με τίτλο «Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΠΙΣ» (όμοιο με τον τίτλο της εφημερίδας) περιέγραφε τη δεινή πολιτική και οικονομική κατάσταση, στην οποία είχε περιέλθει το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Υποστήριζε ότι ο νόμος για τα εκπαιδευτικά τέλη, θα είχε κακές επιπτώσεις για τους φοιτητές και το Πανεπιστήμιο. Ζήτησε από τους φοιτητές να μην παρουσιαστούν τον Σεπτέμβριο στο Πανεπιστήμιο εκδηλώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την αντίθεσή τους στη θέσπιση των εκπαιδευτικών τελών και στη μετατροπή του Πανεπιστημίου σε Πανεπιστήμιο αυτών που θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να καταβάλλουν δίδακτρα. «Το μόνον λοιπόν τούτο κέντρον, το Πανεπιστήμιον, το οποίον απεκάλεσα και αποκαλώ εθνικήν ελπίδα, έκλεισαν δια νόμον προ μηνός οι ιθύνοντες τας τύχας της Ελλάδας εις τα των Ελλήνων φοιτητών... Πεπείσμεθα, ούδ' απατώμεθα ότι ουδείς ανεξαιρέτως Έλλην φοιτητής, Πατρίκιος ή Πληβείος θα τολμήσει να υβρίσει δια της παρουσίας του τον εθνικόν του Πανεπιστημίου σκοπόν και την μεγάλην πλειονότητα των συναδέλφων του. Αλλά και εν' ηπεριπτώσει επιστεί σιδηρά και αναπόδραστος ανάγκη να αμφισβητηθεί η παιδεία μεταξύ ολίγων και πολλών, μεταξύ χρήματος και πενομένης ιδιοφυίας, το Πανεπιστήμιον ουδέ σπιθαμήν εδάφους θα παραχωρήση τοις ολίγοις εκ του ιερού του χώρου, ούτε θα επιτρέψη ποτέ την απεμπόλησιν της παιδείας και την μεταβολήν του Εθνικού Πανεπιστημίου εις «Πανεπιστήμιον Τιμαριωτικών». Η πάντες ή ουδείς». Οι συντάκτες της εφημερίδας συνέχισαν να δημοσιεύουν άρθρα τα οποία στην πλειοψηφία τους καταδείκνυαν την αντίθεσή τους στον νόμο για τα εκπαιδευτικά τέλη. Επίσης, σε μονόστηλο της έκδοσης της 19^{ης} Αυγούστου του 1892

ο υπογράφων με στοιχεία Α.Κ. φοιτητής προσπαθούσε να αφυπνίσει τους συναδέλφους του και να τους επισημάνει τις επερχόμενες επιπτώσεις, μέσω της επιβολής των διδασκτρών: «Κοιμηθήτε φοιτηταί. Εις αύριον τα σπουδαία, ο Σεπτέμβριος δεν απέχει πολύ, ίνα μη είπωμεν έφθασε και το Πανεπιστήμιον ανεπέτασε τας θύρας του ήδη, ουχί πλέον ως εθνικόν και των Ελλήνων πάντων κτήμα κοινόν, αλλ' ως αργυραμοιβείον, απρόσιτον εις τους στερουμένους χρυσού, φρουρόν και φύλακα άγρυπνον τον αργυραμοιβόν νόμον εις τας εισόδους πάσας έθεντο, άκαμπτον και χωρίς εις παρεκκλίσεις και εις δάκρυα εισπράκτορα, πάνοπλον δε και αποτρόπαιον την όψιν, δεινήν εντεταλμένον εντολήν μίαν και μόνην να δίδη εσχάτην, απαισίαν απάντησιν».

Οι φοιτητές αντιδρούν με απεργιακές κινητοποιήσεις και με την άρνηση τους να εγγραφούν. Στο Πανεπιστήμιο μέχρι την 9^η Σεπτεμβρίου 1892 είχαν εγγραφεί μόνο έξι φοιτητές ενώ ένα χρόνο νωρίτερα είχαν εγγραφεί πεντακόσιοι. Οι εκδότες της Εφημερίδας το «Πανεπιστήμιο» σε άρθρο τους με τίτλο «Ιδού τι κάνουν οι άνθρωποι» στο φύλλο της 6^{ης} Σεπτεμβρίου του 1892 έδωσαν στη δημοσιότητα στοιχεία από τα ισχύοντα στη Γαλλία σχετικά με την καταβολή εκπαιδευτικών τελών. Προτρέπουν τους Έλληνες νομοθέτες να ακολουθήσουν το παράδειγμα των Γάλλων σε σχέση με την εξαίρεση των τελών των φοιτητών²⁵⁴. Τα τέλη δεν ήταν επιζήμια μόνο για τους φοιτητές και την οικογένεια τους αλλά και για τους εκμισθωτές κατοικιών στην Αθήνα, όπως αναφερόταν στο φύλλο της εφημερίδας της 23^{ης} Αυγούστου 1892.²⁵⁵

Τα εκπαιδευτικά τέλη κατά τον φοιτητή Ι.Μ. σε μία ωδή οκτώ στροφών, ομοιοκατάληκτη με τίτλο «Αι Μούσαι διωκόμεναι εκ του Άντρου των» αναφερόταν ότι οι επιστήμες θα διώκονταν και θα επακολουθούσε κρίση στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο εξαιτίας του νομοθετήματος «περί εκπαιδευτικών τελών». Ομοίως και η εφημερίδα τάχθηκε ενάντια στα εκπαιδευτικά τέλη και προειδοποιούσε «τους αντιθέτως φρονούντας» ότι ο νέος νόμος θα ήταν «ο νεκρώσιμος κώδων» του Πανεπιστημίου στις 23 Σεπτεμβρίου του 1892. Προς τον Πρωθυπουργό Χαρ. Τρικούπη κατατέθηκε υπόμνημα ««από όλην την εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω φοιτώσα ελληνική νεολαία», στο οποίο εκφράστηκαν οι λόγοι για τους οποίους έπρεπε άμεσα να ανακληθεί, δεδομένου ότι, όχι μόνο έθιγε τους οικονομικά ασθενέστερους φοιτητές αλλά

²⁵⁴Εμμανουήλ Φυριπής, «Τα διδάκτρα στο ελληνικό Πανεπιστήμιο ως θεσμός (και) κοινωνικής ανισότητας. Φοιτητικές θέσεις, αντιλήψεις και παραδοχές με αφορμή το νόμο ΒΝΔ του 1892», 5ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη». Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2018
<http://eriande.elemedu.upatras.gr/?section=985&language=el&page706=3&itemid706=1040>

²⁵⁵Στο ίδιο

παράλληλα ωθούσε τους νέους του υπόδουλου Ελληνισμού να φοιτήσουν σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού «*προς μεγάλην ζημίαν της εθνικής ελληνικής ιδέας και των συμφερόντων του Ελληνισμού*». Σε άλλο άρθρο της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1892 «*Διατί εξαιρέσεις*» ο συγγραφέας του κειμένου διερωτάτο, γιατί η Κυβέρνηση δεν θεσμοθέτησε εκπαιδευτικά τέλη και για τους μαθητές της Στρατιωτικής σχολής Ευελπίδων, δεδομένου ότι αυτοί όχι μόνο προέρχονταν από οικογένειες πλουσίων και είχαν τη δυνατότητα να τα πληρώσουν, αλλά και οι απόφοιτοι διορίζονταν άμεσα από το κράτος με την υποχρέωση αυτό να τους σιτίζει και να τους παραχωρεί στέγη. Καμία όμως από τις αντιδράσεις δεν στάθηκε ικανή να αποσυρθεί το νομοσχέδιο, το οποίο ψηφίστηκε και εφαρμόστηκε από το ακαδημαϊκό έτος (1892/93). Προς υπεράσπισή του, η Κυβέρνηση Τρικούπη ισχυρίστηκε ότι τα εκπαιδευτικά τέλη ήταν «*κατ' ουσίαν αποζημίωσις υπηρεσίας, προσφερομένης υπό του κράτους*»²⁵⁶ και ο ελληνικός λαός ως «*λαός κτηματιών*» μπορούσε να καταβάλει το ποσό που απαιτείτο για την μόρφωση των παιδιών του²⁵⁷.

Το θέμα των εκπαιδευτικών τελών απασχόλησε και πάλι τη Βουλή το 1895. Ο Αθ. Ευταξίας στράφηκε εναντίον του Θ. Δηλιγιάννη, γιατί το 1892, ο τελευταίος είχε διαφωνήσει με την επιβολή εκπαιδευτικών τελών, επειδή θεωρούσε ότι δεν έπρεπε σε περίοδο οικονομικών δυσχερειών να επιβαρύνουν οικονομικά το λαό. Το 1895 επί Κυβέρνησης Δηλιγιάννη, τα εκπαιδευτικά τέλη μετριάστηκαν, αλλά δεν καταργήθηκαν, ενώ η οικονομική κατάσταση του λαού είχε χειροτερέψει²⁵⁸. Ο νόμος ΒΤΕ της 12^{ης} Ιουλίου 1895 «*Περί εκπαιδευτικών τελών*»²⁵⁹ που ψηφίστηκε επί Κυβέρνησης Θ. Δηλιγιάννη είχε σκοπό να χρησιμοποιήσει προσωρινά τα εισπραττόμενα από τους φοιτητές και τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τέλη για την κατασκευή σχολικών κτιρίων της δημοτικής εκπαίδευσης²⁶⁰. Απαλλάσσονταν από τα εκπαιδευτικά τέλη όσοι είχαν βαθμό απολυτηρίου άριστα σε όλα τα μαθήματα και φοιτούσαν τακτικά. Η μόνη περίπτωση στην οποία ο Αθ. Ευταξίας θα μπορούσε να συμφωνήσει στην επιβολή εκπαιδευτικών τελών ήταν με την προϋπόθεση να διατεθούν «*εις ίδρυσιν εμπορικών, βιομηχανικών και καθόλου*

²⁵⁶ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύννοδος Α, Αθήνα 1893, 370, 425

²⁵⁷ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, ΙΓ περίοδος, σύννοδος Α, Αθήνα 1893, 370, 425

²⁵⁸ Αθανάσιος Ευταξίας, Βουλευτής Λοκρίδος, Εκπαιδευτικά αγορεύσεις εν τη βουλή, (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου, 1895), 57

²⁵⁹ Ο Νόμος ΒΤΕ/1895 «Περί εκπαιδευτικών τελών» ΦΕΚ17/Α/15-7- 1895 καταργεί τον Νόμο ΒΔΙΑ/24 Ιουλίου 1892 και τροποποιεί τα εξής άρθρα: 4, 6, 22, 24, 25, 25 δις, 26 δις, 26τρις, 26τετράκις, 26πεντάκις, 26εξάκις, 26επτάκις, 39, 66 του Νόμου ΑΧΚΕ/30 Δεκεμβρίου 1887 «Περί τελών χαρτοσήμου»

²⁶⁰ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος ΙΔ', σύννοδος Α', Αθήνα 1896, 603-616.

επαγγελματικών Σχολών, *ων κατ' εξοχήν έχει ανάγκην την σήμερον η ημετέρα χώρα και περί ων ουδεμία πρόνοια ελήφθη*»²⁶¹. Τάχθηκε υπέρ της ίδρυσης των επαγγελματικών σχολείων, γιατί αποτελούσαν απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ευημερία των πολιτών και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σημειώνει, ότι την ανάγκη αυτή την είχαν ήδη αντιληφθεί οι Αρμένιοι, οι Βούλγαροι, οι Εβραίοι ²⁶².

Τα εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής, παρά τις ενέργειες των προηγούμενων κυβερνήσεων για την εφαρμογή τους, δεν εφαρμόστηκαν ούτε για το Εθνικό ούτε για το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, παρόλο που είχαν οριστεί στο ποσό των δέκα(10) δρχ.. Το εν λόγω ποσό θα έπρεπε να καταβληθεί κατά την εγγραφή του υποψηφίου. Το ζήτημα αυτό παρέμεινε σε εκκρεμότητα έως την ψήφιση του οριστικού Οργανισμού του Πανεπιστημίου του 1911. Τα τέλη θεωρούνταν εκείνη την περίοδο, όπως έλεγε επικριτικά και ο βουλευτής Πελ. Ηλιόπουλος, ως ένα μέτρο ανάσχεσης του μεγάλου αριθμού των φοιτητών που ήθελαν να εισαχθούν στο Πανεπιστήμιο²⁶³. Σκοπός της θεσμοθέτησης του μέτρου αυτού, ήταν ο περιορισμός των υποψηφίων, όμως προβλέπονταν εξαιρέσεις φοιτητών που απαλλάσσονταν από τα δίδακτρα. Οι κατηγορίες αυτές περιλάμβαναν απόρους φοιτητές που προέρχονταν από Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρο, Κρήτη, Κύπρο, Μικρά Ασία²⁶⁴, ενώ το 1917²⁶⁵ προστέθηκαν στις εξαιρέσεις, όσοι προέρχονταν και από τα Πανεπιστήμια της Τουρκίας και της Ν. Ελλάδος, από τις κοινότητες του εξωτερικού ή πρόσφυγες φοιτητές ή άποροι φοιτητές προερχόμενοι από χώρες που είχε καταλάβει ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πόλεμο ή τη Θράκη²⁶⁶. Επιπρόσθετα, συμπεριελήφθησαν στην κατηγορία αυτή και όσοι προέρχονταν από σεισμοπαθείς περιοχές²⁶⁷ ως ένδειξη αλληλεγγύης.

²⁶¹Αθανάσιος Ευταξίας, Βουλευτής Λοκρίδος, Εκπαιδευτικά αγορεύσεις εν τη βουλή, (Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου,1895),59

²⁶²Στο ίδιο,59

²⁶³Συνεδρίαση ΡΛΑ/5.7.1911

²⁶⁴ Συνεδρίαση 6/4-7-1911, Νόμος ΓΧΟΗ' της 27^{ης}/31^{ης} Μαρτίου 1910 «Περί δωρεάν εγγραφής εν τω μητρώω του Πανεπιστημίου των εκ Μακεδονίας, Θράκης, Ηπείρου, Κρήτης, Κύπρου, Μικράς Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών», Νόμος ΓΨΟΣΤ' της 30^{ης} Απριλίου/3^{ης} Μαΐου 1911 «Περί δωρεάν εγγραφής των εκ Θράκης., Μακεδονίας, Κρήτης, Ηπείρου, Κύπρου και Μ. Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών, ως και παρατάσεως του χρόνου εγγραφών και ανανεώσεων των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου»

²⁶⁵Νόμος 1071 /1917 «Περί ατελούς εγγραφής και ανανεώσεως εν τω πανεπιστημίω των εκ Τουρκίας και εξ αποκεκλεισμένων μερών της Ν. Ελλάδος καταγομένων Φοιτητών» ΦΕΚ 268/Α/21-11-1917

²⁶⁶ Συνεδρίαση ΚΗ/1.4.1913,138

²⁶⁷Συνεδριάσεις ΞΒ και ΞΓ 1.4.1911,884, 888. Οι υποψήφιοι που προέρχονταν από τους δήμους Ελίσης, Ήλιδος Πηνείας Μυτρουντίων και Λαμπείας

Το τέλος αυτής της περιόδου βρήκε την πανεπιστημιακή κοινότητα να εφαρμόζει πιο αυξημένα τέλη εγγραφής σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Το ποσό των τελών διαφοροποιήθηκε από σχολή σε σχολή. Το 1926²⁶⁸, για τις σχολές της Νομικής, της Θεολογικής, της Ιατρικής, της Φιλοσοφικής, των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών (το Χημικό, το Μαθηματικό, το Φυσικό και το Φαρμακευτικό τμήμα) του Πανεπιστημίου Αθηνών, οι φοιτητές έπρεπε να καταβάλλουν εφάπαξ ποσό διακοσίων (200) δραχ. στο ταμείο του Πανεπιστημίου, ενώ παλαιότερα ήταν δέκα (10) δραχ. Ατελώς εγγράφονταν στη Γεωπονική σχολή οι πρόσφυγες²⁶⁹.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι τα εκπαιδευτικά τέλη κατά την εισαγωγή του υποψηφίου στις Ανώτατες σχολές είχαν προβλεφθεί νομοθετικά από τα πρώτα κιάλας διατάγματα της σύστασης του Οθώνειου Πανεπιστημίου, ενώ επαναλήφθηκε η ανάγκη επιβολής τους στις επόμενες δεκαετίες. Η εφαρμογή τους ή μη έγινε αιτία συζητήσεων μεταξύ αυτών που υποστήριζαν από τη μια ότι ήταν επιβεβλημένη γιατί έπρεπε να ενισχυθεί οικονομικά κυρίως η εκπαίδευση και από την άλλη αυτών που υποστήριζαν το δικαίωμα της ισότιμης και ελεύθερης πρόσβασης όλων των υποψηφίων στην ανώτατη εκπαίδευση.

Το ποσό των εκπαιδευτικών τελών κυμαινόταν άλλοτε σε υψηλότερα και άλλοτε σε χαμηλότερα επίπεδα. Η κυβερνητική πολιτική που εφαρμοζόταν ως προς το ζήτημα αυτό από την εκάστοτε Κυβέρνηση διαμόρφωνε σε διαφορετικά επίπεδα τα τέλη χρησιμοποιώντας τα για την κάλυψη και αναγκών εκτός της εκπαίδευσης. Η Κυβέρνηση Χαρ. Τρικούπη εφάρμοσε το μέτρο αυτό ως μέσο κάλυψης των δαπανών λειτουργίας των Σχολών, αύξησης των εσόδων του κράτους και κάλυψης ελλειμμάτων που δεν σχετίζονταν με την εκπαίδευση.

Ανεξάρτητα όμως από τα παραπάνω και κυρίως από τους οικονομικούς λόγους που επέβαλαν τη θεσμοθέτηση των εκπαιδευτικών τελών, οφείλουμε να υποστηρίξουμε ότι η επιβολή των προσέδιδε ταξικότητα στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση και αλλοίωνε το χαρακτήρα της ως δημοσίου αγαθού.

²⁶⁸Νομοθετικό Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926

²⁶⁹Διάταγμα της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής προσφύγων εις την Ανωτέραν Γεωπονικήν Σχολήν», ΦΕΚ 267/Α/6-8-1926

2.6 Σχόλια και παρατηρήσεις

Στο τέλος του 19ου αιώνα, η σύσταση ενός οργανωμένου και δομημένου ελληνικού κράτους κατά τα δυτικό-ευρωπαϊκά πρότυπα, για τις περισσότερες των Κυβερνήσεων που άσκησαν εξουσία, αποτελούσε σημαντική προϋπόθεση για τη διασφάλιση της εξέλιξής του. Η οργάνωση του κράτους, η συνοχή, η αντιμετώπιση εσωτερικών και εξωτερικών προβλημάτων, η εξισορρόπηση συγκρούσεων μεταξύ των συντηρητικών και προοδευτικών δυνάμεων αποτελούσαν αιτίες ζυμώσεων και αντιπαραθέσεων, οι οποίες επηρέαζαν την ομαλή πορεία της χώρας. Η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του Έλληνα πολίτη εξελισσόταν παράλληλα με τις αλλαγές που πραγματοποιούνταν σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Στη μετάβαση από την περίοδο της Απόλυτης Μοναρχίας (1833-1843) στη Συνταγματική Μοναρχία (1843-1862) και μετέπειτα στην Α' Βασιλευομένη Δημοκρατία (1862-1924)²⁷⁰ αντιμετωπίστηκαν τεράστια προβλήματα. Οι κυβερνήσεις που αναλάμβαναν την εξουσία κλήθηκαν να θεμελιώσουν το κράτος, να συνδέσουν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου με το πολιτικό σύστημα και να οργανώσουν τη διοικητική του δομή με στόχο την ανάπτυξη και την ευημερία των πολιτών του.

Μέσα σε όλη αυτή την κατάσταση, η λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος αποτέλεσε ένα από τους κυριότερους παράγοντες της εθνικής του συνοχής. Η φιλελεύθερη προσέγγιση, όπως εκφράστηκε τον 18ο και 19ο αιώνα μέσα από τον Διαφωτισμό (Rousseau), καθώς και τον αγγλοσαξονικό εμπειρισμό (Locke) και τους ωφελιμιστές φιλόσοφους James Mill, Bentham και John Stuart Mill²⁷¹ υποστήριζε ότι η εκπαίδευση ήταν ανθρώπινο και πολιτικό δικαίωμα που συνέβαλε όχι μόνο στην καλλιέργεια αλλά και στη χειραφέτηση του ατόμου. Η ελληνική κοινωνία και κατά κύριο λόγο η ελληνική μεσαίας τάξεως οικογένεια του τέλους του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου, χωρίς να είναι πλήρως εξοικειωμένη με αυτού του είδους τις αρχές, φάνηκε ότι κατανόησε από νωρίς τη σημασία της εκπαίδευσης. Από τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης, η ανώτατη ήταν αυτή που εκτιμήθηκε ότι θα αποτελούσε διέξοδο του υποψηφίου από τις δύσκολες συνθήκες ζωής και θα συνέβαλε στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του. Μάλιστα, οι οικονομικά ασθενέστερες τάξεις από νωρίς είχαν ενστερνισθεί ότι «δεν υπάρχει θυσία

²⁷⁰ Με το Σύνταγμα του 1864, ξεκίνησε η περίοδος της Βασιλευομένης Δημοκρατίας για την Ελλάδα, η οποία βασιζόταν στην Αρχή της λαϊκής κυριαρχίας

²⁷¹ Andy Green, *Education and State Formation, The Rise of Education Systems in England, France and the USA*, (New York: St. Martin's Press, 1990), 27-36

στην οποία να μην είναι πρόθυμοι να υποβληθούν για να επιτύχουν το σκοπό τους²⁷²». Με πραγματικά δεδομένα η ανταπόκριση που είχε η ανώτατη εκπαίδευση στους υποψηφίους ήταν ιδιαίτερα υψηλή. Ο αυξημένος αριθμός των φοιτητών περιγράφεται πετυχημένα από τον Karl Eduard Zacharia von Lingenthal²⁷³, στο βιβλίο του, παραθέτοντας ορισμένα στοιχεία από το λόγο του πρυτάνεως Α. Αναγνωστάκη που είχε εκφωνήσει τον Νοέμβριο του 1878. Προς επικύρωση των ανωτέρω, το ακαδημαϊκό έτος 1877-1878 ο αριθμός των φοιτητών ανερχόταν σε 1.645 (ενώ πολύ σύντομα έφτασε τους 1780) που κατανέμονταν σε 38 φοιτητές της Θεολογικής σχολής, 684 της Νομικής, 608 της Ιατρικής, 270 της Φιλοσοφικής (περιελάμβανε το Φιλολογικό και το Φυσικομαθηματικό) με προσθήκη 45 φοιτητών της Φαρμακευτικής. Από τους 1645 μόνο οι 1192 προέρχονταν από τις περιοχές του ελληνικού κράτους ενώ οι υπόλοιποι 453 από τις τουρκοκρατούμενες ελληνικές χώρες²⁷⁴. Φοιτητές στο Εθνικό Πανεπιστήμιο ήταν στην πλειοψηφία τους οι ημεδαποί φοιτητές αλλά και όσοι προέρχονταν από τις κοινότητες της Διασποράς²⁷⁵ ή από τα Επτάνησα και τη Θεσσαλία. Μετέπειτα, η προσάρτηση των Επτανήσων και της Θεσσαλίας δεν αύξησε μόνο τα εδάφη της Ελλάδος²⁷⁶ αλλά και τον πληθυσμό των ημεδαπών φοιτητών.

Σε ό,τι αφορά στους λόγους της μη επιβολής εισιτηρίων εξετάσεων στους υποψηφίους για την ανώτατη ελληνική εκπαίδευση μέχρι το 1922, σημειώνουμε ότι αυτοί συνδέονται άμεσα με το ευρύτερο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι της ελληνικής κοινωνίας. Πολλές από τις ελληνικές κυβερνήσεις, οι οποίες ανέλαβαν την εξουσία στην υπό εξέταση περίοδο, χαρακτηρίζονταν για τη σύντομη διάρκειά τους²⁷⁷ λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικρατούσε. Κατά συνέπεια, οι

²⁷² Marinos Duvray, *Les Grecs modernes*, (Bruxelles: A. Lacroix-Verboeckhoven et Cie, 1862),10.

²⁷³ Karl Eduard Zacharia von Lingenthal, «Ein Winter in Griecheland 1879-1880», μετάφραση Σπύρος Τρωιανός (Αθήνα: Ηρόδοτος, 2016)

²⁷⁴ Σπύρος Τρωιανός, *Το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1879-1880*, Πρακτικά διεθνούς συμποσίου, Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία, ιστορική διάσταση και προοπτικές, Αθήνα, 21-25 Σεπτεμβρίου 1987, τόμος Α, (Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1989), 108-109

²⁷⁵ Το 1894, ιδρύθηκε από τον Μαρασλή, μια Σχολή Ανωτέρων Εμπορικών και Βιομηχανικών Σπουδών. Το 1900, είχε 92 Έλληνες φοιτητές του εξωτερικού από τους σύνολο 298; Γεώργιος Αναστασόπουλος, *Η ιστορία της ελληνικής βιομηχανίας*, τόμος 2 (Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία, 1947),784-785

²⁷⁶ Αυξήθηκε και ο πληθυσμός της κατά 236.000 κατοίκους καθώς και τα έσοδα του Ελληνικού κράτους που έφτασαν 4.600.000 δρχ. Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδος 1770-1923*,(Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης,2005),158-159

²⁷⁷ Τα πρώτα έτη της βασιλείας του Γεωργίου χαρακτηρίζονταν από πολιτική αστάθεια. Σημειώθηκαν 19 κυβερνητικές μεταβολές. Αλκιβιάδης Προβατάς, *Πολιτική ιστορία της Ελλάδος 1821-1980* νομοθετικά και εκτελεστικά σώματα. (Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1980), 291-324. Η πολιτική αστάθεια μεταξύ 1872-1875 φαίνεται από τη στιγμή που η Ελλάδα προσήλθε

εν λόγω κυβερνήσεις δεν είχαν τον απαιτούμενο χρόνο να εφαρμόσουν τα εκπαιδευτικά σχέδια των κυβερνητικών προγραμμάτων τους. Άλλες πάλι ελληνικές κυβερνήσεις που χρονικά διήρκησαν περισσότερο, κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν σοβαρότατα κοινωνικά (π.χ. συγκρούσεις μεταξύ ορεινών και πεδινών, το φαινόμενο της ληστείας κ.λ.π.), οικονομικά (διανομή εθνικής γης που βρισκόταν σε άμεση συνάρτηση με την ένδεια των αγροτών, νομισματική κρίση του 1879, επιβολή έμμεσης φορολογίας²⁷⁸, εξωτερικό δανεισμό της χώρας κλπ.) εξωτερικά και άλλα θέματα και προβλήματα (πχ. το Κρητικό ζήτημα που εξελίχθηκε σε ένα μεγάλο μέρος του 19^{ου} αιώνα, η βουλγαρική απειλή κλπ.). Όλα αυτά τα ζητήματα έχρηζαν άμεσης αντιμετώπισης τους από τις ελληνικές κυβερνήσεις, προκειμένου να εξομαλυνθούν άμεσα οι κίνδυνοι, γεγονός που έθετε κατά τη γνώμη μας, τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό σε δεύτερη μοίρα.

Με τη θεσμοθέτηση των εισιτηρίων εισαγωγικών εξετάσεων στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση οι υποψήφιοι που είχαν παρακολουθήσει τα γυμνασιακού επιπέδου μαθήματα όφειλαν να υποστούν την εισιτήρια δοκιμασία επί μιας συγκεκριμένης ύλης προκειμένου να πιστοποιηθούν οι γνώσεις τους, να αξιολογηθούν και να αποτιμηθούν οι επιδόσεις τους. Η έκθεση αποτελούσε μια κοινή δοκιμασία για όλους τους υποψηφίους όλων των σχολών γιατί έπρεπε να αποτιμηθεί η ικανότητα τους να διατυπώνουν ορθά τον συλλογισμό τους και να εκφράζουν σωστά τα επιχειρήματά τους, ενώ ταυτόχρονα ελεγχόταν η συντακτική και ορθογραφική ικανότητάς τους. Η διδασκαλία και η εξέταση των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών καταδείκνυαν τις αρχές της κλασσικής παιδείας που βασιζόταν η ελληνική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα ιδεώδη της κλασσικής παιδείας, τα αρχαία ελληνικά έπρεπε να εξετάζονταν γιατί συνέδεαν τον νέο με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και συνέβαλαν στην καλύτερη γνώση της γλώσσας. Ομοίως, η διδασκαλία της λατινικής γλώσσας αποτελούσε σημαντικό μάθημα γιατί οι υποψήφιοι διδάσκονταν τα συντακτικά και γραμματικά φαινόμενα αλλά και την πραγματολογική προσέγγιση των κειμένων που επέτρεπαν στον υποψήφιο να αντλεί ιστορικές ή γλωσσολογικές πληροφορίες για έναν πολιτισμό που είχε και εξακολουθεί να έχει και

τέσσερις φορές σε εκλογές. Από το 1882 έως 1893, οι κυβερνήσεις εναλλάσσονταν μεταξύ του Χαρ. Τρικούπη (κυβέρνησε μεταξύ των ετών 1882 και 1885, 1887 και 1890, 1892-1895) και του Θ. Δηληγιάννη (κυβέρνησε μεταξύ των ετών 1885-1887, 1890-1892 και μεταξύ των ετών 1895 και 1897).

²⁷⁸Επιβλήθηκαν και άλλοι έμμεσοι φόροι μεταξύ του 1871-1880 στις ασθενέστερες τάξεις όπως ο Καθηγητής Α. Αντρεάδης λέει «άφηκε σχεδόν άθικτους τους άμεσους φόρους εξ' ων είχε καταργήσει το 1880 τον σπουδαιότατον, την δεκάτην και επολλαπλασίασε τους εμμέσους ιδία επι των ειδών κοινής με χρήσεως»

σήμερα σημαντική συνεισφορά στον παγκόσμιο πολιτισμό. Σκοπός της διδασκαλίας των μαθημάτων των πρακτικών επιστημών ήταν η ανάπτυξη της κριτικής και συνθετικής ικανότητας των υποψηφίων καθώς επίσης και της αναζήτησης συγκεκριμένων λύσεων. Τα επιτυχή αποτελέσματα των εξετάσεων αποδείκνυαν ότι οι υποψήφιοι είχαν ένα συγκεκριμένο επίπεδο γνώσεων που θα τους επέτρεπε να παρακολουθήσουν απρόσκοπτα τα πανεπιστημιακά μαθήματα.

Σε ό,τι αφορά στην επιβολή εκπαιδευτικών τελών για την εγγραφή και φοίτηση στο ελληνικό Πανεπιστήμιο σημειώνουμε ότι οι γόνοι των κοινωνικά και οικονομικά ανώτερων τάξεων ήταν αυτοί που είχαν περισσότερες ευκαιρίες για φοίτηση στην ανώτατη εκπαίδευση. Τα παιδιά των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων λόγω αδυναμίας καταβολής τελών περιορίζονταν στη κατώτερη μόρφωση ή ακολουθούσαν επαγγέλματα, στα οποία μπορούσαν να μαθητεύσουν δίπλα στους λεγόμενους πρωτομάστορες.

Παρόλες τις πολιτικοκοινωνικές εξελίξεις της περιόδου που εξετάζουμε, η ανώτατη εκπαίδευση είχε ιδιαίτερα αυξημένη ζήτηση στην Ελλάδα, γεγονός που καταδεικνύει την επιθυμία της ελληνικής κοινωνίας για ανώτατη μόρφωση αλλά και για επαγγελματική και κοινωνική ανέλιξη.

Τελικά, οι εισαγωγικές εξετάσεις θεσμοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στο Χημικό τμήμα το 1922 και από το 1926 (Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926) στο σύνολο των πανεπιστημιακών Σχολών. Κυρίαρχο στόχος ήταν ο περιορισμός του αριθμού των υποψηφίων αλλά και η επιλογή των κατάλληλων για φοίτηση στις Ανώτατες σχολές. Παράλληλα, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο έλεγχος πλέον των εισερχομένων στα Πανεπιστήμια είχε σχέση και με τον περιορισμό της αύξησης των πτυχιούχων των Ανωτάτων Σχολών, γεγονός που διευκόλυνε εκτός των άλλων και την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, η πρώτη εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων θεσμοθετήθηκε με τον Νόμο 2905/1922 από μια κυβέρνηση που αποτέλεσε τον συνασπισμό των κομμάτων της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης. Στόχος της εν λόγω κυβέρνησης ήταν να αποκατασταθεί η πολιτική ομαλότητα και να επιτευχθεί η κοινοβουλευτική συναίνεση προκειμένου να εξασφαλιστεί η διακυβέρνηση του κράτους. Οι κυβερνητικές κρίσεις, τα στρατιωτικά κινήματα και η πολιτική ανισορροπία των προηγούμενων ετών επηρέασαν το κράτος σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορούσε να επιτευχθεί σε μια πολιτική ομαλότητα. Άμεση προτεραιότητα ήταν η διακυβέρνηση της χώρας ανεξάρτητα από την ιδεολογία του εκάστοτε κόμματος.

Ουσιαστικά, υπήρχαν δύο πολιτικοί σχηματισμοί που εναλλάσσονταν: οι συντηρητικοί και οι φιλελεύθεροι. Η ιδεολογία των πολιτικών κομμάτων εκπροσωπούσε τις κοινωνικές τάξεις που είχαν διαμορφωθεί και επηρέαζαν την λειτουργία του κράτους. Οι ταξικές διαφορές ήταν έκδηλες και επηρέαζαν τους εν λόγω πολιτικούς σχηματισμούς αποτελώντας ρυθμιστικό παράγοντα τους. Η αστική τάξη από τη μια πλευρά ήταν κυρίαρχη και είχε γίνει αιτία για τον σεβασμό στις βασικές ατομικές ελευθερίες όπως η πολιτική συνείδηση και ελευθερία. Από την άλλη, υπήρχε η εργατική τάξη, η οποία βρισκόταν σε ασθενέστερη οικονομικά θέση και αγωνιζόταν για να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής. Μεταξύ των ήδη υφιστάμενων τάξεων υπήρχαν συγκρούσεις λόγω των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, στις οποίες προστέθηκε αργότερα η αντίθεση μεταξύ του γηγενούς πληθυσμού και των προσφύγων και η προσπάθεια των δεύτερων για απόκτηση της ιδιοκτησίας. Το γεφύρωμα μεταξύ του πολιτικού γίνεσθαι και των κοινωνικών απαιτήσεων ήταν δύσκολο γιατί βρισκόταν σε συνεχή πάλη. Οι βραχύβιες κυβερνήσεις από το 1922 έως και το 1926, περίοδο που επιβλήθηκαν οι πρώτες εισιτήριες εξετάσεις ήταν αποτέλεσμα όχι μόνο της προαναφερθείσας πολιτικής κρίσης αλλά της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, των προβλημάτων στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, των οικονομικών και κοινωνικών ανακατατάξεων που επέφερε η Μικρασιατική Καταστροφή κ.α. Συνεπώς, οι πολιτικές δυνάμεις έπρεπε να συσπειρωθούν προκειμένου να επιτύχουν την πλειοψηφία στη Βουλή και μετέπειτα να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές και να λειτουργήσει ο κρατικός μηχανισμός. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα εν λόγω κόμματα που διεκδικούσαν την πλειοψηφία στην Βουλή αντιπροσώπευαν τις ιδεολογικές αρχές της παράταξής τους, όπως το Λαϊκό κόμμα τον συντηρητισμό, τον εθνικισμό και τον φιλελευθερισμό ή το κόμμα των φιλελευθέρων τον σεβασμό στα πολιτικά δικαιώματα, στη διεξαγωγή των ελεύθερων εκλογών κ.α.

Εν κατακλείδι, το θέμα του τρόπου εισαγωγής των υποψηφίων στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της περιόδου, απασχόλησε ιδιαίτερα τις εκάστοτε κυβερνητικές εξουσίες και η θεσμοθέτηση τελικά των εισιτηρίων εισαγωγικών εξετάσεων για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση θεσμοθετήθηκε με στόχο κυρίως τον περιορισμό του αριθμού των φοιτητών, τον έλεγχο των γνώσεων των υποψηφίων αλλά και τη διασφάλιση της επαγγελματικής αποκατάστασής τους.

Κεφάλαιο 3ο

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1927 έως το 1939

3.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου

Το Κίνημα στο Γουδί ή Κίνημα του 1909, ο Εθνικός Διχασμός (1914-1917), η Δίκη των έξι το 1922 μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, το Στρατιωτικό Κίνημα της 22^{ης} Αυγούστου του 1926, ήταν μια σειρά από τα σημαντικότερα γεγονότα, τα οποία επηρέασαν ιδιαίτερα τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στη χώρα μας. Το σύνολο των γεγονότων αυτών αντικατόπτριζαν την απουσία μιας ομαλής πολιτικής ζωής, η οποία οδήγησε στην ανατροπή και των πολιτειακών δομών της χώρας. Η εφαρμογή των δημοκρατικών διαδικασιών επανήλθε με την Οικουμενική Κυβέρνηση του Αλέξανδρου Ζαΐμη (4 Δεκεμβρίου 1926 – 4 Ιουλίου 1928), η οποία διαδέχτηκε την επαναστατική Κυβέρνηση Γεωργίου Κονδύλη στις 4 Δεκεμβρίου 1926. Στην οικουμενική Κυβέρνηση συμμετείχαν όλα τα μεγάλα κόμματα, τόσο από την βενιζελική παράταξη, δηλαδή η Ένωση Φιλελευθέρων και η Δημοκρατική Ένωση, όσο και από την αντιβενιζελική παράταξη, δηλαδή το Λαϊκό Κόμμα και το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά. Στις 2 Ιουνίου 1927 ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα, το οποίο μεταξύ άλλων, εισήγαγε πολλές καινοτομίες, όπως ο θεσμός του αιρετού ανώτατου άρχοντα, αντί του κληρονομικού, η καθιέρωση του κοινοβουλευτικού συστήματος²⁷⁹, η ενίσχυση ατομικών ελευθεριών, η καθιέρωση για πρώτη φορά στην Ελλάδα ορισμένων κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα της εργασίας κ.ά.²⁸⁰.

Η περίοδος πρωθυπουργίας του Ελ. Βενιζέλου από το 1928 έως το 1932 ήταν μια περίοδος που χαρακτηρίστηκε για την πολιτική σταθερότητα και συνδέθηκε με την άνοδο της αστικής τάξεως²⁸¹. Η μέχρι το 1928 πολιτική αστάθεια δεν είχε αφήσει περιθώρια για μεταρρυθμίσεις. Σκοπός του Ελ. Βενιζέλου όπως περιγράφηκε εύγλωττα στον απολογισμό του έργου της Κυβέρνησης Βενιζέλου τον Σεπτέμβριο του 1930²⁸², ήταν η αναμόρφωση της ελληνικής πολιτικής, τόσο της εσωτερικής όσο και

²⁷⁹Το νέο Σύνταγμα δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης με τις υπογραφές του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Προέδρου της Βουλής και του Πρωθυπουργού, χωρίς την προσυπογραφή όλων των μελών της Κυβέρνησης

²⁸⁰Νικόλαος Αλιβιζάτος, *Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία, 1821-1941*, τόμος Α', (Αθήνα: Σάκκουλα, 1981), 140-143

²⁸¹Όπως ανέφερε σε προεκλογικό του λόγο το 1928 στόχος του ήταν η «πρόταξη του αστικού εκσυγχρονισμού του κράτους στο πλαίσιο των νέων προτεραιοτήτων εθνικής ολοκλήρωσης. Παρεμβατισμός του κράτους στις οικονομικές διαδικασίες, ώστε αυτές να υπόκεινται στον έλεγχο και να βρίσκονται υπό την καθοδήγηση του κράτους και τέλος οχύρωση του αστικού κράτους». Σπύρος Τζόκας, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το εγχείρημα του αστικού εκσυγχρονισμού 1928-1932, Η Οικοδόμηση του αστικού Κράτους, (Αθήνα, Θεμέλιο, 2002), 14

²⁸²Τζόκας, ο.π. 14

της εξωτερικής, ώστε να συμβαδίζει με τα δεδομένα της εποχής. Η εξασφάλιση της δημοσιονομικής ισορροπίας αλλά και η συνέχιση των έργων υποδομής ήταν από τις βασικές θέσεις του σχεδιασμού των φιλελευθέρων²⁸³. Στον εξωτερικό τομέα, ο Ελ. Βενιζέλος επεδίωκε να αποκαταστήσει τις ισορροπίες με τις Μεγάλες Δυνάμεις και να συμμετέχει η Ελλάδα στα ευρωπαϊκά δρώμενα²⁸⁴. Στον εσωτερικό τομέα, προσπάθησε να γίνουν μια σειρά από εκσυγχρονιστικά έργα βασιζόμενος στην αστική ιδεολογία που επέβαλλε μια κοινωνική πολιτική βασισμένη σε νόμους που θα της εξασφάλιζαν την διατήρησή της, αλλά και την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας. Έγιναν βήματα εκσυγχρονισμού, όπως η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας (1929) προς ενίσχυση του Έλληνα αγρότη, η διανομή της γης που άνηκε προηγουμένως σε Τούρκους και Βούλγαρους, στους πρόσφυγες μετά το 1923. Η μικρή αγροτική ιδιοκτησία επιβλήθηκε ως πρότυπο γαιοκτησίας. Το 1928 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος και έναν χρόνο αργότερα ιδρύθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, με σκοπό να ενισχύσει τον τομέα των τουριστικών υπηρεσιών, ψηφίστηκε νόμος για την ίδρυση Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ξεκίνησε να λειτουργεί με τον Νόμο 6298/1934), ιδρύθηκε το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, δηλαδή το Συμβούλιο της Επικρατείας (17 Μαΐου του 1929) καθώς και η Γερουσία (1927-1935) όπως προβλεπόταν από το Σύνταγμα του 1927. Ο Ελ. Βενιζέλος βασιζόμενος στην αρχή ότι όλα τα άτομα είναι ίσα²⁸⁵ και κατά συνέπεια ίσα και ενώπιον του νόμου²⁸⁶ υποστήριξε ότι θα έπρεπε να δοθούν δικαιώματα ψήφου σε γυναίκες και αργότερα σε όλους όσοι θα είχαν την ελληνική ιθαγένεια. Θετικό πρόσημο για την οικονομία αποτέλεσε το γεγονός ότι το 1929 αναπτύχθηκαν νέες καλλιέργειες, όπως η καπνοκαλλιέργεια, η οποία ενίσχυσε την οικονομία και συνέβαλε στη στήριξη πόλεων, όπως η Ξάνθη, η Δράμα, η Καβάλα και η Θεσσαλονίκη. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι στόχος της εσωτερικής πολιτικής του Βενιζέλου ήταν η άνοδος της εθνικής οικονομίας και η κοινωνική πρόοδος²⁸⁷. Σημαντική διαπίστωση είναι ότι στην περίοδο 1928-1938, σύμφωνα με τα στατιστικά

²⁸³ Lefteris Tsoulfidis, From Economic Prosperity to the Depression of 1930s”Munich, Personal RePec Archive, (Μακεδονία:Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2010). Πρόσβαση στις 22.8.2018 https://mpra.ub.uni-muenchen.de/31746/1/MPRA_paper_31746.pdf

²⁸⁴ Κωνσταντίνος Σχολόπουλος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική μετά τη συνθήκη της Λωζάννης: η κρίσιμος καμπή*, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1928 (Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο δημοσίου διεθνούς δικαίου και Διεθνών σχέσεων,1977), 1830-1981

²⁸⁵ Young Shaun, *Beyond Rawls: An Analysis of the Concept of Political Liberalism* (Lanham: University Press of America,2002) 39

²⁸⁶ Young, Shaun, ο.π.40

²⁸⁷ Στέφανος Στεφάνου, επιμέλεια, Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου, τόμος Γ΄: 1920-1929, (Αθήνα: Λέσχη Φιλελευθέρων, 1983), 469-470

στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, η Ελλάδα παρουσίασε έναν από τους μεγαλύτερους δείκτες αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής (65%) μετά τη Σοβιετική Ένωση (87%) και την Ιαπωνία (73%). Βασικός κλάδος ήταν η κλωστοϋφαντουργία, ακολουθούμενη από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τις οικοδομές και τις μηχανικές κατασκευές²⁸⁸.

Παράλληλα με τις προσπάθειες ανάπτυξης, το ελληνικό κράτος αντιμετώπιζε βαρύνουσας σημασίας ζητήματα τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Ο αντίκτυπος αυτών των θεμάτων έπληττε την πορεία του ελληνικού κράτους, καθώς όλα αυτά αλληλοσυνδέονταν και επηρέαζαν την ομαλή και εύρυθμη λειτουργία του. Ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας (από τη Βρετανία), η προσπάθεια διατήρησης ομαλών σχέσεων με τις γείτονες χώρες, η καταπάτηση των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας και της Ορθόδοξης Εκκλησίας από την αλβανική πλευρά, η διεύρυνση των σχέσεων της χώρας με το Βουκουρέστι το 1928 και έναν χρόνο αργότερα η οικονομική κρίση της Γουωλ Στριτ που έπληξε ολόκληρη την Ευρώπη²⁸⁹ και μετέπειτα την Ελλάδα, απασχόλησαν ιδιαίτερα την Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου. Παράλληλα, η εγκατάσταση και η αποκατάσταση των προσφύγων σε επαγγελματικό επίπεδο, σε επίπεδο στέγασης, διατροφής και εκπαίδευσης δημιούργησε έντονα κοινωνικά προβλήματα παρόλη τη βοήθεια της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ιδρύθηκε το 1923). Η αφομοίωση των προσφύγων με τον γηγενή πληθυσμό σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο ήταν πολύ δύσκολη. Γράφει χαρακτηριστικά ο Γ. Σεφέρης: «Για τους ανθρώπους του Κωνσταντίνου, εμείς που ερχόμασταν από το σκλαβωμένο Έθνος, που είχαμε ανατραφεί μόνο με μια μεγάλη λαχτάρα, την Ελλάδα, ήμασταν οι Τουρκόσποροι»²⁹⁰. Στα θετικά σημεία, θα μπορούσε να προστεθεί ότι οι πρόσφυγες συνέβαλαν στην επιτάχυνση της διανομής των αγροκτημάτων στους καλλιεργητές, στην αύξηση της παραγωγής, στη διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς και στον πολλαπλασιασμό της φτηνής εργατικής δύναμης.

Σε οικονομικό επίπεδο, η ελληνική οικονομία βασιζόταν στην αγροτική δύναμη²⁹¹ που στηριζόταν κυρίως στην καλλιέργεια της σταφίδας και αργότερα του

²⁸⁸Κώστας Βεργόπουλος, (1978β), *Εθνισμός και Οικονομική Ανάπτυξη* (Αθήνα:Εξάντας,1979)

²⁸⁹Σβορώνος, ο.π., 130, Mark Mazower, *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, (Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2002), Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, *Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι :συμβολή στην ιστορία της οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, (Αθήνα: Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της εμπορικής τράπεζας της Ελλάδος, 1989)

²⁹⁰Γιώργος Σεφέρης, *Χειρόγραφο Σεπτ. '41*, (Αθήνα: Έκαρος, 1972), 10-11.

²⁹¹Καλλιεργείται περισσότερο το βαμβάκι, τα νωπά λαχανικά και οι ζωοτροφές

καπνού. Οι επιπτώσεις της κρίσης του 1929 έπληξαν τις ελληνικές εξαγωγές²⁹² ενώ το δημόσιο χρέος αυξήθηκε²⁹³. Από το 1932, η Ελλάδα κλήθηκε να αντιμετωπίσει σοβαρά εξωτερικά χρέη από δάνεια που είχαν συναφθεί με υψηλό τόκο. Συνολικά ο εξωτερικός δανεισμός για το χρονικό διάστημα από το 1922 μέχρι το τέλος του 1931 ανήλθε στα 1.022.000 χρυσά φράγκα. Το συγκεκριμένο ποσό αντιπροσώπευε το 150% του ετήσιου ΑΕΠ της χώρας²⁹⁴. Υποτιμήθηκε η δραχμή και επιβλήθηκε στην Ελλάδα η Διεθνής Οικονομική Επιτροπή που ήταν επιφορτισμένη με τον έλεγχο του δημοσίου χρέους. Την Πρωτομαγιά του 1932 το ελληνικό κράτος κήρυξε πτώχευση. Η αναστολή πληρωμών προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις στην πολιτική ζωή της χώρας. Η Κυβέρνηση αντιμετώπισε την κριτική της Αντιπολίτευσης και του Τύπου²⁹⁵, που οδήγησε τελικά στην αντικατάστασή της από την Κυβέρνηση του αγροτεργατικού κόμματος υπό τον Αλ. Παπαναστασίου, με την κοινοβουλευτική υποστήριξη του κόμματος των Φιλελευθέρων στις 26 Μαΐου 1932. Ο Τύπος σκιαγραφούσε παράλληλα την οικονομική κρίση, όπως αυτή εκφραζόταν σε όλα τα επίπεδα. Στις 20 Μαρτίου 1932, η εφημερίδα «*Οικονομικός Ταχυδρόμος*» περιέγραφε ότι με την κρίση είχε παρατηρηθεί «*η κατάρρευσις του πιστωτικού συστήματος [...] η μείωσις της κυκλοφορίας εμπορευμάτων και η πτώσις της επιχειρηματικής δράσεως και της παραγωγής*». Στις 30 Απριλίου 1932, η εφημερίδα «*Ακρόπολις*» σημειώνει ότι η ελληνική κοινωνία αντιμετώπιζε «*[...] φρικώδεις στερήσεις [...] και [...] αφόρητον δυστυχίαν*». *Η κρίση επηρέασε κυρίως τα λαϊκότερα στρώματα τόσο στις μεγάλες πόλεις όσο και στην επαρχία, τα οποία επηρεάζονταν από δυο πράγματα, «ανεργίαν και την αφόρητον πείναν*».²⁹⁶ Η πείνα, οι απολύσεις, οι μειώσεις μισθών, οι αυξήσεις σε φόρους και σε βασικά προϊόντα οδήγησαν σε απεργιακές κινητοποιήσεις, συλλαλητήρια και αναταραχές. Ο Βενιζέλος ως πρωθυπουργός και η Κυβέρνηση των Φιλελευθέρων επικρίθηκαν από τον Τύπο. Στις 7 Απριλίου 1932, η εφημερίδα «*Πρωία*» σημειώνει: «*τα οικονομικά ερείπια εις τα οποία μετέβαλε την Ελλάδα η άφρων πολιτική του κου Βενιζέλου [...] ουδέν οικονομικόν πρόγραμμα είχε ποτέ [...] ηρνείτο ν' αναγνωρίσει την κρίσιν και να προλάβη την επερχόμενην καταστροφήν*». Από την άλλη μεριά, το Λαϊκό Κόμμα επικρίθηκε λόγω της απουσίας να προτείνει

²⁹² Δημοσθένης Στεφανίδης, *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η Ελλάς* (Θεσσαλονίκη, 1932), 16

²⁹³ Ξενοφών Ζολώτας, *Η δανειακή επιβάρυνσις της Ελλάδος* (Αθήνα, 1931), 40

²⁹⁴ Θάνος Βερέμης και Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα* (Αθήνα: Πολιτεία, 2006), 446- 447

²⁹⁵ Εφημερίδα η «*Ακρόπολη*» 7.3.1932 αρ. φύλλου 1116. Πρόσβαση στις 22.8.2018 http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40187&seg=

²⁹⁶ Εφημερίδα η «*Ακρόπολη*», 28 Απριλίου 1932

λύσεις για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα. Η εφημερίδα το «Έθνος» στις 4 Ιουνίου 1932 εξέφραζε το: «βαθύτατον αίσθημα λύπης δια τον τρόπον, με τον οποίον η αντιπολίτευσις διεξάγει τον αγώνα της». Ακολούθησαν ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις καθώς σημειώθηκε εναλλαγή των κυβερνήσεων²⁹⁷. Η επικράτηση του Λαϊκού κόμματος έφερε συγκρούσεις και διώξεις για την βενιζελική παράταξη.

Ο Π. Τσαλδάρης ανέλαβε την εξουσία στις 10 Μαρτίου 1933 μετά την προσωρινή Κυβέρνηση Οθωναίου. Η τελευταία Κυβέρνηση είχε προχωρήσει σε στρατιωτικό πραξικόπημα που εκδηλώθηκε μετά τις εκλογές του 1933 εναντίον της Κυβέρνησης Ελ. Βενιζέλου. Η απόπειρα όμως δολοφονίας του Ελ. Βενιζέλου στις 6 Ιουνίου 1933, σε συνδυασμό με το πραξικόπημα δημοκρατικών αξιωματικών την 1^η Μαρτίου 1935,²⁹⁸ δημιούργησαν για ακόμη μια φορά εντάσεις μεταξύ της Κυβέρνησης Τσαλδάρη και της βενιζελικής αντιπολίτευσης. Στις 9 Ιουνίου 1935 προκηρύχθηκαν εκλογές χωρίς τη συμμετοχή των βενιζελικών.

Στις 10 Οκτωβρίου 1935, ο Γ. Κονδύλης ηγήθηκε ενός κινήματος, το οποίο θεωρήθηκε φιλικά προσκείμενο στον βασιλιά. Σχηματίστηκε Κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γ. Κονδύλη και υπουργό Στρατιωτικών τον Αλ. Παπάγο, οι οποίοι νωρίτερα είχαν υποχρεώσει σε παραίτηση τον πρωθυπουργό Παναγή Τσαλδάρη. Επί Κυβέρνησης Γ. Κονδύλη καταργήθηκε το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας και ορίστηκε η διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τις 3 Νοεμβρίου 1935. Στο δημοψήφισμα αποφασίστηκε η παλινόρθωση της Μοναρχίας και η επιστροφή του βασιλιά Γεωργίου Β΄.

Μετά τις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936, η βενιζελική και η αντιβενιζελική παράταξη δεν κατάφεραν να σχηματίσουν μια Κυβέρνηση λόγω επανόδου στο Στράτευμα των απότακτων δημοκρατικών αξιωματικών του κινήματος του 1935²⁹⁹. Στις 27 Απριλίου 1936, οι δυο παρατάξεις διαφώνησαν εκ νέου για την εκλογή Κυβέρνησης και οδήγησαν τη Βουλή να δώσει ψήφο εμπιστοσύνης στην Κυβέρνηση

²⁹⁷ Χρονολογική σειρά που εμφανίστηκαν οι κυβερνήσεις: πρώτα η Κυβέρνηση του Κονδύλη, μετά του Π. Τσαλδάρη, τον Ιανουάριο του 1933 και πάλι η Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου

²⁹⁸ Ιωάννης Κολιόπουλος, «Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1^η Μαρτίου 1935 ως την 28^η Οκτωβρίου 1940, στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΕ (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1977), 358-365

²⁹⁹ Γιώργος Μαυρογορδάτος, «Μεταξύ δύο πολέμων: Πολιτική Ιστορία 1922-1940» στο: Παναγιωτόπουλος, Βασίλης, επιμ. *Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940: Από την Αβασίλευτη Δημοκρατία στη Δικτατορία της 4ης Αυγούστου. Τόμος 7ος*. Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000. (Αθήνα: Ελληνικά γράμματα, 2000), 28

του Ι. Μεταξά³⁰⁰. Η συμφωνία μεταξύ του αρχηγού του αντιβενιζελικού κόμματος Γ. Θεοτόκη και του ηγέτη των Φιλελευθέρων Θεμ. Σοφούλη επήλθε τον Ιούλιο του 1936. Ακολούθησε η επιβολή δικτατορικού καθεστώτος από τον Ι. Μεταξά στις 4 Αυγούστου 1936. Με την δικτατορία του Μεταξά καταργήθηκαν τα άρθρα του Συντάγματος που κατοχύρωναν τις ανθρώπινες ελευθερίες, τον συνδικαλισμό κ.α. Επιπλέον, ο δικτάτορας προχώρησε σε διώξεις των κομμουνιστών και κατήργησε τις απεργίες και τις συναθροίσεις. Καταλύθηκαν όλα τα άρθρα του Συντάγματος του 1911 και οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 1929.

3.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.

Μετά την κοινωνικοπολιτική αστάθεια που επικράτησε κυρίως λόγω της Μικρασιατικής Καταστροφής (1922), η νίκη του κόμματος των Φιλελευθέρων (1928) οδήγησε σε μια περίοδο πολιτικής σταθερότητας, η οποία ευνόησε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. Η εν λόγω μεταρρύθμιση περιορίστηκε κυρίως στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η φιλελεύθερη αστική ιδεολογία που εξέφραζε το κόμμα επεδίωξε την εδραίωση του αστικού σχολείου, όπως είχε γίνει και με τις παλαιότερες μεταρρυθμίσεις του 1913 & 1917.

Στην εισηγητική έκθεση των νομοσχεδίων του 1929 διαφαινόταν ξεκάθαρα ότι η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Όπως επισημάνθηκε στην έκθεση, ο ελληνικός λαός περιφρονούσε την επαγγελματική εκπαίδευση και την πρακτική γνώση, ενώ ταυτόχρονα σε αυτό συνέβαλε και το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς δεν ανταποκρινόταν στην ποιοτική και αποτελεσματική παροχή της επαγγελματικής μόρφωσης. Η επαγγελματική μόρφωση έπρεπε να συνδυάζεται με την πρακτική άσκηση στα εργαστήρια και με μεγαλύτερη έμφαση στα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία και στις κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας. Στην Εισηγητική Έκθεση επί των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων του Υπουργού Θρησκευμάτων και Παιδείας Κων. Γόντικα σχολιάστηκε το γεγονός ότι το εκπαιδευτικό σύστημα μέχρι εκείνη την εποχή δεν συνέβαλε στη μόρφωση του λαού και, ως εκ τούτου, ένα μεγάλο μέρος του ήταν αναλφάβητο. Η απουσία όλων των συνθηκών που ευνοούσαν την ανάπτυξη

³⁰⁰ Στο ίδιο, 28; Νικόλαος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974: Όψεις της ελληνικής εμπειρίας* (Αθήνα: Θεμέλιο, 1995)

της επαγγελματικής εκπαίδευσης ωθούσαν το μαθητικό πληθυσμό είτε στη μέση εκπαίδευση είτε στην ανεπαρκή προετοιμασία των αποφοίτων των ελληνικών σχολείων στην άσκηση επαγγέλματος. Συνεπώς, η ανάπτυξη της θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των αποφοίτων του γυμνασίου και κατ' επέκταση του αριθμού όσων επιθυμούσαν μια θέση στο δημόσιο τομέα. Θα έπρεπε η εκπαίδευση να ανταποκρινόταν στις ανάγκες της κοινωνίας και να προωθεί την παραγωγική εργασία ως τη βάση *«αυθυπαρξίας και προκοπής»*³⁰¹.

Οι νόμοι 4397/16.8.1929 για τη στοιχειώδη εκπαίδευση και 4373/13-8-1929³⁰² για τη μέση εκπαίδευση αποτέλεσαν το νομοθετικό πλαίσιο της περιόδου και για τις δύο αυτές βαθμίδες. Τα νομοθετήματα αυτά δέχτηκαν την έντονη κριτική της Φιλοσοφικής σχολής με την αιτιολογία ότι *«ουδέν σημείον του εκπαιδευτικού ημών συστήματος καταλείπουν ταύτα άθικτον»*,³⁰³ ενώ ο Δ. Γληνός τα χαρακτήρισε ως *«ιλαροτραγωδία»* υποστηρίζοντας *«ό,τι περιέχουν καλό, δεν είναι νέο, ό,τι περιέχουν νέο, δεν είναι καλό»*³⁰⁴.

Ο Νόμος 4397/1929 *«Περί στοιχειώδους Εκπαίδευσης»* ΦΕΚ 39/Α/24-8-1929, περιλάμβανε σχολεία γενικής μόρφωσης (νηπιαγωγεία, δημοτικά και νυχτερινά σχολεία) και σχολεία επαγγελματικής εκπαίδευσης (γεωργικά, εμπορικά, βιοτεχνικά και οικοκυρικά σχολεία θηλέων). Στην πρώτη βαθμίδα περιλαμβάνονταν τα νηπιαγωγεία, στα οποία οι μαθητές έπρεπε να φοιτήσουν δυο χρόνια. Αργότερα, η διάρκεια φοίτησης στο δημοτικό σχολείο προβλεπόταν έξι χρόνια και οι μαθητές μπορούσαν να φοιτήσουν από τη στιγμή που είχαν συμπληρώσει το έκτο έτος της ηλικίας τους. Μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο, οι μαθητές και οι μαθήτριες είχαν την δυνατότητα να εισαχθούν με εξετάσεις στο γυμνάσιο και μετά το τέλος της φοίτησης τους να αποκτήσουν το απολυτήριο γυμνασίου που θα τους επέτρεπε την εισαγωγή τους στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Εκτός από την ανωτέρω επιλογή, οι μαθήτριες μπορούσαν μετά το τέλος του δημοτικού σχολείου να φοιτήσουν χωρίς εξετάσεις στο τετρατάξιο Ανώτερο Παρθεναγωγείο. Το απολυτήριο

³⁰¹Υπουργείον Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Εισηγητική Έκθεση και Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια κατατεθέντα εις την Βουλήν κατά την συνεδρίαν της 2^{ης} Απριλίου 1929 υπό του Υπουργού Θρησκευμάτων και Παιδείας Κωνσταντίνου Γόντικα, (Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, 1929),15-18

³⁰²Κύριος συντάκτης των νομοσχεδίων αυτών ήταν ο Τμηματάρχης Μέσης Εκπαίδευσης Ενώγγελος Κακούρος, με τη συνεργασία του Πρόεδρου του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Ι. Βαχαβιόλου και του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας Δ. Γεωργακάκη

³⁰³Δημαράς, ο.π., τόμος Β', 166-168

³⁰⁴Εφημερίδα «Ακρόπολις» 9.6.1929, Δημήτρης Γληνός *«Τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια: η νέα παράσταση της παλιάς κωμωδίας»*

του παρθεναγωγείου ήταν ισότιμο με το απολυτήριο των γυμνασίων αλλά δεν παρείχε την δυνατότητα συμμετοχής στις εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο. Στα γεωργικά, εμπορικά, βιοτεχνικά σχολεία μπορούσαν να φοιτήσουν και τα αγόρια και τα κορίτσια με μόνη εξαίρεση το οικοκυρικό σχολείο που φοιτούσαν μόνο τα κορίτσια. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, οι απόφοιτοι των κατώτερων επαγγελματικών Σχολών οδηγούνταν στην αγορά εργασίας. Αν ο μαθητής επέλεγε να συνεχίσει τις σπουδές του στο γενικό γυμνάσιο ή στο πρακτικό λύκειο θα έπρεπε πρώτα να λάβει μέρος σε εισιτήριες εξετάσεις. Το νομοσχέδιο σχετικά με τη στοιχειώδη εκπαίδευση προέβλεπε την ίδρυση νυχτερινών σχολών αλλά και τάξεων ή ειδικού δημοτικού σχολείου για τους μαθητές με πνευματική καθυστέρηση. Ιδιαίτερα, για την τελευταία περίπτωση ιδρύονταν δημοτικό αν υπήρχε επαρκής αριθμός μαθητών.

Ο Νόμος για τη μέση εκπαίδευση προέβλεπε την εξαετή φοίτηση των μαθητών στα γενικά γυμνάσια και στα πρακτικά λύκεια, αφού πρώτα είχαν φοιτήσει στο δημοτικό σχολείο και επιτύγχαναν στις εισαγωγικές εξετάσεις. Με το νομοσχέδιο αυτό καταργήθηκαν τα ελληνικά σχολεία και τα ημιγυμνάσια. Κατ' εξαίρεση διατηρούνταν στις κωμοπόλεις όπου δεν υπήρχαν γυμνάσια ή πρακτικά λύκεια αλλά μετατρέπονταν σε διτάξια ημιγυμνάσια έχοντας το ίδιο πρόγραμμα των δύο κατωτέρων τάξεων του εξαταξίου γυμνασίου.

Στην εκπαίδευση θα εφαρμοζόταν η δημοτική γλώσσα. Για το λόγο αυτό ψηφίστηκε ο Νόμος 5045/1930 επί υπουργίας Γ. Παπανδρέου «*Περί σχολικών βιβλίων*», ο οποίος καθιέρωνε τη δημοτική γλώσσα σε όλες τις τάξεις του δημοτικού, ενώ στις δυο τελευταίες θα συνδιδασκόταν η καθαρεύουσα με τη δημοτική. Επίσης, με το Διάταγμα της 18^{ης} Νοεμβρίου 1931 καθορίστηκε το ωρολόγιο πρόγραμμα των γυμνασίων επί υπουργίας Γ. Παπανδρέου. Σύμφωνα με το Διάταγμα τα μαθήματα διαχωρίζονταν σε υποχρεωτικά και προαιρετικά, ενώ λίγα χρόνια αργότερα η διάκριση αυτή καταργήθηκε με το Διάταγμα της 5^{ης} Νοεμβρίου 1935. Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν μετά την ήττα των Φιλελευθέρων, ψήφισαν τον Νόμο 5874/1933 «*Περί αστικών σχολείων*» ΦΕΚ 318/Α/21-10-1933 βάσει του οποίου ορίστηκαν τα μαθήματα διδασκαλίας και πληθυσμιακά κριτήρια σχετικά με την ίδρυση των αστικών σχολείων.

Το 1935, επί δικτατορίας Κονδύλη, ανεστάλη η προηγούμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Ακολούθησε το ολοκληρωτικό καθεστώς του Ι. Μεταξά, το οποίο και αυτό με τη σειρά του ανέστειλε τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που είχαν

προηγηθεί. Στις 17 Οκτωβρίου 1936 ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Κ. Γεωργακόπουλος εξέδωσε εγκύκλιο, στην οποία οι προηγούμενες μεταρρυθμίσεις χαρακτηρίζονταν ως προσπάθειες με τις οποίες το «*σχολείο εχρησιμοποιείτο ουχί σπανίως ως μέσον της προπαρασκευής της κομμουνιστικής επιβολής*³⁰⁵» και «*προσπάθησαν να υπονομεύσουν την θρησκεία, την πατρίδα και την οικογένεια*³⁰⁶». Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ίδιος ο Ι. Μεταξάς ανέλαβε το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και δήλωσε χαρακτηριστικά όταν το ανέλαβε : «*Δεν επιτρέπω από κανέναν και παρακαλώ να το γνωρίσετε εις όλους τους υφισταμένους σας, καμία υπόκωφον αντίστασιν εις τα θελήσεις μου καθ'οιονδήποτε τρόπον εκδηλουμένην*»³⁰⁷. Επανέφερε το τετράχρονο δημοτικό σχολείο και δυο κύκλους μέσης εκπαίδευσης (πέντε και τρία χρόνια αντίστοιχα) ενώ το 1939 η μέση εκπαίδευση έγινε σε δυο κύκλους διάρκειας έξι και δύο ετών αντίστοιχα.

Ένας από τους πρώτους νόμους που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια του ολοκληρωτικού καθεστώτος του Ι. Μεταξά ήταν ο Αναγκαστικός Νόμος 770/1937 ΦΕΚ 263/Α/13-7-1937 «*Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης*». Σχολεία της μέσης εκπαίδευσης θεωρούνταν τα γυμνάσια, οι εμπορικές σχολές, τα πρακτικά λύκεια αρρένων και θηλέων, τα αστικά σχολεία αρρένων και θηλέων, οι κατώτεροι κύκλοι των γυμνασίων, τα πειραματικά σχολεία των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, τα πρότυπα του διδασκαλείου μέσης εκπαίδευσης, οι ιερατικές σχολές, το διδασκαλείο νηπιαγωγών Καλλιθέας, η Χαροκόπειος Οικοκυρική σχολή και τα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία. Στα αστικά σχολεία οι μαθητές εγγράφονταν μετά από επιτυχείς εξετάσεις και όσοι είχαν ενδεικτικό τετάρτης τάξεως του δημοτικού σχολείου αλλιώς θα έπρεπε να ολοκληρωθεί η φοίτηση στο δημοτικό σχολείο. Επίσης, τα μαθήματα διδασκαλίας με βάση τον Αναγκαστικό Νόμο 770/1937 ορίζονταν λεπτομερώς για τους μαθητές και τις μαθήτριες που φοιτούσαν. Στην πρώτη τάξη των γυμνασίων και των πρακτικών λυκείων γίνονταν δεκτοί όσοι είχαν ενδεικτικό προαγωγής της τετάρτης τάξεως του δημοτικού σχολείου και κατόπιν επιτυχών εξετάσεων. Στην τρίτη τάξη, όσοι είχαν απολυτήριο δημοτικού σχολείου, στην τετάρτη τάξη όσοι είχαν απολυτήριο αστικού σχολείου και στην έκτη όσοι είχαν απολυτήριο κατωτέρων κύκλων, μετά από επιτυχείς κατατακτήριες εξετάσεις.

³⁰⁵ Δημαράς, Η μεταρρύθμιση..... τόμος Β, τεκμήριο 159,184

³⁰⁶ Δημαράς, ο.π. τόμος Β',184

³⁰⁷ Δημαράς, ο.π., τεκμήριο 162^α, 189-190

Από το τέλος του σχολικού έτους 1937 -1938 καταργήθηκαν τα ημιγυμνάσια και τα κατώτερα γεωργικά σχολεία και η Β΄ τάξη των παρθεναγωγείων, γυμνασίων και πρακτικών λυκείων. Ιδιωτικά σχολεία θα έπρεπε να λαμβάνουν άδεια προκειμένου να συσταθούν. Απαγορευόταν η ίδρυση σχολείων μέσης εκπαίδευσης, εκτός αν ήταν απόλυτη ανάγκη και μετά από έγκριση του Ανωτάτου Συμβουλίου Εκπαίδευσης.

Ακολούθησε ο Αναγκαστικός Νόμος 1800/1939 ΦΕΚ 244/Α/17-6-1939 «Περί αστικών σχολείων αμφοτέρων των φύλων», σύμφωνα με τον οποίο (άρθρο 1) αιτία της ίδρυσής τους ήταν η εξυπηρέτηση των πνευματικών και πρακτικών αναγκών της αστικής τάξεως για γενική μόρφωση. Η εγγραφή στην πρώτη από τις τρεις τάξεις του αστικού σχολείου πραγματοποιούνταν μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις και με το απολυτήριο δημοτικού σχολείου. Τα μαθήματα διακρίνονταν σε γενικά και ειδικά. Τα ειδικά μαθήματα διδάσκονταν στις δύο ανώτερες τάξεις των αστικών σχολείων. Τα αγόρια μπορούσαν να παρακολουθήσουν γεωργικά ή εμπορικά ή βιοτεχνικά μαθήματα, ενώ τα κορίτσια μπορούσαν να παρακολουθήσουν εμπορικά ή γεωργικά μαθήματα ή μαθήματα οικοκυρικής.

Με το νόμο 1849/1939 τα λύκεια ιδρύονταν στις πρωτεύουσες των νομών και σε πόλεις με πάνω από 10.000 κατοίκους διαθέτοντας κλασικό και πρακτικό τμήμα. Στην Α΄ τάξη του λυκείου εγγράφονταν όσοι είχαν απολυτήριο εξαταξίου γυμνασίου και κατόπιν επιτυχούς εισιτήριας δοκιμασίας. Τα τμήματα που μπορούσε να ακολουθήσει ο μαθητής του γυμνασίου ήταν το κλασικό και το πρακτικό. Κάθε τμήμα είχε συγκεκριμένα μαθήματα διδασκαλίας. Στα πρότυπα γυμνάσια προστέθηκαν η Ζωσιμαία σχολή Ιωαννίνων, η Κοργιαλένειος και Αναργύρειος σχολή στις Σπέτσες, τα πειραματικά γυμνάσια και τα πρότυπα του διδασκαλείου της μέσης εκπαίδευσης. Με τον Αναγκαστικό Νόμο 247/1936³⁰⁸ καταργήθηκαν τα ανώτερα παρθεναγωγεία σε διάφορες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (Φλώρινα, Καστοριά κλπ.) ενώ συστάθηκαν αυτοτελή γυμνάσια θηλέων όχι μόνο σε Αθήνα και Πειραιά αλλά και σε άλλες πόλεις της χώρας.

Ως προς την ανώτατη εκπαίδευση το υπόμνημα του Κων. Καραθεοδωρή «Περί του Πανεπιστημίου Αθηνών» τον Ιούλιο του 1930 περιγράφει αναλυτικά την κατάσταση στην οποία βρισκόταν το ανώτατο αυτό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Σύμφωνα με το υπόμνημα οι υποψήφιοι εισέρχονταν χωρίς την απαραίτητη γνώση από τη μέση

³⁰⁸ Αναγκαστικός Νόμος 247/1936 «Περί καταργήσεως και μετατροπής σχολείων τινών μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 460/Α/17-10-1936

εκπαίδευση, η πειθαρχία τους δεν ήταν η πρόποση, η διδασκαλία ήταν ελλιπής και οι εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου ήταν ανεπαρκείς. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις δεν επαρκούσαν από μόνες τους να θεραπεύσουν τα προβλήματα που υπήρχαν. Έπρεπε να ληφθούν υπόψη όλες οι ανάγκες των σχολών, να υπάρξει μέριμνα για τη ριζική αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας, να εμπλουτιστούν και να εκσυγχρονιστούν με τα αναγκαία μέσα διδασκαλίας και να προβλεφθεί ένας συγκεκριμένος προϋπολογισμός. Ιδιαίτερη κριτική γινόταν στο υπόμνημα και στο ζήτημα των εδρών.

Πιο αναλυτικά: Από τις πρώτες διαπιστώσεις του υπομνήματος του Κων. Καραθεοδωρή «*Περί του Πανεπιστημίου Αθηνών*», Μόναχο, (15 Ιουλίου 1930)³⁰⁹ ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι Καθηγητές δεν είχαν τις κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές αλλά ούτε και τις κατάλληλες ευκαιρίες να αναπτύξουν όπως θα έπρεπε τα μαθήματά τους. Η δυνατότητα να εκπονηθεί πρωτότυπη εργασία κάτω από αυτές τις συνθήκες είχε πολύ μικρά ποσοστά επιτυχίας. Συγκριτικά με το παρελθόν το Πανεπιστήμιο βρισκόταν σε χειρότερη κατάσταση και δεδομένων των συνθηκών που επικρατούσαν στην ελληνική επικράτεια, δεν υπήρχε η δυνατότητα να εκσυγχρονιστούν οι εγκαταστάσεις του. Ο Κων. Καραθεοδωρής πρότεινε τη βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής, τον εμπλουτισμό των μέσων διδασκαλίας και την επιβολή αυστηρών εισαγωγικών εξετάσεων. Αναφορικά με τα κριτήρια ίδρυσης μιας νέας έδρας, το υπόμνημα σημείωνε ότι αιτία θα έπρεπε να ήταν η πληρέστερη μόρφωση του φοιτητή και όχι ο διορισμός ενός Καθηγητή.

Στο πρώτο από τα κεφάλαια του υπομνήματος διαπιστώθηκε η ανάγκη μιας σταθερής εκπαιδευτικής πολιτικής που έπρεπε να ακολουθηθεί από το Πανεπιστήμιο, έχοντας ως σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας του. Η ελληνική πολιτεία κατά τον Καραθεοδωρή έπρεπε να χρηματοδοτήσει σε ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες του Πανεπιστημίου προκειμένου να επιτευχθεί η εύρυθμη λειτουργία του Ιδρύματος. Στο τρίτο, τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο του Υπομνήματος του Κων. Καραθεοδωρή³¹⁰ σημειώνεται η ανάγκη για βελτίωση της κτηριακής υποδομής του μεγάρου του Πανεπιστημίου ή σε ορισμένες περιπτώσεις η ανέγερση νέων κτιρίων προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες στέγασης κλινικής ή νέων εργαστηρίων (π.χ. ζωολογίας κ.α.) και βιβλιοθήκης. Το υπόμνημα τέλος

³⁰⁹ Σήφης Μπουζάκης, *Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα*, (1836-2005) τεκμήρια ιστορίας, (1826-2005), τόμος Β (Αθήνα: Gutenberg, 2006), 80-103

³¹⁰ Στο ίδιο, 85-90

προέβλεπε και θέματα του διδακτικού προσωπικού (μισθούς, προσλήψεις, προαγωγές, κ.α.) καθώς και θέματα που ρύθμιζαν την διοικητική λειτουργία του Πανεπιστημίου (λειτουργία συλλογικών και μονομελών οργάνων, διάρθρωση των διοικητικών υπηρεσιών υποστήριξης του εκπαιδευτικού και του ακαδημαϊκού έργου κ.α.)³¹¹.

Το πλέον σημαντικό νομοθέτημα της περιόδου ήταν ο Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» (στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στο υπόμνημα του Κων. Καραθεοδωρή) με τον οποίο οργανώθηκε λεπτομερώς η διοικητική διάρθρωση του Πανεπιστημίου. Δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στον εν λόγω νόμο και τον αναλύουμε διεξοδικά, δεδομένου ότι αποτέλεσε το πρώτο νομοθέτημα στη χώρα μας, συστηματικής οργάνωσης της ακαδημαϊκής και διοικητικής δομής και λειτουργίας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Σημειώνουμε ότι ο εν λόγω νόμος με ελάχιστες τροποποιήσεις ίσχυσε για το Πανεπιστήμιο Αθηνών μέχρι και την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και αποτέλεσε πρότυπο για όλους τους μετέπειτα οργανισμούς των ελληνικών πανεπιστημίων.

Αναλυτικότερα, ο Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» προέβλεπε ότι το Πανεπιστήμιο βρισκόταν υπό την ανωτάτη εποπτεία του Κράτους, που ασκείτο από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το Πανεπιστήμιο διοικείτο από τον Πρύτανη, την Πανεπιστημιακή Σύγκλητο, τον Κοσμήτορα και το Οικονομικό Συμβούλιο.

Η Πανεπιστημιακή Σύγκλητος αποτελείτο από τον Πρύτανη, τον Προπρύτανη (προκάτοχο του αξιώματος), τον Αντιπρύτανη (διάδοχο του αξιώματος), τους Κοσμήτορες των σχολών και δύο Συγκλητικούς. Ο Πρύτανης εκλεγόταν εκ περιτροπής από κάθε σχολή για να έχει την εποπτεία του Πανεπιστημίου. Το αξίωμα του Πρύτανη και του αναπληρωτή του ήταν ασυμβίβαστο με την ιδιότητα του Κοσμήτορα. Ο Πρύτανης ήταν υπεύθυνος για την εύρυθμη λειτουργία του Πανεπιστημίου, των σχολών και των παραρτημάτων του, των διδασκόντων, των διδασκομένων και την τήρηση όλων των πανεπιστημιακών νόμων. Κάθε Νοέμβριο, ο Πρύτανης ήταν υποχρεωμένος να δημοσιεύει τα πεπραγμένα κάθε πανεπιστημιακού έτους. Η έκθεση των πεπραγμένων κάθε πανεπιστημιακού έτους δημοσιευόταν εντός του Δεκεμβρίου και υποβαλλόταν από τον Πρύτανη τον Ιανουάριο στη Γενική Συνέλευση των Καθηγητών για συζήτηση.

³¹¹Σήφης Μπουζάκης, Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα, (1836-2005) τεκμήρια ιστορίας, (1826-2005), τόμος Β (Αθήνα: Gutenberg, 2006), 94-96

Στις αρχές Μαΐου, η Γενική Συνέλευση των Καθηγητών εξέλεγε σε δύο χωριστές ψηφοφορίες δύο υποψηφίους από τους τακτικούς Καθηγητές για το αξίωμα του Αντιπρύτανη. Οι υποψήφιοι θα έπρεπε να είχαν διατελέσει μια θητεία στο σώμα των Συγκλητικών προκειμένου να λάβουν μέρος στη διαδικασία αυτή. Ο Αντιπρύτανης εκλεγόταν με μυστική ψηφοφορία και με απόλυτη πλειοψηφία από αυτούς που παρευρίσκονταν στη διαδικασία. Αν δεν υπήρχε απόλυτη ψηφοφορία σε καμία από τις δύο ψηφοφορίες, αυτή επαναλαμβάνονταν. Εάν δεν υπήρχε πλειοψηφία και αυτή τη φορά, η ψηφοφορία επαναλαμβανόταν και μεταξύ όσων είχαν πλειοψηφήσει, αποφάσιζε η κληρωτίδα.

Μετά το διορισμό του Αντιπρύτανη, η Γενική Συνέλευση προχωρούσε στην εκλογή δυο Συγκλητικών για το επόμενο πανεπιστημιακό έτος από το σώμα των τακτικών Καθηγητών που είχαν πενταετή τουλάχιστον υπηρεσία. Η εκλογή πραγματοποιούνταν με ψηφοφορία και χρειαζόταν απόλυτη πλειοψηφία. Εάν ο Συγκλητικός δεν αναλάμβανε τα καθήκοντα του ή παραιτείτο του αξιώματος πριν αναλάβει τα καθήκοντα του, γινόταν νέα εκλογή. Εάν ο Συγκλητικός παραιτείτο έξι μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του, τότε αναπληρωνόταν από τον αρχαιότερο κατά σειρά τακτικό Καθηγητή της Συγκλήτου.

Στη πρώτη συνεδρίαση του έτους οριζόταν η ημέρα και η ώρα που θα λάμβανε χώρα η τακτική συνεδρίαση της Συγκλήτου, εκτός και αν υπήρχε επείγουσα περίπτωση έκτακτης σύγκλησης. Αν δύο μέλη της Συγκλήτου αιτούσαν συνεδρίαση από τον Πρύτανη, τότε ο τελευταίος ήταν υποχρεωμένος να τη συγκαλέσει την επόμενη μέρα. Η Σύγκλητος ήταν σε απαρτία εάν οι παρόντες ήταν περισσότεροι από τους απόντες Συγκλητικούς. Σε κάθε συνεδρία της Συγκλήτου καταρτιζόταν με επιμέλεια του Γενικού Γραμματέα η ημερησία διάταξη των θεμάτων και με βάση αυτή μπορούσαν να γίνουν ανακοινώσεις ή επερωτήσεις. Ανακοινώσεις ή επερωτήσεις που έρχονταν συζήτησης μπορούσαν να συζητηθούν μετά από απόφαση της Συγκλήτου. Μετά το τέλος της συζήτησης τίθεντο τα θέματα προς φανερή ψηφοφορία και αποφασίζονταν με απόλυτη πλειοψηφία. Σε κάθε συνεδρία της Συγκλήτου τηρούνταν πρακτικά, τα οποία επικυρώνονταν στην επομένη.

Η Σύγκλητος είχε τη γενική εποπτεία για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου, των σχολών και των Παραρτημάτων. Οι προτάσεις της Συγκλήτου, των σχολών ή άλλων συλλόγων που μετατρέπονταν σε Διατάγματα, αλλά και οι εσωτερικοί κανονισμοί υποβάλλονταν για έγκριση σε μια επιτροπή αποτελούμενη από τον Νομικό Σύμβουλο του Πανεπιστημίου, ένα Καθηγητή της Νομικής σχολής και έναν

ανώτερο υπάλληλο που είχε ορισθεί από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι πανεπιστημιακές αποφάσεις δημοσιεύονταν με απόφαση της Συγκλήτου σε δύο ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών ευρείας κυκλοφορίας.

Το Πανεπιστήμιο συγκροτούνταν από πέντε σχολές: τη Θεολογική, τη Φιλοσοφική, τη Νομική, την Ιατρική και τη Φυσικομαθηματική. Η κάθε σχολή ήταν αυτοτελής και εκπροσωπείτο από τον Κοσμήτορά της. Ο Σύλλογος των Καθηγητών κάθε σχολής απαρτιζόμενος από τακτικούς Καθηγητές, που είχαν πενταετή υπηρεσία προχωρούσε στην εκλογή του Κοσμήτορα του επομένου πανεπιστημιακού έτους. Η εκλογή γινόταν με μυστική ψηφοφορία και με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων. Εάν ο Κοσμήτορας που είχε διορισθεί, παραιτείτο από το αξίωμα του πριν την ανάληψη των καθηκόντων του, τότε γινόταν εκλογές εντός δέκα ημερών. Μετά από πρόσκληση του Κοσμήτορα μπορούσε να πραγματοποιηθεί συνεδρίαση. Οι αποφάσεις της συνεδρίασης ήταν αποτέλεσμα φανεράς ψηφοφορίας και λαμβάνονταν αποφάσεις με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων. Η κάθε σχολή είχε τη δική της μικρή και μεγάλη σφραγίδα. Αν απουσίαζε ο Κοσμήτορας αναπληρωνόταν από τον Προκοσμήτορα, δηλαδή τον Κοσμήτορα του προηγούμενου έτους. Εντός του μηνός Νοεμβρίου κάθε Πανεπιστημιακού έτους ο Κοσμήτορας του παρελθόντος έτους ανακοίνωνε τα πεπραγμένα της κοσμητείας. Ο ρόλος του ήταν να παρακολουθεί την εφαρμογή των νόμων της σχολής και των προσαρτημάτων.

Στη συνέχεια, η Γενική Συνέλευση των Καθηγητών του Πανεπιστημίου αποτελείτο:

- α) μόνο από τακτικούς Καθηγητές, αν έπρεπε να εκλεγούν οι πανεπιστημιακές αρχές,
- β) από επίτιμους, τακτικούς, έκτακτους αυτοτελείς, έκτακτους εντεταλμένους και έκτακτους Καθηγητές, αν τα ζητήματα ήταν επιστημονικά και εκπαιδευτικά. Οι έκτακτοι Καθηγητές δεν είχαν ψήφο.
- γ) από επίτιμους, ομότιμους, τακτικούς, έκτακτους αυτοτελείς, αν τα θέματα ήταν γενικού ενδιαφέροντος.

Η συμμετοχή στη Γενική Συνέλευση ήταν υποχρεωτική για τους τακτικούς Καθηγητές και η απουσία τους έπρεπε να δικαιολογηθεί. Η Γενική Συνέλευση συνερχόταν τακτικά τον Ιανουάριο κάθε έτους για την υποβολή του απολογισμού και της εκθέσης των πεπραγμένων του Πρύτανη κατόπιν έγκρισης της Συγκλήτου. Πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης ήταν ο αρχαιότερος από τους τακτικούς Καθηγητές και σε περίπτωση που η εκλογή αφορούσε τις πανεπιστημιακές αρχές προήδρευε ο Πρύτανης. Η Γενική Συνέλευση ήταν σε απαρτία αν οι παρόντες

τακτικοί Καθηγητές ήταν περισσότεροι από τους απόντες αλλιώς συγκαλείτο εκ νέου με απαρτία του ενός τρίτου των τακτικών Καθηγητών. Καθήκοντα Γραμματέα εκτελούσε ο νεότερος από τους Καθηγητές.

Το ανώτερο διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου αποτελείτο από τακτικούς Καθηγητές, από έκτακτους αυτοτελείς και έκτακτους εντεταλμένους, από έκτακτους Καθηγητές, από επίτιμους και ομότιμους Καθηγητές ομοιόβαθμους προς τους τακτικούς και τους υφηγητές εντεταλμένους ή μη.

Τακτικός Καθηγητής διοριζόταν σε τακτική καθηγητική έδρα αυτός που είχε εκπονήσει διδακτορική διατριβή της οικείας σχολής του Πανεπιστημίου ή άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου ή είχε διδακτορικό δίπλωμα του Πανεπιστημίου ή άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου ή Πολυτεχνείου ή ανωτάτης σχολής και είχε ως σκοπό να προάγει την επιστήμη. Αναφορικά με το διορισμό στη Θεολογική σχολή δικαίωμα είχε και αυτός που κατείχε δίπλωμα αναγνωρισμένης ομοταγούς Ορθοδόξου Θεολογικής σχολής. Αν μια τακτική έδρα ήταν κενή, προσκαλούνταν οι υποψήφιοι μέσω της Εφημερίδας της Κυβέρνησης να υποβάλουν τους τίτλους και τα έργα τους με υπόμνημα. Οι υποψήφιοι έπρεπε εντός δύο μηνών από τη δημοσίευση της πρόσκλησης να καταθέσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Όσοι διατελούσαν τακτικοί Καθηγητές στο Πανεπιστήμιο ή σε άλλο αναγνωρισμένο ομοταγές Πανεπιστήμιο διορίζονταν με απόφαση της σχολής που είχε ληφθεί με πλειοψηφία των παρόντων κατά την εκλογική διαδικασία. Οι υπόλοιποι δύο τακτικοί Καθηγητές μπορούσαν να υποβάλουν εγγράφως την υποψηφιότητα τους. Εάν ο τακτικός Καθηγητής είχε δημόσιο λειτούργημα ασυμβίβαστο προς τη θέση του, αναβαλλόταν ο διορισμός μέχρι να αποχωρήσει από το εν λόγω λειτούργημα. Μετά την κατάθεση των δικαιολογητικών οριζόταν τριμελής επιτροπή από τακτικούς Καθηγητές συγγενούς μαθήματος με τον υποψήφιο. Τα μέλη της εν λόγω επιτροπής δεν θα έπρεπε να είχαν συγγένεια μέχρι τετάρτου βαθμού με τον υποψήφιο. Μετά την παρέλευση τριών μηνών και την εξέταση των υποψηφίων η επιτροπή κατέθετε στη σχολή την εκτίμηση της για την ικανότητά τους. Η τελική εκλογή γινόταν με πλειοψηφία των δύο τρίτων του συνόλου του Συλλόγου της σχολής. Επαναλαμβανόταν η διαδικασία σε περίπτωση που δεν υπήρχε πλειοψηφία. Εάν και τη δεύτερη φορά δεν υπήρχε πλειοψηφία τότε εκλεγόταν αυτός που και τις δύο φορές είχε τύχει της πλειοψηφίας επί του συνόλου του Συλλόγου της σχολής ή αν δεν υπήρχε ούτε αυτή η περίπτωση, η σχολή μετά από πλειοψηφική απόφαση επί του συνόλου των μελών της μπορούσε να προτείνει το διορισμό του ικανότερου από τους

υποψηφίους στη θέση του έκτακτου Καθηγητή, αλλά με την υποχρέωση να διδάσκει μαθήματα της τακτικής έδρας.

Η θέση του τακτικού Καθηγητή ήταν ασυμβίβαστη με οποιαδήποτε άλλη εργασία. Αν ο τακτικός Καθηγητής είχε κάποιο δημόσιο λειτούργημα ασυμβίβαστο με τη θέση του Καθηγητή μπορούσε να παραιτηθεί από τη μια ιδιότητα για να ασκήσει την άλλη. Δεν μπορούσε ο τακτικός Καθηγητής να εργάζεται ως ιδιωτικός ή δημοτικός υπάλληλος, ή διευθυντής σχολείων ή σε άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Απαγορευόταν επίσης να διδάσκουν σε σχολεία μέσης εκπαίδευσης και σε επαγγελματικές σχολές. Επιτρεπόταν η διδασκαλία μόνο σε ανώτερες σχολές αλλά μόνο για τέσσερις ώρες την εβδομάδα. Οι τακτικοί Καθηγητές της Νομικής σχολής ασκούσαν το επάγγελμα τους μόνο ενώπιον του Αρείου Πάγου, του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Αναθεωρητικού. Οι τακτικοί Καθηγητές και οι έκτακτοι αυτοτελείς απαλλάσσονταν από τα καθήκοντα του ενόρκου στο Κακουργιοδικείο, με εξαίρεση τους Καθηγητές της Νομικής σχολής. Οι τακτικοί λάμβαναν τις αποδοχές και προσαυξήσεις που αντιστοιχούσαν στη θέση Αρεοπαγίτη. Αν κατείχαν άλλη δημόσια θέση και μισθοδοτούνταν λάμβαναν μηνιαίο επιμίσθιο το ένα πέμπτο του αρχικού μισθού. Μπορούσαν με βάση το νόμο 4620/1930 (άρθρο 6) να λάβουν επίδομα και αυτό να διπλασιαστεί. Η αύξηση δεν χορηγούνταν σε Καθηγητές που ασκούσαν άλλο επάγγελμα ή δίδασκαν σε άλλο ίδρυμα ή κατείχαν άλλη δημόσια θέση με εξαίρεση τις διευθυντικές θέσεις των εργαστηρίων ή φροντιστηρίων.

Σημαντικό είναι ότι οι τακτικοί Καθηγητές και οι έκτακτοι αυτοτελείς μπορούσαν να λάβουν άδεια για μετεκπαίδευση μέχρι ένα έτος με πλήρεις αποδοχές. Επιτρεπόταν μέχρι δύο Καθηγητές ταυτόχρονα της ίδιας σχολής να επωφεληθούν αυτή της διάταξης και μια φορά για κάθε Καθηγητή εντός της ίδιας πενταετίας.

Ως προς τα ζητήματα συνταξιοδότησης των τακτικών, αυτοί μπορούσαν να αποχωρήσουν μετά τη λήξη του πανεπιστημιακού έτους και αφού είχαν συμπληρώσει το 60^ο έτος της ηλικίας τους ή εικοσιπέντε χρόνια υπηρεσίας στη θέση του Καθηγητή. Σε περίπτωση που κάποιος από τους τακτικούς είχε υποστεί σωματική ή πνευματική ασθένεια και καθίστατο αδύνατη ή δυσχερής η εκπλήρωση των καθηκόντων του, μπορούσε να αποχωρήσει μετά από δική του αίτηση ή του Πρύτανη. Οι Καθηγητές αυτοδικαίως αποχωρούσαν μετά τη λήξη του πανεπιστημιακού έτους και αφού είχαν συμπληρώσει το 70^ο έτος της ηλικίας τους. Λάμβαναν σύνταξη αντίστοιχη των πολιτικών υπαλλήλων και μηνιαίο βοήθημα από το ταμείο του Πανεπιστημίου.

Έκτακτος Καθηγητής διοριζόταν σε έκτακτη καθηγητική έδρα ο υποψήφιος που είχε εκπονήσει διδακτορική διατριβή στη δική του σχολή ή άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου ή είχε διδακτορικό δίπλωμα του Πανεπιστημίου ή άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου και είχε συντάξει επιστημονικές εργασίες του. Όλα τα ανωτέρω έπρεπε να υποβληθούν με υπόμνημα στον Κοσμήτορα της σχολής. Επίσης, ο υποψήφιος έκτακτος Καθηγητής κατέβαλε στο ταμείο του Πανεπιστημίου το ποσό των χιλίων πεντακοσίων (1500) δραχ. Οριζόταν μια επιτροπή με τουλάχιστον τρεις τακτικούς Καθηγητές, οι οποίοι ήλεγχαν τα υπομνήματα των υποψηφίων εντός προθεσμίας και υπέβαλαν την άποψη τους με έκθεση. Εκλέγονταν από τη σχολή με πλειοψηφία επί του συνόλου του Συλλόγου των Καθηγητών της. Οι έκτακτοι Καθηγητές διορίζονταν για τη διδασκαλία ενός μαθήματος είτε υπήρχαν είτε όχι τακτικές και έκτακτες αυτοτελείς έδρες. Αν για ένα μάθημα δεν υπήρχαν οι ανωτέρω δύο έδρες η σχολή αποφαινόταν περί της χρησιμότητας της διδασκαλίας του ή της επιστημονικής σπουδαιότητας μετά από αίτηση του έκτακτου Καθηγητή. Οι έκτακτοι Καθηγητές δεν λάμβαναν μισθό. Οι Έλληνες το γένος που διατελούσαν ή διατέλεσαν έκτακτοι Καθηγητές σε αναγνωρισμένο ομοταγές ξένο Πανεπιστήμιο διορίζονταν ως έκτακτοι Καθηγητές της ίδιας ή ομοειδούς έδρας. Η αντιστοιχία των τίτλων κρινόταν από την ίδια τη σχολή. Οι έκτακτοι Καθηγητές αυτοτελών εδρών λάμβαναν μηνιαίο μισθό τα τριακοστά πέντε πεντηκοστά, οι έκτακτοι εντεταλμένοι τα είκοσι πέντε πεντηκοστά του μισθού τακτικού. Όσοι από τους έκτακτους αυτοτελείς ή εντεταλμένους Καθηγητές είχαν και άλλη δημόσια θέση, λάμβαναν μηνιαίο μισθό το μισό του αρχικού μισθού τους. Έκτακτος Καθηγητής αυτοτελούς έδρας που είχε συμπληρώσει πέντε χρόνια διδασκαλίας μπορούσε να καταστεί τακτικός με πλειοψηφία. Τέλος, οι έκτακτοι Καθηγητές αποχωρούσαν μετά τη λήξη του πανεπιστημιακού έτους και αφού είχαν συμπληρώσει το 70^ο έτος της ηλικίας τους.

Ομότιμοι Καθηγητές καθίσταντο αυτοδικαίως οι τακτικοί Καθηγητές, οι οποίοι αποχωρούσαν μετά από δέκα χρόνια υπηρεσίας ακολουθώντας τις ίδιες διατάξεις αποχώρησης με τους τακτικούς. Μια ακόμη κατηγορία ήταν οι επίτιμοι Καθηγητές. Επίτιμοι καθίσταντο με Διάταγμα, το οποίο εκδιδόταν με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Καθηγητών του Πανεπιστημίου, όσοι είχαν διατελέσει τακτικοί Καθηγητές ή όσοι είχαν διαπρέψει ή είχαν προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στο έθνος. Ο τίτλος του επιτίμου ή του ομότιμου Καθηγητή μπορούσε να αφαιρεθεί μετά από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Καθηγητών. Στο ανώτερο διδακτικό

προσωπικό ανήκαν και οι υφηγητές. Ο υφηγητής έπρεπε να κατέχει διδακτορικό δίπλωμα και να έχει δημοσιεύσει πρωτότυπη επί της υφηγεσίας πραγματεία. Σχετικά με την υποψηφιότητα οριζόταν από την οικεία σχολή ένας εισηγητής μεταξύ των τακτικών Καθηγητών ή των έκτακτων αυτοτελών εδρών του συγγενέστερου μαθήματος, ο οποίος έκρινε την ικανότητα του υποψηφίου να προσέλθει στη δοκιμασία. Κατόπιν της υποβολής της έκθεσης του εισηγητή στους Καθηγητές της σχολής, αποφασιζόταν αν ο υποψήφιος μπορούσε να προσέλθει στη δοκιμασία. Η δοκιμασία συνίστατο α) στην ανάπτυξη των εργασιών του υποψηφίου ενώπιον της σχολής και των έκτακτων Καθηγητών και β) στη δημόσια ανάπτυξη ενός επιστημονικού θέματος υπό τη μορφή πανεπιστημιακής διδασκαλίας. Το εν λόγω θέμα επιλεγόταν μεταξύ τριών που είχαν ορισθεί δυο μέρες πριν τη δοκιμασία.

Οι υφηγητές διορίζονταν για τη διδασκαλία μαθήματος είτε υπήρχαν είτε όχι τακτικές και έκτακτες αυτοτελείς έδρες. Αν για ένα μάθημα δεν υπήρχαν οι ανωτέρω δύο έδρες η σχολή αποφαινόταν για τη χρησιμότητα και την επιστημονική σπουδαιότητα του μετά από αίτηση του έκτακτου Καθηγητή. Οι υφηγητές που είχαν διδάξει δέκα χρόνια μπορούσαν να απαλλαγούν από τη διδασκαλία αλλά να διατηρήσουν τον τίτλο τους κατόπιν απόφασης της σχολής. Ο τίτλος αφαιρούνταν για σοβαρούς λόγους. Μεταξύ των υφηγητών υπήρχαν και οι εντεταλμένοι, οι οποίοι διοριζόταν για τρία χρόνια με την δυνατότητα ανανέωσης της θητείας τους δύο φορές το χρόνο. Οι εντεταλμένοι υφηγητές λάμβαναν μηνιαίο μισθό τα είκοσι πεντηκοστά του μισθού του τακτικού Καθηγητού. Οι έμμισθοι υφηγητές που είχαν άλλη δημόσια θέση και μισθοδοτούνταν, λάμβαναν μισό μισθό από αυτόν που είχε ορισθεί για όσους δεν κατείχαν άλλη θέση. Μπορούσαν, επίσης, να λάβουν σύνταξη. Ο εντεταλμένος υφηγητής του οποίου η θητεία είχε ανανεωθεί, μπορούσε να διορισθεί στην σχολή ως έκτακτος Καθηγητής. Οι Έλληνες υφηγητές που είχαν διατελέσει η διατελούσαν υφηγητές σε ομοταγές Πανεπιστήμιο διοριζόταν χωρίς δοκιμασία.

Το κατώτερο διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου αποτελούνταν από επιμελητές εργαστηρίων ή κλινικών, από βοηθούς σπουδαστηρίων, τακτικών εδρών, κλινικών ή εργαστηρίων, από παρασκευαστές εργαστηρίων και από διδασκάλους. Ο επιμελητής κλινικής διοριζόταν με απόφαση της Ιατρικής σχολής. Οι υποψήφιοι έπρεπε να είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ή ομοειδούς πτυχίου και να έχουν υπηρετήσει επί διετία ως βοηθοί σε άλλη ομοειδή κλινική ή εργαστήριο του Πανεπιστημίου ή άλλου αναγνωρισμένου Πανεπιστημίου ή να έχουν ασκηθεί επί μια διετία σε ομοειδή κλινική άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου. Οι

επιμελητές κλινικών διορίζονταν για μια θητεία διάρκειας τριών ετών, η οποία μπορούσε να παραταθεί για μια διετία. Προϋπόθεση για αυτή την παράταση ήταν η δημοσίευση διατριβής, η οποία είχε εγκριθεί από τη σχολή.

Ο επιμελητής εργαστηρίου ή σπουδαστηρίου διοριζόταν μετά από απόφαση της σχολής. Οι υποψήφιοι έπρεπε να είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ή ομοειδούς πτυχίου ανταποκρινόμενο στις ανάγκες του εργαστηρίου και να έχουν υπηρετήσει επί διετία ως βοηθοί ή πτυχιούχοι παρασκευαστές σε ομοειδές εργαστήριο ή κλινική του Πανεπιστημίου ή άλλης αναγνωρισμένης ομοταγούς σχολής ή να έχουν ασκηθεί για δύο χρόνια σε ομοειδές αλλοδαπό εργαστήριο αναγνωρισμένου Πανεπιστημίου ή σχολής. Η διάρκεια της θητείας τους ήταν τέσσερα χρόνια με δικαίωμα να ανανεωθεί μετά από απόφαση της σχολής. Μια ακόμη προϋπόθεση για την παράταση αυτή ήταν η δημοσίευση διατριβής μετά από έγκριση της σχολής. Δεν μπορούσε να ανανεωθεί δεύτερη φορά η θητεία του επιμελητή αν ο υποψήφιος δεν είχε υποστεί επιτυχώς την υφηγητική δοκιμασία.

Ο επιμελητής δεν μπορούσε να εργαστεί σε άλλη δημόσια, ιδιωτική ή δημοτική θέση. Ομοίως, δεν μπορούσε να διατηρεί δικό του εργαστήριο ή κλινική ή να εργάζεται σε άλλη πανεπιστημιακή κλινική ή νοσοκομείο ως τακτικός ιατρός ή να παραδίδει μαθήματα σε μαθητές. Εντός της τετραετούς θητείας του, υπήρχε η δυνατότητα χορήγησης εκπαιδευτικής άδειας ενός έτους με πλήρεις αποδοχές. Οι επιμελητές κλινικών διορίζονταν με βαθμό Υπουργικού Γραμματέως α' τάξεως και αν ανανεωνόταν εκ νέου η θητεία τους προάγονταν στο βαθμό Υπουργικού εισηγητή. Οι επιμελητές εργαστηρίων ή σπουδαστηρίων με πτυχίο διορίζονταν με βαθμό Υπουργικού εισηγητή. Οι επιμελητές εργαστηρίων που είχαν διδακτορικό δίπλωμα διορίζονταν με βαθμό Υπουργικού Τμηματάρχη β' τάξεως, ενώ αργότερα μπορούσαν να λάβουν μέχρι και τον βαθμό Υπουργικού Διευθυντή α' τάξεως. Οι επιμελητές λάμβαναν προσαυξήσεις και επιδόματα. Εάν είχε λήξει η θητεία του επιμελητή και είχε συμπληρώσει το 60^ο έτος της ηλικίας, αυτή δεν ανανεωνόταν.

Άλλη μια κατηγορία κατώτερου προσωπικού ήταν ο βοηθός σπουδαστηρίου ή τακτικής έδρας, ο οποίος διοριζόταν από τον Πρύτανη. Τα απαραίτητα δικαιολογητικά για τον διορισμό του ήταν σχετικό πτυχίο και να μην είχε συμπληρώσει το 30^ο έτος της ηλικίας του. Η θητεία του ήταν τρία χρόνια και μπορούσε να παραταθεί για τρία ακόμη. Ο βοηθός κλινικής διοριζόταν από τον Πρύτανη, από τη στιγμή που ήταν πτυχιούχος της Ιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου ή άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου και έφ' όσον είχε επιτύχει στο διαγωνισμό. Διοριζόταν

αρκεί να μην είχε συμπληρώσει το 30^ο έτος της ηλικίας του. Η θητεία του ήταν τέσσερα χρόνια και δεν μπορούσε να παραταθεί. Επίσης, βοηθός εργαστηρίου διοριζόταν από τον Πρύτανη και θα έπρεπε να είχε σχετικό πτυχίο ή να ήταν τριτοετής φοιτητής της σχολής του Πανεπιστημίου. Η θητεία του ήταν τρία χρόνια και μπορούσε να παραταθεί. Δεύτερη ανανέωση της θητείας δεν επιτρεπόταν εάν ο μη πτυχιούχος δεν γινόταν πτυχιούχος και ο πτυχιούχος αν δεν γινόταν διδάκτορας. Δεν ανανεωνόταν η θητεία του βοηθού που είχε συμπληρώσει το 60^ο έτος της ηλικίας του. Οι βοηθοί εργαστηρίων διορίζονταν, εάν ήταν πτυχιούχοι με βαθμό Υπουργικού Γραμματέως α' τάξεως και προάγονταν στον ανώτερο βαθμό μετά από κάθε ανανέωση.

Σε ό,τι αφορά τις διδακτικές υποχρεώσεις των Καθηγητών αναφέρουμε: Οι τακτικοί και οι έκτακτοι Καθηγητές αυτοτελών εδρών υποχρεούνταν να διδάσκουν πέντε τουλάχιστον ώρες την εβδομάδα, εκ των οποίων η μία τουλάχιστον σε φροντιστηριακό επίπεδο. Όσοι από τους ανωτέρω διεξήγαγαν εργαστηριακές ή κλινικές ασκήσεις Καθηγητές εξαιρούνταν από την υποχρέωση της φροντιστηριακής διδασκαλίας. Οι έκτακτοι εντεταλμένοι Καθηγητές έπρεπε να διδάσκουν τέσσερις ώρες. Οι υφηγητές υποχρεούνταν να διδάσκουν μία ώρα την εβδομάδα και οι εντεταλμένοι τέσσερις ώρες. Ως προς τα μαθήματα οι επίτιμοι και οι ομότιμοι Καθηγητές μπορούσαν να επιλέγουν ελεύθερα το μάθημα διδασκαλίας τους. Τα διδασκόμενα μαθήματα των έκτακτων εντεταλμένων Καθηγητών και των εντεταλμένων υφηγητών καθορίζονταν από τον τακτικό Καθηγητή, ενώ των λοιπών υφηγητών εγκρίνονταν από τη σχολή. Η διδασκαλία των μαθημάτων κενής τακτικής έδρας, έφ' όσον δεν υπήρχε έκτακτος Καθηγητής ή υφηγητής του ίδιου μαθήματος, μπορούσε να ανατεθεί σε Καθηγητή που δίδασκε συγγενές μάθημα με μισθό ίσο με το ένα πέμπτο του μισθού του. Ήταν υποχρεωμένος να διδάσκει επιπλέον τρεις ώρες και μια φροντιστηριακή. Τα ίδια ίσχυαν και για την κενή έκτακτη αυτοτελή έδρα εάν τα μαθήματα ήταν υποχρεωτικά για τους φοιτητές. Ο τακτικός Καθηγητής που δίδασκε υποχρεωτικά μαθήματα σε φοιτητές άλλης σχολής ή αλλού τμήματος μία φορά την εβδομάδα λάμβανε μηνιαία αποζημίωση ίση προς τα δέκα εκατοστά του εκάστοτε αρχικού μισθού και δέκα πέντε εκατοστά, εάν δίδασκε παραπάνω από δύο φορές. Αν ο τακτικός Καθηγητής ή έκτακτος Καθηγητής αυτοτελούς έδρας δεν μπορούσε να διδάξει το μάθημα, τότε ανατίθετο σε άλλο έκτακτο Καθηγητή ή υφηγητή. Εκτός από τα μαθήματα της έδρας, οι Καθηγητές μπορούσαν να διδάξουν προαιρετικά μαθήματα σχετικά με την έδρα τους (140 ώρες ετησίως) ή μπορούσαν να

διδάξουν και προαιρετικά ειδικά μαθήματα έναντι διδασκτρων, με σκοπό των εκσυγχρονισμό του επιστημονικού κλάδου. Προαιρετικά ειδικά μαθήματα μπορούσαν να διδάσκουν οι υφηγητές, οι επιμελητές εργαστηρίων ή κλινικών. Επίσης, οι Καθηγητές μπορούσαν να διδάσκουν σε σπουδαστήρια ή εργαστήρια ανώτερα προαιρετικά μαθήματα, με σκοπό την επιστημονική έρευνα. Εκτός από τους Καθηγητές και τους υφηγητές του Πανεπιστημίου μπορούσαν να διδάξουν τα προαιρετικά μαθήματα και Καθηγητές άλλου αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου ή μέλη των Ακαδημιών.

Το λοιπό προσωπικό του Πανεπιστημίου αποτελείτο από το διοικητικό, το βοηθητικό και το υπηρετικό προσωπικό. Το Διοικητικό προσωπικό απαρτιζόταν από τον Νομικό Σύμβουλο, τον Γενικό Γραμματέα, ο οποίος είχε την εποπτεία όλων των γραφείων της κεντρικής υπηρεσίας, τον Οικονομικό διευθυντή, τον Αρχιλογιστή, τον ταμία κ.α. Οι ανωτέρω μπορούσαν να λάβουν σύνταξη αφού είχαν συμπληρώσει το 70ο έτος της ηλικίας τους. Το βοηθητικό προσωπικό της κεντρικής υπηρεσίας τού Πανεπιστημίου αποτελείτο από γραφείς, εισπράκτορες, επιστάτες, κηπουρούς και τηλεφωνήτριες. Το υπηρετικό προσωπικό της κεντρικής υπηρεσίας του Πανεπιστημίου αποτελούνταν από αρχικλητήρες, κλητήρες, φύλακες, θυρωρούς κ.α..

Οι διοικητικές υπηρεσίες διακρίνονταν: στις υπηρεσίες υποστήριξης της Διοίκησης του Πανεπιστημίου (το Γραφείο του Πρύτανη και της Συγκλήτου, το γραφείο του Οικονομικού Συμβουλίου, κ.α.), στη γενική γραμματεία (στο γραφείο του προσωπικού, στο γραφείο της διεκπεραίωσης και του αρχείου), στη Διεύθυνση των οικονομικών (λογιστήριο, ταμείο κ.α.), στη διεύθυνση του γραφείου των Σχολών (γραφείο της Θεολογικής, της Νομικής σχολής κ.α.). Τα παραρτήματα του Πανεπιστημίου ήταν: α) ο πανεπιστημιακός Ναός, β) τα σχολεία, γ) τα σπουδαστήρια (το θεολογικό κλπ.), τα οποία διευθύνονταν από τακτικό Καθηγητή για μια τριετία, δ) τα εργαστήρια, τα οποία διευθύνονταν από έναν Διευθυντή το καθένα. Στα εργαστήρια υπήρχε βοηθητικό προσωπικό αποτελούμενο από επιμελητές, βοηθούς, τεχνίτες, επιστάτες, ε) τα μουσεία τού Πανεπιστημίου (το ανθρωπολογικό κ.α.), το οποίο είχε ως διευθυντή έναν Καθηγητή που είχε τακτική ή έκτακτη έδρα. στ) τα νοσοκομεία (Αρεταίειο, Αιγινήτειο κλπ.). Η διεύθυνση των είχε ανατεθεί σε τακτικούς Καθηγητές της Ιατρικής σχολής και σε περίπτωση που δεν επαρκούσε ο αριθμός τους, αυτή ανατίθετο στους έκτακτους Καθηγητές των αντιστοίχων επικουρικών εδρών.

Το Οδοντιατρικό σχολείο του Πανεπιστημίου ήταν αυτοτελές και είχε ξεχωριστό σύλλογο, στον οποίο προϊστάτο ο Διευθυντής του σχολείου. Είχε ανώτερο διδακτικό προσωπικό που αποτελούνταν από Καθηγητές της Ιατρικής σχολής, της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών και ειδικών Καθηγητών του σχολείου. Ο αριθμός των εδρών των ειδικών Καθηγητών οριζόταν σε τέσσερις. Οι ειδικοί Καθηγητές λάμβαναν το μηνιαίο μισθό των έκτακτων Καθηγητών αυτοτελούς έδρας.

Τέλος αναφέρουμε ότι με το Νόμο 5343/1932 καθιερώθηκε η απονομή διδακτορικών διπλωμάτων μετά τη συγγραφή πρωτότυπης διατριβής και αποφασίσθηκε να δίνονται ως βοήθημα υποτροφίες στους απόρους αριστεύσαντες φοιτητές σε τμηματικές εξετάσεις ή σε ασκήσεις. Υποτροφίες χορηγούνταν και σε πτυχιούχους που επέδειξαν εξαιρετική επίδοση στις σπουδές τους ή στις πτυχιακές εξετάσεις ή στη διδακτορική διατριβή τους. Μια ακόμη διαφορά που σημειώνεται σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια ήταν ότι οι πτυχιακές εξετάσεις ήταν πρακτικές, γραπτές και προφορικές γιατί μέχρι τότε ήταν μόνο προφορικές. Επιβαλλόταν πλέον η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ώστε να μπορούν οι απόφοιτοι να παρακολουθούν την εξέλιξη της επιστήμης τους. Σε περίπτωση που οι φοιτητές υπέπιπταν σε παράπτωμα, τους επιβάλλονταν πειθαρχικές ποινές όπως η επίπληξη, η αποβολή από δεκαπέντε ημέρες μέχρι τρεις μήνες κ.α. Οι φοιτητές είχαν δικαίωμα να καλέσουν σε συνέλευση φοιτητές μιας ή περισσότερων σχολών αφού πρώτα είχαν ζητήσει άδεια νωρίτερα 24 ώρες από τον Πρύτανη. Μπορούσαν να συστήσουν φοιτητικά σωματεία καταθέτοντας το αντίγραφο του καταστατικού στον Πρύτανη, το οποίο αναγνωριζόταν με δικαστική πράξη. Η σύνταξη, έγκριση και δημοσίευση του προγράμματος διδασκαλίας πραγματοποιείτο με ευθύνη της Συγκλήτου. Οι φοιτητές και ακροατές όφειλαν να καταβάλουν για κάθε μάθημα δίδακτρα, τα οποία είχαν οριστεί από τη Σύγκλητο. Η παρακολούθηση των υποχρεωτικών και προαιρετικών μαθημάτων ήταν υποχρεωτική. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους οι φοιτητές όλων των σχολών υποβάλλονταν σε γραπτές, προφορικές ή γραπτές και προφορικές εξετάσεις στο μάθημα που παρακολουθούσαν και κατέβαλλαν εξέταστρα για τη συμμετοχή τους σε αυτές. Αν κρίνονταν επαναξεταστέοι απαλλάσσονταν από αυτά. Οι πτυχιακές εξετάσεις ήταν πρακτικές, γραπτές και προφορικές ενώπιον των Καθηγητών.

Συμπερασματικά, για την περίοδο που εξετάσαμε διαπιστώνουμε ότι η με φιλελεύθερες και εκσυγχρονιστικές ιδέες Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου άφησε το

θετικό αποτύπωμα της στο χώρο της εκπαίδευσης με τη μεταρρύθμιση του 1929. Σε ό,τι αφορά τη σχολική εκπαίδευση κύριο μέλημα της ήταν η ισότιμη παροχή εκπαίδευσης των δύο φύλων ανεξάρτητα της οικονομικής και κοινωνικής τάξεως ή του τόπου καταγωγής των μαθητών. Ιδιαίτερη όμως έμφαση δόθηκε και στην ανάπτυξη της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης με στόχο και την οικονομική ανάπτυξη.

Μια από τις πληρέστερες εκθέσεις σχετικά με την κατάσταση που βρισκόταν η ανώτατη εκπαίδευση ήταν αυτή του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Κων. Καραθεοδωρή. Όπως αναφέραμε και στα προηγούμενα το υπόμνημα του Κων. Καραθεοδωρή για την κατάσταση του Πανεπιστημίου αποτέλεσε τον πρόδρομο του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος που έγινε στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση και υλοποιήθηκε με τον Νόμο 5343/1932. Ο εν λόγω νόμος είναι βέβαιο ότι έβαλε τις βάσεις εκσυγχρονισμού της διοικητικής, της εκπαιδευτικής και της ακαδημαϊκής λειτουργίας της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης και αποτελεί μέχρι σήμερα το πρότυπο οργάνωσής της.

3.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο

Όπως έχουμε προαναφέρει, ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων υπήρξε από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Οθώνειου Πανεπιστημίου μέχρι και την θεσμοθέτηση του (1922) ένα ζήτημα που προκάλεσε πολλές συζητήσεις με επιχειρήματα υπέρ ή κατά της εφαρμογής του, κυρίως από μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας αλλά και από φορείς της πολιτικής και κοινωνικής ζωής του τόπου μας. Η μοναδική προϋπόθεση εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο, μέχρι την εφαρμογή του, ήταν η κατοχή απολυτηρίου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου. Η αλλαγή έγινε με τη ψήφιση του Νόμου 2905/1922 με Υπουργό επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως τον Κ. Πολυγένη, Καθηγητή του Αστικού Δικαίου. Ο Νόμος 2905/1922³¹² καθιέρωσε τις εισαγωγικές εξετάσεις για πρώτη φορά το

³¹²Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού» Πανεπιστημίου», άρθρα 136-138, ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922 ίσχυσε μέχρι τη δεκαετία του 1940. Καταργήθηκε με το άρθρο 32 του Νομοθετικού Διατάγματος 696/1941

ακαδημαϊκό έτος 1924-1925 στο Χημικό³¹³ τμήμα ενώ στις υπόλοιπες σχολές ίσχυσαν οι εξετάσεις από το ακαδημαϊκό έτος 1927-1928³¹⁴.

Η εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων στις Ανώτατες σχολές αποτέλεσε την αιτία για τη λειτουργία του Προπαρασκευαστικού σχολείου (Ν.Δ. της 12^{ης} Μαΐου - 12^{ης} Ιουνίου 1926³¹⁵), διάρκειας ενός έτους, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Ο σκοπός αυτού του Σχολείου ήταν η κατάλληλη προετοιμασία τόσο των υποψηφίων που θα λάμβαναν για πρώτη φορά μέρος στις εισιτήριες εξετάσεις όσο και αυτών που ήθελαν να επαναλάβουν τις εξετάσεις λόγω της προηγούμενης ανεπιτυχούς προσπάθειάς τους. Η παρακολούθηση των μαθημάτων³¹⁶ πραγματοποιούνταν κατόπιν καταβολής εξετάστρων³¹⁷. Οι υποψήφιοι μπορούσαν να επιλέξουν μεταξύ των Θετικών Επιστημών (Ιατρική, Φυσικομαθηματική σχολή και το Οδοντιατρικό σχολείο) και των Θεωρητικών Επιστημών (Θεολογική, Νομική και Φιλοσοφική σχολή). Επιτυγχόντες για την εισαγωγή στις σχολές θεωρούνταν όσοι είχαν παρακολουθήσει τα αντίστοιχα μαθήματα της κατεύθυνσής τους και είχαν λάβει στις εξετάσεις τον βαθμό πέντε (5) σε κάθε μάθημα³¹⁸.

Η θέσπιση των εισιτηρίων εξετάσεων ήταν αποτέλεσμα του μεγάλου αριθμού των υποψηφίων για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, το οποίο είχε σημειώσει μεγάλη αύξηση εκείνη την περίοδο. Στο υπόμνημα του Κων. Καραθεοδωρή υπογραμμίστηκε η ανάγκη να τεθούν αυστηρότερα μέτρα εισαγωγής των φοιτητών³¹⁹, καθώς ο αριθμός τους ήταν δυσανάλογος με το βοηθητικό προσωπικό και την υλικοτεχνική υποδομή. Ο αριθμός των εισακτέων έφτασε τους 6.040, ενώ το ανώτερο αριθμητικά όριο που μπορούσε να δεχτεί στους κόλπους του το Πανεπιστήμιο Αθηνών τα επόμενα 20 χρόνια άγγιζε τους 3.000³²⁰. Οι σχολές³²¹ που είχαν μεγαλύτερη ζήτηση

³¹³ Διάταγμα της 12^{ης} Αυγούστου 1924

³¹⁴ Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 « Περὶ τῆς δοκιμασίας τῶν βουλομένων νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς Σχολὴν τινὰ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926

³¹⁵ Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση ἐπὶ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος περὶ τροποποιήσεως τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ἀθῆνησιν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου», ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926, 1578

³¹⁶ Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση ἐπὶ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος περὶ τροποποιήσεως τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ἀθῆνησιν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου», ἀρθρο 10, παρ. 5 ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926, 1578

³¹⁷ Νόμος 2905/1922 «Περὶ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ἀθῆνησιν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου», ἀρθρα 215, παρ.2 ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922

³¹⁸ Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση ἐπὶ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος περὶ τροποποιήσεως τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ἀθῆνησιν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου», ἀρθρο 10, παρ. 5 ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926, 1578

³¹⁹ Υπόμνημα τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ τῆς 15^{ης} Ιουλίου 1930, ἀρθρο 30

³²⁰ Στο ἴδιο, ἀρθρο 34

ήταν η Νομική και η Ιατρική, ακολουθούσε η Φιλοσοφική-Φυσικομαθηματική σχολή, η Οδοντιατρική, η Θεολογική και η Φαρμακευτική, ενώ τελευταία θέση στη σειρά προτίμησης είχε το Χημικό τμήμα. Η αυξημένη ζήτηση που είχαν ορισμένες σχολές σε σχέση με άλλες ανάγκασαν την Διοίκηση του Πανεπιστημίου να εμπιστευτεί ξεχωριστά σε κάθε σχολή το ορισμό του συγκεκριμένου αριθμού εισακτέων πέραν των εισαγωγικών εξετάσεων, προκειμένου να ελέγξει τη ροή των υποψηφίων. Το μέτρο αυτό αναφερόταν και στο Υπόμνημα του Κων. Καραθεοδωρή. Ο τρόπος με τον οποίο προέκυπτε ο αριθμός των εισακτέων από σχολή σε σχολή δεν ήταν αποτέλεσμα προγραμματισμού ή σχεδιασμού της Διοίκησης του Πανεπιστημίου. Δεν υπήρχε από μέρους του Πανεπιστημίου πρόβλεψη με βάση τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας ή της μελλοντικής απορρόφησης των αποφοίτων των σχολών στον επαγγελματικό στίβο. Στην πράξη, ο τρόπος με τον οποίο οριζόταν ο αριθμός των εισακτέων σε κάθε σχολή ήταν ο εξής: η Θεολογική σχολή όριζε τον αριθμό εισακτέων με βάση τον αριθμό των φοιτητών της που ίσχυε εκείνη την εποχή, η Νομική με βάση τον μεγαλύτερο αριθμό για τον οποίο θα ήταν δυνατή η κανονική παράδοση, η Φιλοσοφική και οι σχολές των Μαθηματικών και των Φυσικών με βάση τον μεγαλύτερο αριθμό για τον οποίο μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ομαλά τα φροντιστήρια, αφού πρώτα είχε αυξηθεί το βοηθητικό προσωπικό. Ο μόνος περιορισμός που είχε προβλεφθεί αφορούσε στην Ιατρική, η οποία δεν θα έπρεπε να χορηγεί παραπάνω από 100 πτυχία τον χρόνο. Τέλος, ο ορισμός των εισακτέων στο Χημικό τμήμα ήταν αποτέλεσμα της συνεννόησης μεταξύ της σχολής του Πολυτεχνείου και της αντίστοιχης του Πανεπιστημίου. Ενόσω καταβάλλονταν προσπάθειες περιορισμού των εισακτέων, ευεργετικές διατάξεις ελήφθησαν για όσους είχαν στρατευθεί ή ήταν πρόσφυγες. Εκτός από τους ανωτέρω περιορισμούς για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, ο Κων. Καραθεοδωρής πρότεινε να υπάρξει ως επιπλέον προϋπόθεση επιλογής των υποψηφίων η στοιχειώδης γνώση τουλάχιστον μιας ξένης γλώσσας. Οι υποψήφιοι όφειλαν να έχουν τις βασικές γνώσεις της αγγλικής ή γαλλικής ή γερμανικής ή ιταλικής γλώσσας γιατί *«άλλως τε από τούδε θα ηδυνάμεθα να θεσπίσωμεν όπως πτυχιούχος οιασδήποτε Σχολής είναι εις θέσιν να αναγινώσκη ξένας επιστημονικάς πραγματείας, λαμβάνοντες τα προς επίτευξιν τούτου αναγκαία μέτρα»*. Η γνώση μιας από τις ανωτέρω ξένες γλώσσες θα επέτρεπε στους

³²¹ Στο ίδιο, άρθρο 34: α) η Θεολογική Σχολή $30 \times 4 = 120$, β) η Νομική Σχολή $250 \times 4 = 1000$, γ) η Ιατρική Σχολή $125 \times 6 = 750$, δ) το Οδοντιατρικό σχολείο $50 \times 4 = 200$, ε) η Φιλοσοφική Σχολή $75 \times 4 = 300$ στ) η Φυσικομαθηματική Σχολή δηλαδή οι μαθηματικοί και φυσικοί $75 \times 4 = 300$, οι χημικοί $15 \times 4 = 60$, φαρμακοποιοί $30 \times 4 = 120$

πτυχιούχους των σχολών να συνδέσουν τις ήδη αποκτηθείσες γνώσεις τους με αυτές του εξωτερικού, ενώ παράλληλα θα βοηθούσε την περαιτέρω επιστημονική τους εξέλιξη.

Ο νόμος 4995/ 1931 «*περί συμπληρώσεως των νόμων 4597 "περί ανανεώσεως της εγγραφής υπό των μήπω ανανεωσάντων ταύτην φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατά το πανεπιστημιακόν έτος 1928-29 κλπ".*» και 4620 «*Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Οργανισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.*»³²² επέτρεψε στους ομογενείς από τις ελληνικές κοινότητες της αλλοδαπής, των οποίων οι γονείς εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα να εισάγονται χωρίς εισιτήριες εξετάσεις.

Πέραν από τα προαναφερθέντα, ως βασική προϋπόθεση εισαγωγής και συμμετοχής στις εισιτήριες εξετάσεις παρέμενε, όπως και τις προηγούμενες δεκαετίες, το απολυτήριο γυμνασίου ή αλλοδαπού γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου. Το απολυτήριο έπρεπε να φέρει μια φωτογραφία σφραγισμένη από το γυμνάσιο ή το πρακτικό λύκειο, με την υπογραφή του Γυμνασιάρχη ή του Διευθυντή του πρακτικού λυκείου³²³. Επίσης, ο υποψήφιος όφειλε να καταθέσει μια δήλωση στην οποία αναγραφόταν η σχολή προτίμησής του³²⁴. Οι υποψήφιοι της Γεωπονικής σχολής σύμφωνα με το Ν.Δ. της 12^{ης}/13^{ης} Νοεμβρίου 1927 επιτρέπóταν να συμμετέχουν στον διαγωνισμό αρκεί να είχαν λάβει απολυτήριο γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου ή πτυχίο διδασκαλείου δημοτικής εκπαίδευσης ή απολυτήριο δημόσιας εμπορικής σχολής της ημεδαπής ή αναγνωρισμένης. Από το 1931 επιτρέπονταν να λάβουν μέρος στις εξετάσεις όσοι είχαν απολυτήριο τέως πρακτικών γεωργικών σχολών Λαρίσης και Κασσαβερείας ή μέσης δημόσιας γεωργικής σχολής της ημεδαπής ή της αλλοδαπής. Οι πτυχιούχοι Εμπορικών Σχολών όφειλαν να έχουν ενδεικτικό Β΄ τάξεως τετρατάξιου γυμνασίου (Δ΄ τάξεως εξατάξιου)³²⁵.

Το απολυτήριο γυμνασίου, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, αποτέλεσε απαραίτητο στοιχείο για όλους τους υποψηφίους των πανεπιστημιακών σχολών που λειτουργούσαν στην Ελλάδα, με εξαίρεση τους ομογενείς πρόσφυγες. Η κατηγορία

³²²Νόμος 4620/1931 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Οργανισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.» άρθρο 2, ΦΕΚ 141/Α/25-05-1931

³²³Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης}/11^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «Περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης», άρθρο 2

³²⁴Προεδρικό Διάταγμα της 27^{ης} Ιουλίου 1932 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 241/Α/27-7-1932

³²⁵Προεδρικό Διάταγμα της 23^{ης} Μαΐου 1931 «Περί διεξαγωγής διαγωνισμού ή δοκιμασίας προς εισαγωγή φοιτητών εις την Ανώτατην Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 149/Α/2-6-1931

αυτή των υποψηφίων, η οποία είχε αποφοιτήσει από τα ρώσικα γυμνάσια έπρεπε να καταθέσει ένορκη βεβαίωση δύο ευυπόληπτων μαρτύρων ενόπιον του Ειρηνοδικείου Αθηνών και πιστοποιητικό του αρμόδιου αναγνωρισμένου σωματείου ή συλλόγου του τόπου προελεύσεώς τους. Επιπλέον, οι υποψήφιοι αυτοί θα έπρεπε να εξεταστούν ενόπιον Τριμελούς Επιτροπής αποτελούμενης από δυο Καθηγητές της Φιλοσοφικής σχολής και ενός Καθηγητή της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών.

Κάποιες άλλες σχολές, όπως η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών³²⁶, η οποία ήταν ισότιμη με το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, όριζαν ιδιαίτερες προϋποθέσεις εισαγωγής. Οι υποψήφιοι της σχολής Καλών Τεχνών έπρεπε να προσκομίσουν: α) το απολυτήριο δημοτικού και όχι του γυμνασίου, όπως απαιτούνταν για τις υπόλοιπες σχολές. Από το ακαδημαϊκό έτος 1942-43, κανένας σπουδαστής δεν επιτρεπόταν να εισαχθεί στα εργαστήρια εάν δεν ήταν κάτοχος απολυτηρίου της Β΄ τάξεως του οκταταξίου³²⁷, β) Το αντίγραφο μητρώου αρρένων για τους άρρενες ημεδαπούς ή αλλοδαπούς υποψηφίους. Επίσης, οι αλλοδαποί έπρεπε να καταθέσουν επικυρωμένη την ταυτότητά τους από την Πρεσβεία ή το Προξενείο³²⁸, γ) Τα σχέδια των υποψηφίων θα έπρεπε να κατατεθούν στον Σύλλογο των Καθηγητών της σχολής. Οι Καθηγητές τα αξιολογούσαν και αποφάσιζαν για την παρακολούθηση ή μη των διδασκομένων μαθημάτων της προπαρασκευαστικής τάξεως, διάρκειας ενός έτους. Επίσης, έπρεπε να δοκιμαστούν επιτυχώς στην εισαγωγική δοκιμασία για τα εργαστήρια, προκειμένου να αποκτήσουν οριστικά τον «*τίτλον του σπουδαστού της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών*». Όταν κάποιος από τους υποψηφίους απορριπτόταν είτε στον διαγωνισμό για τα εργαστήρια είτε από τον Σύλλογο Καθηγητών λόγω έλλειψης προετοιμασίας ή μη επαρκούς επίδοσης, οι υποψήφιοι μπορούσαν να φοιτήσουν ακόμα ένα έτος στην προπαρασκευαστική τάξη. Μια δεύτερη αποτυχία τους απέκλειε από τη φοίτηση στην προπαρασκευαστική τάξη, όχι

³²⁶Νόμος 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 225/Α/3-7-1930; Νόμος 4366/1929 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του οργανισμού του σχολείου Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 285/Α/16-8-1929

³²⁷Νομοθετικό Διάταγμα 1315 της 28^{ης} Απριλίου/11^{ης} Μαΐου 1942 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4791, 4366 και των υπ' αριθ. 908/37 και 1942/939 Αναγκαστικών Νόμων "περί της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών"» ΦΕΚ 115/Α/11-5-1942

³²⁸Νόμος 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών», άρθρο 7, ΦΕΚ 225/Α/3-7-1930

όμως και από τον εισιτήριο διαγωνισμό για τα εργαστήρια³²⁹. Επιπλέον, στον ίδιο εισιτήριο διαγωνισμό λάμβαναν μέρος κατά το τέλος του σχολικού έτους, όσοι ήθελαν να εισαχθούν απευθείας στα εργαστήρια, αρκεί να υπέβαλαν έγκαιρα τα πιστοποιητικά και τη βεβαίωση επαρκούς προετοιμασίας από γνωστό καλλιτέχνη. Η ηλικία εισαγωγής δεν μπορούσε να ήταν μικρότερη των 15 ετών, εκτός από εξαιρέσεις για την προπαρασκευαστική τάξη και τα εργαστήρια³³⁰. Ο περιορισμός των υποψηφίων στην ανωτέρω σχολή τονίστηκε ξεκάθαρα στην Εισηγητική Έκθεση του Νόμου 4791 της 2^{ης}/3^{ης} Ιουλίου 1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών»³³¹. Υπογραμμίστηκε η ανάγκη να αντικατασταθεί η ποσοτική παραγωγή καλλιτεχνών με ποιοτική, η οποία στόχευε στην αναγέννηση της τέχνης. Για τον λόγο αυτό, η σχολή επεδίωξε την απόκτηση αυτάρκειας και δεχόταν στους κόλπους της μόνο τους υποψηφίους εκείνους που ήταν προικισμένοι με το «δώρο» της καλλιτεχνικής ιδιοφυΐας, αφού πρώτα αυτή είχε διαπιστωθεί με αυστηρά κριτήρια.

Επιπρόσθετα, οι υποψήφιοι των Ανωτάτων Σχολών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου³³² είχαν την υποχρέωση να καταθέσουν εκτός από την αίτησή τους, πιστοποιητικό του Εισαγγελέως Πρωτοδικών, το οποίο βεβαίωνε ότι δεν υπέπεσαν σε ποινική δίωξη κατά τον ποινικό νόμο, απολυτήριο στο οποίο αναγραφόταν η άμεμπτος και κοσμία διαγωγή τους, πιστοποιητικό της δημοτικής, κοινοτικής εκκλησιαστικής ή προξενικής αρχής, που βεβαίωνε την ιθαγένεια και την ακριβή ημερομηνία γέννησής τους. Σε όλα τα πιστοποιητικά έπρεπε να έχει επικολληθεί η φωτογραφία τους. Οι ομογενείς υποψήφιοι του εξωτερικού έπρεπε να επικυρώσουν τα ανωτέρω δικαιολογητικά. Την ίδια υποχρέωση επικύρωσης των πιστοποιητικών τους είχαν οι ξένοι υπήκοοι, ενώ το απολυτήριό τους τους επέτρεπε την εισαγωγή τους στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Όλα τα δικαιολογητικά έπρεπε να συνοδεύονται από διπλότυπο καταβολής τελών.

³²⁹ Αναγκαστικός Νόμος 1942/1939 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4366/1929, 4791/1930 και του Αναγκαστικού Νόμου 908/1937» άρθρο 14, ΦΕΚ 357/Α/2-9-1939

³³⁰ Ως φοιτητές μπορούν να παραμείνουν για οκτώ χρόνια και δεν θα έπρεπε να ήταν πάνω από 28 χρονών. Στη ζωγραφική μπορούσαν να φοιτήσουν μέχρι 15 χρόνια στη ζωγραφική ενώ στη γλυπτική μόνο πέντε.

³³¹ Νόμος 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών», ΦΕΚ 225/Α/3-7-1930, 1190-1191

³³² Βασιλικό Διάταγμα 1936 «Περί διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανωτάτας σχολάς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου»

Εκτός από τις ανωτέρω προϋποθέσεις εισαγωγής των υποψηφίων που ίσχυαν για κάθε σχολή ξεχωριστά, υπήρχε μια κατηγορία υποψηφίων που δεν μπορούσαν να εγγραφούν στο Πανεπιστήμιο. Αιτία ήταν η απόλυσή τους³³³ από άλλο Πανεπιστήμιο της Ελλάδας ή του εξωτερικού, ενώ δεν τους επιστρέφονταν τα δίδακτρα ή τα εξέταστρά τους. Τα δικαιολογητικά έγγραφής όλων των υποψηφίων (δηλαδή ο τίτλος και η αίτηση του υποψηφίου) εξετάζονταν από τριμελή Επιτροπή³³⁴, αποτελούμενη από έναν τακτικό Καθηγητή της Νομικής, ένα της Φιλοσοφικής και ένα της Φυσικομαθηματικής σχολής. Οι εν λόγω Καθηγητές υποδεικνύονταν από τη σχολή τους για τρία χρόνια³³⁵. Μετά την έγκριση της Επιτροπής, ο φοιτητής υποσχόταν δια χειραγίας ενώπιον του Πρύτανη ότι θα τηρούσε τους νόμους του Πανεπιστημίου.

Όπως έχουμε αναφέρει τη μεταρρύθμιση του 1929, ακολούθησε ο Νόμος 5343/1932, ο οποίος στόχευε στη μείωση του αριθμού των εισαγομένων στο Πανεπιστήμιο. Ο νόμος προέβλεπε τις εισιτήριες εξετάσεις και καθιέρωσε συγκεκριμένο αριθμό εισακτέων (*numerus clausus*) στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Ο ορισμένος αριθμός εισακτέων όπως και οι εισαγωγικές εξετάσεις εφαρμόστηκαν από την αρχή της λειτουργίας της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών. Στα υπόλοιπα όμως ιδρύματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης (δηλαδή στην Ιατρική, στη Νομική, στο Οδοντιατρικό σχολείο, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στη Νομική του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο) ο περιορισμός των εισακτέων εφαρμόστηκε, όταν υπήρξε μεγάλη πίεση από τον αριθμό των υποψηφίων. Ο αριθμός αυτός μάλιστα θα καθοριζόταν πλέον από το Υπουργικό Συμβούλιο.

Στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής που έπρεπε να ακολουθηθεί ήταν ο περιορισμός του αριθμού των υποψηφίων και όχι η αύξησή του. Η επίλυση των προβλημάτων θα ξεκινούσε από τη μέση εκπαίδευση εάν λαμβάνονταν κάποια μέτρα, όπως η κατάργηση 100 ημιγυμνασίων, η μελλοντική κατάργηση 35 γυμνασίων και αυστηρότερες εισαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις του γυμνασίου. Η πρόταση αυτή βρήκε τη σύμφωνη γνώμη του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Υπολογιζόταν ότι με αυτόν τον τρόπο θα μειώνονταν οι υποψήφιοι από τους 70.000 σε 48.000. Σημαντική βοήθεια θα αποτελούσε η αυστηρότερη επιλογή των μαθητών

³³³Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 112 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

³³⁴Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 113, παρ. 1 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

³³⁵Η αμοιβή του ήταν κατά έτος ίση προς το ήμισυ του μηνιαίου μισθού του

του γυμνασίου από τους Καθηγητές τους, καθώς οι τελευταίοι θα επέλεγαν τους αξιολογότερους για το Πανεπιστήμιο. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα βελτιωνόταν η ποιότητα της εκπαίδευσης και σύμφωνα με τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου, οι απόφοιτοι θα είχαν υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης.

Αναφορικά με τον Οργανισμό του 1932 (Νόμος 5343/1932), ο Κων. Καραθεοδωρής προσπάθησε να λάβει υπόψη όλες τις αναγκαίες παραμέτρους πριν από την τελική ψήφισή του³³⁶. Υποστήριξε, όπως και ο Γ. Παπανδρέου³³⁷, ότι το μέτρο των εισαγωγικών εξετάσεων θα εφαρμοζόταν ως ένα μέσο περιορισμού του μεγάλου αριθμού των υποψηφίων αλλά και βελτίωσης της ποιότητας της εκπαίδευσης. Ο νέος τρόπος εισιτηρίων εξετάσεων θα εφαρμοζόταν άμεσα, καθώς ο ισχύων θεωρήθηκε «*πραγματικώς ατελής*». Στην προσπάθεια επίσης να αποφευχθούν «*ανωμαλίες και βάσιμα παράπονα*» κατά τη διεξαγωγή των εισιτηρίων εξετάσεων, καταρτίστηκε Επιτροπή από Καθηγητές του Πανεπιστημίου και ανώτερους εκπαιδευτικούς. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Γερουσιαστής κ. Β. Αιγινήτης³³⁸ αμφισβήτησε την επαρκή κατάρτιση των υποψηφίων φοιτητών που είχαν υψηλή βαθμολογία στο απολυτήριο της μέσης εκπαίδευσης σε σχέση με άλλους συνυποψήφιους που είχαν χαμηλότερη και αποκλείονταν. Επιβλήθηκε λοιπόν η προπαρασκευή των μελλοντικών φοιτητών αλλά και κρίθηκε αναγκαίο να βρεθεί ένας τρόπος εξακρίβωσης των γνώσεων που όφειλε να έχει ο υποψήφιος προκειμένου να παρακολουθήσει τη σχετική επιστήμη.

Τέλος, ενώ ο περιορισμός των εισακτέων έχρηζε άμεσης εφαρμογής, οι ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας σε πτυχιούχους πανεπιστημίων αυξανόταν. Η ανάγκη για περαιτέρω καλλιέργεια των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών επιστημών απαιτούσε άμεσες εκπαιδευτικές λύσεις. Οι απαντήσεις δεν θα μπορούσαν να δοθούν παρά μόνο με την ίδρυση νέων σχολών. Το 1932, το Πανεπιστήμιο Αθηνών αριθμούσε πέντε σχολές³³⁹ (Θεολογική, Νομική, Ιατρική, Φιλοσοφική, Φυσικομαθηματική) ενώ το 1938 γίνονται έξι με τη μετατροπή του Οδοντιατρικού

³³⁶Πρακτικά της Βουλής του Νόμου 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 112 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932; Συνεδρίαση Η/27.11.1931; Συνεδρίαση ΛΕ/1.3.1932; Επίσημα Πρακτικά της Γερουσίας, Συνεδρίαση ΜΓ/19.3.1932

³³⁷Αγόρευση του Υπουργού Θρησκευμάτων και Παιδείας Γ. Παπανδρέου κατά τη συζήτηση του σχεδίου «Περί του Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, εν Αθήναις τη 23^η Μαρτίου 1932», άρθρο 112 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

³³⁸Επίσημα πρακτικά της Γερουσίας, Συνεδρίαση ΜΓ/19.3.1932; Σχέδιο Νόμου 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 112 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

³³⁹Νόμος 5343/1932 «Περί του Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, εν Αθήναις τη 23^η Μαρτίου 1932», άρθρο 4 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

Τμήματος³⁴⁰ της Ιατρικής σχολής σε ξεχωριστή σχολή. Το 1939 οι σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης περιελάμβαναν τη Θεολογική, τη Φιλοσοφική, τη σχολή των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών, των Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, τη Γεωπονική και Δασολογική, την Ιατρική και την Κτηνιατρική³⁴¹. Το 1930, λειτούργησε «η Ελευθέρα Σχολή των Πολιτικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών», η οποία στη συνέχεια μετονομάστηκε σε «Κρατική Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών». Οι σπουδαστές της Παντείου³⁴² εξομοιώθηκαν με τους φοιτητές των Πανεπιστημίων με τον Αναγκαστικό Νόμο του 1937. Σκοπός της σχολής αυτής, όπως αναφέρεται στον Αναγκαστικό Νόμο 886/1937 «Περί της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών», ήταν η παροχή κατάλληλης μόρφωσης για την πνευματική συγκρότηση ηγετικών στελεχών, την παρασκευή δημοσίων υπαλλήλων αλλά και τη μετεκπαίδευση των δημοσίων υπαλλήλων και των πτυχιούχων της Νομικής, οι οποίοι θα δίδασκαν στα γυμνάσια και αστικά σχολεία τα στοιχεία του Δικαίου και της Πολιτικής Οικονομίας. Άλλη μια σχολή, ιδρύθηκε το 1938 από τον Σύνδεσμο Βιομηχάνων και Βιοτεχνών σε συνεργασία με τον σύνδεσμο των εν Ελλάδι ανωνύμων εταιρειών με την επωνυμία «Ελευθέρα Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών», που μετεξελίχτηκε στο σημερινό Πανεπιστήμιο Πειραιώς³⁴³. Πριν φτάσει στη σημερινή της ονομασία, μετονομάστηκε σε «Ανωτέρα Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών» το 1945 και αργότερα σε Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή το 1958. Μόλις το 1966 έγινε ισότιμη με τα υπόλοιπα ΑΕΙ. Το 1939, ιδρύθηκε η Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής³⁴⁴, η οποία ήταν Ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Οι υποψήφιοι

³⁴⁰ Αναγκαστικός Νόμος 1430/1938 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 94/Α/22-10-1938; Νόμος 430/1943 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων τινών της νομοθεσίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 249/Α/6-8-1943; Οι Σχολές αυξήθηκαν σε οκτώ με τη μετατροπή του Οδοντιατρικού τμήματος της Ιατρικής Σχολής σε ιδιαίτερη Σχολή σύμφωνα με το Ν.Δ.706/1970 «περί μετατροπής των οδοντιατρικών τμημάτων των ιατρικών Σχολών των πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης εις Οδοντιατρικές σχολές» ΦΕΚ 231/Α/30-10-1970

³⁴¹ Αναγκαστικός Νόμος 1895/1939 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» άρθρο 4, ΦΕΚ 326/Α/16-8-1939

³⁴² Αναγκαστικός Νόμος 886/1937 «Περί της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 388/Α/4-10-1937

³⁴³ Με το Προεδρικό Διάταγμα 377/89 «Μετονομασία της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (ΑΣΟΕΕ), της Ανωτάτης Σχολής Αθηνών (ΑΓΣΑ), της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών (ΠΑΣΠΕ) και της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς (ΑΒΣΠ), κατάτμηση - ίδρυση τμημάτων και ρύθμιση των θεμάτων που ανακύπτουν» ΦΕΚ 166/Α/16-6-1989, η Σχολή μετονομάστηκε σε Πανεπιστήμιο Πειραιώς και προστέθηκαν τα Τμήματα Σπουδών της Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής, των Ναυτιλιακών Σπουδών και της Τεχνολογίας και Συστημάτων Παραγωγής

³⁴⁴ Αναγκαστικός Νόμος 2057/1939 «Περί ίδρύσεως Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής» ΦΕΚ 469/4-11-1939

εισάγονταν με την προϋπόθεση ότι είχαν απολυτήριο εξαταξίου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου και κατόπιν επιτυχών εισιτηρίων εξετάσεων.

Συμπερασματικά μετά τα όσα αναφέραμε στην ενότητα αυτή διαπιστώνουμε ότι, η εισαγωγή ενός προπαρασκευαστικού έτους μεταξύ της ολοκλήρωσης των γυμνασιακών σπουδών των υποψηφίων και της φοίτησης τους στο Πανεπιστήμιο είχε σκοπό την αναπλήρωση και την ενίσχυση της διδασκαλίας των γυμνασιακών μαθημάτων. Η παρακολούθηση των μαθημάτων του εν λόγω σχολείου απαιτούσε την καταβολή εξετάστρων. Το γεγονός αυτό αποτελούσε έναν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα διάκρισης μεταξύ των υποψηφίων που είχαν την δυνατότητα να καταβάλουν το εν λόγω ποσό και σε αυτών που είχαν οικονομική δυσχέρεια. Αυτή η διάκριση είναι βέβαιο ότι καταδείκνυε τον ταξικό χαρακτήρα του σχολείου δεδομένου ότι η καταβολή τόσο διδάκτρων όσο και εξετάστρων αποτελούσε για τους οικονομικά αδύνατους μαθητές αιτία αποκλεισμού τους από την ανώτατη εκπαίδευση.

Σε ότι αφορά το *numerus clausus* σχολιάζουμε τα παρακάτω: Η αυξητική τάση των υποψηφίων για σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση, η οποία συνδυαζόταν με την λογική της επαγγελματικής αποκατάστασης προσπαθούσε να ελεγχθεί με την εφαρμογή του μέτρου του κλειστού αριθμού των εισακτέων. Η απουσία αναλογικής συσχέτισης των εισακτέων στα Πανεπιστήμια με την απορρόφηση τους στις παραγωγικές διαδικασίες ήταν εμφανής και αυτό συνέβαινε γιατί οι θέσεις στον εργασιακό τομέα ήταν περιορισμένες σε σχέση με τον αριθμό των αποφοιτώντων. Επίσης, η απουσία κυβερνητικού σχεδιασμού σχετικά με την προσφορά και ζήτηση εργασίας ήταν εμφανής. Πάντως, ο ορισμός του αριθμού των εισακτέων ήταν μια υπόθεση που αφορούσε την κάθε σχολή ξεχωριστά και δεν αποτελούσε μέρος μιας κυβερνητικής εκπαιδευτικής πολιτικής που λάμβανε υπόψη όλες τις παραμέτρους. Η αυστηρή εφαρμογή του αριθμητικού περιορισμού των εισακτέων ήταν μια επιτακτική ανάγκη, αν και δεν εφαρμοζόταν αυστηρά. Υπήρχε πάντα το διακύβευμα της άνισης πρόσβασης μεταξύ των υποψηφίων λόγω της κοινωνικής και οικονομικής ομάδας που ανήκαν, αλλά δεν μπορούσε να υπερκεραστεί από τη στιγμή που δεν υπήρχαν οι αντίστοιχες υποδομές και η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης ήταν ελλιπής.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό μέτρο που προτεινόταν ως ανασταλτικός παράγοντας για την εισαγωγή στις Ανώτατες σπουδές ήταν η βασική γνώση μιας ξένης γλώσσας. Η διδασκαλία της ξένης γλώσσας (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά) και ιδιαίτερα της γαλλικής είχε εισαχθεί από τα πρώτα ωρολόγια προγράμματα της

πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι ώρες διδασκαλίας τους μπορεί να κυμαίνονταν σε διαφορετικά επίπεδα ανάλογα με το πρόγραμμα διδασκαλίας αλλά δεν απουσίαζαν ποτέ από αυτά, γεγονός που τόνιζε την σημασία τους. Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας προϋπέθετε ότι οι μαθητές ανάλογα με την τάξη που φοιτούσαν διδάσκονταν από τα πιο απλά έως τα πιο σύνθετα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα, ασκούσαν στην ορθή προφορά και έρχονταν σε επαφή με τον πολιτισμό της χώρας μέσω διηγημάτων ή ποιημάτων ξένων συγγραφέων. Η μέθοδος και τα θέματα διδασκαλίας ήταν ανάλογα της ηλικίας των μαθητών αλλά και των μαθησιακών στόχων. Οι δοκιμασίες των μαθητών ήταν προφορικές και γραπτές προκειμένου να εξετασθεί ο βαθμός εμπάθυνσης και εφαρμογής όλων των φαινομένων που είχαν διδαχθεί. Η στοιχειώδης γνώση μιας ξένης γλώσσας δεν αποτελούσε όμως μόνο έναν έμμεσο τρόπο περιορισμού του αριθμού των εισακτέων αλλά διασφάλιζε και την ποιότητα των υποψηφίων που θα εισάγονταν. Δεν αρκούσε μόνο το επίπεδο των γυμνασιακών σπουδών που οι υποψήφιοι έπρεπε να διαθέτουν. Η γνώση της ξένης γλώσσας είναι βέβαιο ότι θα συνέδεε το γνωστικό πεδίο του υποψηφίου με τις τρέχουσες εξελίξεις της επιστήμης του στο διεθνές περιβάλλον και θα αποτελούσε σημαντικό δίαυλο επικοινωνίας με αυτές.

Ένα άλλο θέμα που πρέπει να σχολιαστεί ιδιαίτερα είναι και αυτό του πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων, το οποίο αποτελούσε προϋπόθεση εισαγωγής σε ορισμένες σχολές. Σημειώνουμε ότι ως προϋπόθεση εισαγωγής υποψηφίων τέθηκε το πιστοποιητικό φρονημάτων για τις Ανώτατες σχολές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Ο λόγος για τον οποίο εισήχθη θα πρέπει να αναζητηθεί κυρίως στις ιδεολογικοπολιτικές εξελίξεις της περιόδου. Αιτία πιστοποίησης των φρονημάτων των υποψηφίων στάθηκε η διάχυση στην κοινωνία των σοσιαλιστικών και των κομμουνιστικών ιδεών κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1930. Οι ιδέες αυτές που εξαπλώθηκαν πολύ γρήγορα στην ελληνική κοινωνία βασίστηκαν πάνω στην ανάγκη για ολοκληρωτική αλλαγή σε όλους τους τομείς, αλλά και αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας της πολιτικής των κομμάτων που είχαν κυβερνήσει. Οι δυνάμεις του κομμουνισμού διατάραζαν τις πολιτικές ισορροπίες φέρνοντας στην επιφάνεια την ανάγκη για αναπροσαρμογή των πολιτικών, οικονομικών και ιδεολογικών δεδομένων. Το πραξικόπημα του 1935 και η εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά έθεσαν τέλος στην ανακαινιστική προσπάθεια των προηγούμενων ετών. Το κράτος που θεμελίωσε ο Ι. Μεταξάς βασίστηκε πάνω στις δικτατορικές αρχές, οι οποίες επεδίωκαν να εξαλειφθούν οι

ιδέες του κομμουνισμού μέσω των διώξεων των αντιφρονούντων και του ελέγχου των δημοκρατικών ιδεών. Οι μηχανισμοί αυτοί ενεργοποιήθηκαν ακόμα και στην ανώτατη εκπαίδευση και ιδιαίτερα στο Πολυτεχνείο. Το πιστοποιητικό διασφάλιζε ότι οι υποψήφιοι ακολουθούσαν και σέβονταν τις ιδέες της δικτατορίας. Ταυτόχρονα, το πιστοποιητικό αποτελούσε αποτρεπτικό παράγοντα για όσους επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο αλλά οι πολιτικές πεποιθήσεις τους διέφεραν από αυτές του καθεστώτος. Λειτουργούσε ως έμμεσος μοχλός πίεσης τόσο για τους υποψηφίους όσο και για τις οικογένειες των υποψηφίων, οι οποίοι έπρεπε να συμμορφώνονταν στα πιστεύω του καθεστώτος.

3.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων φοιτητών

Όπως έχουμε προαναφέρει, η εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση μέχρι το 1922 απαιτούσε μόνο την κατοχή απολυτηρίου ημεδαπού ή αλλοδαπού γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου. Η εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων με το Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 εφαρμόστηκε από το ακαδημαϊκό έτος 1926-1927. Ακολούθησε η εφαρμογή του κλειστού αριθμού εισακτέων (*numerus clausus*), που εφαρμόστηκε για όλες τις σχολές του Πανεπιστημίου με τον Νόμο 4620/1930 «*Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων του οργανισμού του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*»³⁴⁵.

Πέραν των ανωτέρω περιοριστικών του αριθμού των εισακτέων νομοθετημάτων, ίσχυαν και κάποιες ευνοϊκές διατάξεις για συγκεκριμένες κατηγορίες υποψηφίων, οι οποίες εισέρχονταν καθ' υπέρβαση στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση. Οι καθ' υπέρβαση υποψήφιοι ορίζονταν για κάθε σχολή ξεχωριστά. Τα κριτήρια εισαγωγής των αποφασίζονταν από το Συμβούλιο κάθε Σχολής. Δεν υπήρχαν ενιαία κριτήρια για όλες τις σχολές. Ως παράδειγμα καθ' υπέρβαση εισαγωγής υποψηφίων θα μπορούσε να αναφερθεί αυτό της ΑΣΟΕΕ³⁴⁶. Προϋπόθεση εισαγωγής στη σχολή αυτή ήταν ο υποψήφιος να είχε λάβει κατά μέσο όρο σε όλα τα μαθήματα βαθμό έξι και σε κανένα μάθημα κάτω του πέντε. Αν εισάγονταν περισσότεροι από αυτούς, που είχαν οριστεί από το Συμβούλιο της σχολής, τότε εισέρχονταν όσοι είχαν λάβει τον ανώτατο βαθμό στη σειρά κατάταξής τους. Σε

³⁴⁵ ΦΕΚ 143/Α/7-5-1930

³⁴⁶ Προεδρικό Διάταγμα 12^{ης} Δεκεμβρίου 1928 «Περί εκτέλεσης του από 5 Μαΐου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος «περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής των Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» (Εκτέλεση του ΝΔ 5-5-1926) ΦΕΚ 263/Α/12-12-1928

περίπτωση ισοψηφίας των τελευταίων κατά σειρά επιτυχόντων, εισέρχονταν όλοι, παρόλο που υπήρχε υπέρβαση του αριθμού εισακτέων.

Παράλληλα, οι υποψήφιοι της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, όπως και οι υπόλοιποι υποψήφιοι, εισάγονταν σε αυτήν με εισιτήριες εξετάσεις. Οι επιτυχόντες - πτυχιούχοι των Γεωργικών σχολών, που είχαν λάβει τον απαιτούμενο γενικό βαθμό ευνοούνταν με προσαύξηση του βαθμού αυτού κατά 20% (άρθρο 3 του Ν.Δ. της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1923) και εγγράφονταν στον πίνακα επιτυχόντων. Σε περίπτωση που δύο ή περισσότεροι από τους επιτυχόντες είχαν τον ίδιο μέσο όρο, προτιμούνταν ο υποψήφιος που είχε μεγαλύτερη βαθμολογία στην έκθεση ιδεών ή αν ισοβαθμούσαν σε αυτήν επιλέγονταν μετά από κλήρωση της Εξεταστικής Επιτροπής. Ίσχυε και σε αυτήν τη σχολή ο ορισμένος αριθμός εισακτέων (numerus clausus). Οι υποψήφιοι που διαφωνούσαν με τα αποτελέσματα μπορούσαν να προσφύγουν κατά του αναρτηθέντος πίνακα εντός τριών ημερών από την τοιχοκόλλησή του³⁴⁷. Το 1931, επιτυχόντες θεωρούνταν όσοι είχαν λάβει τον ελάχιστο μέσο βαθμό που απαιτούνταν, αλλιώς απορρίπτονταν. Αν δύο ή περισσότεροι υποψήφιοι είχαν τον ίδιο μέσο όρο ή ίδια σειρά ικανότητας προτιμούνταν όσοι είχαν εκπληρώσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους ή είχαν απαλλαγεί από αυτές ή όσοι είχαν ανώτερο βαθμό στην υπηρεσία. Σε περίπτωση ισοβαθμίας επιλεγόταν ο αρχαιότερος. Μεταξύ ίσων στην σειρά γινόταν κλήρωση. Ο πίνακας επικυρωνόταν από τον Υπουργό Γεωργίας. Το 1936, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο³⁴⁸ επέτρεπε την καθ' υπέρβαση εισαγωγή των υποψηφίων που είχαν τον ίδιο βαθμό με τον τελευταίο επιτυχόντα, παρόλο που είχε συμπληρωθεί ο αριθμός των εισακτέων. Κατ' εξαίρεση, εισάγονταν καθ' υπέρβαση τα παιδιά των πεσόντων στον πόλεμο ή των αναπήρων πολέμου με βαθμό αναπηρίας 40% αρκεί να είχαν λάβει συνολικό άθροισμα στα τέσσερα μαθήματα είκοσι σε σχέση με το άθροισμα των υπολοίπων που ήταν είκοσι δύο.

Άλλες ειδικές κατηγορίες υποψηφίων, που ενέπιπταν στην καθ' υπέρβαση εισαγωγή παρά τον αρχικά οριζόμενο αριθμό εισακτέων ήταν ορισμένες: 1. Τα παιδιά των πεσόντων στον πόλεμο, 2. Όσων είχαν βαθμό αναπηρίας 40% και είχαν λάβει βαθμολογική βάση 24, 3. Οι κληρικοί που είχαν λάβει βάση 24 μπορούσαν να εισέλθουν στη Θεολογική σχολή μετά από τη συμμετοχή τους στις εισιτήριες

³⁴⁷ Προεδρικό Διάταγμα της 23^{ης} Μαΐου 1931 «Περί διεξαγωγής διαγωνισμού ή δοκιμασίας προς εισαγωγήν φοιτητών εις την Ανωτάτην Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 149/Α/2-6-1931

³⁴⁸ Βασιλικό Διάταγμα 1936 «Περί διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανωτάτας σχολάς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου»

εξετάσεις. Δεν είχαν δικαίωμα να μεταγραφούν σε άλλη σχολή³⁴⁹. Επιπρόσθετα οι μαθητές, οι οποίοι κατά την περίοδο του πολέμου διέκοπταν τις γυμνασιακές σπουδές λόγω στρατεύσεως ή ασθενείας. Μετά την αποστράτευσή τους, με το απολυτήριο γυμνασίου που είχαν λάβει εντός του εκπαιδευτικού έτους 1926-1927 μπορούσαν να εγγραφούν αναδρομικά στο Πανεπιστήμιο μέχρι 30 Σεπτεμβρίου. Επίσης, δινόταν το δικαίωμα μεταγραφής στους πρωτοετείς φοιτητές της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών με απολυτήριο λυκείου στη Νομική σχολή Αθηνών ως πρωτοετείς.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι, παρόλο που οι εισιτήριες εξετάσεις και ο κλειστός αριθμός των εισακτέων είχαν σκοπό να περιορίσουν την αθρόα συμμετοχή όλων όσων ήθελαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, εντούτοις υπήρχαν παρεκκλίσεις στην εφαρμογή τους με την πρόβλεψη των καθ' υπέρβαση εισαγομένων. Ο κλειστός αριθμός των εισακτέων δεν εφαρμόζονταν αυστηρά, καθώς η εφαρμογή διατάξεων για την καθ' υπέρβαση εισαγωγή παραβίαζε δραματικά το αρχικά προσδιορισμένο ποσοστό των εισακτέων. Η κάθε σχολή αποφάσιζε την αύξηση των εισακτέων βασιζόμενη σε δικά της κριτήρια, ακυρώνοντας την προσπάθεια ελέγχου των υποψηφίων. Οι κατηγορίες των υποψηφίων που είχαν στρατευθεί στο πόλεμο ή ήταν παιδιά πεσόντων στο πόλεμο ή είχαν ένα βαθμό αναπηρίας και είχαν προσφέρει τις υπηρεσίες τους στην χώρα μπορούσαν να επωφεληθούν από τις εν λόγω ευνοϊκές διατάξεις. Το κράτος με την κατ'εξάιρεση εισαγωγή των ανωτέρω στις πανεπιστημιακές σχολές αναγνώριζε την προσφορά τους στην πατρίδα και την ανταπέδιδε με τον τρόπο αυτό. Τέλος, ειδική κατηγορία αποτελούσαν και οι κληρικοί, οι οποίοι μπορούσαν να εγγραφούν στην Θεολογική σχολή με χαμηλότερο βαθμό βάσης στις εισαγωγικές εξετάσεις. Σκοπός της πρόβλεψης αυτής ήταν να καταρτιστούν επιστημονικά δεδομένου ότι η φοίτηση τους στα γνωστικά πεδία της θεολογίας τους επέτρεπε να εμβαθύνουν συστηματικά την εκκλησιαστική ιστορία, να ερευνήσουν τις συνθήκες που συνέβησαν τα εκκλησιαστικά γεγονότα, να μελετήσουν την εκκλησιαστική παράδοση και να αναπτύξουν μεθολογικά κριτήρια τα οποία θα τους βοηθούσαν να προσεγγίζουν θεολογικά ζητήματα.

³⁴⁹ Αναγκαστικός Νόμος 970/1937 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης ενιαίων διατάξεων του Νόμου 5343 «Περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ480/Α/26-11-1937

3.5 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση

Οι εισιτήριες εξετάσεις για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα συνεπάγονταν την ανάγκη ορισμού μαθημάτων προς εξέταση και καθορισμό της εξεταστέας ύλης. Ο καθορισμός των μαθημάτων και της ύλης δεν είχε ομοιόμορφο χαρακτήρα για όλες τις σχολές και τις κατευθύνσεις.

Το 1926³⁵⁰, ο υποψήφιος φοιτητής μπορούσε να ακολουθήσει δύο κατευθύνσεις ως εξής: η πρώτη ονομαζόταν θεωρητική. Κατευθύνονταν εκεί όσοι ήθελαν να ακολουθήσουν σπουδές στη Νομική, Θεολογική και Φιλοσοφική σχολή. Η δεύτερη κατεύθυνση ονομαζόταν πρακτική και αφορούσε τις Φυσικομαθηματικές σχολές, συμπεριλαμβανομένων αργότερα της Γεωπονικής και Δασολογικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το πρώτο κοινό μάθημα, στο οποίο εξετάζονταν οι υποψήφιοι φοιτητές των σχολών της Νομικής, Θεολογικής, Ιατρικής, Φιλοσοφικής σχολής αλλά και του Μαθηματικού και Χημικού τμήματος ήταν η έκθεση ιδεών. Οι υποψήφιοι της Θεολογικής σχολής εξετάζονταν πλέον της έκθεσης ιδεών, στα αρχαία ελληνικά και στα λατινικά. Υπαγορευόταν στους υποψηφίους ένα πεζό αρχαίο ελληνικό κείμενο, το οποίο θα έπρεπε να το μεταφράσουν στη νέα ελληνική. Για την εξέταση των λατινικών υπαγόρευαν στους υποψηφίους ένα απλό πεζό λατινικό κείμενο, το οποίο θα έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Επίσης, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην ιερά ιστορία και στην κατήχηση. Στα δυο τελευταία μαθήματα ο υποψήφιος έπρεπε να αναπτύξει ένα από τρία ζητήματα για κάθε μάθημα. Για την εισαγωγή στη Νομική σχολή, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στα λατινικά. Τους υπαγόρευαν ένα απλό πεζό λατινικό, το οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Για την εξέταση στην πολιτική ιστορία οι υποψήφιοι έπρεπε να αναπτύξουν σύντομα ένα από τα τρία θέματα προς εξέταση. Για την εισαγωγή στη Φιλοσοφική σχολή, οι υποψήφιοι εξετάζονταν πλέον της έκθεσης ιδεών, στα αρχαία ελληνικά. Τους υπαγορευόταν ένα πεζό αρχαίο ελληνικό κείμενο, το οποίο έπρεπε να το μεταφράσουν στη νέα ελληνική. Για την εξέταση στα λατινικά υπαγορευόταν στους υποψηφίους ένα απλό πεζό λατινικό κείμενο, το οποίο έπρεπε να μεταφράσουν στην ελληνική γλώσσα. Στην εξέταση της ιστορίας, οι υποψήφιοι έπρεπε να αναπτύξουν ένα από τα τρία προς εξέταση θέματα. Στην Ιατρική σχολή και στο

³⁵⁰ Νομοθετικό Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί ιδρύσεως σχολείων μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926

Οδοντιατρικό σχολείο, πλέον της έκθεσης ιδεών, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στη φυσική και στη χημεία, με την υποχρέωση να αναπτύξουν ένα από τρία ζητήματα προς εξέταση για κάθε μάθημα. Το 1939³⁵¹, για την εισαγωγή στην Ιατρική και στο Οδοντιατρικό σχολείο προστέθηκαν, εκτός από τα ανωτέρω μαθήματα, η εξέταση στα μαθηματικά και στα στοιχεία γενικής βιολογίας. Στη Γεωπονική και Δασολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στη φυσική και στη χημεία, με την υποχρέωση να αναπτύξουν ένα από τα τρία ζητήματα προς εξέταση για κάθε μάθημα και στα μαθηματικά, ενώ το 1939 προστέθηκαν η φυτολογία και η ζωολογία³⁵². Στο Μαθηματικό και Φυσικό τμήμα της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών επιστημών οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά και στη φυσική όπου έπρεπε να αναπτύξουν ένα από τα τρία ζητήματα προς εξέταση για κάθε μάθημα. Στο Χημικό τμήμα και στο Φαρμακευτικό σχολείο των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά και στη χημεία με την ανάπτυξη ενός εκ των τριών ζητημάτων για κάθε μάθημα. Η ύλη για το σύνολο των εξεταζόμενων μαθημάτων προερχόταν από τη γυμνασιακή και τα θέματα επιλέγονταν με κλήρωση.

Στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή τα μαθήματα προς εξέταση ήταν τα εξής: στοιχειώδη μαθηματικά (δηλαδή αριθμητική, άλγεβρα, γεωμετρία, ευθύγραμμος τριγωνομετρία). Οι υποψήφιοι έπρεπε να λύσουν δύο προβλήματα μαθηματικών από τα τρία που τους δίδονταν (αριθμητική και άλγεβρα), δύο γεωμετρίας και τριγωνομετρίας από τρία που τους δίδονταν. Να αναπτύξουν δύο θέματα φυσικής από τρία που τους δίδονταν. Επίσης, δύο θέματα χημείας από τα τρία που τους δίδονταν. Επίσης, δυο θέματα ζωολογίας από τρία που τους δίδονταν και δύο θέματα βοτανικής από τρία που τους δίδονταν. Τέλος, εξετάζονταν και στην έκθεση ιδεών. Η διάρκεια της εξέτασης ήταν τρεις ώρες για κάθε μάθημα. Στη βαθμολογία της έκθεσης λαμβανόταν υπόψη η ακρίβεια, η γραμματική, η συντακτική ορθότητα, η κρίση του υποψηφίου, η σαφήνεια και το ύφος διατύπωσης καθώς και τα ορθογραφικά λάθη. Η βαθμολογική κλίμακα ήταν από το 1-10. Ο συνολικός βαθμός των εξετασθέντων μαθημάτων διαιρείτο δια του αριθμού των μαθημάτων και έδινε το γενικό βαθμό του διαγωνιζομένου.

³⁵¹ Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης}/11^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης», άρθρο 5

³⁵² Στο ίδιο

Στις εξετάσεις του 1932 για την εισαγωγή στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών λαμβανόταν υπόψη, εκτός του βαθμού της εξέτασης, ο γενικός βαθμός του απολυτηρίου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου, διπλασιαζόμενος.

Το 1932, τα μαθήματα των εισιτηρίων εξετάσεων για τις θεωρητικές επιστήμες, δηλαδή για τη Φιλοσοφική, τη Θεολογική και τη Νομική σχολή ήταν η έκθεση, η ιστορία τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά. Ομοίως, τα μαθήματα για τις πρακτικές επιστήμες, δηλαδή για το Χημικό τμήμα, το Φαρμακευτικό σχολείο, το Μαθηματικό και Φυσικό τμήμα, την Ιατρική σχολή και το Οδοντιατρικό σχολείο ήταν η έκθεση, τα στοιχεία χημείας, η φυσική και τα μαθηματικά. Η διαφοροποίηση σε σχέση με τα προηγούμενα εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι υποψήφιοι της έκθεσης θα έπρεπε να επιλέξουν να εκφραστούν είτε στη δημοτική ή την καθαρεύουσα γλώσσα, ενώ το 1934 υποχρεούνταν να εκφράζονται μόνο στην απλή καθαρεύουσα³⁵³. Σκοπός της εξέτασης ήταν η διαπίστωση γνώσεων, η ικανότητα του «διανοείσθαι» και του καλλιτεχνικώς «εκφράζεσθαι» και όχι απλώς η διατύπωση ορισμένων γνώσεων. Από το 1934, όσοι εξετάζονταν στην ιστορία, θα έπρεπε να δώσουν σύντομη απάντηση σε δέκα πέντε ερωτήσεις επί της διδακτέας ύλης όλων των τάξεων του γυμνασίου. Σκοπός ήταν η διαπίστωση γνώσεων, η κρίση ιστορικών γεγονότων και η διαπραγμάτευση ιστορικών θεμάτων. Στα αρχαία ελληνικά εξετάζονταν στη γραφή καθ' υπαγόρευση και μετάφραση ενός ομαλού κειμένου συγγραφώς αττικής διαλέκτου 20 στίχων. Στα λατινικά εξετάζονταν στην γραφή καθ' υπαγόρευση και μετάφραση στην ελληνική απλού πεζού λατινικού κειμένου είκοσι στίχων. Στα μαθηματικά έπρεπε να προχωρήσουν στη λύση ενός από δύο προβλήματα της πρακτικής αριθμητικής, ενός από δύο προβλήματα άλγεβρας, ενός από δύο προβλήματα γεωμετρίας και ενός από δύο προβλήματα τριγωνομετρίας. Λαμβανόταν υπόψη η ορθότητα των μαθηματικών πράξεων. Στη φυσική οι υποψήφιοι έπρεπε να αναπτύξουν ένα από τα τρία θέματα που προέρχονταν από ολόκληρη τη γυμνασιακή ύλη της φυσικής πειραματικής. Στη χημεία επίσης έπρεπε να αναπτύξουν ένα από τα τρία θέματα από την ύλη του γυμνασίου.

Οι υποψήφιοι των εισιτηρίων εξετάσεων της ΑΣΟΕΕ³⁵⁴ εξετάζονταν στα ελληνικά (έκθεση ιδεών), στα μαθηματικά (αριθμητική και άλγεβρα), στην πολιτική

³⁵³ Προεδρικό Διάταγμα της 4^{ης}/20^{ης} Ιουνίου 1934 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» Αθηνών ΦΕΚ 193/Α/20-6-1934

³⁵⁴ Προεδρικό Διάταγμα της 12^{ης} Δεκεμβρίου 1928 «Περί εκτελέσεως του από 5 Μαΐου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος «περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής των Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» (Εκτέλεση του ΝΔ 5-5-1926) ΦΕΚ 263/Α/12-12-1928

γεωγραφία, πειραματική φυσική και στα γαλλικά, δηλαδή στη μετάφραση ενός κειμένου από τα γαλλικά στα ελληνικά. Η ύλη προερχόταν από τη διδακτέα ύλη της μέσης δημοτικής εμπορικής σχολής. Τα θέματα ορίζονταν από τους εξεταστές, οι οποίοι είχαν διδάξει τα μαθήματα υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης. Εξετάζονταν σε τρία θέματα για κάθε μάθημα, πλην των γαλλικών.

Οι εξετάσεις για τις ανώτατες σχολές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου³⁵⁵ εκτός από τους χημικούς μηχανικούς και τους μηχανικούς χημικού πολέμου διενεργούνταν ξεχωριστά. Τα μαθήματα εξέτασης ήταν η έκθεση, η άλγεβρα, η γεωμετρία, η ευθύγραμμος τριγωνομετρία και η φυσική. Η εξέταση αποτελούνταν από ασκήσεις ή εφαρμογές ή θεωρίες. Οι υποψήφιοι βαθμολογούνταν στην κλίμακα από μηδέν έως δέκα (0-10). Ο μέσος όρος βαθμολογίας οριζόταν ως εξής: ο βαθμός του κάθε μαθήματος αθροιζόταν, το άθροισμά του διαιρούταν δια του αριθμού όλων των εξετασθέντων μαθημάτων. Το πηλίκο της διαίρεσης κατά προσέγγιση εκατοστού αποτελούσε το μέσο γενικό βαθμό. Επιτυχών θεωρούνταν αυτός που είχε λάβει βαθμό έξι (6) με τη προϋπόθεση η βαθμολογία του στα μαθήματα: ελληνική γλώσσα, άλγεβρα, γεωμετρία, και τριγωνομετρία να μην είναι κάτω του πέντε (5) και στη φυσική κάτω του τέσσερα (4).

Το 1934 διπλασιάστηκε ο συντελεστής των ελληνικών για τους υποψηφίους των θεωρητικών επιστημών, των μαθηματικών για τους υποψηφίους του Μαθηματικού τμήματος και της Φυσικής για τους υποψηφίους του αντίστοιχου τμήματος. Επιτυχόντες του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου θεωρούνταν όσοι είχαν λάβει μέσο όρο άνω του πέντε (5), ενώ από το 1934 θα έπρεπε να είχαν λάβει γενικό βαθμό έξι (6)³⁵⁶. Πέραν από τον βαθμό των εξετάσεων λαμβανόταν, υπόψη και ο γενικός βαθμός του απολυτηρίου. Το 1936, ο βαθμός των υποψηφίων του μαθηματικού τμήματος στα μαθηματικά³⁵⁷ θα έπρεπε να ήταν τουλάχιστον πέντε (5). Επιτυχόντες θεωρούνταν όσοι είχαν λάβει το έξι (6). Επίσης, επιτυχόντες του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης του 1936 ήταν όσοι είχαν συνολικό βαθμό στα τέσσερα μαθήματα είκοσι δύο (22)³⁵⁸.

³⁵⁵Βασιλικό Διάταγμα 1936 «Περί διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανώτατας σχολάς του εθνικού Μετσόβιου πολυτεχνείου»

³⁵⁶Προεδρικό Διάταγμα 20/1934 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 274/Α/25-8-1934

³⁵⁷Βασιλικό Διάταγμα 3/1936 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών το έτος 1936-1937» ΦΕΚ 440/Α/6-10-1936

³⁵⁸Βασιλικό Διάταγμα 15/1936 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 553/Α/23-12-1936

Σε ό,τι αφορά τις εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αναφέρουμε ότι: Κοινό μάθημα προς εξέταση για τη σχολή των θεωρητικών επιστημών ήταν η έκθεση ιδεών. Στη Φιλοσοφική εξετάζονταν στα αρχαία ελληνικά. Το θέμα προερχόταν από αρχαίο ελληνικό κείμενο του Ξενοφώντος (Κύρου Ανάβαση και Ελληνικά) και του Λυσίου. Το κείμενο αυτό οι υποψήφιοι έπρεπε να το αποδώσουν στη νέα ελληνική αλλά και να απαντήσουν σε γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις. Οι γραμματικοί και οι συντακτικοί κανόνες προέρχονταν από την ύλη των γυμνασίων. Στα λατινικά το κείμενο προερχόταν από τον Charles Francois Lhomond και τον Κορνήλιο Νέπωτα. Θα έπρεπε να το αποδώσουν στην ελληνική γλώσσα και να απαντήσουν σε γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις επί του κειμένου. Στην ιστορία, τα θέματα προς εξέταση αντλούνταν από την αρχαιότητα μέχρι τη ρωμαϊκή ιστορία με βάση τη γυμνασιακή ύλη και λαμβανόταν υπόψη η εμπειρία από την γεωγραφία. Ετίθεντο δύο θέματα εκ των οποίων επέλεγε το ένα ο υποψήφιος. Στη σχολή των Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στα αρχαία ελληνικά με θέμα από αρχαίο ελληνικό κείμενο του Ξενοφώντος (Κύρου Ανάβαση και Ελληνικά) και του Λουκιανού. Το ανωτέρω κείμενο οι υποψήφιοι θα έπρεπε να το αποδώσουν στην νέα ελληνική γλώσσα. Στα λατινικά εξετάζονταν σε κείμενο προερχόμενο από τον Lhomond και τον Κορνήλιο Νέπωτα και θα έπρεπε αυτό να αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα. Οι υποψήφιοι των Φυσικών και Μαθηματικών Σχολών εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά, δηλαδή στην αριθμητική και άλγεβρα, στη γεωμετρία, στην επίπεδη τριγωνομετρία και στη φυσική. Η εξεταστέα ύλη προερχόταν από τα προγράμματα των γυμνασίων. Για τις σχολές της Φιλοσοφικής τα αρχαία και τα νέα ελληνικά βαθμολογούνταν ισότιμα και είχαν κοινό βαθμό. Το 0 ήταν κακώς, το ένα μετρίως, το δύο (καλώς) και το τέσσερα (άριστα). Ελάχιστος βαθμός επιτυχίας ήταν το δύο (καλώς). Επιτυχών ήταν ο υποψήφιος, του οποίου ο μέσος βαθμός ήταν το δύο. Σε περίπτωση που ο υποψήφιος είχε λάβει ελάχιστο βαθμό επιτυχίας σε δύο διαφορετικά μαθήματα, απορριπτόταν. Αν δεν λάμβανε ο υποψήφιος βαθμό επιτυχίας σε κάποιο μάθημα για την εισαγωγή του στη Φιλοσοφική και στη σχολή Νομικών και Οικονομικών επιστημών, η Εξεταστική Επιτροπή αποφάσιζε αν θα απορριπτόταν ή θα προχωρούσε ο υποψήφιος σε προφορική δοκιμασία στο μάθημα στο οποίο απέτυχε³⁵⁹. Στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο

³⁵⁹Προεδρικό Διάταγμα 10^{ης}/13^{ης}Μαρτίου 1930 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων των φοιτητών του

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης αρχικά βαθμολογούσαν με κλίμακα 0-4 και θεωρούνταν επιτυχόντες όσοι συγκέντρωναν μέσο όρο δύο (2). Κατ' εξαίρεση, οι υποψήφιοι της Φιλοσοφικής σχολής, που είχαν μόνο σ' ένα μάθημα βαθμό κάτω από δύο (2) μπορούσαν να επανεξετασθούν μια φορά ακόμα σε αυτό³⁶⁰. Ειδικότερα, οι εξετάσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως αναφέρθηκε καινωρίτερα, γίνονταν σε δύο ή τρία μαθήματα, αναλόγως τη σχολή. Η Εξεταστική Επιτροπή που απαρτιζόταν από Καθηγητές της κάθε σχολής αποφάσιζαν ποιοι ήταν οι επιτυχόντες και πόσοι οι εισακτέοι. Αργότερα, οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε δύο μαθήματα και η βαθμολογία τους οριζόταν από 0-20. Επιτυχόντες θεωρούνταν όσοι συγκέντρωναν γενικό βαθμό ένδεκα (11) και άνω³⁶¹. Με το Διάταγμα της 4^{ης} Ιουνίου 1934, τα όρια της βαθμολογίας ορίζονταν από το 0-10 και επιτυχόντες ήταν όσοι είχαν γενικό βαθμό πέντε (5), ενώ με το Διάταγμα της 20^{ης} Αυγούστου 1934 επιτυχόντες ήταν όσοι συγκέντρωναν γενικό βαθμό έξι (6). Το Διάταγμα της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1936 θεωρούσε επιτυχόντες όσους είχαν συγκεντρώσει συνολική βαθμολογία είκοσι δύο (22) και πάνω. Μέχρι το 1934, υπολογιζόταν στη συνολική βαθμολογία και ο γενικός βαθμός του απολυτηρίου³⁶².

Αναφέρουμε ότι οι εξετάσεις σύμφωνα με το Διάταγμα της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1938 δεν πραγματοποιούνταν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα αλλά στις έδρες των Γενικών Επιθεωρητών μέσης εκπαίδευσης. Οι εξεταστικές επιτροπές αποτελούνταν από Καθηγητές γυμνασίων και τα θέματα προς εξέταση είχαν οριστεί από το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, στο οποίο συμμετείχε και ένας Καθηγητής της Φιλοσοφικής ή της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου. Τα θέματα κληρώνονταν από τον Υπουργό. Τα θέματα, στα οποία οι υποψήφιοι καλούνταν να εξεταστούν, αποστέλλονταν σε σφραγισμένο φάκελο στον Γενικό Επιθεωρητή και τον Νομάρχη και αποσφραγίζονταν την ημέρα των εξετάσεων. Η διόρθωση των γραπτών δοκιμίων πραγματοποιούνταν από Επιτροπή. Μετά το τέλος της διόρθωσης, τα γραπτά αποστέλλονταν στις οικείες σχολές, προκειμένου να βαθμολογηθούν και από τους Καθηγητές των σχολών. Επιτυχόντες της Ιατρικής και Φυσικομαθηματικής σχολής, του Οδοντιατρικού σχολείου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, της σχολής Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών του

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης»

³⁶⁰ Παπαπάνος, *Χρονικό-Ιστορία* , 46,404

³⁶¹ Διάταγμα της 25^{ης} Ιουλίου 1932

³⁶² Παπαπάνος, ο.π., 46,404 (Διάταγμα της 23^{ης} Ιουλίου 1932; Διάταγμα της 4^{ης} Ιουνίου 1934; Διάταγμα της 20^{ης} Αυγούστου 1934).

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης θεωρούνταν όσοι συγκέντρωναν τουλάχιστον συνολική βαθμολογία δέκα οχτώ (18) (Α.Ν. 1494/1938)³⁶³. Η επιτυχής βαθμολογική βάση (18) αφορούσε τα μαθήματα της έκθεσης ιδεών, των μαθηματικών και της χημείας. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη οι ακέραιοι βαθμοί του μαθήματος της φυσικής, οι οποίοι προστίθενται στο άθροισμα των τριών ανωτέρω μαθημάτων. Συνεπώς, σε όσους από τους υποψηφίους είχαν λάβει βαθμό τουλάχιστον τρία (3) προστίθεται μια μονάδα, σε όσους είχαν λάβει βαθμό τουλάχιστον έξι (6) προστίθενται δύο μονάδες και σε όσους είχαν λάβει βαθμό ανώτερο του έξι (6) προστίθενται δύο μονάδες. Με τον ίδιο Αναγκαστικό Νόμο, η βαθμολογική βάση για τους υποψηφίους της Γεωπονικής και Δασολογικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ήταν το είκοσι τέσσερα (24). Επιτυχόντες θεωρούνταν όσων το άθροισμα των βαθμών των μαθημάτων της έκθεσης ιδεών, των μαθηματικών, της χημείας και της φυτολογίας και ζωολογίας σε συνδυασμό με το μάθημα της φυσικής ήταν τουλάχιστον είκοσι τέσσερα (24). Το εξεταστικό αυτό σύστημα παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1940-1941. Η μόνη τροποποίηση (το 1939) αφορούσε στον καθορισμό των θεμάτων από το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο χωρίς συμμετοχή Καθηγητών του Πανεπιστημίου. Τα θέματα κληρώνονταν από επιτροπή που την αποτελούσαν ο Υπουργός, ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και ο Διευθυντής Ανωτάτης Εκπαίδευσης (Διάταγμα της 9^{ης} Νοεμβρίου 1939).

Συμπερασματικά, σε ό,τι αφορά τις εξεταστικές διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση αναφέρουμε ότι: Κοινό μάθημα για όλους τους υποψηφίους ανεξαρτήτου επιλογής σχολής ήταν η έκθεση. Σκοπός του μαθήματος αυτού ήταν να ελεγχθεί η ορθή διατύπωση των νοημάτων του υποψηφίου, η εκφραστική ικανότητά του, η σύνταξη ενός πρωτότυπου γραπτού κειμένου και η σαφής χρήση συντακτικών, γραμματικών και ορθογραφικών κανόνων. Εκτός από την έκθεση, ο υποψήφιος έπρεπε να αποδείξει μέσω των εξετάσεων ότι είχε αποκτήσει έναν ικανοποιητικό επίπεδο γνώσεων για τα πρωτεύοντα μαθήματα κάθε σχολής γιατί αυτά αποτελούσαν τις βάσεις για τις πανεπιστημιακές σπουδές του. Κοινά μαθήματα, επίσης για τις θεωρητικές σχολές ήταν τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά βασισμένα επάνω στις αρχές της εγκύκλιας-κλασικής παιδείας. Στόχος τους, ο μαθητής να αναπτύξει τις γλωσσικές ικανότητές του, να κατανοήσει σε βάθος τον ελληνικό πολιτισμό, τη γλώσσα και τους αρχαίους συγγραφείς. Τα λατινικά αποτέλεσαν

³⁶³ Παπαπάνος, ο.π., 403-404; Αναγκαστικός Νόμος 1494 «Περί καθορισμού τρόπου βαθμολογίας κατά τας εισιτήριους δια τα Πανεπιστήμια εξετάσεις» ΦΕΚ 454/Α/5-12-1938

χρήσιμο επιστημονικό εργαλείο για τις κοινωνικές επιστήμες ιδίως για τη Νομική. Πολλές ορολογίες της εν λόγω επιστήμης προέρχονταν από τη λατινική γλώσσα και είχαν διατηρηθεί στην καθημερινή επικοινωνία. Τα αρχαία, τα λατινικά ήταν μαθήματα που εντάσσονταν μέσα στο πλαίσιο της παροχής μιας κλασικής ανθρωπιστικής παιδείας, η οποία βασιζόταν στις αρχές της ολόπλευρης πνευματικής καλλιέργειας των πολιτών.

Ιδιαίτερα, αναφέρουμε ότι ο Οργανισμός του 1932 έδωσε μεγάλη έμφαση στο γενικό βαθμό του απολυτηρίου λυκείου ή γυμνασίου καθώς ήταν αυτός που καθόριζε τον συνολικό βαθμό για την εισαγωγή του υποψηφίου στη σχολή προτίμησής του. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως στόχευση αφενός εκ μέρους των μαθητών να επιδιώξουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα κατά τη δευτεροβάθμια φοίτηση τους για να εξασφαλίσουν την εισαγωγής τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αφετέρου ως προσπάθεια εκ μέρους του κράτους αναβάθμισης της δευτεροβάθμιας εκπαιδευτικής βαθμίδας.

Τέλος, σημαντική αλλαγή στη διενέργεια της εξεταστικής διαδικασίας της περιόδου που εξετάζουμε ήταν ότι οι εξετάσεις των μαθημάτων δεν πραγματοποιούνταν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, αλλά στις έδρες των Γενικών Επιθεωρητών μέσης εκπαίδευσης από Επιτροπές καθηγητών που είχαν διδάξει τα εξεταστέα μαθήματα, και γνώριζαν σε βάθος τη γυμνασιακή εξεταστέα ύλη. Οι καθηγητές των Ανωτάτων σχολών που ήταν αποκομμένοι από την διδασκαλία των γυμνασιακών μαθημάτων και ενδεχομένως να έκριναν με την ακαδημαϊκή τους γνωστική ιδιότητα τους υποψηφίους, διόρθωναν τα γραπτά στη συνέχεια. Η διόρθωση των εν λόγω γραπτών από τους καθηγητές των σχολών στόχευε κυρίως να διατηρηθεί η εποπτεία των επί της εξεταστικής διαδικασίας και οι σχολές των Πανεπιστημίων να έχουν τον τελικό λόγο επί των αποτελεσμάτων.

3.6 Εκπαιδευτικά τέλη

Τα εκπαιδευτικά τέλη ήταν ένα από τα ζητήματα, τα οποία απασχόλησαν ιδιαίτερα τις εκάστοτε κυβερνήσεις της εποχής. Όπως έχουμε αναφέρει, η καθιέρωση τελών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αποτέλεσε κατά καιρούς σημείο τριβής μεταξύ της εκάστοτε κυβερνητικής εξουσίας και μεγάλης μερίδας φορέων της κοινωνίας. Οι απόψεις περί εφαρμογής τους ή μη αντικατοπτρίστηκε μέσα από το νομοθετικό πλαίσιο αλλά και μέσα από την ψήφιση του Συντάγματος. Αρχικά, τα

Συντάγματα του 1843 και του 1864 όρισαν ότι η ανώτατη εκπαίδευση θα λειτουργούσε με δαπάνη του κράτους και η δημοτική με έξοδα του δήμου και, όπου χρειαζόταν, με τη συνδρομή του κράτους. Τα Συντάγματα του 1911 και του 1927 κατέστησαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση δωρεάν, ενώ τα εκπαιδευτικά τέλη δεν αποκλείονταν για την ανώτατη εκπαίδευση.

Παρόλο που τα τέλη λειτουργούσαν και ως μέτρο ελέγχου για την αυξημένη εισροή των υποψηφίων, οι οποίοι είχαν πολλαπλασιαστεί μετά το προσφυγικό ζήτημα αλλά και λόγω αδυναμίας του ελληνικού κράτους να καλύψει τις εκπαιδευτικές ανάγκες από τον προϋπολογισμό, υπήρξε πρόβλεψη απαλλαγής καταβολής των εκπαιδευτικών τελών ορισμένων κατηγοριών. Δύο ήταν οι κατηγορίες υποψηφίων που ενέπιπταν στη διάταξη αυτή : α. οι πρόσφυγες, για τους οποίους ίσχυσαν τα πιστοποιητικά ατέλειας, όπως υπογραμμίστηκε στην υπ. αριθμόν 67/6.2.1929 συνεδρίαση της Βουλής από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, και β. όσοι προέρχονταν από τις ελληνικές κοινότητες της αλλοδαπής. Σκοπός της απόφασης αυτής ήταν οι αποδεδειγμένως άποροι φοιτητές να διευκολύνονταν κατά την εγγραφή τους. Εν συνεχεία, η Ανωτέρα Γεωπονική Σχολή επέτρεψε το 1928 τη δωρεάν εγγραφή των προσφύγων για τα ακαδημαϊκά έτη 1926-1927 και 1927-1928, αφού πρώτα οι υποψήφιοι είχαν πιστοποιήσει την απορία τους, όπως προβλεπόταν από τον Νόμο 3385/1927. Έναν χρόνο αργότερα (1928) κυρώθηκε με Νόμο η απαλλαγή από τα εκπαιδευτικά τέλη των υποψηφίων που προέρχονταν από ξενόφωνες οικογένειες³⁶⁴. Οι υπόλοιποι υποψήφιοι της ανωτέρω σχολής έπρεπε να καταβάλουν ένα γραμμάτιο τριακοσίων (300) δραχ. για τα εξέταστρα. Η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με τον Νόμο 4601/1930 «περί απαλλαγής από της καταβολής τελών ανανεώσεως εγγραφής των απόρων προσφύγων μαθητών του σχολείου των Καλών Τεχνών» (ΦΕΚ 149/Α/9-5-1930), απάλλασσε από τα τέλη τους απόρους μαθητές του Α' τμήματος των Καλών τεχνών, τα παιδιά των προσφύγων που είχαν έρθει στην Ελλάδα από το 1918, αφού κατέθεταν υπεύθυνη δήλωση του κηδεμόνα τους ή του πατέρα τους βεβαιούμενη από τον δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας. Από τα τέλη απαλλάσσονταν και τα παιδιά των πολυτέκνων. Όλοι οι λοιποί καλούνταν όχι μόνο να καταβάλουν τέλη αλλά και να ανταποκριθούν στην αύξησή τους. Οι πρωτοετείς

³⁶⁴Νόμος 3532/1928 «Περί κυρώσεως του από 13 Νοεμβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του από 23/29Μαρτίου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος περί απαλλαγής καταβολής εκπαιδευτικών τελών των μαθητών ξενόφωνων οικογενειών των νέων χωρών κλπ.» ΦΕΚ 83/Α/18-5-1928

φοιτητές που είχαν εγγραφεί τα πανεπιστημιακά έτη 1922-1923 ή 1923-1924 έπρεπε να καταβάλουν δίδακτρα από το πανεπιστημιακό έτος 1927-1928 ως εξής: για τη Θεολογική σχολή και το Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής χιλίων διακοσίων (1200) δραχ., για τη Νομική και το Φυσικό τμήμα χιλίων εξακοσίων (1600) δραχ., για την Ιατρική, το Χημικό Τμήμα, το Φαρμακευτικό και το Οδοντιατρικό σχολείο δύο χιλιάδων (2000) δραχ. Τα δίδακτρα όσων πρωτοετών φοιτητών προέρχονταν από τα πανεπιστημιακά έτη 1925-1926 και 1926-1927 ορίστηκαν για τη Θεολογική και τη Φιλοσοφική σχολή και το Μαθηματικό τμήμα στις χίλιες πεντακόσιες (1500) δραχ., για τη Νομική και το Φυσικό τμήμα στις δύο χιλιάδες (2000) δραχ., για την Ιατρική, το Φαρμακευτικό Σχολείο, το Χημικό Τμήμα και το Οδοντιατρικό σχολείο στις δύο χιλιάδες πεντακόσιες (2500) δραχ.³⁶⁵. Τα τέλη εγγραφής για την Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών ήταν χίλιες τετρακόσιες (1400) δραχ.³⁶⁶ ετησίως, τα οποία μπορούσαν να καταβληθούν σε δυο ισόποσες δόσεις στα δύο πρώτα εξάμηνα της φοίτησης. Τα τέλη προσαυξάνονταν κατά 20% αν καταβάλλονταν κατά την εκπνοή των εγγραφών, οι οποίες πραγματοποιούνται από 15 Σεπτεμβρίου έως 15 Οκτωβρίου. Η προσαύξηση επιβαλλόταν υποχρεωτικά ακόμα και αν η καθυστερημένη εγγραφή γινόταν για αιτιολογημένους λόγους.

Τέλος, αναφέρουμε ότι από τα εκπαιδευτικά τέλη απαλλάσσονταν όσοι ήταν αποδεδειγμένα άποροι εφόσον είχαν την απαιτούμενη βαθμολογία ή αν στις εισιτήριες εξετάσεις είχαν λάβει βαθμό 7,5 και άνω. Ο αριθμός όσων απαλλάσσονταν δεν μπορούσε να υπερβαίνει το 1/10 του όλου αριθμού των εγγραφομένων.

Ο Νόμος 5343/1932 «Περί του Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, εν Αθήναις τη 23η Μαρτίου 1932» όριζε ότι οι φοιτητές και οι ακροατές όφειλαν να καταβάλλουν δίδακτρα (άρθρο 158), τα οποία καθορίζονταν για κάθε μάθημα ξεχωριστά. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δυο σχολές που είχαν ίδιο περιεχόμενο μαθημάτων, είχαν δικαίωμα να ορίσουν διαφορετικά δίδακτρα

³⁶⁵ Προεδρικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαρτίου 1928 «Περί τροποποίησης του Διατάγματος της 6ης/9ης Σεπτεμβρίου 1927 για την περί κανονισμού διδασκόντων του Πανεπιστημίου Αθηνών και περί αυξήσεως του αντιτίμου πιστοποιητικών», ΦΕΚ 34/Α/12-3-1928

³⁶⁶ Με το Προεδρικό Διάταγμα της 4^{ης}/10^{ης} Οκτωβρίου 1927 «Περί αυξήσεως των τελών εγγραφής Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 216/Α/10-10-1927 αυξήθηκαν από το ακαδημαϊκό έτος 1927-1928 προς ενίσχυση των πόρων του ταμείου της Σχολής τα δίδακτρα από 400 σε 600 δραχ. για κάθε εξάμηνο.

με βάση τον προϋπολογισμό³⁶⁷. Επίσης, ο ανωτέρω νόμος έλαβε μέριμνα, όπως προβλεπόταν και στο υπόμνημα του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή, για τους απόρους φοιτητές, οι οποίοι, όχι μόνο απαλλάσσονταν από τα εξέταστρα, αλλά τους χορηγούνταν βοηθήματα ή μηνιαίο χρηματικό ποσό από το ταμείο του Πανεπιστημίου ή τους παρέχονταν βιβλία και δωρεάν σίτιση. Ακολούθησαν μεταξύ των ετών 1928- 1936³⁶⁸ μια σειρά νομοθετημάτων που προέβλεπαν το μέτρο των ατελών εγγραφών και την ανανέωση αυτών³⁶⁹ για τους απόρους φοιτητές του εξωτερικού. Επίσης, παρατείνονταν οι ατελείς εγγραφές για τους πρόσφυγες φοιτητές λόγω της οικονομικής δυσπραγίας που αντιμετώπιζαν. Η δυσκολία καταβολής αλλά και η αύξηση των τελών και των διδάκτρων³⁷⁰ εγγραφής των υποψηφίων φοιτητών στις σχολές αλλά και κατά τη διάρκεια των σπουδών συζητήθηκαν στο πρώτο Παιμοιτητικό Συνέδριο το Μάιο του 1936. Το συνέδριο όμως δεν κατέληξε σε κάποιο συμπέρασμα, καθώς διακόπηκε με την αποχώρηση των «εθνικοφρόνων φοιτητών»³⁷¹.

Ο Νόμος 6361/1934 «περί τροποποίησης του άρθρου 1 του νόμου 3720 «περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικό Διάταγμα «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5ης Μαΐου 1926 «περί ατελούς εγγραφής και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 376/Α/31-10-1934, συνέχισε να απαλλάσσει τους απόρους των ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής από την καταβολή διδάκτρων και εξετάστρων μόνο για μια πανεπιστημιακή σχολή. Όσοι από τους απόρους υποψηφίους επιθυμούσαν να επωφεληθούν του Νόμου αυτού όφειλαν να καταθέσουν τα δικαιολογητικά τους

³⁶⁷Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 158, παρ. 2 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

³⁶⁸Νόμος 3720/1929 «Περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5^{ης} Μαΐου 1926 περί ατελών εγγραφών και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου κλπ.» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929; Νόμος 3721/1929 «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 8^{ης} Νοεμβρίου 1927 περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 περί παρατάσεως ατελούς εγγραφής απόρων προσφύγων φοιτητών» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929; Νόμος 6361/1934 «Περί τροποποίησης του άρθρ. 1 του Νόμου 3720 «περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5^{ης} Μαΐου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 376/Α/31-10-1934

³⁶⁹Αναγκαστικός Νόμος 284/1936 «Περί τρόπου ανανέωσης των εγγραφών των απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.» ΦΕΚ 475/Α/27-10-1936

³⁷⁰Εφημερίδα ο «Ανεξάρτητος» 28.4.1936

³⁷¹Εφημερίδες: ο «Ανεξάρτητος», το «Ελευθέρον Βήμα» 26-30/5.1936, Σύλλας Ζήλιας, Αλέκος Ιερεμίας και Χρήστος Καρατζάς, *Ιστορία του φοιτητικού κινήματος*, (Αθήνα: Νέο Φοιτητικό Κίνημα, 1976)

ενώπιον μιας Επιτροπής, αποτελούμενης από δυο πανεπιστημιακούς Καθηγητές. Η Επιτροπή, μετά τη λήψη των πιστοποιητικών και τον έλεγχο της γνησιότητάς τους, αποφαινόταν για την παραδοχή της αιτήσεως των υποψηφίων. Η σύσταση της επιτροπής σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση προχώρησε γιατί έπρεπε να ελεγχθούν με αυστηρότητα τα πιστοποιητικά προκειμένου να μην παρεισφρήσουν υποψήφιοι που δεν δικαιούνταν το ευεργέτημα αυτό λόγω αμφιβολίας προελεύσεως των πιστοποιητικών.

Η δικτατορία του Ι. Μεταξά με τον Αναγκαστικό Νόμο 1430/1938 «Περί αντικαταστάσεως, τροποποιήσεως και συμπληρώσεως άρθρων του Νόμου 5343 "περί Οργανισμού του πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 394/Α/22-10-1938 δεν κατήργησε την καταβολή των εκπαιδευτικών τελών. Ιδιαίτερα, από την πανεπιστημιακή χρονιά 1938-1939³⁷², οι φοιτητές και οι ακροατές υποχρεούνταν όχι μόνο να καταβάλλουν δίδακτρα στη Νομική σχολή, τη Φιλοσοφική, τη Θεολογική σχολή, στο Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής, αλλά κλήθηκαν να επιβαρυνθούν και με την αύξησή τους. Το ποσό αυξήθηκε στις τρεις χιλιάδες πεντακόσιες (3.500) δραχ³⁷³ και θα έπρεπε να εξοφληθεί σε δύο ίσες δόσεις κατά το χρονικό διάστημα που είχε οριστεί από τη Σύγκλητο. Το ποσό των επτακοσίων πενήντα (750) δραχ. κλήθηκαν να καταβάλουν για την ίδια χρονική περίοδο οι φοιτητές του Φυσικού τμήματος της σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών και της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής, ενώ για το ακαδημαϊκό έτος 1939-1940 και για τα επόμενα έτη, το ποσό αυξήθηκε σε χίλιες (1000) δραχ. Τα τέλη για τη φοίτηση στο Μαθηματικό τμήμα ορίστηκαν σε χίλιες πεντακόσιες (1500) δραχ. Η καταβολή των τελών έπρεπε να γίνεται σε δυο εξαμηνιαίες δόσεις. Το γραμμάτιο είχε αιτιολογία «εξετάστρα υποψηφίων φοιτητών των Πανεπιστημίων αποδοτέα τοις δικαιούχοις εντολή του Υπουργού της εθνικής παιδείας». Το ποσό των διακοσίων (200) δραχ.³⁷⁴ θα έπρεπε να κατατίθεται όχι πια στο ταμείο των σχολών αλλά στο Κεντρικό Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Όσοι από τους υποψηφίους δεν συμμετείχαν στις εξετάσεις δεν είχαν δικαίωμα να ζητήσουν επιστροφή των εξετάστρων, γιατί τα

³⁷² Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων και διδασκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων» ΦΕΚ 338/Α/17-9-1938

³⁷³ Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων και διδασκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων», άρθρο 11 ΦΕΚ 338/Α/17-9-1938

³⁷⁴ Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης}/11^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «Περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης», άρθρο 2

χρήματα αυτά διατίθεντο υπέρ των μαθητικών συσσιτίων³⁷⁵. Μια ειδική κατηγορία που δεν έχρηζε πλήρους απαλλαγής αλλά κατέβαλλε το 1/3 των διδάκτρων αποτελούσαν οι φοιτητές που ήταν τέκνα των οπλαρχηγών του Εθνικού Αγώνα και είχαν αναγνωρισθεί από το Υπουργείο Στρατιωτικών.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι τα τέλη εγγραφής σε συνδυασμό με την καθολική εφαρμογή του θεσμού των εισιτηρίων εξετάσεων στόχευαν στην ανάσχεση του αριθμού των εισακτέων στην ανώτατη εκπαίδευση. Υψηλότερα εκπαιδευτικά τέλη είχαν οι σχολές που είχαν αυξημένη ζήτηση σε σχέση με άλλες σχολές χαμηλότερης προτίμησης. Οι σχολές της Νομικής και της Ιατρικής κ.α. είχαν μεγαλύτερη ζήτηση δεδομένου ότι μετά την αποφοίτησή τους οι πτυχιούχοι εξασφάλιζαν την επαγγελματική αποκατάστασή τους και βελτιώναν το βιοτικό επίπεδο τους. Σε ορισμένες από τις σχολές που προτιμούνταν από τους υποψηφίους είχε σημειωθεί αύξηση των διδάκτρων καθώς ήταν ένας τρόπος μεταξύ άλλων να ενισχυθούν οικονομικά και άλλες εκπαιδευτικές λειτουργίες του Πανεπιστημίου, (π.χ. η Πανεπιστημιακή λέσχη). Δεδομένου ότι ο προϋπολογισμός του κράτους ήταν συγκεκριμένος έπρεπε να εξευρεθεί από το Πανεπιστήμιο τρόπος να καλυφθούν οι ανάγκες και να χρηματοδοτηθούν περαιτέρω οι πανεπιστημιακές δομές από διαφορετικούς πόρους. Η αύξηση αυτή εφαρμόστηκε ιδιαίτερα στους υποψηφίους των συγκεκριμένων σχολών γιατί αυτές προτιμώνταν κυρίως από ανώτερες κοινωνικές τάξεις που μπορούσαν να επωμιστούν την οικονομική επιβάρυνση. Η απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής των τελών είχε εφαρμοσθεί ως ένα μέτρο διευκόλυνσης των υποψηφίων που αδυνατούσαν να καταβάλουν το ποσό. Η πιστοποίηση της αδυναμίας καταβολής τους ήταν υποχρεωτική και αποτελούσε απόρροια των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών της εκάστοτε περιόδου.

3.7 Σχόλια και παρατηρήσεις

Η καθολική εφαρμογή των εισιτηρίων εξετάσεων για όλες τις σχολές από το ακαδημαϊκό έτος 1926-1927³⁷⁶ ως απαραίτητη προϋπόθεση εισαγωγής των υποψηφίων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα εγκαινίασε νέα δεδομένα για την ελληνική πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

³⁷⁵Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης}/11^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «Περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης», άρθρα 16 και 17

³⁷⁶Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών».

Η κατοχή του απολυτηρίου γυμνασίου ή λυκείου για όλες τις σχολές ίσχυε ως απαραίτητη προϋπόθεση συμμετοχής του υποψηφίου στις εισιτήριες εξετάσεις. Η όσο το δυνατόν υψηλότερη βαθμολογία του υποψηφίου στις εξετάσεις του εξασφάλιζε μια θέση ανάμεσα στον συγκεκριμένο αριθμό εισακτέων που είχε οριστεί εκ των προτέρων από τις σχολές. Εξαίρεση στον ανωτέρω κανόνα αποτελούσαν ορισμένες κατηγορίες υποψηφίων όπως οι πτυχιούχοι της Θεολογικής σχολής της Χάλκης³⁷⁷, οι οποίοι μπορούσαν να εγγραφούν ως πρωτοετείς φοιτητές στη Θεολογική, Φιλοσοφική και Νομική σχολή χωρίς τη συμμετοχή τους στις εισιτήριες εξετάσεις. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Οργανισμός του 1932 έδωσε μεγάλη έμφαση στο γενικό βαθμό του απολυτηρίου λυκείου ή γυμνασίου καθώς αυτός συνυπολογιζόταν με το βαθμό των εισιτηρίων εξετάσεων και καθόριζε το τελικό βαθμό του υποψηφίου. Η επίτευξη υψηλότερου βαθμού στο απολυτήριο είχε σκοπό να παρακινήσει τον υποψήφιο να τον κατακτήσει αποκτώντας περισσότερες γνώσεις, οι οποίες με τη σειρά τους θα τους έδιναν αυξημένες πιθανότητες εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η επιχειρηματολογία υπέρ της εφαρμογής των εισιτηρίων εξετάσεων ενισχυόταν από το γεγονός ότι ήταν ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος αντιμετώπισης της αθρόας προσέλευσης των υποψηφίων στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, καθώς η αύξηση των υποψηφίων δεν συνοδευόταν με αντίστοιχη αύξηση του διδακτικού προσωπικού, τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων και τη βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Σε όλα τα νομοθετήματα της εποχής επαναλαμβανόταν η ανάγκη αυστηρότερων μέτρων εισαγωγής για να εξισορροπηθεί η άνιση προσφορά μεταξύ του οριζόμενου αριθμού εισακτέων και των υποψηφίων. Οι εισιτήριες εξετάσεις δεν είχαν μόνο ως σκοπό να ανακόψουν τον αυξημένο αριθμό των εισακτέων, αλλά λειτουργούσαν και ως ελεγκτικός μηχανισμός της κατάλληλης προετοιμασίας των υποψηφίων και της επάρκειας των γνώσεων τους.

Η πρώτη λεπτομερής και συγκροτημένη έκθεση σχετικά με την κατάσταση που βρισκόταν η ανώτατη εκπαίδευση ήταν αυτή του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Κων. Καραθεοδωρή. Η έκθεση δεν περιορίστηκε μόνο στην αποτύπωση και

³⁷⁷ Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των περί εξετάσεων και διδάκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων» άρθρο 10, ΦΕΚ 338/Α/17-9-1938

ανάδειξη των προβλημάτων της ανώτατης εκπαίδευσης αλλά προσπάθησε να δώσει λύσεις που θα συνέβαλαν σημαντικά στην αναδιοργάνωση και στον εκσυγχρονισμό της. Οι λύσεις που προτεινόταν ήταν δραστικές, αποφασιστικές και άμεσες. Η ανάγκη για επαναπροσδιορισμό και αναδιάρθρωση που αφορούσε το σύνολο της εκπαίδευσης βασιζόταν στην επαρκή χρηματοδότηση της. Η κάλυψη των οικονομικών αναγκών θα έπρεπε πρωτίστως να προέρχεται από τον προϋπολογισμό του κράτους αλλά δεδομένων των οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν θα έπρεπε να εξευρεθούν και άλλοι πόροι.

Τα εκπαιδευτικά τέλη όχι μόνο αποτέλεσαν μια μορφή ελέγχου και περιορισμού του αριθμού των εισακτέων, αλλά συνέβαλαν ουσιαστικά και στη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Υψηλότερα εκπαιδευτικά τέλη είχαν οι σχολές για τις οποίες υπήρχε αυξημένη ζήτηση σε σχέση με άλλες σχολές χαμηλότερης προτίμησης. Οι πρώτες σχολές είχαν υψηλότερο γόητρο δεδομένου ότι μετά την αποφοίτησή τους οι υποψήφιοι θα είχαν εξασφαλίσει την επαγγελματική αποκατάστασή τους και θα βελτίωναν το βιοτικό επίπεδο τους. Η καταβολή των τελών ήταν για πολλές οικογένειες ιδιαίτερα βαρύ οικονομικό φορτίο δεδομένου ότι αυτές όφειλαν να ανταποκριθούν παράλληλα στις δυσκολίες που επέφερε η αύξηση των τιμών, η υπερφορολόγηση (που είχε ξεκινήσει από το 1924), η υποτίμηση της δραχμής και το αρνητικό οικονομικό πρόσημο στην εθνική οικονομία που είχε επιφέρει η δικτατορία του Παγκάλου (1926). Η επαναφορά στην κοινοβουλευτική ομαλότητα με την Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου δεν προσέφερε οικονομική ανακούφιση στην πλειοψηφία των ελληνικών οικογενειών που επιθυμούσαν τα παιδιά τους να σπουδάσουν. Ενδεικτικό της εποχής εκείνης ήταν η αναγκαιότητα του ελληνικού κράτους να προσφύγει σε εξωτερικό δανεισμό και να αντιμετωπίσει την κρίση του 1929 που διαπερνούσε όλα τα κοινωνικά στρώματα και τις κοινωνικές δομές του κράτους πρόνοιας και εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τις φιλελεύθερες αρχές του κόμματος του Ελ. Βενιζέλου και τις πολιτικές περί ίσης μεταχείρισης όλων των υποψηφίων ανεξάρτητα της οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης, επιτρεπόταν η απαλλαγή από τα εκπαιδευτικά τέλη ορισμένων κατηγοριών που είχαν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά απορίας ή προέρχονταν από τις ελληνικές κοινότητες της αλλοδαπής. Η πιστοποίηση της απορίας ήταν υποχρεωτική προκειμένου να ευεργετηθούν οι υποψήφιοι που είχαν πληγεί λόγω των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν. Το κράτος μεταξύ των υποχρεώσεων του όφειλε να ενισχύσει και να υποστηρίξει οικονομικά τις ευπαθείς αυτές κοινωνικές

ομάδες και να παρέχει τη δυνατότητα στα παιδιά τους να φοιτήσουν ισότιμα στο Πανεπιστήμιο.

Ένας ακόμη παράγοντας, ο οποίος στόχευε στη διασφάλιση της ποιότητας της αποκτηθείσας γνώσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν ο συντελεστής βαρύτητας των προς εξέταση μαθημάτων. Τα μαθήματα που θεωρούνταν βασικά για κάθε σχολή είχαν υψηλότερο συντελεστή σε σχέση με τα υπόλοιπα και προσδιόριζαν σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία του υποψηφίου.

Επιπρόσθετα, η εφαρμογή του συγκεκριμένου αριθμού εισακτέων (numerus clausus) στόχευε να αποφευχθεί ο πληθωρισμός των πτυχιούχων της ανώτατης παιδείας, ο οποίος σημείωνε υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αναλογικά πάντα με τον πληθυσμό. Οι άνευ ελέγχου αποφάσεις των σχολών για τον αριθμό των εκάστοτε εισακτέων σε συνδυασμό με την απουσία κυβερνητικού σχεδιασμού σχετικά με την προσφορά και ζήτησης εργασίας συνέβαλε στην υπερπληθώρα των πτυχιούχων και δημιουργούσε μεταγενέστερα προβλήματα στην επαγγελματική αποκατάστασή τους. Ο μεγάλος αριθμός των πτυχιούχων ήταν δυσανάλογος με τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας. Το γεγονός αυτό οδηγούσε αναπόφευκτα είτε στην ανεύρεση άλλου τομέα απασχόλησης από τις σπουδές που είχε κάνει ο πτυχιούχος είτε στην ανεργία.

Οι προσπάθειες περιορισμού των εισακτέων μέσω του κλειστού αριθμού εισακτέων και των εισιτηρίων εξετάσεων παραβιαζόταν συχνά με τις διατάξεις της καθ' υπέρβαση εισαγωγής. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η απόφαση του αριθμού των εισακτέων αλλά και των καθ' υπέρβαση εισακτέων ορίζονταν ξεχωριστά κάθε φορά από την διοίκηση της κάθε σχολής. Γεγονός που καταδεικνύει τη σχετικότητα του μέτρου του numerus clausus και των προσπαθειών περιορισμού των εισακτέων στην ανώτατη εκπαίδευση.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας που επηρέαζε επίσης την εισαγωγή των υποψηφίων στις σχολές του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου ήταν και το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Η υποχρεωτική κατάθεση του εν λόγω πιστοποιητικού και η αποδοχή ή η απόρριψη του υποψηφίου από τη σχολή ήταν κυρίως αποτέλεσμα των πολιτικών φρονημάτων του υποψηφίου. Οι σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ιδέες που αναπτύχθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1930 και αντικατόπτριζαν την ιδεολογία μια μερίδας πολιτών αποτέλεσαν αιτία κοινωνικής ανισορροπίας και αναταραχών. Οι εν λόγω ιδέες διατάραζαν τις πολιτικές ισορροπίες και έγιναν αφορμή για εσωτερικές αναταραχές και συγκρούσεις. Το πιστοποιητικό

κοινωνικών φρονημάτων διασφάλιζε ότι οι υποψήφιοι θα ακολουθούσαν και θα σέβονταν τις ιδέες της δικτατορίας Μεταξά, ενώ ταυτόχρονα ανάγκαζε τις οικογένειες τους να συμμορφώνονται στο καθεστώς, αν στόχευαν τη φοίτηση τέκνων τους στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Κεφάλαιο 4^ο

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1940 έως το 1959

4.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος του 1940 διήρκεσε από τις 28 Οκτωβρίου 1940 μέχρι τις 31 Μαΐου 1941. Η Ιταλία επιτέθηκε στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1940 μετά την επικράτηση του φασιστικού καθεστώτος του Μπενίτο Μουσολίνι. Αναγκάστηκε όμως να υποχωρήσει μετά την αντεπίθεση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Αλβανίας. Η κατοχή της Ελλάδας κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1941 ως αποτέλεσμα της γερμανικής εισβολής. Το σύνολο των ελληνικών εδαφών είχε υποταχθεί υπό τη γερμανική κυριαρχία μέχρι το τέλος Μαΐου του 1941. Η περίοδος που διήρκεσε η γερμανική κυριαρχία στη χώρα, γνωστή ως «Κατοχή», επέφερε ποικίλα δεινά στον ελληνικό λαό. Οι απώλειες στο ανθρώπινο δυναμικό υπολογίζονται μεταξύ πολλών χιλιάδων αμάχων και στρατιωτών. Ιδιαίτερα, ο λιμός του χειμώνα 1941-1942 υπολογίζεται ότι στοίχισε τη ζωή σε 300.000 ανθρώπους³⁷⁸. Ανυπολόγιστες υπήρξαν και οι υλικές καταστροφές, που οδήγησαν σε πλήρη κατάρρευση την ελληνική οικονομία³⁷⁹. Επλήγησαν ιδιαίτερα οι τομείς της υγείας και της πρόνοιας, ενώ σημειώθηκε άνοδος των τιμών και μεγάλα ποσοστά ανεργίας. Παρ'όλες τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες που αντιμετώπιζε η ελληνική κοινωνία, εκείνη συνέχιζε να αντιστέκεται μέσω της λειτουργίας του δημόσιου και κοινωνικού δικτύου της. Οι επιχειρήσεις κοινωνικής ωφελείας, οι δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες, οι τράπεζες, οι ανώνυμες εταιρείες, τα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα, μαζί με τις οργανώσεις των ανέργων και των συνταξιούχων, των αποστράτων, τραυματιών, αναπήρων και θυμάτων πολέμου, τα οποία έγιναν φρούρια και ορμητήρια του αγώνα³⁸⁰, συνέχιζαν να λειτουργούν. Παράλληλα, οργανώθηκε η αντίσταση απέναντι στους Γερμανούς κατακτητές, η οποία πήρε ένοπλη μορφή στην ύπαιθρο και εκδηλώθηκε ως πολιτική διαμαρτυρία στις πόλεις³⁸¹. Τον Σεπτέμβριο του 1941, ιδρύθηκαν το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ) και ακολούθησαν το ΕΕΑΜ (Εργατικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), η ΕΑ (Εθνική Αλληλεγγύη), η ΕΠΟΝ

³⁷⁸ Marc Mazower, *Inside Hitler's Greece, The Experience of Occupation, 1941-44* (Lew Haven and London: Yale University Press, 2001), 155

³⁷⁹ Gregory, Frumkin, *Population Changes in Europe Since 1939*, Geneva 1951, 89-91, «[Council for Reparations from Germany, "Black Book of the Occupation"\(In Greek and German\) Athens 2006 p. 1018-1019](http://web.archive.org/web/20110721075719/http://library.antibaro.gr/text/History/1940/Mavri_Vivlos_Katochis.pdf)» (PDF). Πρόσβαση στις 6 Ιανουαρίου 2019, http://web.archive.org/web/20110721075719/http://library.antibaro.gr/text/History/1940/Mavri_Vivlos_Katochis.pdf

³⁸⁰ Θανάσης Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*, τόμος Α (Αθήνα: Παπαζήση, 1977), 236

³⁸¹ Μενέλαος Χαραλαμπίδης, *Η εμπειρία της Κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα*, έκδοση Α' (Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2012), 19

(Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας) σε μια προσπάθεια να αντιδράσουν οι Έλληνες απέναντι στους Γερμανούς. Οι φοιτητές οργανώθηκαν με τη σειρά τους σε οργανώσεις του ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός), στην ΕΠΟΝ, ΕΣΑΣ (Εθνικός Σύνδεσμος Ανώτατων Σχολών) ή και σε άλλες μικρότερες οργανώσεις. Ακολούθησαν μια σειρά από φοιτητικές εξεγέρσεις, οι οποίες οδήγησαν σε αιματηρές συμπλοκές³⁸². Οι διαδηλώσεις και οι εξεγέρσεις έρχονταν ως απάντηση στις αποφάσεις των Γερμανών κατακτητών, οι οποίοι άλλοτε ήθελαν να πλήξουν εδαφικά τη χώρα (πχ. παραχώρηση της ελληνικής Μακεδονίας και της Θράκης στους Βούλγαρους) και άλλοτε να επιστρατεύσουν το ελληνικό εργατικό πληθυσμό σε εργοστάσια της Γερμανίας. Σπουδαία πράξη αντίστασης κατά των Γερμανών κατακτητών σε συμβολικό επίπεδο αποτέλεσε η υποστολή της σβάστικας από την Ακρόπολη την 31^η Μαΐου 1941 από τους Μανώλη Γλέζο και Απόστολο Σάντα.

Σε πολιτικό επίπεδο, λειτουργούσαν στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της Ελλάδας παράλληλα δυο κυβερνήσεις : οι πρώτες ήταν οι λεγόμενες «Δωσιλογικές Κυβερνήσεις Ελληνικής Πολιτείας» με έδρα την Αθήνα και οι δεύτερες ήταν οι κυβερνήσεις με έδρα το Λονδίνο και το Κάιρο από το 1941. Οι δωσιλογικές κυβερνήσεις ήταν με σειρά διαδοχής αυτές των Γ. Τσολάκογλου (30 Απριλίου 1941- 2 Δεκεμβρίου 1942), Κων. Λογοθετόπουλου (2 Δεκεμβρίου 1942 - 7 Απριλίου 1943), Ι. Ράλλη (7 Απριλίου 1943 - 12 Οκτωβρίου 1944). Σκοπός των κυβερνήσεων αυτών ήταν η διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του κράτους, της τάξεως και ασφάλειας στη χώρα κλπ.³⁸³. Οι κυβερνήσεις που είχαν έδρα στο Λονδίνο και το Κάιρο από το 1941 ήταν με χρονολογική σειρά αυτή του Εμμανουήλ Τσουδερού με έδρα το Λονδίνο (23 Μαΐου 1941 - 14 Απριλίου 1944), η Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου με έδρα το Κάιρο (14 Απριλίου 1944 - 26 Απριλίου 1944), η Κυβέρνηση

³⁸²Στις 23.3.1942, η εξέγερση κατεστάλη από τους Ιταλούς. Στις 28.10.1942, οι φοιτητές διαδηλώνουν μετά από την καθοδήγηση του ΕΑΜ. Στις 22.12.1942, η διαδήλωση θα λάβει τέλος μετά τον θάνατο του πρώτου φοιτητή της αντίστασης. Ο θάνατος του έγινε αφορμή για περαιτέρω διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες. Οι κινητοποιήσεις τον Φεβρουάριο του 1943 οργανώθηκαν από την ΕΠΟΝ. Αιτία στάθηκε η προσπάθεια των κατακτητών να επιστρατεύσουν Έλληνες εργάτες στην Γερμανία. Η αντίδραση ήταν τόσο μεγάλη, που οι διαδηλωτές κατάφεραν να κάψουν τις λίστες επιστράτευσης με τη βοήθεια των υπαλλήλων του υπουργείου Εργασίας. Στις 25.3.1943, ακολούθησε νέα κινητοποίηση από τα μέλη της ΕΠΟΝ μαζί με τους εργάτες της ΟΥΛΕΝ, του γκαζιού, των σιδηροδρόμων, των μαθητών και των σπουδαστών, οι οποίοι στεφάνωναν τα αγάλματα των ηρώων του 1821. Στις 22.7.1943, υπήρξε η μεγαλύτερη κινητοποίηση στα χρονικά της κατοχής των Γερμανών. Μισό εκατομμύριο διαδηλωτών επαναστάτησαν ενάντια στην απόφαση της γερμανικής ηγεσίας να παραχωρήσει την ελληνική Μακεδονία και Θράκη στους Βούλγαρους συμμάχους της. Αποτέλεσμα της μάχης ήταν 20 νεκροί. Η γερμανική ηγεσία αναθεώρησε την απόφασή της.

³⁸³Σπύρος Γασπαρινάτος, *Η Κατοχή*, τόμος Α', (Αθήνα: εκδόσεις Σιδέρης, 1998), 212-213

Γεωργίου Παπανδρέου (26 Απριλίου 1944 - 24 Μαΐου 1944 & 24 Μαΐου 1944 - 18 Οκτωβρίου 1944).

Στις 18 Οκτωβρίου 1944, η Κυβέρνηση Ράλλη (7 Απριλίου 1943 - 12 Οκτωβρίου 1944) αντικαταστάθηκε από την πρώτη μεταπολεμική Κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου, η οποία είχε ονομαστεί Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας (18 Οκτωβρίου 1944 - 3 Ιανουαρίου 1945). Στη Κυβέρνηση προσχώρησαν μέλη του ΕΑΜ, οι οποίοι κατέλαβαν υπουργικές θέσεις: ο Αλέξανδρος Σβώλος (Υπουργείο Οικονομικών), ο Νικόλαος Ασκούτσης (Υπουργείο Δημοσίων Έργων), ο Ηλίας Τσιριμώκος (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας), ο Ιωάννης Ζέβγος (Υπουργείο Γεωργίας), ο Μιλτιάδης Πορφυρογένης (Υπουργός Εργασίας) και ο Άγγελος Αγγελόπουλος (Υπουργείο Οικονομικών)³⁸⁴. Η επικρατούσα ιδεολογία των κομμάτων του ΕΑΜ, η οποία παρουσιάστηκε στο πρόγραμμα της «Λαϊκής Δημοκρατίας»³⁸⁵ στο 7ο Συνέδριο του ΚΚΕ (1945), υποστήριξε ότι θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί η εθνικοποίηση της πίστης, των μεγάλων μεταφορών και των βασικών βιομηχανιών που είχαν πρωταρχική εθνική σημασία. Η εθνική ανεξαρτησία αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την επανασύσταση του κράτους, το οποίο με τη σειρά του θα διασφάλιζε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά τους πολίτες. Η ανάπτυξη του κράτους θα οδηγούσε στη βελτίωση των συνθηκών ζωής. Το πρόγραμμα της Λαϊκής Δημοκρατίας που πρότεινε το ΚΚΕ, ήδη από τον Ιούνιο του 1943, σύμφωνα με τον Χατζή Θανάση στο βιβλίο του με τον τίτλο «*Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*»³⁸⁶ ανέφερε μεταξύ άλλων ότι «είναι μια μορφή εξουσίας, που δεν είναι αστική δημοκρατία, ούτε όμως και εξουσία της εργατικής τάξης και του εργαζόμενου λαού [...] περιορίζονταν σε οικονομικές βελτιώσεις και μέτρα υπέρ των εργαζομένων, χωρίς να θίγει την πλουτοκρατία. Υποσχόταν βέβαια να προχωρήσει και σε εθνικοποιήσεις αργότερα, αλλά τόνιζε ότι θα ενίσχυε κάθε ιδιωτική πρωτοβουλία, για να δημιουργηθεί εθνική βιομηχανία και να γίνει η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας [...] Η Λαϊκή Δημοκρατία δεν αναλάμβανε την

³⁸⁴ Σπυρίδων Μαρκεζίνης, *Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδος 1936-1975, Τόμος Β(1944-1951)*, (Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, 1994), 27.

³⁸⁵ «Απ' την αστικοτσιφλικαδική Ελλάδα προς την Ελλάδα της λαϊκής δημοκρατίας» παράρτημα ΚΟΜΕΠ, αρ. 44, Δεκέμβριος 1945. Ανατύπωση στη σειρά Ντοκουμέντα του Ελληνικού Προοδευτικού Κινήματος. Επίσημα κείμενα, τόμος έκτος 1945-1949, (Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1987); Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδος 1940-1967*, τόμος Α', μέρος Β', (Αθήνα: Πολιτεία, 1983), 117-230; «Το πρόγραμμα της λαϊκής δημοκρατίας» στο «Λαοκρατία και σοσιαλισμός» (Αθήνα: Ριζοσπάστης, 1943). Ανατύπωση στη σειρά Ντοκουμέντα του Ελληνικού Προοδευτικού Κινήματος

³⁸⁶ Θανάσης Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*, τόμος Γ' (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1983)

οργάνωση σχεδιασμένης οικονομίας, ούτε ανέθετε τη διεύθυνση των επιχειρήσεων, εργοστασίων, κ.λπ. σε εργατικές επιτροπές»³⁸⁷. Στις 3 Δεκεμβρίου 1944, πραγματοποιήθηκε συλλαλητήριο του ΕΑΜ, το οποίο κατεστάλη αιματηρά. Ακολούθησαν ένοπλες συγκρούσεις στην Αθήνα μεταξύ δυνάμεων του ΕΛΑΣ και κυβερνητικών δυνάμεων συνεπικουρούμενων από αγγλικά στρατιωτικά σώματα. Οι συγκρούσεις, που έμειναν γνωστές ως Δεκεμβριανά, οδηγήθηκαν στον τερματισμό τους στις 5 Ιανουαρίου και ακολούθησε η Συμφωνία της Βάρκιζας στις 12 Φεβρουαρίου 1945.

Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν μετά το τέλος του πολέμου ήρθαν αντιμέτωπες με τις μεγάλες καταστροφές στα επικοινωνιακά δίκτυα, τη δημόσια υποδομή της χώρας, τη συρρίκνωση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Α.Ε.Π.) και τη ραγδαία άνοδο του πληθωρισμού. Ο εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος διήρκεσε από το 1946 έως το 1949³⁸⁸ πρόσθεσε ακόμα περισσότερα προβλήματα τόσο λόγω των υλικοτεχνικών καταστροφών, την καταστροφή της παραγωγής και της υπαίθρου όσο και των κοινωνικών αναταραχών. Τον Οκτώβριο του 1946, ιδρύθηκαν μετά από απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών οι «Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου», οι οποίες υπεράσπιζαν τα δικά τους χωριά και χωράφια και οι «Μονάδες Αποσπασμάτων Διώξεως», έμμισθες ομάδες που κάλυπταν ευρύτερη γεωγραφική έκταση, και συνέδραμαν τη Χωροφυλακή και το Στρατό στην καταδίωξη των ανταρτών³⁸⁹. Υπήρξαν επίσης και οι ομάδες που ονομάστηκαν «Τάγματα Ασφαλείας». Στην περίοδο που εκτείνεται από τη Συμφωνία της Βάρκιζας, τον Φεβρουάριο του 1945 ως τις εκλογές τον Μάρτη του 1946, υπήρξαν έντονες πολιτικές αντιδράσεις και ιδιαίτερα κατά των κομμουνιστικών ιδεωδών. Η πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των δεξιών και των αριστερών περιγράφεται από τον Π. Κανελόπουλο ως ακολούθως: *«Και αντιθέτως προς άλλους ανήκοντας εις τον κόσμο αυτόν, ημείς δεν αρνούμεθα να ονομάζομεν τον κόσμο αυτόν – την ελληνικήν δεξιάν - και ανήκομεν εις αυτήν. Εφ' αυτής οι ακολουθούντες την αριστεράν δεν φοβούνται να ονομάζουν εαυτούς αριστερούς, διατί πρέπει ημείς να φοβούμεθα να ονομάζωμεν τους εαυτούς μας μέλη της δεξιάς; [...] εις όλας τας περιόδους της ιστορίας και εις την*

³⁸⁷ Χατζής, ο.π., 51, 189; Γιώργος Μαργαρίτης, «Πολιτικές προοπτικές και δυνατότητες κατά την απελευθέρωση», *Μνήμων*, τόμος 9ος, Αθήνα, (1984),189. Πρόσβαση στις 9 Ιανουαρίου 2019, <http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.205>

³⁸⁸ Θα λήξουν με την οριστική ήττα του Δημοκρατικού Στρατού στα βουνά Βίτσι και Γράμμος το καλοκαίρι του 1949

³⁸⁹ Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946 - 1949*, (Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2000), 227-230.

ελληνικήν αρχαιότητα και εις το Ρωμαϊκόν Κράτος και εις τας από του 18ου αιώνος και εντεύθεν σημειωθείσας εξελίξεις των πολιτικών και ιστορικών πραγμάτων, όλα τα ουσιώδη και θετικά βήματα εγενοντο υπό της δεξιάς. Η αριστερά, η εκάστοτε, αναστάτωνεν, επαναστατεί, αλλά δεν έλυε προβλήματα». Επίσης, οι δηλώσεις του Π. Κανελλόπουλου στην εφημερίδα της Συζητήσεως της Βουλής υποστήριζαν ότι την επανάσταση του 1821 την ξεκίνησαν «αι επάνω τάξεις, οι Κληρικοί, οι καπεταναίοι, οι κτηματίαι, οι έμποροι, οι γραμματισμένοι, οι πλοιοκτήται και οι κληρονόμοι τίτλων και ονομάτων[...] Ησαν Δεξιά. Ησαν μάλλον οι επικεφαλής, οι αρχηγοί, οι επίλεκτοι, οι λογάδες της μεγάλης, της πανελληνίου Δεξιάς, η οποία εθνική, ορθόδοξος, πατριώτις εξεπροσώπει το Γένος³⁹⁰. Από την μια πλευρά συγκρούσαν το ΕΑΜ και από την άλλη οι Αντικομμουνιστικές ένοπλες δυνάμεις, φιλελεύθεροι και φιλοβασιλικοί³⁹¹. Αυτές οι εμφύλιες συγκρούσεις μεταξύ των κομμουνιστών-ανταρτών και του κυβερνητικού στρατού κόστισαν σημαντικά σε ανθρώπινο δυναμικό αλλά και σε οικονομικό επίπεδο. Υπολογίστηκε ότι περίπου 80.000 Έλληνες σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, 20.000 καταδικάστηκαν για αδικήματα εναντίον του κράτους, πάνω από 5.000 σε θανατική ποινή ή ισόβια και 700.000 πρόσφυγες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους³⁹². Όπως υπογραμμίζει ο Γεώργιος Νεστωράκης «οι απώλειες σε ανθρώπινες ψυχές και υλικά αγαθά κατά τον τρισκατάρατο εκείνον πόλεμο, ήταν διπλάσιες, ίσως και περισσότερες από εκείνες της Κατοχής. Ήταν μια τραγική περίοδος για το γένος των Ελλήνων³⁹³».

Σε κοινωνικό επίπεδο, η κατάσταση επιβαρύνθηκε με τον αποκλεισμό των κομμουνιστών από θέσεις εργασίας ή εκπαίδευσης, ενώ ένα μεγάλο μέρος πολιτών εξορίστηκε και φυλακίστηκε. Η πολιτική κατάσταση ήταν εξίσου ζοφερή στο διάστημα 1944-1952, είκοσι πέντε κυβερνήσεις πέρασαν από την εξουσία³⁹⁴. Την 1^η

³⁹⁰Εφημερίς της Συζητήσεως της Βουλής, Συνεδριάσεις Γ της 4 Απριλίου 1956, Περίοδος Δ' – Σύνοδος Α, Π. Κανελλόπουλου

³⁹¹Clogg, ο.π. 206-207

³⁹²Στο ίδιο, 241

³⁹³Γεώργιος Νεστωράκης, *Ιστορίες Ζωής: Γράφοντας για τον εαυτό μου*, τόμος Β' (Κομοτηνή:2012), 140

³⁹⁴Κυβερνήσεις: 1. Γ. Παπανδρέου (από 24.5.1944 - 3.1.1945), 2. Ν. Πλαστήρα, στρατηγού, (3.1.1945 - 8.3.1945), 3. Π. Βούλγαρη, ναυάρχου, (8.3.1945 - 17.10.1945), 4. Δαμασκηνού, αρχιεπισκόπου, (17.10.1945 - 1.11.1945), 5. Π. Κανελλόπουλου, (1.11.1945 - 22.11.1945), 6. Θ. Σοφούλη (22.11.1945 - 4.4.1946), 7. Π. Πουλίτσα, ακαδημαϊκού, (4.4.1946 - 15.4.1946), 8. Κ. Τσαλδάρη (18.4.1946 - 2.10.1946), 9. Κ. Τσαλδάρη (2.10.1946 - 24.1.1947), 10. Δ. Μάξιμου, τραπεζίτη, (24.1.1947 - 29.8.1947), 11. Κ. Τσαλδάρη (29.8.1947 - 7.9.1947). 12. Θ. Σοφούλη (7.9.1947 - 18.11.1948), 13. Θ. Σοφούλη (18.11.1948 - 20.1.1949), 14. Θ. Σοφούλη (20.1.1949 - 24.4.1949), 15. Θ. Σοφούλη (24.4.1949 - 30.6.1949), 16. Α. Διομήδη, τραπεζίτη, (30.6.1949 - 6.1.1950), 17. Ι. Θεοτόκη (6.1.1950 - 23.1.1950), 18. Σ. Βενιζέλου (23.3.1950 - 15.4.1950), 19. Ν. Πλαστήρα, στρατηγού, (15.4.1950 - 21.8.1950), 20. Σ. Βενιζέλου (21.8.1950 - 13.9.1950), 21. Σ. Βενιζέλου (13.9.1950 - 3.11.1950), 22. Σ.

Σεπτεμβρίου 1946, διεξήχθη δημοψήφισμα σχετικά με την επάνοδο της βασιλείας στη χώρα. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1946, ο βασιλιάς Γεώργιος επέστρεψε. Κατά τη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν σε μια δήλωση του στις 12 Μαρτίου 1947 είπε ότι θα υποστήριζε τόσο την Ελλάδα όσο και την Τουρκία οικονομικά και στρατιωτικά προκειμένου να μη συνταχθεί με τις δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης³⁹⁵. Το αποτέλεσμα ήταν να σταλεί στην Ελλάδα το ποσό των 400 εκατομμυρίων δολαρίων υπό τη μορφή στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας.

Η δεκαετία του 1950, θα εγκαινιάσει μια νέα περίοδο για τη χώρα, καθώς νέα βήματα προς την ανάπτυξη και θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν. Οι προσπάθειες του ελληνικού κράτους μετά τον Β' Παγκόσμιο και τον Εμφύλιο Πόλεμο συνέκλιναν προς την επανασυγκρότηση και αναδιοργάνωσή του, αφού πρώτα θα είχαν εξομαλυνθεί οι πολιτικές συγκρούσεις και οι κοινωνικές αναταραχές. Σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο σημειώνουμε την ίδρυση της Εθνικής Προοδευτικής Ένωσης Κέντρου (ΕΠΕΚ) του Ν. Πλαστήρα, ενός κόμματος με κατά βάση κεντρικές θέσεις³⁹⁶. Αυτό το κόμμα είχε διαμορφωθεί από το ΕΑΜ και άλλες αντιστασιακές οργανώσεις (ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ)³⁹⁷. Κύριο μέλημα του κόμματος, όπως απεικονίστηκε στο πρόγραμμα της ΕΠΕΚ, ήταν η αναδιάρθρωση και ανασυγκρότηση του κράτους με ιδιαίτερη προστασία στις αδύναμες οικονομικά και κοινωνικά ομάδες, η διασφάλιση της δημοκρατίας, η εξασφάλιση της εργατικής συμμετοχής, η αποκατάσταση του κράτους Δικαίου (η κατάργηση του παρακράτους, η αποκατάσταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, η αμνηστία, κ.α.), η επέκταση της πολιτικής αντιπροσώπευσης και η αποκέντρωση του κράτους. Το πρόγραμμα³⁹⁸ του ιδιαίτερα αναφέρεται στη συμμετοχή των εργατών στη διοίκηση, στο δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, στην προστασία της εργασίας των ανηλίκων, στην πρόνοια που αφορούσε το γήρας, στην ισότιμη πρόσβαση στην υποχρεωτική εκπαίδευση για 8 χρόνια και όχι για 6 όπως ίσχυε. Αργότερα, η συντηρητική παράταξη, του «Ελληνικού Συναγερμού» του Αλ.

Βενιζέλου (3.11.1950 - 27.10.1951), 23. Ν. Πλαστήρα, στρατηγού, (27.10.1951 - 11.10.1952), 24. Δ. Κιουσόπουλου (11.10.1952 - 19.11.1952), 25. Α. Παπάγου, στρατηγού, (19.11.1952 - 6.10.1955)

³⁹⁵ Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine. Truman Library Public Papers, 12 Μαρτίου 1947. Web. May. 2010 Πρόσβαση την 1^η Σεπτεμβρίου 2018 <<http://www.Trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2189&st=&st1=>>

³⁹⁶ Jean Meynaud, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, (Αθήνα: Μπάρον, 1966), 86

³⁹⁷ Ηλίας Νικολακόπουλος, *Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964*, (Αθήνα: ΕΚΚΕ, 1985), 75,77

³⁹⁸ Αποσπάσματα από το πρόγραμμα της ΕΠΕΚ (1953): Προγραμματικά κατευθύνσεις - Καταστατικόν, (Αθήνα: Κωβαίος, 1953)

Παπάγου³⁹⁹ (19 Νοεμβρίου 1952 - 4 Οκτωβρίου 1955) εκπροσώπησε τα μεσαία αστικά στρώματα. Γίνεται μια προσπάθεια πολιτικής και οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας παρόλο που υπήρχαν αναταράξεις που διερύνναν τα πολιτικά δρώμενα. Σύμφωνα με την άποψη του Δ. Χαραλάμπη «Από τις 16.11.52 μέχρι το θάνατο του Παπάγου (4.10.55) δομήθηκε η οργάνωση της εξουσίας γύρω από δύο κεντρικούς πόλους. Γύρω από τον πόλο : στρατός (ΙΔΕΑ) - Κυβέρνηση (Παπάγος) και από τον πόλο μοναρχία. Επρόκειτο για τα δύο κομβικά σημεία όπου το προσδιοριστικό βάρος έπεφτε στο πρώτο. Ο Παπάγος απόλυτος αρχηγός στην Κυβέρνηση του και τους βουλευτές του Συναγερμού (έχουμε μια ουσιαστική κατάργηση του κοινοβουλίου, στρατηγική που ακολούθησε και ο Καραμανλής και ο Α. Παπανδρέου) ήταν συγχρόνως ο εκπρόσωπος του ΙΔΕΑ στο επίπεδο της αστικής νομιμότητας [...] και ο συνεπέστερος αποδέκτης της αμερικανικής πολιτικής. [...] ο ΙΔΕΑ και η Κυβέρνηση Παπάγου είχαν πρωτεύουσα θέση για την αμερικάνικη στρατηγική, ενώ η υποστήριξη προς τη μοναρχία υπαγορευόταν από δομικούς λόγους, από την αναγκαία δομή της νομιμότητας της εξουσίας. Το ίδιο ίσχυε και για την αστική τάξη [...] Η διπολική οργάνωση της εξουσίας όπως αυτή είχε συγκροτηθεί μετά το 52 αναπροσαρμόστηκε στη μορφή ενός οργανικού τριγώνου : στρατιωτικός μηχανισμός (ΙΔΕΑ)-μοναρχία- Κυβέρνηση»⁴⁰⁰.

Σε οικονομικό επίπεδο η παροχή εκτεταμένης οικονομικής βοήθειας στην Ελλάδα από τις ΗΠΑ⁴⁰¹, γνωστή ως σχέδιο Μάρσαλ, η ψήφιση του νέου συντάγματος (1951) και τα έργα υποδομής (για την παραγωγή ηλεκτρικού και κατασκευή δρόμων λιμανιών και σιδηρόδρομων) ήταν ιδιαίτερα σημαντικά.

Το 1954, ιδρύεται ο Οργανισμός Χρηματοδότησης Οικονομικής Ανάπτυξης (ΟΧΟΑ), με σκοπό τη στήριξη της μεταποίησης και γίνονται προσπάθειες οργάνωσης του τουρισμού από την Εθνική Τράπεζα και τον ΕΟΤ. Τα μέτρα οικονομικής πολιτικής κορυφώνονται με την υποτίμηση της δραχμής κατά 100% σε σχέση με το δολάριο στις 9 Απριλίου 1953 επί υπουργίας Σπ. Μαρκεζίνη. Η υποτίμηση αυτή παρά

³⁹⁹ Ο Ελληνικός Συναγερμός ιδρύθηκε στις 6 Αυγούστου 1951 και απορρόφησε οπαδούς και στελέχη του Λαϊκού Κόμματος. Μετά τις εκλογές του 1951, ο Συναγερμός δέχθηκε τις προσχωρήσεις ορισμένων στελεχών του Κέντρου. Στις εκλογές του 1951 πέτυχε σχετική πλειοψηφία με 114 έδρες. Στις εκλογές του 1952 κέρδισε 247 έδρες κερδίζοντας την πλειοψηφία στη Βουλή των Ελλήνων. Μετά τον θάνατο του Παπάγου το 1955 το κόμμα διαλύθηκε.

⁴⁰⁰ Δημήτρης Χαραλάμπης, *Στρατός και Πολιτική Εξουσία. Η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, (Αθήνα: Εξάντας, 1985), 43-45, 73, 111-112

⁴⁰¹ Το Μάρτιο του 1947, το δόγμα Τρούμαν εμφανίζεται σαν μοχλός πίεσης για τον περιορισμό του κομμουνισμού. Ο Πρόεδρος Τρούμαν δήλωσε τη στρατιωτική και οικονομική υποστήριξή του σε Ελλάδα και Τουρκία προκειμένου να μην επεκταθεί η ρωσική κυριαρχία

τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις της, είχε θετικό αντίκτυπο στην οικονομία της χώρας γιατί αυξήθηκαν οι εξαγωγές⁴⁰², καταπολεμήθηκε ο πληθωρισμός και τονώθηκε η εμπορική κατανάλωση. Η υποτίμηση σε συνδυασμό με την εισροή ξένου συναλλάγματος συνέβαλε στην ανάπτυξη της χώρας. Όλη αυτή η αναπτυξιακή πολιτική που συνοδεύεται τόσο από το «πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης» του 1953 όσο και από το «Προσωρινό Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης 1959-1963» θα συμβάλουν στην ανακούφιση της χώρας από τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετώπιζε. Πέρα από τις θετικές εκφάνσεις της εποχής αυτής, οι Κυβερνήσεις αντιμετώπισαν μεγάλα προβλήματα, μεταξύ των οποίων και η αστυφιλία. Η αύξηση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα) δεν συνοδευόταν από μέτρα υποδομής αλλά ούτε αντίστοιχα και από ευκαιρίες εργασίας. Μετά το τέλος της αμερικανικής βοήθειας, η ανεργία αλλά και η φτώχεια αυξήθηκαν σε τέτοιο σημείο, που οδήγησε τα αγροτικά και εργατικά στρώματα σε μετανάστευση⁴⁰³, κυρίως προς το Βέλγιο και από το 1958 προς τη δυτική Γερμανία⁴⁰⁴. Το διάστημα μεταξύ 1951-1958, ο αριθμός των επίσημα καταγεγραμμένων απόρων κυμαινόταν μεταξύ 2.000.000 και 3.700.000 ατόμων, δηλαδή το 25-40% του πληθυσμού, των οποίων το εισόδημα κάλυπτε το 30-50%⁴⁰⁵ των αναγκών τους.

Τα κόμματα που βρέθηκαν στην εξουσία μετά τον εμφύλιο πόλεμο και μέχρι την επικράτηση της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης ήταν κόμματα με συντηρητική ιδεολογία. Όπως αναφέρει ο Laurence Wittner :«Από το 1952 ως το 1963, η Ελλάδα κυβερνούσαν από μια διαδοχή δεξιών κυβερνήσεων, με στενή συνεργασία με τους Αμερικανούς. Οι προτεραιότητες τους ήταν η εσωτερική ασφάλεια, τα συντηρητικά οικονομικά προγράμματα, και η στρατιωτική επέκταση. [...] Κυριαρχώντας στη βουλή, η δεξιά επίσης ασκούσε εξουσία μέσω του στρατού και της μοναρχίας, που τώρα, ευτυχώς, συμφιλιώθηκε με τον Παπάγο. Πράγματι η Αμερικανική επιρροή έτεινε να κατακλύσει το Παλάτι»⁴⁰⁶. Η πολιτική κατάσταση της χώρας μετά τον εμφύλιο πόλεμο

⁴⁰² Εφημερίδα «Ελευθερία», 10 Απριλίου 1953; Εφημερίδα «Εμπρός», 10 Απριλίου 1953

⁴⁰³ Η ιστορία του ελληνικού έθνους από το 1941 έως σήμερα, σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τόμος 16 (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1975),233

⁴⁰⁴ Δημήτρης Χαραλάμπης, *Στρατός και Πολιτική Εξουσία. Η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, (Αθήνα: Εξάντας, 1985),83; Ήρα Πουλοπούλου-Έμκε, *Προβλήματα μετανάστευσης, παλιννόστησης*, (Αθήνα: Ινστιτούτο μελέτης της ελληνικής οικονομίας, ελληνικής εταιρίας δημογραφικών μελετών,1986); Walter Fischer, Erberhard Rondholz και Γεώργιος Φαράντος, *Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Ελλάδα (1936-1974)*, (Αθήνα:Μπουκουμάνης,1974), 59

⁴⁰⁵ Στέργιος Μπαμπανάσης, «Η διαμόρφωση της φτώχειας στην Ελλάδα του 20ού αιώνα (1900-1981)», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Έρευνών*, τεύχος 42-43,(Μάιος-Δεκέμβριος, 1981), 134

⁴⁰⁶ Laurence Wittner, *Η Αμερικανική Επέμβαση στην Ελλάδα, 1943 - 1949*, (Θεσσαλονίκη:Βάνιας,1991), 378

περιγράφεται και από τον Νικ. Σβορώνο : «Έτσι έγινε ο εμφύλιος πόλεμος, που οδήγησε στην επικράτηση της άκρας δεξιάς και στην χωρίς όρους οικονομική και πολιτική εξάρτηση από τις ΗΠΑ. Η άκρα δεξιά στηριζόταν, όπως θα περίμενε κανείς, στο παλάτι - που έβλεπε τους κεντρικούς σχηματισμούς με δυσπιστία - και στο στρατό, που είχε εκκαθαριστεί από τα δημοκρατικά στοιχεία του από την εποχή του Μεταξά και, αργότερα ακόμα, από τη βασιλική Κυβέρνηση του Καΐρου κατά την κατοχή»⁴⁰⁷. Ο ίδιος συγγραφέας σε άλλο βιβλίο του ανέφερε ότι «Το πολίτευμα έμενε επιφανειακά μια 'βασιλευόμενη κοινοβουλευτική Δημοκρατία', αλλά στην πραγματικότητα η εξουσία περνούσε στα χέρια έξω-κοινοβουλευτικών δυνάμεων που κατέληξαν να συγκροτήσουν μια πραγματική παράλληλη Κυβέρνηση που υπερσκέλιζε κάθε επίσημη Κυβέρνηση : ο βασιλιάς και το περιβάλλον του- ο στρατός που τελούσε από τα 1952 σε άμεση εξάρτηση από το Ν.Α.Τ.Ο. άρα και από τις Ηνωμένες Πολιτείες, και διοικούνταν στην πραγματικότητα από μια μυστική οργάνωση, τον Ι.Δ.Ε.Α., ή ιδρυμένη στα 1944- ύστερα, οι μυστικές υπηρεσίες (Κ. Υ.Π.) όπου η C.I.A. είχε τοποθετήσει τους ανθρώπους της- τέλος η αστυνομία και οι παραστρατιωτικές δυνάμεις (σώματα πολιτοφυλακής : Τ.Ε.Α., που δρούσαν στην ύπαιθρο), όλοι οι παραπάνω αποτελούσαν τους κύριους τροχούς του παράλληλου κράτους»⁴⁰⁸.

Διάδοχο πολιτικό σχήμα μετά τη διάλυση του Ελληνικού Συναγερμού αποτέλεσε η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ), με συντηρητικές αρχές, η οποία και έλαβε τις ψήφους των αγροτικών περιοχών⁴⁰⁹. Οι βασικές αρχές του κόμματος ήταν η διατήρηση του αφοπλισμού, η διενέργεια των απαραίτητων για την χώρα δαπανών, η βιομηχανική ανάπτυξη, η νομισματική σταθερότητα, η οργάνωση της κοινωνικής ασφάλισης, η υποστήριξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η προώθηση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης⁴¹⁰. Ο αρχηγός του κόμματος Κων. Καραμανλής κέρδισε τις εκλογές της 29^{ης} Φεβρουαρίου 1956 αυξάνοντας τις δημόσιες επενδύσεις, εκσυγχρονίζοντας το δίκτυο τηλεπικοινωνιών και αναπτύσσοντας τον αγροτικό τομέα και τουρισμό⁴¹¹. Το 1956, ο Ν. Ψυρούκης τονίζει πως η κοινωνία υιοθετεί τον «αμερικάνικο τρόπο ζωής,» δηλαδή αυτόν μιας καπιταλιστικής καταναλωτικής

⁴⁰⁷ Νικόλαος Σβορώνος *Ανάλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας*, (Αθήνα: Θεμέλιο, 1995), 306

⁴⁰⁸ Νικόλαος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, (Αθήνα: Θεμέλιο, 1994), 144 - 145

⁴⁰⁹ Νικολακόπουλος, ο.π. 224

⁴¹⁰ Jean Meynaud, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, (Αθήνα: Μπάυρον, 1966), 256-258

⁴¹¹ Ο τελευταίος ενισχύθηκε με τη ίδρυση του ΕΟΤ και με την προώθηση της χώρας στο εξωτερικό μέσω του κινηματογράφου («Φαίδρα» του Ζυλ Ντασσέν).

κοινωνίας⁴¹². Οι εκλογές της 11^{ης} Μαΐου 1958 ανέδειξαν στην εξουσία την ΕΡΕ με ποσοστό 41%, ενώ η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ) αναδείχτηκε αξιωματική αντιπολίτευση με ποσοστό 24%.

4.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η περίοδος που διήρκησε ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος επηρέασε σημαντικά την ομαλή λειτουργία της εκπαίδευσης. Τα νηπιαγωγεία, τα δημοτικά σχολεία και τα γυμνάσια υπολειπούνταν σε ολόκληρη τη χώρα, ενώ ένας μεγάλος αριθμός από αυτά έπαυσε να λειτουργεί λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και διδακτικού προσωπικού. Ο εκπαιδευτικός ιστός της χώρας βασίστηκε στη λειτουργία κάποιων σχολείων της περιφέρειας, με την οικονομική στήριξη των τοπικών κοινωνιών.

Μια εικόνα για την κατάσταση που επικρατούσε στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα μπορούσε να δοθεί με τη χρονική διάρκεια των σχολικών ετών του Βαρβακείου λυκείου: για το σχολικό έτος 1940-1941 τα μαθήματα γίνονταν από 1 έως 27 Οκτωβρίου 1940, 10 Ιουνίου έως 15 Ιουλίου 1941, 1 Σεπτεμβρίου έως 15 Νοεμβρίου 1941. Για το σχολικό έτος 1941-1942, τα μαθήματα έγιναν από 13 έως 21 Απριλίου 1942 και 10 Σεπτεμβρίου έως 5 Δεκεμβρίου 1942. Οι τελειόφοιτοι διέκοψαν τις σπουδές τους στις 30 Σεπτεμβρίου 1942 προκειμένου να δώσουν στις εισαγωγικές εξετάσεις στις Ανώτατες σχολές. Για το σχολικό έτος 1942-1943 μαθήματα έγιναν από 8 Φεβρουαρίου έως 31 Μαΐου 1943. Για το σχολικό έτος 1943-1944 τα μαθήματα έγιναν από 25 Μαΐου έως 25 Ιουνίου 1944 και από 10 Ιανουαρίου έως 31 Ιανουαρίου 1945. Για το σχολικό έτος 1944-1945, τα μαθήματα έγιναν από 15 Μαρτίου έως 20 Ιουνίου 1945. Για το σχολικό έτος 1945-1946 τα μαθήματα έγιναν από 25 Ιανουαρίου έως 10 Ιουνίου 1946⁴¹³.

Ο Νόμος 1565/1944⁴¹⁴ όριζε ότι ως σχολεία της μέσης εκπαίδευσης θεωρούνται τα γυμνάσια, οι σχολές μέσης εκπαίδευσης, τα πρακτικά λύκεια, οι εμπορικές σχολές, τα παρθεναγωγεία, τα ημιγυμνάσια, τα αστικά σχολεία, η Χαροκόπειος Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή αλλά και κάθε σχολείο, το οποίο υπαγόταν

⁴¹² Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδος, τόμος Β* (Αθήνα: Ηρόδοτος, 2001), 106-107

⁴¹³ Αλέξανδρος Σαράς, *Σύντομος ιστορία του Βαρβακείου (Πρακτικού) Λυκείου..... 1886-1960* στο Επετηρίς Βαρβακείου Ιδρύματος, επιμ. Γ. Μπρή, (Αθήνα: Βαρβάκειον Ίδρυμα, 1961), 65, 91

⁴¹⁴ Νόμος 1565/1944 «Περί τίτλων σπουδών των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 144/Α/17-7-1944

στην αρμοδιότητα της Διεύθυνσης μέσης εκπαίδευσης του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου έγιναν κάποιες προσπάθειες ανασυγκρότησης και ενίσχυσης της μέσης εκπαίδευσης. Αρχικά, η Κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου (1944) συγκρότησε την «Ανώτατη Επιτροπή Μελέτης Εκπαιδευτικών Ζητημάτων» και αργότερα ακολούθησε το πρόγραμμα του Ευάγ. Παπανούτσου «Περί εκπαιδευτικής ανασυγκρότησης». Ακολούθησε το νομοσχέδιο «Περί μέσης εκπαίδευσης» επί υπουργίας Κων. Τσάτσου, το οποίο διαιρούσε τη μέση εκπαίδευση σε δυο κύκλους και καταργούσε τις εισαγωγικές εξετάσεις προς τα Πανεπιστήμια με τη δημιουργία προπαιδευτικού συστήματος. Το νομοσχέδιο αυτό δεν προωθήθηκε ποτέ στην Βουλή.

Σημαντικό σταθμό στην ιστορία της μέσης εκπαίδευσης αποτέλεσε ο Αναγκαστικός Νόμος 1468/1944 «Περί τροποποίησης του υπ' αριθ. 1849/1939 Α. Νόμου "περί των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης και προσθήκης εκπαιδευτικών τινών διατάξεων"⁴¹⁵». Με το νόμο αυτό τα εξατάξια γυμνάσια μετατράπηκαν σε οκτατάξια. Προβλεπόταν ότι η έβδομη τάξη θα λειτουργούσε από το ακαδημαϊκό έτος 1943-1944 και η ογδόη από το 1944-1945. Το απολυτήριο του εξαταξίου γυμνασίου έπαινε να δίνει την δυνατότητα εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά ιδρύματα. Στην εβδόμη και ογδόη τάξη των κλασσικών γυμνασίων και της κλασσικής κατεύθυνσης διδάσκονταν θρησκευτικά, αρχαία ελληνικά, νέα ελληνικά, λατινικά, γαλλικά, ιστορία, μαθηματικά, κοσμογραφία, φυσιογνωστικά, φιλοσοφικά, στοιχεία του ισχύοντος δικαίου και πολιτικής οικονομίας για τα αγόρια και οικιακή οικονομία για τα κορίτσια, μουσική και γυμναστική. Στα σχολεία πρακτικής κατεύθυνσης διδάσκονταν θρησκευτικά, αρχαία ελληνικά, νέα ελληνικά γαλλικά, ιστορία μαθηματικά, κοσμογραφία, φυσιογνωστικά, φιλοσοφικά γεωγραφία, στοιχεία του ισχύοντος δικαίου για τα αγόρια και πολιτική οικονομία για τα κορίτσια, ιχνογραφία, μουσική και γυμναστική. Διδάσκονταν η γερμανική γλώσσα στην εβδόμη και ογδόη τάξη των δύο κατευθύνσεων των γυμνασίων.

Με τον ίδιο Αναγκαστικό Νόμο, στα πρότυπα γυμνάσια προστέθηκε η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, η Κοργιαλένειος και Αναργύρειος σχολή, τα πειραματικά

⁴¹⁵Ο Νόμος κυρώθηκε και διατηρήθηκε σε ισχύ με την υπ' αριθ. 296/1946 ΠΥΣ. Αντικαταστάθηκε με τις διατάξεις του Νομοθετικού Διατάγματος 4379/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής (στοιχειώδους και μέσης) Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 182/Α/24-10-1964 και του Νομοθετικού Διατάγματος 651/1970 «Περί οργανώσεως της γενικής Εκπαίδευσης και διοικήσεως του προσωπικού αυτής» ΦΕΚ 179/Α/29-8-1970

γυμνάσια Αθηνών και Θεσσαλονίκης και τα πρότυπα του Διδασκαλείου μέσης εκπαίδευσης.

Στη δεκαετία του 1950, βελτιώθηκαν οι συνθήκες στη δημοτική εκπαίδευση και αυξήθηκε ο αριθμός των δημοτικών, νυχτερινών και ιδιωτικών δημοτικών σχολείων. Συγκρίνοντας τον αριθμό των δημοτικών σχολείων της περιόδου 1938-1939 με την αντίστοιχη του 1957-1958 διαπιστώνεται ότι ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά 2.329 (το σύνολο ήταν 11.031). Μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ ημερήσιων δημοτικών και ιδιωτικών δημοτικών σχολείων σημειώθηκε υπέρ των δεύτερων (254 ήταν το 1938-1939). Αυξήθηκαν στα 739 για το σχολικό έτος 1957-1958). Εξίσου υψηλή αύξηση παρατηρήθηκε και στα νυχτερινά δημοτικά σχολεία (251 ήταν το 1938-1939 και αυξήθηκαν στα 1.153 για το ακαδημαϊκό έτος 1957-1958). Η αύξηση των δημοτικών σχολείων δεν σήμαινε απαραίτητα αύξηση της φοίτησης των θηλέων. Πλειοψηφούσαν οι μαθητές έναντι των μαθητριών, ενώ μόνο σε μερικές περιοχές της Ελλάδας όπως η Αττική, η Λευκάδα, η Λέσβος, η Χίος, η Καστοριά και η Καβάλα, ο αριθμός θηλέων πλησίαζε αυτό των αρρένων⁴¹⁶.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης και ανάπτυξης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ιδρύθηκαν πρότυπα εκπαιδευτήρια. Ένα από τα πιο γνωστά ήταν το Εθνικό Εκπαιδευτήριο Αναβρύτων⁴¹⁷. Περιλάμβανε το προκαταρκτικό Σχολείο που αντιστοιχούσε στις τρεις ανώτερες τάξεις του εξατάξιου δημοτικού σχολείου (Δ', Ε' και ΣΤ') και το πλήρες εξατάξιο γυμνάσιο με τμήματα κλασικής και πρακτικής κατεύθυνσης. Προβλεπόταν για όσους από τους μαθητές δεν γνώριζαν ή δεν είχαν επαρκή γνώση των αγγλικών και ελληνικών να φοιτήσουν σε προπαρασκευαστικές ειδικές τάξεις. Όσοι από τους μαθητές προέρχονταν από δημόσια σχολεία ή ισότιμα με τα δημόσια σχολεία ή είχαν λάβει κατ' οίκον εκπαίδευση ή από ιδιωτικά σχολεία κατατάσσονταν στην αντίστοιχη τάξη μετά από εξέταση.

Σημειώνουμε ότι την περίοδο αυτή ιδρύθηκαν και δημοτικά σχολεία για ιδιαίτερες κατηγορίες μαθητών όπως: α) το δημοτικό για τα τυφλά παιδιά⁴¹⁸. Οι μαθητές αυτοί εγγράφονταν σε ειδικές σχολές, οι οποίες θα έπρεπε να είχαν

⁴¹⁶ Η στατιστική, οι αριθμοί και η ζωή μας, Δεκέμβριος 1959 Ελληνική Στατιστική Αρχή. Πρόσβαση στις 19 Ιανουαρίου 2019 http://www.statistics.gr/documents/20181/12992345/december_1959.pdf/e3612409-2a04-4935-897f-3aab4a20232d

⁴¹⁷ Νόμος 1596/1950 «Περί ίδρύσεως Εθνικού Εκπαιδευτηρίου Αναβρύτων» ΦΕΚ 297/Α/24-12-1950

⁴¹⁸ Νόμος 1904/1951 «Περί προστασίας και αποκαταστάσεως των τυφλών» ΦΕΚ 212/Α/1-8-1951

τουλάχιστον υποχρεωτικά 50 μαθητές, β) το ιταλικό δημοτικό σχολείο⁴¹⁹. Σκοπός του σχολείου αυτού ήταν η μόρφωση των παιδιών των Ιταλών, γ) τα τούρκικα σχολεία⁴²⁰ στοιχειώδους εκπαίδευσης στην Δυτική Θράκη. Τα εν λόγω σχολεία μπορούσαν να ιδρυθούν κατόπιν αιτήσεως τουλάχιστον δέκα πέντε γονέων ή κηδεμόνων. Δικαίωμα στην αίτηση αυτή είχαν οι γονείς που είχαν αστικά και πολιτικά δικαιώματα του Έλληνα πολίτη και ήταν μόνιμοι κάτοικοι της πόλης ή κομμόπολης ή χωριού ή συνοικίας της τοπικής περιφέρειας. Τα αναλυτικά προγράμματα αυτών των σχολείων ήταν αντίστοιχα των δημοτικών σχολείων. Οι απολυτήριες εξετάσεις των μαθητών της ΣΤ΄τάξεως των μειονοτικών σχολείων δημοτικής εκπαίδευσης ενεργούνταν ενώπιον Επιτροπής.

Σύμφωνα με τον Αναγκαστικό Νόμο 1823/1951 «Περί διαρρυθμίσεως των Σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 150/Α/28-5-1951 η μέση εκπαίδευση έπρεπε να έχει ως στόχο «την διάπλασιν χρηστών πολιτών εν τω πλαισίου των ιδεωδών του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού». Σχολεία μέσης εκπαίδευσης θεωρούνταν τα γυμνάσια, τα φιλολογικά λύκεια, τα φυσικομαθηματικά λύκεια, τα πειραματικά σχολεία των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, τα πρότυπα των Διδασκαλείων μέσης εκπαίδευσης, τα πρότυπα γυμνάσια του κράτους, οι κατώτερες εμπορικές σχολές, οι μέσες εμπορικές σχολές και οποιαδήποτε σχολεία φοιτούσαν μαθητές που απολύθηκαν από το εξαετές δημοτικό. Τα γυμνάσια είχαν τρεις τάξεις και γίνονταν δεκτοί όσοι είχαν απολυτήριο έκτης τάξεως δημοσίων ή ιδιωτικών σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις.

Σε ό,τι αφορά στην οργάνωση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης αναφέρουμε ότι με το Ν.Δ. 3971/1959 ιδρύθηκαν τεχνικές σχολές υπομηχανικών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Με το ίδιο Διάταγμα αναγνωρίστηκαν οι τεχνικές σχολές της ημεδαπής ή της αλλοδαπής ως ισότιμες με τις σχολές των Υπομηχανικών⁴²¹ υπό την εποπτεία του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου⁴²².

⁴¹⁹Νόμος 2021/1952 «Περί ιδρύσεως Ιταλικού Δημοτικού Σχολείου εν Αθήναις» ΦΕΚ 58/Α/10-3-1952

⁴²⁰Νομοθετικό Διάταγμα 3065/1954 «Περί τρόπου ιδρύσεως και λειτουργίας Τουρκικών Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Δυτικής Θράκης και ρυθμίσεως ζητημάτων τινών αφορώντων εις την εποπτείαν αυτών και τους Επιθεωρητάς Τουρκικών σχολείων Δυτικής Θράκης» ΦΕΚ 239/Α/9-10-1954

⁴²¹Καταργήθηκε με το άρθρο 6 της υπ' αριθμ. 61 της 11^{ης}/25^{ης} Ιουνίου 1962 της Πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου

⁴²²Καταργήθηκε με το άρθρο 15 της υπ' αριθμ. 61 της 11^{ης}/25^{ης} Ιουνίου 1962 της Πράξεως Υπουργικού Συμβουλίου

Επίσης, νέες σχολές ιδρύθηκαν στα Ιωάννινα, στη Κοζάνη, στη Καβάλα, στην Αλεξανδρούπολη, στη Χαλκίδα κ.α.

Ως προς την ανώτατη εκπαίδευση, τα πορίσματα της επιτροπής παιδείας που είχε συσταθεί το 1957 πρότειναν μεταξύ άλλων την ίδρυση τρίτου Πανεπιστημίου και νέων τμημάτων σε κάποιες σχολές. Ως προς την εσωτερική διοίκηση των Πανεπιστημίων έγιναν νέες προτάσεις για τη θητεία του Πρύτανη, για την ίδρυση τεχνικής υπηρεσίας, γραφείου διεθνών σχέσεων, γραφείου επικοινωνίας των σχολών και της Συγκλήτου με τις οικογένειες των φοιτητών, για τη καλύτερη στελέχωση ορισμένων βοηθητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου, για την αύξηση του διδακτικού προσωπικού για τη σύσταση Οικονομικού Συμβουλίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ.α.. Για πρώτη φορά προτείνεται ο θεσμός των εξαμήνων και σημειώνεται η ανάγκη να επανεξεταστεί το ωρολόγιο και το αναλυτικό πρόγραμμα των διδακτέων μαθημάτων κατά έτος ή κατά εξάμηνο φοίτησης. Από το σύνολο των πορισμάτων της επιτροπής προέκυψαν: Το Ν.Δ. 3837/1958 *«Περί επανιδρύσεως, μετονομασίας κλπ. Εδρών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τροποποιήσεως διατάξεων τινών της περί των Πανεπιστημίων νομοθεσίας»* ΦΕΚ 139/Α/9-9-1958 και το Ν.Δ. 3974 *«Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων»* ΦΕΚ188/Α/7-9-1959. Το πρώτο νομοθετικό Διάταγμα περιορίστηκε στην ίδρυση της έδρας της Πυρηνικής Φυσικής και της Ηλεκτρονικής Φυσικής στη Φυσικομαθηματική σχολή Αθηνών, μιας έδρας της καρδιολογίας στην Ιατρική σχολή και μια τακτικής έδρας των ανωτέρων μαθηματικών για το τμήμα Πολιτικών Μηχανικών τη Πολυτεχνικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Με το δεύτερο Διάταγμα ιδρύθηκαν νέες έδρες στη Νομική σχολή, στη Φυσικομαθηματική σχολή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πιο συγκεκριμένα στις σχολές Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, στη Γεωπονική και Δασολογική σχολή, στη Φυσικομαθηματική σχολή, στην Ιατρική, στη Κτηνιατρική στη Φιλοσοφική αλλά και αυξήθηκαν οι θέσεις του κατώτερου διδακτικού προσωπικού, του διοικητικού και τεχνικού προσωπικού και προστέθηκαν εργαστήρια στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Η διάρθρωση του διδακτικού προσωπικού της ανώτατης εκπαίδευσης και η διοίκηση της ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό την περίοδο αυτή, τις βασικές προβλέψεις του Νόμου 5343/1932.

Την υπό εξέταση περίοδο με το Ν.Δ. 954/1942 «Περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 18/Α/4-2-1942⁴²³ ιδρύθηκε η ΑΣΟ και ΕΕ, ενώ με το Ν.Δ.3974/1959 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» ΦΕΚ 188/Α/7-9-1959, ιδρύθηκε το Οδοντιατρικό τμήμα στην Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών, η οποία είχε οργανωθεί το 1949⁴²⁴ μετονομάστηκε σε Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή (Ecole des Hautes etudes industrielles - Graduate School of Industrial Studies). Η σχολή αποτελούσε ίδρυμα Ανωτάτης Παιδείας και είχε έδρα τον Πειραιά από το ακαδημαϊκό έτος 1958/59. Σκοπός της ήταν η οικονομική και διοικητική μόρφωση των στελεχών των κρατικών υπηρεσιών και των Κοινοφελών οργανισμών. Η φοίτηση ήταν τετραετής και το πτυχίο της σχολής ήταν ισότιμο με των υπολοίπων σχολών της Ανωτάτης εκπαίδευσης.

Παράλληλα, με το Ν.Δ. 3974/1959 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» ΦΕΚ 188/Α/7-9-1959 ιδρύθηκαν στο Πανεπιστήμιο Αθηνών οι κάτωθι έκτακτες αυτοτελείς έδρες: α) στη Νομική σχολή ιδρύθηκε η έδρα της Εισαγωγής στην Επιστήμη του Δικαίου και της Φιλοσοφίας του Δικαίου. Στη Φυσικομαθηματική σχολή ιδρύθηκε η έδρα της Κοιτασματολογίας. Για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκαν οι κάτωθι έδρες: α) στη σχολή Νομικών και Οικονομικών Επιστημών ιδρύθηκε η τετάρτη τακτική έδρα Αστικού Δικαίου, έκτακτη αυτοτελής έδρα της Οικονομικής Γεωγραφίας και η έκτακτη αυτοτελής έδρα της λογιστικής, β) στη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή ιδρύθηκε η έκτακτη αυτοτελής έδρα της Δασοκομικής και Γενετικής, γ) στη Φυσικομαθηματική σχολή ιδρύθηκαν οι τακτικές έδρες 1) της αναλυτικής χημείας, 2) της γενικής και ανόργανης χημικής τεχνολογίας, 3) των μαθηματικών και 4) της φυσικής, δ) στην Ιατρική σχολή ιδρύθηκε μία τακτική έδρα της βιολογικής χημείας, και δύο έκτακτες αυτοτελείς έδρες α) των ουροποιητικών

⁴²³Οι διατάξεις του ΝΔ 954/1942 εφαρμόζονταν για την Σχολή της Παντείου εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο ΒΔ 672/1963. Καταργήθηκε η τακτική έδρα του γενικού δημοσίου δικαίου και ιδρύθηκαν οι τακτικές έδρες της οικονομικής επιχειρήσεως και της πολιτικής οικονομίας. Επίσης, κυρώθηκε η ίδρυση της τακτικής έδρας της στατιστικής. Με το Νομοθετικό Διάταγμα 3401/1955 «Περί τροποποίησης το Ν.Δ. 954/42 "περί οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 279/Α/8-10-1955 τροποποίησε το αρχικό νομοθετικό Διάταγμα.

⁴²⁴Τα άρθρα 1-8 του Νομοθετικού Διατάγματος 1245/1949 «Περί κωρύσεως του από 27/9/1948 υπ. Αριθ. 800 Αναγκαστικού Νόμου «περί ανωτέρων σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 287/Α/31-10-1949

οργάνων και β) της χειρουργικής των παιδών και ορθοπεδικής, ε) στην Κτηνιατρική σχολή ιδρύθηκε η τακτική έδρα της υγιεινής τροφίμων ζωϊκής προέλευσης, στ) στη Φιλοσοφική σχολή ιδρύθηκε η έκτακτη αυτοτελής έδρα της ιστορίας των Χωρών της Χερσονήσου του Αίμου. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ιδρύθηκε μια τακτική έδρα της πυρηνικής τεχνολογίας. Με το ίδιο νομοθετικό Διάταγμα ιδρύθηκαν στις σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εργαστήρια, σπουδαστήρια και κλινικές.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με όσα προαναφέραμε, φαίνεται ότι κατά την δεκαετία του 1940 η πρωτοβάθμια, η δευτεροβάθμια και η ανώτατη εκπαίδευση διένυσαν τη δυσκολότερη περίοδο στην ιστορία τους. Η έλλειψη διδακτηρίων, η έλλειψη εκπαιδευτικών (συμμετείχαν ενεργά στη Αντίσταση) αλλά και η περιορισμένη χρονικά φοίτηση των μαθητών δυσχέραιναν την ομαλή λειτουργία τους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο κατά τη διάρκεια του πολέμου όσο και μετά το τέλος του, έγιναν προσπάθειες οργάνωσης και ανασυγκρότησης της εκπαίδευσης, οι οποίες όμως δεν κατάφεραν να καρποφορήσουν λόγω των οικονομικών δυσχερειών και των κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών. Οι εν λόγω προσπάθειες οργάνωσης της μέσης εκπαίδευσης συνοδεύτηκαν και από εκσυγχρονιστικές προτάσεις προερχόμενες από άλλους φορείς (π.χ. το πρόγραμμα της ΠΕΕΑ), οι οποίες όμως δεν καρποφόρησαν λόγω των ταχύτερων πολιτικών εξελίξεων. Μετά το τέλος του πολέμου, ο εμφύλιος, οι διώξεις και οι συλλήψεις των πολιτών δεν δυσχέραιναν μόνο το κοινωνικό βίο, αλλά δημιουργούσαν προβλήματα και στην ισότιμη παροχή της εκπαίδευσης προς όλους τους μαθητές. Κάποια θετικά βήματα εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης, όπως η ίδρυση σχολείων για τυφλά παιδιά ή οι νυχτερινές σχολές δεν ήταν παρά μεμονωμένες προσπάθειες που δεν επαρκούσαν για μια ολική αναβάθμιση της εκπαίδευσης.

Κατά τη δεκαετία του 1950, οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δεν άφησαν πολλά περιθώρια για ουσιαστικές μεταβολές στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η ίδρυση ή διατήρηση λειτουργίας των γυμνασίων ή λυκείων σε ολόκληρη την Ελλάδα είχε σχέση με τον πληθυσμό της κάθε περιοχής. Η διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος στόχευε πρωτίστως να εξασφαλίσει σε κάθε μαθητή την δυνατότητα να λάβει εκπαίδευση ανάλογη με το επίπεδο της ωριμότητάς του. Πυρήνας της εκπαιδευτικής στοχοθεσίας ήταν ο συγκερασμός της θρησκείας και του ελληνικού πολιτισμού, που θα διαμόρφωνε χρήσιμους πολίτες για την κοινωνία.

Ως προς την ανώτατη εκπαίδευση, τα πορίσματα της επιτροπής παιδείας του 1957 είναι αξιοσημείωτα γιατί έθεταν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα έπρεπε να αναπτυχθεί η ανώτατη εκπαίδευση, να συμπληρωθούν οι εκπαιδευτικές ελλείψεις και να βελτιωθούν συνολικά οι διοικητικές και ακαδημαϊκές λειτουργίες της. Ορισμένες από τις προτάσεις της Επιτροπής θεσμοθετήθηκαν και αφορούσαν κυρίως την ίδρυση νέων εδρών. Οι νέες έδρες θα εξυπηρετούσαν τις τεχνολογικές ανάγκες που σχετίζονταν με την επιστημονική πρόοδο, την καινοτομία και τον πειραματισμό.

4.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο

Στις δεκαετίες 1940 και 1950, οι εισαγωγικές εξετάσεις είχαν πλέον καθιερωθεί ως το μοναδικό μέσο επιλογής των υποψηφίων για τις σχολές και τα τμήματα των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης αλλά και για τις Ανώτερες σχολές Βιομηχανικών σπουδών⁴²⁵. Ο Βουλευτής Θ. Τσάτσος σημείωνε σε ομιλία του στη Βουλή⁴²⁶ ότι ο Έλληνας Νομοθέτης κατεχόταν από τον φόβο του επιστημονικού πληθωρισμού, με συνέπεια την μόνιμη καθιέρωση του θεσμού των εισαγωγικών εξετάσεων. Υποστήριζε ότι ο περιορισμός του αριθμού των εισακτέων έπρεπε να είχε ξεκινήσει μεταξύ της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης και όχι μεταξύ της δευτεροβάθμιας και της ανωτάτης.

Και κατά την υπο εξέταση περίοδο, η απόκτηση του απολυτηρίου της μέσης εκπαίδευσης έδινε το δικαίωμα στον υποψήφιο να συμμετέχει στις εισιτήριες εξετάσεις. Όμως υπήρχαν ορισμένες εξαιρέσεις. Κατά το πανεπιστημιακό έτος 1941-1942, οι υποψήφιοι εγγράφονταν στις ανώτατες σχολές άνευ εισιτηρίων εξετάσεων. Η μόνη προϋπόθεση που είχε τεθεί για την εγγραφή στο Πανεπιστήμιο ήταν ο βαθμός του απολυτηρίου των υποψηφίων, ο οποίος θα έπρεπε να ήταν τουλάχιστον 17, ή αν η βαθμολογική κλίμακα ήταν από το 0-10, τουλάχιστον 8.

Στη συνέχεια, αναφέρουμε για το θέμα, τα ακόλουθα:

Α. Η κατάταξη των εγγραφομένων στη Νομική σχολή⁴²⁷ ακολουθούσε συγκεκριμένες διαδικασίες: όσοι είχαν βαθμό απολυτηρίου άνω του 12 ή άνω του 6 σε βαθμολογική κλίμακα 0-10 μπορούσαν να επιλέξουν το τμήμα που επιθυμούσαν. Οι υπόλοιποι εγγράφονταν στο τμήμα Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών με βάση τους

⁴²⁵ Αναγκαστικός Νόμος 800 «Περί ανωτέρων Σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948

⁴²⁶ Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίασις 6η της 9^{ης} Απριλίου 1956, 67

⁴²⁷ Νομοθετικό Διάταγμα 938/1942 «Περί τροποποιήσεως των περί εισιτηρίων και τμηματικών εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίοις κλπ. διατάξεων» άρθρο 3, ΦΕΚ 16/Α/2-1-1942

βαθμούς κατά μάθημα του απολυτηρίου. Η αναλογία για τους τελευταίους ήταν το 1/5 του συνόλου των εγγραφομένων.

Β. Οι σπουδαστές ή πτυχιούχοι οποιασδήποτε πολιτικής ή στρατιωτικής Ανωτάτης σχολής⁴²⁸ μπορούσαν να εγγραφούν στο Πανεπιστήμιο, με την προϋπόθεση να κατείχαν απολυτήριο δημόσιου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου.

Γ. Στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (ΑΣΟ και ΕΕ) και την Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίων Υπαλλήλων για το ακαδημαϊκό έτος 1942-1943 εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις όσοι ήταν πτυχιούχοι των Ιταλικών Βασιλικών Τεχνικών Ινστιτούτων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Κέρκυρας⁴²⁹.

Δ. Οι πτυχιούχοι της Ανωτάτης Γεωπονικής σχολής, του Πολυτεχνείου, της Στρατιωτικής σχολής Ευελπίδων, Ικάρων, Υπαξιωματικών, Διαχειρίσεως, της Γεωργικής Συνεταιριστικής σχολής, της σχολής Τηλεγραφητών και άλλων ανωτάτων σχολών⁴³⁰ εγγράφονταν χωρίς εισιτήριες εξετάσεις στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίων Υπαλλήλων.

Εκτός από τις ανωτέρω εξαιρέσεις, υπήρχαν ειδικές κατηγορίες υποψηφίων οι οποίες είχαν επηρεαστεί από την εμπόλεμη κατάσταση και υπόκεινταν σε διαφορετικές διατάξεις. Οι πρώτοι ήταν οι υποψήφιοι της σχολής Αξιωματικών Στρατιωτικών Υπηρεσιών (ΣΑΣΥ)⁴³¹, οι οποίοι είχαν ήδη επιτύχει στον διαγωνισμό το 1940-1941 για το Υγειονομικό τμήμα, αλλά δεν μπόρεσαν να εγγραφούν λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν. Επετράπη στους εν λόγω υποψηφίους να εγγραφούν στην πρώτη χρονιά του ακαδημαϊκού έτους 1940-1941, όπως και οι υπόλοιποι συνάδελφοί τους. Άλλη μια κατηγορία υποψηφίων για τους οποίους υπήρξε πρόβλεψη ήταν οι υποψήφιοι, οι οποίοι λόγω αναπηρίας⁴³² δεν μπορούσαν να παραστούν στην εισιτήρια δοκιμασία ή που συμμετείχαν στον πόλεμο υπό εξαιρετικές συνθήκες. Οι τελευταίοι εγγράφονταν κατόπιν αποφάσεως του Υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας και της Συγκλήτου. Ειδική πρόβλεψη για την

⁴²⁸ Νομοθετικό Διάταγμα 1775/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών και φοιτητικών τινών ζητημάτων» άρθρο 1, ΦΕΚ 238/Α/18-9-1942

⁴²⁹ Νομοθετικό Διάταγμα 1775/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών και φοιτητικών τινών ζητημάτων» εδάφιο 8, ΦΕΚ 238/Α/18-9-1942; Νόμος 105/1943 «Περί του τρόπου εισαγωγής των φοιτητών των πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 135/Α/15-5-1943

⁴³⁰ Νομοθετικό Διάταγμα 696/1941 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» άρθρο 35 ΦΕΚ 388/Α/13-11-1941

⁴³¹ Αναγκαστικός Νόμος 799/1948 «Περί εγγραφής εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης δια το 1948-1949 των κατά το άρθ. 3 του ΝΔ 775/1941 θεωρηθέντων ως επιτυχόντων φοιτητών κλπ.» παράγραφος 5, ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948

⁴³² Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρα 4,5,9 ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπήρχε για όσους προέρχονταν από τη Βόρεια Ήπειρο⁴³³ και προσέφεραν αποδεδειγμένα τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες κατά τον πόλεμο 1940-1941. Οι υποψήφιοι αυτοί έπρεπε να είχαν επιστρατευθεί και να επιθυμούσαν την εισαγωγή τους στις Στρατιωτικές σχολές Αξιωματικών. Μια ακόμη κατηγορία φοιτητών που είχε ευνοϊκή ρύθμιση για την εισαγωγή της στο Πανεπιστήμιο ήταν οι φοιτητές της Κτηνιατρικής σχολής⁴³⁴ που φοιτούσαν στα Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Επετράπη η εγγραφή τους σε οποιαδήποτε σχολή της ομάδας των θετικών επιστημών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, ενώ κατατάσσονταν στο προσήκον έτος σπουδών αναλόγως με τα έτη φοίτησης και μαθημάτων σε σχέση με τη σχολή.

Από το ακαδημαϊκό έτος 1942-1943, οι εισιτήριες εξετάσεις διενεργούνταν κανονικά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του μηνός Ιανουαρίου⁴³⁵ για όλα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, δηλαδή για τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, για την Πάντειο Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίων Υπαλλήλων κλπ. Όλοι οι υποψήφιοι έπρεπε να είναι κάτοχοι απολυτήριων τίτλων με ημερομηνία από 1^η Ιανουαρίου 1942 έως τέλος Φεβρουαρίου 1943. Μόνο στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης μπορούσαν να πάρουν μέρος όσοι είχαν λάβει τίτλους μετά το πέρας της προθεσμίας⁴³⁶. Σε άλλες σχολές ή τμήματα εφαρμόστηκε διαφορετική διαδικασία: Στο Φαρμακευτικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής μπορούσαν να εγγραφούν αυτοί που είχαν τίτλους σπουδών για τα σχολικά έτη 1940-1941 και 1941-1942, ενώ για το πανεπιστημιακό έτος 1943-1944 θα έπρεπε να επιτύχουν στις εισαγωγικές εξετάσεις⁴³⁷. Η εγγραφή στο πανεπιστημιακό μητρώο επιτρεπόταν από τη στιγμή που οι υποψήφιοι αποκτούσαν πιστοποιητικό ετήσιας άσκησης σε φαρμακείο εκδιδόμενο

⁴³³Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρο 6, ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

⁴³⁴Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρο 9, ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

⁴³⁵Νομοθετικό Διάταγμα 2023/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 326/Α/22-12-1942; Νόμος 105/1943 «Περί του τρόπου εισαγωγής των φοιτητών των πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και άλλων τινών διατάξεων ΦΕΚ 135/Α/15-5-1943; Νόμος 1682 /1944 «Περί διατάξεων τινών αφορώσων τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ. αριθμ. 176/Α/1944) ΦΕΚ 193/Α/11-09-1944

⁴³⁶Καταργείται, θεωρουμένη ως μη ισχύουσα από την 1^η Δεκεμβρίου 1942 η διάταξη του άρθρου 5 και το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 6 του Νομοθετικού Διατάγματος 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941. Η παράγραφος 3 του άρθρου 4 του Νομοθετικού Διατάγματος 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941 καταργήθηκε με την υπ. αριθμ. 295/1946 πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου

⁴³⁷Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», άρθρο 111 ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932

από το Υπουργείο Προνοίας⁴³⁸. Επίσης, κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1942-1943 και 1943-1944 επετράπη η είσοδος επιλαχόντων στις εισιτήριες εξετάσεις παρελθόντων ετών.

Τον Ιανουάριο του 1946, οι εισιτήριες εξετάσεις διενεργήθηκαν δύο φορές⁴³⁹. Η μια ήταν στις αρχές του Ιανουαρίου και η άλλη στα μέσα του μήνα για τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης⁴⁴⁰. Μετά την ολοκλήρωση της δοκιμασίας από τις δυο εξεταστικές περιόδους και τη βαθμολόγηση των γραπτών, καταρτιζόταν κοινός πίνακας των επιτυχόντων⁴⁴¹. Μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, το 1949, ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Κων. Τσάτσος (Κυβέρνηση συνασπισμού με πρωθυπουργό τον Αλ. Διομήδη), πρότεινε την κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων αλλά το νομοσχέδιο δεν ψηφίστηκε λόγω των πολιτικών εξελίξεων και αντιδράσεων από την πανεπιστημιακή κοινότητα.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, οι εισαγωγικές εξετάσεις⁴⁴² ίσχυαν για τους υποψηφίους όλων των σχολών που ήταν κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου. Οι εξετάσεις πραγματοποιούνταν με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας και όλων των σχολών.

Νέες αλλαγές και ρυθμίσεις για την εισαγωγή στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα πραγματοποιήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Το Ν.Δ. 3011/1954 που ψηφίστηκε από τον Υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Α. Γεροκωστόπουλο μετονόμασε σε διαγωνισμό τις εισαγωγικές εξετάσεις, οι οποίες πραγματοποιούνταν μια φορά τον χρόνο. Στόχος των εισηγητών του διατάγματος ήταν η εξάλειψη της κατηγορίας των επιλαχόντων και η αυστηρότερη εφαρμογή της

⁴³⁸Νόμος 1682/1944 «Περί διατάξεων τινών αφορώσων τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (αναδημοσίευσis από το εσφαλμένο υπ. αριθμ. 176/A/1944) ΦΕΚ 193/A/ 11-09-1944

⁴³⁹Αναγκαστικός Νόμος 852/1946 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων κλπ. διατάξεων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 17/A/22-1-1946

⁴⁴⁰Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών & Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών

⁴⁴¹Αναγκαστικός Νόμος 852 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων κλπ διατάξεων εις τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα», άρθρο 2, ΦΕΚ 17/A/22-1-1946. Καταργήθηκε ο Αναγκαστικός νόμος με το άρθρο 2, παράγραφος 3 του Νόμου 1449/1950 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων καθ'υπέρβασιν του καθορισθέντος αριθμού φοιτητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά το ακαδημαϊκό έτος 1949-1950» ΦΕΚ 157/A/19-7-1950

⁴⁴²Για τους εισαγομένους 1955-1956 ισχύουν οι εισαγωγικές εξετάσεις και οι απολυτήριοι τίτλοι. Το Νομοθετικό Διάταγμα 3401/1955 «Περί τροποποιήσεως του ν.δ. 954/1942 "περί οργανισμού της ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών", διατάξεων τινών της περί πανεπιστημίων και των λοιπών ανωτάτων Σχολών νομοθεσίας» ΦΕΚ 278/A/8-10-55 τροποποίησε το Νομοθετικό Διάταγμα 954/1942 «Περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων και των λοιπών Ανωτάτων Σχολών νομοθεσίας» ΦΕΚ 18/A/4-2-1942. Αργότερα ίσχυσε το Νομοθετικό Διάταγμα 3974/1959 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» άρθρο 16, ΦΕΚ 188/A/7-9-1959

αρχής του κλειστού αριθμού εισακτέων, ο οποίος οριζόταν «*διά διατάγματος εφ' άπαξ κατ' έτος εκδιδόμενου, τρεις τουλάχιστον μήνας πριν τη διεξαγωγή του ως άνω διαγωνισμού, προτάσει του επί της Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Υπουργού μετά γνώμην των οικείων Σχολών*». Στη συνέχεια, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην Εισηγητική Έκθεση του ανωτέρω νομοθετικού διατάγματος είχε διατυπωθεί η σκέψη υπέρ της ελεύθερης εισαγωγής στις θεωρητικές σχολές. Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε, καθώς δεν υπήρχε ανάλογη υποδομή που θα μπορούσε να υποστηρίξει έναν τόσο μεγάλο αριθμό φοιτητών. Οι εισηγήσεις άλλωστε όλων των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της εποχής εκείνης έκλιναν υπέρ της διατήρησης του περιορισμένου αριθμού εισακτέων με την αιτιολογία ότι θα έπρεπε να διαφυλαχθεί η ποιότητα των σπουδών των ιδρυμάτων.

Ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια παρόλο που η ελληνική κοινωνία απαιτούσε τον εκσυγχρονισμό της ανώτατης εκπαίδευσης και όχι μέτρα περιορισμού της αύξησης των υποψηφίων. Χαρακτηριστική απεικόνιση των αναγκών της ελληνικής κοινωνίας διαφάνηκε στις εργασίες της Επιτροπής παιδείας⁴⁴³ του 1957. Η επιτροπή συγκροτήθηκε από μέλη με προοδευτικές θέσεις που αντιμετώπισαν το εκπαιδευτικό σύστημα ως ενιαίο σύνολο⁴⁴⁴. Στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων επισημάνθηκε η ανάγκη για την απόκτηση επιστημόνων υψηλού επιπέδου «*γιατί ούτε η πνευματική, ούτε η οικονομική μας πρόοδος θα πραγματοποιηθή με ταχύν ρυθμόν, εάν δεν αποκτήσωμεν περισσότερους και καλύτερους επιστήμονας*»⁴⁴⁵. Η Επιτροπή του 1957 κατέγραψε σοβαρότατες ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή και σε ανθρώπινο δυναμικό, άνιση γεωγραφική κατανομή των σχολείων, αναχρονιστικά προγράμματα, χαμηλό επίπεδο σπουδών και κακή διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος. Στην ανώτατη εκπαίδευση, ο κλειστός αριθμός εισακτέων και ο τρόπος εισαγωγής των νέων υποψηφίων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δεν

⁴⁴³Οι ανώτατες Σχολές οφείλουν να παρέχουν μόρφωση μέσα από ολιγάριθμα μαθήματα και φροντιστηριακές ή εργαστηριακές ασκήσεις. Τα υποχρεωτικά μαθήματα ήταν η φιλοσοφία, η φιλολογία και η ιστορία. Τα εν λόγω μαθήματα ήταν απαραίτητα για τη θεμελίωση τόσο των ειδικών όσο και των γενικών γνώσεων. Τέλος, οι φοιτητές θα πρέπει κατά τη διάρκεια των σπουδών τους να μάθουν μια ξένη γλώσσα και η επαρκής γνώση αυτής να ήταν προϋπόθεση για τις πτυχιακές εξετάσεις. Στην Προεδρία της Επιτροπής είχε τεθεί ο Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, κ.. Αχ. Γεροκαστόπουλος και συμμετείχαν οι Ι. Θεοδωρακόπουλος και Ευαγ. Παπανούτσος. Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας 24 Ιουνίου 1957-10 Ιανουαρίου 1958, τόμος Β, (Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, 1958)

⁴⁴⁴Αλέξης Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής Εκπαίδευσης, το ανακοπτόμενο άλμα, τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000*, επιμ. Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου (Αθήνα: Μεταίχμιο, 2013), 225

⁴⁴⁵Ευάγγελος Παπανούτσος, *Αγώνες και αγωνία για την παιδεία* (Αθήνα: Φιλιππότης, 1996), 319

διαφοροποιήθηκε σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ο Κ. Παπαπάνου έγραφε ότι *«το θέμα της εισαγωγής των νέων στα ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης παίρνει χρόνο με το χρόνο όλο και μεγαλύτερη έκταση και ένταση. Γίνεται μόνιμη απασχόληση τόσο των ιδρυμάτων και του κράτους όσο και της κοινωνίας»*⁴⁴⁶.

Στη συνέχεια αναφέρουμε, πολύ περιληπτικά, τις προτάσεις μελών της επιτροπής για το θέμα, τις οποίες θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικές δεδομένου ότι αποτυπώνουν την πολυμέρεια των απόψεών τους και τη στοχοθεσία τους: Ο Πρόεδρος της Επιτροπής της Παιδείας και Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Α. Γεροκωστόπουλος, ο Καθηγητής της Νομικής σχολής, Α. Τσιριντάνης, ο Καθηγητής της Θεολογικής σχολής, Κ. Μπόνης, ο Διευθυντής της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας, Γ. Παλαιολόγος υποστήριξαν τη διατήρηση του υπάρχοντος συστήματος εισαγωγής των υποψηφίων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα αφού πρώτα γίνονταν βελτιώσεις.

Ο Παιδαγωγός, Ε. Παπανούτσος και Χ. Φραγκίστας υποστήριξαν την εφαρμογή ενιαίων γραπτών εισιτηρίων εξετάσεων για όλα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας πλην του Πολυτεχνείου Αθηνών και της Πολυτεχνικής σχολής Αθηνών, οι οποίες θα διενεργούνταν από Επιτροπή Καθηγητών των Ανωτάτων Σχολών την ίδια χρονική στιγμή στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Τα μαθήματα εξέτασης θα ήταν τρία ή τέσσερα και θα προέρχονταν από αυτά που οι υποψήφιοι είχαν διδαχθεί στο γυμνάσιο. Οι επιτυχόντες θα λάμβαναν έναν ειδικό τίτλο, ο οποίος θα ανέγραφε τον βαθμό της εξέτασής τους. Ο βαθμός αυτός θα αναγραφόταν στην αίτηση της σχολής όπου ο υποψήφιος επιθυμούσε να επιτύχει. Κάθε σχολή θα δεχόταν υποψηφίους με βάση τη σειρά επιτυχίας μέχρι να συμπληρωθεί ο καθορισμένος αριθμός των εισακτέων. Η ισχύς της εξέτασης αυτής θα ήταν διάρκειας δύο χρόνων.

Ο Καθηγητής της Φιλοσοφικής σχολής, Ι. Θεοδωρακόπουλος υποστήριξε τη κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων. Η εγγραφή στις σχολές θα πραγματοποιούνταν με βάση την επίδοση στα μαθήματα του γυμνασίου. Οι υποψήφιοι όφειλαν να είχαν μέσο όρο βαθμολογίας κατά τα δύο τελευταία γυμνασιακά έτη άριστα ή λίαν καλώς. Αυτό αφορούσε όλα τα μαθήματα πλην της γυμναστικής, των τεχνικών και της ωδικής.

⁴⁴⁶Κώστας Παπαπανου, *Χρονικό ιστορία της Ανώτατης μας Εκπαίδευσης*, (Αθήνα: Pierce college, 1970), 316

Ο επίτιμος εκπαιδευτικός σύμβουλος, Θ. Παρασκευόπουλος τασσόταν και αυτός υπέρ της κατάρτησης των εισαγωγικών εξετάσεων για τις ανώτατες σχολές, της διατήρησης του κλειστού αριθμού και της εγγραφής των υποψηφίων με βάση τον βαθμό του γυμνασιακού απολυτηρίου στα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά και τα μαθηματικά. Προϋπόθεση ήταν ότι ο μέσος όρος των τριών αυτών μαθημάτων θα ήταν τουλάχιστον $16 \frac{1}{2}$.

Την υποβολή της έκθεσης της Επιτροπής της Παιδείας ακολούθησαν οι εκλογές του Μαΐου 1958. Οι εκλογές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την αντικατάσταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με τον Γ. Βογιατζή, αλλά χωρίς την αλλαγή πρωθυπουργού και κόμματος. Ο νέος υπουργός δεν προχώρησε στην εφαρμογή των πορισμάτων της Παιδείας με μόνη εξαίρεση τις προτάσεις της για την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση⁴⁴⁷.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι, παρόλες τις δυσκολίες που επέφερε η εμπόλεμη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα και αργότερα ο εμφύλιος πόλεμος, οι εισιτήριες εξετάσεις για όλες τις σχολές παρέμειναν σταθερά το μοναδικό μέσο εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση, με μοναδική εξαίρεση την πρώτη χρονιά του πολέμου. Ομοίως, οι τίτλοι σπουδών που επέτρεπαν την εισαγωγή των υποψηφίων δεν διαφοροποιούνταν σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Η διοίκηση της κάθε σχολής επεδίωκε με αυτό τον τρόπο να περιλάβει στους κόλπους της φοιτητές οι οποίοι θα είχαν τα απαιτούμενα προσόντα για την παρακολούθηση των πανεπιστημιακών μαθημάτων. Η ανώτατη εκπαίδευση με το κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενο της περιόδου βρισκόταν σε άμεση αλληλοεπίδραση. Ένεκα των διώξεων λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων και των ιδεολογικών αντιθέσεων μεταξύ των κομματικών παρατάξεων, ορισμένες σχολές απαιτούσαν την κατάθεση ποινικού μητρώου από τους φοιτητές. Μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου, το κράτος προχώρησε σε διωγμούς, στρατοδικεία και εξορίες όλων όσων είχαν υποστηρίξει τις ιδέες του κομμουνισμού, ενώ οι οικογένειες αυτών αντιμετώπιζαν πολλές φορές τις συνέπειες της πολιτικής ιδεολογίας τους. Στον εκπαιδευτικό τομέα, η κατάθεση του ποινικού μητρώου ήταν μια πράξη πιστοποίησης του έντιμου βίου του υποψηφίου, των κοινωνικών φρονημάτων του

⁴⁴⁷ Στο Νομοθετικό Διάταγμα 3971/1959 «Περί τεχνικής και επαγγελματικής Εκπαίδευσης, οργανώσεως της μέσης Εκπαίδευσης και διοικήσεως της παιδείας» ΦΕΚ 187/Α/7-9-1959 προβλέπονταν να ιδρυθούν δυο δημόσιες τεχνικές Σχολές σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και δημόσιες ημερήσιες τεχνικές Σχολές για την κατάρτιση μέσωσ τεχνικών στελεχών για τη βιομηχανία και την παραγωγή σε Ιωάννινα, Κοζάνη, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη, Καλαμάτα και Χαλκίδα.

τα οποία ήταν σύμφωνα με την καθεστηκυία τάξη και της πολιτικής ιδεολογίας που αντιπροσώπευε. Η κατάθεση του εξασφάλιζε στον υποψήφιο των εισαγωγικών εξετάσεων τη συμμετοχή τους σε αυτές και απομάκρυνε την περίπτωση του αποκλεισμού του τόσο από αυτές όσο και από τον δημόσιο βίο.

Τη δύσκολη δεκαετία του 1940 ευνοϊκές διατάξεις εισαγωγής για ορισμένες κατηγορίες υποψηφίων κυρίως εξαιτίας του πολέμου αποτελούσαν την εξαίρεση από τον κανόνα των εισιτηρίων εξετάσεων. Οι διατάξεις αυτές είχαν σκοπό να τους διευκολύνουν και να τους εξασφαλίσουν μια ακόμη ευκαιρία για ανώτατες σπουδές ιδίως σε όλους εκείνους που είχαν προσφέρει τις υπηρεσίες τους για την πατρίδα. Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι η κάθε σχολή ξεχωριστά από τις υπόλοιπες όριζε τα κριτήρια εισαγωγής των υποψηφίων, γεγονός που καταδείκνυε και την ακαδημαϊκή και διοικητική αυτοτέλειά της και διασφάλιζε την ποιότητα αναβάθμισης των γνωστικών πεδίων που καλλιεργούσε.

Η δεκαετία του 1950 δεν αποτέλεσε περίοδο ουσιαστικών αλλαγών στον τομέα της εισαγωγής των υποψηφίων στις ανώτατες σχολές. Η διαφοροποίηση περιορίστηκε στην μετονομασία των εξετάσεων, παρόλο που υπήρξαν πολλές προτάσεις για την κατάργησή τους. Τα δύο μέτρα ελέγχου του αριθμού των εισακτέων δηλαδή οι εισιτήριες εξετάσεις και ο περιορισμένος αριθμός εισακτέων παρέμειναν καθόλη την δεκαετία του 1950.

4.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων φοιτητών

Όπως έχουμε προαναφέρει, οι εισιτήριες εξετάσεις ή ο διαγωνισμός όπως μετονομάστηκε, παρέμεινε ο μοναδικός τρόπος εισαγωγής για όλους τους υποψηφίους των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1950. Ομοίως, ίσχυσε ο θεσμός του κλειστού αριθμού εισακτέων (*numerus clausus*) για το ίδιο χρονικό διάστημα, σύμφωνα με τον οποίο η κάθε σχολή όριζε τον αριθμό των εισερχομένων υποψηφίων με βάση τα δικά της κριτήρια. Παρόλη την ισχύ του μέτρου αυτού για τον έλεγχο του αριθμού των εισακτέων, δόθηκε κατά καιρούς το ευεργέτημα της καθ' υπέρβαση εισαγωγής σε υποψηφίους που είχαν επιτύχει στις σχολές προτίμησής τους αλλά δεν θα έπρεπε να εισαχθούν, γιατί ο αριθμός των εισακτέων είχε συμπληρωθεί.

Η αιτιολογία για την εισαγωγή των εν λόγω υποψηφίων θα πρέπει να μελετηθεί με βάση τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής και μετέπειτα του εμφυλίου πολέμου, τα εκπαιδευτικά θέματα έχρηζαν ιδιαίτερης αντιμετώπισης λόγω της ιδιαιτερότητας των συνθηκών. Κατά τη διάρκεια του πολέμου υπήρχε ένας αριθμός υποψηφίων που είχαν λάβει μέρος και είχαν επιτύχει στις εισιτήριες εξετάσεις, αλλά δεν είχαν εισαχθεί λόγω της σύμπτυξης των ακαδημαϊκών ετών 1940-1941 και 1941-1942. Ειδικά, οι ανωτέρω υποψήφιοι ευεργετήθηκαν με την δυνατότητα να εγγραφούν στη σχολή προτίμησής τους.

Τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης είχαν την υποχρέωση να ορίζουν ξεχωριστά τον αριθμό των εισακτέων με βάση τις εκπαιδευτικές ανάγκες και την δυνατότητα παροχής ποιοτικής ανώτατης εκπαίδευσης στους υποψηφίους ως εξής: Η Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών για το ακαδημαϊκό έτος 1940-1941 επέτρεπε να εγγράφονται οι επιτυχόντες με συγκεκριμένα ποσοστά. Στο πρώτο έτος του Νομικού τμήματος εγγράφονταν με βάση τη σειρά επιτυχίας τους και μέχρι να συμπληρωθεί αριθμός ίσος προς τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου αυτών που είχαν οριστεί. Αντίστοιχα, εγγραφόταν το $\frac{1}{4}$ για το τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών⁴⁴⁸. Επίσης, για την κατοχική περίοδο 1941-1943 επετράπη η εγγραφή των φοιτητών άνευ εξετάσεων, με μοναδική εξαίρεση το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο⁴⁴⁹ και την ΑΣΟΕΕ. Ο αριθμός των φοιτητών έφτασε τους 17.238, δηλαδή ήταν 3.209 περισσότεροι από τους εγγραφέντες κατά την πρώτη πεντηκονταετία (1837-1887) ίδρυσης του Πανεπιστημίου. Από το 1837 έως το 1932 ενεγράφησαν συνολικά 79.039 ενώ από το 1837 έως και το 1964 ενεγράφησαν συνολικά 162.987⁴⁵⁰.

Στη δύσκολη χρονικά περίοδο του 1941, η βάση για τις εισιτήριες εξετάσεις μειώθηκε από το βαθμό έξι σε πέντε για τους νέους υποψηφίους, ενώ δεν ίσχυσε το ίδιο για όσους είχαν υποστεί εισιτήριες εξετάσεις μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 1940-

⁴⁴⁸ Αναγκαστικός Νόμος 2195/1940 «Περί τροποποιήσεως διατάξεων της πανεπιστημιακής νομοθεσίας» ΦΕΚ 35/Α/27-01-1940

⁴⁴⁹ Νόμος 220/1943 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανώτατας σχολάς του Εθνικού Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 162/Α/1-6-1943. Οι φοιτητές παρελθόντων ετών σύμφωνα με το Νομοθετικό Διάταγμα 132/1946 «Περί εξετάσεων των φοιτητών των πανεπιστημίων της ανωτάτης Σχολής οικονομικών και εμπορικών επιστημών και της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 301/Α/30-09-1946. Είναι αυτοί που γράφτηκαν στις Σχολές τα έτη 1942-1943, 1943-1944

⁴⁵⁰ Αριστείδης Σκαρπαλέζος, *Από την ιστορίαν του Πανεπιστημίου Αθηνών, (ιστορικά κείμενα και ιστορικά στοιχεία)* (Αθήνα, Συνοδινός 1964), 64

1941. Στην τελευταία κατηγορία επιτρεπόταν να εγγραφούν από τη στιγμή που στρατεύθηκαν στον πόλεμο 1940-1941⁴⁵¹. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, οι βαθμολογικές προϋποθέσεις ήταν διαφορετικές από τις άλλες σχολές: επιτυχόντες θεωρούνταν όσοι κατά τις εισιτήριες εξετάσεις 1940-1941 είχαν μέσο βαθμό στα μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία) πέντε και γενικό μέσο όρο πέντε. Οι ανωτέρω εγγράφονταν και ακολουθούσαν τους πρωτοετείς 1940-1941 ή του 1941-1942 κατ' επιλογή των ιδίων. Αν υπολειπόταν «ημίσεια το πολύ μονάς» στη βαθμολογία, αυτή λαμβανόταν υπέρ του υποψηφίου⁴⁵². Ο υποψήφιος σπουδαστής των Ανωτάτων Σχολών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου που είχε στρατευτεί γινόταν δεκτός με μέσο βαθμό έξι στην άλγεβρα, στη γεωμετρία και στην τριγωνομετρία. Επίσης, στη Θεολογική σχολή εγγράφονταν για το ακαδημαϊκό έτος 1940-1941 όσοι έλαβαν στις εισιτήριες εξετάσεις σύνολο βαθμολογίας είκοσι δύο (22) και όσοι ήταν κληρικοί με σύνολο βαθμολογίας είκοσι (20)⁴⁵³.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εμφανίστηκε μια νέα κατηγορία υποψηφίων φοιτητών και επετράπη η εισαγωγή μιας νέας κατηγορίας εισακτέων, οι λεγόμενοι επιλαχόντες⁴⁵⁴. Οι επιλαχόντες θεσπίστηκαν με το Ν.Δ. 215/1941 και το Νόμο 105/1943 ΦΕΚ 135/Α/15-5-1943 για τα ακαδημαϊκά έτη 1942-1943 και 1943-1944. Επιλαχόντες θεωρούνταν όσοι είχαν στρατευθεί και ταυτόχρονα είχαν επιτύχει στις εξετάσεις των ετών 1937-1938, 1938-1939, 1939-1940 και 1940-1941. Το σύνολο των υποψηφίων αυτής της κατηγορίας μπορούσε να εγγραφεί με βάση την ανωτέρω νομοθεσία. Εξαιρέθηκαν οι επιλαχόντες του Χημικού τμήματος της Φυσικομαθηματικής σχολής. Οι τελευταίοι μπορούσαν να εγγραφούν σε οποιοδήποτε άλλο τμήμα της ανωτέρω σχολής με εξαίρεση το Χημικό τμήμα. Οι επιτυχόντες στο Υγειονομικό τμήμα της Σχολής Αξιωματικών Στρατιωτικών Υπηρεσιών ανεξαρτήτως του αριθμού εισακτέων μπορούσαν να εγγραφούν σε οποιαδήποτε πανεπιστημιακή

⁴⁵¹ Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρο 1, παρ. 3 ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

⁴⁵² Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρο 3, ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941, το οποίο καταργείται με τον Αναγκαστικό Νόμο 799/1948 «Περί εγγραφής εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης δια το 1948-1949 των κατά το άρθρ. 3 του ΝΔ 775/1941 θεωρηθέντων ως επιτυχόντων φοιτητών κλπ», ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948

⁴⁵³ Νομοθετικό Διάταγμα 215/1941 «Περί συμπτώξεως των ακαδημαϊκών ετών 1940-1941 και 1941-1942 και παροχής ευεργετημάτων εις τους σπουδαστάς των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» άρθρο 10, ΦΕΚ 210/Α/25-06-1941

⁴⁵⁴ Εφημερίδα Καθημερινή, 27.2.1953

((file.kathimerini.gr/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityTosaveGifMSIE_KAT HIMERINI&Type=text/html&Locale=English-skin-custom&Path=KTM/1953/2/27&ChunkNum=-1&ID=58)

σχολή εκτός του Χημικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Γεωπονικού τμήματος της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στη συνέχεια, με το Ν.Δ. 394/1941 «Περί συμπληρώσεως του νομοθετικού διατάγματος 215/1941 "περί συμπτώξεως των πανεπιστημιακών ετών κλπ. "και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της πανεπιστημιακής νομοθεσίας»⁴⁵⁵ προβλέπονταν συμπληρωματικές εξετάσεις εισαγωγής στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης με εξαίρεση το Χημικό τμήμα και τη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για το ακαδημαϊκό έτος 1940-1941. Οι υποψήφιοι μπορούσαν να εγγράφονται άνευ περιορισμού με την προϋπόθεση να είχαν λάβει τη βαθμολογική βάση.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η εισαγωγή στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα απαιτούσε ορισμένες προϋποθέσεις για τους υποψηφίους. Υπήρχαν ειδικές κατηγορίες υποψηφίων, οι οποίοι υπόκεινταν σε διαφορετικούς περιορισμούς εισαγωγής, για τις οποίες πρέπει να γίνει λόγος ξεχωριστά. Οι κατηγορίες που εισέρχονταν καθ' υπέρβαση του αριθμού των εισακτέων και χωρίς να υποστούν εισιτήριες εξετάσεις ήταν τα παιδιά των ομογενών από την Αίγυπτο ή την Κύπρο στο Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών⁴⁵⁶. Το ίδιο ίσχυε για τους Έλληνες του εξωτερικού που ήθελαν να εγγραφούν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες⁴⁵⁷. Το 1947, οι ομογενείς Έλληνες από τη Βόρεια Ήπειρο και από τη Κύπρο είχαν το δικαίωμα τόσο να συμμετάσχουν σε ιδιαίτερες εισιτήριες εξετάσεις για το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο όσο και να πάρουν μέρος στις εξετάσεις που διενεργούνταν για τους υπόλοιπους Έλληνες. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να αποδείκνυαν τη διαμονή τους στο εξωτερικό και να είχαν απολυτήριο γυμνασίου. Ο αριθμός των εισακτέων οριζόταν ίσος προς το δέκατο του αριθμού του εκάστοτε οριζόμενου αριθμού εισακτέων κατά σχολή. Οι Έλληνες των άλλων χωρών μπορούσαν να συμμετάσχουν στις εισαγωγικές εξετάσεις σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9, του Ν.Δ.457/1947. Υποχρέωση όλων των υποψηφίων ανεξαιρέτως ήταν

⁴⁵⁵Νομοθετικό Διάταγμα 394/1941 «Περί συμπληρώσεως του νομοθετικού διατάγματος 215/1941 "περί συμπτώξεως των πανεπιστημιακών ετών κλπ. " και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της πανεπιστημιακής νομοθεσίας», ΦΕΚ 280/Α/19-08-1941

⁴⁵⁶Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενέργειας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπών σχολών» ΦΕΚ 123/Α/29-06-1965

⁴⁵⁷Αναγκαστικός Νόμος 852/1946 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων κλπ διατάξεων εις τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα» άρθρο 6 ΦΕΚ17/Α/22-01-1946

η εμπρόθεσμη κατάθεση των δικαιολογητικών τους. Σε διαφορετική περίπτωση θα έπρεπε να λάβουν άδεια από τον Πρύτανη.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου (1946-1949), παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των εισακτέων. Η αύξηση αυτή ήταν αποτέλεσμα της καθ' υπέρβαση εγγραφής του ορισθέντος αριθμού εισακτέων στην ανώτατη βαθμίδα που είχαν λάβει μέρος στις εξετάσεις του 1946-1947⁴⁵⁸. Οι υποψήφιοι φοιτητές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης των ακαδημαϊκών ετών 1946-1947 και 1947-1948 θεωρήθηκαν επιτυχόντες κατά τις εισιτήριες εξετάσεις σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 3 του Ν.Δ. 775/1941 και κατόπιν εγκρίσεως του Συμβουλίου Επικρατείας. Αποτέλεσμα ήταν να εγγράφονται ως πρωτοετείς του πανεπιστημιακού έτους 1948-1949 καθ' υπέρβαση⁴⁵⁹, με μοναδική εξαίρεση τη Φυσικομαθηματική σχολή. Ειδικότερα, κατά το ακαδημαϊκό έτος 1947-1948, εισέρχονταν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης οι επιλαχόντες στα τμήματα⁴⁶⁰, σε περίπτωση που δεν είχε συμπληρωθεί ο ήδη καθορισμένος αριθμός των εισακτέων. Όσοι από τους επιλαχόντες του Χημικού τμήματος της σχολής Φυσικών και Μαθηματικών επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κατά το πανεπιστημιακό έτος 1947-1948 είχαν λάβει βαθμό είκοσι στο σύνολο και δέκα στα βασικά μαθήματα εγγράφονταν στα τμήματα αυτά. Οι υποψήφιοι Έλληνες του εξωτερικού των οποίων οι γονείς διέμεναν μόνιμα στο εξωτερικό εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις και καθ' υπέρβαση σε όλες τις σχολές εκτός των Ανώτατων Σχολών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, του Χημικού τμήματος, της Φυσικομαθηματικής σχολής και των δυο Πανεπιστημίων και του Οδοντιατρικού σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αν οι υποψήφιοι Έλληνες του εξωτερικού λάμβαναν μέρος στις εισιτήριες εξετάσεις για τις ανωτέρω σχολές που εξαιρούνταν και κατάφεραν να λάβουν τη βαθμολογική βάση, τότε εγγράφονταν καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων.

⁴⁵⁸ Ο Νόμος 208/1947 «Περί προσαυξήσεως του αριθμού των εισακτέων εις τα πανεπιστήμια, το πολυτεχνείον, τας ανωτάτας σχολάς κλπ.» ΦΕΚ 23/Α/17-2-1947 αναφέρει τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, την Ανωτάτη Σχολή Εμπορικών και Οικονομικών Επιστημών, την Πάντειο Ανωτάτη Σχολή, πολιτικών επιστημών και το Εθνικόν Μετσόβιο Πολυτεχνείο

⁴⁵⁹ Αναγκαστικός Νόμος 799/1948 «Περί εγγραφής εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης δια το 1948-1949 των κατά το άρθ. 3 του ΝΔ 775/1941 θεωρηθέντων ως επιτυχόντων φοιτητών κλπ.», ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948

⁴⁶⁰ Βασιλικό Διάταγμα της 26^{ης} Αυγούστου 1949 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΒΔ της 3,6 Σεπτεμβρίου 1948 «περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 201/Α/8-9-1949

Το 1950, η καθ' υπέρβαση⁴⁶¹ εισαγωγή υποψηφίων για τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης συνέχισε να υφίσταται. Οι υποψήφιοι, οι οποίοι μπορούσαν να επωφεληθούν του μέτρου αυτού ήταν όσοι είχαν συγκεντρώσει άθροισμα βαθμολογίας ίσο με τον τελευταίο εισαγόμενο και είχαν λάβει βαθμολογία δέκα (10) και άνω στα βασικά μαθήματα. Δηλαδή, θα έπρεπε να είχαν λάβει συνολικά είκοσι (20) και άνω στα τέσσερα μαθήματα προκειμένου να εγγράφονται ως πρωτοετείς φοιτητές κατά το ακαδημαϊκό έτος 1950-51⁴⁶². Η εισηγητική έκθεση του Νόμου 1756/1951 επέτρεπε την άνευ εισιτηρίων εξετάσεων εισαγωγή των υποψηφίων οι οποίοι «λόγω των διεθνών γεγονότων αναγκασθέντες να καταφύγουν ενταύθα ως πρόσφυγες Έλληνες της Ρωσίας και των χωρών της Βαλκανικής αντιμετωπίζουν συν τοις άλλοις και το πρόβλημα της διακοπής των σπουδών τους λόγω των εισιτηρίων εξετάσεων και της αστηρότητας μεθ'ης διεξάγονται αυτά, αίτινες καθιστούν λίαν δύσκολον αν μη αδύνατον την επιτυχί εις αυτάς συμμετοχής των». Επίσης, η ίδια εισηγητική αναφέρει ότι τα παιδιά όσων κατάγονταν από την Δωδεκάνησο, τα οποία είχαν γεννηθεί εκεί μπορούσαν να επωφεληθούν του μέτρου αυτού γιατί «λόγω της μακροχρονίου δουλείας ταύτα δεν ηδυνήθησαν να καταρτισθούν επαρκώς, ώστε μετ'επιτυχίας να αντιμετωπίζουν τας εισιτηρίου εξετάσεις, αφ'ετέρου δε δια να μην εξωθούνται να ακολουθούν πανεπιστημιακάς σπουδάς εις άλλας γειτονικάς χώρας»⁴⁶³.

Επιπρόσθετα, για το ακαδημαϊκό έτος 1950-1951, εισέρχονταν ως πρωτοετείς και καθ' υπέρβαση του ορισθέντος αριθμού όσοι κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις 1948-1949 είχαν λάβει βαθμολογία δέκα οχτώ (18) συνολικά σε τέσσερα μαθήματα και εννέα (9) σε δύο βασικά μαθήματα κατά το ακαδημαϊκό έτος 1950-51⁴⁶⁴.

⁴⁶¹Νόμος 1449/1950 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων καθ' υπέρβασιν του καθορισθέντος αριθμού φοιτητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά το Ακαδημαϊκό έτος 1949-1950» ΦΕΚ 157/Α/19-7-1950. Ορίστηκαν ως εξής: 110 για τη Θεολογική σχολή, 300 για τη Νομική, 100 για την Ιατρική, 150 για τη Φιλοσοφική, για το Φυσικομαθηματική σχολή : για το Φυσικό τμήμα 35, για το Μαθηματικό 100, για το Φυσιογνωστικό 35, για το Χημικό 40, για το Φαρμακευτικό 50, για το Οδοντιατρικό 50

⁴⁶²Νόμος 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ» άρθρο 6 ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951

⁴⁶³Εισηγητική έκθεση του Νόμου 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ» ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951, 367

⁴⁶⁴Νόμος 1453/1950 «Περί εγγραφής φοιτητών εις το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 157/Α/19-07-1950

Ο αριθμός εισακτέων που ορίζεται στις ανώτατες σχολές του ΕΜ Πολυτεχνείου για το ακαδημαϊκό έτος 1951-1952⁴⁶⁵ λαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό από τους ημεδαπούς υποψήφιους και ένα μικρότερο από τους ομογενείς Έλληνες από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη. Οι σχολές του Πανεπιστημίου Αθηνών⁴⁶⁶ και ιδιαίτερα η σχολή των Νομικών και Οικονομικών Επιστημών δέχονται την πλειοψηφία των υποψηφίων και ακολουθούν στη δεύτερη θέση η Κτηνιατρική, η Φιλοσοφική, η Ιατρική, η Θεολογική και οι Φυσικομαθηματικές σχολές. Για τις σχολές της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών, ο αριθμός των εισακτέων έφτασε τους 550⁴⁶⁷ και για την ΑΣΟ και ΕΕ έφτασε τους 350⁴⁶⁸.

Ο νόμος 2028/1952⁴⁶⁹ επέτρεψε την εισαγωγή των επιλαχόντων για το ακαδημαϊκό έτος 1951-1952 μετά από εισιτήριες εξετάσεις και καθ' υπέρβαση του

⁴⁶⁵Ο αριθμός των εισακτέων φοιτητών για τις ανώτατες Σχολές του ΕΜ Πολυτεχνείου για το ακαδημαϊκό έτος 1951-1952 (Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις τας Ανώτατας Σχολάς του Ε.Μ. Πολυτεχνείου δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951) οριζόταν ως εξής: 1. Για τη σχολή Πολιτικών Μηχανικών 70 και 7 ομογενών Ελλήνων από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη, 2. Για τη σχολή Μηχανολόγων –Ηλεκτρολόγων 35 και 4 ομογενών Ελλήνων από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη, 3. Για τη σχολή Αρχιτεκτόνων 27 και 3 ομογενών Ελλήνων από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη, 4. Για τη σχολή Χημικών Μηχανικών 25 και 3 ομογενών Ελλήνων από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη 15 στο τμήμα Χημικών Μηχανικών, 5 Για το τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών και 5 του τμήματος μεταλλουργών, για τη σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών 12 και 1 ομογενούς Έλληνα από τη Βόρεια Ήπειρο, Αίγυπτο, Κύπρο και Κωνσταντινούπολη

⁴⁶⁶Ο αριθμός των εισακτέων φοιτητών για τις σχολές του Πανεπιστημίου Αθηνών για το ακαδημαϊκό έτος 1951-1952 (Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις τας Σχολάς του Πανεπιστημίου Αθηνών δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951) οριζόταν ως εξής: 110 για τη Θεολογική σχολή, 300 για την Νομική σχολή, 100 για την Ιατρική, 150 για τη Φιλοσοφική Σχολή. Για τη Φυσικομαθηματική σχολή οριζόταν ως εξής : για το Φυσικό τμήμα 35, για το Μαθηματικό 100, για το Φυσιογνωστικό 35, για το Χημικό 40. Για το Φαρμακευτικό τμήμα 50 και για το Οδοντιατρικό σχολείο 50. Ο αριθμός των εισακτέων φοιτητών για τις σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για το ακαδημαϊκό έτος 1951-1952 (Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις τας Σχολάς του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951) οριζόταν ως εξής: 75 για τη Θεολογική σχολή, 250 για την σχολή Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, 75 για την Ιατρική και δεν περιλαμβάνονται στον αριθμό όσοι εισήχθησαν στην στρατιωτική σχολή, 100 για τη Φιλοσοφική σχολή. Για τη Φυσικομαθηματική σχολή οριζόταν ως εξής : για το Φυσικό τμήμα 30, για το Μαθηματικό 40, για το Φυσιογνωστικό 30, για το Χημικό 15. Για τη Γεωπονική και Δασολογική σχολή διαχωρίζονταν ως εξής: 50 για το τμήμα Γεωπονίας και 20 για το τμήμα Δασολογίας, για την Κτηνιατρική σχολή 30

⁴⁶⁷ Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις την Πάντειον Ανωτάτην Σχολήν Πολιτικών Επιστημών δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951

⁴⁶⁸ Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις την Α.Σ.Ο. και Ε.Ε. δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951

⁴⁶⁹Νόμος 2028/1952 «Περί εγγραφής επιλαχόντων φοιτητών και ρυθμίσεως Πανεπιστημιακών ζητημάτων και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως εκπαιδευτικών τινών διατάξεων» ΦΕΚ 67/Α/17-3-1952; Εφημερίδα Καθημερινή, 27.2.1953, 5. Πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου 2015 (file.kathimerini.gr/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityTosaveGifMSIE_KAT_HIMERINI&Type=text/html&Locale=English-skin-custom&Path=KTM/1953/2/28&ChunkNum=-1&ID=58)

προκαθορισμένου αριθμού εισακτέων στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης και στο τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Νομικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι επιλαχόντες αυτοί θα έπρεπε να είχαν λάβει το βαθμό δέκα (10) και άνω στα βασικά μαθήματα και είκοσι (20) και άνω στα υπόλοιπα τέσσερα μαθήματα. Επίσης, καθ' υπέρβαση μπορούσαν να εισαχθούν οι επιλαχόντες που είχαν λάβει τη βάση και κατάγονταν από την Κεφαλονιά, Ζάκυνθο και Ιθάκη ή διέμεναν μόνιμα στα νησιά αυτά ανεξάρτητα από την καταγωγή τους. Επιπρόσθετα, σε περιπτώσεις που η χώρα είχε πληγεί από κάποιο φυσικό φαινόμενο, όπως π.χ. ο σεισμός που επηρέασε τους νομούς Καρδίτσας, Τρικάλων, Λάρισας, Μαγνησίας, Φθιώτιδας, Αιτωλοακαρνανίας, Ηλείας και Κορινθίας, η ελληνική πολιτεία έδινε τη δυνατότητα εγγραφής στους επιλαχόντες υποψηφίους. Όσοι είχαν συγκεντρώσει βαθμολογία ίση με τον τελευταίο εισαγόμενο της σχολής εισάγονταν καθ' υπέρβαση του οριζόμενου αριθμού για τα πανεπιστημιακά έτη 1951-1956⁴⁷⁰. Για τα ακαδημαϊκά έτη 1953-1954 και 1954-1955, οι υποψήφιοι εισάγονταν καθ' υπέρβαση στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Θεσσαλονίκης και στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών εφόσον οι οικογένειες τους διέμεναν μόνιμα στις περιοχές που υπέστησαν ολοκληρωτική καταστροφή, η οποία θα πιστοποιούνταν από τον οικείο Νομόρχο.

Το Ν.Δ. του 1953⁴⁷¹ επέτρεψε σε Έλληνες υποψηφίους του εξωτερικού που είχαν γένος, ιθαγένεια και απολυτήριο ελληνικού γυμνασίου ή άλλου ομότιμου σχολείου μέσης εκπαίδευσης να εισέρχονται καθ' υπέρβαση στα Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεία και στις υπόλοιπες σχολές της αλλοδαπής για τα ακαδημαϊκά έτη 1952-1953 και 1954-1955⁴⁷².

Η εισηγητική έκθεση του Νόμου 2309/1953 αιτιολογούσε τους λόγους για τους οποίους επιτράπη να εγγραφούν κατά το ακαδημαϊκό έτος 1953-1954 οι υπεράριθμοι επιτυχόντες σε όλες τις σχολές και τα τμήματα των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης καθώς επίσης και στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών

⁴⁷⁰ Νόμος 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ.» άρθρο 6 ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951; Νομοθετικό Διάταγμα 2662/1953 «Περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του εξωτερικού εις ανώτατας σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 303/Α/3-11-1953

⁴⁷¹ Νομοθετικό Διάταγμα 2662/1953 ΝΔ «Περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του εξωτερικού εις ανώτατας σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 303/Α/3-11-1953

⁴⁷² Νόμος 3472/1955 «Περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων νομοθεσίας, βασιζόμενος στις διατάξεις του υπ' αριθ. 2662/53 Ν.Δ. "περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του Εξωτερικού εις Ανωτάτας Σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 353/Α/31-12-1955

και Εμπορικών επιστημών ως εξής: α) ο αριθμός των επιλαχόντων για όλες τις σχολές και κυρίως των θετικών επιστημών ήταν μικρός σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, β) ο αριθμός των εισακτέων είχε οριστεί από την προηγούμενη Κυβέρνηση και επομένως η υπάρχουσα Κυβέρνηση όφειλε να αντιμετωπίσει τα ισχύοντα δεδομένα και γ) ο αριθμός των υποψηφίων που συνέχιζε τις σπουδές του σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού έπρεπε να ανακοπεί⁴⁷³.

Στη συνέχεια, το Ν.Δ. 3011/1954 όρισε κατ' εξαίρεση έναν αριθμό εισακτέων για την εισαγωγή των υποψηφίων στις Ανώτατες σχολές. Ο αριθμός των υποψηφίων είχε μεγάλες αριθμητικές διαφορές μεταξύ ίδιων Σχολών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά και Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, υπήρχε διαχωρισμός μεταξύ αρρένων και θηλέων υποψηφίων στις Θεολογικές σχολές, με τους πρώτους να καταλαμβάνουν την πλειοψηφία των θέσεων. Μεγάλη ζήτηση είχε η Νομική και Φιλοσοφική σχολή ενώ ακολουθούσε στη σειρά προτίμησης η Ιατρική, το Φυσικομαθηματικό τμήμα, το Οδοντιατρικό και τέλος το Χημικό τμήμα. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης οι σχολές που είχαν υψηλά ποσοστά προτίμησης ήταν η Φιλοσοφική και τα τμήματα Αγγλικής και Γαλλικής γλώσσας και Φιλολογίας. Ακολουθούσαν η Νομική, η Φυσικομαθηματική σχολή, η Γεωπονική και Δασολογική Σχολή. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, οι θέσεις μοιράζονταν μεταξύ των ημεδαπών και ομογενών υποψηφίων, με την πλειοψηφία των θέσεων να καταλαμβάνονται από τους πρώτους.

Στην εισηγητική έκθεση του Νόμου 3472/1955 αναφερόταν ότι σεβαστός αριθμός ελλήνων υποψηφίων συνέχιζε τις σπουδές του στα Πανεπιστήμια του εξωτερικού, εκ των οποίων ένα από αυτά ήταν της Τουρκίας. Πολλοί από τους υποψηφίους επωφελήθηκαν από τον Νόμο 2662/1953 και μετέπειτα το Ν.Δ. 3011/1954, προκειμένου να μεταγραφούν στα Πανεπιστήμια της χώρας. Η μεταγραφή από τα Πανεπιστήμια της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης ήταν δύσκολη, όπως επίσης και η παραμονή και η φοίτηση των υποψηφίων σε αυτά τα δύο μέρη. Για το λόγο αυτό παρατάθηκε κατά ακόμα ένα έτος η ισχύς του νόμου 2662/1953⁴⁷⁴. Κατά τη διάρκεια των Συζητήσεων στη Βουλή⁴⁷⁵, ο Υπουργός Α.

⁴⁷³Εισηγητική έκθεση της 13^{ης} Φεβρουαρίου 1953 του Νόμου 2309/1953 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων εις τας εισιτήριους εξετάσεις Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» άρθρο 1, ΦΕΚ 58/Α/11-3-1953, 198

⁴⁷⁴Εισηγητική έκθεση του Νόμου 3472/1955 «Περί τροποποίησης διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων νομοθεσίας. βασιζόμενος στις διατάξεις του υπ' αριθ. 2662/53 Ν.Δ. "περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του Εξωτερικού εις Ανωτάτας Σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 353/Α/31-12-1955, 2167

Γεροκωστόπουλος απέσυρε αρχικά το νομοσχέδιο σχετικά με τους εισερχομένους φοιτητές στα ελληνικά Πανεπιστήμια από την Κωνσταντινούπολη με την αιτιολογία ότι δεν ήθελε να απασχολήσει τη Βουλή περαιτέρω. Ο Α. Γεροκωστόπουλος αποδέχθηκε την επαναφορά του νομοσχεδίου μετά από παρέμβαση του Σ. Βενιζέλου και δεσμεύτηκε να επανεξετάσει το θέμα της συμπλήρωσεως των κενών θέσεων σε ορισμένες σχολές του Πανεπιστημίου. Η ψήφιση του εν λόγω νομοσχεδίου προχώρησε με βάση την τροπολογία της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής προκειμένου να προστατεύσει τους φοιτητές της Κωνσταντινούπολης χωρίς να δεχθεί καμία άλλη τροπολογία⁴⁷⁶. Η αντιπολίτευση συμφωνούσε με το ανωτέρω νομοσχέδιο αλλά ήθελε να προσθέσει το ζήτημα των επιλαχόντων του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, επειδή υπήρχαν πολλές κενές θέσεις που δεν συμπληρώθηκαν από τους επιτυχόντες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι είχε αυξηθεί ο γενικός βαθμός επιτυχίας για την εισαγωγή των υποψηφίων στις σχολές από το είκοσι (20) στο είκοσι τέσσερα (24). Οι υποψήφιοι που είχαν λάβει είκοσι τρία και μισό (23 ½) δεν μπορούσαν να εισαχθούν, παρόλο που υπήρχαν κενές θέσεις στα ελληνικά Πανεπιστήμια. Η αντιπολίτευση θεωρούσε ότι δεν ήταν δίκαιο να εισάγονται οι προερχόμενοι από την Κωνσταντινούπολη υποψήφιοι χωρίς εξετάσεις και να αποκλείονται όσοι ημεδαποί είχαν επιτύχει είκοσι τρία και μισό (23 ½).

Τέλος, το ακαδημαϊκό έτος 1958-1959, παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των εισακτέων σε όλες τις σχολές με εξαίρεση την ανώτατη σχολή μηχανολόγων-ηλεκτρολόγων⁴⁷⁷ και το Πολυτεχνείο. Επιτρεπόταν να εισαχθούν στις σχολές όσοι είχαν λάβει κατά τον εισιτήριο διαγωνισμό σύνολο βαθμολογίας σε όλα τα μαθήματα τριάντα πέντε (35) και άνω για το Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών και σαράντα επτά (47) και άνω για το τμήμα Αρχιτεκτόνων⁴⁷⁸. Εισέρχονταν στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης όσοι έλαβαν κατά τον εισιτήριο διαγωνισμό «*σύνολο βαθμολογίας υπολειπόμενο του γενικού μέσου όρου κατά κλάσμα μονάδας σε όλα τα μαθήματα*⁴⁷⁹».

⁴⁷⁵ Εφημερίς Συζητήσεως της Βουλής, Συνεδρίαση 22^η της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1955

⁴⁷⁶ Πρακτικά συζητήσεως συνεδρίαση ΚΒ/21.12.1955, 402

⁴⁷⁷ Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1036/1958 «Περί αυξήσεως δια το τρέχον διδακτικόν έτος του αριθμού των εισακτέων εις την Ανωτάτην Σχολήν Ηλεκτρολόγων - Μηχανολόγων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 226/Α/24-12-1958

⁴⁷⁸ Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 25/1959 «Περί αυξήσεως κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958-1959 του ορισθέντος αριθμού εισακτέων σπουδαστών Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 23/Α/4-2-1959

⁴⁷⁹ Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 41/1959 «Περί εισαγωγής κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958 - 1959 εις τας σχολάς του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης σπουδαστών λαβόντων κατά τον εισιτήριον διαγωνισμόν βαθμόν υπολειπόμενον του γενικού μέσου όρου κατά κλάσμα μονάδος» ΦΕΚ 50/Α/18-3-1959

Για το ακαδημαϊκό έτος 1959-1960 επιτρεπόταν η εισαγωγή καθ' υπέρβαση του ορισθέντος αριθμού σε όσους συμμετείχαν στους διαγωνισμούς 1958-1959 και με βαθμό «υπολειπόμενον του οριζόμενου κατά κλάσμα»⁴⁸⁰.

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι παρόλο που ο θεσμός των εισιτήριων εξετάσεων είχε θεσπιστεί ως ο μοναδικός και αποτελεσματικότερος τρόπος ελέγχου του αριθμού των υποψηφίων, δεν εφαρμοζόταν πάντοτε λόγω των ευεργετημάτων πρόσβασης που δίδονταν σε ορισμένες κατηγορίες υποψηφίων. Οι δύσκολες πολιτικά και κοινωνικά συνθήκες έγιναν η αφορμή να εφαρμοστούν ευνοϊκές διατάξεις εισαγωγής, όπως η άνευ εξετάσεων εισιτήρια διαδικασία ή μείωση των βάσεων για όσους είχαν συμμετάσχει στο πόλεμο 1940-1941 ή οι διατάξεις της καθ' υπέρβαση εισαγωγής. Δεδομένου του πολέμου αλλά και της δικτατορικής περιόδου του Ι. Μεταξά εφαρμόσθηκε αναδρομικά το μέτρο των επιλαχόντων. Προϋπόθεση ήταν να έχουν επιτύχει στις εισιτήριες εξετάσεις παρελθόντων ετών (1937-1941). Η εφαρμογή της καθ' υπέρβαση εισαγωγής εξυπηρετούσε διαφορετικούς σκοπούς είτε αφορούσε ημεδαπούς είτε αλλοδαπούς υποψηφίους. Σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν ένας τρόπος να ενταχθούν με ευνοϊκότερες ρυθμίσεις στην ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση οι υποψήφιοι ομογενείς που προέρχονταν από ορισμένες περιοχές που κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο, όπως η Αίγυπτος και Κύπρος. Η ελληνική κοινότητα της Αιγύπτου αριθμούσε έναν μεγάλο αριθμό Ελλήνων που κατοικούσαν στη χώρα από τις αρχές του 20ου αιώνα και είχαν συνεισφέρει ιδιαιτέρως στην οικονομική ζωή της. Παρόλο που είχε αναπτυχθεί έντονη ελληνο-αιγυπτιακή δραστηριότητα τόσο στον εμπορικό και αγροτικό τομέα όσο και στα πολιτιστικά δρώμενα, ο εκτοπισμός των Ελλήνων από την Αίγυπτο ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της Αιγυπτιακής επανάστασης του 1952 και συνεχίστηκε μέχρι που η πλειοψηφία των Ελλήνων αναγκάστηκε να μεταναστεύσει προς την Ελλάδα. Η αλλαγή των συνθηκών ζωής πολλών οικογενειών ήταν δύσκολες καθώς έπρεπε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες ζωής, να βρουν εργασία και νέα κατοικία. Δεδομένων των νέων συνθηκών που οι μαθητές αλλά και οι οικογένειες τους έπρεπε να αντιμετωπίσουν, αλλά και η προσπάθεια τους να αφομοιωθούν στις νέες κοινωνικές συνθήκες, ανάγκασαν το κράτος να αναζητήσει λύσεις για τη διευκόλυνση προσαρμογής τους. Επίσης, οι κύπριοι υποψήφιοι απολάμβαναν τις ευνοϊκές αυτές διατάξεις καθώς τα δύο κράτη συνδέονταν με

⁴⁸⁰ Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1016/1958 «Περί παρατάσεως μέχρι τέλους του πανεπιστημιακού έτους 1958 - 1959 του ορίου ηλικίας, του Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνος Κυριακίδη» ΦΕΚ 207/Α/21-11-1958

στενούς ιστορικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς δεσμούς. Με τον τρόπο αυτό δεν διευκολύνονταν μόνο η ένταξη του υποψηφίου στην ελληνική κοινωνία αλλά γινόταν αιτία για τον επαναπατρισμό της οικογενείας του. Σε ορισμένες σχολές όπως το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ή το Χημικό τμήμα, ή το Οδοντιατρικό σχολείο ή Φυσικομαθηματική σχολή, η καθ' υπέρβαση εισαγωγή μπορεί να εφαρμοζόταν ως θεσμός αλλά οι υποψήφιοι έπρεπε να πληρούν πολύ πιο απαιτητικά κριτήρια σε σχέση με άλλες σχολές. Αυτό οφειλόταν στη διοίκηση της κάθε σχολής η οποία μπορεί να συμεριζόταν τις δυσκολίες ορισμένων υποψηφίων αλλά παράλληλα στόχευε να διασφαλίσει την ποιότητα του επιπέδου των παρεχόμενων σπουδών της, την υψηλή ποιότητα των εισερχομένων φοιτητών της και να διατηρήσει το κύρος και τη φήμη της. Στις ευνοϊκές διατάξεις της καθ' υπέρβαση εισαγωγής εντάσσονταν και οι κατηγορίες των υποψηφίων των οποίων οι γονείς διέμεναν στο εξωτερικό μόνιμα ή είχαν επιστρέψει από συγκεκριμένες χώρες του εξωτερικού λόγω πολιτικών συνθηκών. Στην πρώτη περίπτωση θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι οικογένειες επέλεξαν να λάβουν τα παιδιά τους την ελληνική μόρφωση γεγονός που θα αποτελούσε μια επιπλέον οικονομική επιβάρυνση για αυτή. Επίσης, μετά το τέλος των σπουδών τους πολλοί εξ αυτών θα μπορούσαν να διαμείνουν στην Ελλάδα και να στελεχώσουν το εργασιακό δυναμικό.

Οι πολιτικοί πρόσφυγες που είχαν βρει καταφύγιο σε γειτονικές ή μη χώρες λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων τους επιθυμούσαν τον επαναπατρισμό των ιδίων αλλά και των οικογενειών τους. Ιδιαίτερη επιθυμία για την πλειοψηφία εξ αυτών ήταν η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, η βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και η επανένωση τους με τις οικογένειες τους στην Ελλάδα. Από την πλευρά της η Κυβέρνηση των αρχών της δεκαετίας του 1950 υποστήριζε τον επαναπατρισμό τους, ο οποίος όμως πραγματοποιήθηκε με πολύ προσεχτικές διαδικασίες καθώς η Κυβέρνηση δεν ήθελε να παρεισφρήσουν μεταξύ των μέλη που θα μπορούσαν να αναπτύξουν παράνομες δραστηριότητες στη χώρα. Η ενσωμάτωση των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων ήταν μια δύσκολη διαδικασία, η οποία απαιτούσε άρτια οργάνωση από μέρους της Κυβέρνησης. Τα προσωπικά κίνητρα των προσφύγων για την επιστροφή τους στη χώρα σε συνδυασμό με τα κίνητρα που θα δίνονταν από την Κυβέρνηση αποτελούσαν σημαντικό παράγοντα για την μόνιμη επιστροφή τους. Ένα από τα πιο σημαντικά ήταν η παροχή εκπαίδευσης και κυρίως η εισαγωγή τους στην ανώτατη εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής αποστολής της ανώτατης εκπαίδευσης, τα παιδιά των προσφύγων θα μπορούσαν να επωφεληθούν με την

παρακολούθηση των μαθημάτων αποκτώντας ποιοτική και ολοκληρωμένη εκπαίδευση. Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή εφαρμοζόταν μεμονωμένα και σε έκτακτες περιπτώσεις. Η περιστασιακή νομοθέτηση αυτού του είδους εισαγωγής ίσχυε για συγκεκριμένες περιοχές ή για ολόκληρη τη χώρα, γιατί οι απρόβλεπτες καταστάσεις, όπως κάποιο φυσικό φαινόμενο (π.χ. σεισμός) διερρήγνυαν την κοινωνική ηρεμία και προκαλούσαν δυσχερείς συνθήκες. Η εφαρμογή του μέτρου αυτού είχε σκοπό να ανακουφίσει προσωρινά τις οικογένειες που είχαν πληγεί από κάποια από τα φαινόμενα είτε ψυχολογικά είτε οικονομικά και να διευκολύνει την προσπάθεια εισαγωγής των υποψηφίων. Παρόλες τις ευνοϊκές ρυθμίσεις που είχαν ληφθεί για τις ιδιαίτερες περιπτώσεις, η αναλογία μεταξύ των ημεδαπών και των αλλοδαπών υποψηφίων έκλινε αριθμητικά υπέρ των πρώτων καθώς υπερίσχυαν αριθμητικά στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Το γεγονός αυτό όμως δεν μας εμποδίζει να υποστηρίξουμε ότι, οι προαναφερθείσες διατάξεις της καθ' υπέρβαση εισαγωγής υποψηφίων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, δημιουργούσαν ανισότητες ως προς τα κριτήρια εισαγωγής των υποψηφίων, με επιπτώσεις τόσο στο γνωσιακό υπόβαθρο των εισερχομένων φοιτητών, όσο και στην ποιότητα των παρεχόμενων πανεπιστημιακών σπουδών.

4.5 Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση

Οι εξετάσεις για την εισαγωγή στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα απαιτούσαν τον ορισμό μαθημάτων εξέτασης και ύλης για όλες τις σχολές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Οι δεκαετίες του 1940 και του 1950 βρήκαν τους υποψηφίους των Σχολών να εξετάζονται στην ίδια ύλη όπως αυτή είχε οριστεί το 1930 από το Ανώτατο Συμβούλιο της Εκπαίδευσης⁴⁸¹. Η εξέταση πραγματοποιούνταν το πρώτο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου για τους υποψηφίους όλων των Σχολών.

Το πρώτο βήμα για την επιλογή ζητημάτων προς εξέταση ήταν να οριστεί ένα σύνολο προτεινόμενων θεμάτων, τα οποία γνωστοποιούντο στον πρόεδρο του Ανώτατου Συμβουλίου της εκπαίδευσης και στον Υπουργό Θρησκευμάτων και Παιδείας. Τα θέματα επιλέγονταν μετά από κλήρωση ενώπιον Επιτροπής

⁴⁸¹Νόμος 4653/1930 «Περί διοικήσεως της Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 169/Α/16-5-1930

αποτελούμενης από τον Υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας ως πρόεδρο, από τον πρόεδρο του Ανώτατου Συμβουλίου της εκπαίδευσης και τον Διευθυντή ανώτατης εκπαίδευσης ή των νομίμων αναπληρωτών του. Για κάθε μάθημα οριζόταν διαφορετικός αριθμός θεμάτων, τα οποία έμπαιναν σε κλήρωση.

Από το 1946, οι υποψήφιοι των Ανωτάτων Σχολών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου⁴⁸² εξετάζονταν γραπτά στα εξής μαθήματα: α) στη σύνθεση και έκθεση ιδεών. Βαθμολογούνταν η ικανότητα της διατύπωσης των συλλογισμών του υποψηφίου στην καθαρεύουσα. Τα θέματα προέρχονταν από τον λογοτεχνικό τομέα ή σχετιζόνταν με φιλοσοφική, φιλολογική, ιστορική τέχνη αλλά και τον πολιτισμό. Όλα τα θέματα προέρχονταν από την ύλη των γυμνασίων, β) στην άλγεβρα, γ) στη γεωμετρία, δ) στην ευθύγραμμη τριγωνομετρία ε) στη φυσική στ) στα στοιχεία χημείας. Η ύλη των τελευταίων μαθημάτων προερχόταν από τα επίσημα προγράμματα των εξαταξίων γυμνασίων παλαιού τύπου και οκταταξίων νέου τύπου. Το 1954, οι σχολές των Πολιτικών Μηχανικών, Μηχανολόγων – Ηλεκτρολόγων και Τοπογράφων εξετάζονταν μόνο στα μαθήματα της άλγεβρας, της γεωμετρίας και της ευθυγράμμου τριγωνομετρίας. Επιπλέον, οι υποψήφιοι στη σχολή Αρχιτεκτόνων εξετάζονταν και στο γραμμικό και στο ελεύθερο σχέδιο. Το «γραμμικό σχέδιο» ήλεγχε το βαθμό επίδοσης του υποψηφίου στις τεχνικές σχεδίασης και την ικανότητα σύνθεσής του⁴⁸³. Το ελεύθερο σχέδιο είχε σκοπό να εξακριβώσει την ικανότητα του υποψηφίου να παρατηρεί και να αποδίδει με αδρές γραμμές τα χαρακτηριστικά σημεία της φύσης. Αργότερα, προστέθηκε ως μάθημα εξέτασης και η γεωμετρία.

Από το 1948⁴⁸⁴, η διαδικασία επιλογής των θεμάτων των εισιτηρίων εξετάσεων έπαψε να γίνεται από το Ανώτατο Συμβούλιο της εκπαίδευσης. Τα θέματα προς εξέταση αποφασίζονταν με πλειοψηφικό τρόπο μετά από πρόταση Επιτροπής. Η εν λόγω Επιτροπή απαρτιζόταν από το σύνολο των ειδικών Καθηγητών κάθε τμήματος ή σχολής. Σε περίπτωση ισοψηφίας της επιτροπής υπερίσχυε η ψήφος του Προέδρου. Πρόεδρος της κάθε Επιτροπής ήταν ο παλαιότερος στην ιεραρχία τακτικός Καθηγητής. Μετά την επιλογή των θεμάτων, σφραγίζονταν οι φάκελοι με τα θέματα και παραδίδονταν στους εκπαιδευτικούς Συμβούλους για να τα παραδώσουν με τη σειρά τους στις έδρες των Γενικών Επιθεωρήσεων μέσης

⁴⁸²Βασιλικό Διάταγμα της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1946 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εις τας Ανώτατας σχολάς του ΕΜ Πολυτεχνείου», άρθρο 2 ΦΕΚ 282/Α/16-9-1946

⁴⁸³Ο υποψήφιος έπρεπε μέσα από απλά γεωμετρικά σχήματα να μπορεί να αποδίδει συνθέσεις καλαίσθητες

⁴⁸⁴Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» άρθρο 14, ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948

εκπαιδευσης. Ο τρόπος αυτός εξασφάλιζε το αδιάβλητο της διαδικασίας. Οι φάκελοι αποσφραγίζονταν πέντε λεπτά πριν από την έναρξη των εξετάσεων και παραδιδόταν αντίγραφο στον Πρόεδρο κάθε Επιτροπής. Οι εξετάσεις ενεργούνταν ξεχωριστά για τους υποψήφιους του κάθε τμήματος ή των Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης, αλλά την ίδια μέρα και ώρα με τα ίδια θέματα.

Τα μαθήματα που είχαν οριστεί για κάθε σχολή ήταν τα εξής: Για τη Θεολογική, Νομική και Φιλοσοφική σχολή, οι υποψήφιοι θα έπρεπε να εξεταστούν: α) στην έκθεση ιδεών, β) στα αρχαία ελληνικά, γ) στα λατινικά, δ) στην ιστορία. Για το τμήμα αγγλικών σπουδών⁴⁸⁵ της Φιλοσοφικής σχολής των Αθηνών, οι υποψήφιοι έπρεπε να εξεταστούν στα ίδια μαθήματα όπως και οι υποψήφιοι των Φιλοσοφικών σχολών, με τη διαφορά ότι εξετάζονταν και στα στοιχεία αγγλικής γλώσσας. Το τελευταίο μάθημα αφορούσε μόνο όσους επιθυμούσαν να εισαχθούν σε αυτό το τμήμα. Για την Ιατρική και το Οδοντιατρικό σχολείο, οι υποψήφιοι έπρεπε να εξεταστούν στην έκθεση ιδεών, στη φυσική, στη χημεία, στη γενική βιολογία και στην ανθρωπολογία. Για τα τμήματα της Φυσικομαθηματικής σχολής (δηλαδή το Μαθηματικό, Χημικό, Φυσικό και Φυσιογνωστικό τμήμα, καθώς και το Φαρμακευτικό), της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (δηλαδή το Γεωπονικό και Δασολογικό τμήμα) οι υποψήφιοι έπρεπε να εξεταστούν στην έκθεση ιδεών, στα μαθηματικά, στη φυσική και στη χημεία. Η εξέταση της έκθεσης ιδεών για όλους τους υποψηφίους των σχολών αποσκοπούσε στη διαπίστωση της ικανότητας του *«διανοείσθαι και της δεξιότητας του ορθώς και λογικώς εκφράζεσθαι και ορθογραφείν»* στην καθαρεύουσα. Τα θέματα της ιστορίας αντλούνταν από το σύνολο της γυμνασιακής ύλης. Οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σύντομα σε δέκα ερωτήσεις προκειμένου να διαπιστωθούν οι ιστορικές τους γνώσεις αλλά και η κρίση τους επί ιστορικών γεγονότων. Στα αρχαία ελληνικά, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην καθ'υπαγόρευση και μετάφραση ενός κειμένου δέκα πέντε στίχων από έναν αρχαίο Έλληνα συγγραφέα αττικής διαλέκτου. Στα λατινικά εξετάζονταν στη γραφή και μετάφραση στην ελληνική γλώσσα ενός απλού πεζού λατινικού κειμένου δώδεκα στίχων. Επίσης, οι υποψήφιοι θα έπρεπε να απαντήσουν σε δυο γραμματικές και δυο συντακτικές παρατηρήσεις στα αρχαία ελληνικά και στα λατινικά. Στα μαθηματικά, ο υποψήφιος έπρεπε να λύσει ένα πρόβλημα άλγεβρας,

⁴⁸⁵ Βασιλικό Διάταγμα της 8^{ης} Ιανουαρίου 1952 «Περί των υποχρεωτικών μαθημάτων και εξετάσεων των παρά τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών του τμήματος Αγγλικών σπουδών και των περί Καθηγητών της αγγλικής ζωής» ΦΕΚ Α 13/Α/15-1-1952

ένα γεωμετρίας και ένα τριγωνομετρίας. Λαμβανόταν υπόψη στη συνολική βαθμολογία η ορθότητα των μαθηματικών πράξεων. Στη φυσική, ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει σε συνολικά πέντε ερωτήσεις και σε προβλήματα της πειραματικής φυσικής όλων των τάξεων του γυμνασίου. Στη χημεία, ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει σε συνολικά πέντε ερωτήσεις και σε απλά προβλήματα της ύλης όλων των τάξεων του γυμνασίου. Στη γενική βιολογία και στην ανθρωπολογία, ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει σε συνολικά επτά ερωτήσεις που προέρχονταν από την ύλη όλων των τάξεων του γυμνασίου. Για κάθε εξεταζόμενο μάθημα ορίζονταν δύο εξεταστές από τον Πρύτανη και την Σύγκλητο. Η βαθμολογική κλίμακα ήταν από το ένα έως το δέκα. Τα γραπτά βαθμολογούνταν από δύο εξεταστές. Επιτυχών θεωρούνταν ο υποψήφιος που είχε λάβει στα τέσσερα εξεταζόμενα μαθήματα τουλάχιστον τη βαθμολογική βάση, δηλαδή πέντε. Υπήρχαν βέβαια και κάποιοι βαθμολογικοί περιορισμοί για τις σχολές της Θεολογικής, της Νομικής και της Φιλοσοφικής σχολής. Ο υποψήφιος θα έπρεπε να είχε τουλάχιστον μέσο όρο πέντε (5) στα αρχαία ελληνικά και στην έκθεση ιδεών, για την Ιατρική, την Φυσικομαθηματική, τη Γεωπονική και τη Δασολογική Σχολή και το Οδοντιατρικό σχολείο θα έπρεπε να είχε λάβει στο μάθημα της έκθεσης ιδεών και στο βασικό μάθημα τουλάχιστον μέσο όρο πέντε (5). Βασικό μάθημα για την Ιατρική σχολή, το Φυσικό, Φυσιογνωστικό τμήμα και το Δασολογικό τμήμα της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής ήταν η φυσική, για το Χημικό τμήμα, το Φαρμακευτικό και το Γεωπονικό τμήμα η χημεία και για το Μαθηματικό τμήμα τα μαθηματικά.

Από το 1941 και μέχρι το 1954, οι εξετάσεις για την εισαγωγή στην Πάντειο σχολή περιελάμβαναν τρία θέματα : ένα θέμα από την ελληνική ιστορία, ένα θέμα έκθεσης ιδεών και ένα θέμα ερμηνείας αρχαίου ελληνικού κειμένου. Οι εισαγωγικές εξετάσεις διενεργούνταν ενώπιον τριμελούς Επιτροπής απαρτιζόμενης από Καθηγητές που όριζε η σχολή και συμμετείχε ένας αντιπρόσωπος του Υπουργείου των Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας. Η Επιτροπή μέσα σε οχτώ μέρες θα έπρεπε να είχε ολοκληρώσει τη βαθμολογία. Κάθε Καθηγητής βαθμολογούσε από το μηδέν έως το δέκα (0-10). Επιτυχών θεωρείτο αυτός που είχε λάβει πέντε (5) σε κάθε μάθημα ή ο μέσος όρος των βαθμών των μαθημάτων θα έπρεπε να ήταν έξι (6) τουλάχιστον. Σε περιπτώσεις διαφωνίας των βαθμολογούντων στο γραπτό της

έκθεσης λαμβανόταν υπόψη ο μέσος όρος. Από το 1950⁴⁸⁶, για την εισαγωγή στην Κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης οι υποψήφιοι έπρεπε να διαγωνισθούν κάθε Σεπτέμβριο στα μαθήματα εκθέσης ιδεών, χημείας, φυσικής και ζωολογίας. Βασικά μαθήματα για τη σχολή αυτή ήταν η έκθεση και η Χημεία.

Με το Ν.Δ. 3011/1954, βασικά μαθήματα θεωρούνταν για όλες τις σχολές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης: η έκθεση ιδεών και τα αρχαία ελληνικά για τη Θεολογική, Νομική και Φιλοσοφική σχολή, τα αρχαία ελληνικά και τα στοιχεία της αγγλικής γλώσσας για το τμήμα της Αγγλικής γλώσσας και φιλολογίας, η φυσική για τα τμήματα της Φυσικής και του Φυσιογνωστικού της Φυσικομαθηματικής σχολής και το Δασολογικό τμήμα της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής, η χημεία για την Ιατρική και το Χημικό τμήμα και το Φαρμακευτικό της Φυσικομαθηματικής σχολής, το Γεωπονικό της Γεωπονικής σχολής και Δασολογικής, το Οδοντιατρικό της Ιατρικής σχολής και τα μαθηματικά για το Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής. Για τις σχολές του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου ορίζονταν τα μαθήματα ως εξής: τα βασικά μαθήματα για τη σχολή των Πολιτικών Μηχανικών, Μηχανολόγων - Ηλεκτρολόγων και Τοπογράφων ήταν η άλγεβρα, γεωμετρία και τριγωνομετρία. Για τη σχολή των Αρχιτεκτόνων τα μαθήματα της σύνθεσης και έκθεσης ιδεών, γεωμετρίας, σχεδίου γραμμικού και σχεδίου ελευθέρου. Για την Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, τα βασικά μαθήματα ήταν η έκθεση ιδεών και τα μαθηματικά. Για την Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, τα βασικά μαθήματα ήταν η έκθεση ιδεών και τα αρχαία ελληνικά.

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι η επιλογή των προς εξέταση θεμάτων ήταν ιδιαίτερα σημαντική στην εισιτήρια διαδικασία. Ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Παιδείας προήδρευε στο Ανώτατο εκπαιδευτικό Συμβούλιο, το οποίο είχε επιφορτιστεί με την ευθύνη αυτή. Αργότερα, η συγκρότηση της Επιτροπής απαρτιζόταν από Καθηγητές της ίδιας ειδικότητας, με το γνωστικό αντικείμενο κάθε μαθήματος. Είναι βέβαιο πως η διδασκαλία των μαθημάτων αυτών επέτρεπε στους εν λόγω Καθηγητές να επιλέγουν ορθότερα και ακριβέστερα τα θέματα των εξετάσεων καθώς γνώριζαν σε βάθος το γνωστικό τους περιεχόμενο. Η διάκριση των

⁴⁸⁶ Αναγκαστικός Νόμος 1510/1950 «Περί λειτουργίας Κτηνιατρικής Σχολής παρά τω Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ΦΕΚ 234/Α/17-10-1950; Νόμος 2871/1954 «Περί τροποποιήσεως των διατάξεων της νομοθεσίας περί πανεπιστημίων του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου και της Ανώτατης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών επιστημών» ΦΕΚ 124/Α/19-06-1954

μαθημάτων εξέτασης ανάλογα με την σχολή προτίμησης του υποψηφίου συνέχισε να υφίσταται όπως και τα προηγούμενα χρόνια καταδεικνύοντας τη βαρύτητα που δίνονταν στα μαθήματα αυτά σε σχέση με τα σχετικά γνωστικά πεδία της κάθε σχολής.

4.6 Εκπαιδευτικά τέλη.

Κατά την περίοδο κατοχής της Χώρας από τις γερμανικές δυνάμεις, του εμφυλίου πολέμου και της περιόδου που ακολούθησε δεν καταργήθηκαν ούτε τα εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής ούτε τα δίδακτρα στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση. Οι νόμοι ΓΩΚΓ/1910 και ΓΩΚΕ/1911 διατηρήθηκαν και τις δεκαετίες 1940 και 1950.

Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση αλλά και η φοίτηση των υποψηφίων σε αυτή παρεχόταν με την καταβολή ενός συγκεκριμένου χρηματικού τέλους. Σε μια δύσκολη κοινωνικά και πολιτικά χρονική περίοδο, τα δίδακτρα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση διαμορφώνονταν ως εξής: Για το πανεπιστημιακό έτος 1940-1941, τα δίδακτρα για τις σχολές ορίζονταν στο ποσό των επτά χιλιάδων (7.000) δρχ. Για την απόκτηση του πιστοποιητικού εγγραφής και του αντιγράφου πτυχίου έπρεπε να καταβληθεί το ποσό των εκατό (100) δρχ.. Υπήρχαν και ορισμένες περιπτώσεις που οι υποψήφιοι απαλλάσσονταν ολοκληρωτικά από την καταβολή των τελών εγγραφής, αρκεί να είχαν γενική βαθμολογία άριστα (9-10), ενώ όσοι είχαν λίαν καλώς (8-9)⁴⁸⁷ κατέβαλαν τα μισά τέλη από αυτά που είχαν οριστεί. Οι εξεταστέοι των εισιτηρίων εξετάσεων έπρεπε να καταβάλουν το ποσό των τριακοσίων (300) δρχ.⁴⁸⁸.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το ύψος των τελών εγγραφής διαφοροποιούνταν από τη μια σχολή στην άλλη. Δεν υπήρχε κάποιος νόμος ή νομοθετική διάταξη, η οποία να υποχρέωνε τις σχολές να ορίζουν ενιαία τέλη εγγραφής. Κατά συνέπεια, κάθε σχολή είχε το δικαίωμα κατόπιν εγκρίσεως της Συγκλήτου να ορίσει τα τέλη εγγραφής και τα δίδακτρα της. Απόρροια αυτής της κατάστασης ήταν σε κάποιες σχολές ο υποψήφιος των εξετάσεων του 1941 να υποβάλλει αίτηση με χαρτόσημο των οκτώ (8) δρχ., ενώ σε άλλες σχολές το ποσό

⁴⁸⁷ Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρα 4,5,9 ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

⁴⁸⁸ Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει», άρθρο 13 ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941

ήταν πολύ υψηλότερο. Τα τέλη εγγραφής για την εισαγωγή στην Πάντειο⁴⁸⁹ σχολή ορίστηκαν σε δύο χιλιάδες πεντακόσιες (2.500) δραχ. για τους υποψηφίους φοιτητές και οκτακόσιες πενήντα (850) δραχ. για τους ακροατές. Η καταβολή αυτών μπορούσε να γίνει σε δύο ίσες δόσεις, εκ των οποίων η δεύτερη έπρεπε να δοθεί το αργότερο μέχρι τις 15 Απριλίου του ακαδημαϊκού έτους. Ιδιαίτερη κατηγορία για την ανωτέρω σχολή αποτελούσαν οι δημόσιοι υπάλληλοι. Στους τελευταίους κατόπιν ετήσιας έγκρισης του Διοικητικού Συμβουλίου της σχολής γίνονταν πολλές διευκολύνσεις καταβολής των τελών εγγραφής. Από το 1942,⁴⁹⁰ ο ορισμός των εκπαιδευτικών τελών και διδάκτρων διαφοροποιήθηκε. Οι σχολές πλην της Παντείου δεν είχαν το δικαίωμα να ορίζουν από μόνες τους τα δίδακτρα καθώς η απόφαση λαμβανόταν πλέον από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, μαζί με τα πιστοποιητικά οι φοιτητές έπρεπε να επισυνάψουν και διπλότυπο καταβολής εξετάσεων και τελών⁴⁹¹.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, ο υποψήφιος των εισιτηρίων εξετάσεων όφειλε να καταβάλει εξέταστρα ύψους ογδοντα πέντε χιλιάδων (85.000) δραχ. υπό τη μορφή γραμματίου εισπράξεως με τίτλο «*εξέταστρα υποψηφίων φοιτητών του Πανεπιστημίου αποδιδόμενα εις τους δικαιουμένους αμοιβής εντολή του αρμοδίου Πρυτάνεως*»⁴⁹². Τα εξέταστρα αποδίδονταν σε όλους τους συμμετέχοντες των εισιτηρίων εξετάσεων (στους Καθηγητές, στους γραμματείς των σχολών, στους μόνιμους υπαλλήλους των σχολών, στην επιτροπή ελέγχου κλπ). με ποσοστό⁴⁹³ που οριζόταν από τον Πρύτανη. Επίσης, είχε οριστεί γραμμάτιο εισπραξής που αφορούσε τις δαπάνες της γραφικής ύλης⁴⁹⁴. Δυο χρόνια αργότερα το γραμμάτιο εισπραξής για τη διεξαγωγή των εισιτηρίων εξετάσεων αυξήθηκε στο ποσό των εκατό χιλιάδων

⁴⁸⁹Νομοθετικό Διάταγμα 696/1941 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» ΦΕΚ 388/Α/13-11-1941

⁴⁹⁰Νομοθετικό Διάταγμα 2023/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 326/Α/22-12-1942

⁴⁹¹Βασιλικό Διάταγμα της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1946 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εις τας Ανώτατας σχολάς του ΕΜ Πολυτεχνείου», άρθρο 2 ΦΕΚ 282/Α/16-9-1946

⁴⁹²Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» άρθρο 14, ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948

⁴⁹³Το ποσό των εξεταστρών οριζόταν στις 85.000 δραχ για κάθε υποψήφιο. Το ποσό διανεμόταν ως εξής: 1. στους εξεταστές Καθηγητές δινόταν «*κατ'ίσην μερίδαν*» ποσοστό 75% και στους δύο εξεταστές, 2. στα μέλη της επιτροπής ελέγχου των αιτήσεων 3,5%, στους γραμματείς των Σχολών και στον γραμματέα της συγκλήτου ποσοστό 5,5%, στους μόνιμους υπαλλήλους των γραφείων των σχολών ποσοστό 5,50%, στους εποπτεύοντες τις εξετάσεις 10% και στους κλητήρες 2,50%. Το ποσοστό που θα λάμβανε ο καθένας αποφασιζόταν από τον Πρύτανη

⁴⁹⁴Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» άρθρο 2, παρ. 1 ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948

(100.000) δρχ.⁴⁹⁵, το οποίο και διανεμόταν σε όλους όσους συμμετείχαν στη διεξαγωγή των εξετάσεων⁴⁹⁶. Η εξόφληση του γραμματίου γινόταν μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων. Το 1949, τα εξέταστρα αυξήθηκαν στο ποσό των εκατόν εξήντα χιλιάδων (160.000) δρχ⁴⁹⁷, τα οποία εισπράττονταν από εισπράκτορες του Πανεπιστημίου ή και άλλους υπαλλήλους μετά από ειδική εντολή του Πρύτανη.

Η εφαρμογή των εκπαιδευτικών τελών για την ανώτατη εκπαίδευση είχε κριθεί αναγκαία καθώς από τη μια θα ενισχυόταν οικονομικά η λειτουργία του Πανεπιστημίου και από την άλλη θα αποτελούσε μέσο ανάσχεσης του αριθμού των υποψηφίων. Το Σύνταγμα της 1^{ης} Ιανουαρίου 1952 διασφάλιζε την παροχή της δωρεάν παιδείας και κατέστησε υποχρεωτική την εξάχρονη στοιχειώδη εκπαίδευση. Η στοιχειώδης εκπαίδευση παρέμεινε δωρεάν και υποχρεωτική όπως και στο Σύνταγμα του 1911⁴⁹⁸ και 1927⁴⁹⁹, ενώ ο νομοθέτης δεν απαγόρευσε την επιβολή εκπαιδευτικών τελών για τη φοίτηση στην μέση και ανώτατη εκπαίδευση.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι τα εκπαιδευτικά τέλη για την ανώτατη εκπαίδευση διατηρήθηκαν τόσο κατά τη διάρκεια του πολέμου όσο και τα επόμενα χρόνια. Ο ορισμός τους ύψους των τελών εγγραφής κάθε σχολής δεν υπόκειτο αρχικά σε ενιαία κριτήρια για το σύνολο των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Η διοίκηση της κάθε σχολής, κατόπιν εγκρίσεως της Συγκλήτου, όριζε τα τέλη εγγραφής με βάση τα κριτήρια που είχε αποφασίσει η ίδια. Η ανισότητα αυτή έπαψε να ισχύει από τη στιγμή που το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας αποφάσιζε για το θέμα ως ανώτατος φορέας της εκπαίδευσης.

⁴⁹⁵ Βασιλικό Διάταγμα της 26^{ης} Αυγούστου 1949 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του ΒΔ της 3,6 Σεπτεμβρίου 1948 «περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 201/Α/8-9-1949

⁴⁹⁶ Το Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» άρθρο 14, ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948 αντικατέστησε το ποσό σε 100.000 δρχ. για κάθε υποψήφιο. Το εν λόγω ποσό καταβαλλόταν στους εξεταστές. Το 75% του ποσού διανεμόταν κατά ίσο ποσοστό σε όσους συγκροτούσαν την επιτροπή ελέγχου των αιτήσεων, το 3,5%, στους γραμματείς των Σχολών και στο γραμματέα της συγκλήτου, το 5,5%, στους μονίμους υπαλλήλους των γραφείων της διεύθυνσης, το 7%, στους επόπτες των εξετάσεων και στους κλητήρες που βοηθούσαν κατά τη διάρκεια των εισιτηρίων εξετάσεων κατά ποσοστό 2,5%.

⁴⁹⁷ Βασιλικό Διάταγμα της 26^{ης} Αυγούστου 1949 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του ΒΔ της 3,6 Σεπτεμβρίου 1948 «περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις Πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 201/Α/08-09-1949

⁴⁹⁸ Το Σύνταγμα της Ελλάδος μετά την κατά το έτος 1911 αναθεώρηση και μεταρρύθμιση του, εν Αθήναις εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, άρθρο 16

⁴⁹⁹ Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας 3 Ιουνίου 1927, άρθρο 23

Σημειώνουμε ιδιαίτερα ότι η καταβολή των εν λόγω εκπαιδευτικών τελών για τη φοίτηση στις ανώτατες σχολές καταδείκνυε και τη συνεχιζόμενη «ταξικότητα» του χώρου της ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης.

4.7 Ο Θεσμός των ακροατών φοιτητών

Όπως έχουμε προαναφέρει, ο θεσμός των ακροατών στα πρώτα χρόνια ίδρυσης του Πανεπιστημίου ήταν συνυφασμένος με τη διάδοση των πανεπιστημιακών μαθημάτων στο ευρύ κοινό. Η επίσημη κατάργηση του θεσμού ορίστηκε χρονικά το 1847. Στην πραγματικότητα, τα άρθρα των Νόμων που αφορούσαν στην ανώτατη εκπαίδευση προέβλεπαν την κατηγορία των ακροατών μέχρι το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Εξαιτίας της απουσίας κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής από τις ελληνικές κυβερνήσεις, δεν εφαρμόστηκε η κατάργηση του θεσμού για όλες τις σχολές ομοιόμορφα. Η διοίκηση κάθε σχολής μαζί με τη Σύγκλητο αποφάσιζε ξεχωριστά για την κατάργηση ή μη του θεσμού των ακροατών: Η πρώην Ανωτάτη Γεωπονική σχολή έδινε τη δυνατότητα στους ακροατές της Βορείου Ηπείρου ή άλλων χωρών που είχαν παρακολουθήσει τα μαθήματα για 4 έτη να πάρουν πτυχίο. Εγγράφονταν ως τακτικοί φοιτητές στη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στο τέταρτο έτος και, αφού κατέβαλλαν τα οφειλόμενα δίδακτρα και τέλη ανανεώσεως εγγραφής, λάμβαναν πτυχίο⁵⁰⁰. Το 1941, η Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίων Υπαλλήλων⁵⁰¹ επέτρεπε σε όσους είχαν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους να παρακολουθήσουν τα μαθήματα αφού κατέβαλλαν τα οριζόμενα από τον Νόμο τέλη. Το 1942, η Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών⁵⁰² δεχόταν τους ακροατές μετά από άδεια του Καθηγητή παρέχοντας τους και σχετική βεβαίωση παρακολούθησης.

Παρόλη την επίσημη κατάργηση του θεσμού των ακροατών από το 1847, ακροατές συνέχισαν να παρακολουθούν μαθήματα σε ορισμένες σχολές αρκεί να είχαν πληρώσει το τέλος εγγραφής τους. Η διοίκηση της κάθε σχολής επέτρεπε κατόπιν απόφασής της τη διατήρηση ή μη του θεσμού αυτού. Το τέλος του θεσμού

⁵⁰⁰ Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων και διδάκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων» ΦΕΚ 338/Α/17-9-1938

⁵⁰¹ Νομοθετικό Διάταγμα 696/1941 «Περί οργανισμού της Παντείου Ανωτάτης Σχολής πολιτικών επιστημών και δημοσίων υπαλλήλων» ΦΕΚ 391/Α/14-11-1941

⁵⁰² Νομοθετικό Διάταγμα 954/1943 «Περί οργανισμού της ανωτάτης Σχολής οικονομικών και εμπορικών επιστημών» ΦΕΚ 18/Α/4-2-1948

των ακροατών ήρθε ως φυσικό αποτέλεσμα των αναγκών της κοινωνίας. Η εύρεση εργασίας ή η αναζήτηση μιας καλύτερης θέσης εργασίας ή ανέλιξη στον επαγγελματικό τομέα απαιτούσε πλέον την κατοχή πτυχίου που βεβαίωνε την ανωτάτου επιπέδου μόρφωση, ενώ δεν επαρκούσε πλέον το πιστοποιητικό παρακολούθησης μαθημάτων. Η απόκτηση πανεπιστημιακού πτυχίου αποτελούσε πλέον ένα από τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την αγορά εργασίας αλλά και ένα μέσο προσωπικής και επαγγελματικής ανέλιξης.

4.8 Σχόλια και παρατηρήσεις

Οι δεκαετίες του 1940 και του 1950 που ερευνήθηκαν στη συγκεκριμένη ενότητα, χαρακτηρίζονταν από έντονα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα που επηρέασαν τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής της χώρας, την οικονομία της, την εκπαίδευση, τη βιομηχανία και την ανάπτυξή της, τον πολιτισμό της, την πολιτική και την ιδεολογία της. Μετά το τέλος του πολέμου ακολούθησε η πόλωση μεταξύ των δεξιών και αριστερών πολιτικών δυνάμεων. Οι πολιτικές διαφορές προκαλούσαν έντονες διαμάχες οι οποίες μεταφέρονταν σε κοινωνικό επίπεδο επιτείνοντας ακόμα περισσότερο τις δυσκολίες που υπήρχαν.

Η δεκαετία του 1950 εγκαινιάζει μια περίοδο επανασυγκρότησης και αναδιοργάνωσης της χώρας. Η μετάβαση από την ταραχώδη πολιτικά και κοινωνικά περίοδο του 1940 σε μια περίοδο πολιτικής σταθερότητας δεν θα μπορούσε παρά να συμβάλει στην ομαλή λειτουργία του κράτους. Είναι βέβαιο ότι η οικονομία της χώρας βρισκόταν σε πολύ άσχημη κατάσταση δεδομένου ότι η ανάπτυξη ήταν βραδεία, επενδύσεις δεν υπήρχαν, τα ποσοστά της ανεργίας ήταν υψηλά, οι εξαγωγές των προϊόντων απουσίαζαν και η αγροτική παραγωγή είχε υποστεί μεγάλες ζημιές. Απαιτούνταν άμεσες ενέργειες αναπροσαρμογής των δεδομένων για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι παρόλο που η δεκαετία του 1950 ξεκίνησε υπό δυσμενείς συνθήκες, μετέπειτα οι δείκτες ανάπτυξης ήταν ανοδικοί σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Η ανοικοδόμηση και η ανάπτυξη της χώρας ήταν ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής. Το δόγμα Τρούμαν, το σχέδιο Μάρσαλ και η αμερικανική βοήθεια αποτέλεσαν εμφανείς προσπάθειες για την ανοικοδόμηση και την οικονομική ανάπτυξή της.

Σε ό,τι αφορά τη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πολλές προσπάθειες ανασυγκρότησης και αναδιοργάνωσής τους έγιναν μετά τις

καταστροφικές συνέπειες του πολέμου. Από την αρχή της δεκαετίας του 1940 έως και το τέλος αυτής, η όποια ανάπτυξη και εξέλιξη των δύο βασικών βαθμίδων της εκπαίδευσης της προηγούμενης δεκαετίας διακόπηκε απότομα λόγω των άσχημων συνθηκών που επικρατούσαν τόσο κατά την εμπόλεμη όσο και κατά την εμφυλιακή περίοδο. Η έλλειψη διδακτηρίων και διδακτικού προσωπικού, η περιορισμένη χρονικά φοίτηση των μαθητών κ.α δυσχέραιναν την ομαλή λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Βελτίωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αρχίζει να σημειώνεται με αργά βήματα από τη δεκαετία του 1950. Παράλληλα, γίνεται αξιόλογη προσπάθεια αναβάθμισης και της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης. Με το Διάταγμα 3971/1959 ιδρύθηκαν τεχνικές, μέσες και ανώτερες σχολές και εισήχθη η διάκριση τμημάτων κλασικής και πρακτικής κατεύθυνσης καθώς και το εξατάξιο γυμνάσιο. Το σημαντικό είναι ότι προστέθηκαν και άλλες ειδικότητες σε πολλές από τις αναγνωρισμένες σχολές, οι οποίες διεύρυναν ακόμα περισσότερο την ευκαιρία για σπουδές αλλά και τους ορίζοντες της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων.

Ως προς την ανώτατη εκπαίδευση, τα πορίσματα της Επιτροπής παιδείας του 1957 είναι αξιοσημείωτα, καθώς διατυπώθηκε ξεκάθαρα η κατάσταση που βρισκόταν, ενώ ταυτόχρονα έγιναν προτάσεις σχετικά με την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών και την βελτίωση των ακαδημαϊκών και διοικητικών λειτουργιών τους. Σημαντικό είναι ότι ιδρύθηκαν νέες έδρες οι οποίες είχαν σκοπό να καλύψουν και τις ανάγκες που συνδέονταν με την περαιτέρω ανάπτυξη των επιστημών.

Σε ό,τι αφορά στη διοικητική και εκπαιδευτική δομή και διάρθρωση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αυτή ακολουθούσε τα πρότυπα του Νόμου 5343/1932.

Οι εξετάσεις για την εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση συνέχισαν να ακολουθούν την ίδια με το παρελθόν πρακτική. Η εμπόλεμη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα μετά την κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ο εμφύλιος πόλεμος δεν στάθηκαν αφορμή για την κατάργησή των. Το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων διατηρήθηκε ως το μοναδικό και πλέον αποτελεσματικό μέσο, ελέγχου και περιορισμού του αριθμού των εισακτέων στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι υποψήφιοι έπρεπε να πιστοποιούν τις βασικές γυμνασιακές τους γνώσεις με τους απολυτήριους τίτλους σπουδών της

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκτός όμως από τους απαραίτητους τίτλους σπουδών, το πιστοποιητικό των κοινωνικών φρονημάτων⁵⁰³ και το ποινικό μητρώο για ορισμένες σχολές αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα εισόδου υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση και σε μεγάλο βαθμό «πολιτικοποιούσαν» και «ποινικοποιούσαν» το θεσμό.

Κατά τη δεκαετία του 1950 δεν έγιναν ουσιαστικές αλλαγές στον τομέα της εισαγωγής των υποψηφίων στις Ανώτατες Σχολές. Η διαφοροποίηση περιορίστηκε στην μετονομασία των εξετάσεων, παρόλο που υπήρξαν πολλές προτάσεις για την κατάργησή τους. Οι προτάσεις περί κατάργησης το θεσμού των εισιτηρίων εξετάσεων ή του διαγωνισμού καταψηφίζονταν καθώς δεν υπήρχαν άλλες εναλλακτικές λύσεις που θα τις αντικαθιστούσαν και θα εξασφάλιζαν την ομαλή και ισότιμη εισαγωγή των υποψηφίων. Σκοπός του νομοθετικού διατάγματος 3011/1954 ήταν να καταργηθεί η κατηγορία των επιλαχόντων και να διασφαλισθεί η αυστηρή εφαρμογή του κλειστού αριθμού εισακτέων. Η εφαρμογή του κλειστού αριθμού εισακτέων αναιρούνταν τακτικά γιατί ορισμένες σχολές σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αποφάσιζαν την καθ' υπέρβαση εισαγωγή διαφόρων κατηγοριών.

Τα δύο μέτρα ελέγχου του αριθμού των εισακτέων, δηλαδή οι εισιτήριες εξετάσεις και ο περιορισμένος αριθμός εισακτέων διατηρήθηκαν καθόλη την δεκαετία του 1950.

Σε ότι αφορά το θεσμό των επιλαχόντων, σημειώνουμε ότι, οι δυσχερείς κοινωνικές συνθήκες και οι εξαιρετικά ακραίες πολιτικές καταστάσεις που δημιουργήθηκαν στη χώρα κατά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, είχαν ως αποτέλεσμα την εξαίρεση ορισμένων κατηγοριών υποψηφίων από τη διαδικασία συμμετοχής στις εισιτήριες εξετάσεις. Οι ευνοϊκές διατάξεις αφορούσαν αρχικώς όσους είχαν προσφέρει τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες κατά τον πόλεμο του 1940-1941. Το ευεργέτημα αυτό αποτελούσε αναγνώριση του ελληνικού κράτους για την προσφορά των υποψηφίων στην πατρίδα. Παράλληλα, οι ομογενείς υποψήφιοι που προέρχονταν από τις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού όπως προαναφέραμε επωφελούνταν και αυτοί από την καθ' υπέρβαση εισαγωγή δεδομένου ότι το ελληνικό κράτος, για

⁵⁰³ Αναγκαστικός Νόμος 516/1948 «Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κλπ. Υπαλλήλων και υπηρετών» ΦΕΚ 6/Α/8-1-1948; Αναγκαστικός Νόμος 509/1947 «Περί μέτρων ασφαλείας του κράτους του πολιτεύματος του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών πολιτών» ΦΕΚ293/Α/27-12-1947

εθνικούς κυρίως λόγους, στόχευε στον επαναπατρισμό τους και στην αφομοίωση τους από την ελληνική κοινωνία.

Ιδιαίτερα τέλος σημειώνουμε ότι η καταβολή των τελών εγγραφής και διδάκτρων με σημαντικές διαφοροποιήσεις από σχολή σε σχολή, συνέχιζαν να υφίστανται με την αιτιολογία ότι αποτελούσαν μέσο οικονομικής ενίσχυσης του Πανεπιστημίου και μέσο ανάσχεσης της εισροής των υποψηφίων. Ήταν ένα μέτρο, που όπως έχουμε προαναφέρει, καταδείκνυε την «ταξικότητα» του χώρου της ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης.

Κεφάλαιο 5^ο

Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση από το 1960 έως το 1967

5.1 Το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο της περιόδου

Η δεκαετία του 1960 βρήκε στην πολιτική εξουσία την Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η οποία είχε εκλεγεί στις 17 Μαΐου 1958 και διατηρήθηκε μέχρι τις 20 Σεπτεμβρίου 1961. Η περίοδος της πρωθυπουργίας του Κων. Καραμανλή σηματοδοτήθηκε από την έναρξη των διαπραγματεύσεων για τη σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ (21 Μαρτίου 1960), η οποία υπογράφηκε στις 30 Μαρτίου 1961 και με πρόβλεψη πλήρους ένταξης το 1984. Η επίτευξη οριστικής συμφωνίας για τη Σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) υπό τη μορφή τελωνειακής ένωσης έγινε δεκτή με θετικό τρόπο από το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων, με εξαίρεση την Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ)⁵⁰⁴. Η προσχώρηση της Ελλάδας στην ΕΟΚ θεωρήθηκε θετικό βήμα, γιατί δινόταν έμφαση στην προστασία των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, που ήταν ζήτημα ζωτικής σημασίας⁵⁰⁵. Επιπρόσθετα, η συμφωνία θα είχε θετικά αποτελέσματα για την ελληνική οικονομία γιατί προέβλεπε την κατάργηση εισαγωγικών δασμών και περιοριστικών μέτρων σε βάρος της ελεύθερης κυκλοφορίας βιομηχανικών προϊόντων των Κοινοτικών χωρών, των δασμών και περιοριστικών μέτρων σε βάρος των ελληνικών προϊόντων σε διάστημα δώδεκα ετών και στα κύρια εξαγωγίμα ελληνικά προϊόντα. Παράλληλα συνέβαλε στην οικονομική ενίσχυση της Ελλάδας με δάνεια που ανερχόταν σε 125 εκατομμύρια δολάρια για περίοδο πέντε ετών⁵⁰⁶ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Εκτός από την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, η ελληνική Κυβέρνηση προωθούσε κοινωνικά μέτρα τα οποία στόχευαν στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών αλλά και στην ανάπτυξη της χώρας. Η κατάθεση του νομοσχεδίου περί συνταξιοδότησης των αγροτών μετά τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους, η πραγματοποίηση έργων υποδομής, όπως η λειτουργία του υδροηλεκτρικού εργοστασίου Ταυρωπού, η ανάπτυξη της βιομηχανίας μετά από συμφωνία μεταξύ ελληνικού Δημοσίου-Πεσινέ για τη δημιουργία εργοστασίου αλουμίνας και τριτογενούς παραγωγής ήταν μερικά από τα μέτρα που συντελούσαν θετικά στον εκσυγχρονισμό και στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στα θετικά

⁵⁰⁴ Πάνος Καζάκος, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, (Αθήνα: Πατάκη, 2001), 242-243,

⁵⁰⁵ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Ελληνικός Φιλελευθερισμός: το ριζοσπαστικό ρεύμα, 1932-1979*, (Αθήνα: Πατάκη, 2010), 367

⁵⁰⁶ Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα*, τόμος ΙΣΤ', (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000), 264-265

σημεία θα μπορούσαν να προστεθούν επίσης η αύξηση του παγίου κεφαλαίου της χώρας και του εθνικού εισοδήματος μαζί με τις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις⁵⁰⁷ αλλά και η ενίσχυση της υγείας με την ίδρυση του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου Αθηνών. Παρόλες τις μεταρρυθμιστικές και εκσυγχρονιστικές προσπάθειες, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Κων. Καραμανλή υπήρχαν στην καθημερινότητα κοινωνικές εντάσεις αλλά και πολιτική κρίση. Η πρώτη αντίδραση εκδηλώθηκε με τις κινητοποιήσεις των οικοδόμων (1.12.1960) σχετικά με το ασφαλιστικό ζήτημα. Η δεύτερη ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών προστριβών που προκάλεσε η εκλογή του Αρχιεπισκόπου Ιακώβου Αττικής, η οποία οδήγησε τελικά στην καθαίρεσή του. Ένα άλλο γεγονός που προκάλεσε μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις ήταν η εισήγηση του νομοσχεδίου της Κυβέρνησης Καραμανλή για προικοδότηση ύψους 9.000.000 δραχμών του γάμου της πριγκίπισσας Σοφίας. Προκάλεσε την αντίδραση της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς και της Ένωσης Κέντρου, με κύριο εκφραστή της αντίθεσης αυτής τον αρχηγό του κόμματος Γ. Παπανδρέου. Ο τελευταίος τάχθηκε εναντίον της χορήγησης της προίκας κρίνοντας ότι ήταν ένα έθιμο «*αναχρονιστικό και βάρβαρο*»⁵⁰⁸. Το σύνθημα «*Προίκα στην Παιδεία και όχι στη Σοφία*» συνοδευόμενο από το αίτημα διάθεσης του 15% του κρατικού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση αποτέλεσε αιτία μεγάλων κοινωνικών συγκεντρώσεων και συγκρούσεων.

Ο αντίκτυπος της κοινωνικής αντίδρασης οδήγησε στην παραίτηση της Κυβέρνησης. Η Υπηρεσιακή Κυβέρνηση του Κωνστ. Δόβα ανέλαβε την εξουσία προκειμένου να διεξάγει τις βουλευτικές εκλογές το 1961. Στις 29 Οκτωβρίου 1961 εξελέγη η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) με ποσοστό 50,77% καταλαμβάνοντας 176 έδρες, ενώ ακολούθησε ο συνασπισμός της Ένωσης Κέντρου (ΕΚ) με αρχηγό τον Γ. Παπανδρέου με ποσοστό 33,69%. Τρίτο κόμμα ήταν το Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδας (ΠΑΜΕ) με αρχηγό τον Ι. Πασαλίδη με ποσοστό 14,65%. Το εκλογικό αποτέλεσμα αμφισβητήθηκε από τον αρχηγό της Ένωσης Κέντρου Γ. Παπανδρέου, ο οποίος υποστήριξε ότι το εκλογικό αποτέλεσμα ήταν «*προϊόν βίας και νοθείας*»⁵⁰⁹. Κατά συνέπεια, η διακήρυξη της 14^{ης} Νοεμβρίου 1961 του συνόλου των βουλευτών της Ένωση Κέντρου αλλά και του Πανδημοκρατικού

⁵⁰⁷ Σόλων Γρηγοριάδης, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974, Ιουλιανά 1965: Η αρχή του τέλους*, τόμος 7 (Αθήνα: Χ. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις ΑΕ, ειδική έκδοση για την Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 2011), 71-73

⁵⁰⁸ Στο ίδιο, 26

⁵⁰⁹ Στο ίδιο; Ηλίας Νικολακόπουλος, *Από το τέλος του Εμφυλίου πολέμου έως την άνοδο της Ένωσης Κέντρου, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ (Αθήνα: εκδόσεις Αθηνών, 2000), 202

Αγροτικού Μετώπου Ελλάδας υποστήριξε επίσημα ότι δεν αναγνωριζόταν η νομιμότητα της νέας Κυβέρνησης. Η εν λόγω διακήρυξη συνοδεύτηκε από την κατάθεση προτάσεων δυσπιστίας της Ένωσης Κέντρου (ΕΚ) και της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ)⁵¹⁰ εναντίον της Κυβέρνησης. Στις 4 Δεκεμβρίου 1961 συνήλθε η νέα Βουλή χωρίς την παρουσία των βουλευτών της Ένωσης Κέντρου και της Αριστεράς.

Το 1962, η πολιτική αναταραχή του προηγούμενου έτους έδωσε τη σκυτάλη σε κινητοποιήσεις και ταραχές σε ολόκληρη την Ελλάδα. Οι πρώτες κινητοποιήσεις έγιναν στο Ηράκλειο της Κρήτης τη 18^η Μαρτίου 1962 με ομιλητή τον Γ. Παπανδρέου και στελέχη της Ένωσης Κέντρου. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1962 ακολούθησε το συλλαλητήριο καπνοπαραγωγών της Αιτωλοακαρνανίας, το οποίο μετά τη σύγκρουση μεταξύ των συμμετεχόντων και των αστυνομικών οδήγησε στο θάνατο ενός πολίτη⁵¹¹, ενώ έλαβε χώρα ακόμα ένα στις 25^η Ιουλίου 1962 στο Ηράκλειο της Κρήτης.

Στις αρχές του 1963 η ΕΡΕ κατέθεσε στη Βουλή πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος του 1952, η οποία όμως τελικά δεν πραγματοποιήθηκε λόγω της παραίτησης της Κυβέρνησης και της διάλυσης της Βουλής. Η κατάθεση της αναθεωρητικής πρότασης αντιμετωπίστηκε από τα κόμματα της Ένωσης Κέντρου και της ΕΔΑ με έντονες αντιδράσεις.

Τον Μάιο του 1963, ένα ακόμη γεγονός που επηρέασε την κοινωνική συνοχή της Ελλάδας ήταν η δολοφονία του βουλευτή της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ) Γρ. Λαμπράκη. Η Κυβέρνηση κατηγορήθηκε από τον Γ. Παπανδρέου ως ηθικός αυτουργός της πολιτικής δολοφονίας του βουλευτή Γρ. Λαμπράκη⁵¹². Στις 19 Ιουνίου 1963, ο Κ. Καραμανλής παραιτήθηκε από την Κυβέρνηση μετά τη διαφωνία του με τα ανάκτορα, με αφορμή τις αντιρρήσεις του για ταξίδι του Βασιλιά στην Αγγλία. Μετά την παραίτηση του, η Κυβέρνηση Παναγ. Πιπινέλη (17 Ιουνίου 1963 – 29 Σεπτεμβρίου 1963) ανέλαβε τη διοίκηση της χώρας.

Η Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου με το κόμμα της Ένωσης Κέντρου (ΕΚ) ανέλαβε την εξουσία από τις 8 Νοεμβρίου 1963 έως τις 30 Δεκεμβρίου 1963. Η

⁵¹⁰Χριστόφορος Βερναρδάκης, *Κόμματα και κοινωνικές συμμαχίες στην προδιδακτορική Ελλάδα, Οι Προϋποθέσεις της μεταπολίτευσης* (Αθήνα: Εξάντας, 1991), 98-108

⁵¹¹«Τιμή και υπόσχεση αγώνα», Ριζοσπάστης, Πρόσβαση στις 5 Αυγούστου 2020 <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1432111>

⁵¹²Γρηγοριάδης, ο.π. 52

Κυβέρνηση σχηματίστηκε με σχετική πλειοψηφία (138 βουλευτές της Ένωσης Κέντρου έναντι 132 βουλευτών της Ε.Ρ.Ε.).

Οι επόμενες εκλογές ορίστηκαν για τις 16 Φεβρουαρίου 1964. Η νέα Κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου σχηματίστηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1964 και διατηρήθηκε μέχρι τις 15 Ιουλίου 1965. Σημαντικό γεγονός που σημάδεψε τα πολιτικά δρώμενα της χώρας κατά την εν λόγω περίοδο ήταν η σύσταση της οργάνωσης «*Αξιοματικοί Σώσατε Πατρίδα Ιδανικά Δημοκρατία Αξιοκρατία*», γνωστή με το ακρωνύμιο «*Ασπίδα*». Ο Υπουργός Π. Γαρουφαλιάς διενήργησε έρευνα σχετικά με την οργάνωση αυτή. Η υπόθεση αυτή αφορούσε τη μύηση κατώτερων αξιωματικών σε μια στρατιωτική οργάνωση σε Αθήνα και Κύπρο. Η οργάνωση έγινε αιτία για πολιτική αντιπαράθεση με κύριο πρωταγωνιστή τον Ανδρ. Παπανδρέου από τον Μάιο έως το τέλος του 1965. Ο Πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου αποφάσισε να παραπέμψει τον φάκελο της οργάνωσης «*Ασπίδα*» στη στρατιωτική δικαιοσύνη και να αντικαταστήσει τον Π. Γαρουφαλιά. Ο πρωθυπουργός μετά τη διαφωνία του με τον Βασιλιά Κωνσταντίνο σχετικά με το χειρισμό της υπόθεσης παραιτήθηκε. Μετά την παραίτηση του Γ. Παπανδρέου, ακολούθησε η περίοδος που έμεινε γνωστή στην ιστορία ως «*Ιουλιανά*» ή «*Αποστασία*» δημιουργώντας πολιτική αστάθεια στην πολιτική ζωή του τόπου.

Στη συνέχεια, ο Βασιλιάς έδωσε την εντολή σχηματισμού Κυβέρνησης στον πρόεδρο της Βουλής και μέλος της Ένωσης Κέντρου Γ. Αθανασιάδη – Νόβα (15 Ιουλίου 1965 - 20 Αυγούστου 1965). Ακολούθησε η Κυβέρνηση του Ηλ. Τσιριμώκου (20 Αυγούστου 1965 - 17 Σεπτεμβρίου 1965), η οποία καταψηφίστηκε λίγες μέρες αργότερα. Στις 17 Σεπτεμβρίου 1965 η Κυβέρνηση Ι. Τσιριμώκου αντικαταστάθηκε από την Κυβέρνηση Στέφ. Στεφανόπουλου (17 Σεπτεμβρίου 1965 - 22 Δεκεμβρίου 1966) με συνεργασία βουλευτών της ΕΡΕ (70%) και του κόμματος των Προοδευτικών. Τον Σεπτέμβριο του 1966, η υπόθεση Λαμπράκη και το υπ. αριθμ. 1939/20.9.1966 βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου του στρατοδικείου για την υπόθεση της οργάνωσης «*Ασπίδα*» επέτεινε ακόμα περισσότερο την ήδη έκρυθμη πολιτική κατάσταση. Ακολούθησαν οι Κυβερνήσεις των Ι. Παρασκευόπουλου (22 Δεκεμβρίου 1966 - 3 Απριλίου 1967) και Παναγ. Κανελλόπουλου (3 Απριλίου 1967 - 21 Απριλίου 1967), οι οποίες είχαν σκοπό να συμβάλουν στη διεξαγωγή βουλευτικών εκλογών στις 28 Μαΐου 1967. Η Κυβέρνηση ορκίστηκε στις 3 Απριλίου 1967. Στις 21 Απριλίου 1967, το πραξικόπημα των Συνταγματαρχών κατέλυσε τη δημοκρατία μέχρι τις 23 Ιουλίου 1974.

5.2 Οι σημαντικότερες εκπαιδευτικές θεσμίσεις της περιόδου με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση

Η στοιχειώδης και μέση εκπαίδευση στις αρχές της δεκαετίας του 1960 βασιζόταν στις διατάξεις του Ν.Δ 3971/1959. Η γενική, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση οργανώθηκαν με ταχύ ρυθμό προσπαθώντας να ανταποκριθούν στην τεχνολογική πρόοδο και στην παροχή ανθρωπιστικής εκπαίδευσης σε ευρεία κλίμακα, όπως αναφερόταν στην εισηγητική έκθεση του ανωτέρω διατάγματος. Αναλυτικότερα: Στα δημοτικά σχολεία διδάσκονταν ολοκληρωμένοι κύκλοι μαθημάτων που περιλάμβαναν βασικά στοιχεία θεωρητικών και θετικών επιστημών λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία του μαθητή. Στο γυμνάσιο της πρώτης βαθμίδας επαναλαμβανόταν η ίδια με την παλαιότερη ύλη αλλά με περισσότερες λεπτομέρειες. Τα ίδια θέματα διδάσκονταν στα γυμνάσια β' βαθμίδας με ακόμα περισσότερη εξειδίκευση γιατί σκοπός τους ήταν η παροχή γενικής μόρφωσης.

Στα τέλη του 1962, το ζήτημα της εκπαίδευσης έγινε αιτία να κινητοποιηθεί μεγάλος αριθμός φοιτητών, οι οποίοι ζητούσαν να δοθεί προίκα στη παιδεία και μάλιστα να χορηγηθεί το 15% από το προϋπολογισμό και όχι το 10,2% που υποσχόταν ο Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Γρ. Κασσιμάτης. Στην αντίδραση αυτή θα πρέπει να προστεθεί και αυτή των εκπαιδευτικών της μέσης εκπαίδευσης, οι οποίοι ζητούσαν μισθολογικές αυξήσεις.

Τον Φεβρουάριο του 1964, μετά την νίκη της Ένωσης Κέντρου, το πρόγραμμα παιδείας του κόμματος βασίστηκε σε φιλελεύθερες αρχές, καθώς προβλεπόταν η δωρεάν παιδεία, η επέκταση της υποχρεωτικής παιδείας από έξι σε εννέα χρόνια, η αύξηση των κρατικών επιχορηγήσεων για υποτροφίες, η αναδιοργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος και η βελτίωση των αποδοχών των εκπαιδευτικών⁵¹³. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Νόμου 4379/1964, η εθνική παιδεία όφειλε να έχει ουμανιστικό χαρακτήρα, να αναδεικνύει τις θετικές και τεχνικές επιστήμες αλλά και να εναρμονίζεται με τις αρχές της ελληνικής παιδείας και της χριστιανικής πίστης. Στην εισηγητική έκθεση αναγράφεται ότι *«Η Εθνική μας Παιδεία οφείλει να έχει κατά βάση ουμανιστικών χαρακτήρα. Ο ανθρωπισμός όμως πρέπει να είναι εκείνος, ο οποίος δεν προσηλώνεται εις την παθητικήν λατρείαν νεκρών τύπων του παρελθόντος, ούτε αντιτίθεται προς τας θετικές Επιστήμας και την*

⁵¹³Jean Meynaud, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, (Αθήνα: Μπάυρον, 1966), 294

Τεχνικήν». Ο Ε. Παπανούτσος με το ακαδημαϊκό απολυτήριο επεδίωκε τη δημιουργία ενός «*νέου τύπου Έλληνα πολίτη*» που θα μετατρέποταν σε έναν «*ελεύθερο εσωτερικά και εξωτερικά άνθρωπο*». Μέσα από την εκπαίδευση θα μπορούσε να αναπτυχθεί πρώτα ο άνθρωπος και μέσω της προσωπικής ανάπτυξης αλυσιδωτά θα βελτιωνόταν η οικονομία και η κοινωνία. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Ν.Δ. 4379/1964 προχώρησε σε πολύ σημαντικές αλλαγές: Η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης για όλες τις βαθμίδες, η επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε εννέα χρόνια, δηλαδή μέχρι το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του μαθητή διαιρώντας το εξατάξιο γυμνάσιο σε δύο τριετείς κύκλους, η κατάργηση των εξετάσεων από τη στοιχειώδη προς τον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η επιβολή των εξετάσεων από τον πρώτο στο δεύτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας ήταν οι σημαντικότερες από αυτές.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Ν.Δ 4379/1964, τα εξαετές δημοτικά σχολεία και το τριετές γυμνάσιο είχαν υποχρεωτικό χαρακτήρα για όλα τα παιδιά. Καθιερώθηκε η δημοτική γλώσσα για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Το γυμνάσιο διαιρούνταν σε δυο κατευθύνσεις: στο γενικό και στο τεχνικό. Οι απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου μπορούσαν να εγγραφούν στο γυμνάσιο χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις, ενώ οι απόφοιτοι γυμνασίου έπρεπε να υποστούν εισαγωγικές εξετάσεις για την εισαγωγή τους στο λύκειο. Στο τεχνικό γυμνάσιο εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις οι απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου. Τα βασικά μαθήματα του τεχνικού γυμνασίου ήταν τα ίδια με του γενικού με τη διαφορά ότι διδάσκονταν επιπλέον ώρες μαθήματα θεωρητικών και τεχνικών πρακτικών γνώσεων. Οι απόφοιτοι του τεχνικού γυμνασίου μπορούσαν να εγγραφούν στις σχολές εξειδίκευσης τεχνικών με ειδικότητα οικοδόμου, ξυλουργού κλπ. Ο δεύτερος κύκλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αφορούσε το γενικό λύκειο, το τεχνικό και επαγγελματικό λύκειο και τις σχολές εξειδίκευσης τεχνικών. Η φοίτηση στο τεχνικό λύκειο απαιτούσε απολυτήριο γυμνασίου και επιτυχείς εισαγωγικές εξετάσεις. Στις σχολές εξειδίκευσης τεχνικών μπορούσαν να φοιτήσουν όσοι είχαν απολυτήριο γενικού γυμνασίου αλλά θα έπρεπε να είχαν πρώτα παρακολουθήσει τα μαθήματα της Γ' τάξεως του τεχνικού γυμνασίου προκειμένου να αποκτήσουν μετά από εξετάσεις απολυτήριο τεχνικού γυμνασίου. Οι απόφοιτοι των σχολών εξειδικεύσεως τεχνικών εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις στη Β τάξη τεχνικών λυκείων. Οι απόφοιτοι του γενικού και τεχνικού λυκείου θα έπρεπε να αποκτήσουν το ακαδημαϊκό απολυτήριο και μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις να εισαχθούν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Ο τύπος του Λυκείου ήταν ενιαίος και καταργούνταν η διάκριση των γυμνασίων σε θεωρητική κατεύθυνση

(κλασσικών) και πρακτική (πρακτικών λυκείων). Στις δυο ανώτερες τάξεις του λυκείου διαμορφώθηκαν δύο κύκλοι σπουδών. Ο πρώτος ήταν ενισχυμένος με φιλολογικά και ιστορικά μαθήματα, ενώ ο δεύτερος ήταν ενισχυμένος με μαθηματικά και φυσικά μαθήματα.

Ως προς την ανώτατη εκπαίδευση, το Ν.Δ. 3837/1958 «Περί επανιδρύσεως, μετονομασίας κλπ. Εδρών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τροποποιήσεως διατάξεων τινών της περί των Πανεπιστημίων νομοθεσίας» ΦΕΚ 139/Α/9-9-1958 και το Ν.Δ. 3974/1959 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» ΦΕΚ 188/Α/7-9-1959 διατήρησαν την ισχύ τους.

Στην ακαδημαϊκή και διοικητική λειτουργία του Πανεπιστημίου δεν έγιναν σημαντικές αλλαγές και εξακολουθούσαν να εφαρμόζονται οι διατάξεις του Νόμου 5343/1932.

Σημειώνουμε τέλος ότι το 1964 με το Ν.Δ. 4455⁵¹⁴ «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραι» ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Πατρών.

5.3 Οι διαδικασίες εισαγωγής των υποψηφίων φοιτητών στο Πανεπιστήμιο

Οι διατάξεις του Ν.Δ. 3011/1954 για τις εισαγωγικές στην ανώτατη εκπαίδευση εξετάσεις με πολύ μικρές αλλαγές συνέχιζαν να εφαρμόζονται και στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1960.

Το 1964, έγιναν αλλαγές στο σύστημα εισαγωγής των υποψηφίων με το Β.Δ. 378/1964⁵¹⁵. Σύμφωνα με το Διάταγμα αυτό, διαιρούνταν οι σχολές των Πανεπιστημίων και του Πολυτεχνείου καθώς και άλλες ανεξάρτητες σχολές σε 4 ομάδες. Από τις 4 ομάδες, ο υποψήφιος μπορούσε να διαγωνισθεί σε 2 ομάδες της επιλογής του. Αναλυτικότερα, η κάθε ομάδα από τις συνολικά τέσσερις αποτελείτο από σχολές ως εξής: η Α΄ ομάδα περιλάμβανε τις Νομικές, τις Θεολογικές και τις Φιλοσοφικές σχολές, καθώς επίσης και τα τμήματα των Αγγλικών, Γαλλικών, Ιταλικών και Γερμανικών Σπουδών των Φιλοσοφικών σχολών και το Τμήμα των Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η Β΄ ομάδα περιελάμβανε τις Ιατρικές σχολές, τα Οδοντιατρικά τμήματα, τις Κτηνιατρικές

⁵¹⁴Νομοθετικό Διάταγμα 4455/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραι» ΦΕΚ 10/Α/11-11-1964

⁵¹⁵Βασιλικό Διάταγμα 378/1964 «Περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γένει δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 111/Α/9-7-1964

σχολές, τις Γεωπονικές και τις σχολές των Μαθηματικών, των Φυσικών, των Χημικών, των Βιολογικών και των Βιοχημικών επιστημών. Σε αυτή την ομάδα, ο υποψήφιος μπορούσε να επιλέξει το τμήμα της Γεωπονίας και Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και την Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών. Η Γ' ομάδα περιλάμβανε όλες τις Πολυτεχνικές σχολές (σχολές του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου και της Πολυτεχνικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης). Η Δ' ομάδα περιλάμβανε τους υποψηφίους της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών, της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς και της Ανωτάτης Σχολής Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης.

Για κάθε μάθημα εξέτασης είχε καθοριστεί συντελεστής βαρύτητας που κυμαινόταν από το δύο έως το επτά. Οι εξετάσεις γινόταν σε κοινή εξεταστέα ύλη στις έδρες των Γενικών Επιθεωρήσεων, ενώ οι βαθμοί του λυκείου δεν επηρέαζαν τη συνολική βαθμολογία.

Τα ακαδημαϊκό απολυτήριο θεσμοθετήθηκε με το άρθρο 13 του Ν.Δ. 4379/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαίδευσης» επί πρωθυπουργίας Γ. Παπανδρέου. Η μεταρρύθμιση αυτή έμεινε γνωστή στην ιστορία ως η μεταρρύθμιση Ευάγ. Παπανούτσου. Ο θεσμός του ακαδημαϊκού απολυτηρίου όπως τονίζε ο Νομοθέτης, ακολουθούσε την λογική των άλλων ευρωπαϊκών απολυτηρίων (Baccalaureat, Maturity exam). Διαχώριζε το απολυτήριο του λυκείου από το ακαδημαϊκό. Το απολυτήριο λυκείου ήταν αυτό που πιστοποιούσε ότι ο μαθητής φοίτησε επιτυχώς στη τελευταία τάξη του λυκείου αλλά χωρίς να του παρεχόταν αυτόματα το δικαίωμα εγγραφής τόσο στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα όσο και στην Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής, τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και τις σχολές Νηπιαγωγών και Οικιακής οικονομίας. Ο εισηγητής των νομοσχεδίων Ευάγ. Παπανούτσος δήλωσε ότι θα πρέπει «να απαλλάξουμε τα παιδιά μας από το καθαρτήριο πυρ των Φροντιστηρίων, που είναι υποχρεωμένα να το υποστούν για ν' αξιωθούν να μπουν (εάν μπουν) στον πανεπιστημιακό παράδεισο»⁵¹⁶. Όσοι επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην ανώτατη εκπαίδευση θα έπρεπε να λάβουν το ακαδημαϊκό απολυτήριο μετά από επιτυχή εξέταση σε ορισμένα μαθήματα ενώπιον μεικτής Επιτροπής αποτελούμενης

⁵¹⁶Στο ίδιο, 79

από Καθηγητές μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης.⁵¹⁷ Η διδακτέα ύλη είχε οριστεί από το αναλυτικό πρόγραμμα του λυκείου και είχε κοινοποιηθεί στους υποψηφίους από τον Σεπτέμβριο. Η προκήρυξη των εισιτηρίων εξετάσεων δημοσιευόταν 20 ημέρες νωρίτερα σε δύο ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών και Θεσσαλονίκης και 15 μέρες πριν το πρόγραμμα των εξετάσεων σε 4 ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών, δύο της Θεσσαλονίκης και μια των Ιωαννίνων. Όλοι οι υποψήφιοι έπρεπε πρώτα να επιλέξουν τον έναν από τους δυο τύπους ακαδημαϊκού απολυτηρίου, ενώ καταργήθηκαν οι 4 ομάδες των σχολών του διαγωνισμού 1964-1965. Ο υποψήφιος για τις εξετάσεις του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Α' μπορούσε να επιλέξει τις σχολές⁵¹⁸ θεωρητικής κατεύθυνσης ως εξής: α. Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών β. Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ. Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών δ. Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ε. Φιλοσοφική σχολή Ιωαννίνων στ. τμήμα αγγλικών ή γαλλικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών ζ. τμήμα αγγλικών ή γαλλικών ή ιταλικών ή γερμανικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης η. τη Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών θ. τη Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ι. τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Νομικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ο υποψήφιος για τις εξετάσεις του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Β' μπορούσε να επιλέξει ανάμεσα στις σχολές⁵¹⁹ θετικής κατεύθυνσης ως εξής α. το Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, β. το Φυσικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών γ. το Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών δ. το Φυσιογνωστικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών ε. το Φαρμακευτικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στ. το Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ζ. το Φυσικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής

⁵¹⁷Εφημερίδα Ακρόπολη, Τετάρτη 3.6.1964. Οι εξετάσεις θα δίνονταν ενώπιον επιτροπών σε 29 εκπαιδευτικές περιφέρειες της χώρας. Στην κεντρική επιτροπή θα προΐσταται ένας καθηγητής Ανώτατης σχολής Πανεπιστημίου ή Πολυτεχνείου και τα υπόλοιπα μέλη θα είναι γυμνασιάρχες ή Καθηγητές μέσης εκπαίδευσης.

⁵¹⁸Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπών Σχολών», ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

⁵¹⁹Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπών Σχολών», ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης η. το Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, θ. το Φυσιογνωστικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ι.το Φαρμακευτικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ια. την Ιατρική σχολή⁵²⁰ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ιβ. την Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ιγ. το Οδοντιατρικό τμήμα της Ιατρικής σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, ιδ. το Οδοντιατρικό τμήμα της Ιατρικής σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ιε. την Κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ιστ. την Ανωτάτη Γεωπονική σχολή Αθηνών, ιζ. το τμήμα Γεωπονίας της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ιη. το τμήμα Δασολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ιθ. Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του ΕΜ Πολυτεχνείου κα. σχολή αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ κβ. σχολή Τοπογράφων μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, κγ. τη σχολή Χημικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, κε. το τμήμα Πολιτικών Μηχανικών της Πολυτεχνικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κστ. το τμήμα Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κζ. το τμήμα Τοπογράφων Μηχανικών Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Επίσης, οι δυο τύποι απολυτηρίου⁵²¹ έδιναν τη δυνατότητα πρόσβασης σε κοινές σχολές όπως α. στην Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών επιστημών, β. στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, γ. στην Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανιών σπουδών Θεσσαλονίκης, δ. στην Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανιών σπουδών Πειραιώς ε. στην Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής, στ. στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία Αθηνών, ζ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρουπόλεως, η. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης θ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου Κρήτης, ι. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων, ια. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας, ιβ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λάρισας, ιγ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Μυτιλήνης, ιδ. στη Ράλλειο Παιδαγωγική Ακαδημία Ρόδου, ιστ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Τρίπολης ιζ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλωρίνης, ιη. στην Παιδαγωγική

⁵²⁰Με το Βασιλικό Διάταγμα 794/1960 «Περί ιδρύσεως Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων παρά τω Νοσοκομείω Παιδων "Η Αγία Σοφία"» ΦΕΚ 191/Α/6-12-1960 ιδρύθηκε η Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων στο Νοσοκομείο Παιδων Αγία Σοφία. Με το Βασιλικό Διάταγμα 819/1966 «Περί Ιδρύσεως Σχολής Βοηθών Νοσοκόμων εν τω Νοσοκομείω Ασκληπιείω Βούλας του Ε.Ε.Σ.» ΦΕΚ 209/Α/15-10-1966 ιδρύθηκε η Σχολή Βοηθών Νοσοκόμων στο Νοσοκομείο Ασκληπιείο Βούλας

⁵²¹Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπάς Σχολάς», ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

Ακαδημία Πατρών της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας, ιθ. στην Παιδαγωγική Ακαδημία Ψυχικού της Φιλεκπαιδευτικής εταιρίας κ. στη Χαροκόπειο Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας κα. στην Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας Χανίων Αριάδνη και κβ. στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας. Σε κάποιες από τις ανωτέρω σχολές επιτρεπόταν η είσοδος μόνο σε γυναίκες⁵²². Και οι δυο τύποι του ακαδημαϊκού απολυτηρίου θεωρούνταν ισότιμοι. Οι εξετάσεις πραγματοποιούνταν τις ίδιες μέρες και ώρες σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας σε κοινά εξεταζόμενα μαθήματα. Σύμφωνα με το Ν.Δ. 4379/1964, τα βασικά μαθήματα προς εξέταση ήταν τα εξής: τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά, τα φυσικά, τα μαθηματικά, η ιστορία. Επίσης, οι υποψήφιοι ορισμένων σχολών έπρεπε να εξεταστούν εκτός από τα ανωτέρω μαθήματα και στα εξής: τα λατινικά, το σχέδιο (ελεύθερο και γραμμικό) και η ξένη γλώσσα. Τα εξεταστέα μαθήματα για το ακαδημαϊκό απολυτήριο Α σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Β.Δ. 277/1964⁵²³ ήταν τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου), τα μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία), οι φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία) και η ιστορία. Στα εξεταζόμενα μαθήματα προστίθεντο τα λατινικά για τους υποψηφίους της Θεολογικής, Φιλοσοφικής και Νομικής σχολής και το μάθημα της ξένης γλώσσας για τα τμήματα αγγλικών, γαλλικών, ιταλικών και γερμανικών σπουδών των Φιλοσοφικών σχολών. Τα εξεταστέα μαθήματα για το ακαδημαϊκό απολυτήριο Β ήταν τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου), τα μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία), οι φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία) και η ιστορία. Τα εξεταστέα μαθήματα για τους κληρικούς σπουδαστές ήταν τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά, τα μαθηματικά οι φυσικές επιστήμες (φυσική και χημεία), η ανθρωπολογία, η ιστορία όπως στους δύο τύπους και η εκκλησιαστική ιστορία.

Οι εισιτήριες εξετάσεις του ακαδημαϊκού απολυτηρίου πραγματοποιούνταν στις έδρες των γενικών επιθεωρήσεων και όχι στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας, όπως γινόταν με τα προηγούμενα συστήματα.

⁵²²Οι Σχολές που δήλωναν την προτίμησή τους οι γυναίκες ήταν η Ράλλειος Παιδαγωγική ακαδημία Ροδου, η Παιδαγωγική ακαδημία Πατρών της Φιλεκπαιδευτικής εταιρίας, η Παιδαγωγική ακαδημία Ψυχικού της Φιλεκπαιδευτικής εταιρίας, η Χαροκόπειος Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας, η Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας Χανίων Αριάδνη και το διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας. Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενέργειας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπών Σχολών», ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

⁵²³Βασιλικό Διάταγμα 277/1964 «Περί καθορισμού της εξεταστέας ύλης προς απόκτηση Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου ΦΕΚ 88/Α/20-5-1965

Αν κάποιος από τους υποψηφίους ήθελε να βελτιώσει τον βαθμό του ακαδημαϊκού απολυτηρίου έπρεπε να λάβει μέρος εκ νέου στις εξετάσεις. Μετά το πέρας της δεύτερης εξέτασης, αν ο υποψήφιος λάμβανε χαμηλότερη βαθμολογία από την προηγούμενη, τότε υπολογιζόταν ο παλιότερος βαθμός. Τα μαθήματα προς εξέταση ήταν όπως και στην αρχική εξέταση τα αρχαία ελληνικά, τα μαθηματικά, η φυσική, η ιστορία, η ξένη γλώσσα και τα νέα ελληνικά. Οι υποψήφιοι των σχολών της Θεολογικής, Φιλοσοφικής και Νομικής σχολής εξετάζονταν και στο μάθημα των λατινικών ενώ οι υποψήφιοι της Αρχιτεκτονικής σχολής εξετάζονταν στο γραμμικό και ελεύθερο σχέδιο. Προτού εφαρμοσθεί η εξέταση του γραμμικού και ελεύθερου σχεδίου, οι υποψήφιοι εγγράφονταν στην Αρχιτεκτονική σχολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης αλλά έπρεπε στο τέλος του πρώτου έτους (δηλαδή τον Ιούνιο) να εξετασθούν σε αυτό από Καθηγητές της σχολής. Μετά την επιτυχή έκβαση των εξετάσεων, μπορούσαν να εγγραφούν στο Β' έτος σπουδών, αλλιώς είχαν τη δυνατότητα να εγγραφούν σε κάποια άλλη ανώτατη σχολή με βάση το βαθμό του ακαδημαϊκού απολυτηρίου τους.

Τα δικαιολογητικά που επέτρεπαν τη συμμετοχή του υποψηφίου στις εξετάσεις του ακαδημαϊκού απολυτηρίου⁵²⁴ για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1964⁵²⁵ έως και το 1968⁵²⁶ ήταν τα κάτωθι: α) ο υποψήφιος έπρεπε να συμπληρώσει είτε ο ίδιος είτε ένα εξουσιοδοτημένο πρόσωπο την αίτηση συμμετοχής του σε δύο αντίτυπα με επικολλημένη μια φωτογραφία του σύμφωνα με το Β.Δ. του 1965⁵²⁷. Στην αίτηση αυτή δηλώνονταν με σειρά προτεραιότητας οι σχολές προτίμησης του υποψηφίου μέχρι εξαντλήσεως των σχολών ή των τμημάτων. Εξαιρούνταν από τη σειρά προτίμησης μόνο οι σχολές που απαιτούσαν εξέταση σε κάποιο ειδικό μάθημα, όπως τα λατινικά ή η ξένη γλώσσα, αλλά και οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες, η Εθνική

⁵²⁴ Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπές Σχολές», ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

⁵²⁵ Βασιλικό Διάταγμα 378/1964 «Περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γένει δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 111/Α/9-7-1964

⁵²⁶ Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπές Σχολές», άρθρο 4, παρ. 1 ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965; Βασιλικό Διάταγμα 424/1966 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθ. 546/1965 Β.Δ. περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπές Σχολές» ΦΕΚ 110/Α/16-5-1966; Βασιλικό Διάταγμα 454/1967 «Περί διεξαγωγής εισιτηρίων εξετάσεων δια τας ανώτερας και ανώτατας σχολές» ΦΕΚ 141/Α/21-8-1967; Βασιλικό Διάταγμα 543/1968 «Περί διεξαγωγής εισιτηρίων εξετάσεων δια τας ανώτατας και ανώτερας σχολές» ΦΕΚ 182/Α/20-8-1968

⁵²⁷ Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπές Σχολές», άρθρο 4, παρ. 1 ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965

Ακαδημία Σωματικής Αγωγής και η σχολή Νηπιαγωγών, εφόσον ο υποψήφιος δεν συμμετείχε σε υγειονομική και πρακτική δοκιμασία. β) Ο υποψήφιος θα έπρεπε να ήταν κάτοχος απολυτηρίου δημοσίου γυμνασίου ή αναγνωρισμένου ως ισοτίμου προς τα δημόσια γυμνάσια ή απολυτηρίου μέσης δημοσίας εμπορικής σχολής ή αναγνωρισμένης ως ισοτίμου προς τις δημόσιες. Ιδιαίτερα, οι υποψήφιοι της Θεολογικής σχολής, θα έπρεπε να είναι κάτοχοι πτυχίου Εκκλησιαστικής σχολής ή απολυτηρίου λυκείου ή μέσης δημόσιας εμπορικής σχολής ή εξαταξίου γυμνασίου⁵²⁸, το οποίο τους παρείχε το δικαίωμα φοιτήσεως στις Ανώτατες σχολές. Όσοι από τους υποψηφίους είχαν πτυχίο Ιερατικής ή Εκκλησιαστικής σχολής ή Εκκλησιαστικού Φροντιστηρίου, το οποίο έδινε δικαίωμα εγγραφής μόνο στις Θεολογικές σχολές και είχαν την ιδιότητα του κληρικού ή μοναχού μπορούσαν να πάρουν μέρος στις εισιτήριες εξετάσεις για τις Θεολογικές σχολές μαζί με τους κληρικούς αποφοίτους της μέσης εκπαίδευσης. Σε περίπτωση απουσίας απολυτηρίου υποβαλλόταν το αποδεικτικό απολύσεως. Το απολυτήριο ή το αποδεικτικό απολύσεως έπρεπε να φέρει σφραγισμένη και υπογεγραμμένη φωτογραφία του υποψηφίου από τον Γυμνασιάρχη ή Διευθυντή του. Η φωτογραφία όσων προέρχονταν από ιδιωτικά γυμνάσια επικυρωνόταν από τον Γενικό Επιθεωρητή. Τέλος, έπρεπε να αναγράφεται ο γενικός βαθμός απολύσεως (ακέραιος ή μικτός) επάνω στο απολυτήριο ή στο αποδεικτικό απολύσεως. Για απόκτηση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου οι υποψήφιοι έπρεπε να υποβάλουν εμπρόθεσμα τους τίτλους τους στη Γενική Επιθεώρηση μέσης εκπαίδευσης (δηλαδή το αργότερο μέχρι τις 25 Σεπτεμβρίου).

Τη δεκαετία που εξετάζουμε το ενδιαφέρον των υποψηφίων παρέμενε αμείωτο για τις ανώτατες σπουδές είτε στα ιδρύματα της χώρας είτε στου εξωτερικού. Υπολογίζεται ότι το 1965 οι φοιτητές που σπούδαζαν στο εξωτερικό ήταν 8.000⁵²⁹. Για το λόγο αυτό προτάθηκε η ίδρυση δεύτερου πανεπιστημίου στην Αθήνα με το όνομα Αττικό, στην Κρήτη με έδρα το Ηράκλειο⁵³⁰, στα Ιωάννινα⁵³¹ κ.α.

⁵²⁸Βασιλικό Διάταγμα 424/1966 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθ. 546/1965 Β.Δ. περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων διά τα Ανώτατα Έκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπός Σχολάς» ΦΕΚ 110/Α/16-5-1966

⁵²⁹Εισηγητική έκθεση νομοσχεδίου «Περί ιδρύσεως των πανεπιστημίων 1965»

⁵³⁰Η Μαθηματική σχολή θα λειτουργεί στα Χανιά, η Γεωπονική στο Ρέθυμνο και οι υπόλοιπες στο Ηράκλειο Κρήτης. Αρχικά, είχε γίνει μια πρόταση το Πανεπιστήμιο Κρήτης να έχει τμήματα μαθηματικών, φυσικής, χημείας φυσιογνωστικών επιστημών και εδαφοπονικών επιστημών, σχολή ιατρικής, τεχνολογίας, οικονομικών και κοινωνικών επιστημών, φιλοσοφικών και φιλολογικών επιστημών και ινστιτούτα ερεύνης

⁵³¹Νομοθετικό Διάταγμα 735/1964 «Περί ιδρύσεως τμήματος φιλοσοφικής σχολής του Αριστοτελείου πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εν Ιωάννινοις 1964-1965» ΦΕΚ 240/Α/30-11-1964; Βασιλικό Διάταγμα 4425/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτρας» περιλαμβάνει Σχολάς τεχνικάς και λοιπών

Συμπερασματικά, σύμφωνα με όσα προαναφέραμε, διαπιστώνουμε ότι ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων και για την περίοδο που εξετάσαμε παρέμενε ο μοναδικός τρόπος εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η διαδικασία απόκτησης του ακαδημαϊκού απολυτηρίου αποτελούσε μηχανισμό που και αυτός πιστοποιούσε την επιτυχία, μέσω των εξετάσεων, δοκιμασία των υποψηφίων για την εισαγωγή τους στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση.

5.4 Η καθ' υπέρβαση εισαγωγή υποψηφίων φοιτητών.

Όπως έχει προαναφερθεί, η διοίκηση των Πανεπιστημίων εφάρμοζε τον περιορισμένο αριθμό εισακτέων, αλλά ήταν συχνό φαινόμενο ο προκαθορισμένος αυτός αριθμός να αυξάνεται. Το ακαδημαϊκό έτος 1962 –1963⁵³² η αύξηση αυτή κορυφώθηκε και έφτασε μέχρι και το μισό των εισακτέων. Η εισαγωγή στη συγκεκριμένη περίπτωση επιτρεπόταν κατά σειρά συνολικής βαθμολογίας αλλά με τον περιορισμό οι υποψήφιοι να είχαν μέσο όρο πέντε (5) στα βασικά μαθήματα και όχι κάτω από τρία (3) σε περισσότερα από ένα εξεταζόμενα μαθήματα. Όσες θέσεις έμεναν κενές, θα καλύπτονταν από τους υπόλοιπους μετέχοντες στο διαγωνισμό με μοναδικό κριτήριο τη σειρά της συνολικής βαθμολογίας τους. Το Β.Δ. 378/1964, το οποίο αντικαταστάθηκε με το Διάταγμα 582/1964 προέβλεπε ότι οι ισοβαθμούντες θα εισάγονταν καθ' υπέρβαση του συγκεκριμένου αριθμού εισακτέων.

Η απόκτηση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου προέκυπτε από την επιτυχή γραπτή εξέταση του υποψηφίου με βάση τη διδακτέα ύλη του αναλυτικού προγράμματος των λυκείων ενώπιον μεικτής Επιτροπής Καθηγητών μέσης και ανωτάτης εκπαίδευσης⁵³³. Υπήρχαν όμως ορισμένες ειδικές κατηγορίες υποψηφίων που δεν υπόκειτο στην υποχρέωση εξέτασης τους για την απόκτηση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου και την εισαγωγή τους στις σχολές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, στην Πολυτεχνική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο Φυσικό και Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κ.α.. Οι εν λόγω κατηγορίες ήταν: 1) Έλληνες υποψήφιοι

θετικών Επιστημών, Οικονομικών και Κοινωνικών επιστημών και οργανώσεως διοικήσεως και διευθύνσεως επιχειρήσεων και ινστιτούτα ερευνών. Το τμήμα εισαγωγής εἰς τὰς θετικές επιστήμας (τ.ε.θ.ε.) τοῦ πανεπιστημίου Πατρῶν» ΦΕΚ 216/Α/11-11-1964

⁵³² Νομοθετικό Διάταγμα 4263/62 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου "περί των εισιτηρίων διαγωνισμῶν εἰς ἅπαντα τὰ Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ἰδρύματα καὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων» ΦΕΚ 187/Α/12-11-1962

⁵³³ Ευάγγελος Παπανούτσος, Απομνημονεύματα (Αθήνα: Φιλιπότη, 1982), 357-358

που είχαν το γένος ή την υπηκοότητα και οι γονείς τους διέμεναν μόνιμα στο εξωτερικό. Αργότερα, προστέθηκε ο περιορισμός της διαμονής των υποψηφίων επί μια δεκαετία στο εξωτερικό. Η κατηγορία αυτή συμπεριελάμβανε και τους υποψηφίους των οποίων ο πατέρας διέμενε στο εξωτερικό και απεβίωσε. Απαραίτητο ήταν να είχαν απολυτήριο λυκείου ή εξαταξίου γυμνασίου ή άλλης ισότιμης σχολής της αλλοδαπής και εισάγονταν με ποσοστό 10% για κάθε σχολή με βάση τον οριζόμενο αριθμό εισακτέων. Όσοι από τους υποψηφίους προέρχονταν από την Κύπρο ή από άλλες χώρες το ποσοστό ήταν 5% για κάθε κατηγορία. Στις υπόλοιπες σχολές εγγράφονταν χωρίς ακαδημαϊκό απολυτήριο και απερίοριστα με εξαίρεση τις παιδαγωγικές ακαδημίες και τις σχολές νηπιαγωγών μέχρι συμπλήρωσης του οριζόμενου αριθμού, 2) παιδιά ομογενών από την Αίγυπτο, την Βουλγαρία την Νοτιοσλαβία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Ρουμανία και την Ρωσία, που είχαν μετακομίσει στην Ελλάδα λόγω πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν στις χώρες αυτές. Τα ποσοστά εισαγωγής ήταν όμοια με τη πρώτη κατηγορία. Η προϋπόθεση που είχε τεθεί ήταν η μετακόμιση των υποψηφίων να είχε γίνει 8 χρόνια νωρίτερα από τη διεξαγωγή (το 1969 μειώνεται στα 5 χρόνια) των εξετάσεων του ακαδημαϊκού απολυτηρίου, 3) υποψήφιοι που προέρχονταν από την Τουρκία αλλά θα έπρεπε να είχαν έρθει στη χώρα από το 1954. Στην ίδια κατηγορία άνηκαν και υποψήφιοι από τη Βόρεια Ήπειρο που είχαν έρθει στην χώρα από το 1938-1939. 4) υποψήφιοι τέκνα ομογενών που αναγκάστηκαν να φύγουν από τη χώρα που κατοικούσαν, ενώ οι γονείς τους συνέχιζαν να διαμένουν στην αλλοδαπή. Οι συγκεκριμένοι υποψήφιοι εγγράφονταν άνευ εξετάσεων αλλά έπρεπε να είχαν μετοικήσει στην Ελλάδα την 1 Ιανουαρίου του προηγούμενου ημερολογιακού έτους από την διεξαγωγή των εισιτηρίων εξετάσεων⁵³⁴, 5) υποψήφιοι τέκνα γονέων που είχαν υπηρετήσει για 3 χρόνια στο εξωτερικό ως δημόσιοι υπάλληλοι ή στρατιωτικοί εγγράφονταν άνευ εξετάσεων και χωρίς ακαδημαϊκό απολυτήριο⁵³⁵, 6) αλλοδαποί που δεν είχαν ελληνικό γένος ή ελληνική υπηκοότητα ή προέρχονταν από αφρικανικές χώρες αλλά είχαν ακολουθήσει σπουδές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό αποκτώντας απολυτήριο της ξένης χώρας, είχαν δικαίωμα εγγραφής στις Ανώτατες σχολές χωρίς ακαδημαϊκό απολυτήριο και σε απερίοριστο αριθμό. Σχετικά με τις ανωτέρω

⁵³⁴ Νομοθετικό Διάταγμα 237/1969 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων δια τας ανώτατας και ανώτερας σχολάς» άρθρο 8, ΦΕΚ 133/Α/10-7-1969

⁵³⁵ Νομοθετικό Διάταγμα 4542/1966 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των Β.Δ. "περί εισιτηρίων διαγωνισμών εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου δια την επιλογήν υποψηφίων δια Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών συναφών διατάξεων» ΦΕΚ 184/Α/15-9-1966

κατηγορίες, αν σε κάποια σχολή ο αριθμός των εισακτέων ήταν περιορισμένος, η επιλογή των ομογενών υποψηφίων ενεργείτο με βάση το γενικό βαθμό του απολυτηρίου του λυκείου ή του εξατάξιου γυμνασίου ή άλλης ισοτίμου σχολής της αλλοδαπής. 7) υποψήφιοι, τέκνα ιατρών που με βάση το ακαδημαϊκό απολυτήριο τους εισήχθησαν σε άλλη σχολή από την Ιατρική, μπορούσαν να μετεγγραφούν στην ιατρική καθ' υπέρβαση του ορισθέντος αριθμού εισακτέων κατά ποσοστό 5-10% και με βάση το γενικό βαθμό των εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου, 8) υποψήφιοι, τέκνα αναπήρων και θυμάτων πολέμου που μπορούσαν να αποδείξουν την αναπηρία αυτή με πιστοποιητικό από τη διεύθυνση αναπήρων Γ.Ε.Σ. εισάγονταν με βάση το ακαδημαϊκό απολυτήριο τους στη σχολή που επιθυμούσαν καθ' υπέρβαση του εκάστοτε οριζόμενου αριθμού εισακτέων. Σε ποσοστό 10%, εφ' όσον ο αριθμός εισακτέων ήταν ίσος ή κατώτερος του αριθμού 190 και κατά ποσοστό 5% εφόσον ο αριθμός εισακτέων ήταν ίσος ή κατώτερος του αριθμού 100. Στη συγκεκριμένη κατηγορία, εγγράφονταν με προτεραιότητα, η οποία καθοριζόταν από το γενικό βαθμό ή το γενικό προσαυξημένο βαθμό των εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου⁵³⁶.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι η εισαγωγή φοιτητών καθ' υπέρβαση, για το χρονικό διάστημα 1960-1966, αύξησε σημαντικά τον αριθμό των φοιτητών στα Πανεπιστήμια δημιουργώντας λειτουργικά προβλήματα ιδίως σε σχολές με γνωστικά πεδία τεχνικής, κλινικής και εργαστηριακής εξειδίκευσης και με σοβαρές επιπτώσεις στην ποιότητα των παρεχόμενων σπουδών. Βεβαίως και οι λόγοι στους οποίους στόχευαν οι πολιτικές και οι πρακτικές αυτές ήταν κυρίως εθνικοί. Παράλληλα όμως είναι βέβαιο ότι παραβίαζαν τις βασικές αρχές της δημοκρατίας και της ισότητας των Ελλήνων πολιτών.

5.5. Μαθήματα και εξετάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση

Τα μαθήματα εξέτασης διαχωρίζονταν με βάση την ομάδα που είχε επιλέξει ο υποψήφιος και αργότερα βάσει του τύπου του Ακαδημαϊκού απολυτηρίου. Κοινό μάθημα για όλες τις ομάδες και τους τύπους απολυτηρίου αποτελούσε η έκθεση, ενώ

⁵³⁶Νομοθετικό Διάταγμα 4542/1966 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των Β.Δ. "περί εισιτηρίων διαγωνισμών εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου δια την επιλογήν υποψηφίων δια Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών συναφών διατάξεων» ΦΕΚ 184/Α/15-9-1966

υπήρχαν και κάποια άλλα μαθήματα που εξετάζονταν αποκλειστικά με βάση το τμήμα επιλογής του υποψηφίου (όπως στο τμήμα ξένων γλωσσών).

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το Ν.Δ. 4263/1962 και με το Β.Δ. 378/1964 ορίστηκαν με λεπτομέρεια τα μαθήματα, τα οποία θα εξετάζονταν ο υποψήφιος κάθε ομάδας. Κοινό μάθημα για τους υποψηφίους των τεσσάρων ομάδων σχολών ήταν η έκθεση. Οι υποψήφιοι της Α' ομάδας εξετάζονταν σε κοινά θέματα στα αρχαία ελληνικά. Κοινά ήταν τα θέματα των λατινικών για τους υποψηφίους των Θεολογικών, Φιλοσοφικών και Νομικών σχολών. Κοινά θέματα ιστορίας είχαν οι υποψήφιοι των Θεολογικών σχολών, των Φιλολογικών τμημάτων, των Νομικών σχολών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και του τμήματος Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι υποψήφιοι των ξένων γλωσσών εξετάζονταν στις αντίστοιχες γλώσσες, ενώ οι υποψήφιοι για το τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξετάζονταν μεταξύ των άλλων μαθημάτων και στη γεωγραφία.

Όλοι οι υποψήφιοι της Β' ομάδας εξετάζονταν σε κοινά θέματα στη φυσική και στη χημεία. Οι υποψήφιοι των Φυσικομαθηματικών σχολών, των τμημάτων Γεωπονίας και Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Ανωτάτης Γεωπονικής σχολής Αθηνών εξετάζονταν στα μαθηματικά. Οι υποψήφιοι των Ιατρικών σχολών και των Οδοντιατρικών τμημάτων είχαν κοινά θέματα στη γενική βιολογία και ανθρωπολογία. Τέλος, οι υποψήφιοι της Κτηνιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξετάζονταν στη ζωολογία.

Οι υποψήφιοι της Γ' ομάδας εξετάζονταν σε κοινά θέματα για τα μαθήματα της άλγεβρας, της γεωμετρίας, της τριγωνομετρίας, της φυσικής και της χημείας. Οι υποψήφιοι για το Αρχιτεκτονικό τμήμα εξετάζονταν εκτός από τα ανωτέρω μαθήματα στο «γραμμικό σχέδιο» και στο «ελεύθερο σχέδιο»⁵³⁷.

Οι υποψήφιοι της Δ' ομάδας είχαν κάποιες διαφοροποιήσεις στα μαθήματα εξέτασης ανάλογα με τη σχολή ή το τμήμα που είχαν επιλέξει. Οι υποψήφιοι της Ανώτατης σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και της Παντείου Ανώτατης σχολής Πολιτικών Επιστημών εξετάζονταν σε κοινά θέματα στο μάθημα της ιστορίας. Επίσης, κοινό μάθημα εξέτασης για τους υποψηφίους της Ανωτάτης σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, της Ανώτατης Βιομηχανικής

⁵³⁷Νομοθετικό Διάταγμα 3011/1954 «Περί τρόπου εγγραφής των φοιτητών εις τας σχολάς των πανεπιστημίων του Ε. Μ. Πολυτεχνείου και τα λοιπά εκπαιδευτικά ιδρύματα» άρθρο 1, παρ. 5 ΦΕΚ 216/Α/15-1-1954

σχολής Πειραιώς και της Ανώτατης σχολής Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης ήταν τα μαθηματικά. Ομοίως, κοινά θέματα δίνονταν στη γεωγραφία για τις σχολές της Ανωτάτης σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και των Ανωτάτων Βιομηχανικών σχολών. Οι υποψήφιοι της Παντείου Ανώτατης σχολής Πολιτικών Επιστημών εξετάζονταν και στα αρχαία ελληνικά.

Για τα εξεταζόμενα θέματα, τις παρατηρήσεις, τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις επί των θεμάτων, για τις σχολές των θεωρητικών επιστημών (Θεολογική, Νομική και Φιλοσοφική) των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και τα τμήματα Αγγλικών ή Γαλλικών σπουδών των Φιλοσοφικών σχολών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και Ιταλικών ή Γερμανικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Παντείου Ανώτατης σχολής Πολιτικών Επιστημών, ορίζονταν τα ακόλουθα:

α) Ο υποψήφιος που εξεταζόταν στην έκθεση ιδεών μπορούσε να εκφραστεί είτε στην καθαρεύουσα είτε στη δημοτική. Σκοπός της εξέτασης ήταν να ελεγχθεί η σαφήνεια και η λογική διατύπωση των ιδεών του.

β) Ο υποψήφιος εξεταζόταν στα αρχαία ελληνικά μέσω της γραφής καθ' υπαγόρευση και μετέπειτα μετάφρασης πεζού κειμένου αρχαίου Έλληνα συγγραφέως αττικής διαλέκτου μέχρι 15 στίχων. Επιπρόσθετα, ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει σε δυο γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις.

γ) Ο υποψήφιος εξεταζόταν στα λατινικά μέσω της γραφής καθ' υπαγόρευση και μετέπειτα μετάφρασης του πεζού λατινικού κειμένου 12 περίπου στίχων στα ελληνικά. Πέραν αυτών, καλούνταν να απαντήσει σε 2 γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις επί του κειμένου.

δ) Ο υποψήφιος που εξεταζόταν στην ιστορία έπρεπε να απαντήσει σύντομα σε 10 ερωτήσεις με σκοπό τον έλεγχο της γνώσης του υποψηφίου σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

Τα ξενόγλωσσα τμήματα εξέταζαν τον υποψήφιο και στη γραφή καθ' υπαγόρευση και μετάφραση ενός 20 -25 στίχων κειμένου προερχομένου είτε από τη λογοτεχνία είτε από την επιστήμη της υπό εξέτασης γλώσσας (αγγλικό ή γαλλικό ή ιταλικό ή γερμανικό κείμενο). Επίσης, δινόταν ένα κείμενο 15 έως 20 στίχων με σκοπό να μεταφραστεί από τα ελληνικά στην αντίστοιχη γλώσσα εξέτασης. Η εξέταση συμπληρωνόταν από 4 γραμματικές παρατηρήσεις και από μια πεντάλεπτη

προφορική εξέταση. Η προφορική εξέταση πραγματοποιούνταν μετά την ολοκλήρωση της γραπτής ενόπιον τριμελούς Επιτροπής αποτελούμενης από τον Πρόεδρο της Τοπικής Επιτροπής, έναν Καθηγητή της Κεντρικής Επιτροπής και έναν ειδικό Καθηγητή της αντίστοιχης γλώσσας.

Οι υποψήφιοι για το τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξετάζονταν στα ίδια μαθήματα όπως και στις Φιλοσοφικές σχολές. Επιπλέον, όφειλαν να απαντήσουν σε 6 ερωτήματα για το μάθημα της γεωγραφίας (φυσική πολιτική και οικονομική).

Οι υποψήφιοι για τα τμήματα των Φυσικομαθηματικών σχολών (Μαθηματικό, Φυσικό, Φυσιογνωστικό, Χημικό και Φαρμακευτικό τμήμα) και τα τμήματα Γεωπονίας και Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και για τις Ιατρικές σχολές εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών. Ο υποψήφιος μπορούσε να εκφραστεί είτε στην καθαρεύουσα είτε στη δημοτική. Σκοπός της εξέτασης ήταν να ελεγχθεί η σαφήνεια και η λογική διατύπωση των ιδεών του εξεταζόμενου. Στα μαθηματικά, οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σε ένα θέμα από την άλγεβρα, την γεωμετρία και την τριγωνομετρία. Στη φυσική, οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σε πέντε ερωτήσεις και σε προβλήματα της πειραματικής φυσικής. Στη χημεία, οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σε 5 συνολικά ερωτήσεις και σε απλά προβλήματα. Ειδικότερα, οι υποψήφιοι για τις Ιατρικές σχολές εξετάζονταν στα μαθηματικά και σε 7 ερωτήσεις γενικής βιολογίας και ανθρωπολογίας.

Οι υποψήφιοι για τη Κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξετάζονταν στην ίδια ύλη με τις Φυσικομαθηματικές σχολές. Ως επιπλέον μάθημα εξέτασης είχαν το μάθημα της ζωολογίας. Σε αυτό ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει σε 7 ερωτήσεις.

Οι υποψήφιοι των σχολών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και της Πολυτεχνικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στην άλγεβρα, στη γεωμετρία, στη τριγωνομετρία, στη φυσική και στη χημεία με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα των γυμνασίων πρακτικής κατεύθυνσης. Ειδικότερα, οι υποψήφιοι της σχολής Αρχιτεκτόνων εξετάζονταν εκτός των ανωτέρω μαθημάτων στο γραμμικό και ελεύθερο σχέδιο. Στο γραμμικό σχέδιο ελεγχόταν η γνώση των τεχνικών σχεδιάσεων και η ικανότητα του υποψηφίου να αποδίδει καλαίσθητες συνθέσεις. Στο ελεύθερο σχέδιο ελεγχόταν η ικανότητα του υποψηφίου να αποτυπώνει αντικείμενα.

Στην Ανωτάτη Γεωπονική σχολή Αθηνών, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, όπως στις Φιλοσοφικές σχολές. Επίσης, στη φυσική, στη χημεία και στα μαθηματικά με βάση την ύλη και τα θέματα των Φυσικομαθηματικών σχολών. Στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην έκθεση ιδεών, στην ιστορία, στη γεωγραφία και στα μαθηματικά (αριθμητική, άλγεβρα). Στα τελευταία μαθήματα ο υποψήφιος έπρεπε να λύσει ένα από τα 2 ζητήματα της αριθμητικής και ένα από τα 2 ζητήματα της άλγεβρας. Η ύλη προερχόταν από τα γυμνάσια κλασικής κατεύθυνσης. Τα μαθήματα εξέτασης της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς και της Ανωτάτης Σχολής Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης ήταν η έκθεση ιδεών ακολουθώντας την ύλη των Φιλοσοφικών σχολών, τα μαθηματικά σύμφωνα με την ύλη της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και η γεωγραφία σύμφωνα με την ύλη του τμήματος Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Με το Ν.Δ. 4379/1964, το παραπάνω σύστημα εισαγωγής αντικαταστάθηκε από τις εξετάσεις για το ακαδημαϊκό απολυτήριο. Οι δύο τύποι απολυτηρίων διαιρούσαν τις σχολές σε θεωρητική και θετική κατεύθυνση. Η θεωρητική κατεύθυνση αφορούσε τις Νομικές, Φιλοσοφικές και Θεολογικές σχολές. Η θετική κατεύθυνση συμπεριελάμβανε τις Πολυτεχνικές, Φυσικομαθηματικές, Γεωπονικές, Γεωλογικές και Ιατρικές σχολές. Οι υποψήφιοι και των δύο τύπων μπορούσαν να διεκδικήσουν την εισαγωγή τους στις σχολές Οικονομικών και Πολιτικών επιστημών, καθώς και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Οι υποψήφιοι για τις Νομικές, Φιλοσοφικές και Θεολογικές Σχολές εξετάζονταν επιπλέον στο μάθημα των λατινικών. Η εξεταστέα ύλη καθοριζόταν κάθε χρόνο προερχόμενη από τη διδακτέα ύλη και των τριών τάξεων του Λυκείου.

Τα μαθήματα εξέτασης και για τους δύο τύπους απολυτηρίων ήταν τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά, τα μαθηματικά, οι φυσικές επιστήμες και η ιστορία. Στα αρχαία ελληνικά, οι υποψήφιοι εξεταζόταν ως εξής: α) δινόταν καθ' υπαγόρευση ένα κείμενο αττικού ή αττικίζοντος πεζογράφου 15-20 στίχων, το οποίο έπρεπε να το μεταφράσουν, β) δίνονταν πάνω στο κείμενο 3 γραμματικές παρατηρήσεις. Η μία εξέταζε το ετυμολογικό μέρος, δηλαδή την παραγωγή και τη σύνθεση. Επίσης, δίνονταν 3 συντακτικές παρατηρήσεις, εκ των οποίων στη μια εξεταζόταν ο υποψήφιος υποχρεωτικά στη χρήση των συνδέσμων (υποτακτική σύνδεση, σύνδεσμοι κλπ.), γ) δινόταν μια γενικότερη γραμματολογική παρατήρηση σχετικά με τα

λογοτεχνικά είδη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (έπος, ιστοριογραφία, τραγωδία κλπ.) ή με τον βίο και το έργο των συγγραφέων που είχαν διδαχθεί στο λύκειο ή γυμνάσιο. Η απάντηση δεν έπρεπε να ξεπερνά τους 15 στίχους. Ο υποψήφιος είχε την υποχρέωση να απαντήσει σε όλα τα θέματα, δ) οι υποψήφιοι όφειλαν να αποδώσουν στα νεοελληνικά το κείμενο μέσα σε 15 στίχους αποφεύγοντας όμως όσο το δυνατόν την επανάληψη εκφράσεων της μεταφράσεως. Η διάρκεια εξέτασης διαρκούσε 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως.

Στα νέα ελληνικά οι υποψήφιοι εξετάζονταν την πρώτη μέρα στην έκθεση ιδεών και τη δεύτερη μέρα στην ερμηνεία λογοτεχνικών κειμένων. Τα γραπτά βαθμολογούνταν χωριστά αλλά ο μέσος όρος και των δύο μαθημάτων στρογγυλοποιούμενος προς τα πάνω αποτελούσε τον τελικό βαθμό του υποψηφίου στα νέα ελληνικά. Τα θέματα της έκθεσης ιδεών αφορούσαν θέματα ιδεών και όχι περιγραφών ή συναισθηματικών καταστάσεων. Αντλούνταν από αποσπάσματα συγγραφέων ή ποιημάτων για ανάπτυξη. Σκοπός της εξέτασης ήταν ο έλεγχος της εκφραστικής ικανότητας των υποψηφίων και η ικανότητα ανάπτυξης εννοιών. Βαθμολογούνταν ο τρόπος αναπτύξεως και ο χειρισμός του θέματος. Η ύλη της ερμηνείας κειμένου προερχόταν από κείμενα ποιητών και πεζογράφων των αναγνωστικών της Β' και Γ' τάξεως του λυκείου (Ε' και ΣΤ' εξαταξίου γυμνασίου). Τα είδη μπορεί να προέρχονταν από την ποίηση, τα δημοτικά τραγούδια, την κρητική λογοτεχνία και την πεζογραφία (Α. Κοραΐς, Πολιτικάι Παραινέσεις προς Έλληνας κλπ). Το κείμενο δινόταν σε φωτοτυπία. Σκοπός της εξέτασης του μαθήματος αυτού ήταν : α) η γραμματολογική τοποθέτηση του έργου και του συγγραφέα (βιογραφικά στοιχεία, λογοτεχνικό είδος, σχολή που ακολουθούσε ή περίοδος), β) η ανάλυση του κειμένου. Σε περίπτωση που το θέμα ήταν διήγημα μπορούσε να ζητηθεί χαρακτηρισμός των προσώπων. Αν το εξεταζόμενο θέμα ήταν ποίημα μπορούσε να ζητηθεί μετρική ανάλυση (προσδιορισμός των στίχων, ομοιοκαταληξία, είδος στροφών). Ο υποψήφιος είχε το δικαίωμα να εκφραστεί είτε στην καθαρεύουσα είτε στη δημοτική γλώσσα. Δεν επιτρεπόταν όμως η ανάμειξη των δυο γλωσσικών τύπων. Αν ο υποψήφιος επέλεγε να εκφραστεί στη δημοτική, ήταν υποχρεωμένος να ακολουθήσει τους κανόνες του Υπουργείου και τη νεοελληνική γραμματική του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων ή τη μικρή γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη. Προσμετρούνταν κατά τη βαθμολόγηση η στίξη, η ορθογραφία και η ικανότητα του υποψηφίου να εκφράζεται λογικά. Η διάρκεια εξέτασης διαρκούσε 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως των θεμάτων.

Στα μαθηματικά δινόταν μια ερώτηση θεωρίας που απαιτούσε σύντομη απάντηση από τη γεωμετρία (επιπεδομετρία, στερεομετρία), την άλγεβρα και τη τριγωνομετρία, ένα απλό πρόβλημα γεωμετρίας και μια άσκηση από την τριγωνομετρία και άλγεβρα. Η διάρκεια εξέτασης διαρκούσε 3 ώρες από το τέλος της εκφωνήσεως των θεμάτων.

Στις φυσικές επιστήμες δινόταν ένα θέμα φυσικής υπολογισμού φυσικού μεγέθους και ένα πρόβλημα υπολογισμού βάρους και όγκου της χημείας. Επίσης, οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε δυο θέματα της ανθρωπολογίας. Η ύλη της φυσικής προερχόταν από την ενέργεια, την οπτική και τον ηλεκτρισμό. Η ύλη της χημείας προερχόταν από τη γενική χημεία της μέσης εκπαίδευσης. Το τρίτο μάθημα των φυσικών επιστημών, ήταν η ανθρωπολογία, η οποία αντλούσε τη θεματολογία της από τα θέματα της κυκλοφορίας του αίματος, της αναπνοής κ.λπ. Το κάθε μάθημα από τα τρία ανωτέρω των φυσικών επιστημών βαθμολογούνταν ξεχωριστά. Ο μέσος όρος των τριών βαθμών στρογγυλοποιημένος προς τα πάνω αποτελούσε τον τελικό βαθμό του υποψηφίου στη φυσική. Η διάρκεια εξέτασης διαρκούσε 3 ώρες από το τέλος της εκφωνήσεως των θεμάτων.

Στην ιστορία, η ύλη προερχόταν από την αρχαία ιστορία μέχρι τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, τη μεσαιωνική ιστορία και την ιστορία νέων και νεότερων χρόνων. Ο υποψήφιος εξετάζόταν σε δυο θέματα από κάθε περίοδο της ιστορίας. Τα θέματα της εκκλησιαστικής ιστορίας εντάσσονταν στις αντίστοιχες περιόδους της πολιτικής ιστορίας. Οι υποψήφιοι όφειλαν να απαντήσουν και στα 6 θέματα. Κάθε θέμα βαθμολογούνταν ξεχωριστά.

Στα λατινικά δινόταν ένα κείμενο καθ' υπαγόρευση τουλάχιστον 15 στίχων, το οποίο έπρεπε να μεταφρασθεί. Τα θέματα αντλούνταν από τα υπομνήματα του Γάϊου Ιούλιου Καίσαρα (DE BELLO GALLICO, DE BELLO CIVILI). Το εξεταζόμενο κείμενο μπορούσε να υποστεί ορισμένες τροποποιήσεις προκειμένου να διευκολυνθούν οι εξεταζόμενοι και να αποφευχθούν οι άγνωστες λέξεις. Οι υποψήφιοι όφειλαν να απαντήσουν σε 3 γραμματικές και σε 3 συντακτικές παρατηρήσεις. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 2.5 ώρες.

Στα ξενόγλωσσα τμήματα (Αγγλικών και Γαλλικών σπουδών και Ιταλικών ή Γερμανικών) οι υποψήφιοι εξετάζονταν γραπτά και προφορικά σε μια σύντομη έκθεση ιδεών και σε γραφή καθ' υπαγόρευση και μετάφραση ενός λογοτεχνικού ή επιστημονικού αγγλικού, γαλλικού, ιταλικού ή γερμανικού 15-20 στίχων κειμένου. Επίσης, οι υποψήφιοι έπρεπε να μεταφράσουν ένα κείμενο 10-15 στίχων από τα

ελληνικά στις αντίστοιχες ξένες γλώσσες. Παράλληλα, έπρεπε να απαντήσουν σε 3 γραμματικές παρατηρήσεις. Στο προφορικό μέρος, ο υποψήφιος εξεταζόταν σε ελεύθερη συζήτηση διάρκειας 5 λεπτών.

Η εξεταστέα ύλη του ακαδημαϊκού απολυτηρίου τύπου Β', καθοριζόταν ως ακολούθως: Στα αρχαία ελληνικά, ο υποψήφιος έπρεπε α) να μεταφράσει ένα κείμενο 15-20 στίχων του Λυσίου, του Ξενοφώντος, του Πλάτωνος και του Δημοσθένους, το οποίο είχε διδαχθεί κατά τη φοίτηση του στο γυμνάσιο. Επιπρόσθετα, ο υποψήφιος έπρεπε να αναπτύξει νοηματικά το κείμενο στη νεοελληνική μέχρι 10 στίχους, αποφεύγοντας όσο το δυνατό περισσότερο την επανάληψη των εκφράσεων της μεταφράσεως. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 2 ώρες.

Τα νέα ελληνικά χωριζόταν σε δύο μαθήματα: στην ερμηνεία κειμένου και στην έκθεση ιδεών. Ως προς την ερμηνεία κειμένου, οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε κείμενα ποιητών και πεζογράφων από την ύλη της Ε' και ΣΤ' τάξεως του γυμνασίου (Β' και Γ' τάξεως του Λυκείου). Όπως και στον Α' τύπο του απολυτηρίου τα θέματα αντλούνταν από την ποίηση, τα δημοτικά τραγούδια, τα κείμενα των Κρητών λογοτεχνών και την πεζογραφία. Το επιλεγόμενο κείμενο δινόταν πολυγραφημένο. Οι υποψήφιοι εξετάζονταν στην γραμματολογική τοποθέτηση του έργου και του συγγραφέα (βιογραφικά στοιχεία, λογοτεχνικό είδος, σχολή ή περίοδος), αλλά και στην ανάλυσή του. Με βάση το κείμενο αυτό έπρεπε να αποδοθεί το κεντρικό νόημα του και να υπάρξει σύνθεση των επί μέρους νοημάτων. Στο διήγημα μπορούσε να ζητηθεί και χαρακτηρισμός των δρώντων προσώπων. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες. Τα θέματα της έκθεσης ιδεών αφορούσαν θέματα ιδεών και όχι περιγραφών ή συναισθηματικών καταστάσεων. Αντλούνταν από αποσπάσματα συγγραφέων ή ποιημάτων. Σκοπός της εξέτασης ήταν ο έλεγχος της εκφραστικής ικανότητας των υποψηφίων και η ικανότητα ανάπτυξης εννοιών. Βαθμολογούνταν ο τρόπος ανάπτυξης και ο χειρισμός του θέματος. Μηδενιζόταν ένα γραπτό του οποίου ο υποψήφιος είχε αναπτύξει άλλο θέμα από αυτό που είχε ζητηθεί. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως.

Στα μαθηματικά εντάσσονταν η γεωμετρία, η άλγεβρα και η τριγωνομετρία. Οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σε μια ερώτηση θεωρίας για κάθε γνωστικό πεδίο, σε μια άσκηση εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων και σε ένα πρόβλημα, το οποίο απαιτούσε συνδυασμό γνώσεων. Η ύλη της γεωμετρίας αντλούνταν από την επιπεδομετρία και στερεομετρία. Η ύλη της άλγεβρας και της τριγωνομετρίας

προερχόταν από τα εγκεκριμένα διδακτικά εγχειρίδια. Οι υποψήφιοι όφειλαν να απαντήσουν σε όλα τα θέματα.

Στις φυσικές επιστήμες, οι οποίες περιελάμβαναν τη φυσική και τη χημεία οι υποψήφιοι έπρεπε να εξεταστούν σε ένα θέμα από τη θεωρία και σε μια άσκηση. Ο υποψήφιος εξεταζόταν στην ύλη που αφορούσε τη μηχανική, τα περιοδικά φαινόμενα, τη θερμότητα, την οπτική, τον ηλεκτρισμό και μαγνητισμό και στα στοιχεία από τη φυσική του ατόμου. Τα προβλήματα της φυσικής εξέταζαν φυσικά φαινόμενα ή μεγέθη από την ύλη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σκοπός της εξέτασης αυτής ήταν ο έλεγχος της ικανότητας διατύπωσης συλλογισμών και ορθού υπολογισμού των φυσικών μεγεθών από ορισμένα δεδομένα. Στη χημεία, οι υποψήφιοι εξετάζονταν στις χημικές αντιδράσεις. Τέλος, η ύλη του μαθήματος της ανθρωπολογίας αντλούσε τη θεματολογία από τα μαθήματα που αφορούσαν τον σκελετό, το μυϊκό ή το πεπτικό σύστημα, το κυκλοφοριακό και το αναπνευστικό σύστημα κλπ. Εξετάζονταν σε ένα πρόβλημα 3 ερωτήσεων. Οι υποψήφιοι έπρεπε να απαντήσουν σε όλα τα θέματα. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως για τη φυσική και τη χημεία, ενώ για την ανθρωπολογία 2.5 ώρες.

Στην ιστορία ο υποψήφιος εξεταζόταν σε 2 θέματα από κάθε περίοδο της ιστορίας (από την αρχαία ιστορία μέχρι την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, την μεσαιωνική ιστορία, την ιστορία νέων και νεότερων χρόνων). Τα θέματα της εκκλησιαστικής ιστορίας όπως και στο ακαδημαϊκό απολυτήριο τύπου Α', εντάσσονταν στην πολιτική ιστορία. Οι υποψήφιοι όφειλαν να απαντήσουν και στα 2 θέματα. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 2.5 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως.

Μια ειδική κατηγορία υποψηφίων ήταν οι κληρικοί σπουδαστές⁵³⁸. Η ύλη και οι εξετάσεις για το ειδικό ακαδημαϊκό απολυτήριο Ανωτάτων σχολών ή των μέσω των Εμπορικών σχολών και των αποφοίτων των εκκλησιαστικών ή Ιερατικών σχολών και των Ανωτέρων εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων για τις Θεολογικές σχολές οριζόταν με ξεχωριστό Διάταγμα από αυτό των υπολοίπων υποψηφίων ως εξής: Στα αρχαία ελληνικά ο υποψήφιος έπρεπε να μεταφράσει ένα κείμενο 10-15 στίχων αττικού ή αττικίζοντος πεζογράφου της Καινής Διαθήκης ή των ανατολικών πατέρων. Επίσης, δίνονταν 3 γραμματικές και 3 συντακτικές παρατηρήσεις επάνω στο κείμενο. Η μια

⁵³⁸Βασιλικό Διάταγμα 377/1965 «Περί καθορισμού της εξεταστέας ύλης προς απόκτηση του Ειδικού Ακαδημαϊκού απολυτηρίου» ΦΕΚ 89/Α/22-5-1965

αναφερόταν στη χρήση συνδέσμων. Επιπλέον, δινόταν μια γενικότερη γραμματολογική παρατήρηση, η οποία σχετιζόταν με το έργο των συγγραφέων της αρχαίας ελληνικής και χριστιανικής γραμματείας από τη γυμνασιακή ύλη. Η απάντηση ήταν υποχρεωτική και δεν μπορούσε να ξεπερνά τους 15 στίχους. Έπρεπε να αποδοθεί νοηματικά το κείμενο μέσα σε 10 στίχους με όσο το δυνατόν διαφορετικό λεξιλόγιο από αυτό της μετάφρασης. Η διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως.

Οι κληρικοί σπουδαστές εξετάζονταν στο μάθημα των νέων ελληνικών, που χωριζόταν στα μαθήματα της έκθεσης ιδεών και της ερμηνείας κειμένου. Στην έκθεση ιδεών ελεγχόταν η έκφραση, η πνευματική ωριμότητα και η ικανότητα ανάπτυξης εννοιών. Επιλέγονταν θέματα θρησκευτικού περιεχομένου. Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες. Το μάθημα της ερμηνείας κειμένου ακολουθούσε την εξεταστική διαδικασία του ακαδημαϊκού απολυτηρίου τύπου Α και Β. Στα μαθηματικά οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε ένα θέμα θεωρίας και προβλήματος για την άλγεβρα και τη γεωμετρία (στερεομετρία και επιπεδομετρία). Η συνολική διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες. Ο υποψήφιος εξεταζόταν και στις φυσικές επιστήμες. Η ύλη της φυσικής αφορούσε την ενέργεια, την αρχή της ισοδυναμίας μάζας και ενέργειας, την οπτική, τον ηλεκτρισμό και τις θεμελιώδεις γνώσεις από τη φυσική του ατόμου. Η ύλη της χημείας αφορούσε τη γενική και την ανόργανη χημεία. Η ύλη της ανθρωπολογίας αφορούσε την κυκλοφορία του αίματος, την αναπνοή, το νευρικό σύστημα, τα αισθητήρια όργανα. Δινόταν ένα θέμα φυσικής και χημείας από τη θεωρία και δυο θέματα από την ανθρωπολογία. Όλα τα θέματα έπρεπε να απαντηθούν, ενώ η διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως. Η ύλη της ιστορίας προερχόταν από αυτή της αρχαίας Ελλάδας, των ανατολικών λαών, την ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία, των μέσων χρόνων, των νέων και των νεότερων χρόνων. Η εκκλησιαστική ιστορία αντλούσε τα θέματα της από τη γενική εκκλησιαστική ιστορία, η οποία χωριζόταν σε τέσσερις περιόδους. Δίνονταν 6 θέματα, 3 από την πολιτική ιστορία (όπως και στο ακαδημαϊκό απολυτήριο Α και Β) και 3 από την εκκλησιαστική ιστορία. Η διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως. Το μάθημα των λατινικών εξέταζε ένα κείμενο 10-15 στίχων προς μετάφραση από τους «Βίους» του Κορνηλίου Νέπωτος που διδασκόταν στη μέση εκπαίδευση. Επιπλέον, ο υποψήφιος όφειλε να απαντήσει σε 3 γραμματικές παρατηρήσεις. Δεν είχε δικαίωμα επιλογής θεμάτων. Η διάρκεια εξέτασης ήταν 3 ώρες από το τέλος της υπαγορεύσεως. Οι υποψήφιοι μπορούσαν να επιλέξουν ως

τρόπο έκφρασης τη καθαρεύουσα ή τη δημοτική γλώσσα αλλά δεν είχαν το δικαίωμα να αναμείξουν τους δύο τύπους γλωσσικής έκφρασης.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι ο θεσμός των εισαγωγικών εξετάσεων για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση παρέμενε σταθερά ως ο μοναδικός τρόπος αξιολόγησης των υποψηφίων. Το σύστημα εισαγωγής, ο τρόπος εξέτασης των υποψηφίων ή ο όγκος της ύλης μπορεί να είχε διαφοροποιήσεις, παρέμενε όμως ως σταθερή πηγή άντλησης των εξεταζομένων θεμάτων η γυμνασιακή ύλη. Τα εξεταζόμενα μαθήματα κατηγοριοποιούνταν σε θεωρητικά και πρακτικά με βάση την επιστημονική κατεύθυνση του υποψηφίου. Οποιοδήποτε και αν ήταν το σύστημα εισαγωγής που εφαρμοζόταν από την εκάστοτε Κυβέρνηση, η κάθε σχολή έπρεπε να διασφαλίζει ότι οι υποψήφιοι είχαν αποκτήσει τις απαιτούμενες γνώσεις ανάλογα με τον κλάδο προτίμησης τους προκειμένου να παρακολουθήσουν τα πανεπιστημιακά μαθήματα. Κάποια μαθήματα προς εξέταση ήταν κοινά για όλες τις σχολές, ενώ κάποια άλλα διαχωρίζονταν με βάση τη σχολή προτίμησης του υποψηφίου. Το μάθημα της έκθεσης ήταν κοινό για όλες τις σχολές και για τα Πανεπιστήμια γιατί όλοι ανεξαιρέτως οι υποψήφιοι θα έπρεπε να είναι ικανοί να διατυπώσουν λογικά και με σαφήνεια τις ιδέες τους. Ο έλεγχος του τρόπου έκφρασης και του βαθμού πνευματικής ωριμότητας του υποψηφίου μέσα από την διατύπωση των επιχειρημάτων του ήταν απαραίτητο κριτήριο για την εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση αλλά και στην μετέπειτα επαγγελματική του εξέλιξη. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο υποψήφιος καλούνταν να επιλέξει ελεύθερα ανάμεσα στη καθαρεύουσα και στη δημοτική γλώσσα καθώς θεωρούνταν και οι δύο ισότιμοι τρόποι έκφρασης στην έκθεση. Η επιλογή του υποψηφίου βασιζόταν στην προσωπική του κρίση, ενώ στο παρελθόν δεν υπήρχε η δυνατότητα αυτή και η επικράτηση της μιας ή της άλλης έγινε μεγάλη αιτία ιδεολογικών συγκρούσεων. Ο διαχωρισμός της εξέτασης των επιμέρους ειδικών μαθημάτων αποσκοπούσε στον έλεγχο των γνώσεων και στη πιστοποίηση ικανοτήτων ή δεξιοτήτων του υποψηφίου που έπρεπε να είχε αποκτήσει κατά τη φοίτησή του στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προκειμένου να του διασφαλίζουν την συνέχιση των σπουδών του στην ανώτατη εκπαίδευση.

Το σύστημα των τεσσάρων ομάδων σχολών αποτέλεσε την αφετηρία για την τροποποίηση του θεσμού των εισαγωγικών εξετάσεων και προετοίμασε το έδαφος για την εφαρμογή του ακαδημαϊκού απολυτηρίου. Η διάκριση των σχολών σε 4 ξεχωριστές ομάδες αποτελούσε ταυτόχρονα διαχωρισμό των μαθημάτων προς εξέταση, καθώς επίσης και των ικανοτήτων που έπρεπε να αναπτύξουν οι υποψήφιοι.

Σκοπός του εν λόγω συστήματος ήταν οι υποψήφιοι να αναπτύξουν τις συγκεκριμένες δεξιότητες και να αυξήσουν το γνωσιακό υπόβαθρο τους σύμφωνα με τα μαθήματα της ομάδας που είχαν επιλέξει. Ο αποκλειστικός προσανατολισμός προς τα συγκεκριμένα μαθήματα απέκλειε τους μαθητές από την επαφή τους με άλλα γνωστικά αντικείμενα, τα οποία θα συνέτειναν στην περαιτέρω εξέλιξή τους. Αυτό αποτελεί την ουσιαστική διαφορά με το σύστημα του ακαδημαϊκού απολυτηρίου, το οποίο στόχευε στην συνολική ανάπτυξη και καλλιέργεια γνώσεων και δεξιοτήτων των μαθητών που εισέρχονταν στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση. Ανεξάρτητα από τη σχολή προτίμησής του, ο μαθητής του ακαδημαϊκού απολυτηρίου όφειλε να έχει εξίσου καλές επιδόσεις σε όλα τα μαθήματα. Η πολύπλευρη γνώση και η ποικίλη θεματολογία των μαθημάτων διασφάλιζε την ευρυμάθειά του. Μια από τις βασικές αρχές του απολυτηρίου ήταν τόσο η προετοιμασία των υποψηφίων για την ανώτατη ελληνική εκπαίδευση όσο και η διαμόρφωση ενός καλλιεργημένου και μορφωμένου πολίτη. Με τον τρόπο αυτό διασφαλιζόταν ότι οι ουσιαστικές γνώσεις των μαθημάτων θα καλλιεργούνταν ταυτόχρονα και για τους δύο τύπους, παρόλο που οι βαθμολογικές απαιτήσεις και τα τελικά εξεταζόμενα θέματα διαφοροποιούσαν το τελικό αποτέλεσμα. Σημείο διάκρισης μεταξύ των δύο τύπων του ακαδημαϊκού απολυτηρίου ήταν οι συντελεστές βαρύτητας, οι οποίοι αποτελούσαν καθοριστικό παράγοντα εισαγωγής του υποψηφίου.

5.6 Βαθμολογία και συντελεστές βαρύτητας μαθημάτων

Η εισαγωγή στη σχολή προτίμησης του υποψηφίου καθοριζόταν από δύο παράγοντες: ο πρώτος αφορούσε την επιτυχή βαθμολογία του υποψηφίου στα εξεταζόμενα μαθήματα των εισιτηρίων διαγωνισμών για τις σχολές και τα τμήματα, τα οποία είχαν οριστεί είτε με βάση το σύστημα των τεσσάρων ομάδων είτε με το ακαδημαϊκό απολυτήριο. Ειδικότερα, είχαν τεθεί συντελεστές για κάθε ένα από τα μαθήματα ανάλογα με την βαρύτητα που είχε το κάθε ένα. Ο δεύτερος παράγοντας, ο οποίος είχε άμεση συνάφεια με τον πρώτο αφορούσε τη σειρά με την οποία είχαν δηλωθεί οι σχολές προτίμησης του υποψηφίου πριν τη συμμετοχή του στις εξετάσεις.

Με βάση το Ν.Δ. 3011/1954⁵³⁹ που ίσχυσε μέχρι το 1962, επιτυχόντες του εισιτηρίου διαγωνισμού θεωρούνταν όσοι είχαν λάβει γενικό μέσο όρο σε όλα τα

⁵³⁹Νομοθετικό Διάταγμα 3011/1954 «Περί τρόπου εγγραφής των φοιτητών εις τας σχολάς των πανεπιστημίων του Ε. Μ. Πολυτεχνείου και τα λοιπά εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 216/Α/15-1-1954

εξεταζόμενα μαθήματα τουλάχιστον έξι (6). Κάθε σχολή μπορούσε να επιτρέψει την εγγραφή σε εκείνους τους υποψηφίους που είχαν λάβει την απαιτούμενη βαθμολογία και μέχρι να συμπληρωθεί ο συγκεκριμένος αριθμός υποψηφίων. Οι επιτυχόντες θα έπρεπε να είχαν λάβει γενικό μέσο όρο πέντε (5) στα βασικά μαθήματα ενώ δεν θα έπρεπε να είχαν λάβει σε περισσότερα από ένα από τα εξεταζόμενα μαθήματα κάτω του τρία (3). Αν το σύνολο της βαθμολογίας των βασικών ή όλων των εξεταζόμενων μαθημάτων περιείχε κλάσμα μονάδας⁵⁴⁰, τότε θεωρούνταν ως ακέραια μονάδα υπέρ του υποψηφίου φοιτητή. Τα αποτελέσματα της βαθμολογίας δημοσιεύονταν σε ακέραιες μονάδες σε όλες τις εξεταστικές περιόδους. Μια ευνοϊκή ρύθμιση για τους υποψηφίους των εξετάσεων εφαρμόστηκε το 1961. Αφορούσε όσους είχαν πάρει μέρος στον «*πανελλήνιο διαγωνισμό τελειόφοιτων γυμνασίου*»⁵⁴¹ και είχαν λάβει βραβείο ή έπαινο⁵⁴². Η κατηγορία αυτή των υποψηφίων που είχαν διακριθεί στον ανωτέρω διαγωνισμό απαλλάσσονταν κατά τη διάρκεια των εισιτηρίων εξετάσεων από το μάθημα της έκθεσης. Επίσης, οι δέκα πρώτοι βραβευθέντες του ίδιου διαγωνισμού βαθμολογούνταν με δέκα (10), οι είκοσι επόμενοι βραβευθέντες βαθμολογούνταν με εννέα (9) και οι επόμενοι 30, οι οποίοι είχαν λάβει έπαινο βαθμολογούνταν με οκτώ (8).

Το Ν.Δ. του 1954 αντικαταστάθηκε με το Β.Δ. 378/1964 «*Περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γένει δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*». Σύμφωνα με το Διάταγμα αυτό τελικός βαθμός του υποψηφίου κάθε σχολής ήταν το αποτέλεσμα του βαθμού κάθε εξεταζόμενου μαθήματος πολλαπλασιαζόμενο επί τον συντελεστή του. Στη συνέχεια έπρεπε να αθροιστούν τα επιμέρους γινόμενα και εάν το άθροισμα αυτών ξεπερνούσε τον αριθμό εκατόν ενενήντα (190), τότε ο υποψήφιος εθεωρείτο επιτυχών.

Αναλυτικότερα, οι συντελεστές των σχολών των θεωρητικών επιστημών είχαν ορισθεί ως εξής: Για τα μαθήματα εισαγωγής στη Θεολογική σχολή ήταν για την έκθεση ιδεών οκτώ (8), για τα αρχαία ελληνικά έξι (6), για τα λατινικά τρία (3)

⁵⁴⁰ Νομοθετικό Διάταγμα 3974/1959 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» άρθρο 16, ΦΕΚ 188/Α/7-9-1959

⁵⁴¹ Υπουργική εγκύκλιος 6488/1962

⁵⁴² Νόμος 4137/1961 «Περί κυρώσεως και συμπλήρωσης των υπ' αριθ. 69/60 και 132/60 πράξεων του Υπουργικού Συμβουλίου αφορωσών εις την βελτίωσιν της βαθμολογικής καταστάσεως εκπαιδευτικών λειτουργών και εις άλλα οργανικά τινά θέματα κλπ.» ΦΕΚ 25/Α/24-02-1961. Το παρόν άρθρο καταργήθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα 4263/62 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου "περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 187/Α/12-11-1962; Πράξις του Υπουργικού Συμβουλίου 107 της 29^{ης} Αυγούστου 1962 «Περί εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 136/Α/3-9-1962

και για την ιστορία τρία (3). Για τη Νομική σχολή ήταν για την έκθεση ιδεών οκτώ (8), για τα αρχαία ελληνικά πέντε (5), για τα λατινικά τρία (3) και για την ιστορία τέσσερα (4). Για τη Φιλοσοφική σχολή ήταν για την έκθεση ιδεών επτά (7), για τα αρχαία Ελληνικά επτά (7), για τα λατινικά τρία (3) και για την ιστορία τρία (3). Για τα τμήματα των Αγγλικών και των Γαλλικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και των Αγγλικών, Γαλλικών, Ιταλικών και Γερμανικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ήταν για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα αρχαία ελληνικά πέντε (5), για τα λατινικά τρία (3) και για τα αγγλικά ή γαλλικά ή ιταλικά ή γερμανικά έξι (6). Επίσης, οι συντελεστές των Φυσικομαθηματικών σχολών είχαν ορισθεί ως εξής: Του Μαθηματικού τμήματος ήταν για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά οκτώ (8), για τη φυσική τέσσερα (4), για τη χημεία δύο (2). Του Φυσικού τμήματος για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τέσσερα (4), για τη φυσική επτά (7), για τη χημεία τρία (3). Του Φυσιογνωστικού τμήματος για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τέσσερα (4), για τη φυσική έξι (6), για τη χημεία τέσσερα (4). Του Χημικού τμήματος για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τέσσερα (4), για τη φυσική τρία (3) και για τη χημεία επτά (7). Του Φαρμακευτικού τμήματος για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τρία (3), για τη φυσική τέσσερα (4) για τη χημεία επτά (7). Του τμήματος Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τρία (3), για τη φυσική πέντε (5) και για τη χημεία έξι (6). Του τμήματος Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά τέσσερα (4), για τη φυσική έξι (6) και για τη χημεία τέσσερα (4). Για τις Ιατρικές σχολές και τα Οδοντιατρικά Τμήματα των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης οι συντελεστές είχαν ορισθεί ως εξής: Της Ιατρικής σχολής για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τη φυσική τέσσερα (4), για τη χημεία έξι (6), για τη γενική βιολογία και την ανθρωπολογία τέσσερα (4). Του Οδοντιατρικού τμήματος για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τη φυσική τέσσερα (4), για τη χημεία έξι (6), για τη γενική βιολογία και την ανθρωπολογία τέσσερα (4). Της Κτηνιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τη φυσική τρία (3), για τη χημεία έξι (6), και για τη ζωολογία πέντε (5). Οι συντελεστές για τα μαθήματα του τμήματος Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών των σχολών Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ήταν για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα αρχαία ελληνικά έξι (6), για την ιστορία τέσσερα (4) και για την γεωγραφία τέσσερα (4). Για τις σχολές του Εθνικού Μετσόβιου

Πολυτεχνείου και της Πολυτεχνικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είχαν οριστεί ως εξής: α) Για τις σχολές Πολιτικών Μηχανικών ήταν για την έκθεση ιδεών τέσσερα (4), για την άλγεβρα πέντε (5), για τη γεωμετρία τέσσερα (4), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία τρία (3), για τη φυσική δύο (2), για τη χημεία δύο (2), β) Για τις σχολές Αγρονόμων - Τοπογράφων ήταν για την έκθεση ιδεών τέσσερα (4), για την άλγεβρα τέσσερα (4), για τη γεωμετρία πέντε (5), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία τρία (3), για τη φυσική δύο (2), για τη χημεία δύο (2), γ) Για τις σχολές Μηχανολόγων - Ηλεκτρολόγων για την έκθεση ιδεών τέσσερα (4), για την άλγεβρα τέσσερα (4), για τη γεωμετρία τρία (3), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία τρία (3), για τη φυσική τέσσερα (4) και για τη χημεία δύο (2), δ) Για τα τμήματα Χημικών Μηχανικών για την έκθεση ιδεών τέσσερα (4), για την άλγεβρα τρία (3), για τη γεωμετρία τρία (3), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία τρία (3), για τη φυσική τρία (3), για τη χημεία τέσσερα (4), ε) Για το τμήμα Μεταλλειολόγων για την έκθεση ιδεών τέσσερα (4), για την άλγεβρα τέσσερα (4), για τη γεωμετρία τρία (3), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία δύο (2), για τη φυσική τέσσερα (4), για τη χημεία τρία (3), στ) Για τη σχολή Αρχιτεκτόνων (Αθηνών-Θεσσαλονίκης) για την έκθεση ιδεών τρία (3), για την άλγεβρα ένα (1), για τη γεωμετρία τρία (3), για την ευθύγραμμο τριγωνομετρία ένα (1), για τη φυσική δύο (2), για τη χημεία δύο (2), για το γραμμικό σχέδιο τέσσερα (4), για το ελεύθερο σχέδιο τέσσερα (4). Οι συντελεστές για την Ανωτάτη Γεωπονική σχολή Αθηνών ήταν για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τη φυσική τέσσερα (4), για τη χημεία έξι (6), για τα μαθηματικά (αριθμητική - άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία) 4. Για την Α.Σ.Ο.Ε.Ε., για την έκθεση ιδεών έξι (6), για τα μαθηματικά (αριθμητική, άλγεβρα) επτά (7), για την ιστορία τρία (3), για τη γεωγραφία τέσσερα (4). Για την Πάντειο Ανωτάτη σχολή Πολιτικών Επιστημών για την έκθεση ιδεών οκτώ (8), τα αρχαία ελληνικά πέντε (5), την ιστορία επτά (7). Για την Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς και την Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης οι συντελεστές ήταν για την έκθεση ιδεών οκτώ (8), για τα μαθηματικά επτά (7), για τη γεωγραφία πέντε (5).

Το ακαδημαϊκό απολυτήριο που εφαρμόστηκε για τα ακαδημαϊκά έτη 1965-1966 και 1966-1967 περιελάμβανε 2 τύπους απολυτηρίων, όπως αυτά ορίστηκαν από τις διατάξεις του Ν.Δ. 4379/1964 και τα κανονιστικά Β.Δ. 546/1965(ΦΕΚ 123Α) και 424/1966 (ΦΕΚ 110Α). Ο γενικός βαθμός των εξετάσεων και για τους δύο τύπους του ακαδημαϊκού απολυτηρίου σχηματιζόταν από τον συνυπολογισμό του μέσου όρου του βαθμού προαγωγής από τη Β' τάξη προς την Γ' τάξη του λυκείου και του

βαθμού του απολυτηρίου του λυκείου. Για τους υποψηφίους που προέρχονταν από τα ιδιωτικά σχολεία συνυπολογιζόταν μόνο ο βαθμός του απολυτηρίου λυκείου, ανεξάρτητα αν είχαν φοιτήσει στην Β΄ τάξη δημοσίου λυκείου και μετά εγγράφηκαν στην Γ΄ τάξη ιδιωτικού λυκείου. Ο μέσος όρος των βαθμών του ενδεικτικού προαγωγής της Β΄ τάξεως προς τη Γ΄ τάξη ή μόνο ο βαθμός του απολυτηρίου λυκείου πολλαπλασιαζόταν με τον συντελεστή έξι (6) και το γινόμενο που προέκυπτε προστίθετο στον ειδικό βαθμό των εξετάσεων. Το άθροισμα του ως άνω γινομένου και του ειδικού βαθμού των εξετάσεων αποτελούσε το γενικό βαθμό των εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου.

Αναλυτικά θα πρέπει να αναφερθούν οι συντελεστές βαρύτητας που είχαν οριστεί για κάθε μάθημα ξεχωριστά ανάλογα με τον τύπο που είχε επιλεγεί από τον υποψήφιο. Ο συντελεστής για τον μέσο όρο του βαθμού προαγωγής από την Β΄ τάξη και του βαθμού του απολυτηρίου ήταν έξι (6). Οι συντελεστές των μαθημάτων για το ακαδημαϊκό απολυτήριο τύπου Α ήταν οι εξής : για τα αρχαία ελληνικά ήταν έξι (6), για τα νέα Ελληνικά ήταν έξι (6), για τα μαθηματικά δύο (2), για τα φυσικά δύο (2), για την ιστορία, (Θεολογικές, Φιλοσοφικές, Οικονομικές και Πολιτικές Επιστήμες) ήταν τέσσερα (4), για τα λατινικά τρία (3) και για τη ξένη γλώσσα πέντε (5). Οι συντελεστές για το ακαδημαϊκό απολυτήριο τύπου Β ήταν οι εξής : για τα αρχαία ελληνικά δύο (2), για τα νέα Ελληνικά υπήρχαν δύο συντελεστές. Ο πρώτος ήταν έξι (6) και αφορούσε την έκθεση. Ο δεύτερος αφορούσε την ερμηνεία κειμένου και ήταν τέσσερα (4), για τα μαθηματικά ήταν έξι (6), για τα φυσικά έξι (6), για την ιστορία δύο (2). Ο συντελεστής για τα λατινικά ήταν τρία (3) και πέντε (5) για την ξένη γλώσσα.

Στη συνέχεια αναφέρουμε τη διαδικασία με την οποία προέκυπταν οι βαθμοί για τους δυο τύπους των ακαδημαϊκών απολυτηρίων. Ο βαθμός των αρχαίων ελληνικών για τους δυο τύπους απολυτηρίων προέκυπτε από το μέσο όρο των βαθμών των δυο βαθμολογητών. Για τα νέα ελληνικά και των δυο τύπων, ο μέσος όρος προέκυπτε από τους μέσους όρους των βαθμών της έκθεσης και της ερμηνείας κειμένου. Για τα μαθηματικά και των δυο τύπων απολυτηρίων, ο βαθμός ήταν ο μέσος όρος των βαθμών των δυο βαθμολογητών για τα μαθήματα της γεωμετρίας, της άλγεβρας και της τριγωνομετρίας. Για τη φυσική του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Α ορίστηκε ο μέσος όρος των δυο βαθμών των δυο βαθμολογητών, δηλαδή οι μέσοι όροι της φυσικής χημείας και της ανθρωπολογίας. Τα ίδια συνέβαιναν και για το ακαδημαϊκό απολυτήριο Β με τη διαφορά ότι οι συντελεστές για την φυσική ήταν

τέσσερα (4), για τη χημεία τέσσερα (4) και για την ανθρωπολογία δύο (2). Για την ιστορία και των δυο τύπων, η τελική βαθμολογία ήταν ο μέσος όρος των βαθμών των δυο βαθμολογητών, δηλαδή οι μέσοι όροι ισάριθμων θεμάτων που δίδονταν στους υποψηφίους. Για τη ξένη γλώσσα ο συντελεστής ήταν πέντε (5) όπου ο μέσος όρος προέκυπτε από τον μέσο όρο της προφορικής και γραπτής βαθμολογίας στα αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, και γερμανικά.

Όλοι οι βαθμοί πολλαπλασιάζονταν με τον αντίστοιχο συντελεστή και το άθροισμα των επί μέρους γινομένων αποτελούσε τον ειδικό βαθμό των εξετάσεων. Στον γενικό βαθμό των εξετάσεων του ακαδημαϊκού απολυτηρίου συνυπολογίζονταν οι γενικοί βαθμοί ετήσιας προόδου του υποψηφίου, οι αναγραφόμενοι στο ενδεικτικό προαγωγής δημοσίου σχολείου από τη Β' προς την Γ' τάξη με συντελεστή έξι (6). Για τους υποψηφίους της Θεολογικής Φιλοσοφικής και Νομικής σχολής και τα τμήματα των ξένων γλωσσών, ο γενικός βαθμός των εξετάσεων λαμβανόταν προσαυξημένος λόγω του μαθήματος των λατινικών ή της ξένης γλώσσας. Αποκλείονταν οι υποψήφιοι των τμημάτων ξένων γλωσσών που δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν κατά την εξέταση της ξένης γλώσσας τουλάχιστον δέκα (10). Για τους υποψηφίους των ιδιωτικών λυκείων συνυπολογιζόταν μόνο ο βαθμός του απολυτηρίου λυκείου ανεξάρτητα αν είχαν εγγραφεί στη Γ' τάξη του ιδιωτικού σχολείου βάσει του ενδεικτικού προαγωγής, ο οποίος έχει εκδοθεί από το δημόσιο (άρθρο 27 παρ. 3). Συνυπολογιζόταν μόνο ο βαθμός του απολυτηρίου λυκείου για υποψηφίους από δημόσια λύκεια αλλά θα έπρεπε να είχαν εγγραφεί στην Γ' τάξη βάσει του ενδεικτικού προαγωγής, ενώ είχαν φοιτήσει σε ιδιωτικό σχολείο από τη Β' προς τη Γ'. Συνοπτικά, ο γενικός βαθμός του ακαδημαϊκού απολυτηρίου εξαγόταν από τον μέσο όρο των γενικών βαθμών της ετήσιας προόδου του υποψηφίου που αναγράφονταν στο ενδεικτικό προαγωγής της Β' προς την Γ' τάξη του λυκείου και στο απολυτήριο λυκείου ή μόνο ο γενικός βαθμός του απολυτηρίου λυκείου πολλαπλασιαζόμενος με τον συντελεστή έξι (6). Το γινόμενο που προέκυπτε, προστίθετο με τον ειδικό βαθμό των εξετάσεων. Το άθροισμα των δυο βαθμών αποτελούσε το γενικό βαθμό των εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου.

Πέρα από τους αποφοίτους των λυκείων θα πρέπει να γίνει αναφορά και για τους κληρικούς σπουδαστές ΑΕΙ ή απόφοιτους μέσων Εμπορικών σχολών ή πτυχιούχους ανωτέρων εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων ή εκκλησιαστικών και ιερατικών σχολών, οι οποίοι μετά από τις εισιτήριες εξετάσεις προσέρχονταν στις εξετάσεις του ακαδημαϊκού απολυτηρίου για το ειδικό ακαδημαϊκό απολυτήριο. Το

συγκεκριμένο απολυτήριο τους παρείχε τη δυνατότητα εγγραφής στη Θεολογική σχολή. Τα εξεταζόμενα μαθήματα ήταν τα αρχαία ελληνικά με συντελεστή πέντε (5), τα μαθηματικά με δύο (2), η φυσική με δύο (2), η ιστορία με τρία (3) και τα λατινικά με τρία (3). Η ύλη των εξεταζόμενων μαθημάτων είχε οριστεί με το Β.Δ. 377/1965. Ο βαθμός για τους κληρικούς που ήταν σπουδαστές Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή απόφοιτοι Εμπορικών σχολών προέκυπτε από το ενδεικτικό προαγωγής στην τελευταία τάξη και στο απολυτήριο παλαιού τύπου γυμνασίου ή στο απολυτήριο εμπορικής σχολής. Για τους πτυχιούχους των ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και εκκλησιαστικών ή Ιερατικών σχολών συνυπολογίζονταν οι γενικοί βαθμοί ετήσιας προόδου τους όπως αποτυπώνονταν στο ενδεικτικό προαγωγής της προτελευταίας τάξεως προς την τελευταία του ανώτερου εκκλησιαστικού φροντιστηρίου ή της εκκλησιαστικής ή Ιερατικής σχολής και οι βαθμοί του πτυχίου του. Με βάση το γενικό βαθμό των εξετάσεων του ειδικού ακαδημαϊκού απολυτηρίου εισάγονταν κατά σειρά βαθμολογίας στη Θεολογική σχολή μέχρι συμπλήρωσεως του αριθμού των εισακτέων.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι η βαθμολογία του υποψηφίου στις εξετάσεις αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για την εισαγωγή του σε μια από τις σχολές προτίμησής του ή γινόταν αφορμή για την επανάληψη της δοκιμασίας του την επόμενη εξεταστική περίοδο. Ιδιαίτερα σημαντική ευκαιρία για τους υποψηφίους που δεν είχαν πετύχει ήταν η εκ νέου συμμετοχή τους στον διαγωνισμό, καθώς τους δινόταν η δυνατότητα να προετοιμαστούν καλύτερα και να διεκδικήσουν την εισαγωγή τους στη σχολή προτίμησής τους. Ο τρόπος με τον οποίο εξαγόταν η τελική βαθμολογία σχετιζόταν με το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων, το οποίο έθετε λεπτομερώς τα βαθμολογικά κριτήρια και τους συντελεστές. Οποιοδήποτε σύστημα και αν εφαρμοζόταν, υπήρχαν βαθμολογικά κριτήρια για την επιτυχία του υποψηφίου. Η διάκριση μεταξύ πρωτεύοντων και δευτερευόντων μαθημάτων αποδεικνυόταν με βάση τον υψηλότερο οριζόμενο συντελεστή δίνοντας έτσι μια εικόνα για τα μαθήματα που είχαν μεγαλύτερη βαρύτητα σε σχέση με κάποια άλλα. Τα πρωτεύοντα μαθήματα έπαιζαν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της τελικής βαθμολογίας. Αργότερα, οι συντελεστές για τα μαθήματα κάθε σχολής οι οποίοι κυμαίνονταν από το τρία έως οκτώ (3-8) και οι βαθμοί των δύο τελευταίων τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διαμόρφωναν την τελική βαθμολογία θέτοντας αυστηρότερα κριτήρια εισαγωγής. Τα ικανοποιητικά αποτελέσματα πιστοποιούσαν ότι ο υποψήφιος είχε κατακτήσει την απαιτούμενη γνώση σε επαρκή βαθμό και είχε

αναπτύξει τις απαραίτητες ικανότητες και δεξιότητες για την παρακολούθηση των πανεπιστημιακών μαθημάτων. Ο συνυπολογισμός όμως των βαθμών των δύο τελευταίων τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο τελικό αποτέλεσμα των εισαγωγικών εξετάσεων είναι βέβαιο ότι αναβάθμιζε το επίπεδο των μαθημάτων της και διασφάλιζε την ποιότητα των σπουδών της.

5.7 Σχόλια και παρατηρήσεις.

Και η υπό εξέταση περίοδος 1960-1967 δεν μπορεί να ερευνηθεί αποκομμένη από τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί. Υπάρχει στενή σύνδεση και αλληλεξάρτηση αυτών των γεγονότων, που μας βοηθούν να κατανοήσουμε τις αφορμές και τις αιτίες που οδήγησαν και στις εκπαιδευτικές εξελίξεις της συγκεκριμένης περιόδου. Η Ελλάδα βρισκόταν σε έκρυθμη κατάσταση. Η πολιτική σταθερότητα κλονιζόταν από τα πολιτικά και οικονομικά δρώμενα και τις κοινωνικές συγκρούσεις. Σε ό,τι αφορά την ελληνική βιομηχανία, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή βρισκόταν σε πρώιμα στάδια υποανάπτυξης σε σχέση με άλλα κράτη του ευρωπαϊκού χώρου. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ η μέση απασχόληση στις βιομηχανίες κυμαινόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1930-1963 (το 1930 2,96%, το 1950 3,5% και το 1963 3,8%⁵⁴³). Η καθυστερημένη ανάπτυξη της βιομηχανίας αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα οικονομικής προόδου αν και διαφαινόταν ότι υπήρχε μια ορισμένη μετάβαση από την αγροτική και κτηνοτροφική Ελλάδα σε μια παραγωγική Ελλάδα, βασισμένη στην μέχρι εκείνη την εποχή ανάπτυξη της βιομηχανίας της. Αυτή θα συνέβαλε σημαντικά στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού και τον μέσο όρο αύξησης του ΑΕΠ κατά την εικοσαετία 1950-1970, το οποίο προβλεπόταν να φτάσει στα επίπεδα του 6%⁵⁴⁴.

Ιδιαίτερο επίσης θέμα που αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, την εσωτερική δομή της αλλά και την οικονομική ευμάρεια των πολιτών, ήταν η ανεργία. Παρόλες τις προσπάθειες για ενδυνάμωση της οικονομίας, ο αριθμός των ανέργων (1961) και των υποαπασχολούμενων ήταν υψηλός⁵⁴⁵. Το ζήτημα αυτό οδήγησε πολλούς ανέργους σε μεταναστευτική πορεία σε

⁵⁴³Η ιστορία του ελληνικού έθνους, από το 1941 έως σήμερα, 232

⁵⁴⁴Σήφης Μπουζάκης, Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, γενική και τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση Αθήνα, Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 1959, 1964, 1976/77, 1985, 1997/98,(Αθήνα: Gutenberg, 2005),48-49

⁵⁴⁵Η ανεργία το 1961 ήταν 800.000 άτομα σε συνολικό εργατικό δυναμικό 3.664.000 ατόμων. Σάββας Ρομπολής, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα ως Συνιστώσα της Αναπτυξιακής Πολιτικής», στο: 1949-

χώρες εκτός των ελληνικών συνόρων προκειμένου να αναζητήσουν εργασία και να ενισχύσουν οικονομικά την οικογένειά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών προέρχονταν από τον άρρενα πληθυσμό της χώρας, ο οποίος έπρεπε να απομακρυνθεί από την οικογενειακή εστία του αναζητώντας οποιοδήποτε είδος εργασίας στο εξωτερικό. Το μοναδικό θετικό σημείο της μετανάστευσης ήταν το γεγονός ότι τα εμβάσματα ενίσχυναν την οικονομία της ελληνικής οικογένειας και κατ' επέκταση την οικονομία της χώρας.

Η διάρθρωση της εκπαίδευσης από τη στοιχειώδη έως την ανώτατη βρισκόταν πάντα σε άμεση συνάρτηση και αλληλεξάρτηση με τις πολιτικές εξελίξεις που λάμβαναν χώρα αλλά και τον πολιτικό και ιδεολογικό προσανατολισμό του εκάστοτε κόμματος που βρισκόταν στην εξουσία. Η πολιτική ιδεολογία αντικατοπτριζόταν τόσο στις προεκλογικές διατυπώσεις των προγραμμάτων των κομμάτων όσο και στην μετέπειτα εφαρμογή τους. Τα δύο πολιτικά κόμματα της περιόδου που επηρέασαν την ελληνική εκπαιδευτική ιστορία ήταν η ΕΡΕ και Ένωση Κέντρου.

Το κόμμα της ΕΡΕ που επικράτησε σε τρεις συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις (1956,1958,1961) με αρχηγό τον Κων. Καραμανλή διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της περιόδου. Ήταν το πρώτο κόμμα μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου που περιέλαβε στους κόλπους του πολιτικές προσωπικότητες από το κόμμα των Φιλελευθέρων (Ευάγ. Αβέρωφ Τοσίτσας, Κων/νος Τσάτσος, Γρ. Κασσιμάτης κ.α.). Στην ιδρυτική διακήρυξη του αναφέρεται ότι *«αι δυο μεγάλοι πολιτικά παρατάξεις αίτινες προέκυψαν από τον διχασμόν του 1915 ετερμάτισαν από μακρού χρόνου την αποστολήν των»*⁵⁴⁶. Σκοπός του, σύμφωνα με το καταστατικό του ήταν η ίδρυση ενός κόμματος κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα δηλαδή με δομή και όργανα. Στόχευε στην ανάπτυξη της παραγωγής, των εξαγωγών, στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων, αλλά και στην αντιμετώπιση κάποιων προβληματικών κοινωνικών καταστάσεων όπως η αστυφιλία και η μετανάστευση.

Σε ό,τι αφορά το χώρο της εκπαίδευσης, σημειώνουμε ότι από τις αρχές του 1960 είχαν γίνει προσπάθειες να οργανωθούν όλες οι βαθμίδες της ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην τεχνολογική πρόοδο, χωρίς όμως να απομακρύνονται από τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα τους. Σκοπός ήταν ο συγκερασμός της τεχνολογικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης με την ανθρωπιστική

1967: Η εκρηκτική εικοσαετία, Επιστημονικό Συμπόσιο, 10-12/11/2000, (Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού & Γενικής Παιδείας,2000),305

⁵⁴⁶ Ηλίας Νικολακόπουλος, «Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Κ. Καραμανλή και οι εκλογές του 1956», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ(Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών,2000), 192

και ο συνδυασμός των κοινωνικών απαιτήσεων με τις εκπαιδευτικές ανάγκες. Υπενθυμίζουμε ότι για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ίσχυε το Ν.Δ. 3971/1959 το οποίο ναι μεν απευθυνόταν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, στην πραγματικότητα όμως αυτοί που συνέχιζαν τις σπουδές τους ήταν οι πιο προνομιούχοι οικονομικά μαθητές. Συνεπώς, το ζήτημα της πρόσβασης όλων των μαθητών στις εκπαιδευτικές βαθμίδες ήταν ένα από τα κυριότερα προβλήματα, ενώ ακολουθούσαν θέματα που είχαν σχέση με τα μαθήματα, τα προγράμματα σπουδών κ.α.. Το θέμα της κρατικής χρηματοδότησης της εκπαίδευσης ήταν και αυτό ιδιαίτερα σημαντικό και πολλές φορές γινόταν αιτία πολιτικών αντιπαραθέσεων. Δυστυχώς και για την περίοδο αυτή, η απουσία σύμπνοιας και κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής μεταξύ των κομμάτων αύξανε τα προβλήματα που αφορούσαν την αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης και την ποιοτική αναβάθμισή της.

Ο νόμος 4379/1964 «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαίδευσης» αποτέλεσε σημαντικό σταθμό για την ελληνική εκπαίδευση. Αναφερόταν σε όλες τις βαθμίδες της, καθιερώνοντας τρεις επάλληλους τύπους σχολείων (το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο), το ακαδημαϊκό απολυτήριο θεσμοθετώντας παράλληλα τη δωρεάν παιδεία και την εννεαετή υποχρεωτική εκπαίδευση⁵⁴⁷. Η Ένωση κέντρου και το πρόγραμμα της βασιζόταν σε πιο φιλελεύθερες αρχές σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ο πυρήνας της εκπαίδευσης για αυτήν όφειλε να είναι ανθρωπιστικός και να εναρμονίζεται με τις αρχές της ελληνικής παιδείας και της χριστιανικής αγάπης. Στους μαθητές παρέχονταν οι απαραίτητες γνώσεις των επιστημονικών και τεχνικών κλάδων χωρίς να υπάρχει η προσκόλληση στη γνώση του παρελθόντος, ενώ ταυτόχρονα υπήρχε στόχευση για τη διάπλαση του χαρακτήρα και του ήθους του των.

Το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων έγινε πολλές φορές αιτία μακροχρόνιων συζητήσεων στη Βουλή, έντονων πολιτικών συγκρούσεων και κοινωνικών αντιπαραθέσεων. Ο τύπος γινόταν πολλές φορές το βήμα για την έκφραση των απόψεων των κυβερνητικών εκπροσώπων οι οποίοι υποστήριζαν ότι οι κινήσεις που είχαν γίνει για την ανώτατη εκπαίδευση ήταν ικανοποιητικές και ότι λόγω συνθηκών δεν θα μπορούσαν να είναι καλλίτερες. Από τη άλλη πλευρά, η αντιπολίτευση υποστήριζε αντίθετη άποψη. Το ζήτημα των εισαγωγικών εξετάσεων

⁵⁴⁷ Εισάγεται η δημοτική γλώσσα και στις τρεις βαθμίδες της Εκπαίδευσης. Προβλεπόταν παράλληλη διδασκαλία της δημοτικής και της καθαρεύουσας στο γυμνάσιο και το λύκειο. Τα αρχαία ελληνικά διδάσκονταν από μετάφραση, ενώ έπαψε να είναι υποχρεωτικό το μάθημα των λατινικών

ήταν πάντα επίκαιρο και δεν μπορούσε να μελετηθεί αποσπασματικά χωρίς να ληφθεί υπόψη η κατάσταση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για την περίοδο που ερευνούμε ήταν κυρίαρχο θέμα και πολλές προτάσεις είχαν κατατεθεί για την αναθεώρησή του, τόσο από την αντιπολίτευση όσο και από διάφορους κοινωνικούς φορείς με στόχο πάντα να θεραπευτούν οι αδυναμίες του παρελθόντος και να εκσυγχρονισθεί σύμφωνα και με ευρωπαϊκά πρότυπα.

Οφείλουμε όμως να αναφέρουμε ότι η κεντρικά ιδεολογικά Κυβέρνηση του 1960 προσπάθησε να εξισορροπήσει την ανισορροπία των ευκαιριών εισαγωγής των υποψηφίων στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά και να εξαλείψει τα κενά εισαγωγής που προέκυπταν λόγω του συστήματος των εισαγωγικών εξετάσεων. Την ίδια περίοδο που η ελληνική οικονομία έδειχνε τα πρώτα σημάδια σταθεροποίησης, μετέβαινε σταδιακά από μια αγροτική σε μια πιο βιομηχανική περίοδο και η χώρα ενίσχυε τους οικονομικούς δεσμούς της μέσω της σύνδεσης της με την ΕΟΚ και με άλλες χώρες του εξωτερικού, δημιουργούνταν οι κατάλληλες συνθήκες για την ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών των υποψηφίων ανεξάρτητα από την κοινωνική τους τάξη.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της 12^{ης} Ιουλίου 1964 επένδυε στην αλλαγή λειτουργίας της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, με στόχο την ανασυγκρότηση και την αναδιοργάνωσή τους. Οι αλλαγές που επέφερε η μεταρρύθμιση του 1964 με την απόκτηση του ακαδημαϊκού απολυτηρίου ήταν θεμελιακές ως προς τον τρόπο εισαγωγής των υποψηφίων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Ήταν πλέον διακριτός ο διαχωρισμός ανάμεσα στους αποφοίτους του λυκείου που ήθελαν να ακολουθήσουν τις ανώτατες σπουδές και στους αποφοίτους που ήθελαν να ακολουθήσουν μια διαφορετική εκτός των πανεπιστημίων επαγγελματική πορεία. Η διάκριση αυτή απάλλασσε το λύκειο από την ευθύνη να προετοιμάζει τους υποψηφίους προς μια μονόδρομη κατεύθυνση, η οποία ήταν το Πανεπιστήμιο.

Το ακαδημαϊκό απολυτήριο τροποποίησε τις λειτουργικές διαδικασίες διεξαγωγής των εισιτήριων εξετάσεων. Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ευθυγραμμίστηκαν με τις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας. Το κυριότερο χαρακτηριστικό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια ήταν ότι όλοι οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε κοινά θέματα και την ίδια χρονική περίοδο. Οι διαδικασίες ομογενοποιούνται σε όλη τη χώρα δημιουργώντας κοινές συνθήκες εξέτασης των μαθητών, διασφαλίζοντας την ισότιμη επιλογή των εξεταστικών θεμάτων και της βαθμολογίας των γραπτών. Ο υποψήφιος με βάση την κατεύθυνση που είχε επιλέξει

εξεταζόταν σε συγκεκριμένα μαθήματα για την εισαγωγή του σε συγκεκριμένες σχολές της κατεύθυνσής του. Παρόλο που περιορίζονταν η πληθώρα των επιλογών του υποψηφίου, ρυθμιζόταν με συστηματικό τρόπο η ροή των υποψηφίων προς ορισμένες σχολές και ελεγχόταν ο θεσμός των εξετάσεων από έναν φορέα. Μια θετική πτυχή του ακαδημαϊκού απολυτηρίου αφορούσε τους υποψηφίους και τις οικογένειες τους γιατί η διεξαγωγή των εξετάσεων πραγματοποιούνταν στο πλησιέστερο σημείο κατοικίας απαλλάσσοντας τους υποψηφίους από το επιπλέον κόστος μετακίνησης και απομάκρυνσης από την εστία τους.

Σε ό,τι αφορά στα εξεταζόμενα μαθήματα και στους συντελεστές βαρύτητας σημειώνουμε ότι στο ακαδημαϊκό απολυτήριο υπήρχε σαφής διάκριση μεταξύ των σχολών σε θεωρητική και θετική κατεύθυνση. Ένα χαρακτηριστικό σημείο μεταξύ των δύο τύπων των απολυτηρίων ήταν ότι υπήρχαν κοινά εξεταζόμενα μαθήματα (όπως τα αρχαία ελληνικά, τα νέα ελληνικά, τα μαθηματικά, τα φυσικά και η ιστορία). Στα προηγούμενα συστήματα εξετάσεων υπήρχε σαφής διάκριση των μαθημάτων προς εξέταση ανάλογα με τη σχολή που επιθυμούσε ο υποψήφιος. Στο εν λόγω σύστημα οι υποψήφιοι θα έπρεπε να είχαν λάβει εξίσου την ίδια εκπαίδευση στα συγκεκριμένα μαθήματα γιατί έπρεπε να καλλιεργήσουν τα ίδια γνωστικά πεδία ανεξάρτητα με την σχολή επιλογής των. Ο συντελεστής βαρύτητας των μαθημάτων και τα εξεταζόμενα θέματα ήταν αυτά που αποτελούσαν παράγοντες διάκρισης μεταξύ των δύο τύπων. Η εξεταστέα ύλη που είχε οριστεί από το αναλυτικό πρόγραμμα του λυκείου ήταν κοινή για όλους τους υποψηφίους του ακαδημαϊκού απολυτηρίου τύπου Α και Β αλλά και νωρίτερα με τον διαχωρισμό των 4 ομάδων. Ανάλογα με τον τύπο του ακαδημαϊκού απολυτηρίου ή της ομάδας που είχε επιλεγεί, οι υποψήφιοι εξετάζονταν σε ορισμένα μαθήματα στα οποία θα έπρεπε να έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις προκειμένου να παρακολουθήσουν τη σχολή που επιθυμούσαν. Υπήρχαν ορισμένες σχολές που απαιτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις, όπως αυτές των ξένων γλωσσών. Το μάθημα που αποτέλεσε κοινό σημείο αναφοράς είτε στο σύστημα με το διαχωρισμό των 4 ομάδων είτε στο ακαδημαϊκό απολυτήριο για όλες τις σχολές και τα τμήματα ήταν η έκθεση ιδεών. Σκοπός της εξέτασης αυτής ήταν να ελεγχθεί η σαφήνεια και η λογική διατύπωση των ιδεών του υποψηφίου, ανεξάρτητα της σχολής που είχε επιλέξει. Όλοι οι υποψήφιοι έπρεπε να είχαν καλλιεργήσει σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο βαθμό την ικανότητα να διατυπώνουν ορθά τη σκέψη τους, να επιχειρηματολογούν λογικά και να εκφράζονται με σαφήνεια. Κύριο μέλημα των ανωτέρω στοχεύσεων ήταν η ανάπτυξη της επικοινωνιακής δεξιότητας των

υποψηφίων καθώς επίσης και η καλλιέργεια της διαδραστικής δυναμικής που προσφέρει ο λόγος. Υπήρχε η ελεύθερη επιλογή έκφρασης μεταξύ της καθαρεύουσας και δημοτικής γλώσσας, η οποία έγκειτο στον υποψήφιο. Η ισοτιμία μεταξύ των δύο γλωσσών υπήρξε αντικείμενο πολιτικών αντιπαραθέσεων μεταξύ των κομμάτων λόγω της διαφορετικής ιδεολογίας που αντιπροσώπευαν η κάθε μία. Οι συντηρητικές και φιλελεύθερες ιδεολογίες συγκρούονταν ακόμα και σε γλωσσικό επίπεδο. Η δημοτική γλώσσα ως υπερασπιστής έκφρασης των φιλελεύθερων αρχών σκόπευε στη δημιουργία μιας δίκαιης και ισότιμης κατανόησης των εκπαιδευτικών κειμένων για όλους τους υποψηφίους, όπως και επίσης να δημιουργήσει έναν ασφαλή τρόπο έκφρασης των υποψηφίων. Στην αντίπερα όχθη, η καθαρεύουσα ως υπερασπιστής των συντηρητικών αρχών, η οποία αντιπροσώπευε τις αξίες της παράδοσης και της θρησκείας θέλησε να γίνει μέτρο διάκρισης ανάμεσα στις κοινωνικές υπάρχουσες τάξεις. Εκ των οποίων αυτοί που είχαν μεγαλύτερη οικονομική δυνατότητα είχαν και περισσότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης και ήταν πιο εξοικειωμένοι με την καθαρεύουσα σε σύγκριση με αυτούς που δεν είχαν λάβει την ίδια εκπαίδευση. Υπήρχε ένα χάσμα μεταξύ των πιο εκπαιδευμένων τάξεων και των υπολοίπων, το οποίο δημιουργούσε φαινόμενα κοινωνικής ανισότητας και διάκρισης. Η επιλογή μεταξύ των δύο γλωσσών αποσκοπούσε στο να γεφυρωθεί το χάσμα αυτό. Η συνεπής χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας ήταν απαραίτητη προϋπόθεση γιατί πιστοποιούσε την καλή γνώση του υποψηφίου. Εκτός από την έκθεση, οι υποψήφιοι του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Α εξετάζονταν και στην ερμηνεία λογοτεχνικών κειμένων που είχαν διδαχθεί στις δύο τελευταίες τάξεις του λυκείου. Η διδασκαλία αυτών των μαθημάτων έφερνε σε επαφή τον μαθητή με διαφορετικά και ποικίλα λογοτεχνικά είδη (όπως η ποίηση, τα δημοτικά τραγούδια ή κρητική λογοτεχνία και πεζογραφία). Η πολυμορφία των διδασκόμενων κειμένων εξοικείωνε τους μαθητές με τη διαφορετικότητα των ειδών αυτών, κέντριζε το ενδιαφέρον τους, ανέπτυξε την φαντασία τους, εμπλούτιζε τις γνώσεις ή το λεξιλόγιο τους, ενώ ταυτόχρονα έκανε γνωστά βιογραφικά στοιχεία ή παρουσίαζε χρονικές περιόδους της ιστορίας κάτω από ένα διαφορετικό πρίσμα από ότι το μάθημα της ιστορίας. Οι γραμματολογικές και συντακτικές παρατηρήσεις αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της εξεταστικής διαδικασίας, οι οποίες έλεγχαν τις γνώσεις του υποψηφίου. Επίσης, η ανάλυση του κειμένου εξέταζε με διαφορετικό τρόπο την εκφραστική ικανότητα του υποψηφίου. Ο υποψήφιος μπορούσε να επιλέξει ελεύθερα να εκφραστεί είτε στην καθαρεύουσα είτε στη δημοτική αλλά δεν έπρεπε να αναμείξει τους δύο γλωσσικούς τύπους. Οι

υποψήφιοι για το ακαδημαϊκό απολυτήριο Β εξετάζονταν στην ίδια ύλη αλλά οι απαιτήσεις της εξέτασης ήταν πιο απλές σε σχέση με αυτές του τύπου Α. Στη συνέχεια, η εξέταση των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών του ακαδημαϊκού απολυτηρίου τύπου Α ήταν πολύ πιο απαιτητική σε σχέση με αυτή του απολυτηρίου τύπου Β. Οι υποψήφιοι των αρχαίων ελληνικών και λατινικών του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Α εξετάζονταν σε γραμματολογικά και συντακτικά φαινόμενα αλλά και στην γραφή καθ' υπαγόρευση του κειμένου, τα οποία είχαν ως σκοπό να ελέγξουν σε βαθμό τις γνώσεις του υποψηφίου. Οι υποψήφιοι για τον τύπο Β εξετάζονταν σε πολύ πιο απλά θέματα, καθώς τα εν λόγω μαθήματα δεν είχαν την ίδια βαθμολογική βαρύτητα για την επιτυχή είσοδο τους στην σχολή που επιθυμούσαν. Η εξέταση των μαθημάτων των φυσικών επιστημών (φυσικής και χημείας) και των μαθηματικών για τους υποψηφίους του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Α περιελάμβανε απλά θέματα προς εξέταση, ενώ η ύλη ήταν πολύ πιο περιορισμένη σε σχέση με αυτή των υποψηφίων του ακαδημαϊκού απολυτηρίου Β. Τα μαθηματικά του τύπου Β απαιτούσαν συνδυασμό γνώσεων από προηγούμενες τάξεις και τα θέματα προς εξέταση (θεωρία ή ασκήσεις εφαρμογής) ήταν πιο απαιτητικά, όπως και τα μαθήματα των φυσικών επιστημών. Για τα τελευταία εξεταζόταν η ικανότητα του υποψηφίου για την διατύπωση συλλογισμών και ορθού υπολογισμού των δεδομένων σε συνδυασμό με τις γνώσεις που είχαν αποκτηθεί από τις προηγούμενες τάξεις. Τα εξεταζόμενα θέματα της ιστορίας των δύο τύπων αντλούνταν από μια μεγάλη χρονική περίοδο και οι υποψήφιοι θα έπρεπε να ήταν σε θέση να απαντήσουν υποχρεωτικά σε όλα τα θέματα. Τέλος, η εξέταση των ξένων γλωσσών περιλάμβανε γραπτή δοκιμασία και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά η προφορική δοκιμασία του εξεταζομένου. Σκοπός της εξέτασης ήταν η επιτυχής δοκιμασία σε προφορικό και γραπτό επίπεδο. Ορισμένα θέματα προς εξέταση, τα οποία μπορεί να δυσκόλευαν τους εξεταζόμενους μπορούσαν να υποστούν κάποια τροποποίηση προς διευκόλυνση της εξεταστικής δοκιμασίας. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται για την ειδική κατηγορία των κληρικών σπουδαστών, οι οποίοι έπρεπε να υποστούν την εισαγωγική δοκιμασία. Η έκθεση ιδεών, όπως και για τους δύο τύπους του ακαδημαϊκού απολυτηρίου, ήταν βασικό μάθημα εξέτασης. Τα θέματα αντλούνταν από θρησκευτικές πηγές και είχαν σκοπό να ελέγξουν την εκφραστική ικανότητα του υποψηφίου, την πνευματική ωριμότητα του και την ικανότητα ανάπτυξης εννοιών που αφορούσαν πνευματικά ζητήματα. Η εξέταση των μαθημάτων της ερμηνείας του κειμένου και των λατινικών ακολουθούσε την ύλη του απολυτηρίου τύπου Α. Ομοίως, εξετάζονταν σε απλά θέματα για τα

μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες, ενώ το κείμενο που έπρεπε να μεταφράσουν προερχόταν από κείμενα της καινής διαθήκης. Ταυτόχρονα, έπρεπε να ανταποκριθούν σε γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις. Ως προς τα θέματα της ιστορίας, αυτά συνδύαζαν την πολιτική ιστορία που εξετάζονταν οι υποψήφιοι των απολυτηρίων Α και Β και θέματα από την εκκλησιαστική ιστορία.

Η βαθμολόγηση των γραπτών των υποψηφίων αποτελούσε καταλυτικό παράγοντα για την εισαγωγή τους. Η αξιολόγηση των γραπτών πραγματοποιούνταν από τους καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης οι οποίοι είχαν διδάξει τα εν λόγω μαθήματα και γνώριζαν σε βάθος το αντικείμενο των θεμάτων. Δίδονταν οδηγίες βαθμολόγησης τις οποίες οι βαθμολογητές όφειλαν να ακολουθήσουν προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα μεροληψίας και να διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα της διαδικασίας. Η διαδικασία της επιτυχούς δοκιμασίας του υποψηφίου υπόκειτο στους περιορισμούς των διατάξεων που ίσχυαν την εκάστοτε χρονική στιγμή. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επιτυχία του υποψηφίου κρινόταν από την απαραίτητη λήψη του μέσου όρου, ενώ προβλεπόταν να μην έχει λάβει βαθμό κάτω του τρία σε περισσότερα από ένα εξεταζόμενα μαθήματα. Σε άλλες περιπτώσεις, η επιτυχία του υποψηφίου είχε άμεση εξάρτηση με το τελικό βαθμό του απολυτηρίου σε συνδυασμό με τον συντελεστή κάθε μαθήματος και την βαθμολογική βάση που θα έπρεπε να κατακτήσει. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάθε εξεταζόμενο μάθημα είχε διαφορετικό συντελεστή βαρύτητας γιατί διαφοροποιούνταν ανάλογα με τη σχολή προτίμησης του υποψηφίου ακόμα και αν αυτή βρισκόταν στον ίδιο τύπο απολυτηρίου. Η άριστη συμμετοχή του υποψηφίου στον πανελλήνιο διαγωνισμό τελιοφοίτων του εξασφάλιζε την απαλλαγή από το μάθημα της έκθεσης. Συνεπώς, η επιτυχής αυτή διάκριση του ήταν ένα σημαντικό κίνητρο για όσους συμμετείχαν στο εν λόγω διαγωνισμό. Η τελική βαθμολογία του ακαδημαϊκού απολυτηρίου σχηματιζόταν από πολλούς παράγοντες, όπως οι επιδόσεις του υποψηφίου από τη Β' και στη Γ' τάξη του λυκείου, ο βαθμός του απολυτηρίου της Γ' τάξεως, οι συντελεστές βαρύτητας και ο ειδικός βαθμός των εξετάσεων. Όλα τα εξεταστικά συστήματα είχαν το εξής κοινό σημείο: Οι υποψήφιοι όφειλαν να πετύχουν μια συγκεκριμένη βαθμολογία προκειμένου να εισαχθούν στη σχολή της επιλογής τους. Αυτό που διαφοροποιούσε το ένα σύστημα από το άλλο ήταν ο τρόπος με τον οποίο εξαγόταν ο τελικός βαθμός και οι διαφορετικές συνιστώσες που επηρέαζαν την τελική βαθμολογία. Ειδικότερα, η ικανοποιητική επίδοση των υποψηφίων του ακαδημαϊκού απολυτηρίου συνηγορούσε θετικά στην τελική

βαθμολογία του υποψηφίου. Ως εκ τούτου ο υποψήφιος που ήθελε να φοιτήσει στην ανώτατη εκπαίδευση θα έπρεπε να καταβάλει νορρίτερα συστηματική προσπάθεια σε σύγκριση με τους υποψηφίους των προηγούμενων ετών προκειμένου να έχει καλές επιδόσεις στη Β΄ και Γ΄ τάξη Λυκείου, οι οποίες θα αύξαναν τις πιθανότητες εισαγωγής του. Ο συνυπολογισμός των επιδόσεων αυτών συνέβαλε ουσιαστικά στην εισαγωγή των υποψηφίων στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση και παράλληλα αναβάθμιζε και διασφάλιζε των ποιότητα των σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

6. Συμπεράσματα

Εισιτήριες εξετάσεις, εισαγωγικός διαγωνισμός, ακαδημαϊκό απολυτήριο είναι οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν το εξεταστικό σύστημα εισαγωγής των υποψηφίων στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση από την δεκαετία του 1920 και εφεξής. Ο θεσμός των εξετάσεων αποτέλεσε από τα πρώτα στάδια της εφαρμογής του, το βασικό σύστημα για την εισαγωγή των υποψηφίων στην σχολή που επιθυμούσαν, παρόλο που θεσμοθετήθηκε πολλές δεκαετίες μετά την ίδρυση του πρώτου ελληνικού Πανεπιστημίου (1837).

Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του ελληνικού πανεπιστημίου, τα κριτήρια εισαγωγής ήταν κοινά για όλους τους υποψηφίους. Η κατοχή του απολυτηρίου του γυμνασίου σήμαινε την ύπαρξη ενός αποδεκτού βαθμού γνώσεων για την εγγραφή των υποψηφίων στη σχολή που επιθυμούσαν. Η πολιτική και η πρακτική αυτή εφαρμόστηκε για το λόγο ότι το νεοσύστατο ελληνικό κράτος είχε άμεσα ανάγκη α) στελέχωσης του διοικητικού μηχανισμού του από μορφωμένα άτομα, β) από πολίτες με ανώτερη πανεπιστημιακή μόρφωση και γ) ανάδειξης της εθνικής του ταυτότητας, της ιστορικής και της πολιτισμικής του κληρονομιάς μέσω των πτυχιούχων του πανεπιστημίου. Οποιοδήποτε εμπόδιο στην εισαγωγή των υποψηφίων είναι βέβαιο ότι θα είχε αρνητικά αποτελέσματα στις εν λόγω στοχεύσεις.

Με την πάροδο των ετών η αυξημένη ζήτηση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης δημιούργησε τεράστια προβλήματα που είχαν άμεση σχέση με την λειτουργικότητα της και με την ποιοτική αναβάθμισή της. Παράλληλα, το ελληνικό κράτος αδυνατούσε κυρίως λόγω των οικονομικών του προβλημάτων να χρηματοδοτήσει την ανώτατη βαθμίδα εκπαίδευσής του με ανεξέλεγκτο αριθμό φοιτητών. Η λήψη μέτρων-φραγμών στην εισαγωγή των υποψηφίων ήταν πλέον επιβεβλημένη.

Ουσιαστικές συζητήσεις για το θέμα άρχισαν να γίνονται από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με ιδεολογικές και πολιτικές συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις, σχετικά με την αναγκαιότητα ή μη της θέσπισης εξεταστικών κριτηρίων εισαγωγής των υποψηφίων. Τελικά μετά από πολλά χρόνια, το 1926 θεσπίστηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις με το Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926.

Μέχρι τότε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχε δεχτεί δριμεία κριτική γιατί οι μηχανισμοί παροχής της ήταν αναποτελεσματικοί, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η απόκτηση απολυτηρίων γυμνασίων γινόταν με επιεική κριτήρια. Η δεινή οικονομική θέση που βρίσκονταν η πλειοψηφία των οικογενειών της εποχής δεν επέτρεπε την ομαλή και συνεχόμενη φοίτηση των μαθητών. Επιπρόσθετα, οι καθηγητές σε πολλές περιπτώσεις προχωρούσαν στην παροχή του απολυτηρίου ως ένδειξη βοήθειας και κατανόησης της κατάστασης που βρίσκονταν οι μαθητές τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις υποχωρούσαν στις πιέσεις των οικογενειών τους.

Ο τρόπος εισαγωγής των υποψηφίων, όπως προαναφέραμε απασχόλησε άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό τις περισσότερες κυβερνήσεις της περιόδου που εξετάσαμε. Για το λόγο αυτό συντάχθηκαν κατά καιρούς πολλά νομοσχέδια, τα οποία παρόλο που δεν ψηφίστηκαν (για λόγους κυρίως πολιτικούς και κοινωνικούς), καταδείκνυαν την αναγκαιότητα του ζητήματος. Η θεσμοθέτηση τελικά των εξετάσεων έγινε από μια Κυβέρνηση, η οποία είχε προέλθει από συνασπισμό κομμάτων (Ένωση Φιλελευθέρων, Λαϊκό Κόμμα, Κόμμα Ελευθεροφρόνων, Δημοκρατική Ένωση). Τα εν λόγω κόμματα με διαφορές στην ιδεολογική τους ταυτότητα συναίνεσαν προκειμένου να δοθεί λύση. Το γεγονός αυτό είναι βέβαιο, ότι πιστοποιεί την άποψη μας ότι ο θεσμός των εξετάσεων για την εισαγωγή των υποψηφίων στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση δεν είχε ιδεολογικό-κομματικό υπόβαθρο. Η αυξημένη ζήτηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν η αιτία που οδήγησε τα κόμματα στην εφαρμογή των εισαγωγικών εξετάσεων. Πολλές από τις αποφάσεις των κομμάτων που βρίσκονταν στην εξουσία αποτελούσαν συνέχεια της κοινωνικής ζήτησης και της αντιμετώπισης των προβλημάτων που προέκυπταν. Ακόμα και σήμερα επικρατεί η άποψη ότι ο θεσμός γενικά των εξετάσεων στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι κυρίως ιδεολογικός και υποστηρίζεται από συντηρητικά κόμματα εξουσίας. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη στο θέμα που διερευνήσαμε. Επιπρόσθετα, η άποψη μας αυτή φαίνεται να τεκμηριώνεται, έτι περαιτέρω, από το γεγονός ότι για σαράντα και πλέον χρόνια από την εφαρμογή του θεσμού των εισαγωγικών εξετάσεων (1926-1967) και παρά την εναλλαγή στην εξουσία ποικίλων κυβερνητικών σχηματισμών με διαφορετικές ιδεολογικές καταβολές (συντηρητικοί, φιλελεύθεροι κ.α.) παρέμεινε στον πυρήνα αναλλοίωτος. Μπορεί κατά καιρούς να άλλαζε η ονομασία του, μπορεί να άλλαζαν τα εξεταστέα μαθήματα και η εξεταστέα ύλη, ο τρόπος βαθμολογίας των υποψηφίων, οι

συντελεστές βαρύτητας των εξεταζομένων μαθημάτων κ.α., εν τούτοις η εξεταστική διαδικασία παρέμενε σταθερή.

Από τα ιστορικά στοιχεία που παραθέσαμε στα κεφάλαια που αναπτύξαμε και από την ανάλυση και ερμηνευτική προσέγγιση που επιχειρήσαμε για την ανάδειξη των λόγων που οδήγησαν στην θεσμοθέτηση εξετάσεων για την εισαγωγή στην ανώτατη ελληνική εκπαίδευση, φαίνεται ξεκάθαρα ότι αυτοί ήταν:

1) Η αθρόα και χωρίς ουσιαστικούς περιορισμούς εγγραφή των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η διάδοση της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης ήταν μια από τις επιδιώξεις του κράτους από την αρχή της ίδρυσής του, στις οποίες προσπαθούσε να διατηρήσει μια συνεχή και σταθερή εξελικτική πορεία, γιατί ήταν ο μοναδικός φορέας που εξασφάλιζε και ρύθμιζε την παροχή των γνώσεων προς όλες τις κοινωνικές τάξεις. Η εύρυθμη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος αποτελούσε έναν από τους βασικότερους παράγοντες θεμελίωσης της εθνικής συνοχής του κράτους, διασφάλισης της πολιτισμικής ταυτότητάς του, προάσπισης της ιστορικής κληρονομιάς του και βασική προϋπόθεση για την αναπτυξιακή πορεία του.

Οι ελλείψεις στις υλικοτεχνικές υποδομές, η ελλιπής επιμόρφωση των δασκάλων, η απουσία σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας, η ανισότητα πρόσβασης στις βαθμίδες αυτές και η αδυναμία οικονομικής ενίσχυσης ήταν μια πραγματικότητα, στην οποία έρχονταν αντιμέτωποι οι μαθητές και οι οικογένειές τους. Στα ανωτέρω ζητήματα πρέπει να προστεθούν και οι πολιτικές εναλλαγές που επέφεραν συχνά αναταράξεις στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι αναφερόμενες δυσκολίες δεν αποτέλεσαν τροχοπέδη στην σταθερή ζήτηση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς το έντονο ενδιαφέρον τους εκφραζόταν με την ενεργή συμμετοχή της πλειοψηφίας των μαθητών στις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Η πρόσβαση στη γνώση είχε για ορισμένες κοινωνικές τάξεις ανυπέρβλητες δυσκολίες, για τις οποίες γίνονταν προσπάθειες άμβλυνσης τους από το κράτος. Όμως, η ελεύθερη και χωρίς εκπαιδευτικούς φραγμούς εισαγωγή των μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και μετέπειτα η με ελαστικά κριτήρια αποφοίτησή τους από αυτή, κάλυπτε επιφανειακά τις εκπαιδευτικές προσδοκίες τους και δημιουργούσε έωλες πεποιθήσεις για τη σθεναρή διεκδίκηση της υποψηφιότητάς τους στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η αντιστροφή της κατάστασης αυτής έπρεπε να επιτευχθεί άμεσα και αποφασιστικά με την εφαρμογή κατάλληλων μηχανισμών ελέγχου της παροχής της γνώσης και επιλογής μεταξύ των

καλύτερα καταρτισμένων μαθητών προκειμένου να μην μεταφερθεί το πρόβλημα αυτό στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Η αθρόα και χωρίς περιορισμούς εγγραφή των υποψηφίων στην ανώτατη εκπαίδευση ήταν αποδεκτή μέχρι την εδραίωση της πανεπιστημιακής μόρφωσης και της δημιουργίας ενός επαρκούς φοιτητικού πληθυσμού. Μετά την επίτευξη αυτού του αρχικού στόχου, η επιλογή των υποψηφίων όφειλε να είναι πιο επιλεκτική και πιο αυστηρή, γιατί έπρεπε να αποφευχθούν τα φαινόμενα πληθωρισμού του αριθμού τους και να επιλέγονται όσοι είχαν το κατάλληλο γνωσιακό υπόβαθρο. Η επιβολή των εισιτηρίων εξετάσεων και των εκπαιδευτικών τελών εφαρμόστηκαν με την προοπτική ότι ήταν οι πιο ενδεδειγμένοι ελεγκτικοί μηχανισμοί. Το ζήτημα όμως δεν ήταν να εφαρμοσθούν επιλεκτικοί μηχανισμοί αλλά να αποσυνδεθεί ο στενός δεσμός που είχε αναπτυχθεί μεταξύ της πανεπιστημιακής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω άλλων επαγγελματικών διεξόδων. Με αυτόν τον τρόπο, η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο δεν θα αποτελούσε μονόδρομο για τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και θα έπαυε να αποτελεί μοχλό πίεσης των οικογενειών για την εφαρμογή ελαστικότερων κριτηρίων εισαγωγής προς τις εκάστοτε κυβερνητικές πολιτικές.

2) Η αδυναμία των πανεπιστημιακών σχολών να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές ανάγκες του πολυπληθούς σώματος των φοιτητών

Η επιβολή των εισιτηρίων εξετάσεων εφαρμόστηκε και ως απάντηση στην αδυναμία ανταπόκρισης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων να ανταπεξέλθουν στις εκπαιδευτικές ανάγκες ενός μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών για ποιοτική εκπαίδευση. Παράλληλα, οι διοικητικές υπηρεσίες των Πανεπιστημίων, οι περισσότερες των οποίων λειτουργούσαν υποστελεχωμένες, αδυνατούσαν να εξυπηρετήσουν τον διαρκώς αυξανόμενο φοιτητικό πληθυσμό, με αποτέλεσμα η αδυναμία αυτή να αποτελεί τροχοπέδη στην ακαδημαϊκή λειτουργία τους.

Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών έπρεπε να τίθενται σε προτεραιότητα τόσο από το κράτος, όσο και από τις πανεπιστημιακές αρχές. Η στενή σχέση μεταξύ των δύο αυτών φορέων έπρεπε να διασφαλίζει την ομαλή και εύρυθμη λειτουργία του πανεπιστημίου. Οι ευεργετικές διατάξεις, οι οποίες συνέβαλαν στην έμμεση αύξηση του αριθμού των εισακτέων, ήταν αποτέλεσμα πολιτικών αποφάσεων. Σκοπός τους ήταν να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των υποψηφίων για πανεπιστημιακή εκπαίδευση προκειμένου να αποφύγουν τη δυσσάρεσκέιά τους. Αυξημένος αριθμός

εισακτέων όμως, σήμαινε αυτόματα αύξηση του διδακτικού και διοικητικού προσωπικού, αύξηση των μέσων διδασκαλίας, αύξηση της υλικοτεχνικής υποδομής, αύξηση της κρατικής χρηματοδότησης του Πανεπιστημίου. Κάτι τέτοιο, δυστυχώς για τις περιόδους που εξετάσαμε, ήταν αδύνατο λόγω των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών και ως εκ τούτου η αύξηση του αριθμού των φοιτητών, αναπόφευκτα σήμαινε και υποβάθμιση των σπουδών τους.

3) Η ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης της παρεχόμενης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Η ποιοτική και ουσιαστική αναβάθμιση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης μέσα από καίριες και στοχευμένες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες όφειλε να είναι διαχρονική προτεραιότητα όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Ο εκσυγχρονισμός μιας χώρας, η τεχνολογική και επιστημονική πρόοδός της, καθώς επίσης και η οικονομική άνθισή της οφείλονται κατά κύριο λόγο στην ποιοτική και υψηλού επιπέδου πανεπιστημιακή γνώση. Η διασφάλιση της ποιοτικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν χρέος της εκάστοτε κυβερνητικής εξουσίας και της στρατηγικής του καθ' ύλην αρμοδίου Υπουργείου, καθώς επίσης και των πανεπιστημιακών φορέων.

Η εκπλήρωση των πανεπιστημιακών στόχων όφειλε να βασίζεται σε ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία θα έθεταν γερά θεμέλια στην πανεπιστημιακή γνώση θεμέλια με επιμέρους συνιστώσες:

- Την επιστημονική κατάρτιση και το υψηλό γνωσιακό υπόβαθρο του διδακτικού δυναμικού της χώρας
- τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών που θα διασφάλιζε την εναρμόνιση των γνωστικών πεδίων με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.
- την αύξηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων ή την ίδρυση νέων εδρών, οι οποίες θα ανταποκρίνονταν στην τεχνολογική πρόοδο
- την βελτίωση και αναβάθμιση των υποστηρικτικών μέσων διδασκαλίας με τις κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές.
- την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων κ.α.

4) Η αδυναμία του κράτους να χρηματοδοτήσει την ανέγερση νέων πανεπιστημιακών διδακτηρίων και άλλων εκπαιδευτικών υποδομών (βιβλιοθηκών, εργαστηρίων, κλινικών κ.α.), τη μισθοδοσία επιπλέον διδακτικού και διοικητικού προσωπικού κ.α.

Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση που βρισκόταν η χώρα επηρέαζε σε πολύ μεγάλο βαθμό το ύψος της επιχορήγησης για την περαιτέρω ανέγερση νέων πανεπιστημιακών διδακτηρίων και την ενίσχυση ή την αύξηση των εκπαιδευτικών δομών.

Θα ήταν ιδιαίτερα σημαντικό να ιδρυθούν νέα πανεπιστημιακά ιδρύματα σε ολόκληρη τη χώρα, να ενισχυθούν και να αυξηθούν οι εκπαιδευτικές δομές που συμβάλουν στην τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο ή ακόμα και να αυξηθεί ο αριθμός του διδακτικού και διοικητικού προσωπικού. Όλα αυτά θα συνέβαλαν στη διάχυση της πανεπιστημιακής γνώσης και στον εκσυγχρονισμό αυτής, καθώς επίσης θα υπηρετούσαν τις δημοκρατικές αρχές που διασφάλιζαν την ισότητα των ευκαιριών όλων των πολιτών στο Πανεπιστήμιο. Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι τα πολιτικά και ιστορικά γεγονότα δεν επέτρεψαν την ελεύθερη και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η οικονομική αδυναμία του κράτους αποτέλεσε τροχοπέδη στην εξέλιξή της και στην ανάπτυξη των νέων επιστημών.

Οι όποιες κρατικές ενέργειες αφορούσαν την διεύρυνση των υπηρεσιών υποστήριξης της διοίκησης του πανεπιστημίου ή την ενίσχυση του διδακτικού προσωπικού ακολουθούσαν πορεία με πολύ δειλά βήματα, τα οποία επέφεραν σημαντικές καθυστερήσεις στην ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας. Η οικονομική αδυναμία του κράτους να χρηματοδοτήσει με μεγαλύτερα ποσά τα Πανεπιστήμια σε συνδυασμό με τα περιορισμένα έσοδα του κάθε πανεπιστημίου που προέρχονταν από την περιουσία του, συνέβαλαν ουσιαστικά σε αυτό.

5) Η αντιμετώπιση της συνεχώς αυξανόμενης (ιδίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα) ανεργίας των πτυχιούχων.

Η αργαστή και ομαλή συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημιακών φορέων και των εκάστοτε κυβερνήσεων σχετικά με το θέμα της αναλογικής συσχέτισης μεταξύ της προσφοράς και ζήτησης της πανεπιστημιακής μόρφωσης με την απορρόφηση των πτυχιούχων της στην αγορά εργασίας, θα είχε μόνο θετικά αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα, η σύνδεση μεταξύ τους δεν ήταν οριοθετημένη

και ως εκ τούτου οδηγούσαν στην όξυνση των προβλημάτων, με κυριότερο αυτό της ανεργίας.

Η αύξηση του αριθμού των εισακτέων στα πανεπιστημιακά ιδρύματα ικανοποιούσε προσωρινά την επιθυμία των υποψηφίων για επαγγελματική και οικονομική αποκατάσταση, αλλά η πραγματικότητα διέψευδε συχνά τις προσδοκίες τους. Η πληθώρα των πτυχιούχων οδηγούσε την πλειοψηφία τους είτε στα μονοπάτια της ανεργίας, είτε στο δρόμο της μετανάστευσης είτε σε διαφορετικές επαγγελματικές απασχολήσεις από τις αρχικές επιλογές τους.

Παράλληλα, η ανάπτυξη της μέσης τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης θα μπορούσε να απορροφήσει ένα μέρος των υποψηφίων και να ενισχύσει τους εν λόγω κλάδους. Τα εξειδικευμένα τεχνικά ή γεωργικά ή κτηνοτροφικά ή βιομηχανικά επαγγέλματα έπρεπε να ενισχυθούν ιδιαίτερα από το κράτος, γιατί η ανάπτυξή τους θα έδινε ώθηση στην περαιτέρω εξέλιξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Με την πάροδο του χρόνου και την τεχνολογική και επιστημονική εξέλιξη προστίθενται νέες επαγγελματικές κατευθύνσεις ως απόρροια των κοινωνικών αναγκών. Χρέος του κράτους ήταν να δώσει κίνητρα ανάπτυξης της επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης ως έναν εναλλακτικό τρόπο επαγγελματικής αποκατάστασης ή βελτίωσης της ποιότητας ζωής των νέων. Με αυτόν τον τρόπο, η ανώτατη εκπαίδευση θα έπαυε να αποτελούσε μονόδρομο και θα υπήρχαν δυνατότητες και άλλων επαγγελματικών διεξόδων για τους μαθητές και τους αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

6) Η ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης της παρεχόμενης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και μέσω της θεσμοθέτησης εισαγωγικών εξετάσεων για τα Πανεπιστήμια.

Οι πρώτες, αλλά και οι μεταγενέστερες προσπάθειες οργάνωσης της δομής και της λειτουργίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σκόπευαν να καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι κοινωνικές και οικονομικές συγκυρίες ή οι πολιτικές αναταραχές αποτελούσαν μερικούς μόνο από τους παράγοντες που επιβράδυναν τη εύρυθμη λειτουργία της ή αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω ανάπτυξή της. Συνεπώς, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες προσέκρουαν σε σημαντικά προβλήματα, τα οποία δεν επέτρεπαν μια ριζική και ουσιαστική αλλαγή.

Η αναγκαιότητα όμως της αναβάθμισης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν επιτακτική, γιατί αυτή όφειλε να προσαρμόζεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες της κάθε εποχής και να αναπτύσσει τα κατάλληλα μέσα για τον εκσυγχρονισμό της. Σκοπός της παροχής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν να αναπτύξουν οι μαθητές τις κλίσεις, τις δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά τους, να διευρύνουν τους μαθησιακούς ορίζοντές τους. Η ποιοτική αναβάθμιση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κυρίως από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν επιβεβλημένη προκειμένου οι υποψήφιοι φοιτητές να έχουν τις μαθησιακές ικανότητες να παρακολουθήσουν μαθήματα πανεπιστημιακού επιπέδου. Φοιτητές με χαμηλό υπόβαθρο σπουδών από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι βέβαιο ότι δυσχέραιναν το ακαδημαϊκό έργο και αποτελούσαν τροχοπέδη στην ποιοτική αναβάθμισή του. Αναβάθμιση της παρεχόμενης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα σήμαινε και αναβάθμιση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η θεσμοθέτηση των εισιτηρίων εισαγωγικών εξετάσεων και η είσοδος στο Πανεπιστήμιο φοιτητών με αυξημένα γνωσιακά προσόντα, θεωρούμε ότι συνέβαλε ουσιαστικά σε αυτό.

Βιβλιογραφία

- Αθανασούλα - Ρέππα, Αναστασία.** Εκπαιδευτική διοίκηση και οργανωσιακή συμπεριφορά: Η παιδαγωγική της διοίκησης της Εκπαίδευσης. Αθήνα : Έλλην, 2008.
- Αλιβιζάτος, Νικόλαος.** Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία, 1821-1941. Αθήνα: Σάκκουλα, 1981.
- Αλιβιζάτος, Νικόλαος.** Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974: Όψεις της ελληνικής εμπειρίας. Αθήνα: Θεμέλιο, 1995.
- Αποσπάσματα από το πρόγραμμα της ΕΠΕΚ:** Προγραμματικά κατευθύνσεις – Καταστατικόν, Αθήνα: Κωβαίος, 1953.
- Απ' την αστικοτσιφλικιάδικη Ελλάδα προς την Ελλάδα της λαϊκής δημοκρατίας»** παράρτημα ΚΟΜΕΠ, αρ. 44, Δεκέμβριος 1945. Ανατύπωση στη σειρά Ντοκουμέντα του Ελληνικού Προοδευτικού Κινήματος. Επίσημα κείμενα, τόμος έκτος 1945-1949. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1987.
- Βάμπας, Αριστείδης.** Οι νόμοι του Εθνικού Πανεπιστημίου. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1885.
- Βεργόπουλος, Κώστας.** Εθνισμός και οικονομική ανάπτυξη. Αθήνα: Εξάντας, 1978.
- Βεργόπουλος, Κώστας.** Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19ο αιώνα. Αθήνα: Εξάντας, 1978.
- Βεργόπουλος, Κώστας.** Το αγροτικό ζήτημα στη Ελλάδα. Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας. Αθήνα: Εξάντας, 1975.
- Βερέμης, Θάνος και Γιάννης Κολιόπουλος.** Ελλάς η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα. Αθήνα: Πολιτεία, 2006.
- Βερναρδάκης, Δημήτριος.** Ψευδαττικισμού έλεγχος. Τεργέστη: Τύποις του αυστρουγγρικού Λόυδ, 1884.
- Βερναρδάκης, Χριστόφορος.** Κόμματα και κοινωνικές συμμαχίες στην προδικατορική Ελλάδα, Οι Προϋποθέσεις της μεταπολίτευσης. Αθήνα: Εξάντας, 1991.
- Βουρνάς, Τάσος.** Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας (1821-1909), τόμος Α. Αθήνα: Τολίδη, 1974.
- Βρυχέα, Άννη και Κώστας Γαβρόγλου.** Απόπειρες μεταρρύθμισης της ανώτατης Εκπαίδευσης 1911-1981. Αθήνα: Σύγχρονα θέματα, 1982.
- Γαρδίκια-Κατσαδάκη, Ελένη.** Επιστημ. επιμ. Στα χρόνια του Βενιζέλου, εσωτερική και εξωτερική πολιτική, οικονομία, εκπαίδευση πολιτισμό. Χανιά: Εθνικό ίδρυμα ερευνών και μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» Υπουργείο Παιδείας και δια βίου μάθησης και Θρησκευμάτων, 2010.
- Γασπαρινάτος, Σπύρος.** Η Κατοχή, τόμος Α'. Αθήνα: εκδόσεις Σιδέρης, 1998.
- Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος: Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος. Αθήνα, 1930.
- Γκούτος, Χαρίλαος.** Ο συνδικαλισμός στο ελληνικό κράτος 1834-1914. Αθήνα: 1988.
- Γληνός, Δημήτρης.** Ένας άταφος νεκρός - μελέτες για το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Αθήνα: Εκδοτική εταιρεία «Αθηνά», 1925.
- Γληνός, Δημήτρης.** «Γενική Εισηγητική Έκθεσις εις τα Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια», στα Άπαντα, επιμέλεια Φίλιππος Ηλιού, τόμος Β' σημειώσεις Φίλιππος Ηλιού. Αθήνα: Θεμέλιο, 1983.
- Γουλιέλμος, Παναγιώτης.** Νεοελληνική Πραγματικότητα. Αθήνα: Νέοι Σοσιαλιστές, 1974.

Γρηγοριάδης, Σόλων. Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας 1941-1974, Ιουλιανά 1965: Η αρχή του τέλους, τόμος 7. Αθήνα: Χ. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις ΑΕ, ειδική έκδοση για την Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 2011.

Δάφνης, Γρηγόριος. Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961. Αθήνα: Γαλαξίας, 1961.

Δελγιώργης, Επαμεινώνδας. Πολιτικά ημερολόγια, Πολιτικά Σημειώσεις, Πολιτικά Επιστολαί, Μέρος Α', 1859-1862. Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1896.

Δελμούζος, Αλέξανδρος. Το κρυφό σχολείο Αθήνα, (1908 – 1911). Αθήνα: εκδόσεις Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, 1950.

Δηλιγιάννης, Θεόδωρος. Γεώργιος Ζηνόπουλος και Ιωάννης Αγγελόπουλος, Ελληνική Νομοθεσία. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Ιω. Αγγελοπούλου, 1876.

Δημαράς, Αλέξης. Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας) 1821-1894. Τόμος Α'. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, 1973.

Δημαράς, Αλέξης. Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας) 1895-1967. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, 1974.

Δημαράς, Αλέξης. Εκπαίδευση Ιστορία του ελληνικού έθνους. Τόμοι ΙΔ, ΙΓ. Αθήνα: εκδοτική Αθηνών, 1977.

Δημαράς, Αλέξης. Ιστορία της νεοελληνικής Εκπαίδευσης, το ανακοπτόμενο άλμα, τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000, επιμ. Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2013.

Δημητρόπουλος, Ανδρέας. Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις 1843-2004. Αθήνα, 2004. <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/842.pdf>

Ευαγγελίδης, Τρύφων. Ιστορία του Όθωνος, (1832- 1863). Αθήνα: Αριστείδης Γ'. Γαλανός, 1894.

Ευαγγελίδης, Τρύφων. Τα μετά τον Όθωνα : ήτοι ιστορία της μεσοβασιλείας και της βασιλείας Γεωργίου του Α'. (1862-1898. Αθήνα: Εκδοτικόν Κατάστημα Γεωργίου Δ. Φέξη, 1898.

Ευταξίας, Αθανάσιος. Εκπαιδευτικά αγορεύσεις εν τη βουλή. Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου, 1895.

Ευταξίας, Αθανάσιος. Τα νομοσχέδια του υπουργείου της παιδείας. Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου, 1900.

Ζήλιας, Σύλλας, Αλέκος Ιερεμίας και Χρήστος Καρατζάς. Ιστορία του φοιτητικού κινήματος. Αθήνα: Νέο Φοιτητικό Κίνημα, 1976.

Ζολώτας, Ξενοφών. Η δανειακή επιβάρυνσις της Ελλάδος. Αθήνα, Γκρέκα, 1931.

Η ιστορία του ελληνικού έθνους από το 1941 έως σήμερα, σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000.

Η ιστορία του ελληνικού έθνους. Νεώτερος Ελληνισμός από το 1833 έως 1881, τόμος ΙΓ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2000.

Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα. Οι απαρχές 1900-1922. τόμος Α', Μέρος 2ο, Επιστημ. Επιμ. Χρήστος Χατζηιωσήφ . Αθήνα: Βιβλιόραμα, 1999.

Ιγγλέσης, Νικόλαος. Οδηγός της Ελλάδος, απάσης της Μακεδονίας, της Μικράς Ασίας μετά των νήσων του Αρχιπελάγους και των νήσων: Κρήτης – Κύπρου – Σάμου: Οικονομία, Δημόσια έργα, Εμπόριον, Ναυτιλία, Γεωργία, Κτηνοτροφία, Τοπογραφία, Αρχαιολογία, Γράμματα, Τέχναι, Στατιστική, Μεταλλειολογία, Χρηματιστήριον, Συγκοινωνία, κλπ. Μετά πολλών οδοιπορικών και τοπογραφικών χαρτών, τ.Α, περίοδος Δ. Αθήνα: Εταιρεία Διαφημίσεων "Η Ανατολή", 1915.

Καζάκος, Πάνος. Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000. Αθήνα: Πατάκη, 2001.

Καστόρχης, Ευθύμιος. Τα κατά την ΛΓ πρυτανείαν του Εθνικού Πανεπιστημίου υπό Ευθυμίου Καστόρχη. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Ιωάννου Αγγελουπούλου, 1873.

Κιντής, Ανδρέας. Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα, Ανατομία και σκέψεις για την αναδόμησή της. Αθήνα: Gutenberg, 1980.

Κλάδος, Πέτρος. Εκκλησιαστικά και Εκπαιδευτικά, ήτοι νόμοι, διατάγματα, εγκύκλιοι, οδηγία κλπ . αποβλέποντα εις την εκκλησίαν και την δημόσιαν εκπαίδευσιν εν Ελλάδι, τόμος Α΄. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Πέτρου Β. Μωραϊτίνης, 1869.

Κολιόπουλος, Ιωάννης. Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1η Μαρτίου 1935 ως την 28η Οκτωβρίου 1940, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1977.

Κορδάτος, Γιάννης. Ιστορία του αγροτικού κινήματος στην Ελλάδα. Αθήνα: Μπουκουμάνης, 1973.

Λάμπας, Κώστας. Το ζήτημα των διδάκτρων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τον 19ο αιώνα, προσεγγίσεις στις νοοτροπίες των βαλκανικών λαών, 15^{ος}-20^{ος} αιώνας. Αθήνα: Δαίδαλος-Ζαχαρόπουλος, 1988.

Λάμπας, Κώστας. Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, 2004.

Μαργαρίτης, Γιώργος. Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946 – 1949. Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2000.

Μαρκεζίνης, Σπυρίδων. Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδος. τόμος Α΄ (1936-1944). Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, 1994.

Μαυρογορδάτος, Γιώργος. Μεταξύ δύο πολέμων: Πολιτική Ιστορία 1922-1940, στο: Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940: Από την Αβασίλευτη Δημοκρατία στη Δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου. Επιμ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος τόμος 7^{ος}. Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα, 2000.

Μπαμπούνης, Χαράλαμπος και Εμμανουήλ Φυριππής. Το νομοσχέδιο θέσπισης εκπαιδευτικών τελών-διδάκτρων στους φοιτητές. Κομματικές θέσεις και αντιθέσεις, ιδεολογικές παραδοχές και συγκρούσεις, στο: Ιστορίας Μέριμνα. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Γ. Ν. Λεοντσίνη. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α., 2011.

Μπίρης, Κώστας. Η ιστορία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Αθήνα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, 1957.

Μπουζάκης, Σήφης. Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985): εξαρτημένη ανάπτυξη. Αθήνα: Gutenberg, 1996.

Μπουζάκης, Σήφης. Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913-1929. τόμος Α΄. Αθήνα: Gutenberg, 2007.

Μπουζάκης, Σήφης. Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, γενική και τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση, Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 1959, 1964, 1976/77, 1985, 1997/98. τόμος Β΄. Αθήνα: Gutenberg, 2006.

Μπουζάκης, Σήφης. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα, (1836-2005). τεκμήρια ιστορίας, τόμος Α΄ (1836-1925). Αθήνα: Gutenberg, 2006.

Μπουζάκης, Σήφης. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα, (1836-2005). τεκμήρια ιστορίας, τόμος Β΄ (1926-2005). Αθήνα: Gutenberg, 2006.

Μπουζάκης, Σήφης. Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης. Όψεις και Απόψεις. Τόμος Ι και ΙΙ, Αθήνα: Gutenberg, 2011.

Μπουρνάζος, Στρατής. «Η εκπαίδευση στο ελληνικό κράτος» στο Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα : οι απαρχές 1900-1922. Επιμ. Χρήστος Χατζηιωσήφ, τόμος Α΄, Μέρος 2ο Αθήνα: Βιβλιόραμα 1999.

Μπρέκης, Σπύρος. Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, (19ος αιώνας). Αθήνα: Άγγελος Κωστόπουλος, 2004.

Μυλωνάς, Θεόδωρος. Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς. Αθήνα: Gutenberg, 1989.

Νεστοράκης, Γεώργιος. Ιστορίες Ζωής: Γράφοντας για τον εαυτό μου, τόμος Β΄. Κομοτηνή:2012.

Νικολακόπουλος, Ηλίας, Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964: η εκλογική γεωγραφία των πολιτικών δυνάμεων. Αθήνα:ΕΚΚΕ,1985.

Νικολακόπουλος, Ηλίας. Από το τέλος του Εμφυλίου πολέμου έως την άνοδο της Ένωσης Κέντρου, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ΄. Αθήνα: εκδόσεις Αθηνών,2000.

Νικολακόπουλος, Ηλίας «Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Κ. Καραμανλή και οι εκλογές του 1956», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ΄. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών,2000.

Νικολινάκος, Μάριος. Μελέτες πάνω στον ελληνικό καπιταλισμό. Αθήνα: Νέα σύνορα, 1976.

Ξανθοπουλίδης, Κώστας. Οδηγός των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, 1902.

Πανταζίδης, Ιωάννης. Χρονικόν της πρώτης πενηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου. Αθήνα: Τυπογραφείον Παλιγγενεσία Ιω. Αγγελοπούλου, 1889.

Παπανούτσος, Ευάγγελος. Απομνημονεύματα. Αθήνα: Φιλιππότης, 1982.

Παπανούτσος, Ευάγγελος. Αγώνες και αγωνία για την παιδεία. Αθήνα: Φιλιππότης, 1996.

Παπαπάνος, Κώστας. Χρονικό-Ιστορία της Ανωτάτης μας Εκπαίδευσης. Αθήνα: Εκδόσεις Pierce College,1970.

Παρίσης, Στέφανος. Ανωτέρα και Μέση Εκπαίδευσις ήτοι συλλογή των διεπόντων την ανωτέραν και μέσης εκπαίδευσιν νόμων, Β. Διαταγμάτων και εγκυκλίων του επι των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Υπουργείου, τόμοι Α΄-Γ΄. Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου Ο. Παλαμίδης, 1886.

Πόλλις, Αδαμαντία. «Επέμβαση των Η.Π.Α. στα ελληνικά εργατικά σωματεία, 1947-1950», στο συλ. τόμο Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 - 1950. Ένα έθνος σε κρίση. Αθήνα: Θεμέλιο, 1984.

Πουλοπούλου-Έμκε, Ήρα. Προβλήματα μετανάστευσης, παλιννόστησης. Αθήνα: Ινστιτούτο μελέτης της ελληνικής οικονομίας, ελληνικής εταιρίας δημογραφικών μελετών,1986.

Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας 24 Ιουνίου 1957-10 Ιανουαρίου1958, ΥΠ.Ε.Π.Θ Β Τόμος, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο,1958.

Προβατάς, Αλκιβιάδης. Πολιτική ιστορία της Ελλάδος 1821-1980 νομοθετικά και εκτελεστικά σώματα. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1980.

Πυργιωτάκης, Ιωάννης και Νίκος Παπαδάκης. Ερμηνευτική μέθοδος και έρευνα γύρω από την εκπαιδευτική πολιτική και μεταρρύθμιση. Ζητήματα αλήθειας και μεθόδου. Στο Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου. Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα.Αθήνα: Ατραπός,1999.

Πυργιωτάκης, Ιωάννης. Ερμηνευτική προσέγγιση εκπαιδευτικών νόμων και νομοσχεδίων: Μια απόπειρα διαμόρφωσης ενός σχεδίου εργασίας. Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου. Αλεξανδρούπολη. 28-30 Μαΐου 2004. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης,2004.

- Ραγκαβής, Αλέξανδρος.** Απομνημονεύματα. τόμος Α΄. Αθήνα: Γεώργιος Κασδόνης, 1895. http://anemi.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?rec=/metadata/c/4/8/metadata-181-0000007.tkl&do=68230_02.pdf&pageno=5&width=392&height=553&maxpage=420&lang=e
- Σαλής, Αλέξανδρος.** Σύντομος ιστορία του Βαρβακείου (Πρακτικού) Λυκείου..... 1886-1960», στο Επετηρίς Βαρβακείου Ιδρύματος, Επιμ. Γεώργιος Μπρής. Αθήνα: Βαρβάκειον Ίδρυμα, 1961.
- Σβορώνος Νικόλαος.** Ανάλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας. Αθήνα: Θεμέλιο, 1995.
- Σβορώνος, Νικόλαος.** Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας. Αθήνα: Θεμέλιο, 2007
- Σβώλος, Αλέξανδρος.** Νομικά Μελέται, αναδημοσιευμένη επιμέλεια: Δημήτρης Τσάτσος, Φαίδων Βεγλερής, Αγνής Ρουσόπουλος, τόμος Β΄ Αθήνα:Ι.Ζαχαρόπουλος,1958.
- Σκαρπαλέζος, Αριστείδης. Από την ιστορίαν του Πανεπιστημίου Αθηνών, [Ιστορικά κείμενα και στοιχεία). Αθήνα: Τύποις Χαραλ. Συνοδινού, Ε.Ε., 1964.
- Σεφέρης, Γιώργος.** Χειρόγραφο Σεπτ. 41. Αθήνα:Ίκαρος, 1972.
- Σταυράκης, Νικόλαος.** Στατιστική του πληθυσμού της Κρήτης: Μετά διαφόρων γεωγραφικών, ιστορικών, αρχαιολογικών, εκκλησιαστικών κτλ. ειδήσεων περί της νήσου. Αθήνα: Τυπογραφείον "Παλλιγγενεσία" Ιω. Αγγελουπούλου,1890.
- Στεφανίδης, Δημοσθένης.** Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η Ελλάς. Θεσσαλονίκη, 1932.
- Στεφάνου Στέφανος.** Επιμ. Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου, τόμος Γ΄: 1920-1929. Αθήνα: Λέσχη Φιλελευθέρων, 1983.
- Στρούμπος, Δημήτριος.** Το μέλλον ήτοι περί ανατροφής και παιδείσεως. Αθήνα: Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού,1855.
- Σχινάς, Κωνσταντίνος.** Λόγος εκφωνηθείς υπό του κυρίου Κωνστ .Δ. Σχινά κατά την γ Μαΐου ΑΩΛΗ, Αθήνα: 1838.
- Σχολόπουλος, Κωνσταντίνος.** Ελληνική εξωτερική πολιτική μετά τη συνθήκη της Λωζάννης: η κρίσιμος καμπή, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1928. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο δημοσίου διεθνούς δικαίου και Διεθνών σχέσεων,1977.
- Τζόκας, Σπύρος.** Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το εγχείρημα του αστικού εκσυγχρονισμού 1928-1932, Η Οικοδόμηση του αστικού Κράτους. Αθήνα: Θεμέλιο, 2002.
- Το πρόγραμμα της λαϊκής δημοκρατίας, στο «Λαοκρατία και σοσιαλισμός». Αθήνα: Ριζοσπάστης,1943. Ανατύπωση στη σειρά Ντοκουμέντα του Ελληνικού Προοδευτικού Κινήματος.
- Τρωιάνος, Σπύρος.** Το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1879-1880, στα Πρακτικά διεθνούς συμποσίου, Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία, ιστορική διάσταση και προοπτικές, Αθήνα, 21-25 Σεπτεμβρίου 1987. τόμος Α΄, Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1989.
- Τσιριμώκος, Ηλίας** Μνήμη-σκιαγραφία Ιωάννου Τσιριμώκου. Αθήνα: Άλφα,1954.
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος.** Η ελληνική τραγωδία. Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες, μετ. Κώστας Ιορδανίδης. Επιμ. Μαίρη Κοτσάναρου. Αθήνα: Όλκος, 1974.
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος.** Εξάρτηση και αναπαραγωγή, ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922). Αθήνα: Ιστορική Βιβλιοθήκη Θεμέλιο, 2006.
- Φασουλάκης, Στέργιος.** «Γερμανικές καταβολές του ελληνικού Πανεπιστημίου και ελληνικές αμφισβητήσεις του γερμανικού Πανεπιστημίου» στα Πρακτικά διεθνούς

συμποσίου, Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία, ιστορική διάσταση και προοπτικές, Αθήνα, 21-25 Σεπτεμβρίου 1987, τόμος Α΄. Αθήνα: Ιστορικό αρχείο ελληνικής νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1987.

Φατούρος, Αργύρης. «Πώς κατασκευάζεται ένα επίσημο πλαίσιο διείσδυσης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες στην Ελλάδα, 1947 - 1948», στο συλ. τόμο Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 - 1950. Ένα έθνος σε κρίση, Αθήνα: Θεμέλιο, 1984.

Φραγκουδάκη, Άννα. Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι. Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο Μεσοπόλεμο. Αθήνα: Κέδρος, 1992.

Φυριππής, Εμμανουήλ. Το Αθήνησι ελληνικόν πανδιδασκῆριον (Οθώνειο Πανεπιστήμιο). Αθήνα: Βιβλιοτεχνία, 2007.

Φυριππής, Εμμανουήλ. Περί εκλογής των Αρχών Διοίκησης του Οθώνειου Πανεπιστημίου, τ.Α. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2009

Φυριππής, Εμμανουήλ. «Τα δίδακτρα στο ελληνικό Πανεπιστήμιο ως θεσμός (και) κοινωνικής ανισότητας. Φοιτητικές θέσεις, αντιλήψεις και παραδοχές με αφορμή το νόμο ΒΝΔ του 1892», στο 5^ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη». <http://eriande.elemedu.upatras.gr/?section=985&language=el&page706=3&itemid706=1040>

Χατζής, Θανάσης. Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε, τόμος Α΄. Αθήνα: Παπαζήση, 1977.

Χαραλαμπίδης, Μενέλαος. Η εμπειρία της Κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2012.

Χαραλάμπης, Δημήτρης. Στρατός και Πολιτική Εξουσία. Η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα. Αθήνα: Εξάντας, 1985.

Χαριτάκης, Γεώργιος. Η ελληνική βιομηχανία. Αθήνα: Εστία, 1927.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης. Ελληνικός Φιλελευθερισμός: το ριζοσπαστικό ρεύμα, 1932-1979. Αθήνα: Πατάκη, 2010.

Ψαλιδόπουλος, Μιχάλης. Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι :συμβολή στην ιστορία της οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Αθήνα: Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής τράπεζας της Ελλάδος, 1989.

Ψυρούκης Νικόλαος. Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας (1940 - 1967), τόμος Γ΄. Αθήνα: Επικαιρότητα, 1976.

Ψυρούκης, Νίκος. Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδος 1940-1967, τόμος Α΄, Μέρος 2. Αθήνα: Πολιτεία, 1983.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Gould, Andrew. Origins of liberal dominance, USA: Ann Arbor, University of Michigan Press, 1999.

Chassiotis, Georges. L' instruction publique chez les grecs: depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours, avec statistique et quatre cartes figuratives pour l'année scolaire 1878-1879. Παρίσι: Leroux, 1881.

Clogg, Richard. Σύντομη Ιστορία της Νεότερης Ελλάδος. Αθήνα: Καρδαμίτσα, 2012.

Dakin, Douglas. Η ενοποίηση της Ελλάδος 1770-1923. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005.

Donohue, Kathleen. Freedom from Want: American Liberalism and the Idea of the Consumer (New Studies in American Intellectual and Cultural History. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005.

Duvray, Marinus. Les Grecs modernes. Bruxelles: A. Lacroix-Verboeckhoven et Cie, 1862.

Anderson, Frank Maloy and Amos Shartle Hershey. The Treaty of Bucharest, August 10, 1913» Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870-1914. Washington, DC: National Board for Historical Service, Government Printing Office, 1918

Green, Andy. Education and State Formation, The Rise of Education Systems in England, France and the USA. New York: St. Martin's Press, 1990.

Fletcher, Robert. Education in Society: the promethean fire. London: Penguin, 1984.

Fischer, Walter Erberhard Rondholz και Γεώργιος Φαράντος. Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Ελλάδα (1936-1974). Αθήνα: Μπουκουμάνης, 1974

Gregory, Frumkin. Population Changes in Europe Since 1939, Geneva, 1951. «Council for Reparations from Germany, "Black Book of the Occupation"(In Greek and German) Athens 2006 p. 1018-1019».

<http://web.archive.org/web/20110721075719>.

Stephan d'Irsay. Histoire des Universités francaises et étrangères, τ. I Παρίσι: Editions Auguste Picard, 1933.

Stephan d'Irsay. Histoire des Universités francaises et étrangères, τ. II Παρίσι: Editions Auguste Picard, 1935.

Kayser, Bernard. Ανθρωπογεωγραφία της Ελλάδος, Μετ. Τάκης Τσαβέας- Μιχάλης Μερakλής, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 1968.

Von Lingenthal, Karl Eduard Zacharia. Ein Winter in Griecheland 1879-1880, Μετ. Σπύρος Τρωιανός. Αθήνα: Ηρόδοτος, 2016.

Mazower, Mark. Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου. Αθήνα: MIET, 2002.

Mazower, Mark. Inside Hitler's Greece, The Experience of Occupation, 1941-44. Lew Haven and London: Yale University Press, 2001.

Meynaud, Jean. Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, Αθήνα: Μπάυρον, 1966.

Ponteil, Félix. L'éveil des nationalités et le mouvement libéral (1815-1848). Παρίσι: Presses Universitaires de France, 1968.

Prost, Antoine. Histoire de l' enseignement en France 1800-1967. Paris: Armand Colin 1968.

Russell, Bertrand. History of Western Philosophy And Its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day. London: Routledge, 2000.

Shaun, Young. Beyond Rawls: An Analysis of the Concept of Political Liberalism. 2002, MD. USA: University Press of America Lanham, Maryland, U.S.A, 2002

Tsoufidis, Lefteris. From Economic Prosperity to the Depression of 1930s" Munich, Personal RePec Archive. Μακεδονία: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2010.

Witner, Laurence. Η Αμερικανική Επέμβαση στην Ελλάδα, 1943 – 1949. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1991.

Αρχειακές πηγές

- **Πρακτικά Ακαδημαϊκής Συγκλήτου Πανεπιστημίου Αθηνών :** 10.4.1839, 14.10.1839, 27.12.1839, 29.04.1840, 17.10.1840, 7.11.1841, 24.4.1844, 9.10.1844, 19.10.1851, 13.10.1854, 1.10.1857, 15.10.1860, 14.4.1861, 15.5.1861,
- **Πρακτικά Συνεδριάσεων της Βουλής:** ΣΒ/11.3.1860, ΟΒ/20.3.1860, ΠΝΖ/ 7.10.1863, ΛΒ/7-12-1887, ΜΓ, 17.7.1892, 15.7.1892, 34/ 27.6.1895, ΡΛΑ/ 5.7.1911, ΞΒ/1.4.1911, ΞΓ/1.4.1911, ΚΗ/1.4.1913, 4/24.11.1919,

Η/27.11.1931, ΛΕ/1.3.1932, ΚΒ/21.12.1955, 34/18.9.1956, 16.12.1963, ΛΘ/25.9.1964

- **Επίσημα Πρακτικά Γερουσίας:** ΜΓ/19.3.1932
- **Πρακτικά Συνεδριάσεων Νομικής σχολής:** 1837.1844.1847-1850
- **Πρακτικά Συνεδριάσεων Φιλοσοφικής Σχολής:** 1853, 1855, 1857

Κείμενα Νομοθετικού περιεχομένου

Διατάγματα

Διάταγμα της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836.

Διάταγμα της 14^{ης}/26^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», ΦΕΚ 86/Α/31-12-1836.

Διάταγμα της 15^{ης} /27^{ης} Ιουλίου 1838 «Περί συστάσεως καθέδρας Φαρμακολογίας».

Διάταγμα της 26^{ης} Φεβρουαρίου/10^{ης} Μαρτίου 1843 «Περί οικοδομής λυκείου του ΙΑ Βαρβάκη.

Διάταγμα της 4^{ης}/16^{ης} Μαΐου 1843 «Περί συστάσεως του Φαρμακευτικού Σχολείου».

Διάταγμα της 21^{ης} Οκτωβρίου 1856 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών.

Διάταγμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1857.

Διάταγμα της 17^{ης} Ιουνίου 1874 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών».

Διάταγμα της 15^{ης} Νοεμβρίου 1875 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθητών του Φαρμακευτικού σχολείου».

Διάταγμα της 12^{ης} Απριλίου 1881 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ'οίκον ή εν ιδιωτικώ παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα».

Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης} Απριλίου 1882 «Περί του τρόπου πληρώσεως χηρευούσης έδρας του Πανεπιστημίου».

Βασιλικό Διάταγμα της 14^{ης} Αυγούστου 1882 «Περί συστάσεως πλήρων δημοτικών σχολείων» Εκτελεστικό άρθρο 59 του από 6 Φεβρουαρίου 1834.

Βασιλικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1880 «Περί μεθόδου διδασκαλίας εν τοις δημοτικοίς σχολείοις» ΦΕΚ 88/Α/29-8-1882.

Διάταγμα της 11^{ης} Αυγούστου 1882 «Περί συστάσεως πλήρων δημοτικών σχολείων» ΦΕΚ 88/Α/29-8-1882.

Βασιλικό Διάταγμα της 1^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως Ελληνικού σχολείου και τοποθετήσεως βοηθού» ΦΕΚ 126/Α/4-10-1882.

Βασιλικό Διάταγμα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών εν Βόλω και Ιθάκη».

Βασιλικό Διάταγμα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/A/2-11-1882.

Βασιλικό Διάταγμα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/A/2-11-1882.

Διάταγμα της 28^{ης} Φεβρουαρίου 1883 «Περί του τρόπου τελέσεως διαγωνισμού προς πλήρωσιν χρευούσης πανεπιστημιακής έδρας».

Διάταγμα της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1891 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ'οίκον ή εν ιδιωτικό παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα».

Διάταγμα της 18^{ης} Αυγούστου 1892 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθημάτων των Βασιλικών διαταγμάτων» ΦΕΚ 293/A/22-8-1892.

Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης} Μαΐου 1918 «Περί κωδικοποιήσεως των νόμων 827 και 1332 “Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 106/ A/ 15-5-1918.

Διάταγμα της 12^{ης} Αυγούστου 1924 «Περί του τρόπου δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις το Χημικόν τμήμα κλπ.».

Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαΐου/12^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση επι του Νομοθετικού Διατάγματος περί τροποποιήσεως του Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 195/A/12-6-1926.

Νομοθετικό Διάταγμα της 12^{ης} Ιουνίου 1926 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη» ΦΕΚ 201/A/17-6-1926.

Νομοθετικό Διάταγμα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».

Διάταγμα της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 « Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 325/A/21-9-1926.

Διάταγμα της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής προσφύγων εις την Ανωτέραν Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 267/A/18-12-1926.

Νομοθετικό Διάταγμα της 6^{ης} Οκτωβρίου 1927 «Περί προσαρτήσεως των Σχολών Ανώτατης Δασολογικής και Γεωπονικής εις το Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης».

Προεδρικό Διάταγμα 4/1927 «Περί αυξήσεως των τελών εγγραφής Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 216/A/10-10-1927 .

Νομοθετικό Διάταγμα της 11^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως και τροποποιήσεως του νόμου 3341 "Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη».

Νομοθετικό Διάταγμα της 17^{ης} Φεβρουαρίου 1928 «Περί διοικήσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».

Προεδρικό Διάταγμα της 12ης Μαρτίου 1928 «Περί τροποποιήσεως του Διατάγματος της 6ης/9ης Σεπτεμβρίου 1927 για την περί κανονισμού διδάκτρων του Πανεπιστημίου Αθηνών και περί αυξήσεως του αντιτίμου πιστοποιητικών» ΦΕΚ 34/Α/12-3-1928.

Νομοθετικό Διάταγμα της 5^{ης} Οκτωβρίου 1928 «Περί των Σχολών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».

Προεδρικό Διάταγμα της 12^{ης} Δεκεμβρίου 1928 «Περί εκτελέσεως του από 5 Μαΐου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος «περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής των Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» (Εκτέλεση του ΝΔ 5-5-1926) ΦΕΚ 263/Α/12-12-1928.

Προεδρικό Διάταγμα 10^{ης}/13^{ης} Μαρτίου 1930 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων των φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης»

Υπόμνημα του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή της 15^{ης} Ιουλίου 1930, ΦΕΚ 143/Α/7-5-1930.

Προεδρικό Διάταγμα της 23^{ης} Μαΐου 1931 «Περί διεξαγωγής διαγωνισμού ή δοκιμασίας προς εισαγωγήν φοιτητών εις την Ανωτάτην Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 149/Α/2-6-1931.

Προεδρικό Διάταγμα της 27^{ης} Ιουλίου 1932 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 241/Α/27-7-1932.

Προεδρικό Διάταγμα της 4^{ης}/20^{ης} Ιουνίου 1934 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» Αθηνών ΦΕΚ 193/Α/20-6-1934

Προεδρικό Διάταγμα 20/1934 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 274/Α/25-8-1934.

Βασιλικό Διάταγμα 1936 «Περί διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανωτάτας σχολάς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου».

Βασιλικό Διάταγμα 3/1936 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών το έτος 1936-1937» ΦΕΚ 440/Α/6-10-1936.

Βασιλικό Διάταγμα 15/1936 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 553/Α/23-12-1936.

Βασιλικό Διάταγμα της 9^{ης}/11^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης».

Νομοθετικό Διάταγμα 215/1941 «Περί συμπύξεως των ακαδημαϊκών ετών 1940-1941 και 1941-1942 και παροχής ευεργετημάτων εις τους σπουδαστάς των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» ΦΕΚ 210/Α/25-06-1941.

Νομοθετικό Διάταγμα 394/1941 «Περί συμπληρώσεως του νομοθετικού διατάγματος 215/1941 "περί συμπύξεως των πανεπιστημιακών ετών κλπ." και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της πανεπιστημιακής νομοθεσίας» ΦΕΚ 280/Α/19-08-1941.

Νομοθετικό Διάταγμα 696/1941 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» ΦΕΚ 388/Α/13-11-1941.

Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει» ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941.

Νομοθετικό Διάταγμα 938/1942 «Περί τροποποιήσεως των περί εισιτηρίων και τμηματικών εξετάσεων ε τοις πανεπιστημίοις κλπ. διατάξεων» ΦΕΚ 16/Α/2-1-1942.

Νομοθετικό Διάταγμα 954/1942 «Περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 18/Α/4-2-1942.

Νομοθετικό Διάταγμα 1315/1942 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4791, 4366 και των υπ' αριθ. 908/37 και 1942/939 Αναγκαστικών Νόμων "περί της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών"» ΦΕΚ 115/Α/11-5-1942.

Νομοθετικό Διάταγμα 1775/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών και φοιτητικών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 238/Α/18-9-1942.

Νομοθετικό Διάταγμα 2023/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 326/Α/22-12-1942.

Αναγκαστικός Νόμος 852/1946 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων κλπ. διατάξεων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 17/Α/22-1-1946.

Βασιλικό Διάταγμα της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1946 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εις τας Ανώτατας σχολάς του ΕΜ Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 282/Α/16-9-1946.

Νομοθετικό Διάταγμα 132/1946 «Περί εξετάσεων των φοιτητών των πανεπιστημίων της ανωτάτης Σχολής οικονομικών και εμπορικών επιστημών και της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 301/Α/30-09-1946.

Βασιλικό Διάταγμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίσις Αθηνών και Θεσσαλονίκης»,ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948.

Βασιλικό Διάταγμα της 26^{ης} Αυγούστου 1949 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΒΔ της 3,6 Σεπτεμβρίου 1948 «περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίσις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 201/Α/8-9-1949.

Νομοθετικό Διάταγμα 1245/1949 «Περί κυρώσεως του από 27/9/1948 υπ. Αριθ. 800 Αναγκαστικού Νόμου «περί ανωτέρων σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 287/Α/31-10-1949.

Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις τας Ανώτατας Σχολάς του Ε.Μ .Πολυτεχνείου δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951.

Βασιλικό Διάταγμα της 8^{ης} Ιανουαρίου 1952 «Περί των υποχρεωτικών μαθημάτων και εξετάσεων των παρά τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών του τμήματος Αγγλικών σπουδών και των περί Καθηγητών της αγγλικής ζωής» ΦΕΚ 13/Α/15-1-1952.

Νομοθετικό Διάταγμα 2464/1953 «Περί Οδοντιατρικού Τμήματος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 185/Α/23-7-1953.

Νομοθετικό Διάταγμα 2662/1953 «περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του εξωτερικού εις ανώτατας σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 303/Α/3-11-1953.

Νομοθετικό Διάταγμα 3011/1954 «Περί τρόπου εγγραφής των φοιτητών εις τας σχολάς των πανεπιστημίων του Ε. Μ. Πολυτεχνείου και τα λοιπά εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 216/Α/15-1-1954.

Νομοθετικό Διάταγμα 3065/1954 «Περί τρόπου ιδρύσεως και λειτουργίας Τουρκικών Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Δυτικής Θράκης και ρυθμίσεως ζητημάτων τινών αφορώντων εις την εποπτείαν αυτών και τους Επιθεωρητάς Τουρκικών σχολείων Δυτικής Θράκης» ΦΕΚ 239/Α/9-10-1954.

Βασιλικό Διάταγμα της 20^{ης} Ιουνίου 1955 «Περί των εγγραφών, μετεγγραφών, ποινών μαθητών σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 173/Α/8-7-1955.

Νομοθετικό Διάταγμα 3422/1955 «Περί ιδρύσεως "Πολυτεχνικής Σχολής" εις το Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης και καταργήσεως των Σχολών Υπομηχανικών ιδρύεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης "Πολυτεχνική Σχολή» ΦΕΚ 281/Α/8-10-1955.

Νομοθετικό Διάταγμα 3401/1955 «Περί τροποποιήσεως το Ν.Δ. 954/42 "περί οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 279/Α/8-10-1955.

Νομοθετικό Διάταγμα 3837/1958 «Περί επανιδρύσεως, μετονομασίας κλπ. Εδρών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τροποποιήσεως διατάξεων τινών της περί των Πανεπιστημίων νομοθεσίας» ΦΕΚ 139/Α/9-9-1958.

Νομοθετικό Διάταγμα 3971/1959 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» ΦΕΚ 188/Α/7-9-1959.

Βασιλικό Διάταγμα 794/1960 «Περί ιδρύσεως Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων παρά το Νοσοκομείο Παίδων "Η Αγία Σοφία"» ΦΕΚ 191/Α/6-12-1960.

Βασιλικό Διάταγμα 506/1961 «Περί ιδρύσεως παρά τη Α.Σ.Ο. και Ε.Ε. Τμήματος Επιμορφώσεως εις την Διοικητικήν των Επιχειρήσεων» ΦΕΚ 125/Α/3-8-1961.

Βασιλικό Διάταγμα 914/1961 «Περί κατανομής θέσεων κατωτέρου διδακτικού προσωπικού Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 229/Α/16-12-1961.

Νομοθετικό Διάταγμα 4320/1963 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ 142/14.11.1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου" περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις την συγγραφήν, κρίσιν και έκδοσιν διδακτικών βιβλίων κλπ.» ΦΕΚ 96/Α/18-6-1963

Νομοθετικό Διάταγμα 4263/1962 «Περί κυρώσεως της υπ. αριθμ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου «περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 187/Α/12-11-1962.

Βασιλικό Διάταγμα 477/1963 «Περί οργανώσεως και λειτουργίας της εν Πειραιεί ανωτάτης βιομηχανικής σχολής» ΦΕΚ 134/Α/3-9-1963.

Βασιλικό Διάταγμα 482/1963 «Περί συμπληρώσεως του υπ' αριθ. 506/3.8.61 Β.Δ/τος περί ιδρύσεως παρά τη Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών Ινστιτούτου Επιμορφώσεως εις την Διοικητικήν των Επιχειρήσεων» ΦΕΚ 137/Α/9-9-1963.

Βασιλικό Διάταγμα 672/1963 «Περί οργανώσεως της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών και ιδρύσεως παρ' αυτή Ινστιτούτων Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Σπουδών» ΦΕΚ 206/Α/27-11-1963.

Βασιλικό Διάταγμα 378/1964 «Περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γένει δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 111/Α/9-7-1964.

Βασιλικό Διάταγμα 582/1964 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθμ. 378 1964 Β. Δ)τος «περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γενει δια τα Ανώτατα εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 166/Α/26-9-1964.

Νομοθετικό Διάταγμα 4455/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραι» ΦΕΚ 10/Α/11-11-1964.

Βασιλικό Διάταγμα 4425/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραις». περιλαμβάνει Σχολάς τεχνικάς και λοιπών θετικών Επιστημών, Οικονομικών και Κοινωνικών επιστημών και οργανώσεως διοικήσεως και διευθύνσεως επιχειρήσεων και ινστιτούτα ερευνών. Το τμήμα εισαγωγής εις τας θετικές επιστήμας (τ.ε.θ.ε.) τού πανεπιστημίου Πατρών» ΦΕΚ 216/Α/11-11-1964.

Βασιλικό Διάταγμα 735/1964 «Περί ιδρύσεως Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εν Ιωαννίνους» ΦΕΚ 240/Α/30-11-1964.

Νομοθετικό Διάταγμα 4434/1964 « Περί συμπληρώσεως διατάξεων αφορσών εις την λειτουργίαν του ιδρύματος κρατικών υποτροφιών» ΦΕΚ 217/Α/12-11-1964.

Βασιλικό Διάταγμα 377/1965 «Περί καθορισμού της εξεταστέας ύλης προς απόκτησιν του Ειδικού Ακαδημαϊκού απολυτηρίου» ΦΕΚ 89/Α/22-5-1965.

Βασιλικό Διάταγμα 546/1965 «Περί τρόπου διενέργειας εξετάσεων ακαδημαϊκού απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπάς σχολάς» ΦΕΚ 123/Α/29-6-1965.

Βασιλικό Διάταγμα 424/1966 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθ. 546/1965 Β.Δ. περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων διά τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπάς Σχολάς» ΦΕΚ 110/Α/16-5-1966.

Νομοθετικό Διάταγμα 4542/1966 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των Β.Δ. "περί εισιτηρίων διαγωνισμών εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου δια την επιλογήν υποψηφίων δια Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών συναφών διατάξεων"» ΦΕΚ 184/Α/15-9-1966.

Βασιλικό Διάταγμα 819/1966 «Περί Ιδρύσεως Σχολής Βοηθών Νοσοκόμων εν τω Νοσοκομείω Ασκληπιείω Βούλας του Ε.Ε.Σ.» ΦΕΚ 209/Α/15-10-1966.

Νομοθετικό Διάταγμα 4585/1966 «Περί τροποποιήσεως της νομοθεσίας του Οδοντιατρικού Τμήματος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης και περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών του Οργανισμού ως άνω Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 236/Α/5-11-1966.

Νομοθετικό Διάταγμα 4578/1966 «Περί κυρώσεως πράξεως Υπουργικού Συμβουλίου και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 234/Α/9-11-1966.

Βασιλικό Διάταγμα 2/1967 «Περί επεκτάσεως των διατάξεων του Ν.Δ/τος 4585/1966 συμπληρουμένων ή τροποποιουμένων και εις το Οδοντιατρικόν Τμήμα της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 2/Α/10-1-1967.

Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής (στοιχειώδους και μέσης) Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 182/Α/24-10-1964, το οποίο καταργήθηκε με το άρθρο 22 παρ.9 του Αναγκαστικού Νόμου 129/1967 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσης και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 163/Α/25-9-1967.

Νομοθετικό Διάταγμα 237/1969 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων δια τας ανώτατας και ανώτερας σχολάς» ΦΕΚ 133/Α/10-7-1969

Νόμοι

Ποινικός Νόμος «Περί αθέμιτων ενώσεων και εταιριών» ΦΕΚ 3/Α/10-1-1834.

Νόμος «Περί απογραφής» ΦΕΚ 40/Α/8-12-1837.

Νόμος ΦΛΣΤ της 28^{ης} Μαΐου 1859 «Περί αυξήσεως της μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων κλπ.».

Νόμος ΧΘ/1878 «Περί συστάσεως του διδασκαλείου εν Αθήναις» ΦΕΚ 7/Α/21-01-1878.

Νόμος ΑΜΓ της 22^{ης} Ιανουαρίου 1882 «Περί αποχωρήσεως των Καθηγητών του Πανεπιστημίου.

Νόμος ΑΑΘ 2^{ης} Ιουλίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών» ΦΕΚ 60/Α/2-7-1882.

Νόμος ΑΣΞΓ της 26^{ης} Ιουλίου 1885.

Νόμος ΑΦΜΒ' 28^{ης} Μαΐου 1887 «Περί συστάσεως γεωργικών σχολείων» ΦΕΚ 159/Α/20-6-1887.

Νόμος ΑΧΚΕ' «Περί τελών χαρτοσήμου» ΦΕΚ 2/Α/4-1-1888.

Νόμος ΑΧΜΕ της 9^{ης} Ιανουαρίου 1888.

Νόμος ΒΝΔ της 24^{ης} Ιουλίου 1892 «Περί μεταβολής διατάξεων τινών του Νόμου ΑΧΚΕ περί τελών χαρτοσήμου» ΦΕΚ 258/Α/31-7-1892.

Νόμος ΒΡΗ της 24^{ης} Φεβρουαρίου 1893 «Περί των εδρών και των μαθημάτων του Εθνικού Πανεπιστημίου».

Νόμος ΒΤΒ της 12^{ης} Ιουλίου 1895 «Περί εξετάσεων εν τοις γυμνασίοις».

Νόμος ΒΤΜΖ της 26^{ης} Αυγούστου 1895.

Νόμος ΒΤΕ'/1895 «Περί εκπαιδευτικών τελών» ΦΕΚ 17/Α/15-7- 1895.

Νόμος ΓΧΟΗ' της 27^{ης}/31^{ης} Μαρτίου 1910 «Περί δωρεάν εγγραφής εν τω μητρώω του Πανεπιστημίου των εκ Μακεδονίας, Θράκης, Ηπείρου, Κρήτης, Κύπρου, Μικράς Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών».

Νόμος ΓΨΚΔ/1910 (Νόμος 3724/1910) «Περί συστάσεως Υπουργείου Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας» ΦΕΚ 159/Α/4-5-1910.

Νόμος ΓΨΛΑ (3731) του 1910 «Περί εκκαθαρίσεως του Εθνικού Πανεπιστημίου».

Νόμος ΓΨΟΣΤ' της 30^{ης} Απριλίου/3^{ης} Μαΐου 1911 «Περί δωρεάν εγγραφής των εκ Θράκης, Μακεδονίας, Κρήτης, Ηπείρου, Κύπρου και Μικράς Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών, ως και παρατάσεως του χρόνου εγγραφών και ανανεώσεων των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου».

Νόμος ΓΩΚΓ/1911 «Περί Εθνικού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 178/Α/12-7-1911.

Νόμος 3826/1911 «Περί πληρώσεως των εν τω Εθνικώ Πανεπιστήμιω και το Καποδιστριακώ Πανεπιστήμιω εδρών» ΦΕΚ 183/Α/17-7-1911.

Νόμος 4004/1912 «Περί συμπληρώσεως των διατάξεων του Νόμου 3825 περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και 3823 περί Εθνικού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 19/Α/20-1-1912

Νόμος 276/1914 «Περί ιδρύσεως Υπουργείου Συγκοινωνίας» ΦΕΚ 156/11-06-1914.

Νόμος 241/1916 «Περί τροποποιήσεως του περί συστάσεως Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας Νόμου ΓΨΚΔ, ως μετερρυθμίσθη δια των Νόμων 3798, 3932 και 3963» ΦΕΚ 111/Α/26-04-1916.

Νόμος 827/1917 «Περί κυρώσεως του από 11 Ιουλίου 1917 Αναγκαστικού Βασιλικού Διατάγματος "Περί κυρώσεως του από 11 Μαΐου 1917 Νομοθετικού Διατάγματος της Προσωρινής Κυβέρνησης» ΦΕΚ 188/Α/5-9-1917.

Νόμος 1071 /1917 «Περί ατελούς εγγραφής και ανανεώσεως εν τω πανεπιστημίω των εκ Τουρκίας και εξ αποκεκλεισμένων μερών της Ν. Ελλάδος καταγομένων Φοιτητών» ΦΕΚ 268/Α/21-11-1917.

Νόμος 1332/1918 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως τινών διατάξεων του Νόμου 827 «Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 89/Α/ 27-4-1918.

Νόμος 1853/1920 «Περί Ανωτέρας Δασολογικής Σχολής» ΦΕΚ 1853/Α/21-1-1920.

Νόμος 1844/1920 «Περί Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής» ΦΕΚ 17/Α/22-1-1920.

Νόμος 2191/1920 «Περί ιδρύσεως της Ανώτατης Σχολής Εμπορικών Σπουδών» ΦΕΚ 133/Α/18-6-1920.

Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922.

Νόμος 3341/1925 «Περί ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 154/Α/22-6-1925.

Νόμος 3385/1927 «Περί εγγραφής και εξετάσεων φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 101/Α/30-5-1927.

Νόμος 3532/1928 «Περί κυρώσεως του από 13 Νοεμβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του από 23/29Μαρτίου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος περί απαλλαγής καταβολής εκπαιδευτικών τελών των μαθητών ξενόφωνων οικογενειών των νέων χωρών κλπ.» ΦΕΚ 83/Α/18-5-1928.

Νόμος 4397/1927 «Περί στοιχειώδους Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 39/Α/24-8-1928.

Νόμος 3720/1929 «Περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5^{ης} Μαΐου 1926 περί ατελών εγγραφών και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου κλπ.» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929.

Νόμος 3721/1929 «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 8ης Νοεμβρίου 1927 περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 13 Σεπτεμβρίου 1926 περί παρατάσεως ατελούς εγγραφής απόρων προσφύγων φοιτητών» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929.

Νόμος 3894/1929 «Περί κυρώσεως Νομοθετικού Διατάγματος της 13^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως Νομοθετικών Διαταγμάτων Α της 28^{ης} Σεπτεμβρίου 1925 περί τροποποιήσεως διατάξεων των περί ανωτέρων σχολών Γεωπονικής και Δασολογικής νόμων και Β περί καταργήσεως θέσεων κλπ Ανωτέρων σχολών Γεωπόνων» ΦΕΚ 55/Α/16-2-1929.

Νόμος 4366/1929 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του οργανισμού του σχολείου Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 285/Α/16-8-1929.

Νόμος 4373/1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης εκπαίδευσης» ΦΕΚ 297/Α/20-8-1929

Νόμος 4653/1930 «Περί διοικήσεως της Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 169/Α/16-5-1930.

Νόμος 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 225/Α/3-7-1930.

Νόμος 5045/1930 «Περί των σχολικών βιβλίων» ΦΕΚ 165/Α/23-6-1931.

Νόμος 4620/1931 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Οργανισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.» ΦΕΚ 141/Α/25-05-1931.

Νόμος 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932.

Νόμος 5874/1933 «Περί αστικών σχολείων» ΦΕΚ 318/Α/21-10-1933.

Νόμος 6361/1934 «Περί τροποποιήσεως του άρθρ. 1 του Νόμου 3720 «περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5^{ης} Μαΐου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 376/Α/31-10-1934.

Αναγκαστικός Νόμος 247/1936 «Περί καταργήσεως και μετατροπής σχολείων τινών μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 460/Α/17-10-1936.

Αναγκαστικός Νόμος 284/1936 «Περί τρόπου ανανεώσεως των εγγραφών των απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.» ΦΕΚ 475/Α/27-10-1936.

Αναγκαστικός Νόμος 770/1937 «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 263/Α/13-7-1937.

Αναγκαστικός Νόμος 835/1937 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του νόμου 3341 "περί ιδρύσεως πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη"» ΦΕΚ 362/Α/17-9-1937.

Αναγκαστικός Νόμος 886/1937 «Περί της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 388/Α/4-10-1937.

Αναγκαστικός Νόμος 970/1937 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ενιαίων διατάξεων του Νόμου 5343 «Περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 480/Α/26-11-1937.

Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων και διδάκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων» ΦΕΚ 338/Α/17-9-1938.

Αναγκαστικός Νόμος 1430/1938 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 94/Α/22-10-1938

Αναγκαστικός Νόμος 1800/1939 «Περί αστικών σχολείων αμφοτέρων των φύλων» ΦΕΚ 244/Α/17-6-1939.

Αναγκαστικός Νόμος 1849/1939 «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 300/Α/25-7-1939.

Αναγκαστικός Νόμος 1895/1939 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 326/Α/16-8-1939.

Αναγκαστικός Νόμος 1942/1939 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4366/1929, 4791/1930 και του Αναγκαστικού Νόμου 908/1937» ΦΕΚ 357/Α/2-9-1939.

Αναγκαστικός Νόμος 2195/1940 «Περί τροποποιήσεως διατάξεων της πανεπιστημιακής νομοθεσίας» ΦΕΚ 35/Α/27-01-1940.

Νόμος 105/1943 «Περί του τρόπου εισαγωγής των φοιτητών των πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 135/Α/15-5-1943.

Νόμος 220/1943 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανώτατας σχολάς του Εθνικού Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 162/Α/1-6-1943.

Νόμος 430/1943 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της νομοθεσίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 249/Α/6-8-1943

Νόμος 540/1943 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΝΔ 696/41 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» ΦΕΚ 283/Α/30-08-1943

Νόμος 1468/1944 «Περί τροποποιήσεως του υπ. αριθμ. 1849/1939 Α.Ν. «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης και προσθήκης εκπαιδευτικών τινών διατάξεων» ΦΕΚ 119/Α/3-6-1944.

Νόμος 1518/1944 «Περί τροποποιήσεως των περί λειτουργίας Μέσων Εμπορικών Σχολών» ΦΕΚ 137/Α/8-7-1944.

Αναγκαστικός Νόμος 1565/1944 «Περί τίτλων σπουδών των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 144/Α/17-7-1944.

Νόμος 1682/1944 «Περί διατάξεων τινών αφορώσων τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα» (αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ. αριθμ. 176/Α/1944) ΦΕΚ 193/Α/11-09-1944.

Αναγκαστικός Νόμος 3317/1945 «Περί της Εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών λειτουργών εν τοις ελληνικοίς σχολείοις της αλλοδαπής (αναδημοσιευταί συμφώνως τω άρθρω 8 της υπ. Αριθμ. 21/1945 συντ. πράξεως, ως δημοσιευθείς εν τη αλλοδαπή) ΦΕΚ 131/Α/30-05-1945.

Νόμος 208/1947 «Περί προσαυξήσεως του αριθμού των εισακτέων εις τα πανεπιστήμια, το πολυτεχνείον, τας ανώτατας σχολάς κλπ.» ΦΕΚ 23/Α/17-2-1947.

Αναγκαστικός Νόμος 509/1947 «Περί μέτρων ασφαλείας του κράτους του πολιτεύματος του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών πολιτών» ΦΕΚ 293/Α/27-12-1947.

Αναγκαστικός Νόμος 516/1948 «Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κλπ. Υπαλλήλων και υπηρετών» ΦΕΚ 6/Α/8-1-1948.

Αναγκαστικός Νόμος 799/1948 «Περί εγγραφής εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης δια το 1948-1949 των κατά το άρθ. 3 του ΝΔ 775/1941 θεωρηθέντων ως επιτυχόντων φοιτητών κλπ.» ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948.

Αναγκαστικός Νόμος 800 «Περί ανωτέρων Σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948.

Νόμος 1449/1950 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων καθ' υπέρβασην του καθορισθέντος αριθμού φοιτητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά το ακαδημαϊκό έτος 1949-1950» ΦΕΚ 157/Α/19-7-1950.

Νόμος 1453/1950 «Περί εγγραφής φοιτητών εις το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 157/Α/19-07-1950.

Αναγκαστικός Νόμος 1510/1950 «Περί λειτουργίας Κτηνιατρικής Σχολής παρά τω πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ΦΕΚ 234/Α/17-10-1950.

Νόμος 1596/1950 «Περί ιδρύσεως Εθνικού Εκπαιδευτηρίου Αναβρύτων» ΦΕΚ 297/Α/24-12-1950.

Νόμος 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ» ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951.

Νόμος 1776/1951 «Περί κυρώσεως, τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΑΝ 1510/1950 «Περί λειτουργίας κτηνιατρικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 120/Α/23-04-1951.

Αναγκαστικός Νόμος 1823/1951 «Περί διαρρυθμίσεως των Σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 150/Α/28-5-1951.

Αναγκαστικός Νόμος 1858/1951 «Περί τρόπου μορφώσεως Καθηγητών της αγγλικής εν τοις σχολείοις της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 185/Α/3-06-1951.

Νόμος 1904/1951 «Περί προστασίας και αποκαταστάσεως των τυφλών» ΦΕΚ 212/Α/1-8-1951.

Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις την Α.Σ.Ο. και Ε.Ε. δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951.

Νόμος 2021/1952 «Περί ιδρύσεως Ιταλικού Δημοτικού Σχολείου εν Αθήναις» ΦΕΚ 58/Α/10-3-1952.

Νόμος 2028/1952 «Περί εγγραφής επιλαχόντων φοιτητών και ρυθμίσεως Πανεπιστημιακών ζητημάτων και τροποποίησης και συμπληρώσεως εκπαιδευτικών τινών διατάξεων» ΦΕΚ 67/Α/17-3-1952.

Νόμος 3107/1954 «Περί ιδρύσεως τμήματος γαλλικών σπουδών παρά τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 314/Α/30-12-1954.

Νόμος 3113/1955 «Περί κυρώσεως της εν Παρισίοις υπογραφείσης κατά Δεκέμβριο 1953 Συμβάσεως μεταξύ των Κρατών - Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης" περί ισοτιμίας των διπλωματώντων παρεχόντων δικαίωμα εγγραφής εις Πανεπιστημιακά ιδρύματα» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1955.

Νόμος 3472/1955 «Περί τροποποίησης διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων νομοθεσίας, βασιζόμενος στις διατάξεις του υπ' αριθ. 2662/53 Ν.Δ. "περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του Εξωτερικού εις Ανωτάτας Σχολάς της ημεδαπής"» ΦΕΚ 353/Α/31-12-1955.

Νόμος 3837/1958 «Περί επανιδρύσεως, μετονομασίας κλπ. Εδρών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τροποποίησης διατάξεων τινών της περί των Πανεπιστημίων νομοθεσίας» ΦΕΚ 139/Α/9-9-1958.

Νόμος 4137/1961 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των υπ' αριθ. 69/60 και 132/60 πράξεων του Υπουργικού Συμβουλίου αφορωσών εις την βελτίωσιν της βαθμολογικής καταστάσεως εκπαιδευτικών λειτουργών και εις άλλα οργανικά τινά θέματα κλπ.» ΦΕΚ 25/Α/24-02-1961. Το παρόν άρθρο καταργήθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα 4263/62 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου "περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 187/Α/12-11-1962

Συλλογές Νόμων

- Νόμοι και διατάγματα περί του Εθνικού Πανεπιστημίου (1886-1895) υπό Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα: Α.Κ. Κωνσταντινίδης, 1896.
- Νόμοι και διατάγματα περί του Εθνικού Πανεπιστημίου (1886-1895). Εκδιδόμενα επί της πρωτανείας Αν. Διομήδους Κυριάκου. Αθήνα, 1896.

- Νόμοι και διατάγματα περί τον Εθνικού Πανεπιστημίου (1895-1900). Εκδιδόμενα επί της πρυτανείας Κ. Μητσοπούλου. Αθήνα, 1901.
- Νόμοι και διατάγματα περί του Εθνικού Πανεπιστημίου (1900-1906). Εκδιδόμενα επί της πρυτανείας Γ. Ν. Χατζηδάκι. Αθήνα, 1906.
- Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον. Πρυτανεία Σπυρ. Π. Λάμπρου (1911-1912). Αναγραφή των πανεπιστημιακών αρχών. Πρόγραμμα μαθημάτων. Οργανικοί Νόμοι και Β. Διατάγματα. Οδηγίαι και αγγέλματα. Αθήνα, 1912.

Υπουργικές Αποφάσεις

Υπουργική Απόφαση 8871 της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικού σχολείου εν Βόλω» ΦΕΚ 102/Α/13-9-1882.

Υπουργική Απόφαση 9465 της 22^{ης} Σεπτεμβρίου του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων θηλέων» ΦΕΚ 114/Α/24-9-1882.

Υπουργική Απόφαση 9760 της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων θηλέων εν τη επαρχία Αττικής» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 9802 της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Άρτης» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 9897 της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καρδίτσας» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 9898 της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Τζουμέρκων» ΦΕΚ 124/Α/ 1-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 10340 της 8^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ 130/Α/8-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 10340 της 8^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 11228 της 22^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καλαμπάκας» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 11225 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη Επαρχία Δομοκού και Φαρσάλων» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882.

Υπουργική Απόφαση 11173 της 22^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου και διορισμού εν αυτοίς δημοδιδασκάλων.

Υπουργική Απόφαση 11887 της 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου» ΦΕΚ 1546/Α/4-11-1882.

Υπουργική Απόφαση 11849 της 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσσης».

Υπουργική Απόφαση 12004 της 5^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Καρδίτσης» ΦΕΚ 159/Α/6-11-1882.

Υπουργική Απόφαση 12175 της 9^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Τρικάλων» ΦΕΚ 162/Α/10-11-1882.

Υπουργική Απόφαση 12332 της 11^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσσης».

Υπουργική Απόφαση 12479 της 15^{ης} Νοεμβρίου 1882 Ε.Υ.ΕΔΕ. «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Τζουμέρκων, Τρικάλων, Άρτης και Καλαμπάκας» ΦΕΚ 168/Α/17-11-1882.

Υπουργική Απόφαση 13472 της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως Τουρκικών δημοτικών σχολείων εν Λαρίσση».

Υπουργική Απόφαση 13930 της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Καρδίτσης» ΦΕΚ 198/Α/20-12-1882.

Υπουργική Απόφαση 1623 της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Τρικκάλαις υπό Αστερίου Γεωργιάδου» ΦΕΚ 61/Α/19-2-1883.

Υπουργική Απόφαση 9495 της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως εν Αθήναις ιδιωτικού παρθεναγωγείου υπό της Σοφίας Σωτηροπούλου» ΦΕΚ 358/Α/6-9-1883.

Υπουργική Απόφαση 10666 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού παρθεναγωγείου εν Ναυπλίω υπό της κ. Αγγελικής Λαγκάδη» ΦΕΚ 394/Α/27-9-1883.

Υπουργική Απόφαση 2462 της 31^{ης} Μαρτίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου (αρρένων) υπό Ν. Ιωαννίδου εν Αγίω Λαυρεντίω (ν.Λαρίσσης)» ΦΕΚ 133/Α/6-4-1884.

Υπουργική Απόφαση 9007 της 3^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Αθήναις υπό Ιωάννου Οικονόμου», ΦΕΚ 277/Α/5-7-1884.

Υπουργική Απόφαση 9471 της 9^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού ελληνικού σχολείου εν Γαργαλιάνοις υπό του κ. Δημητρίου Κοκκώνη» ΦΕΚ 288/Α/12-7-1884.

Υπουργική Απόφαση 9754 της 11^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συμπληρώσεως του εν Πύργω ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου του Γ. Αργυροπούλου με γ' και δ' τάξεις γυμνασίου» ΦΕΚ 288/Α/12-7-1884.

Υπουργική Απόφαση 10245 της 9^{ης} Αυγούστου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Ερμουπόλει ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 218/Α/12-8-1886.

Υπουργική Απόφαση 11559 της 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πύργω ιδιωτικού Ελληνικού σχολείου» ΦΕΚ 261/Α/24-9-1886.

Υπουργική Απόφαση 12977 της 26^{ης} Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πειραιεί ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 267/Α/29-9-1886.

Υπουργική απόφαση 24723 της 28^{ης} Μαρτίου 1959 «Περί της διαρθρώσεως των τακτικών θέσεων υπαλλήλων του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 139/Β/23-4-1959.

Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου

Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1016/1958 «Περί παρατάσεως μέχρι τέλους του πανεπιστημιακού έτους 1958 - 1959 του ορίου ηλικίας, του Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνος Κυριακίδη» ΦΕΚ 207/Α/21-11-1958.

Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1036/1958 «Περί αυξήσεως δια το τρέχον διδακτικόν έτος του αριθμού των εισακτέων εις την Ανωτάτην Σχολήν Ηλεκτρολόγων - Μηχανολόγων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 226/Α/24-12-1958.

Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 25/1959 «Περί αυξήσεως κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958-1959 του ορισθέντος αριθμού εισακτέων σπουδαστών Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 23/Α/4-2-1959.

Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 41/1959 «Περί εισαγωγής κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958 -1959 εις τας σχολάς του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης σπουδαστών λαβόντων κατά τον εισιτήριον διαγωνισμόν βαθμόν υπολειπόμενον του γενικού μέσου όρου κατά κλάσμα μονάδος» ΦΕΚ 50/Α/18-3-1959.

Πράξις του Υπουργικού Συμβουλίου 107 της 29^{ης} Αυγούστου 1962 «Περί εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 136/Α/3-9-1962.

Εισηγητικές και Αιτιολογικές εκθέσεις

Δημήτριος Πετρίδης, «Προς την βουλήν [Εισηγητική Έκθεση] και Σχέδιον Νόμου Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Β΄ Συνόδου της ΙΔ΄ βουλευτικής περιόδου, άρθρα 53-55, Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1896.

Αθανάσιος Ευταξίας. «Νομοσχέδιον Περί Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α΄ Συνόδου της ΙΕ΄ βουλευτικής περιόδου. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899.

Αθανάσιος Ευταξίας, «Αιτιολογική Έκθεσις του νομοσχεδίου Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α΄ Συνόδου της ΙΕ΄ βουλευτικής περιόδου, Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899.

Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «περί δοκιμασίας των εις το Εθνικόν Πανεπιστήμιον εγγραφομένων», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Εκτάκτου συνόδου της ΙΖ' βουλευτικής περιόδου 1906, Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου και λιθογραφείου, 1906.

Υπουργείον Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «περί δοκιμασίας των εις το Εθνικόν Πανεπιστήμιον εγγραφομένων», Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, 1929.

Εισηγητική έκθεση του Νόμου 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ» ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951.

Εισηγητική έκθεση της 13^{ης} Φεβρουαρίου 1953 του Νόμου 2309/1953 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων εις τας εισιτήριους εξετάσεις Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων», ΦΕΚ 58/Α/11-3-1953.

Εισηγητική έκθεση του Νόμου 3472/1955 «Περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων νομοθεσίας. βασιζόμενος στις διατάξεις του υπ' αριθ. 2662/53 Ν.Δ. "περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του Εξωτερικού εις Ανωτάτας Σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 353/Α/31-12-1955.

Νομοσχέδια

Νομοσχέδιο «Περί μεταβολής διατάξεων τινών του νόμου ΑΧΚΕ' «Περί τελών χαρτόσημο». Παράρτημα της Εφημερίδας της Βουλής της Α' Συνόδου, της ΙΓ' Βουλευτικής Περιόδου, 164-169. Η Εισηγητική Έκθεση. Το «Άστυ», αρ. 579, (Πέμπτη, Παρασκευή 9 -10 Ιουλίου 1892). http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090.

Αθανάσιος Ευταξίας, «Νομοσχέδιον Περί Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α' Συνόδου της ΙΕ' βουλευτικής περιόδου άρθρο 29. Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899).

«Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό τον Υπουργόν των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Σ. Στάη κατά Νοέμβριον του 1908», Έκδοση Εθνικού Τυπογραφείου.

Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Β' σύνοδον της ΙΘ' περιόδου εις την Βουλήν υπό Ιωάννου Δ. Τσιριμώκου, Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης 1913.

Παραρτήματα της Εφημερίδας της Βουλής:

- Επίσημος Εφημερίς της Συνελεύσεως, τόμος ΣΤ', Αθήνα, 1864.
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος ΙΓ, Σύνοδος Α', Αθήνα, 1893.
- Παράρτημα της Εφημερίδας της Βουλής, περίοδος ΙΓ, Σύνοδος Γ', 1894.
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, περίοδος ΙΔ', Σύνοδος Α', Αθήνα 1899.
- Εφημερίδα συζητήσεως της Βουλής, συνεδρίαση 77/14.7.1899.
- Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου συνόδου της ΙΖ Βουλευτικής περιόδου. Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1906.
- Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Α' συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1906.
- Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Εκτάκτου συνόδου της ΙΖ' βουλευτικής περιόδου 1906, Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1906.
- Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Γ' συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1908.
- Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της εκτάκτου Δ' συνόδου της ΙΗ Βουλευτικής περιόδου Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1908.
- Παράρτημα της εφημερίδας της βουλής περίοδος ΙΗ' σύνοδος Δ', 1910.
- Εφημερίς της Βουλής, Περίοδος ΙΗ', σύνοδος Β', έκτακτο παράρτημα 1910, αρ. εγγράφου 356.
- Εφημερίς της προσωρινής Κυβέρνησης του Βασιλείου της Ελλάδος 96/Α/30-5-1917.
- Εφημερίς Συζητήσεως της Βουλής, Συνεδρίασις 22^α της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1955.
- Εφημερίς της Συζητήσεως της Βουλής, Συνεδρίασις Γ' της 4^{ης} Απριλίου 1956, Περίοδος Δ' – Σύνοδος Α, Π. Κανελλόπουλου.
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίασις 8^η της 23^{ης} Δεκεμβρίου 1963.
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίασις ΜΔ' της 2^{ης} Οκτωβρίου 1964.
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίασις 78^η της 5^{ης} Μαΐου 1965.

Επιτροπές Παιδείας

- Ανώτατον Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον, Πρακτικά Συνεδριάσεων 5-24 Οκτωβρίου 1931, Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1931.
- Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας (24 Ιουνίου 1957-10 Ιανουαρίου 1958). Αθήνα, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1959.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Στατιστική του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων 1910-1911, Αθήνα 1912.

Λόγοι

Ampere, J.J. «De l’instruction publique et du mouvement intellectuel en Grece»,
Revue des Deux Mondes, 2, (1843).

Ράλλης, Γεώργιος Λόγος εκφωνηθείς την 9^η Νοεμβρίου 1841 /Υπό του πρώην
πρυτάνεως κ. Γ. Α. Ράλλη παραδίδοντος εις τον διάδοχόν του την διεύθυνσιν του
Οθώνειου Πανεπιστημίου. Εν Αθήναις :Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας,1842.

Καλλιγιάς, Παύλος Λόγος εκφωνηθείς τη κε Οκτωβρίου 1870 υπό του πρώην
Πρυτάνεως κ. Παύλου Καλλιγιά, 7-8

Κωστής, Νίκος Λόγος εκφωνηθείς υπό του Πρυτάνεως Κ. Ν. Κωστή διαδεχομένου
την διεύθυνσης του Οθώνειου Πανεπιστημίου.(Εν Αθήναις :Εκ της Βασιλικής
Τυπογραφίας,1842

Εφημερίδες και Περιοδικά

Εφημερίδα Αιών αρ. 854/10.3.1848.

http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=43689&seg=59714

Εφημερίδα η «Ακρόπολη» αρ. φύλλου 1116/7.3.1932

http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40187&seg=

Εφημερίδα η «Ακρόπολη», 28 Απριλίου 1932.

Δημήτρης Γληνός «Τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια: η νέα παράσταση της παλιάς
κωμωδίας». Ακρόπολις, 9.6.1929.

Εφημερίδα Ακρόπολις : Τετάρτη 16.5.1962, φύλλο 10653, Παρασκευή 12.10.1962,
φύλλο 10786, Παρασκευή 19.10.1962, φύλλο 10785, Τετάρτη 20.11.1963, φύλλο
11123, Τετάρτη 3.6.1964, Παρασκευή 5.6.1964, Τετάρτη 2.9.1964, φύλλο
11363, Τετάρτη 9.9.1964, φύλλο 11370, Τετάρτη 9.9.1964, φύλλο 11370, Παρασκευή
11.9.1964, φύλλο 11371, Πέμπτη 17.9.1964, φύλλο 11377, Παρασκευή 2.10.1964,
φύλλο 11390, Σάββατο 3.10.1964, φύλλο 11391, Τετάρτη 11.11.1964, φύλλο 11425,
Τετάρτη 18.11.1964, φύλλο 11430, Παρασκευή 4.12.1964. φύλλο 11446.

Εφημερίδα ο « Ανεξάρτητος» 28.4.1936

Ρίχτερ, Χαιντς «Προβλήματα της σύγχρονης Ιστορίας», *Αντί*, τεύχος 40, (1976): 32

Εφημερίδα το «Άστυ», αρ.570 (31 Ιουνίου-1 Ιουλίου 1892). http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

Εφημερίδα το «Άστυ», αρ. 582 (12-13 Ιουλίου 1892). http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=809,

Εφημερίδα το «Άστυ», αρ. 583 (13-14 Ιουλίου 1892). http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

Εφημερίδα το «Άστυ», αρ. 593, (23-24 Ιουλίου 1892). http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40996&seg=8090

Εφημερίδα το «Άστυ», αρ. 817 (Σάββατο-Κυριακή 6-7 Μαρτίου 1893). https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=33215&seg=

Εφημερίδα «Ελληνικός Ταχυδρόμος», Παράρτημα 32/1838.

Εφημερίδα «Ελευθερία», 10 Απριλίου 1953.

Εφημερίδα «Εμπρός», 10 Απριλίου 1953.

Μπαμπανάσης, Στέργιος «Η διαμόρφωση της φτώχειας στην Ελλάδα του 20ού αιώνα (1900-1981)», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 42-43,(Μάιος-Δεκέμβριος, 1981): 134

Βούρος, Ιωάννης. «Εκθεσις περί προϋπολογισμού των εξόδων του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης δια το έτος 1858», Εφημερίς των Φιλομαθών αρ. 203 (1857):21-24, Αναγνωριστικό τεκμήριο 5211-2, <http://digital.lib.auth.gr/record/142778>.

Μαυρομιχάλης, Αναστάσιος. «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 694, (1869): 1725-1726, <https://digital.lib.auth.gr/record/143213?ln=en>.

Μαυρομιχάλης, Αναστάσιος «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 693, (1869): 1722- 1726, <https://digital.lib.auth.gr/record/143212/?ln=en>.

Μαυρομιχάλης, Αναστάσιος. «Νομοσχέδιον περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 694,(1869):1725 – 1726, <https://digital.lib.auth.gr/record/143213/?ln=en>.

Σαράβας, Δημήτριος. «Εκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου» και «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713 – 714, (1869): 1881 – 1893, <https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>

Σαράβας, Δημήτριος «Έκθεσις επί του οργανισμού του Πανεπιστημίου νομοσχεδίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 713, (1869), 1883:

<https://digital.lib.auth.gr/record/143227/?ln=en>

Βακαλόπουλος, Απόστολος «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 752,753,754, άρθρα 23-24 (1870), 2212-2213.

<https://digital.lib.auth.gr/record/143262/?ln=en>

Βακαλόπουλος, Απόστολος. «Σχέδιον νόμου περί οργανισμού του Πανεπιστημίου», Εφημερίς των Φιλομαθών, αρ. 752,753,754, (1870): 2212-2213,

<https://digital.lib.auth.gr/record/143262/?ln=en>

Εφημερίδα Εστία αρ. 18/23.3.1894 Έτος Α (ΙΘ),

http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=46244&seg=

Εφημερίδα Εστία αρ,254/16.11.1894,

http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=46238&seg=13111

Εφημερίδα το «Καιροί», αρ. 1493 (Παρασκευή, 19 Φεβρουαρίου 1983).

https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=37460&seg=

Καθημερινή 27.2.1953

((file.kathimerini.gr/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityTosaveGifMSIE_KATHIMERINI&Type=text/html&Locale=English-skin-custom&Path=KTM/1953/2/27&ChunkNum=-1&ID=58

Καθημερινή, 18.11.1963, Ελεύθεροι γνώμαι,

file.kathimerini.gr/Default/Scripting/ArticleWin.asp?From=Search&Key=KTM/1966/11/18/5/Ar00500.xml&CollName=KTM_1961_1970&DOCID=45133&PageLabelPrint=5&Skin=Kathimerini&AW=1441126201011&Publication=KTM.

Ραγκαβής, Αλέξανδρος. «Περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 137,(1855-1856), 447

Εφημερίδα Μακεδονία, 18 Δεκεμβρίου 1960

Εφημερίδα Μακεδονία, 20 Δεκεμβρίου 1960

Αντωνίου, Δαβίδ «Αναζητώντας Καθηγητές για το Πανεπιστήμιο: η περίπτωση του Κωνσταντίνου Κούμα», Μνήμων, τόμος 13, (1991), 288-289, doi: <http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.280>

Μαργαρίτης, Γιώργος. «Πολιτικές προοπτικές και δυνατότητες κατά την απελευθέρωση». *Μνήμων*, τόμος 9ος, Αθήνα, (1984):189

<http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.205>.

Δελτίο ΟΛΜΕ, τεύχος 228(1963),5

Πηγή ΓΣΥΕ, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 1931

Καραφύλλης, Αθανάσιος, η εκπαίδευση στις πρώτες δεκαετίες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και οι προεκτάσεις της στη σημερινή εποχή, Παιδαγωγικός Λόγος, τεύχος 1, Ρέθυμνο (1997): 80-85.

Σαρίπολος, Νικόλαος «Υπόμνημα περί του κατωτέρου κλήρου και περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 369, (1865-1866), 229, 258.

<http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18150/18134>

<http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18136/18120>

Κυριακού, Διομήδης. «Περί Εκπαίδευσης (κατά το 16 άρθρο του Συντάγματος)», Πανδώρα, 370, (1865-1866), 242.

<http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/18145/18129>

Ραγκαβής, Αλέξανδρος. «Περί Εκπαίδευσης», Πανδώρα, 6,(1855-1856), 125.

<http://pleias.lis.upatras.gr/index.php/pandora/article/view/12873/12867>

Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine. Truman Library Public Papers, 12 Μαρτίου 1947. Web. May. 2010
<http://www.Trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2189&st=&st1=>.

Εφημερίδα Χρόνος, 19.3.1910.

Ριζοσπάστης. «Τιμή και υπόσχεση αγώνα». Τελευταία πρόσβαση 5 Αυγούστου 2020

<https://www.rizospastis.gr/story.do?id=1432111>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ, ΜΕΣΗ & ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΠΟ ΤΟ 1836-1967

	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ (ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1833 – ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1837)	Διάταγμα της 31 ^{ης} Δεκεμβρίου 1836.	Ποινικός Νόμος «Περί αθέμιτων ενώσεων και εταιριών» ΦΕΚ 3/Α/10-1-1834.
Τα διατάγματα του Όθωνα και το Οθώνειο Πανεπιστήμιο	Διάταγμα της 14 ^{ης} /26 ^{ης} Απριλίου 1837 «Περί Προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», ΦΕΚ 86/Α/31-12-1836.	Νόμος «Περί απογραφής» ΦΕΚ 40/Α/8-12-1837.
	Διάταγμα της 15 ^{ης} /27 ^{ης} Ιουλίου 1838 «Περί συστάσεως καθέδρας Φαρμακολογίας».	Διάταγμα της 26 ^{ης} Φεβρουαρίου/10 ^{ης} Μαρτίου 1843 «Περί οικοδομής λυκείου του ΙΑ Βαρβάκη.
		Διάταγμα της 4 ^{ης} /16 ^{ης} Μαΐου 1843 «Περί συστάσεως του Φαρμακευτικού Σχολείου».

				Διάταγμα της 21 ^{ης} Οκτωβρίου 1856 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών.
				Διάταγμα της 6 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1857.
				Νόμος ΦΛΣΤ της 28 ^{ης} Μαΐου 1859 «Περί αυξήσεως της μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων κλπ.».
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ	ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΙ	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
A Βασιλευόμενη Δημοκρατία (1862-1924)				
11 Οκτωβρίου 1862- 9 Φεβρουαρίου 1863	Προσωρινή Κυβέρνηση Επαναστατική Εθνοσυνέλευση	Δημήτριος Βούλγαρης		
9 Φεβρουαρίου 1863- 13 Φεβρουαρίου 1863	Η Εθνοσυνέλευση ανέλαβε και την Εκτελεστική εξουσία	Αριστείδης Μωραΐτινης		
13 Φεβρουαρίου 1863 - 27 Μαρτίου 1863	Νέα «Προσωρινή Κυβέρνησις»	Ζηνόβιος Βάλβης		
27 Μαρτίου 1863- 29 Απριλίου 1863	Ορίστηκε από την Εθνοσυνέλευση	Διομήδης Κυριακός		
29 Απριλίου 1863- 25 Οκτωβρίου 1863	Το μεσοδιάστημα 19 έως 21/6 την εκτελεστική εξουσία έχει πάλι η Εθνοσυνέλευση, με πρόεδρο τον Διομήδη Κυριάκο	Μπενιζέλος Ρούφος		

25 Οκτωβρίου 1863- 5 Μαρτίου 1864		Δημήτριος Βούλγαρης		
5 Μαρτίου 1864- 16 Απριλίου 1864		Κωνσταντίνος Κανάρης		
16 Απριλίου 1864- 26 Ιουλίου 1864		Ζηνόβιος Βάλβης		
26 Ιουλίου 1864 - 9 Φεβρουαρίου 1865	Νέο Σύνταγμα: Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία	Κωνσταντίνος Κανάρης		
9 Φεβρουαρίου 1865- 2 Μαρτίου 1865		Μπενιζέλος Ρούφος		
2 Μαρτίου 1865- 20 Οκτωβρίου 1865	Οι πρώτες εκλογές έγιναν με το νέο Σύνταγμα του 1864. Κόμμα Εθνικοφρόνων	Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		
20 Οκτωβρίου 1865- 3 Νοεμβρίου 1865		Επαμεινώνδας Δεληγεώργης		
3 Νοεμβρίου 1865- 6 Νοεμβρίου 1865		Δημήτριος Βούλγαρης		
6 Νοεμβρίου 1865 - 13 Νοεμβρίου 1865		Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		
13 Νοεμβρίου 1865- 28 Νοεμβρίου 1865		Επαμεινώνδας Δεληγεώργης		
28 Νοεμβρίου 1865- 9 Ιουνίου 1866		Μπενιζέλος Ρούφος		
9 Ιουνίου 1866- 18 Δεκεμβρίου 1866		Δημήτριος Βούλγαρης		

18 Δεκεμβρίου 1866- 20 Δεκεμβρίου 1867		Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		Διάταγμα της 11 ^{ης} Απριλίου 1867 «Σύστασις ναυτικών σχολείων».
20 Δεκεμβρίου 1867- 25 Ιανουαρίου 1868		Αριστείδης Μωραϊνίτης		
25 Ιανουαρίου 1868- 25 Ιανουαρίου 1869		Δημήτριος Βούλγαρης	Σχέδια Οργανισμού 1868.	
25 Ιανουαρίου 1869- 9 Ιουλίου 1870		Θρασύβουλος Ζαΐμης		
9 Ιουλίου 1870- 3 Δεκεμβρίου 1870		Επαμεινώνδας Δεληγεώργης	Σχέδια Οργανισμού 1870. Σχέδιο Κανονισμού Βακαλόπουλου 1870.	
3 Δεκεμβρίου 1870- 28 Οκτωβρίου 1871		Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		
28 Οκτωβρίου 1871- 25 Δεκεμβρίου 1871		Θρασύβουλος Ζαΐμης		
25 Δεκεμβρίου 1871- 8 Ιουλίου 1872		Δημήτριος Βούλγαρης		
8 Ιουλίου 1872- 9 Φεβρουαρίου 1874	Ελληνικές κοινοβουλευτικές εκλογές	Επαμεινώνδας Δεληγεώργης		
9 Φεβρουαρίου 1874- 27 Απριλίου 1875		Δημήτριος Βούλγαρης		Διάταγμα της 17 ^{ης} Ιουνίου 1874 «Περί Κανονισμού των του Φαρμακευτικού Σχολείου μαθητών».
27 Απριλίου 1875 - 15 Οκτωβρίου 1875	Νεωτεριστικό Κόμμα	Χαρίλαος Τρικούπης		

15 Οκτωβρίου 1875- 26 Νοεμβρίου 1876	Εθνικό κόμμα	Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		Διάταγμα της 15 ^{ης} Νοεμβρίου 1875 «Περί τροποποιήσεως των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθητών του Φαρμακευτικού σχολείου».
26 Νοεμβρίου 1876- 1 Δεκεμβρίου 1876	Εθνικόν Κομιτάτον	Επαμεινώνδας Δεληγεώργης		
1 Δεκεμβρίου 1876- 26 Φεβρουαρίου 1877	Εθνικό κόμμα	Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		
26 Φεβρουαρίου 1877- 19 Μαΐου 1877	Εθνικόν Κομιτάτον	Επαμεινώνδας Δεληγεώργης		
19 Μαΐου 1877 - 26 Μαΐου 1877	Εθνικό κόμμα	Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		
26 Μαΐου 1877- 2 Σεπτεμβρίου 1877	Οικουμενική κυβέρνηση μετά τον θάνατο του Κανάρη (14-9- 1877)	Κωνσταντίνος Κανάρης		
11 Ιανουαρίου 1878- 21 Οκτωβρίου 1878	Εθνικό κόμμα	Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		Νόμος ΧΘ /1878 «Περί συστάσεως του διδασκαλείου εν Αθήναις» ΦΕΚ 7/Α/21-01-1878.
21 Οκτωβρίου 1878 - 26 Οκτωβρίου 1878		Χαρίλαος Τρικούπης		
26 Οκτωβρίου 1878- 10 Μαρτίου 1880		Αλέξανδρος Κουμουνδούρος		

10 Μαρτίου 1880- 13 Οκτωβρίου 1880	Νεωτερικό κόμμα	Χαρίλαος Τρικούπης		Διάταγμα της 3 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1880 «Περί μεθόδου διδασκαλίας εν τοις δημοτικοίς σχολείοις» & Διάταγμα της 11 ^{ης} Αυγούστου 1882 "Περί συστάσεως πλήρων δημοτικών σχολείων" ΦΕΚ 88/A/29-8-1882.
13 Οκτωβρίου 1880- 3 Μαρτίου 1882		Αλέξανδρος Κουμουνδούρος	Νόμος ΑΜΓ της 22 ^{ης} Ιανουαρίου 1882 «Περί αποχωρήσεως των Καθηγητών του Πανεπιστημίου.	Διάταγμα της 12 ^{ης} Απριλίου 1881 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ'οίκον ή εν ιδιωτικώ παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα».
3 Μαρτίου 1882 - 19 Απριλίου 1885	Νεωτερικό κόμμα- Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1882 (επαναληπτικές)	Χαρίλαος Τρικούπης	Βασιλικό Διάταγμα της 9 ^{ης} Απριλίου 1882 «Περί του τρόπου πληρώσεως χηρευούσης έδρας του Πανεπιστημίου».	Νόμος ΑΑΘ 2 ^{ης} Ιουλίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών», ΦΕΚ 60/A/2-7-1882.
				Βασιλικό Διάταγμα της 14 ^{ης} Αυγούστου 1882 «Περί συστάσεως πλήρων δημοτικών σχολείων» Εκτελεστικό άρθρο 59 του από 6 Φεβρουαρίου 1834.
				Υπουργική Απόφαση 8871 της 17 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικού σχολείου εν Βόλω» ΦΕΚ 102/A/13-9-1882.

				Υπουργική Απόφαση 9465 της 22 ^{ης} Σεπτεμβρίου του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων θηλέων» ΦΕΚ 114/Α/24-9-1882.
				Υπουργική Απόφαση 9760 της 29 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων θηλέων εν τη επαρχία Αττικής» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.
				Υπουργική Απόφαση 9802 της 29 ^{ης} Σεπτεμβρίου. 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Άρτης» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.
3 Μαρτίου 1882 - 19 Απριλίου 1885	Νεωτερικό κόμμα- Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1882 (επαναληπτικές)	Χαρίλαος Τρικούπης		Υπουργική Απόφαση 9897 της 30 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καρδίτσας» ΦΕΚ 124/Α/1-10-1882.

				Υπουργική Απόφαση 9898 της 30 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Τζουμέρκων» ΦΕΚ 124/Α/ 1-10-1882.
			Διάταγμα της 28 ^{ης} Φεβρουαρίου 1883 «Περί του τρόπου τελέσεως διαγωνισμού προς πλήρωσιν χηρευούσης πανεπιστημιακής έδρας».	Βασιλικό Διάταγμα της 1 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως Ελληνικού σχολείου και τοποθετήσεως βοηθού» ΦΕΚ 126/Α/4-10-1882.
				Υπουργική Απόφαση 10340 της 8 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ 130/Α/8-10-1882.
				Υπουργική Απόφαση 10340 της 8 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Λαρίσσης και Καρδίτσης» ΦΕΚ143/Α/23-10-1882.
				Υπουργική Απόφαση 11228 της 22 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και

				Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Καλαμπάκας» ΦΕΚ 143/Α/23-10-1882.
				Υπουργική Απόφαση 11225 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη Επαρχία Δομοκού και Φαρσάλων», ΦΕΚ143/Α/23-10-1882.
3 Μαρτίου 1882 - 19 Απριλίου 1885	Νεωτερικό κόμμα- Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1882 (επαναληπτικές)	Χαρίλαος Τρικούπης		Υπουργική Απόφαση 11173 της 22 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου και διορισμού εν αυτοίς δημοδιδασκάλων.
				Βασιλικό Διάταγμα της 28 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως εμπορικών ναυτικών Σχολών εν Βόλω και Ιθάκη».
				Βασιλικό Διάταγμα της 30 ^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/Α/2-11-1882.

				<p>Βασιλικό Διάταγμα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1882 «Περί συστάσεως ελληνικών σχολείων, διορισμού ελληνοδιδασκάλων κλπ.» ΦΕΚ 153/Α/2-11-1882.</p>
				<p>Υπουργική Απόφαση 11887 της 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη επαρχία Βόλου» ΦΕΚ 1546/Α/4-11-1882.</p>
				<p>Υπουργική Απόφαση 11849 3^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσης».</p>
				<p>Υπουργική Απόφαση 12004 της 5^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Καρδίτσης» ΦΕΚ159/Α/6-11-1882.</p>

3 Μαρτίου 1882 - 19 Απριλίου 1885	Νεωτερικό κόμμα- Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1882 (επαναληπτικές)	Χαρίλαος Τρικούπης		Υπουργική Απόφαση 12175 της 9 ^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Τρικάλων» ΦΕΚ 162/Α/10-11-1882
				Υπουργική Απόφαση 12332 της 11 ^{ης} Νοεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν τη επαρχία Λαρίσσης».
				Υπουργική Απόφαση 12479 της 15 ^{ης} Νοεμβρίου 1882 Ε.Υ.ΕΔΕ. «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων εν ταις επαρχίαις Τζουμέρκων, Τρικάλων, Άρτης και Καλαμπάκας» ΦΕΚ 168/Α/17-11-1882.
				Υπουργική Απόφαση 13472 της 8 ^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως Τουρκικών δημοτικών σχολείων εν Λαρίση».
				Υπουργική Απόφαση 13930 της 17 ^{ης} Δεκεμβρίου 1882 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως δημοτικών σχολείων

				εν τη επαρχία Καρδίτσης» ΦΕΚ198/Α/20-12-1882.
				Υπουργική Απόφαση 1623 της 16 ^{ης} Φεβρουαρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Τρικκάλοις υπό Αστερίου Γεωργιάδου» ΦΕΚ 61/ Α/19-2-1883.
			Διάταγμα της 28 ^{ης} Φεβρουαρίου 1883 «Περί του τρόπου τελέσεως διαγωνισμού προς πλήρωσιν χηρευούσης πανεπιστημιακής έδρας».	Υπουργική Απόφαση 9495 της 4 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως εν Αθήναις ιδιωτικού παρθεναγωγείου υπό της Σοφίας Σωτηροπούλου» ΦΕΚ 358/Α/6-9-1883.
				Υπουργική Απόφαση 10666 της 24 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1883 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού παρθεναγωγείου εν Ναυπλίω υπό της κ. Αγγελικής Λαγκάδη» ΦΕΚ 394/Α/27-9-1883.

				<p>Υπουργική Απόφαση της 31^{ης} Μαρτίου 1884 2462 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου < αρρένων > υπό Ν. Ιωαννίδου εν Αγίω Λαυρεντίω < ν. Λαρίσης » ΦΕΚ 133/Α/6-4-1884.</p>
				<p>Υπουργική Απόφαση 9007 της 3^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συστάσεως ιδιωτικού δημοτικού σχολείου εν Αθήναις υπό Ιωάννου Οικονόμου» ΦΕΚ 277/Α/5-7-1884.</p>
				<p>Υπουργική Απόφαση 9471 της 9^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης. «Περί συστάσεως ιδιωτικού ελληνικού σχολείου εν Γαργαλιάνοις υπό του κ. Δημητρίου Κοκκώνη» ΦΕΚ 288/Α/12-7-1884.</p>

				Υπουργική Απόφαση 9754 της 11 ^{ης} Ιουλίου 1884 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί συμπληρώσεως του εν Πύργω ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου του Γ. Αργυροπούλου» με γ' και δ' τάξεις γυμνασίου ΦΕΚ 288/Α/ 12-7-1884.
19 Απριλίου 1885 – 30 Απριλίου 1886	Εθνικό κόμμα ή κόμμα Δηλιγιάννη-Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1885	Θεόδωρος Δηλιγιάννης		Νόμος ΑΣΞΓ της 26 ^{ης} Ιουλίου 1885 «Περί καταργήσεως διδάκτρων»
30 Απριλίου 1886- 9 Μαΐου 1886		Δημήτριος Βάλβης		
9 Μαΐου 1886- 24 Οκτωβρίου 1890	Νεωτερικό Κόμμα Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1887	Χαρίλαος Τρικούπης		Υπουργική Απόφαση 10245 της 9 ^{ης} Αυγούστου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Ερμουπόλει ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 218/Α/12-8-1886.
				Υπουργική Απόφαση 11559 της 22 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πύργω ιδιωτικού Ελληνικού σχολείου»

				ΦΕΚ 261/Α/24-9-1886.
				Υπουργική Απόφαση 12977 της 26 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1886 του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης «Περί αδείας συστάσεως εν Πειραιεί ιδιωτικού δημοτικού σχολείου θηλέων» ΦΕΚ 267/Α/29-9-1886.
			Νόμος ΑΧΚΕ' «Περί τελών χαρτοσήμου» ΦΕΚ 2/4-1-1888.	Νόμος ΑΦΜΑ/1887 "Περί οργανισμού του εν Αθήναις σχολείου Βιομηχάνων Τεχνών" ΦΕΚ 159/Α/20-6-1887 (Εισηγητική έκθεση του Νόμου ΑΦΜΑ 27 ^{ης} Μαΐου/20ης Ιουνίου 1887 ΦΕΚ159/Α/20-6-1887 «Περί Οργανισμού του εν Αθήναις Σχολείου των Βιομηχάνων Τεχνών».)
				Νόμος ΑΦΜΒ' 28 ^{ης} Μαΐου 1887 «Περί συστάσεως γεωργικών σχολείων», ΦΕΚ 159/Α/ 20-6-1887.
			Νόμος ΑΧΜΕ της 9 ^{ης} Ιανουαρίου 1888.	Νόμος ΑΧΝΒ/1888 «Περί αντικαταστάσεως άρθρων του περι οργανισμού του σχολείου των βιομηχάνων τεχνών νόμου ΑΦΜ» ΦΕΚ 29/Α/29-1-1888.

24 Οκτωβρίου 1890- 18 Φεβρουαρίου 1892	Εθνικόν Κόμμα ή κόμμα Δηλιγιάννη	Θεόδωρος Δηλιγιάννης		Διάταγμα της 14 ^{ης} Δεκεμβρίου 1891 «Περί απολυτηρίων εξετάσεων των κατ'οίκον ή εν ιδιωτικό παιδευτηρίω περατωσάντων τα γυμνασιακά μαθήματα».
18 Φεβρουαρίου 1892- 10 Ιουνίου 1892		Κωνσταντίνος Κωνσταντόπουλος		
10 Ιουνίου 1892 - 3 Μαΐου 1893	Νεωτερικό κόμμα	Χαρίλαος Τρικούπης	Νόμος ΒΝΔ της 24 ^{ης} Ιουλίου 1892 «Περί μεταβολής διατάξεων τινών του Νόμου ΑΧΚΕ περί τελών χαρτοσήμου» ΦΕΚ 258/Α/31-7-1892	Διάταγμα της 18 ^{ης} Αυγούστου 1892 «Περί τροποποίησης των περί εγγραφής και εξετάσεως μαθημάτων των Βασιλικών διαταγμάτων» ΦΕΚ 293/Α/22-8-1892.
			Νόμος ΒΡΗ της 24 ^{ης} Φεβρουαρίου 1893 «Περί των εδρών και των μαθημάτων του Εθνικού Πανεπιστημίου».	
3 Μαΐου 1893 – 30 Οκτωβρίου 1893		Σωτήριος Σωτηρόπουλος		
30 Οκτωβρίου 1893 - 12 Ιανουαρίου 1895	Νεωτερικό κόμμα	Χαρίλαος Τρικούπης	Νομοσχέδιο Καλλιφρονά 1894 & Εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου «Περί δοκιμασίας των εις το Πανεπιστήμιον εισερχομένων», Αθήνα: Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης, εκπαιδευτικά νομοσχέδια	

			υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Δ. Καλλιφρονά, 1894.	
12 Ιανουαρίου 1895 – 31 Μαΐου 1895		Νικόλαος Δηλιγιάννης		
				Νόμος ΒΤΒ της 12 ^{ης} Ιουλίου 1895 «Περί εξετάσεων εν τοις γυμνασίοις».
31 Μαΐου 1895 - 18 Απριλίου 1897	Εθνικόν Κόμμα ή κόμμα Δηλιγιάννη	Θεόδωρος Δηλιγιάννης	Νομοσχέδιο Ι. Πετρίδη 1896 - Δημήτριος Πετρίδης, «Προς την βουλήν [Εισηγητική Έκθεση] και Σχέδιον Νόμου Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Β΄ Συνόδου της ΙΔ΄ βουλευτικής περιόδου, άρθρα 53-55, Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1896.	Νόμος ΒΤΕ'/1895 «Περί εκπαιδευτικών τελών» ΦΕΚ17/Α/15-7- 1895.
				Νόμος ΒΤΜΖ της 26 ^{ης} Αυγούστου 1895.
				Νόμος ΒΤΜΘ/1895 "Περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσως" ΦΕΚ Α/3-9-1895.
18 Απριλίου 1897 - 21 Σεπτεμβρίου 1897		Δημήτριος Ράλλης		
21 Σεπτεμβρίου 1897- 2 Απριλίου 1899	Κυβέρνηση Αλέξανδρου Ζαΐμη 1897	Αλέξανδρος Ζαΐμης		Νομοσχέδιο Παναγιωτόπουλου (Δεν υποβλήθηκε στη Βουλή γιατί άλλαξε ο Υπουργός)
2 Απριλίου 1899 - 12 Νοεμβρίου 1901	Νεωτεριστικόν κόμμα	Γεώργιος Θεοτόκης	«Νομοσχέδιον Περί Οργανισμού του Εθνικού	Νομοσχέδιο Ευταξία 1899 "Περί δημοτικής εκπαίδευσως"

			<p>Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α΄ Συνόδου της ΙΕ΄ βουλευτικής περιόδου. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899. Αθανάσιος Ευταξίας, «Αιτιολογική Έκθεσις του νομοσχεδίου Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Α΄ Συνόδου της ΙΕ΄ βουλευτικής περιόδου, Αθήνα: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1899.</p>	<p>(Ορισμένα από τα νομοσχέδια δεν ψηφίστηκαν) Αθανάσιος Ευταξίας.</p>
			<p>Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «Περί εξετάσεων εν τω Εθνικώ Πανεπιστήμιω» Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης (1900). Εκπαιδευτικά νομοσχέδια υποβληθέντα εις την Βουλήν των Ελλήνων υπό του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσης Υπουργού Σ. Ε. Στάη. Αθήνα: Τυπογραφείον Εστία Κ. Μαισνερ και Ν. Καργαδούρη, 1900.</p>	

12 Νοεμβρίου 1901 - 24 Νοεμβρίου 1902		Αλέξανδρος Ζαΐμης		
24 Νοεμβρίου 1902- 14 Ιουνίου 1903	Εθνικόν Κόμμα	Θεόδωρος Δηλιγιάννης		
14 Ιουνίου 1903- 28 Ιουνίου 1903	Νεωτερικό κόμμα	Γεώργιος Θεοτόκης		
28 Ιουνίου 1903 - 6 Δεκεμβρίου 1903		Δημήτριος Ράλλης		
6 Δεκεμβρίου 1903- 16 Δεκεμβρίου 1904		Γεώργιος Θεοτόκης		
16 Δεκεμβρίου 1904- 31 Μαΐου 1905	Εθνικόν κόμμα	Θεόδωρος Δηλιγιάννης		
09 Ιουνίου 1905- 8 Δεκεμβρίου 1905		Δημήτριος Ράλλης		
8 Δεκεμβρίου 1905- 7 Ιουλίου 1909	Νεωτερικό κόμμα	Γεώργιος Θεοτόκης	Νομοσχέδιο Στεφανόπουλου 1906 Εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου «περί δοκιμασίας των εις το Εθνικόν Πανεπιστήμιον εγγραφομένων», Παράρτημα της Εφημερίδος της Βουλής της Εκτάκτου συνόδου της ΙΖ' βουλευτικής περιόδου 1906, Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου και λιθογραφείου, 1906.	
			Νομοσχέδιο Ζαΐμη 1909.	
7 Ιουλίου 1909- 15 Αυγούστου 1909	Νεοελληνικό κόμμα ή Τρίτο κόμμα	Δημήτριος Ράλλης		

15 Αυγούστου 1909- 18 Ιανουαρίου 1910		Κυριακούλης Π. Μαυρομιχάλης		
18 Ιανουαρίου 1910- 6 Οκτωβρίου 1910	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές Αυγούστου 1910	Στέφανος Δραγούμης	Νομοσχέδιο Παναγιωτόπουλου 1910.	
			Νόμος ΓΧΟΗ΄ της 27 ^{ης} /31 ^{ης} Μαρτίου 1910 «Περί δωρεάν εγγραφής εν τω μητρώω του Πανεπιστημίου των εκ Μακεδονίας, Θράκης, Ηπείρου, Κρήτης, Κύπρου, Μικράς Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών».	
			Νόμος ΓΨΚΔ/1910 (Νόμος 3724/1910) «Περί συστάσεως Υπουργείου Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας» ΦΕΚ 159/Α/4-5-1910.	
			Νόμος ΓΨΛΑ (3731) του 1910 «Περί εκκαθαρίσεως του Εθνικού Πανεπιστημίου».	
6 Οκτωβρίου 1910- 25 Φεβρουαρίου 1915	Κόμμα Φιλελευθέρων. Ελληνικές βουλευτικές εκλογές Νοεμβρίου 1910 και 1912	Ελευθέριος Βενιζέλος	ΓΩΚΓ 3823/1911 «Περί Εθνικού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 178/Α/12-7-1911. ΓΩΚΕ 3825/1911 «Περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 183/Α/1911.	Νόμος 4004/1912 «Περί συμπληρώσεως των διατάξεων του Νόμου 3825 περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου & 3823 περί Εθνικού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 19/Α/20-1-1912.
			Νόμος ΓΨΟΣΤ΄ της 30 ^{ης} Απριλίου/3 ^{ης} Μαΐου 1911 «Περί	Νομοσχέδια Τσιριμώκου με ημερομηνία 20-11-1913.

			δωρεάν εγγραφής των εκ Θράκης, Μακεδονίας, Κρήτης, Ηπείρου, Κύπρου και Μ. Ασίας κλπ. καταγομένων απόρων φοιτητών, ως και παρατάσεως του χρόνου εγγραφών και ανανεώσεων των φοιτητών του Εθνικού Πανεπιστημίου».	Εισηγητική έκθεση νομοσχεδίων «Περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως».
			Νόμος 3826/1911 «Περί πληρώσεως των εν τω Εθνικό Πανεπιστήμιω και το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιω εδρών» ΦΕΚ 183/Α/17-7-1911.	Νόμος 276/1914 «Περί ιδρύσεως Υπουργείου Συγκοινωνίας» ΦΕΚ 156/11-06-1914.
			Νόμος 338/1914 " Περί οργανώσεως του εν Αθήναις Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου" ΦΕΚ 307/Α/20-11-1914.	
25 Φεβρουαρίου 1915- 10 Αυγούστου 1915	Κόμμα Εθνικοφρόνων- Λαϊκό κόμμα	Δημήτριος Γούναρης		
10 Αυγούστου 1915- 24 Σεπτεμβρίου 1915	Κόμμα Φιλελευθέρων	Ελευθέριος Βενιζέλος		
24 Σεπτεμβρίου 1915- 25 Οκτωβρίου 1915		Αλέξανδρος Ζαΐμης		
10 Αυγούστου 1915- 24 Σεπτεμβρίου 1915	Κόμμα Φιλελευθέρων	Ελευθέριος Βενιζέλος		
24 Σεπτεμβρίου 1915- 25 Οκτωβρίου 1915		Αλέξανδρος Ζαΐμης		

25 Οκτωβρίου 1915- 9 Ιουνίου 1916	Κόμμα Εθνικοφρόνων (Γούναρης 256 έδρες, Θεοτόκης 21 έδρες, Ράλλης 18 έδρες) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές Δεκεμβρίου 1915	Στέφανος Σκουλούδης		Νόμος 241/1916 «Περί τροποποίησης του περί συστάσεως Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας Νόμου ΓΨΚΔ, ως μετερρυθμίσθη δια των Νόμων 3798, 3932 και 3963» ΦΕΚ111/Α/26-04-1916.
9 Ιουνίου 1916- 3 Σεπτεμβρίου 1916		Αλέξανδρος Ζαΐμης		
3 Σεπτεμβρίου 1916- 27 Σεπτεμβρίου 1916		Νικόλαος Καλογερόπουλος		
19 Σεπτεμβρίου 1916- 27 Ιουνίου 1917	Πρόεδρος της Κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης, που ανναγνωριζόταν από την Αντάντ από τις 19.12.1916.	Ελευθέριος Βενιζέλος		
27 Σεπτεμβρίου 1916- 21 Απριλίου 1917	Επίσημη κυβέρνηση που έλεγε τη νότια Ελλάδα	Σπυρίδων Λάμπρος		
21 Απριλίου 1917- 14 Ιουνίου 1917	Επίσημη κυβέρνηση που έλεγε τη νότια Ελλάδα	Αλέξανδρος Ζαΐμης		
14 Ιουνίου 1917 – 4 Νοεμβρίου 1920		Ελευθέριος Βενιζέλος		Νόμος 827/1917 «Περί κυρώσεως του από 11 Ιουλίου 1917 Αναγκαστικού Βασιλικού Διατάγματος "Περί κυρώσεως του από 11 Μαΐου 1917 Νομοθετικού Διατάγματος της Προσωρινής Κυβέρνησης» ΦΕΚ188/Α/5-9-1917.

			Νόμος 1565/1918 «Περί συμπληρώσεων τινών του Νόμου 972α "περί τροποποίησης των περί δημοσίων έργων νόμων κτλ».	Νόμος 1332/1918 «Περί τροποποίησης και συμπληρώσεως τινών διατάξεων του Νόμου 827 «Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 89/Α/ 27-4-1918.
			Νόμος 1071 /1917 «Περί ατελούς εγγραφής και ανανεώσεως εν τω πανεπιστημίω των εκ Τουρκίας και εξ αποκεκλεισμένων μερών της Ν. Ελλάδος καταγόμενων Φοιτητών» ΦΕΚ 268/Α/21-11-1917.	Βασιλικό Διάταγμα της 9 ^{ης} Μαΐου 1918 «Περί κωδικοποίησης των νόμων 827 και 1332 "Περί διδακτικών βιβλίων» ΦΕΚ 106/ Α/ 15-5-1918.
			Νόμος 1853/1920 «Περί Ανωτέρας Δασολογικής Σχολής» ΦΕΚ 1853/Α/21-1-1920.	
			Νόμος 1844/1920 «Περί Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής» ΦΕΚ 17/Α/22-1-1920.	
			Νόμος 2191/1920 «Περί ιδρύσεως της Ανώτατης Σχολής Εμπορικών Σπουδών» ΦΕΚ 133/Α/18-6-1920.	
4 Νοεμβρίου 1920- 24 Ιανουαρίου 1921	Ηνωμένη Αντιπολίτευσις (Κόμματα Εθνικοφρόνων, Συντηρητικό &	Δημήτριος Ράλλης		

	Μεταρρυθμιστικό : Γούναρης 75 έδρες, Στράτος 60, Δραγούμης 30 , Ράλλης 25, Ανεξάρτητοι 70) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1920			
24 Ιανουαρίου 1921- 26 Μαρτίου 1921		Νικόλαος Καλογερόπουλος		
26 Μαρτίου 1921- 3 Μαΐου 1922	Λαϊκό Κόμμα	Δημήτριος Γούναρης		
3 Μαΐου 1922 - 9 Μαΐου 1922	Λαϊκό Κόμμα	Νικόλαος Στράτος		
9 Μαΐου 1922- 28 Αυγούστου 1922	Λαϊκό Κόμμα	Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης	Νόμος 2905/1922 «Περί Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 127/Α/27-7-1922.	
28 Αυγούστου 1922– 16 Σεπτεμβρίου 1922		Νικόλαος Τριανταφυλλάκος		
16 Σεπτεμβρίου 1922- 17 Σεπτεμβρίου 1922	Λαϊκό Κόμμα	Αναστάσιος Χαραλάμπης		
17 Σεπτεμβρίου 1922- 14 Νοεμβρίου 1922		Σωτήριος Κροκιδάς		
27 Νοεμβρίου 1922- 11 Ιανουαρίου 1924	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1923.	Στυλιανός Γονατάς		

11 Ιανουαρίου 1924- 6 Φεβρουαρίου 1924		Ελευθέριος Βενιζέλος		
6 Φεβρουαρίου 1924- 12 Μαρτίου 1924		Γεώργιος Καφαντάρης		
Β ελληνική Δημοκρατία				
12 Μαρτίου 1924- 24 Ιουλίου 1924		Αλέξανδρος Παπαναστασίου		
24 Ιουλίου 1924- 7 Οκτωβρίου 1924	Κόμμα φιλελευθέρων	Θεμιστοκλής Σοφούλης	Διάταγμα της 12 ^{ης} Αυγούστου 1924 «Περί του τρόπου δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις το Χημικόν τμήμα κλπ.».	
7 Οκτωβρίου 1924- 26 Ιουνίου 1925	Κόμμα φιλελευθέρων	Ανδρέας Μιχαλακόπουλος	Νόμος 3341/1925 «Περί ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 154 /Α/22-6-1925.	
26 Ιουνίου 1925- 19 Ιουλίου 1926	Δικτατορία	Θεόδωρος Πάγκαλος	Νομοθετικό Διάταγμα της 12 ^{ης} Μαΐου/12 ^{ης} Ιουνίου 1926 «Εισηγητική έκθεση επί του Νομοθετικού Διατάγματος περί τροποποιήσεως του Οργανισμού του Αθήνησιν Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 195/Α/12-6-1926.	
19 Ιουλίου 1926- 23 Αυγούστου 1926		Αθανάσιος Ευταξίας		

23 Αυγούστου 1926- 4 Δεκεμβρίου 1926	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1926. «Επαναστατική» κυβέρνηση.	Γεώργιος Κονδύλης	Διάταγμα της 20 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί της δοκιμασίας των βουλομένων να εγγραφώσιν εις Σχολήν τινά του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 325/Α/21-9-1926.	
4 Δεκεμβρίου 1926- 4 Ιουλίου 1928	Οικουμενική Κυβέρνηση (Ένωση Φιλελευθέρων Λαϊκόν Κόμμα Κόμμα Ελευθεροφρόνων Δημοκρατική Ένωση)	Αλέξανδρος Ζαΐμης	Διάταγμα της 8 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής προσφύγων εις την Ανωτέραν Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 267/Α/18-12-1926.	
			Προεδρικό Διάταγμα 4/1927 «Περί αυξήσεως των τελών εγγραφής Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 216/Α/10-10-1927.	
			Νομοθετικό Διάταγμα της 11 ^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως και τροποποιήσεως του νόμου 3341 "Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη».	
			Νομοθετικό Διάταγμα της 12 ^{ης} /13 ^{ης} Νοεμβρίου 1927.	
			Νομοθετικό Διάταγμα της 17 ^{ης} Φεβρουαρίου 1928 «Περί διοικήσεως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».	

			<p>Προεδρικό Διάταγμα της 12^{ης} Μαρτίου 1928 «Περί τροποποιήσεως του Διατάγματος της 6^{ης}/9^{ης} Σεπτεμβρίου 1927 για την περί κανονισμού διδάκτρων του Πανεπιστημίου Αθηνών και περί αυξήσεως του αντιτίμου πιστοποιητικών» ΦΕΚ 34/Α/12-3-1928.</p>	
			<p>Νόμος 3532/1928 «Περί κυρώσεως του από 13 Νοεμβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του από 23/29 Μαρτίου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος περί απαλλαγής καταβολής εκπαιδευτικών τελών των μαθητών ξενόφωνων οικογενειών των νέων χωρών κλπ.» ΦΕΚ 83/Α/18-5-1928.</p>	
4 Ιουλίου 1928- 26 Μαΐου 1932	Κόμμα Φιλελευθέρων	Ελευθέριος Βενιζέλος	<p>Νομοθετικό Διάταγμα της 5^{ης} Οκτωβρίου 1928 «Περί των Σχολών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».</p>	
			<p>Προεδρικό Διάταγμα 12^{ης} Δεκεμβρίου 1928 «Περί εκτελέσεως του από 5 Μαΐου 1926 Νομοθετικού Διατάγματος «περί Οργανισμού της</p>	

			Ανωτάτης Σχολής των Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» (Εκτέλεση του ΝΔ 5-5-1926) ΦΕΚ 263/Α/12-12-1928	
			Νόμος 3720/1929 «Περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5ης Μαΐου 1926 περί ατελών εγγραφών και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου κλπ.» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929.	
			Νόμος 3721/1929 «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 8ης Νοεμβρίου 1927 περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 13 Σεπτεμβρίου 1926 περί παρατάσεως ατελούς εγγραφής απόρων προσφύγων φοιτητών» ΦΕΚ 1/Α/3-1-1929.	

			<p>Νόμος 3894/1929 «Περί κυρώσεως Νομοθετικού Διατάγματος της 13^{ης} Νοεμβρίου 1927 «Περί κυρώσεως Νομοθετικών Διαταγμάτων Α της 28ης Σεπτεμβρίου 1925 περί τροποποίησης διατάξεων των περί ανωτέρων σχολών Γεωπονικής και Δασολογικής νόμων και Β περί καταργήσεως θέσεων κλπ Ανωτέρων σχολών Γεωπόνων» ΦΕΚ 55/Α/16-2-1929.</p>	<p>Νόμος 4397/1929 «Περί στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως» ΦΕΚ 39/Α/24-8-1929.</p>
			<p>Νόμος 4366/1929 «Περί τροποποίησης και συμπληρώσεως του οργανισμού του σχολείου Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 285/Α/16-8-1929.</p>	<p>Νόμος 4373/1929 « Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης εκπαιδεύσεως» ΦΕΚ 297/Α/20-8-1929.</p>
			<p>Προεδρικό Διάταγμα 10ης/13ης Μαρτίου 1930 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων των φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».</p>	<p>Νόμος 4653/1930 «Περί διοικήσεως της Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 169/Α/16-5-1930.</p>
			<p>Υπόμνημα του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή της 15^{ης} Ιουλίου 1930, ΦΕΚ 143/Α/7-5-1930.</p>	
			<p>Νόμος 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών»</p>	

			ΦΕΚ 225/Α/3-7-1930	
			Προεδρικό Διάταγμα 30 Ιουλίου 1930 «Περί ορισμού αριθμού εισακτέων φοιτητών εις σχολάς του Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 271/Α/6-8-1930.	
			Νόμος 4620/1931 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Οργανισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού πανεπιστήμιου Αθηνών κλπ.» ΦΕΚ 141/Α/ 25-05-1931.	
			Προεδρικό Διάταγμα της 23 ^{ης} Μαΐου 1931 «Περί διεξαγωγής διαγωνισμού ή δοκιμασίας προς εισαγωγή φοιτητών εις την Ανώτατην Γεωπονικήν Σχολήν» ΦΕΚ 149/Α/2-6-1931.	Νόμος 5045/1930 «Περί των σχολικών βιβλίων» ΦΕΚ 165/Α/23-6-1931.
			Προεδρικό διάταγμα 24 ^{ης} Ιουνίου 1931 «Περί διεξαγωγής διαγωνισμού προς εισαγωγήν δημοσίων υπαλλήλων πτυχιούχων μέσων γεωργικών Σχολών εις την Ανωτάτην Γεωπονικήν Σχολήν και ορισμού του αριθμού των εισακτέων»	Νόμο 5874/1933 «Περί αστικών σχολείων» ΦΕΚ 318/Α/21-10-1933.

			ΦΕΚ 166/Α/24-6-1931.	
			Νόμος 5343/1932 «Περί του Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, εν Αθήναις τη 23 ^η Μαρτίου 1932» ΦΕΚ 86/Α/23-3-1932.	
26 Μαΐου 1932 - 5 Ιουνίου 1932		Αλέξανδρος Παπαναστασίου		
05 Ιουνίου 1932- 3 Νοεμβρίου 1932	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1932.	Ελευθέριος Βενιζέλος	Προεδρικό Διάταγμα της 27 ^{ης} Ιουλίου 1932 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 241/Α/27-7-1932.	
03 Νοεμβρίου 1932- 16 Ιανουαρίου 1933	Λαϊκό κόμμα	Παναγής Τσαλδάρης		
16 Ιανουαρίου 1933- 6 Μαρτίου 1933	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1933	Ελευθέριος Βενιζέλος		
6 Μαρτίου 1933 - 10 Μαρτίου 1933		Αλέξανδρος Οθωναίος		
10 Μαρτίου 1933- 10 Οκτωβρίου 1935	Ηνωμένη Αντιπολίτευση -Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1935	Παναγής Τσαλδάρης	Προεδρικό Διάταγμα της 4 ^{ης} /20 ^{ης} Ιουνίου 1934 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» Αθηνών» ΦΕΚ 193/Α/20-6-1934.	

			Προεδρικό Διάταγμα 20/1934 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον» ΦΕΚ 274/Α/25-8-1934.	
			Νόμος 6361/1934 «Περί τροποποιήσεως του άρθρ. 1 του Νόμου 3720 «περί κυρώσεως του από 11 Οκτωβρίου 1927 Νομοθετικού Διατάγματος «περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος της 5 ^{ης} Μαΐου 1926 «Περί ατελούς εγγραφής και εξετάσεων απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 376/Α/31-10-1934.	
Παλινόρθωση της Μοναρχίας- Δικτατορία 1935-1941				
10 Οκτωβρίου 1935- 30 Νοεμβρίου 1935	Εθνικό Ριζοσπαστικό κόμμα	Γεώργιος Κονδύλης		
30 Νοεμβρίου 1935- 12 Απριλίου 1936	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1936	Κωνσταντίνος Δεμερτζής		

13 Απριλίου 1936- 29 Ιανουαρίου 1941	Κυβέρνηση Ιωάννη Μεταξά 1936. (Από 4 Αυγούστου 1936 δικτατορική κυβέρνηση)	Ιωάννης Μεταξάς	Βασιλικό Διάταγμα 1936 «Περί διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανωτάτας σχολάς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου».	
			Βασιλικό Διάταγμα 3/1936 «Περί εισιτηρίων εξετάσεων εις το Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών το έτος 1936-1937» ΦΕΚ 440/Α/6-10-1936.	
			Αναγκαστικός Νόμος 247/1936 «Περί καταργήσεως και μετατροπής σχολείων τινών μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 460/Α/17-10-1936.	
			Αναγκαστικός Νόμος 284/1936 «Περί τρόπου ανανέωσης των εγγραφών των απόρων εξ ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών κλπ.» ΦΕΚ 475/Α/27-10-1936.	
			Βασιλικό Διάταγμα 15/1936 «Περί των εισιτηρίων εξετάσεων εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 553/Α/23-12-1936.	

			Αναγκαστικός Νόμος 886/1937 «Περί της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 388/Α/4-10-1937.	
			Αναγκαστικός Νόμος 770/1937 «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 263/Α/13-7-1937.	
			Αναγκαστικός Νόμος 886/1937 «Περί της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 388/Α/4-10-1937.	
			Αναγκαστικός Νόμος 970/1937 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ενιαίων διατάξεων του Νόμου 5343 «περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ480/Α/26-11-1937.	
			Αναγκαστικός Νόμος 1362/1938 «Περί παρατάσεως της θητείας του πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 303/Α/29-8-1938.	
			Αναγκαστικός Νόμος 1371/1938 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί εξετάσεων και διδάκτρων των φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού	

			Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νόμων» ΦΕΚ 338/A/17-9-1938.	
			Αναγκαστικός Νόμος 1430/1938 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 94/A/22-10-1938	
			Αναγκαστικός νόμος 1895/1939 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 326/A/16-8-1939.	
			Βασιλικό Διάταγμα της 9 ^{ης} /11 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1939 «Περί καθορισμού του τρόπου της διενέργειας των εισιτηρίων εξετάσεων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης»	Αναγκαστικός Νόμος 1800/1939 «Περί αστικών σχολείων αμφοτέρων των φύλων» ΦΕΚ 244/A/17-6-1939.
			Αναγκαστικός Νόμος 1942/1939 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4366/1929, 4791/1930 και του Αναγκαστικού Νόμου 908/1937» ΦΕΚ 357/A/2-9-1939	Αναγκαστικός Νόμος 1849/1939 «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 300/A/25-7-1939.
			Αναγκαστικός Νόμος 835/1937 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του νόμου 3341 "περί ιδρύσεως πανεπιστημίου	

			εν Θεσσαλονίκη» ΦΕΚ 362/A/17-9-1397	
			Αναγκαστικός Νόμος 2195/1940 «Περί τροποποίησης διατάξεων της πανεπιστημιακής νομοθεσίας» ΦΕΚ 35/A/27-01-1940.	
29 Απριλίου 1941 – 18 Απριλίου 1941	Συνέχεια του καθεστώτος της 4 ^{ης} Αυγούστου	Αλέξανδρος Κορυζής		
Δοσιλογικές κυβερνήσεις				
29 Απριλίου 1941 - 12 Δεκεμβρίου 1942		Γεώργιος Τσολάκογλου	Νομοθετικό Διάταγμα 215/1941 «Περί συμπτώξεως των ακαδημαϊκών ετών 1940-1941 και 1941-1942 και παροχής ευεργετημάτων εις τους σπουδαστάς των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» ΦΕΚ 210/A/25-06-1941.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 394/1941 «Περί συμπλήρωσεως του νομοθετικού διατάγματος 215/1941 "περί συμπτώξεως των πανεπιστημιακών ετών κλπ. " και τροποποίησης και συμπλήρωσεως διατάξεων τινών της πανεπιστημιακής νομοθεσίας»	

			ΦΕΚ 280/Α/19-08-1941.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 696/1941 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» ΦΕΚ 388/Α/13-11-1941	
			Νομοθετικό Διάταγμα 775/1941 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί των σπουδαστών των ανωτάτων Σχολών εν γένει» ΦΕΚ 42/Α/4-12-1941.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 938/1942 «Περί τροποποιήσεως των περί εισιτηρίων και τμηματικών εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίσι κλπ. διατάξεων» ΦΕΚ 16/Α/2-1-1942	
			Νομοθετικό Διάταγμα 954/1942 «Περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών» ΦΕΚ 18/Α/4-2-1942.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 1315/1942 «Περί τροποποιήσεως και	

			<p>συμπληρώσεως των διατάξεων των Νόμων 4791, 4366 και των υπ' αριθ. 908/37 και 1942/939 Αναγκαστικών Νόμων" περί της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών» ΦΕΚ 115/Α/11-5-1942.</p>	
			<p>Νομοθετικό Διάταγμα 1775/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών και φοιτητικών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 238/Α/18-9-1942.</p>	
2 Δεκεμβρίου 1942- 7 Απριλίου 1943.		Κωνσταντίνος Λογοθετόπουλος	<p>Νομοθετικό Διάταγμα 2023/1942 «Περί ρυθμίσεως πανεπιστημιακών τινών ζητημάτων» ΦΕΚ 326/Α/22-12-1942.</p>	
7 Απριλίου 1943 – 12 Οκτωβρίου 1944.		Ιωάννης Ράλλης	<p>Νόμος 105/1943 «Περί του τρόπου εισαγωγής των φοιτητών των πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 135/Α/15-5-1943.</p>	
			<p>Νόμος 220/1943 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων εις τας ανώτατας σχολάς του Εθνικού Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 162/Α/1-6-1943.</p>	

			Νόμος 430/1943 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της νομοθεσίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 249/Α/6-8-1943.	
			Νόμος 540/1943 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΝΔ 696/41 «Περί οργανώσεως της διευθύνσεως θρησκευμάτων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και εθνικής παιδείας» ΦΕΚ 283/Α/30-08-1943	
			Νόμο 1468/1944 «Περί τροποποιήσεως του υπ. αριθμ. 1849/1939 Α.Ν. «Περί των σχολείων της μέσης Εκπαίδευσης και προσθήκης εκπαιδευτικών τινών διατάξεων» ΦΕΚ 119/Α/3-6-1944.	
			Νόμο 1518/1944 «Περί τροποποιήσεως των περί λειτουργία Μέσων Εμπορικών Σχολών» ΦΕΚ 137/Α/8-7-1944.	
			Νόμος 1682/1944 «Περί διατάξεων τινών αφορώσων τα ανώτατα εκπαιδευτικά	Αναγκαστικός Νόμος 1565/1944 «Περί τίτλων σπουδών των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης»

			ιδρύματα (αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ. αριθμ. 176/A/1944) ΦΕΚ 193/A/11-09-1944.	ΦΕΚ 144/A/17-7-1944.
Κυβερνήσεις με έδρα το Λονδίνο και το Κάιρο				
23 Μαΐου 1941- 14 Απριλίου 1944		Εμμανουήλ Τσουδερός		
14 Απριλίου 1944- 26 Απριλίου 1944		Σοφοκλής Βενιζέλος		
24 Μαΐου 1944- 18 Οκτωβρίου 1944		Γεώργιος Παπανδρέου		
Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης				
10 Μαρτίου 1944 – 18 Απριλίου 1944	Κυβέρνηση του βουνού	Ευρυπίδης Μπακιρτζής		
19 Απριλίου 1944 - 2 Σεπτεμβρίου 1944	Κυβέρνηση του βουνού	Αλέξανδρος Σβώλος		
Β Βασιλευόμενη Δημοκρατία				
18 Οκτωβρίου 1944- 3 Ιανουαρίου 1945		Γεώργιος Παπανδρέου		
3 Ιανουαρίου 1945- 8 Απριλίου 1945	Κυβέρνηση διορισθείσα από τον Αντιβασιλέα	Νικόλαος Πλαστήρας		
8 Απριλίου 1945- 11 Αυγούστου 1945	Κυβέρνηση διορισθείσα από τον Αντιβασιλέα	Πέτρος Βούλγαρης		Αναγκαστικός Νόμος 3317/1945, «Περί της Εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών λειτουργιών εν τοις ελληνικοίς σχολείοις της αλλοδαπής (αναδημοσιευταί συμφώνως τω άρθρω 8 της υπ. Αριθμ. 21/1945 συντ. πράξεως,

				ως δημοσιευθείς εν τη αλλοδαπή) ΦΕΚ 131/A/30-05-1945.
11 Αυγούστου 1945- 17 Οκτωβρίου 1945	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Πέτρος Βούλγαρης		
17 Οκτωβρίου 1945- 1 Νοεμβρίου 1945	Αδυναμία σχηματισμού πολιτικής κυβέρνησης	Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός (Αντιβασιλέας)		
1 Νοεμβρίου 1945- 22 Νοεμβρίου 1945	Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου 1945	Παναγιώτης Κανελλόπουλος		
22 Νοεμβρίου 1945- 4 Απριλίου 1946	Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1946. Διορισθείσα από τον Αντιβασιλέα.-Κόμμα των Φιλελευθέρων	Θεμιστοκλής Σοφούλης	Αναγκαστικός Νόμος 852/1946 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσεως των περί εξετάσεων κλπ. διατάξεων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 17/A/22-1- 1946. Καταργήθηκε ο Αναγκαστικός νόμος με το άρθρο 2, παράγραφος 3 του Νόμου 1449/1950 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων καθ' υπέρβαση του καθορισθέντος αριθμού φοιτητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά το ακαδημαϊκό έτος 1949- 1950» ΦΕΚ 157/A/19-7-1950.	

4 Απριλίου 1946- 18 Απριλίου 1946	Προσωρινή κυβέρνηση μέχρι το Λαϊκό κόμμα που νίκησε στις εκλογές να εκλέξει αρχηγό.	Παναγιώτης Πουλίτσας		
18 Απριλίου 1946- 2 Οκτωβρίου 1946	Διορισθείσα από τον Αντιβασιλέα Δαμασκηνό.- Λαϊκό Κόμμα	Κωνσταντίνος Τσαλδάρης	Βασιλικό Διάταγμα της 16ης Σεπτεμβρίου 1946«Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εις τας Ανώτατας σχολάς του ΕΜ Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 282/Α/16-9-1946.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 132/1946 «Περί εξετάσεων των φοιτητών των πανεπιστημίων της ανωτάτης Σχολής οικονομικών και εμπορικών επιστημών και της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών» ΦΕΚ 301/Α/30-09-1946.	
2 Οκτωβρίου 1946- 24 Ιανουαρίου 1947	Διορισθείσα από τον Αντιβασιλέα Δαμασκηνό.- Λαϊκό Κόμμα	Κωνσταντίνος Τσαλδάρης		
24 Ιανουαρίου 1947- 29 Αυγούστου 1947	Λαϊκό Κόμμα	Δημήτριος Μάξιμος		
29 Αυγούστου 1947- 7 Σεπτεμβρίου 1947	Λαϊκό Κόμμα	Κωνσταντίνος Τσαλδάρης		

7 Σεπτεμβρίου 1947- 18 Νοεμβρίου 1948	Ο πρωθυπουργός από το Κόμμα των Φιλελευθέρων και η κυβέρνηση ήταν συνασπισμός των Φιλελευθέρων, Λαϊκών και άλλων μικρότερων κομμάτων του Κέντρου και της Δεξιάς.	Θεμιστοκλής Σοφούλης	Νόμος 208/1947 «Περί προσαυξήσεως του αριθμού των εισακτέων εις τα πανεπιστήμια, το πολυτεχνείον, τας ανωτάτας σχολάς κλπ.» ΦΕΚ 23/Α/17-2-1947.	
			Αναγκαστικός Νόμος 509/1947 «Περί μέτρων ασφαλείας του κράτους του πολιτεύματος του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών πολιτών» ΦΕΚ 293/Α/27-12-1947.	
			Βασιλικό Διάταγμα της 6ης Σεπτεμβρίου 1948 «Περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίσις Αθηνών και Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 221/Α/6-9-1948.	Αναγκαστικός Νόμος 516/1948 «Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κλπ. Υπαλλήλων και υπηρετών» ΦΕΚ 6/Α/8-1-1948.
			Αναγκαστικός Νόμος 799/1948 «Περί εγγραφής εις τα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης δια το 1948-1949 των κατά το άρθ. 3 του ΝΔ 775/1941 θεωρηθέντων ως επιτυχόντων φοιτητών κλπ.» ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948.	

			Αναγκαστικός Νόμος 800 «Περί ανωτέρων Σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 248/Α/28-9-1948.	
18 Νοεμβρίου 1948– 20 Ιανουαρίου 1949 & 20 Απριλίου 1949– 14 Απριλίου 1949	Ο πρωθυπουργός από το Κόμμα των Φιλελευθέρων και η κυβέρνηση ήταν συνασπισμός των Φιλελευθέρων, Λαϊκών και άλλων μικρότερων κομμάτων του Κέντρου και της Δεξιάς.	Θεμιστοκλής Σοφούλης		
14 Απριλίου 1949 – 24 Ιουνίου 1949	Ο πρωθυπουργός από το Κόμμα των Φιλελευθέρων και η κυβέρνηση ήταν συνασπισμός των Φιλελευθέρων, Λαϊκών και άλλων μικρότερων κομμάτων του Κέντρου και της Δεξιάς.	Θεμιστοκλής Σοφούλης	Αναγκαστικός Νόμος 955/1949 «Περί ρύθμισης φοιτητικών ζητημάτων» ΦΕΚ 102/Α/29-04-1949.	
30 Ιουνίου 1949– 6 Ιανουαρίου 1950	Η κυβέρνηση είναι ο ίδιος συνασπισμός Φιλελευθέρων, Λαϊκών και άλλων μικρότερων κομμάτων του Κέντρου, Λαϊκό κόμμα και της Δεξιάς	Αλέξανδρος Διομήδης	Βασιλικό Διάταγμα της 26 ^{ης} Αυγούστου 1949 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΒΔ της 3,6 Σεπτεμβρίου 1948 «περί κανονισμού διεξαγωγής των εισιτηρίων εξετάσεων εν τοις πανεπιστημίοις Αθηνών και Θεσσαλονίκης»	

			ΦΕΚ 201/Α/8-9-1949.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 1245/1949 «Περί κυρώσεως του από 27/9/1948 υπ. αριθ. 800 Αναγκαστικού Νόμου «περί ανωτέρων σχολών βιομηχανικών σπουδών» ΦΕΚ 287/Α/31-10-1949.	
6 Ιανουαρίου 1950- 23 Μαρτίου 1950	Υπηρεσιακή κυβέρνηση. Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1950	Ιωάννης Θεοτόκης		
23 Μαρτίου 1950- 15 Απριλίου 1950	Κόμμα Φιλελευθέρων	Σοφοκλής Βενιζέλος		
15 Απριλίου 1950- 21 Αυγούστου 1950	ΕΠΕΚ-Συνασπισμός Κέντρου	Νικόλαος Πλαστήρας	Νόμος 1449/1950 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων καθ' υπέρβαση του καθορισθέντος αριθμού φοιτητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης κατά το Ακαδημαϊκό έτος 1949- 1950» ΦΕΚ 157/Α/19-7-1950.	

			Νόμος 1453/1950 «Περί εγγραφής φοιτητών εις το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 157/Α/19-07-1950.	
21 Αυγούστου 1950- 13 Σεπτεμβρίου 1950	Κόμμα Φιλελευθέρων	Σοφοκλής Βενιζέλος		
13 Σεπτεμβρίου 1950- 3 Νοεμβρίου 1950	Κόμμα Φιλελευθέρων, Συνασπισμός Κέντρου, Δεξιάς	Σοφοκλής Βενιζέλος	Αναγκαστικός Νόμος 1510/1950 «Περί λειτουργίας Κτηνιατρικής Σχολής παρά τω πανεπιστήμιω Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 234/Α/17-10-1950.	
3 Νοεμβρίου 1950- 27 Οκτωβρίου 1951	Κόμμα Φιλελευθέρων - Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1951	Σοφοκλής Βενιζέλος	Νόμος 1596/1950 «Περί ιδρύσεως Εθνικού Εκπαιδευτηρίου Αναβρύτων» ΦΕΚ 297/Α/24-12-1950.	
			Νόμος 1756/1951 «Περί παρατάσεως προθεσμίας των εξετάσεων των υπαγομένων εις τας διατάξεις του Ν.Δ. 132/46 φοιτητών και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως πανεπιστημιακών διατάξεων κλπ» ΦΕΚ 110/Α/16-04-1951.	Αναγκαστικός Νόμος 1823/1951 «Περί διαρρυθμίσεως των Σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως» ΦΕΚ 150/Α/28-5-1951

			Διάταγμα «Περί καθορισμού του αριθμού των εισακτέων εις τας Ανώτατας Σχολάς του Ε.Μ. Πολυτεχνείου δια το ακαδημαϊκόν έτος 1951-52» ΦΕΚ 246/Α/3-9-1951.	Αναγκαστικός Νόμος 1858/1951 «Περί τρόπου μορφώσεως Καθηγητών της αγγλικής εν τοις σχολείοις της μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ 185/Α/3-6-1951.
			Νόμος 1776/1951 «Περί κυρώσεως, τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ΑΝ 1510/1950 «Περί λειτουργίας κτηνιατρικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 120/Α/23-04-1951.	Νόμος 1904/1951 «Περί προστασίας και αποκαταστάσεως των τυφλών» ΦΕΚ 212/Α/1-8-1951.
27 Οκτωβρίου 1951 – 11 Οκτωβρίου 1952	ΕΠΕΚ, Κόμμα Φιλελευθέρων. Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1951	Νικόλαος Πλαστήρας	Βασιλικό Διάταγμα της 8 ^{ης} Ιανουαρίου 1952 «Περί των υποχρεωτικών μαθημάτων και εξετάσεων των παρά τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών του τμήματος Αγγλικών σπουδών και των περί Καθηγητών της αγγλικής ζωής» ΦΕΚ 13/Α/15-1-1952.	
			Νόμος 2028/1952 «Περί εγγραφής επιλαχόντων φοιτητών και ρυθμίσεως Πανεπιστημιακών ζητημάτων και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως εκπαιδευτικών τινών	Νόμος 2021/1952 «Περί ιδρύσεως Ιταλικού Δημοτικού Σχολείου εν Αθήναις» ΦΕΚ 58/Α/10-3-1952

			διατάξεων» ΦΕΚ 67/Α/17-3-1952	
11 Οκτωβρίου 1952- 19 Νοεμβρίου 1952	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Δημήτριος Κιουσόπουλος		
19 Νοεμβρίου 1952- 4 Οκτωβρίου 1955		Αλέξανδρος Παπάγος	Νόμος 2309/1953 «Περί εγγραφής των επιτυχόντων εις τας εισιτήριους εξετάσεις Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 58/Α/11-3-1953	
			Νομοθετικό Διάταγμα 2464/1953 «Περί Οδοντιατρικού Τμήματος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών», ΦΕΚ 185/Α/23-7-1953.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 2662/1953 ΝΔ «Περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του εξωτερικού εις ανώτατας σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 303/Α/3-11-1953.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 3011/1954 «Περί τρόπου εγγραφής των φοιτητών εις τας σχολάς των πανεπιστημίων του Ε. Μ. Πολυτεχνείου και τα	

			λοιπά εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 216/A/15-1-1954	
				Νομοθετικό Διάταγμα 3065/1954 «Περί τρόπου ιδρύσεως και λειτουργίας Τουρκικών Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Δυτικής Θράκης και ρυθμίσεως ζητημάτων τινών αφορώντων εις την εποπτεϊάν αυτών και τους Επιθεωρητάς Τουρκικών σχολείων Δυτικής Θράκης» ΦΕΚ 239/A/9-10-1954
			Νόμος 3107/1954 «Περί ιδρύσεως τμήματος γαλλικών σπουδών παρά τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών» ΦΕΚ 314/A/30-12-1954.	
			Νόμος 3113/1955 «Περί κυρώσεως της εν Παρισίοις υπογραφείσης κατά Δεκέμβριο 1953 Συμβάσεως μεταξύ των Κρατών - Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης" περί ισοτιμίας των διπλωματών των παρεχόντων δικαίωμα εγγραφής εις Πανεπιστημιακά ιδρύματα» ΦΕΚ 1/A/3-1-1955.	

				Βασιλικό Διάταγμα της 20 ^{ης} Ιουνίου 1955 «Περί των εγγραφών, μετεγγραφών, ποινών μαθητών σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης» ΦΕΚ173/Α/8-7-1955.
6 Οκτωβρίου 1955- 29 Φεβρουαρίου 1956	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ)	Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής	Νομοθετικό Διάταγμα 3422/1955 «Περί ιδρύσεως "Πολυτεχνικής Σχολής" εις το Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης και καταργήσεως των Σχολών Υπομηχανικών Ιδρύεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης "Πολυτεχνική Σχολή» ΦΕΚ 281/Α/8-10-1955.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 3401/1955 «Περί τροποποιήσεως του ν.δ. 954/1942 "περί οργανισμού της ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών", διατάξεων τινών της περί πανεπιστημίων και των λοιπών ανωτάτων Σχολών νομοθεσίας» ΦΕΚ 278/Α/8-10-55 τροποποίησε το Νομοθετικό Διάταγμα 954/1942 «Περί Οργανισμού της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών	

			Επιστημών, διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων και των λοιπών Ανωτάτων Σχολών νομοθεσίας» ΦΕΚ 18/Α/4-2-1942.	
			Νόμος 3472/1955 «Περί τροποποίησης διατάξεων τινών της περί Πανεπιστημίων νομοθεσίας. βασιζόμενος στις διατάξεις του υπ' αριθ. 2662/53 Ν.Δ. "περί τρόπου εισαγωγής και κατατάξεως Ελλήνων σπουδαστών του Εξωτερικού εις Ανωτάτας Σχολάς της ημεδαπής» ΦΕΚ 353/Α/31-12-1955.	
29 Φεβρουαρίου 1956- 5 Μαρτίου 1958	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1956	Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής		
5 Μαρτίου 1958- 17 Μαΐου 1958	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Κωνσταντίνος Γεωργακόπουλος		
17 Μαΐου 1958- 20 Σεπτεμβρίου 1961	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1958	Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής	Νομοθετικό Διάταγμα 3837/1958 «Περί επανιδρύσεως, μετονομασίας κλπ. Εδρών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τροποποίησης διατάξεων τινών της περί των Πανεπιστημίων νομοθεσίας» ΦΕΚ 139/Α/9-9-1958.	

			<p>Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1016/1958 «Περί παρατάσεως μέχρι τέλους του πανεπιστημιακού έτους 1958 - 1959 του ορίου ηλικίας, του Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνος Κυριακίδη» ΦΕΚ 207/Α/21-11-1958.</p>	
			<p>Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 1036/1958 «Περί αυξήσεως δια το τρέχον διδακτικόν έτος του αριθμού των εισακτέων εις την Ανωτάτην Σχολήν Ηλεκτρολόγων - Μηχανολόγων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου» ΦΕΚ 226/Α/24-12-1958.</p>	
			<p>Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 25/1959 «Περί αυξήσεως κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958-1959 του ορισθέντος αριθμού εισακτέων σπουδαστών Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 23/Α/4-2-1959.</p>	
			<p>Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 41/1959 «Περί εισαγωγής κατά το ακαδημαϊκόν έτος 1958 -</p>	

			<p>1959 εις τας σχολάς του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης σπουδαστών λαβόντων κατά τον εισιτήριο διαγωνισμόν βαθμόν υπολειπόμενον του γενικού μέσου όρου κατά κλάσμα μονάδος» ΦΕΚ 50/A/18-3-1959.</p>	
			<p>Υπουργική απόφαση 24723 της 28ης Μαρτίου 1959 «Περί της διαρθρώσεως των τακτικών θέσεων υπαλλήλων του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 139/B/23-4-1959.</p>	
			<p>Νομοθετικό Διάταγμα 3971/1959 «Περί τροποποιήσεως και συμπλήρωσεως των περί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ισχυουσών διατάξεων» ΦΕΚ 188/A/7-9-1959</p>	
			<p>Βασιλικό Διάταγμα 794/1960 «Περί ιδρύσεως Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων παρά τω Νοσοκομείω Παίδων "Η Αγία Σοφία» ΦΕΚ 191/A/6-12-1960.</p>	

			Βασιλικό Διάταγμα 506/1961 «Περί ιδρύσεως παρά τη Α.Σ.Ο. και Ε.Ε. Τμήματος Επιμορφώσεως εις την Διοικητικήν των Επιχειρήσεων» ΦΕΚ 125/Α/3-8-1961.	Νομοθετικό Διάταγμα 3973/1959 «Περί ενοποιήσεως και συντονισμού της Διοικήσεως της Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως" & Εισηγητική έκθεση του Νομοθετικού διατάγματος 3973/4.9.1959 στο «η ελληνική εκπαίδευσις. Κείμενα και Ομιλίας». Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1961.
20 Σεπτεμβρίου 1961- 14 Νοεμβρίου 1961	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Κωνσταντίνος Δόβας		
4 Νοεμβρίου 1961- 17 Ιουνίου 1963	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1961	Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής	Βασιλικό Διάταγμα 914/1961 «Περί κατανομής θέσεων κατωτέρου διδακτικού προσωπικού Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ΦΕΚ 229/Α/16-12-1961.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 4263/1962 «Περί κυρώσεως της υπ. Αριθμ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου « περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 187/Α/12-11-1962.	

			<p>Πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου 107 της 29ης Αυγούστου 1962 «Περί εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα» ΦΕΚ 136/A/3-9-1962.</p>	<p>Νόμος 4137/1961 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των υπ' αριθ. 69/60 και 132/60 πράξεων του Υπουργικού Συμβουλίου αφορωσών εις την βελτίωσιν της βαθμολογικής καταστάσεως εκπαιδευτικών λειτουργών και εις άλλα οργανικά τινά θέματα κλπ.» ΦΕΚ 25/A/24-02-1961. Το παρόν άρθρο καταργήθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα 4263/62 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ. 107/1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου "περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εις άπαντα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ 187/A/12-11-1962</p>
17 Ιουνίου 1963 - 29 Σεπτεμβρίου 1963		Παναγιώτης Πιπινέλης	<p>Βασιλικό Διάταγμα 477/1963 «Περί οργανώσεως και λειτουργίας της εν Πειραιεί ανωτάτης βιομηχανικής σχολής» ΦΕΚ 134/A/3-9-1963.</p>	
			<p>Βασιλικό Διάταγμα 482/1963 «Περί συμπληρώσεως του υπ' αριθ. 506/3.8.61 Β.Δ/τος περί ιδρύσεως παρά τη Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών</p>	<p>Νομοθετικό Διάταγμα 4320/1963 «Περί κυρώσεως της υπ' αριθ 142/14.11.1962 πράξεως του Υπουργικού Συμβουλίου" περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις την συγγραφήν, κρίσιν και</p>

			Ινστιτούτου Επιμορφώσεως εις την Διοικητικήν των Επιχειρήσεων» ΦΕΚ 137/Α/9-9-1963.	έκδοσιν διδακτικών βιβλίων κλπ.» ΦΕΚ 96/Α/18-6-1963
29 Σεπτεμβρίου 1963- 8 Νοεμβρίου 1963	Υπηρεσιακή κυβέρνηση.	Στυλιανός Μαυρομιχάλης		
8 Νοεμβρίου 1963 -30 Δεκεμβρίου 1963	Ένωσις Κέντρου	Γεώργιος Παπανδρέου	Βασιλικό Διάταγμα 672/1963 «Περί οργανώσεως της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών και ιδρύσεως παρ' αυτή Ινστιτούτων Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Σπουδών» ΦΕΚ 206/Α/27-11-1963.	
30 Δεκεμβρίου 1963- 18 Φεβρουαρίου 1964	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Ιωάννης Παρασκευόπουλος		
18 Φεβρουαρίου 1964- 15 Ιουλίου 1965	Ένωση Κέντρου	Γεώργιος Παπανδρέου	Βασιλικό Διάταγμα 378/1964 «Περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν γένει δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 111/Α/9-7-1964.	
			Βασιλικό Διάταγμα 582/1964 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθμ. 378 1964 Β. Δ)τος «περί των εισιτηρίων διαγωνισμών εν	

			γένει δια τα Ανώτατα εκπαιδευτικά Ιδρύματα» ΦΕΚ 166/Α/26-9-1964.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 4455/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραι» ΦΕΚ 10/Α/11-11-1964.	
			Βασιλικό Διάταγμα 4425/1964 «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραις». περιλαμβάνει Σχολάς τεχνικάς και λοιπών θετικών Επιστημών, Οικονομικών και Κοινωνικών επιστημών και οργανώσεως διοικήσεως και διευθύνσεως επιχειρήσεων και ινστιτούτα ερευνών. Το τμήμα εισαγωγής είς τας θετικάς επιστήμας (τ.ε.θ.ε.) τού πανεπιστημίου Πατρών» ΦΕΚ 216/Α/11-11-1964.	Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής (στοιχειώδους και μέσης) Εκπαιδεύσεως» ΦΕΚ 182/Α/24-10-1964.
			Νομοθετικό Διάταγμα 4434/1964 « Περί συμπληρώσεως διατάξεων αφορωσών εις την λειτουργίαν του ιδρύματος κρατικών υποτροφιών» ΦΕΚ 217/Α/12-11-1964.	

			Βασιλικό Διάταγμα 735/1964 «Περί ιδρύσεως Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εν Ιωαννίνους» ΦΕΚ 240/Α/30-11-1964.	
			Βασιλικό Διάταγμα 377/1965 «Περί καθορισμού της εξεταστέας ύλης προς απόκτησιν του Ειδικού Ακαδημαϊκού απολυτηρίου» ΦΕΚ 89/Α/22-5-1965.	
15 Ιουλίου 1965 – 20 Αυγούστου 1965		Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας		
20 Αυγούστου 1965- 17 Σεπτεμβρίου 1965		Ηλίας Τσιριμώκος		
17 Σεπτεμβρίου 1965- 2 Δεκεμβρίου 1966		Στέφανος Στεφανόπουλος	Βασιλικό Διάταγμα 424/1966 «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του υπ' αριθ. 546/1965 Β.Δ. περί τρόπου διενεργείας εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου και επιλογής υποψηφίων δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπής Σχολάς» ΦΕΚ 110/Α/16-5-1966.	
			Νομοθετικό Διάταγμα 4542/1966 «Περί κυρώσεως και συμπληρώσεως των Β.Δ. "περί	

			<p>εισιτηρίων διαγωνισμών εξετάσεων Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου δια την επιλογήν υποψηφίων δια Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και άλλων τινών συναφών διατάξεων» ΦΕΚ 184/Α/15-9-1966.</p>	
			<p>Βασιλικό Διάταγμα 819/1966 «Περί Ιδρύσεως Σχολής Βοηθών Νοσοκόμων εν τω Νοσοκομείω Ασκληπιείω Βούλας του Ε.Ε.Σ.» ΦΕΚ 209/Α/15-10-1966.</p>	
			<p>Νομοθετικό Διάταγμα 4585/1966 «Περί τροποποιήσεως της νομοθεσίας του Οδοντιατρικού Τμήματος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Θεσσαλονίκης και περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών του Οργανισμού ως άνω Πανεπιστημίου» ΦΕΚ 236/Α/5-11-1966.</p>	
			<p>Νομοθετικό Διάταγμα 4578/1966 «Περί κυρώσεως πράξεως Υπουργικού Συμβουλίου και άλλων τινών διατάξεων»</p>	

			ΦΕΚ 234/Α/9-11-1966.	
22 Δεκεμβρίου 1966- 3 Απριλίου 1967	Υπηρεσιακή κυβέρνηση	Ιωάννης Παρασκευόπουλος	Βασιλικό Διάταγμα 2/1967 «Περί επεκτάσεως των διατάξεων του Ν.Δ/τος 4585/1966 συμπληρουμένων ή τροποποιουμένων και εις το Οδοντιατρικόν Τμήμα της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» ΦΕΚ 2/Α/10-1-1967.	
3 Απριλίου 1967 - 21 Απριλίου 1967	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ)	Παναγιώτης Κανελλόπουλος		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ
ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΠΟ ΤΟ 1926 ΕΩΣ ΤΟ 1967

ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
1926

Θεωρητική κατεύθυνση			Πρακτική Κατεύθυνση			
Έκθεση ιδεών						
Νομική σχολή		Λατινικά	Πολιτική ιστορία	ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	Φυσική	Χημεία
Θεολογική σχολή	Γραφή καθ' υπαγόρευση πεζού αρχαίου ελληνικού κειμένου, το οποίο έπρεπε να μεταφραστεί στη νέα ελληνική.	Λατινικά	Ιερά Ιστορία & κατήχηση	ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	Φυσική	Χημεία
Φιλοσοφική σχολή	Γραφή καθ' υπαγόρευση πεζού αρχαίου ελληνικού κειμένου, το οποίο έπρεπε να μεταφραστεί στη νέα ελληνική.	Λατινικά	Ιστορία	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ & ΦΥΣΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	Φυσική	Μαθηματικά
				ΓΕΩΠΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	Φυσική	Χημεία
				ΧΗΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	Χημεία	Μαθηματικά

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
1927-1939**

Πανεπιστήμιο Αθηνών

**Θεωρητική κατεύθυνση ή
Θεωρητικές επιστήμες**

**Πρακτική Κατεύθυνση ή
Πρακτικές επιστήμες**

Έκθεση ιδεών

Νομική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Ιατρική σχολή	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά	Στοιχεία γενικής βιολογίας	Ανώτατη Γεωπονική σχολή	Στοιχειώδη μαθηματικά	Φυσική	Χημεία	Ζωολογία & Βοτανική
Θεολογική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Οδοντιατρικό σχολείο	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά	Στοιχεία γενικής βιολογίας	ΑΣΟΕΕ	Μαθηματικά	Πολιτική γεωγραφία	Πειραματική φυσική	Γαλλικά
Φιλοσοφική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Μαθηματικό τμήμα	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά		Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Άλγεβρα	Γεωμετρία	Ευθύγραμμος Τριγωνομετρία	Φυσική
				Φυσικό τμήμα	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά		Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών	Ελληνική ιστορία	Ερμηνεία αρχαίου ελληνικού κειμένου		
				Χημικό τμήμα	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά		Γεωπονική και Δασολογική σχολή	Φυσική	Χημεία	Φυτολογία	Ζωολογία
				Φαρμακευτικό σχολείο	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά						

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης								
Θεωρητικές επιστήμες				Πρακτικές επιστήμες				
Έκθεση ιδεών								
Σχολή των Νομικών και Οικονομικών Επιστημών	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Φυσικών και Μαθηματικών επιστημών	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Μαθηματικά	
Θεολογική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Κτηνιατρική σχολή	Χημεία	Φυσική	Ζωολογία	
Φιλοσοφική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Γεωπονική και Δασολογική σχολή	Μαθηματικά	Χημεία	Ζωολογία	Φυτολογία

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
1940-1959**

Έκθεση ιδεών

Νομική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Θεολογική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Φιλοσοφική σχολή	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Τμήμα Αγγλικών σπουδών	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
	Στοιχεία αγγλικής γλώσσας		

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
1940-1959**

Έκθεση ιδεών

Ιατρική σχολή	Φυσική	Χημεία	Ανθρωπολογία	Γενική βιολογία
Οδοντιατρικό σχολείο	Φυσική	Χημεία	Ανθρωπολογία	Γενική βιολογία
Μαθηματικό τμήμα	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	
Φυσικό τμήμα	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	
Χημικό τμήμα	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	
Φυσιογνωστικό	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	
Φαρμακευτικό σχολείο	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	
Γεωπονικό και Δασολογικό τμήμα	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά	

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
1940-1959**

Έκθεση ιδεών

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Άλγεβρα	Γεωμετρία	Ευθύγραμμος Τριγωνομετρία	Φυσική	Στοιχεία χημείας	
Σχολές πολιτικών μηχανικών, μηχανολόγων-ηλεκτρολόγων	Άλγεβρα	Γεωμετρία	Ευθύγραμμος Τριγωνομετρία			
Σχολή Αρχιτεκτόνων	Άλγεβρα	Γεωμετρία	Ευθύγραμμος Τριγωνομετρία	Φυσική	Στοιχεία χημείας	Γραμμικό & ελεύθερο σχέδιο
Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών	Ελληνική ιστορία	Ερμηνεία αρχαίου ελληνικού κειμένου				
Κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Χημεία	Φυσική	Ζωολογία			

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΣΥΣΤΗΜΑ 4 ΟΜΑΔΩΝ**

Α ομάδα

Έκθεση ιδεών

Νομική σχολή	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Θεολογική σχολή	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Φιλοσοφική σχολή	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
Τμήμα Αγγλικών σπουδών	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	
	Στοιχεία αγγλικής γλώσσας		
Τμήμα γαλλικών σπουδών	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	
	Στοιχεία γαλλικής γλώσσας		
Τμήμα γερμανικών σπουδών	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	
	Στοιχεία γερμανικής γλώσσας		
Τμήμα Ιταλικών σπουδών	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	
	Στοιχεία ιταλικής γλώσσας		
Τμήμα των Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία
	Γεωγραφία		

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΣΥΣΤΗΜΑ 4 ΟΜΑΔΩΝ**

Β ομάδα

Έκθεση ιδεών

Ιατρικές σχολές	Φυσική	Χημεία	Γενική βιολογία
	Ανθρωπολογία		
Οδοντιατρικά τμήματα	Φυσική	Χημεία	Γενική βιολογία
	Ανθρωπολογία		
Κτηνιατρικές σχολές	Φυσική	Χημεία	Ζωολογία
Σχολές των Μαθηματικών, των Φυσικών, των Χημικών των Βιολογικών και των Βιοχημικών επιστημών	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά
Τμήμα της Γεωπονίας και Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά
Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών	Φυσική	Χημεία	Μαθηματικά

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΣΥΣΤΗΜΑ 4 ΟΜΑΔΩΝ**

Έκθεση ιδεών

Γ ομάδα		Δ ομάδα			
Πολυτεχνικές σχολές		Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών	Ιστορία	Μαθηματικά	Γεωγραφία
Σχολές του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου	Άλγεβρα, Γεωμετρία, Τριγωνομετρία, Φυσική, Χημεία				
Πολυτεχνική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης		Πάνειος Ανωτάτη Σχολής Πολιτικών Επιστημών	Ιστορία	Αρχαία Ελληνικά	Λατινικά
Τμήμα Αρχιτεκτόνων	Άλγεβρα, Γεωμετρία, Τριγωνομετρία, Φυσική, Χημεία & Γραμμικό και ελεύθερο σχέδιο	Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς	Γεωγραφία	Μαθηματικά	
		Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης	Γεωγραφία	Μαθηματικά	

**ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ
ΤΥΠΟΣ Α**

Ακαδημαϊκό απολυτήριο Α	Θεωρητική κατεύθυνση
<p>α. Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, β. Θεολογική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ. Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, δ. Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ε. Φιλοσοφική σχολή Ιωαννίνων στ. τμήμα αγγλικών ή γαλλικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ζ. τμήμα αγγλικών ή γαλλικών ή ιταλικών ή γερμανικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η. Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, θ. Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ι. τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Νομικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αρχαία ελληνικά, • Νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου), • Μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία), • Φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία) • Ιστορία

ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ**ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ**

Ακαδημαϊκό απολυτήριο Β	Πρακτική κατεύθυνση
<p>α. Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών,</p> <p>β. Φυσικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών,</p> <p>γ. Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών,</p> <p>δ. Φυσιογνωστικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών,</p> <p>ε. Φαρμακευτικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών,</p> <p>στ. Μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,</p> <p>ζ. Φυσικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,</p> <p>η. Χημικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,</p> <p>θ. Φυσιογνωστικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,</p> <p>ι. Φαρμακευτικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,</p>	<ul style="list-style-type: none">• Αρχαία ελληνικά,• Νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου),• Μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία),• Φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία)• Ιστορία

ια. Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
ιβ. Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών,

ιγ. Οδοντιατρικό τμήμα της Ιατρικής σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών,

ιδ. Οδοντιατρικό τμήμα της Ιατρικής σχολής Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης,

ιε. Κτηνιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
ιστ. Ανωτάτη Γεωπονική σχολή Αθηνών,

ιζ. τμήμα Γεωπονίας της Γεωπονικής και Δασολογικής σχολής
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,

ιη. τμήμα Δασολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,

ιθ. Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του ΕΜ Πολυτεχνείου,
κα. Σχολή αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ,

κβ. Σχολή Τοπογράφων μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου
Πολυτεχνείου,

κγ. Σχολή Χημικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου
Πολυτεχνείου,

κε. τμήμα Πολιτικών Μηχανικών της Πολυτεχνικής σχολής του
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,

κστ. τμήμα Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,

κζ. το τμήμα Τοπογράφων Μηχανικών Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης.

Ακαδημαϊκό απολυτήριο Α και Β	Θεωρητική και Πρακτική κατεύθυνση
<p>α. Ανώτατη σχολή Οικονομικών και Εμπορικών επιστημών,</p> <p>β. Πάντειος Ανωτάτη σχολή Πολιτικών Επιστημών,</p> <p>γ. Ανωτάτη σχολή Βιομηχανιών σπουδών Θεσσαλονίκης,</p> <p>δ. Ανωτάτη σχολή Βιομηχανιών σπουδών Πειραιώς</p> <p>ε. Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής,</p> <p>στ. Μαράσλειος Παιδαγωγική Ακαδημία Αθηνών,</p> <p>ζ. Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρουπόλεως,</p> <p>η. Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης,</p> <p>θ. Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου Κρήτης,</p> <p>ι. Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων,</p> <p>ια. Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας,</p> <p>ιβ. Παιδαγωγική Ακαδημία Λάρισας,</p> <p>ιγ. Παιδαγωγική Ακαδημία Μυτιλήνης,</p> <p>ιδ. Ράλλειο Παιδαγωγική Ακαδημία Ρόδου,</p> <p>ιστ. Παιδαγωγική Ακαδημία Τρίπολης,</p> <p>ιζ. Παιδαγωγική Ακαδημία Φλωρίνης,</p> <p>ιη. Παιδαγωγική Ακαδημία Πατρών της Φιλεκπαιδευτικής</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αρχαία ελληνικά, • Νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου), • Μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία), • Φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία) • Ιστορία

Εταιρίας,

ιθ. Παιδαγωγική Ακαδημία Ψυχικού της Φιλεκπαιδευτικής εταιρίας,

κ. Χαροκόπειος Ανωτάτη σχολή Οικιακής Οικονομίας,

κα. Ανωτάτη σχολή Οικιακής Οικονομίας Χανίων Αριάδνη,

κβ. Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
(ΣΥΣΤΗΜΑ 4 ΟΜΑΔΩΝ)
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟ 9.7.1964 ΈΩΣ 24.10.1964

ΣΧΟΛΕΣ	Έκθεση ιδεών	Αρχαία ελληνικά	Λατινικά	Ιστορία	Μαθήματα αγγλικών, γαλλικών, ιταλικών γερμανικών	Μαθηματικά	Φυσική	Χημεία	Γενική βιολογία	Ανθρωπολογία	Ζωολογία	Γεωγραφία
Θεολογική σχολή	8	6	3	3								
Νομική σχολή	8	5	3	4								
Φιλοσοφική σχολή	7	7	3	3								
Τμήματα των Αγγλικών και των Γαλλικών σπουδών της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και των Αγγλικών, Γαλλικών, Ιταλικών και Γερμανικών σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	6	5	3		6							
Μαθηματικό τμήμα	6					8	4	2				

Φυσικό τμήμα	6					4	7	3				
Φυσιογνωστικό τμήμα	6					4	6	4				
Χημικό τμήμα	6					4	3	7				
Φαρμακευτικό τμήμα	6					3	4	7				
Τμήμα Γεωπονίας Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	6					3	5	6				
Τμήμα Δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	6					4	6	4				
Ιατρική σχολή	6						4	6	4	4		
Οδοντιατρικό τμήμα	6						4	6	4	4		
Κτηνιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	6						3	6			5	
Τμήματα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών των σχολών Νομικών και Οικονομικών Επιστημών	6	6		4								4
Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών	8	5		7								

Σχολές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Έκθεση ιδεών	Άλγεβρα	Γεωμετρία	Ευθύγραμμος τριγωνομετρία	Φυσική	Χημεία	Γραμμικό σχέδιο	Ελεύθερο σχέδιο	Ιστορία	Γεωγραφία		
Σχολές Πολιτικών Μηχανικών	4	5	4	3	2	2						
Σχολές Αγρονόμων - Τοπογράφων	4	4	5	3	2	2						
Σχολές Μηχανολόγων - Ηλεκτρολόγων	4	4	3	3	4	2						
Τμήματα Χημικών Μηχανικών	4	3	3	3	3	4						
Τμήμα Μεταλλειολόγων	4	4	3	2	4	3						
Σχολή Αρχιτεκτόνων	3	1	3	1	2	2	4	4				
Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών	6	4	4	4	4	6						
Α.Σ.Ο.Ε.Ε.	6	7							3	4		
Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς	8	7								5		
Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης	8	7								5		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ ΤΥΠΟΥ Α & Β

Ακαδημαϊκό απολυτήριο Α Θεωρητική κατεύθυνση		Ακαδημαϊκό απολυτήριο Β Θετική κατεύθυνση		
Μαθήματα	Συντελεστές	Μαθήματα	Συντελεστές	
Αρχαία ελληνικά	6	Αρχαία ελληνικά	2	
Νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου)	6	Νέα ελληνικά (έκθεση ιδεών και ερμηνεία κειμένου)	4	
Μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία)	2		Ειδικός συντελεστής	
Φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία)	2	Έκθεση ιδεών	6	
Ιστορία	4	Ερμηνεία κειμένου	4	
Λατινικά	3	Μαθηματικά (άλγεβρα, γεωμετρία, τριγωνομετρία)	6	
Ξένη γλώσσα	5	Φυσικές επιστήμες (φυσική, χημεία και ανθρωπολογία)	6	
			Ειδικός συντελεστής	
		Φυσική	4	
		Χημεία	4	
		Ανθρωπολογία	2	
		Ιστορία	2	

Ειδικό ακαδημαϊκό απολυτήριο για τη Θεολογική σχολή

Μαθήματα	Συντελεστές
Αρχαία ελληνικά	5
Μαθηματικά	2
Φυσική	2
Ιστορία	3
Λατινικά	3